

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**ÇUKUROVA TÜRKÜ SÖYLEME GELENEĞİNDE HİKÂYELİ TÜRKÜLER
(ADANA-OSMANİYE)**

Ayhan KARAKAŞ

**DOKTORA TEZİ
I. CİLT**

ADANA/2011

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**ÇUKUROVA TÜRKÜ SÖYLEME GELENEĞİNDE HİKÂYELİ TÜRKÜLER
(ADANA-OSMANİYE)**

Ayhan KARAKAŞ

Danışman: PROF. DR. ERMAN ARTUN

**DOKTORA TEZİ
I. CİLT**

ADANA/2011

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne;

Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Erman ARTUN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Şeref BOYRAZ

Üye: Doç. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Refiye ŞENESEN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

...../...../2011

Prof. Dr. Azmi YALÇIN

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

ÇUKUROVA TÜRKÜ SÖYLEME GELENEĞİNDE HİKÂYELİ TÜRKÜLER (ADANA-OSMANİYE)

Ayhan KARAKAŞ

Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erman ARTUN

Ekim 2011, 868 sayfa

Anonim Türk halk edebiyatının en zengin ürünlerinden biri olan türküler geçmişten günümüze halkımızın duygularına tercüman olmuştur. Her türkünün mutlaka bir ortaya çıkış sebebi vardır. Türkünün hikâyesi olarak adlandırılabilir bu bölüm zamanla bazı türkülerde unutulmuş, bazılarında ise hâlâ yaşamaktadır. Bu çalışmada, çok zengin bir kültürel değer olan, Çukurova türkü söyleme geleneği içerisinde yer alan ve bugün de çeşitli ortamlarda söylenen hikâyeli türküler bağlı buldukları gelenekle birlikte konu edilmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde araştırma alanıyla ilgili verilen genel bilgilerin ardından türkü ve hikâyeli türkü kavramları yer almıştır. Birinci bölümde Çukurova hikâyeli türkü söyleme geleneği; aktarıcı, seyirci, yer ve zaman, müzik gibi başlıklar altında incelenmiştir. İkinci bölümde türküler; dörtlük sayısı, ölçü, durak, kafiye bakımından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde hikâyeli türkü metinleri içerik olarak; konu, tema, zaman, mekân, kişiler açısından ele alınmıştır. Dördüncü ve son bölümde metinler anlatım şekilleri ve anlatım kalıpları yönünden işlenmiştir.

Bu çalışmada Çukurova türkü söyleme geleneğinde yaşayan hikâyeli türkü metinlerinin yazılı ortama aktararak kayıt altına alınması ve gelecek kuşaklara aktarılması, derlenen metinlerin bağlı buldukları sosyal çevreler de dâhil olmak üzere çeşitli yönlerden incelenmesi ve bu konuda daha sonra yapılacak benzer türde çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hikâyeli Türkü, Gelenek, Adana, Osmaniye, Çukurova

ABSTRACT**TALES WITH FOLKSONGS IN ÇUKUROVA FOLKSONG TRADITION
(ADANA-OSMANIYE)****Ayhan KARAKAŞ****Ph. D. Thesis, The Turkish Language and Literature Department****Supervisor: Prof. Dr. Erman ARTUN****October 2011, 868 pages**

Folksongs that are one of the richest products of anonymous Turkish literature have articulated our people's feelings since old times. Every folksong comes up for a certain reason. This part which may be called as the tale has disappeared in some folksongs, but it is still alive in some of them. In this study, it was aimed to display Çukurova folksong tradition in various environments with their folkways.

In the introduction part of the study, the folksong notion was presented with its different aspects, and tale with folksong with its tales was evaluated after giving the background information about the study. In the first chapter, Çukurova tale with folksong tradition was analyzed under the titles such as; transmitter, audience, place and time, music. The second chapter consisted of quatrain number, meter, caesura, rhyme evaluations. In the third part, the content of the folksong text was conducted in terms of; topic, theme, time, place, and person. In the last chapter, the texts were analyzed in terms of narrative forms and narration models.

This study aimed to take the text of the folksongs under record, and to transfer them to future generations. Also, the study aimed to analyze these texts according to the social environments that they are bound to, and to do contributions to similar future studies.

Key Words: Tale With Folksong, Tradition, Adana, Osmaniye, Çukurova

ÖNSÖZ

Her milletin kendi inanç, gelenek, estetik, sosyo-ekonomik anlayış ve değerlendirmelerine göre değişen; ancak hepsinde de insan saygınlığını korumayı amaçlayan halk kültürü vardır. Halk kültürü, hangi coğrafyada olursa olsun insanlığın geçmişiyle geleceğini birbirine bağlar. Halk kültürü ürünlerimiz, Türk toplum hayatının ifadesi, duygu ve düşünce beraberliğinin göstergesidir.

Türk halk kültürünün önemli bir bölümünü oluşturan anonim Türk halk edebiyatı ürünleri halkın duygu ve düşüncelerini ifade edebildiği zengin bir kültürel değerdir. Anonim halk edebiyatı ürünleri sözlü gelenekte yaşatılan bütün ürünlerle beslenir. Bu ürünlerin özünde bağlı bulunduğu kültüre ait örnek değerler ve anlayışlar yer alır. Yüzyıllarca kuşaktan kuşağa aktarılan bu değerler zenginleşerek varlığını devam ettirir.

Türküler, anonim halk edebiyatı ürünleri içerisinde halkın duygu ve düşüncelerini ifade aracı olarak, en başta gelir. Çünkü türkülerin, toplumda büyük yankılar uyandıran önemli olaylardan tutun da kişilerin başından geçen en küçük olayların ifadesine kadar çok geniş bir ifade genişliği vardır. İnsanlar başlarından geçen olayları ya da duygulanmalarını hemen oracıkta türkülerle ifade ederler. Başlangıçta her türkünün bir söyleyeni vardır; fakat sözlü kültürdeki aktarım sırasında ilk söyleyiciler unutulur ve türküler zamanla anonimleşir.

Her türkü bir olayın ya da duygulanmanın sonucunda ortaya çıkar. İşte bu durum bir anlamda türkünün söylenme nedenidir. Türkünün hikâyesi olarak adlandırılabilen bu unsur bazı türkülerde zamanla unutulmuş, bazılarında değişerek varlığını sürdürmüş, bazılarında ise olduğu gibi günümüze kadar ulaşmıştır. Türkü söyleme geleneğinin çeşitli ortamlarda, günümüzde dahi devam ettiği yörelerden biri Çukurova'dır. Bu gelenek içerisinde hikâyeli türküler de önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle âşıklar hem yeni türküler ortaya koymakta, hem de daha eskiden söylenmiş türkülerini sözlü kültürde yaşatmaya devam etmektedirler.

Bu çalışmada Çukurova yöresinde yaşatılmaya devam edilen hikâyeli türkü metinlerinin bağlı oldukları gelenekle birlikte kayıt altına alınması ve gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmıştır. Sözlü kültürden derlenen metinler; gelenek, biçim, içerik, üslûp gibi yönlerden incelenmiş ve bundan sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Çalışmanın çeşitli bölümlerinin ortaya konulmasında ellerinden gelen yardımı esirgemeyen kaynak kişilere, her zaman yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Tez İzleme Komitesi'nde desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Refiye ŞENESEN'e ve Yrd. Doç. Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR'a teşekkür ederim. Konunun tespitinden çalışmanın tamamlanmasına kadar geçen uzun süreçte değerli bilgileri ve tecrübeleriyle beni yönlendiren ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Erman ARTUN'a sonsuz teşekkür ederim.

Proje No: FEF2007D11

Ayhan KARAKAŞ
Adana/2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Tezin Tanıtılması, Çalışmada Kullanılan Yöntem Ve Teknikler	1
1.1.1. Konu.....	1
1.1.2. Amaç	2
1.1.3. Kapsam ve Sınırlar.....	2
1.1.4. Yöntem.....	3
1.2. Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler.....	4
1.2.1. Araştırma Alanının Tarihi.....	4
1.2.1.1. Adana	4
1.2.1.2. Osmaniye	5
1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri	6
1.2.2.1. Adana	6
1.2.2.2. Osmaniye	8
1.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	9
1.2.3.1. Adana	9
1.2.3.2. Osmaniye	12
1.2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı.....	14
1.2.4.1. Adana	14
1.2.4.2. Osmaniye	16
1.3. Anonim Türk Halk Edebiyatında Türkü, Türkü Söyleme Geleneği ve Hikâyeli Türkülere Genel Bakış.....	17
1.3.1. Türkü Kavramı.....	17
1.3.1.1. Türkülerin Doğuş ve Yayılışları	19
1.3.1.2. Türkülerde İşlenen Konular	21
1.3.1.3. Türküler ve Sosyal Tarih	22
1.3.1.4. Türkünün Diğer Türlerle İlişkisi	22
1.3.1.5. Türkülerin Tasnifi	24
1.3.1.6. Diğer Türk Topluluklarında Türkü	27
1.3.2. Hikâyeli Türkü Kavramı	28

BÖLÜM 2

ÇUKUROVA'DA HİKÂYELİ TÜRKÜ KAVRAMI VE HİKÂYELİ TÜRKÜ SÖYLEME GELENEĞİ

2.1. Çukurova'da Hikâyeli Türkü Kavramı	35
2.2. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğine Bakış.....	38
2.2.1. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğinde İcracı.....	38
2.2.2. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğinde Dinleyici ve Seyirci Durumu	42
2.2.3. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğinde İcra veya Anlatım Yeri ve Zamanı	44
2.2.4. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğinde Saz ve Müzik.....	46
2.2.5. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğini Değerlendirme.....	49

BÖLÜM 3

ÇUKUROVA HİKÂYELİ TÜRKÜLERİNDE BİÇİM

3.1. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Biçim.....	56
3.1.1. Ölçü.....	56
3.1.2. Durak	57
3.1.3. Kafiye Örgüsü-Nazım Biçimi-Ayak	58
3.1.4. Bent Sayıları ve Dizilişleri.....	60
3.2. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Biçim	60
3.2.1. Ölçü.....	60
3.2.2. Durak	61
3.2.3. Kafiye Örgüsü-Nazım Biçimi-Ayak	61
3.2.4. Bent Sayıları ve Dizilişleri.....	61
3.3. Anonim Hikâyeli Türkülerde Biçim	62
3.3.1. Ölçü.....	62
3.3.2. Durak	62
3.3.3. Kafiye Örgüsü-Nazım Biçimi-Ayak	63
3.3.4. Bent Sayıları ve Dizilişleri.....	64
3.4. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Biçim.....	65
3.4.1. Ölçü.....	65
3.4.2. Durak	66
3.4.3. Kafiye Örgüsü-Nazım Biçimi-Ayak	67
3.4.4. Bent Sayıları ve Dizilişleri.....	67
3.5. Çukurova Hikâyeli Türkülerinin Biçim Açısından Değerlendirilmesi.....	68

BÖLÜM 4

ÇUKUROVA HİKÂYELİ TÜRKÜLERİNDE İÇERİK

4.1. Çukurova Hikâyeli Türkülerinin Konularına Göre Tasnifi	70
4.2. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde İçerik	70
4.2.1. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerin Konularına Göre Sınıflandırılması	70

4.2.2. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Temalar	71
4.2.3. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Zaman	76
4.2.4. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Mekân	81
4.2.5. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Kişiler.....	89
4.3. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde İçerik.....	98
4.3.1. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerin Konularına Göre Sınıflandırılması.....	98
4.3.2. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Temalar	98
4.3.3. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Zaman	99
4.3.4. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Mekân	100
4.3.5. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Kişiler	101
4.4. Anonim Hikâyeli Türkülerde İçerik	103
4.4.1. Anonim Hikâyeli Türkülerin Konularına Göre Sınıflandırılması.....	103
4.4.2. Anonim Hikâyeli Türkülerde Temalar	103
4.4.3. Anonim Hikâyeli Türkülerde Zaman.....	107
4.4.4. Anonim Hikâyeli Türkülerde Mekân.....	109
4.4.5. Anonim Hikâyeli Türkülerde Kişiler	112
4.5. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde İçerik.....	114
4.5.1. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerin Konularına Göre Sınıflandırılması	114
4.5.2. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Temalar	114
4.5.3. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Zaman	117
4.5.4. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Mekân	121
4.5.5. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Kişiler	125
4.6. Çukurova Hikâyeli Türkülerinin İçerik Açısından Değerlendirilmesi	133

BÖLÜM 5

ÇUKUROVA HİKÂYELİ TÜRKÜLERİNDE ÜSLÛP

5.1. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Üslûp.....	139
5.1.1. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Şekilleri.....	139
5.1.1.1. Tahkiye	139
5.1.1.2. Diyalog.....	141
5.1.1.3. Tasvir	146
5.1.1.4. Açıklama.....	148
5.1.2. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Kalıpları	150
5.1.2.1. Atasözleri	150
5.1.2.2. Deyimler	152
5.1.2.3. Alkışlar-Kargışlar	166
5.1.2.4. Tekrarlar.....	168
5.1.2.5. Arasöz	172
5.1.2.6. Ayet-Hadis	174
5.1.2.7. Yerel Dille Anlatım	176
5.1.2.8. Edebi Sanatlar	182
5.2. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Üslûp.....	213
5.2.1. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Şekilleri.....	213
5.2.1.1. Tahkiye	213
5.2.1.2. Diyalog.....	214

5.2.1.3. Açıklama	214
5.2.1.4. Tasvir	215
5.2.2. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Kalıpları	215
5.2.2.1. Atasözleri	215
5.2.2.2. Deyimler	215
5.2.2.3. Alkışlar-Kargışlar	216
5.2.2.4. Tekrarlar	217
5.2.2.5. Arasöz	218
5.2.2.6. Klişeler	218
5.2.2.7. Yerel Dille Anlatım	218
5.2.2.8. Edebi Sanatlar	221
5.3. Anonim Hikâyeli Türkülerde Üslûp	223
5.3.1. Anonim Hikâyeli Türkülerde Anlatım Şekilleri	223
5.3.1.1. Tahkiye	223
5.3.1.2. Diyalog	224
5.3.1.3. Tasvir (Betimleme)	226
5.3.1.4. Açıklama	227
5.3.2. Anonim Hikâyeli Türkülerde Anlatım Kalıpları	228
5.3.2.1. Atasözleri	228
5.3.2.2. Deyimler	229
5.3.2.3. Alkışlar-Kargışlar	240
5.3.2.4. Tekrarlar	243
5.3.2.5. Arasöz	247
5.3.2.6. Ayet-Hadis	248
5.3.2.7. Klişeler	249
5.3.2.8. Yeminler	250
5.3.2.9. Yerel Dille Anlatım	251
5.3.2.10. Edebi Sanatlar	258
5.4. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Üslûp	271
5.4.1. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Şekilleri	271
5.4.1.1. Tahkiye	271
5.4.1.2. Diyalog	272
5.4.1.3. Tasvir	274
5.4.1.4. Açıklama	274
5.4.2. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Kalıpları	275
5.4.2.1. Atasözleri	275
5.4.2.2. Deyimler	276
5.4.2.3. Alkışlar-Kargışlar	290
5.4.2.4. Tekrarlar	292
5.4.2.5. Arasöz	297
5.4.2.6. Ayet ve Hadis	298
5.4.2.7. Klişeler	299
5.4.2.8. Yeminler	300
5.4.2.9. Yerel Dille Anlatım	300
5.3.2.10. Edebi Sanatlar	306
5.5. Çukurova Hikâyeli Türkülerinin Üslûp Açısından Değerlendirilmesi	321

BÖLÜM 6

ÇUKUROVA HİKÂYELİ TÜRKÜ METİNLERİ

6.1. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türküler	325
6.2. Âğıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türküler	511
6.3. Anonim Hikâyeli Türküler.....	527
6.4. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türküler	653

BÖLÜM 7

SONUÇ

7.1. Sonuç ve Öneriler	807
SÖZLÜ BİLGİ KAYNAKLARI	819
KAYNAKÇA.....	821
GENEL AĞ KAYNAKLARI.....	829
ÖZEL ADLARI DİZİNİ	830
YEREL KELİMELER SÖZLÜĞÜ	844
ÖZGEÇMİŞ	857

KISALTMALAR LİSTESİ

1.Genel Kısaltmalar

Akt:	Aktaran
c:	Cilt
ÇÜ:	Çukurova Üniversitesi
haz:	Hazırlayan
K:	Kaynak Kişi
S:	Sayı
ss:	Sayfadan sayfaya
TDV:	Türkiye Diyanet Vakfı
YÖK:	Yüksek Öğretim Kurulu

2.Metin Kısaltmaları

A:	Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türküler
AK:	Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türküler
AN:	Anonim Hikâyeli Türküler
K:	Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türküler

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Tezin Tanıtılması, Çalışmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

1.1.1. Konu

Türküler insanoğlunun yaşadığı olayları, bunun toplum içindeki yansımalarını, aşk, hasret, gurbet gibi yeryüzünün ortak duygularını ve kahramanlık gibi milli unsurları, tarihi olayları konu alan bir kültür hazinesidir. Her türkünün mutlaka bir ortaya çıkış nedeni vardır. İşte türkünün bu ortaya çıkış nedeni aynı zamanda türkünün hikâyesidir. Her türkünün, uzun ya da kısa, mutlaka bir hikâyesi vardır. Bu hikâye birkaç cümle olabileceği gibi daha uzun bir anlatı da olabilir. Zamanla türkülerin hikâyeleri unutulabilmektedir. Hikâyeleri olan türkülerin anlaşılması daha kolay olmaktadır. Nazım bölümünün esas olduğu hikâyeli türkülerin bazılarının, zaman içinde çeşitli eklemelerle, nesir bölümünün ağırlık kazanmasıyla büyük halk hikâyeleri ortaya çıkmıştır. Nazım bölümü esas olarak kalanlar ise hikâyeli türküler olarak varlığını sürdürmüştür. İşte, Güney Anadolu'da konar-göçer yaşam içerisinde meydana gelen çeşitli olaylar üzerine belli makamda söylenen, daha sonradan bu olayların kısa hikâyelerinin de dâhil edildiği, türkülerin esas olduğu, bir ya da birden çok türkülerden oluşabilen, nesir bölümlerin türkülerin özelliğine bağlı olarak uzayıp kısalabildiği, bu şekilde hikâye özelliğine yakınlaşıp uzaklaşabildiği ve türkülerin bir anlamda açıklaması olma özelliği gösterdiği, sözlü edebiyat ürünü olarak tanımlanabilecek olan hikâyeli türküler, Çukurova yöresinde oldukça zengin bir görünüm sergiler. Tezin konusunu Çukurova yöresine ait hikâyeli türküler oluşturmaktadır.

Türküler her ne kadar anonim bir görünüm arz etse de, Çukurova türkülerinin söyleme geleneğinde âşıkların adıyla anılan türküler de rastlanmaktadır. Bu türküler halk arasında yayılarak katmalarla anonimleşme sürecine girdiğinden âşıkların türkülerini de çalışmada yer almıştır. Her türkülerin başlangıçta bir söyleyeni vardır. Büyük oranda ilk söyleyicisi unutulmuş, katmalarla anonimleşmiştir. Kaldı ki âşıkların yeni diye söyledikleri türkülerin birçoğunun yapılan incelemeler sonunda anonim türkülerin ve ağıtların âşıklar tarafından derlenip tekrar düzenlenmesinden oluştuğu gözlenmiştir. Bunun en büyük örneği yörede binlerce örneğini bulabileceğimiz Avşar ağıtlarıdır. Bu

ürünlerin bazılarının günümüz âşıkları tarafından tapşırılarak kendi türküleri gibi söylendiği görülmektedir.

Çalışmamızda, derlenen türkü metinleri çeşitli başlıklar altında biçim ve içerik açısından incelenerek Çukurova türkü söyleme geleneği ile türkülerin özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Günümüz folklor kuramları içerisinde folklor kavramının yalnız metne değil, aynı zamanda geleneğin icra edildiği ya da aktarıldığı zamanın etkinliğine de uygulanmasının gerekliliğini savunan kuramlar vardır. Bu noktadan hareketle tezimizde türkülerin ve hikâyelerinin metinlerine ek olarak derlendikleri bağlamlar konusunda (gelenek) da bilgiler verilmiştir.

1.1.2. Amaç

Çukurova yöresinde, eskisi kadar canlı olmasa da, hikâyeli türkü geleneği devam ettirilmektedir. Yörede eskiden beri söylenegelen hikâyeli türkülerin yanında günümüzde de farklı konularda türküler söylenmeye devam etmektedir. Türkülerin konularında, kültürel değişim ve gelişime bağlı olarak, çeşitlenmeler de yaşanmaktadır. Toplumun yaşadığı küreselleşme kaynaklı kültürel değişim, hikâyeli türkü gibi birçok geleneği de olumsuz etkilemiştir. İnsanlar bu geleneğe artık yeterli ilgiyi göstermediklerinden gelenek yavaş yavaş ortadan kaybolmaya başlamıştır. Hikâyeli türkü ile ilgili farklı çalışmalar yapılmış olsa da, yöredeki hikâyeli türkülerin sayılarındaki zenginlik dikkate alındığında, çok daha fazla sayıda çalışma yapılmasının gerekliliği anlaşılacaktır. Bu noktadan hareketle seçilen konu ile Çukurova yöresi halk kültürünün kayıt altına alınması ve daha sonra yapılacak benzer türde çalışmalara katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Yapılan bu çalışma ile Çukurova yöresindeki türküler ile hikâyelerinin kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Aynı zamanda türkülerin icra edildiği ya da nakledildiği bağlamlar da kaydedilmiştir. Yöreden derlenerek elde edilen 295 adet hikâyeli türkü metni biçim, içerik ve üslûp gibi çeşitli açılardan incelenmiş, metin ve bağlamdan hareket edilerek Çukurova türkü söyleme geleneği ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Halk edebiyatı ürünleri halk arasında sözlü kültür ortamında doğar ve yayılırlar. Çalışmanın konusunu oluşturan hikâyeli türküler de halk edebiyatı ürünü olduğundan çalışmanın temeli alan araştırmasına dayanmaktadır. Çalışmanın araştırma alanını

Çukurova yöresinde yer alan Adana ve Osmaniye illeri ile bunlara bağlı ilçeler ve köyler oluşturmuştur. Çukurova'da özellikle Osmaniye yöresi hikâyeli türkülerin ve buna bağlı olarak geleneğin daha yoğun ve canlı bir şekilde yaşandığı bir çevredir. Bu sebeple gerek derlenen hikâyeli türkü metinleri gerekse geleneğin ortaya konulmasında özellikle Osmaniye yöresinde yapılan çalışmaların daha ağırlıklı etkisi olmuştur. Adana yöresinden de, özellikle âşıklardan, gelenek bağlamında bilgiler elde edilmesine karşın daha çok metin ağırlıklı malzeme elde edilmiştir. Alan araştırması sırasında kaynak kişilerden metin ya da gelenek ile ilgili malzeme derlenen yerler şunlardır: Adana; Merkez (Kürkçüler, Akkuyu, Dağcı, Balcalı), Ceyhan (Doruk, Karamezar, Mercimek), Kozan (Bucak, Akdam, Bağtepe, Kızlarsekisi), Aladağ (Akören), Feke (Mansurlu, Tokmanaklı), Saimbeyli (Hüseyinbelen, Beypınarı). Osmaniye; Merkez (Dervişiye, Köprübaşı, Hemite, Küllü), Düziçi (Çitli, Böcekli), Kadirli (Yusufizzettin, Azaplı, Tozlu, Kerimli), Sumbas (Gafarlı).

Yörede ölüm ve ölüm dışı konularda söylenen hikâyeli ağıtlar da hikâyeli türkü kapsamına alınmıştır. Çukurova'da halkın aşk, kahramanlık, hasret, ölüm, gurbet gibi tüm duygu ve düşüncelerini ifade eden bütün nazım parçalarına türkü denmektedir. Ağıtlar yörede nazım olarak söylenen halk edebiyatı ürünleri içerisinde önemli bir ağırlığa sahiptir. Ölüm üzerine söylenenler dışında değişik birçok konuda da ağıt söylenebilmektedir. İşte bütün bu nazım parçaları, genel ad olarak türkü şeklinde adlandırıldığından, hikâyeli türkü kavramı içerisine dâhil edilmiştir.

1.1.4. Yöntem

Tezimizde halk kültürü ürünleriyle ilgili çalışmalarda kullanılan alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemleri kullanılmıştır. Alan araştırmasında görüşme ve gözlem yöntemleri kullanılmış, kılavuz ve kaynak kişilerden yararlanılarak inceleme alanlarındaki kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca katımlı gözlem yöntemiyle bir süre yörede bulunularak özellikle gelenek ile ilgili daha bilimsel ve nesnel bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma alanı içerisindeki âşıklar önemli kaynak ve kılavuz kişilerimiz olmuşlardır. Âşıklar ve kılavuz kişilerden yola çıkılarak bu konuda derleme yapılabilecek kişilere ulaşılması amaçlanmıştır. Bunun sonucunda kaynak kişilerin; âşıklar, ağıtçı kadınlar, âşık olmayıp âşık tarzı söyleyen kişiler ile anonim türkülerini icrâ edenler olmak üzere dört farklı grupta yer aldıkları görülmüştür. Yapılan derleme çalışmaları sırasında metinlere ek olarak metnin derlendiği ortam ve

görüülen kaynak kişinin tüm iletişimsel davranışları da kaydedilmiştir. Çalışmada elde edilen metinler, gelenek ve yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi sırasında yörenin sahip olduğu tarihi, coğrafi, sosyo-ekonomik şartlar göz önüne alınmış, gerekli durumlarda karşılaştırma yönteminden de yararlanılmıştır.

Saha araştırmasına çıkmadan önce inceleme alanıyla ilgili yazılı kaynaklardan bilgi edinilmiş ve sahada derlenen metinlerin dil özellikleri mümkün olduğunca korunmaya çalışılmıştır. Ölçünlü dilde yer almayan yerel sözcüklerin anlamları kaynak kişilerden öğrenilmiş ve çalışmanın sonunda bir yerel kelimeler sözlüğüne yer verilmiştir. Derleme sırasında ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve kamera teknik malzeme olarak hazır bulundurulmuş, konuşmalar ve görüntüler en doğru şekliyle kaydedilmeye çalışılmıştır. Yazılı kaynaklardan yararlanma yönteminde, konuyla ilgili süreli ve süresiz yayınlardan, YÖK Dokümantasyon Merkezi'nden, Milli Kütüphaneden ve ÇÜ Kütüphanesi'nden yararlanılmıştır.

1.2. Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler

1.2.1. Araştırma Alanının Tarihi

1.2.1.1. Adana

“Arkeolojik çalışmalar sonucu ortaya çıkan bilgilere göre Çukurova Bölgesi’nde çok eski devirlerden beri yüksek kültürlü medeniyetlerin yaşadıkları bilinmektedir. Çukurova’nın belirgin tarihi Kizuvatna Krallığı ile başlamaktadır. Bu konuda Hitit Devleti’ne ait kitabelerden bilgi alınmıştır. Bu krallık MÖ 1335 yılında Hititlerin himayesine girmiştir” (<http://www.adana.gov.tr>).

“Hitit Devleti’nin MÖ yaklaşık 1191-1189 yılları arasında batıdan gelen akınlarla yıkılması ile birçok küçük krallık ortaya çıkmıştır. Bölgeye sırasıyla Kue Krallığı, Asurlular, Klikeya Krallığı, İranlılar, Makedonyalılar, Selokidler, Çukurova Korsanları, Romalılar hâkim olmuştur. Romalılar zamanında Çukurova ve Adana’nın geliştiği söylenebilir; çünkü burada yapılan büyük köprüler, yollar ve sulama tesisleri ile başta Adana olmak üzere Çukurova oldukça gelişmiş ve önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Roma İmparatorluğu’nun yıkılışı ile birlikte İlk Çağ devri de kapanmıştır. Romalılardan sonra Orta Çağ’da Bizanslılar, Araplar, Selanikliler, Ermeniler, Mısır Türk Memlûk Devleti, Ramazanoğulları buraya hâkim olmuşlardır. Ramazanoğulları Vakfiyesi’ne göre bu dönemde; camiler, mescit ve medreselerle birlikte, yatılı ve yatısız

yüksekokullar ve diğer kültür kurumları, sağlık ve sosyal hizmet veren kurumlar yapılmış, büyük imar atılımlarına girişilmiştir” (<http://www.adana.gov.tr>).

“Yeni Çağ döneminin sonunda ve Yakın Çağ’da buraya Osmanlı İmparatorluğu hâkim olmuştur. 19 yy.’da Osmanlı İmparatorluğu’nu yıkmak üzere her türlü siyasi mücadeleye giren İngiltere, Fransa ve Rusya, Osmanlı İmparatorluğu’na başkaldıran Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’ya yardım etmişlerdir. Kısa bir dönem sonra (1840) buraları tekrar Osmanlı İmparatorluğu’nun eline geçmiştir. 1867 yılında idari teşkilat kurularak Adana, vilayet haline getirilmiştir. 24 Aralık 1914’te Fransızlar anlaşma hükümlerine göre Adana’ya girmişlerdir. Daha sonra 20 Ekim 1921’de Ankara Antlaşması ile 5 Ocak 1922’de Fransızlar Adana’yı terk etmek zorunda kalmışlardır” (<http://www.adana.gov.tr>)

1.2.1.2. Osmaniye

“Osmaniye, ilk çağlardan itibaren çeşitli uygarlıklara (Hitit, Pers, Roma) beşiklik yapmıştır. Coğrafi ve stratejik konumu itibariyle yerleşmeye müsait olan Osmaniye, Doğu Anadolu'nun giriş kapısı durumundadır. Ortadoğu ülkeleri ile bağlantı sağlayan yol üzerindedir. İpek ticaret yolunun da bu bölgeden geçmesi bölgenin önemini artırmıştır. Özellikle ilk çağlarda geçimlerini korsanlıkla sağlayan kavimler Nur Dağları üzerine yerleşmişlerdir” (<http://www.osmaniyerehberi.com>).

“Anadolu’ya Türk akınları Abbasi Halifesi Harun Reşit zamanında yapıldı. Türklerden Hassa Orduları kuran Harun Reşit, Anadolu seferlerini Abbasi ordularıyla beraber Türk askerlerine yaptırmıştır. Bölgede, eski adıyla Haruniye, şimdiki adıyla Düziçi olan ilçede Harun Reşit Kalesi olarak anılan bir kale hâlâ varlığını sürdürmektedir. Anadolu’ya gelen Türkler bu bölgelerin iklim ve coğrafi şekil olarak ilk anayurtları Orta Asya’ya çok benzediğini gördüler. Anadolu’da yurt edinecekleri yerleri keşfetmeye başladılar. 1071 Malazgirt zaferiyle Anadolu’nun kapıları Türklere açıldı. 1082-1083 tarihlerinde Kutalmışoğlu Süleyman Şah’ın komutanlarından Afşin Bey komutasında Anadolu’da fetih hareketleri başladı. Çukurova’ya kadar gelen Türkmen aşiretlerinden Ulaşlı Aşireti Nur Dağları’nın bulunduğu bölgeleri kendileri için yaşamaya en uygun bölge olduğunu görerek buraya yerleştiler. Osmaniye’nin Haraz bölgesine yerleşen aşiretin geçim kaynağı hayvancılıktı. Yayla ile kışla arasında sürekli hareket eden aşiret Haraz’ı kışla, Nur Dağları’nı da yayla olarak kullanmaya başladı. 1517 yılında Toprakkale’nin doğusunda İpek ticaret yolunun da içinden geçtiği yerde

önemli bir ticaret merkezi ortaya çıktı. Fakuşağı, Dereobası, Karacalar ve Erzin'i de içerisine alan bu bölgeye "Kınık" adı verildi. Bu şehre Adana, Tarsus, Maraş ve Belen'den gelen bezirgânlar ticaret mallarını İsneyn pazarında satıyorlardı. Pazarın adına, salı günleri kurulduğu için ve Arap kültüründe Salı gününün karşılığının "isneyn" olmasından dolayı, isneyn denilmiştir. Kınık şehri 5 mahalle, 12 köy ve 48 mezradan oluşmaktaydı. Ünlü seyyah Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde bu bölgeden Kınık şehri olarak bahsetmektedir" (<http://www.osmaniyerehberi.com>).

"Osmanlı Devleti'nin duraklama döneminde Anadolu'da çıkan Celali İsyanları bölgede yaşayan Ulaşlı aşiretini de etkiledi. Osmanlı Devleti iç güvenliği ve siyasi istikrarı sağlamak amacıyla Derviş Paşa'yı Çukurova'da mecburi iskânı uygulamak üzere görevlendirdi. Derviş Paşa Fırka-i İslâhiye adı verilen askerlerle Osmaniye'nin Dereobası köyünün yamacına 1865 yılında karargâhını kurdu. Dağdaki Ulaşlı aşiretini Hacı Osmanlı yöresine indirerek yerleştirdi. Ovada yaşayan Cerit, Akçakoyunlu, Tecirli aşiretlerini de ovada buldukları bölgeye yerleştirdi. 1866 yılında Hacı Osmanlı merkezli kurulan Osmaniye, Payas, Üzeyir, Cebeli Bereket sancağı Halep eyaletine bağlandı. Payas 1874 yılında Yarpuz'a taşındı. Osmaniye, Cebeli Bereket Sancağı adını aldı. Bu sancağa Osmaniye, Payas, İslâhiye, Hassa, Bahçe ve Yarpuz kazaları bağlandı. 1905-1924 yılları arasında Cebeli Bereket sancak oldu. 1924 tarihinden sonra sancak Osmaniye'ye taşındı. 1924'ten 1937 yılına kadar il olan Osmaniye 1937 yılında tekrar ilçeye dönüştürüldü. 1996 tarihinde TBMM tarafından tekrar il olma hakkı tanındı" (<http://www.osmaniyerehberi.com>).

1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

1.2.2.1. Adana

"Adana, Türkiye'nin güneyinde Akdeniz Bölgesi'nin Doğu Akdeniz Bölümü'nde yer alan 14.030 km² yüz ölçümüne ve 1.682.250 nüfusa (1997 sayımı sonuçları) sahip bir ildir. İlçe sayısı 13 olan Adana'nın 46 belediyesi, 550 köyü bulunmaktadır. Adana ilinin merkezi yine aynı adla anılan Adana kenti olup, Adana ili ve il merkezi Türkiye'nin en önemli tarımsal üretim bölgelerinden olan Çukurova Deltası'nda yer alır ve esas olarak gelişimi ve ekonomisi tarımsal üretim ve tarıma dayalı endüstri yoğunluktur. 05.06.1986 tarihinde çıkarılan 3306 sayılı yasa ile Büyükşehir statüsüne kavuşmuştur. 28.10.1996 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan

Bakanlar Kurulu Kararı ile Osmaniye İlçesi Adana'dan ayrılarak il olmuştur” (<http://adana.cukurova.edu.tr>).

“İlin kuzeybatı, kuzey ve kuzeydoğu bölümleri, Orta Toros adı verilen dağ sistemi ile çevrelenmiştir. Doğuda sınır, Toros sistemine giren Amanoslara dayanır. Orta Toroslar üzerinde üç ayrı dağ sırası görülmektedir. Bunlar, batıdan başlayarak Bolkar Dağları, Aladağlar ve Tahtalı Dağları’dır. Ayrıca Orta Toroslar’ın kuzeydoğu uzantısını oluşturan Binboğa Dağları, ilin sınırlarını aşmakta, Kahramanmaraş iline uzanmaktadır. Eski adı Bulgar Dağları olan Bolkar Dağları, batıda Taşeli Platosu, doğuda uzun bir oluk biçiminde uzanan ve jeologların “Ecemiş Koridoru” adını verdikleri derin bir kanyon ile sınırlanır. Batıda tepeciklerle başlayan Bolkar Dağları, kuzeydoğuya doğru gidildikçe yükselerek belirgin bir dağ sırası haline gelir” (<http://adana.cukurova.edu.tr>).

“Çukurova Türkiye'nin en geniş delta ovasıdır. Seyhan ve Ceyhan nehirleri ile Berdan (Tarsus) Çayı'nın getirdiği alüvyonlardan oluşmuştur ve karışık yapılıdır. Sınırları coğrafyacılar arasında tartışma konusudur. Bazılarına göre Yukarıova ile birlikte, güneydeki ovanın ikisine birden Çukurova denir. Yörede oturanlar da Çukurova adını bu geniş anlamıyla kullanırlar. Orta Toros eteklerinden Akdeniz’e kadar uzanan ovanın bütününü Adana Ovası adıyla anmak ve daha çok sayıda ova birimlerine ayırmak mümkündür” (<http://adana.cukurova.edu.tr>).

“Seyhan ve Ceyhan, il toprakları içinde yer alırlar. Rejimleri diğer akarsular gibi düzensizdir. Seyhan Nehri (560 km), kuzeyde Toros Dağları’ndan Zamantı Suyu adıyla çıkar, çeşitli kollardan sonra Göksu ile birleşerek Seyhan adını alır ve batıda İçel sınırında Deli Burnu’nda denize dökülür. Ceyhan Nehri (509 km.) Adana ve Akdeniz Bölgesi’nin ikinci büyük ırmağıdır. Elbistan’ın kuzeyindeki dağlardan doğar. Hurma Suyu, Söğütlü Deresi, Göksu Çayı ile birleşerek Ceyhan Irmağı yaklaşık 2500 yıl öncesine kadar, Seyhan gibi Karataş’ın batısında denize ulaşırken, sonradan Bebeli Boğazı’nı yararak doğuya dönmüş ve İskenderun Körfezi’ne dökülmeye başlamıştır. 1935 yılında meydana gelen taşma sonucunda güneye yönelmiştir. O tarihten beri Hurma Boğazı’nda denize dökülmektedir. İlde ülkenin önemli barajlarından olan Seyhan Baraj Gölü’nden başka, güneyde kıyıda da ağızlarla denize açılan Akyatan, Akyayan, Tuzlagölü gibi birkaç kıyı gölü ve Aladağlar üzerinde Yedigöller adıyla anılan küçük buzul gölleriyle, Karaisalı yakınlarındaki Barak köyü sınırları içinde Karstik Dipsiz Göl adı verilen göller vardır”(http://adana.cukurova.edu.tr).

“Adana, Akdeniz iklim özelliklerini taşır. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. Bölgede meydana gelen yağışlar, genellikle yamaç yağışları ve gezici hava kütlelerinin karşılaşması ile oluşur. Ortalama yağış miktarı 625 mm’dir. Yılın ortalama 74 günü yağışlı geçer. Yağışlar %51 kışın, %26 ilkbaharda, % 18 sonbaharda, %5 yazın düşer. Yazın havanın nemle yüklü olmasına karşılık, bazı yıllarda hiç yağış düşmediği görülür. Yazın bir alçak basınç merkezi olan Çukurova’ya denizden ve Toroslar’dan hava akımı olur. Böylece dinamik nedenli bir yüksek basınç merkezi oluşur. Bir taraftan denizden gelen nemli hava, diğer taraftan barajlar ve ovanın sulanması nedeniyle nem artar. İklimin ve enlemin etkisiyle ısınan hava, birikim nedeniyle ağırlaştığı için yükselmez ve doyma noktasına ulaşamaz. Böylece yazın nem yüklü sıcak bir hava görülür” (<http://adana.cukurova.edu.tr>).

“Adana çevresindeki bitki örtüsü, Akdeniz iklim özelliklerini taşır. 700–800 m’ye kadar bodur ağaçlardan oluşan makiler görülür. Ancak, özellikle yerleşim ve tarım alanlarının yer aldığı alçak düzlüklerde, doğal bitki örtüsü insan eliyle büyük tahribe uğramış, çoğu yerde bütünüyle ortadan kaldırılmıştır. Daha önceleri bu yerlerin doğal bitki örtüsünü, dayanıklı kızılçam ve bazı meşe ormanları oluştururken, bütün Akdeniz bölgesinde geniş yayılma gösteren maki topluluğu, ormanların yok edilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Ormanların ortadan kaldırılmadıkları yerlerde, hemen kıyı gerisinde başlayan ve 800 m’ye çıkan maki toplulukları içinde rastlanan küçük kızılçam orman kalıntıları, bu durumun kanıtıdır. 800 m’den başlayan ormanlar, daha alçak düzeylerde yayvan yapraklı ağaçlardan (çoğunlukla meşe), daha yükseklerde ise iğne yapraklı ağaçlardan (sedir) oluşur. Yaz mevsiminin kuraklığı ve uzunluğu bitki örtüsündeki çeşitliliği azaltır. 2800 m’den sonra yavaş yavaş seyrelen sedir toplulukları, yerlerini Alp, Alp altı ve Alp tipi çayırlara bırakır. Alp tipi çayırlar sayısız çiçekleriyle bir halı görünümündedir” (<http://adana.cukurova.edu.tr>)

1.2.2.2. Osmaniye

Osmaniye Kuzey Yarım Kürede 30.00-37.08 kuzey enlemi ile 36.13-36.20 doğu boylamları arasındadır. Doğusunda Gaziantep, güneyinde Hatay (Antakya), batısında Adana, kuzeyinde Kahramanmaraş illeri ile çevrilidir. Topraklarının yaklaşık % 42’si orman ve fundalıklarla, % 39’u ekili, % 2’si diğer arazilerle kaplı olup % 17’si tarıma elverişsiz arazidir. Yüzölçümü 3.767 km², rakımı 121 m, denize uzaklığı 20 km’dir. Dağlık ve ovalık alanlarda farklılık göstermekle birlikte, Akdeniz iklimi

karakteristiğindedir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır. Ovalık alanlarda yazlar çok sıcak geçer. Bu dönemlerde daha serin olan yaylalara çıkılır. İklim özelliğinden dolayı tarımsal ürünlerde birden fazla mahsul almak mümkün olmaktadır. Yıllık sıcaklık ortalaması 19 °C'dir. En yüksek sıcaklık ağustos ayında ortalama 29 °C, en düşük sıcaklık ise aralık ayında 9 °C'dir. Yıllık yağış ortalaması 99.28 Kg/m.dir. Kahramanmaraş topraklarında doğan Ceyhan Nehri, Osmaniye topraklarından geçerek Akdeniz'e ulaşır. Ceyhan Nehri ile birlikte Savrun, Sumbas, Hamus, Kesiksu, Karaçay ve Sabun çayları bu ilin akarsu kaynaklarıdır. Bu akarsuların üzerinde Aslantaş, Berke, Kalecik ve Kesiksu barajları bulunmaktadır. Bu nehirler üzerinde kurulmuş bulunan barajlarla hem elektrik üretilmekte hem de Osmaniye'nin verimli toprakları sulanmaktadır" (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

"Osmaniye; halkının yöresel dili ile Gâvur dağları dediği, doğu ve güneydoğusundaki Amanoslar ve batıdan kuzeye uzanan Toroslar ile çevrilidir. Osmaniye'nin etrafını çeviren bazı dağ ve tepelerin yükseklikleri ise şöyledir: Düldül Dağı 2400 m., Koyunmeleden Dağı 2108 m., Daz Tepe (Dumanlı Dağı) 1900 m., Kösür Dağı 1702 m., Büyük Kösür Dağı 1626 m., Tozaklık Dağı 1616 m., Hacıdağı 1549 m., Honazin Gediği 1086 m., Haçbel Dağı 1426 m., Boğatepe 850 m.'dir. 24.10.1996 gün ve 4200 sayılı yasa ile Toprakkale, Hasanbeyli ve Sumbas ilçe yapılarak, Kadirli, Düziçi ve Bahçe ilçeleri ise Adana ilinden alınarak Osmaniye iline bağlanmıştır. İlde 7 ilçe, 9 belde, 166 köy, 11 köy altı yerleşim ve 11 belediye bulunmaktadır" (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

1.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

1.2.3.1. Adana

"Son nüfus sayımına göre Adana il nüfusu 1.849.478, Büyükşehir nüfusu ise 1.130.710'dur. İl nüfus yoğunluğu (km²)'ye 178, Seyhan ilçesi nüfus yoğunluğu 1.762, Yüreğir ilçesi nüfus yoğunluğu 324'tür. İl nüfus artış hızı % 17.71, şehir nüfus artış hızı % 21.70, köy nüfus artış hızı % 6.29, Büyükşehir nüfus artış hızı % 21.04'tür. Şehirlerde yaşayan nüfus oranı % 75.58, köylerde yaşayan nüfus oranı % 24.42'dir" (<http://www.adana.gov.tr>).

"Adana'da Cumhuriyet'ten önce tarımsal faaliyetler yok denecek kadar az yapılıyordu. Burada yaşayanlar kendilerine yetecek kadar buğday, mısır, yulaf, arpa ve benzeri tarımsal ürünler yetiştirirken, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın geldiği 1833–

1840 yılları arasında tarımda büyük bir gelişme olmuş onun gelirken birlikte getirdiği Mısır'ın yerli halkı, Adana ve yöresinde yoğun bir tarım faaliyetine geçmişlerdir. Bunlar özellikle bağ-bahçe ve pamuk ekiminde etkili olmuştur. Göçerlerin zorunlu olarak yerleşik düzene geçmeleri, bunlara arazi verilmesi ile birlikte ekili-dikili yerlerin oranı artmaya başlamıştır. 1800'lü yılların sonuna doğru da Çukurova makineli tarıma geçmiştir" (<http://adana.cu.edu.tr>).

"Cumhuriyet'le birlikte yeni kurulan hükümet tarıma büyük bir önem vermiş, köylüden alınan ağır vergileri ortadan kaldırmış, böylece tarımı teşvik etmiştir. 1950'li yıllardan itibaren traktör sayısının artması, 1956 yılında Seyhan Barajı'nın açılması, tarımsal mücadelenin başlaması ile birlikte tarımsal arazide artış gözlenmiştir. 1970'li yıllarda sulama kanallarının açılması ile birlikte sulanabilir arazide artış olmuştur. 1980'li yıllarda II. ürün uygulamasına geçilmiş ve 1,5 milyon dekar alan değerlendirilmiş, soya, mısır, yer fıstığı ekim alanlarında büyük bir artış olmuştur. Özellikle son üç yılda yapılan çalışmalarda ova bölgesinde, sebzeçilik, meyvecilik ve özellikle seracılık konusunda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Sera üretiminde alçak ve yüksek örtü üretimi yapılan alanlar hızla artış göstermiştir" (<http://adana.cu.edu.tr>).

"Toroslar'da ve vadilerinde ise meyvecilik, bağcılık ve hayvancılık konularında projeler uygulanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda meyvecilik %35, bağcılıkta %40, sebzeçilikte %30 artış sağlanmıştır. Bu yıllarda tohum şirketlerinin mısır ve soya tohumlarını ithal etmesiyle Çukurova üreticisi alternatif ekim olanağına kavuşmuştur. Çukurova'da narenciye ekim alanları genişlemiş ve üretici için pamuk ve buğdaya ilaveten önemli bir gelir kaynağı olmuştur" (<http://adana.cu.edu.tr>).

"1930–1940 yıllarında tarıma ve tüketime dayalı sanayileşme ile başlayan sanayi faaliyetleri 1940 yılından itibaren büyük ölçekli fabrikalar olma sürecine girmiştir. 1950'li yıllarda hızlı kentleşmeye bağlı olarak inşaat malzemesi üreten fabrikalar da faaliyete başlamıştır. 1956 yılında Osmaniye, Gaziantep, İçel, Konya yollarının birinci sınıf yol durumuna gelmesi Adana'nın transit merkez olmasını sağlamış ve ilin önemi artmıştır. Aynı yıllarda Seyhan Hidroelektrik Santrali, Çukurova Elektrik A.Ş.'ye devredilmiştir. 1960'lı yıllarda çeşitli sektörde birçok fabrika faaliyete geçmiş, 1970'li yıllarda ise sanayi sektöründe holdingleşme başlamıştır. Bugün Sasa, Çukurova Elektrik, Marsa, Bossa, Güney Sanayi, Temsa, Adana Çimento, Çukobirlik, Mensa, Pilsa, Güney Biracılık, Paksoy, Özbucak ülke genelinde faaliyet gösteren 500 sanayi kuruluşu içinde yer almaktadır. Cumhuriyet'in ilan edildiği yıllarda Adana'da 2 iplik ve

dokuma fabrikası var iken bugün 25 ve daha yukarı işçi çalıştıran işyeri sayısı 189'a çıkmıştır" (<http://adana.cu.edu.tr>).

"1980'li yıllardan sonraki sanayileşme sürecinde, gerek iç pazar gerekse dış pazarda rekabet gücünü artırıcı yeni düzenlemelere gidilmiştir. Girişimcilere kolaylık sağlamak, imalat sanayini dağınıklıktan kurtarmak, verimli tarım arazileri üzerinde sanayi yapılaşması ve sağlıksız kentleşmeyi önlemek amacıyla Organize Sanayi Bölgesi (OSB) kurulmuştur. Sanayileşme sürecine 19. yüzyılda giren ancak, geçen yıllar içerisinde potansiyelini verimli değerlendirmeyen Adana'ya yeni bir canlılık getirmek, burada yaşayan insanlar arasında dayanışmayı yaratmak, güç birliğini sağlamak ve Adana için ihtiyaç olan küçük ve orta ölçekli (KOBİ) işletmelerin gelişmesini sağlamak amacıyla da "Adana Güç Birliği Vakfı" kurulmuştur" (<http://adana.cu.edu.tr>).

"Sanayi ve ticaretin birbirini tamamlayan faaliyet kolları olması nedeniyle, Adana ticareti sanayileşmeye paralel olarak gelişme göstermiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ulucami ve Seyhan Nehri kıyılarında kurulan pazar yerlerinde haftanın bazı günlerinde köylü vatandaşın getirdiği ürünler pazarlanmakta iken bugün bunun yerini Avrupa standartlarına uygun, çok uluslu büyük satış merkezleri ile hal ve pazar yerleri almıştır" (<http://adana.cu.edu.tr>).

"Bugün kent merkezinde Seyhan Nehri kıyısında 44.000 m2 alan üzerine kurulan Galleria İş Merkezi, 62.000 m2 kapalı alana sahiptir. Merkezi soğutma-ısıtma sistemi bulunan, 624 adet dükkân, 1 eğlence merkezi, 6 adet sineması, 52 adet fast-food ve 800 araçlık açık, 400 araçlık kapalı otoparkı bulunan bu iş merkezinde ihtiyacı karşılayacak her tür mal ve hizmet halka sunulmaktadır. Herkesin kolayca ulaşabileceği bir yerde sosyal ve kültür parkı olarak nitelendirilen mekânlara yakınlığından dolayı buraya yoğun bir nüfus akışı olmaktadır. Fuar ve sergilerin açılacağı uygun mekânlar olduğundan, burada zaman zaman çeşitli faaliyetler yapılmakta ve ilgi görmektedir" (<http://adana.cu.edu.tr>).

"Büyük bir sanayi ve ticari potansiyele sahip olan Adana, 2000'li yıllara altyapısı tamamlanmış olarak girmektedir. Bugün faal olan Organize Sanayi Bölgesi, Mersin Serbest Bölgesi, yapımları devam eden Yumurtalık Serbest Sanayi Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Projesi ile Adana, merkez bir konumda olup önemi daha da artacaktır" (<http://adana.cu.edu.tr>).

"Ticaretteki gelişme, beraberinde değişim ve gelişimi getirmekte olup, bunun sonucunda hızlı bir şirketleşme olgusu yaşanmaktadır. 1985 yılında 1.700 olan şirket sayısı 1997 yılında 12.000'e ulaşmıştır. İhracatın önemli bölümünü pamuk ve tekstil

ürünleri ile meyve ve sebze ürünleri oluşturmaktadır. İlde en çok ihracat yapılan ülkeler; Almanya, İtalya, İngiltere, Ürdün, İran, Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt, Kıbrıs ve diğerleridir” (<http://adana.cu.edu.tr>).

1.2.3.2. Osmaniye

“Osmaniye’nin 2000 Genel Nüfus Sayımı’na göre nüfusu 458.782’dir. 1990 – 2000 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı % 17.8’dir. İle bağlı bulunan 6 ilçeden Kadirli ilçesi 104.417 nüfusu ile en fazla nüfusa, Hasanbeyli ilçesi ise 7.101 nüfusu ile en az nüfusa sahip olan ilçelerdir” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“Nüfus yoğunluğu olarak ifade edilen bir kilometrekareye düşen kişi sayısı, il genelinde 147 ve il merkezinde 278 iken, ilçelere göre 42 ile 167 kişi arasında değişmektedir. Yüzölçümü büyüklüğüne göre ilk sırada yer alan Kadirli ilçesinde nüfus yoğunluğu 98, yüzölçümü en küçük olan Hasanbeyli ilçesinde nüfus yoğunluğu 59 kişidir” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“Nüfusun yaş yapısının ilçelere göre değişimini görmek için medyan yaş hesaplanmıştır. Buna göre il genelinde erkek nüfusun yarısı 22 yaşından ve kadın nüfusun yarısı 23 yaşından gençtir. Bahçe ve Sumbas ilçe merkezleri ortalama 26 medyan yaş ile diğer ilçelerden daha yaşlı, Düziçi ve Toprakkale ilçe merkezleri ise ortalama 22 medyan yaş ile diğer ilçelerden daha genç bir nüfusa sahiptir. Köylerde erkek nüfusun medyan yaşı 23, kadın nüfusun medyan yaşı 24 olup, köylerin il merkezi ve ilçe merkezleri ile benzer bir yaş yapısına sahip olduğu gözlenmektedir (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“Osmaniye’de 12 ve daha yukarı yaştaki nüfus içinde işgücüne katılma oranı % 48 olup, cinsiyete göre önemli farklılık göstermektedir. İşgücüne katılma oranı erkek nüfus için % 62, kadın nüfus için % 34’tür” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“Erkek nüfusun işgücüne katılma oranı köyde % 81 iken, il merkezinde % 57, ilçe merkezlerinde % 52’dir. Erkek nüfusun işgücüne katılma oranı Sumbas ilçe merkezinde % 60 ile en yüksek, Bahçe ilçe merkezinde % 47 ile en düşük düzeydedir. İşgücüne katılma oranı kadın nüfus için yerleşim yerlerine göre çok büyük farklılık göstermektedir. Köydeki her 100 kadından 84’ü işgücünde iken, bu oran il merkezinde ve ilçe merkezlerinde % 10’dur” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı, işgücüne katılma düzeyini etkileyen faktörlerden biridir. Kadın ve erkek nüfusun işgücüne katılma oranları, yaşlara göre farklı

düzeyleerde gerçekteşmektedir. Erkek nüfus, genç yaşlarda düşük düzeyleerde işgücüne katılmakta, “25-44” yaşları arasında en üst düzeyde işgücündeki yerini korumakta ve yaş ilerledikçe işgücünden ayrılmaktadır. Yerleşim yerlerine göre erkek nüfusun işgücüne katılımı “25-44” yaşları arasında önemli farklılık göstermemektedir. 45 yaşından sonra, il merkezinde ve ilçe merkezlerinde erkek nüfusun işgücüne katılma oranları azalmakta iken, köydeki erkek nüfus, 65 yaşına kadar genç yaşlardaki gibi yüksek düzeydeki işgücüne katılımını korumaktadır” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“Kadın nüfusun yaşa göre işgücüne katılma oranı, şehirde tüm yaşlarda erkek nüfustan oldukça düşüktür. Köyde ise kadın nüfusun işgücüne katılma oranı, çok genç yaşlarda erkek nüfustan yüksek düzeyde iken, 25 yaşından sonra erkek nüfus ile yaklaşık aynı düzeydedir. Kadın nüfus, yerleşim yerlerine göre de farklı işgücüne katılım yapısı göstermektedir. İl merkezindeki kadın nüfusun işgücüne katılma oranı ile ilçe merkezlerindeki kadın nüfusun işgücüne katılma oranı tüm yaşlarda yaklaşık aynı düzeyde iken, köydeki kadın nüfus şehirdeki kadın nüfustan oldukça yüksek oranda işgücüne katılmakta ve 65 yaşına kadar da yüksek düzeydeki işgücüne katılımını devam ettirmektedir” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“İstihdam edilen nüfusun, işgücü nüfusu içindeki oranı erkek nüfus için % 82, kadın nüfus için % 91'dir. İstihdam edilen nüfusun ekonomik faaliyete göre yapısı, yerleşim yerine ve cinsiyete göre değişmektedir. İstihdamdaki erkek nüfusun % 40'ı hizmet sektöründe çalışmaktadır. Bu oran il merkezinde % 68, ilçe merkezlerinde % 60 ile köylerden daha yüksek orana sahiptir. İl genelinde tarım sektöründe istihdam edilen erkek nüfusun oranı % 43 iken, köyde bu oran %81' e yükselmektedir” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“İstihdam edilen kadın nüfusun ekonomik faaliyete göre dağılımı erkek nüfustan farklı bir yapı göstermektedir. İstihdamdaki kadın nüfusun % 89'u tarım sektöründedir. Köylerde istihdam edilen kadın nüfusun hemen hemen tamamı tarımda çalışırken, şehirde istihdam edilen kadın nüfusun çoğunluğu hizmet sektöründe çalışmaktadır. İstihdam edilen nüfusun % 42'si ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Bu oran erkek nüfus için % 17 iken, kadın nüfus için % 82'dir. Erkek nüfusun % 45'i, kadın nüfusun % 12'si ücretli olarak çalışmaktadır. Kendi hesabına çalışan kadın nüfus oranı % 6 ile oldukça düşük iken, çalışan erkek nüfusun % 35'i kendi hesabına çalışmaktadır” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“İl merkezi ve ilçe merkezlerinde kadınların işsizlik oranı, erkeklerin işsizlik oranından daha yüksek iken, köylerde erkeklerin işsizlik oranı kadınlardan daha

yüksektir. İl merkezinde işsizlik oranı kadınlarda % 47, erkeklerde % 27,5, ilçe merkezlerinde kadınlarda % 45,3, erkeklerde % 30,6 iken, köylerde işsizlik oranı kadınlarda % 0,6, erkeklerde % 1,4'tür" (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

1.2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

1.2.4.1. Adana

“Çukurova yöresinde eğitim ve öğretimle ilgili yapılan araştırmalar insanlık tarihi kadar eskidir. En eski yazılı kaynak Hititlere kadar gitmektedir. Yörede yaşayan her medeniyet kendilerinden önceki medeniyetlerin etkisi altında kalarak kendilerine özgü bir medeniyet yaratmıştır, bu durum onların eğitimlerine etki etmiştir. M.S. 7. yüzyılda Adana'ya İslam medeniyeti hâkim olmuş, buralara boylar halinde Türk göçerleri yerleştirilmiştir. Bunlar yerleşik düzende olmadıkları için eğitimle ilgili hiçbir yazılı belgeye rastlanmamıştır. Ancak M.S. 1500'lü yıllarda Ramazanoğlu Beyliği'nin kurulması ile birlikte bu konuda yazılı belgeler yavaş yavaş kendini göstermeye başlamıştır” (<http://adana.cukurova.edu.tr>).

“20. yüzyılın başında Çukurova'da 150 ilk ve orta dereceli okul, bir erkek lisesi, bir Hamidiye Sanayi Mektebi (Sanat Okulu), bir Erkek Öğretmen Okulu, azınlıklara ait iki İdari Rüştiye, iki Rüştiye, bir Cizvit Fransız Rervavsiye, Saimbeyli'de lise düzeyinde eğitim veren bir Amerikan Kız Koleji, Adana merkezde Amerikan Kız Koleji, Kadirli'de İspanyol Cizvit misyonerlerine ait bir okul, Ermeni kız çocuklarının bakımı için “Derrileytan” bulunmaktadır” (<http://adana.cukurova.edu.tr>).

“Cumhuriyet'in kurulması ve 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat kanununun çıkarılması ile ildeki eğitim kurumlarının tekrar düzenlenmesi yapılmıştır. Yeni harflerin kabulü ile eğitimde büyük bir atılım gerçekleşmiştir. Her kademedeki okullar açılırken okuma yazma bilmeyen kadın ve erkekleri okur-yazar hale getirmek için eğitim seferberliği başlamıştır. Binlerce kişi bu kurslardan geçerek okur-yazar belgesi almışlardır. Okuma seferberliğinde öğretmenlerin yanı sıra “askerde okuma-yazma öğrenen kişi” olan eğitimlerden de faydalanılmıştır. İlde okur-yazarlık oranı 1927'de %7.9, 1950'de %30.6, 1975'te %65.7, 1995'te % 76.8'e ulaşmıştır” (<http://adana.cukurova.edu.tr>).

“Cumhuriyet'in 75. yılında Adana'da çeşitli kademelerde toplam 1136 adet okul bulunmaktadır. Bunların 472'si şehir merkezlerinde, 664'ü köylerdedir. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 368.925'tir. Bunun 316.339'u şehir merkezinde, 52.587'si

köylerde eğitim öğretim görmektedir. Öğretmen sayısı ise 11.671 olup bunun 9.780'i şehir merkezlerinde, 1.891'i köylerde" (<http://adana.cukurova.edu.tr>).

“Bir toplumun maddi ve manevi değerlerinin birikimi, o toplumun kültürünü meydana getirir. Birçok iç ve dış etkenlerin yarattığı sentez, toplumun belli bir dönemdeki kültürünü belirler. Verimli topraklar ve coğrafi konumu nedeni ile tarih öncesi çağlardan başlayarak değişik ulusların akınına uğramış bölgede Çukurova kültürünü bu uygarlıklardan parça parça biriktirilmiş taşlarla oluşturulmuş bir yapı olarak tanımlamak da mümkündür. Bu kültür sentezini oluşturan etkenler içinde Hitit kültürü ağırlıklı bir yer tutmakla birlikte, diğer ulusların katkıları da tarih boyunca zenginleşmiştir. Burada hüküm sürmüş 10 medeniyetin etkileri Adana'nın kültür yaşamında, hâlâ görülmekte ve hissedilmektedir. Adana ve Çukurova kültürünü önemli şekilde etkileyen gruplar özellikle göçebe, Türkmen ve Yörük aşiretleridir” (<http://www.adana.gov.tr>).

“7-11.yy. arasında Bizanslılar, Araplar ve aradaki küçük birçok siyasi topluluğun kültürel etkileri altında gelişen Anadolu, 11.yy.'dan itibaren tamamen Selçuklu kültürü etkisi altına girmiştir. Selçukluların ve onları takiben beylik devrinin etkileri Çukurova'da çok belirgindir. Beylik devrine damgasını vuran Ramazanoğlu Beyliği'nin zengin kültür varlıkları bugün de görülmektedir. Beylikler sonrası Osmanlı devrinden kalma yazılı kaynaklar (Şeri/mahkeme Sicilleri veya Ziya Paşa devri kayıtları) zamanın gelişimine ışık tutmaktadır” (<http://www.adana.gov.tr>).

“Ovadan çok Toroslar'da yerleşen Türk (Yörük, Türkmen) aşiretleri uzun yüzyıllar dış etkenlere kapalı kalmış ve en az 10–15 asırlık Türk-Müslüman kültürünü pek fazla değiştirmeden muhafaza etmeyi başarmışlardır. Özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda Adana ovasında yerleşimin artmasıyla tarımda ve sanayileşmede büyük atılımların olması, yörenin kültüründe büyük değişiklikler yaratmıştır. Ayrıca yörede yayla, deniz ve ova kültürünün de karışımı ile yeni bir kent kültürü meydana gelmiştir” (<http://www.adana.gov.tr>).

Adana'daki Devlet Tiyatrosu, Altın Koza Kültür ve Sanat Festivali, Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası, Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, çok sayıda kütüphane ve kültür merkezi, kültürel devamlılığı ve etkileşimi sağlamaktadır. Yörede onlarca âşığın temsil ettiği ve geleneğini devam ettirdikleri âşıklık geleneği de kültürel varlıklardan biridir. Her yıl üniversite bünyesinde düzenlenen “Âşıklar Şöleni” âşıklık geleneğinin devamı için önemli bir ayağı oluşturmaktadır

1.2.4.2. Osmaniye

“İl genelinde okuma yazma bilenlerin oranı % 86 olup, cinsiyetler arasında önemli bir fark gözlenmektedir. Bu oran erkek nüfus için % 93 iken, kadın nüfus için % 79’dur. İl merkezinde okuma yazma bilenlerin oranı % 87’dir. Okuma yazma oranı ilçe merkezlerine göre incelendiğinde en yüksek oranın % 92 ile Bahçe ve Hasanbeyli ilçe merkezlerinde olduğu görülmektedir. Erkek nüfusun okuma yazma oranı Hasanbeyli ilçe merkezinde % 97, Bahçe ilçe merkezinde % 95, kadın nüfusun okuma yazma oranı ise her iki ilçede de % 86’dır. Okuma yazma oranı diğer ilçe merkezlerinde % 84’ün üzerindedir. Köylerde okuma yazma oranı erkek nüfus için % 92, kadın nüfus için % 75’tir” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“25 ve daha yukarı yaştaki nüfus içinde en az ortaokul mezunu olanların oranı, tüm yerleşim yerlerinde, erkek nüfusta kadın nüfustan oldukça yüksektir. En az ortaokul mezunu olanların oranı il merkezinde erkeklerde % 46 kadınlarda % 23, ilçe merkezlerinde erkeklerde % 47 kadınlarda % 22 düzeyinde iken, köylerde bu oran erkeklerde % 29 ve kadınlarda % 10’dur” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“Medeni durumu evli olan nüfus tüm yerleşim yerlerinde en fazla paya sahiptir. İl merkezi ve köylerde evli olan nüfusun oranı % 57, ilçe merkezlerinde % 58’dir. İl genelinde evli olan kadınların oranınının 30 yaşına kadar erkeklerden daha yüksek olduğu, bu yaştan itibaren ise evli erkeklerin oranınının daha yüksek olduğu görülmektedir” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“Medeni duruma göre cinsiyetler arasında en önemli farklılık hiç evlenmemiş nüfusta görülmektedir. Hiç evlenmemiş kadınların oranı, il merkezinde ve ilçe merkezlerinde % 35, köylerde % 36’dır. Erkeklerde bu oran il merkezinde % 44 iken, ilçe merkezlerinde ve köylerde % 41’dir. Eşi ölmüş kadın nüfusun oranı eşi ölmüş erkek nüfusun oranından tüm yerleşim yerlerinde daha yüksektir. İl genelinde eşi ölmüş kadınların oranı % 6, erkeklerin oranı ise % 1’dir. Boşanmış nüfusun oranı tüm yerleşim yerlerinde oldukça düşüktür” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“Doğurganlığın tüm yerleşim yerlerinde hemen hemen aynı düzeyde olduğu görülmektedir. İl merkezinde “15 – 49” yaş grubundaki bir kadın ortalama 2.92 çocuk doğururken, ilçe merkezlerinde aynı yaş grubundaki bir kadın ortalama 2.84 çocuk, köylerde ise 3.1 çocuk doğurmaktadır. İl genelinde toplam doğurganlık hızı 2.95’tir” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

“İlde doğan her 1.000 bebekten 36’sı bir yaşını doldurmadan ölmüştür. Bebek ölümlülüğü, hem cinsiyet hem de yerleşim yerine göre farklılık göstermektedir. İl merkezinde erkek bebeklerde ölüm hızı ‰o 43, kız bebeklerde ‰o 37, ilçe merkezlerinde erkek bebeklerde ‰o 36, kız bebeklerde ‰o 30 iken, köylerde bebek ölüm hızı erkeklerde ‰o 35 ve kızlarda ‰o 31 olarak belirlenmiştir” (<http://www.osmaniye.gov.tr>).

Osmaniye kültürel etkinlik olarak âşıklık geleneğinin devam ettirildiği yörelerden biridir. Yörede gelenek içerisinde yetişen onlarca âşık geleneğinin icrasını bugün de gerçekleştirmektedir. Âşıkların çeşitli vesilelerle bir araya gelmeleri yörede önemli kültürel etkinliklerdendir. Yörenin yetiştirdiği, Türkiye’nin en önemli âşıklarından olan, Âşık Feymani adına düzenlen şenlikler yörede her yıl kültürel kaynaşmayı sağlamaktadır

1.3. Anonim Türk Halk Edebiyatında Türkü, Türkü Söyleme Geleneği ve Hikâveli Türkülere Genel Bakış

1.3.1. Türkü Kavramı

“Türkü, anonim Türk halk edebiyatında ezgiyle söylenen bir nazım türüdür. Türkü, ezgisiyle diğer türlerden ayrılır. Mani ve koşma şekliyle söylenen bir nazım, türkü ezgisiyle söylenirse türkü olur” (Kudret, 1980, s. 295). Türkü sözcüğünün kökeni konusunda çeşitli görüşler olmakla birlikte, bu konudaki kaynakların çoğunluğu türkü sözcüğünün, Türk sözcüğüne î nispet ekinin getirilmesiyle oluştuğu ve bu sözcüğün Türk sözcüğüyle ilişkili olduğu görüşünü benimsemektedir (Dizdaroğlu, 1969, s. 102; Şemsettin Sami, 1987, s. 400; Onay, 1996, s. 63; Köprülü, 2003, s. 236). Türkü kavramının tanımıyla ilgili kaynaklarda birbirini tamamlar nitelikte bilgilere rastlıyoruz (Dizdaroğlu, 1969, s. 102; Özbek, 1981, s. 63; Boratav, 1982, s. 150; Akalın, 1984, s. 290; Köksal, 1985, s. 204; Öztürk, 1985, s. 366; Şemsettin Sami, 1987, s. 400; Gözaydın, 1989, s. 25; Elçin, 1993, s. 195; Dilçin, 1999, s. 289; Güleç, 2002, s. 325; Köprülü, 2003, s. 236; Sever, 2003, s. 78; Aytac, 2003, s. 332; Artun, 2004, s. 130; Albayrak, 2004, s. 505; Kaya, 2004, s. 147; Aça: 2005, s. 269; Kaya, 2007, s. 741).

“XV. yüzyıl Çağatay sahası şairlerinden Ali Şir Neva’i, Mizanül Evzan isimli eserinde türküden söz eder, onun yanı sıra yine XV. yüzyılın ilk yıllarında yaşayan Bâbur Şah ise, Sultan Hüseyin Baykara zamanında, onun meclislerinde icad edildiğini, iki devrede bestelendiğini kaydeder. Böylece, türkü kavramı olarak, İslâmiyet’ten önceki

Türk edebiyat geleneğinde “ır veya yır” kelimesi ile ifade edilirken, XV. yüzyılda Batı Türkistan yörelerinde kullanılmaya başlanmış, bu yörelerden de Anadolu Türk edebiyatına geçmiştir. Yazılı kayıtlarda ise; Peçevi, Eğri’nin fethinden bahsederken, türkü kavramına, kelime olarak yer vermiştir” (Öztürk, 1985, s. 367).

“Türküleri şekil, yapı ve ezgi yönünden sınırlamak zordur; çünkü çok değişik biçimde, yapıda ve ezgide türkü vardır. Halk, ezgiyle söylenen manzum parçaları türkü olarak adlandırır. Mani, koşma ve diğer şekillerdeki şiirler ezgilerine göre “varsağı”, “Türkmani” gibi adlar alırlar. Ezgisi, ölçüsü ve nazım şekli ne olursa olsun türkü terimi 15. yüzyıldan bu yana kullanılmaktadır” (Dizdaroğlu, 1969, s. 103).

“Türküyü ezgiden bağımsız bir şekilde düşünmek ve ele almak mümkün değildir. Türkülerin ezgi boyutu genellikle ihmal edilmiş, çeşitli nazım şekilleri ve ezgiler kullanılarak oluşturulan türküler, anonim ürünlerdir. Bunun yanında başta âşıkların şiirleri olmak üzere, sahibi belli olan manzumelerin bir ezgiye bağlanması sonucu oluşmuş türküler de vardır” (Albayrak, 2009, s. 142-159).

“Türküler, belli bir nazım biçimine sahip olmayan hece ölçüsüyle meydana getirilmiş ürünlerdir. Yani, hem koşma, hem mani nazım şekilleriyle söylenebildikleri gibi iki, üç, beş dizeden oluşan bentlerle de söylenebilmektedir. Türküler hece ölçüsünün hemen her çeşidiyle meydana getirilebilmişlerdir” (Albayrak, 2009, s. 142-159).

“Halk edebiyatı ürünleri içerisinde biçim mi, tür mü olduğu konusunda en çok tartışılan ürün türüdür. Türkü terimi konusu, ezgisi ve şekil özelliği ne olursa olsun pek çok anonim manzumeyi içine alabilecek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkü, farklı nazım birimi ve şekillerinden oluşmuş, farklılığı genellikle ezgilerinde görülen bir nazım türüdür. Türkülerin hane, bent ve kavuştak adı verilen bölümlerini, bent ve kavuştakların mısra sayıları, kafiye örgüsü gibi yapısal ve biçimsel özelliklerini göz önüne alıp bunların türküye özel nitelikler olduğunu kabul edersek türküyü bir nazım biçimi olarak değerlendirebiliriz. Ancak türkü, çeşitli nazım şekillerinde yazılmış şiirlerin müzik eşliğinde söylenmesi yönüyle nazım türüdür” (Artun, 2004, s. 131).

“Türküler hece ölçüsünün her kalıbıyla söylenir. Genellikle yedili, sekizli ve on birli hece kalıpları kullanılmıştır. Türkülerin konuları çok değişiktir. Aşk duyguları, günlük olaylardan etkilenmeler, savaşlardaki kahramanlıklar en güzel ve en coşkunsu olarak türkü biçimiyle anlatılabilmektedir. Halk arasında heyecan uyandıran her olaya bir *türkü* yakılır. Bunlar bestelenir ve türlü yollardan yurdun her köşesine yayılır. Türlü bölgelerde, türlü biçimlere girer; kimi dizeler düşer, yerlerine yenileri eklenir. Kısaca

Anadolu halkı bütün acılarını ve sevinçlerini türkölere doldurur. Türköler ezgileri, konuları ve yapıları bakımından sınıflandırılabilir. Ayrıca söylendikleri bölgelere göre de ad alırlar. *Bingöl ağzı, Urfa ağzı, Eğin ağzı* gibi. Kimi tanınmış türköler de içindeki en etkili sözlerle anılır: *Ayşem, Zeynebim, Fidayda, Adanalı* gibi” (Dilçin, 1999, s. 289–290).

“Folklor ürünleri olarak işlenen türköler, insanımızın yaşama biçimini yansıtır. Halk edebiyatı ile halk musikisi en çok türkölerde bir araya gelir. Çünkü insanımız sevdasını, sevgisini, sevincini, tasasını, yiğitliğini, hüznünü, kederini, umutlarını, kısaca hayatının büyük bir bölümünü türkölerin diliyle söylemiştir” (Artun, 2004, s. 131).

“Türköler insanoğlunun başına gelen olayları, bunun toplum içindeki iz ve akislerini, aşk, hasret, gurbet gibi yeryüzünün ortak duygularını, mertlik ve kahramanlık gibi milli karakteri, tarihi olayları konu alan bir kültür hazinesidir” (Özbek, 1981, s. 63).

1.3.1.1. Türkölerin Doğuş ve Yayılışları

“Türköler genellikle bir olay, bir arzu ve bir heyecan üzerine doğarlar. Türköler, başlangıçta sahibi belli ürünlerdir. Ancak zamanla, türkölünün asıl sahipleri unutulur ve sonraki nesiller tarafından halkın dilinde dolaşa dolaşa farklı coğrafyalara yayılır. Türköler böylelikle anonimleşirler. Önceleri mahalli hüviyet gösteren türköler, zamanla milli hüviyete bürünürler. Türkölerin anonimleşmesinde, daha ziyade göçler, kervanlar, askeri sevkler, gurbete iş için gidişler, gezgin halk şairlerinin faaliyetleri, yakın zamanda basın ve yayın organları rol oynar” (Kaya, 2007, s. 742).

“Türkölerin ortaya çıkışları incelendiğinde toplumu ilgilendiren konular, ezginin dokunaklı oluşu, sanat yapısının yüksek oluşu gibi etkenlerin türkölerin ömürlerini uzattığı ortaya çıkmıştır. Türköler, hiçbir zaman ilk çıkışlarındaki gibi varlıklarını koruyamazlar. Bu durum sadece sözlerde değil, ezgilerde de görülür. Türköler zaman aşımı, kişiden kişiye geçiş esnasında yeni duygulanmalarla beslenerek kendini yeniler” (Artun, 2004, s. 131). “Değişik çevrelerde, değişik, değişik duygular içerisinde söylenen türköler birtakım katma söz ve ezgilerle eski havalarını kaybederler. Ezgisi oyun havası olmaya yatkın bir türköl başlangıçta bir yiğitlik türkölüsü, hatta bir ağıt bile olsa zamanla oyun havası olabilir” (Özbek, 1981, s. 65).

“Türköler iki kaynaktan beslenir: Asıl türköler, yakıcıları (söyleyenleri) bilinmeyen, anonim nitelikte olanlardır. Şüphesiz, bunların bir ilk söyleyeni vardır; ama ya adını koymamıştır, ya da zamanla bu ad unutulmuş ve türköl topluma mal olmuştur.

Kimi zaman da bir saz şairinin söylediği bir parça sonradan türkü haline gelir. Parçada adı geçsin geçmesin, o şiir, halkça türkü olarak bilinir. Özel bir ezgi eşliğinde söylenir” (Dizdaroğlu, 1969, s. 104).

“Türküler başlangıçta bir olay üzerine yakılırlar. Bu olaylar bütün bir milleti ilgilendirecek kadar büyük nitelikler taşıyabileceği gibi, dar çevrelerde meydana gelen cinsten de olabilir. Aşk, gurbet, ölüm, seferberlik, tabii afetler, oymak kavgaları, eşkıya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının elden çıkması gibi sosyal olaylarla; sevdâ, talihe kızma, şansa küsme gibi duygular türkülerin doğuş şartlarını hazırlayan sebeplerin başında gelir. Bu olayı yaşayan veya bu duyguyu taşıyan sanatçı kişinin bunları halk şiiriyle ifade etmesi türkülerini meydana getirir” (Özbek, 1981, s. 63-64).

“Toplum ruhunda derin iz bırakan kahramanlar, efsaneleşmiş büyük aşklar, büyük felaketler türkülerine konu olur. Bunların sözleri ve ezgileri çok güçlüdür. Kimileri de oyun havaları durumuna geçerek süreklilik kazanırlar. Köy ve kasabalardaki olaylar üzerine yakılan türkülerin yayılma gücü azdır. Geniş toplulukların ilgisini çekmez, dar çevrede kalır, ömürleri de kısa olur” (Artun, 2004, s. 132).

“Türkülerin oluşmalarında ve yayılmalarında âşıkların rolü büyüktür. Türkülerde musiki, saz eşliğinde söylenir. Türkü yakıcıları ezgi ve sözü aynı anda türetirler. Asıl noktası insan olan türküler canlı varlıklar gibi doğar, yaşar ve unutulur” (Artun, 2004, s. 132).

“Türküler halkın malı, sevilmiş, beğenilmiş ve ağızdan ağza dolaşan kültür ürünleri olduklarına göre yayılmaları pek tabiidir. Sosyal bir temele, yüklü bir duyguya, kuvvetli bir müziğe dayanan türküler, asker ocağında, düğün, dernek ve kır eğlencelerinde, okullarda; halk sanatçıları, öğretmenler, askerler, köçekler ve çalgıcılar aracılığıyla daha geniş çevrelere yayılırlar. Geniş iskân hadiseleri bir yörenin kültürünü başka bir yöreye taşıdığından türkülerin yayılmasına da sebep olur” (Özbek, 1981, s. 64).

“Türküler halkın malıdır. Sevilen, beğenilen, ağızdan ağıza dolaşan kültür ürünleri oldukları için de yayılmaları çok doğaldır. Eskiden şimdiki gibi yayma araçları olmadığından türkülerin yayılması çok ağır fakat sürekli olmuştur. Ticaret kervanları, gezgin âşıklar, askerler, savaşlar, göçler türkülerin taşınmasını sağlar. Son yıllarda radyo, televizyon, teyp gibi teknik araçlar yayılmayı hızlandırmıştır. Türkülerin hızlı bir biçimde yayılmasının olumsuz bir yönü vardır. Türküler halkın malı olup olgunlaşmadan donmuş, kalıplaşmış olarak taşınırlar” (Artun, 2004, s. 132).

“Türkülerin ne zaman ve nerede ortaya çıkacağını tayin etmek oldukça güçtür. Yurdun herhangi bir yerinde söylenen bir türkünün bir yerde doğduğu kesindir. Bir süre sonra yurdun değişik yörelerine taşınarak yaygınlaşır. Türkülerdeki yer ve kişi adları, türkünün doğuş yerini belirlemek için yeterli değildir. Çünkü türkü taşınırken her gittiği yerde değişikliğe uğrayarak, ilk biçimini değiştirir. Bu nedenle türkülere değişik yöre insanları sahip çıkar” (Artun, 2004, s.132).

1.3.1.2.Türkülerde İşlenen Konular

“Türkülerde halkın sanat gücünü, millî konuları görebiliriz. Türküye konu olan olayı değerlendirebilmek için türkünün hikâyesi bilinmelidir. Türkülerde halkın sosyal hayatından izler öğreniriz. Türkülerde işlenen temaların başında gurbet temi gelir. Evinden, yöresinden ayrılan kişinin duygularının yansıtıldığı gurbet türkülerinde bazen kadının bazen erkeğin duygularının öne çıktığını görürüz” (Artun, 2004, s. 133).

“Türküler, kişisel veya toplumsal bir olayla ilgilidir. Deprem, ölüm, kıtlık, kahramanlık, sevgi, ayrılık gibi nedenler, türkünün çıkışını etkiler. Toplumun olaylar karşısındaki tepkisi türkülere yansır. Türkülerde toplumsal yan ağır basar. Halkın sevgisi, nefreti, acısı, tutkusu ve her şeyi türkülerde yankısını bulur” (Güleç, 2002, s. 326).

“Türkülerde, toplumun folklor geleneğinin anlam kazandırdığı yaşayışından renkler, tablolar, değişik olay ve davranışlar ifade alanı bulur. Bir türkünün yakılmasında, folklor geleneğine dayalı bir davranış vardır. Bir gelinin kına gecesinde yaşanan duygular, askere giden bir sevgilinin arkasından duyulan iç sızıntılar, hapisane duvarlarının arkasında kaybedilen günlerin getirdiği acılar veya yaşanan milli felaketlerin olduğu gibi milli heyecanların nağmeye dökülerek, şiirle sergilenişinde, toplumun bünyesinden, sosyal yapısından ve tarihi kaderinden unutulmaz tablolar, dramatik olduğu kadar trajik olaylar melodinin ve ahenkli sözün kanatlarında türkü şeklinde yükselirler” (Öztürk, 1985, s. 370).

“Gurbetteki kişi sorunlarını çözemediğinde olaylara kaderci yaklaşır. Çektiği olumsuzlukları alinyazısı olarak niteler. Gurbetlerin en büyük nedeni geçim sıkıntısıdır. Ekonomik nedenlerle gurbete çıkan erkek, feleği suçlar, felekten yardım bekler. Gurbette bulunan kişi, geri döndüğünde bu davranışının çevre tarafından hoş karşılanmayacağını düşünerek gurbete katlanır” (Artun, 2004, s. 133).

“Türküler, kadının kendi dünyasını ve kadınla ilgili düşünceleri barındırır. Kadının günlük yaşamdaki etkisini, olaylar karşısındaki duygularını türkülerde bulabiliriz. Türkülerde kadının özlem ve isteklerini, düşlerini görürüz. Türkülerde konular büyük çoğunlukla kadın üzerine kurulur. Kadın, türkü yakıcı kimliği ile söylediği türkülerde daha çok kendi iç dünyasını ve görüşlerini vurgulamıştır. Toplumun ağlayıcılığını üstlenerek söylediği ağıtlarda, söz söyleme ustalığı ve durumu tahlil etme özelliği ile çok belirgin bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Söylediği ninnilerde hayattan beklentilerini anlatan ve çocuğun geleceği için daha beşikte yönlendirmeye başlayan bilge ve yaratıcı bir kişilik sergilemektedir. Aşk ve seveda türkülerinde daha çok sosyal sorunların irdeleyicileridirler. Bunun yanı sıra, özel duygularını yalın, gerçekçi bir sıcaklıkla anlatmıştır” (Artun, 2004, s. 133).

1.3.1.3. Türküler ve Sosyal Tarih

“Türküler bazen tarih belgesi niteliği taşır. Tarihi konu edinen türkülerde toplumun düşünce ve duyguları, acıları, sevinçleri yer alır. Osmanlı tarih yazma geleneğinde eleştiri yoktur. Fakat bozgunların verdiği acıları, zaferlerin sevinçlerini, ekonomik sıkıntıları türkülerde bulmak mümkündür. Örneğin, Gazi Osman Paşa türküsünde Osman Paşa’yı günümüze getiren tarih kitaplarından çok türkülerdir” (Artun, 2004, s. 132-133).

1.3.1.4. Türkünün Diğer Türlerle İlişkisi

1.3.1.4.1. Türkü-Tekerleme

“Ezgi, tekerlemelerin önemli bir cephesini oluşturur. Aşağı yukarı birbirine yakın ezgilerle terennüm edilen tekerlemelerdeki ezgilerde pek melodi zenginliği yoktur. Nadir de olsa bir kısım tekerlemeler müstakil türkü olarak kendilerine yer bulmuşlardır” (Kaya, 2004, s. 227).

1.3.1.4.2. Türkü-Halk Hikâyesi

“Bilindiği gibi halk hikâyeleri manzum-mensur bir yapıya sahiptir. Hikâyeci, duyguların doruğa çıktığı bölümlerde telle söylemeyi dille söylemeye tercih eder. Elbetteki söyleyeceği manzum parçayı ezgi ile terennüm eder. Ezgili parçalardan bir

kısmı halk tarafından kabul görür ve geniş bir coğrafyaya yayılır. Zamanla müstakil türkü olarak da icra edilebilir” (Kaya, 2004, s. 229).

1.3.1.4.3. Türkü-Ağıt

“Türküler konuları bakımından oldukça çeşitlilik gösteren edebi ürünlerdir. Halkın türkülerle coşkusunu, sevincini, mutluluğunu yansıtması ne kadar tabii ise, acısını, üzüntüsünü ve ıstırabını yansıtması da o kadar tabiidir. Dolayısıyla ağıt olarak karşımıza çıkan lirizm yüklü bu hüznü dolu parçalar, aynı zamanda türkü niteliğinde olan eserlerdir” (Kaya, 2004, s. 321).

“Ağıtların en önemli vasıflarından birisi, ezgi ile söylenmesidir. Bu ezgiler genellikle yalı, içli ve kederli parçalar olup, *neva*, *uşşak* ve *hicaz* makamlarında icra edilirler. Ağlama işini meslek edinmiş olan ağıtçı kadınlar, bu makamlar için müzik eğitimi almış değillerdir. Hafızalarında var olan makamlar, çevredekiler tarafından da öğrenilir ve böylelikle aynı ezgilerin yaşatılması sağlanır” (Kaya, 2004, s. 321).

“Ağıtlar, tekerleme ve ninniler gibi ezgili parçalardır. Şayet bir ağıt, teknik güzelliğe ve yüreklerde iz bırakacak derecede yanık ezgiye sahipse, kısa zamanda çevrede, hatta daha geniş bir coğrafyada kendisine yayılma imkânı bulur. Ülkemizde, bu şekilde müstakil türkü olarak söylenen ağıtlar oldukça fazladır. Ölümün yanında, ağıt karakteri taşıyan kına gecesi, gelin uğurlama ve asker türkülerinin ortak tarafı, hepsinin de ayrılık acısıyla ortaya konulmuş olmalarıdır. Öyleki, bu acıklı türkülerin, diğer türküler içindeki oranı oldukça yüksektir” (Kaya, 2004, s. 322).

1.3.1.4.4. Türkü-Mani

“Türk halk şiirinde anlamın dörtlükte tamamlanması esastır. Bu bakımdan koşma ve türkülerde de anlamların dörtlüklerde tamamlanmasına azami derecede uyulur. Diğer taraftan maniler müstakil ve anlamlı nazım şekiller olduğundan, zaman zaman türkü olarak okunduğu olur. Bunun için de halk, aynı konuda olan manileri ardı ardına sıralayarak yahut katar manilerden birkaçını ardı ardına sıralayarak türküler meydana getirir. Bunu yaparken de ilave mısra veya *aman*, *hey*, *bre*, *dost* vs. gibi ilave kelimeler getirerek türkülerin tabii olduğu esaslara uyar. Bu tarz türküler, türkü repertuarımız içinde hiç de azımsanamayacak sayıda bir yekûn tutar” (Kaya, 2004, s. 106).

1.3.1.5.Türkülerin Tasnifi

1.3.1.5.1.Yapılarına Göre Türküler

Türküler yapılarına göre araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır (Dizdaroğlu, 1969, s. 107-121; Özbek, 1981, s. 69-84; Boratav, 1982, s. 159-170; Gözaydın, 1989, s. 53-104; Dilçin, 1999, s. 296-305; Artun, 2004, s. 135-137; Albayrak, 2004, s. 509-512).

Pertev Naili Boratav, biçimi ne olursa olsun bir türküyü belirleyen her şeyden önce ezgisi olduğunu ifade etmiştir. Müzik unsurunun türkü metinlerinde çeşitli değişikliklere sebep olabileceğini, bu bağlamda sözlü cümlenin genişlemesine, dört dizelik bendin parçalanmasına, son dizesini yitirmesine, bu dizenin yerini önceki dizelerin nazım düzenine uymayan “bağlama” ya da “nakarat” ögelerinin almasına, dört dizelik bendin iki dizesini yitirmesine, türkünün ya bağlamasız söylenmesine ya da bağlamanın tam bir dize meydana getirmek için gerekli olan hece sayısını bulamamış söz ögelerinden oluşmasına sebep olabileceğini belirtmiştir. Boratav, tasnifinde biçim olarak kararlılık gösteren türkülerini şöyle sıralamıştır:

1. Biçim Olarak Kararlılık Gösterenler

a. Bentleri Dört Dizeden Oluşan Türküler

b. Bentleri Üç Dizeden Oluşan Türküler

c. Bentleri İki Dizeden Oluşan Türküler

d. Bentleri Bir Dizeden Oluşan Türküler

e. Mani Düzenindeki Bentlerden Oluşan Türküler

2. Biçim Olarak Kararlılık Göstermeyenler (Boratav, 1982, s. 159-170).

Pertev Naili Boratav, biçim olarak kararlılık göstermeyen düzensiz biçimlerle ilgili olarak, düzenli biçimlerin bazılarının düzensiz biçimler içerisinde karşımıza çıkabileceğini ifade etmiştir. Diğer düzensiz biçimler; “sayışlı türküler”, “söyleşme biçiminde türküler (efsane konulu türküler)”, oyun havalarıdır. Boratav son olarak ne ölçüsüyle ne de uyak düzeniyle hiçbir kararlı, kurallı biçime uymayan türkülerden söz etmiştir. Bu türkülerdeki düzensizliklerin sebeplerini şu şekilde sıralamıştır: “Türküde ezginin önemli olması yüzünden, sözlerin doğru ve tam söylenmesi konusunda umursamazlık, bunun neticesi olarak söyleyenlerin işledikleri kusurlar ya da eksik

hatırlayışlardan gelme yanılmalar, kırpmalar, bozmalar, kimi zaman da araştırmacıların metinleri yazıya geçirirken yaptıkları yanlışlar” (Boratav, 1982, s. 170).

1.3.1.5.2.Konularına Göre Türküler

Konuları bakımından oldukça zengin bir görünüm sergileyen türküler araştırmacılar tarafından farklı Şekillerde sınıflandırılmıştır (Dizdaroglu, 1969, s. 107; zbek, 1981, s. 84-86; Boratav, 1982, s. 150-151; Gözaydın, 1989, s. 25-31; Yalman, 1993, s. 240-241; Dilçin, 1999, s. 290-296; Artun, 2004, s. 134-135; Kaya, 2004, s. 745-746; Albayrak, 2004, s. 509). Araştırmacılarca yapılan tasnifler eldeki türkü metinlerine göre yapılmış göreceli tasniflerdir. Yapılacak yeni çalışmalarla yapılan bu tasniflerde değişiklikler olabilecektir. Boratav, türküleri konuları bakımından altı ana başlık altında değerlendirmiştir:

1. Lirik Türküler

a. Ninniler

b. Aşk Türküleri

c. Gurbet, Askerlik, Hapishane Türküleri

d. Ağıtlar

e. Çeşitli Başkaca Duyguluk Konular zerine Türküler

2. Taşlama, Yergi ve Gldr Türküleri

3. Anlatı Türküleri

a. Efsane Konulu Türküler

b. Bölgelere ya da Bireylere zg Konuları Olan Türküler

c. Tarihlik Konuları Olan Türküler

4. İş Türküleri

5. Tren Türküleri

a. Bayram Türküleri

b. Düğün Türküleri

c. Dinlik ve Mezheplik Törenlere Değgin Türküler

d. Ağıt Töreninde Söylenen Türküler

6. Oyun ve Dans Türküleri

a. ocuk Oyunlarında Söylenenler

b. Büyüklerin Oyunlarında Söylenenler (Boratav, 1982, s. 150-151).

Çalışmalarda geleneksel olarak türküden ayrı bir tür olarak ele alınan ağıtlar, yapılan tasniflerde araştırmacıların hemen hepsince türkü kavramı içinde değerlendirilmiştir (Dizdaroğlu, 1969, s. 107; Özbek, 1981, s. 84-86; Boratav, 1982, s. 150-151; Gözaydın, 1989, s. 25-31; Yalman, 1993, s. 240-241; Dilçin, 1999, s. 290-296; Artun, 2004, s. 134-135; Kaya, 2004, s. 745-746; Albayrak, 2004, s. 509). Bazı türkülerin kaynağının ağıtlar olabileceğinden söz eden İsmail Görkem, türkü diye adlandırılan anonim manzumeler içerisindeki ağıt yoğunluğuna dikkat çekmektedir. Görkem, söz ve müzik bakımından kuvvetli ve güzel olan ağıtların zamanla türkü haline geldiğini ifade etmektedir (Görkem, 2001, s. 29). Bu çalışmada da hikâyeli ağıtlar, hikâyeli türkü kavramı içerisinde değerlendirilecektir.

1.3.1.5.3.Ezgilerine Göre Türküler

Türküler ezgilerine göre araştırmacılar tarafından *usulsüz* ve *usullü* olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir (Dizdaroğlu, 1969, s. 105; Özbek, 1981, s. 67-69; Gözaydın, 1989, s. 27-31; Dilçin, 1999, s. 290; Artun, 2004, s. 134; Albayrak, 2004, s. 508; Kaya, 2004, s. 224-227; Gazimihal, 2006, s. 174-178).

1. Usulsüz Olanlar

“Usulsüz olanlara “uzun hava” da denir. Bunlar ölçü ve ritim bakımından serbest oldukları halde, dizisi bilinen ve dizi içindeki seyri belli kalıplara bağlı bulunan ezgilerdir. *Bozlak, maya, Garip, Kerem, hoyrat, divan, kesik, yanık, müstezat, aydos, Eğin, Türkmâni, kayabaşı, yüksek hava, dağbaşı, gurbet havası* adı altında yöre yöre söylenen havalar uzun hava anlamındadır. Uzun havalara verilen adların nereden geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bazı uzun havalar konularına, okunuş tarzlarına, aşiret ve oymak adlarına, yöreye ve ilk söyleyene göre isim alır” (Albayrak, 2004, s. 508).

2. Usullü Olanlar

“Usullü olanların diğer ismi “kırık hava”dır. Bunların ölçüleri ve ritimleri bellidir. *Zeybekler, teke zortlatmaları, bengiler, güvendeler, halaylar, barlar, horonlar, kaşık havaları, horalar, karşılamar, sallamalar, yallılar* bu bölümün repertuarını oluşturan ezgilerden bazılarıdır” (Albayrak, 2004, s. 508-509).

1.3.1.6. Diğer Türk Topluluklarında Türkü

“Azerbaycan’da türkü karşılığı olarak *mahnı* kullanılmaktadır. Mahnı, Anadolu’daki kırık havaların karşılığıdır. Uzun havaların yerine de *mugam* sözü kullanılır. Mugamların aralarında söylenen kırık hava tarzındaki eserlere de *tesnif* denilir. Karşılıklı türkülere ise, *deyişme* denilmektedir. Batı Trakya Türklerinin zengin türkü dağarcığı vardır. Hasret ve aşk türkülerinin yanında çeşitli olaylardan vücut bulmuş türküer de belli bir yekûn tutacak kadar fazladır. Bulgaristan Türklerinin türkülerinde lirik türküer ağırlıktadır” (Kaya, 1999, s. 231-238).

“İraklı Türkmenler türkülerini yüze yakın makamla icra ederler. Bunların içinde en çok Türkmen Bayat aşiretinin icadı olan *Bayat*, güçlü makam okuyucusu Şaltağ’ın icat ettiği *Tiflis* makamlarıyla *Kazaz*, *Nari*, *Miskin*, *Reşidî*, *Tahir*, *Ümergele* makamları başta gelir. Her ne kadar on bir heceli mısralardan oluşan bentlerle söylenmiş örnekler bulunsa da Kıbrıs türkülerinin çoğu manilerle vücuda getirilmiştir. Lirik türkülere nazaran hareketli türküer daha fazladır. Kumuklar, türkü yerine *yır* sözünü kullanırlar. Düğünlerde kız ve erkekler karşılıklı olarak *sarın* denilen türküer okurlar. Sarınlar daha ziyade manilerden oluşan dörtlük şeklinde türküerdir. Özbeklerde gelin kızın baba evinden alınıp damadın evine götürülmesi sırasında, kadınların koro halinde tefler eşliğinde söyledikleri türkülere *yar yar* veya *car car* denir” (Kaya, 1999, s. 238-247).

“Âşık türküeri de, Özbek folklorunda özel olarak gelişmiş bir türdür. Âşık türküeri önce halk dilinden söylenmiş, dörtlükler tarzındaki kıtalardan meydana gelmiştir. Sonra halk destancıları, bahşılar da ananevi, lirik yolda âşık türküeri söylemişlerdir. Destancılıkta ve bahşıcılıkta şekillenen âşık türküeri 150-200 mısradan oluşur. Destancı, destana giriş olarak dinleyicinin alâkasını çekmek için âşık türküeri söyler” (Aleviye, 1969, s. 16-17-Akt. Aytaç, 2003, s. 377).

“Macar âlimi Ignacz Kunoş’un 1915’te Estergon Kampı’nda esir olan Tatarlardan derlediği mani, cır ve ninni gibi anonim ürünler, Zsuzsa Kakuk tarafından Kırım Tatar Şarkıları adıyla yayımlanmıştır. Bu kitapta 136 türkü bulunmaktadır. Folklor bakımından oldukça zengin olan Uygur Türklerinde türkü ve koşma söyleme geleneği hâlâ canlı olarak yaşatılmaktadır. Söylenen parçalar şekil, ezgi ve konularına göre çeşitli adlarla adlandırılırlar. Kosova’da söylenen türkülere başta ninniler olmak üzere ağırlıklı olarak aşk, gurbet, hapishane, ağıt, taşlama, güldürü ve tarih konuları işlenmiştir” (Kaya, 1999, s. 248-250).

“Başkurtlarda türkü karşılığı *yır* sözcüğü kullanılmaktadır. Yır, halkın gönlünde asırlar boyunca korunup gelen müzikal-poetik bir hazinedir. Yırlar, tarihi açıdan önemli büyük olayların poetik yılyazması (vakayinamesi) olduğu gibi, halkın hayatını, âdetlerini çok yönlü yansıtan, estetik ve felsefi bakışlarının gövde bulduğu bir türdür” (Aytaç, 2003, s. 395-396).

“Kırgızlarda türkü karşılığı *ır* sözcüğü kullanılır. Kırgız halkının sözlü edebiyatında önemli bir yer tutan ırlar halkın yaşamında önemli bir yer tutan hemen her konuda söylenmiştir. Kazaklarda ırlar konularına göre farklı adlar alırlar. Bunlar; *arman ırları* (insanın iç duygularını, buhranlı yanlarını, pişmanlık içindeki endişelerini yansıtan türküler), *süyüü lirikası* (aşk türküleri), *oyun ırları* (oyun türküleri), *emgek ırları* (iş türküleri), *baldar ırları* (çocuk türküleri), *koşok* (ağıt) olarak sıralanabilir” (Aytaç, 2003, s. 400-420).

“Kazaklarda türkü karşılığında özel bir ad kullanılmamakta, manzum anonim halk edebiyatı ürünlerinin hepsine birden şiir denilmektedir. Kazak halk şiirleri; *salt ölünder* (geleneğe göre geleneklerle ilgili şiirler), *lîrikalık ölünder* (lirik şiirler), *tarihi ölünder* (tarihî şiirler) olarak üç gruba ayrılmıştır. Bunların her biri kendi içinde de türlere bölünmektedir. Şiire büyük bir önem veren, onu yüreğine yakın gören halk, kendi yaşayış biçimiyle ilgili pek çok olayı tasvir etmiştir. Böylece halk, kendi yaşayış biçimi, geçim kaynağını sağlayan meslekleri, geleneğe ve görenekleriyle, inanış ve kabulleriyle ilgili durumları sanatsal dereceye yükseltip şiirle ve ezgiyle dile getirmiştir” (Aytaç, 2003, s. 421).

1.3.2. Hikâyeli Türkü Kavramı

Kaynaklarda genellikle hikâye türü içerisinde değerlendirilen, türkü kısmının esas olduğu, bir ya da birden çok türküden oluşabilen, nesir bölümlerin türkünün özelliğine bağlı olarak uzayıp kısalabildiği, bu şekilde hikâye özelliğine yakınlaşıp uzaklaşabildiği ve türkünün bir anlamda açıklaması olma özelliği gösterdiği, sözlü edebiyat ürünü olarak tanımlanabilecek olan hikâyeli türkülerin adlandırılmasında henüz kaynaklar arasında birlik yoktur. Güney Anadolu’da konar-göçer yaşam içerisinde yaşanan çeşitli olaylar üzerine belli makamda söylenen, daha sonradan bu olayların kısa hikâyelerinin de dâhil olduğu türküler genelde bozlak olarak adlandırıldığından öncelikle bozlaklarla ilgili bilgilere yer vermek yerinde olacaktır.

Pertev Naili Boratav bu konuda “türkölü hikâye, küçük hikâye” terimlerini tercih etmiş, bozlak teriminin de yörede bu anlamda kullanıldığını belirterek konu ile ilgili şu bilgileri vermiştir: “Türk halk hikâyelerindeki nesir-hikâye kısmıyla nazım kısmının karşılıklı durumu ve birbirleriyle ilgili meselesi üzerinde son olarak söyleyeceğimiz, az sayıda, bazen bir tek türkölü etrafında meydana gelmiş küçük hikâyelere ait olacaktır. Bunlara Kuzeydoğu Anadolu’da, serküşte veya kaside diyorlar; İsmail Habib ve Ali Rıza Yalğın’ın verdikleri bilgilere göre, Güneyde bunlara bozlak adı verilir. Bozlak, bunların içindeki türkölere verilen addır; çünkü bu, Güney ve Orta Anadolu’da, bilhassa Türkmen boylarının dolaştığı veya yerleştiği yerlerde bir türkölü makamıdır. Bir olayı hikâye eden bütün türkölülerde olduğu gibi bozlağı çağırın da daha önceden onun hikâye’sini anlatmak ihtiyacını duyduğu ve bu böylece âdet olduğu için olacak ki bozlak deyince Güney’de genellikle türkölü hikâyeler anlaşılacaktır. İsmail Habib’e göre, bozlaklarla Kerem, Garip gibi büyük halk hikâyeleri arasındaki fark, birincilerde nazımın esas, nesrin ikinci planda; ikincilerde ise nesrin esas, nazımın ikinci planda olmasıdır (Sevük, 1943, Akt. Boratav, 1988, s. 54). Büyük halk hikâyelerinde türkölüler hikâyeyi süslemek, canlandırmak için getirilmiştir, asıl olan mensur dille anlatılan maceradır; küçük hikâyelerde-bu arada bozlaklarda-ise asıl olan türkölü-melodidir; mensur hikâyeye kısmı, türkölüyü anlaşılır hale getirmek, böylece daha büyük bir tesir uyandırmak amacıyla eklenir” (Boratav, 1988, s. 54).

Nerin Köse “Türk Halk Edebiyatında Kısa Hikâyeler” başlıklı çalışmasında, hikâyeli türkölü terimini bozlak terimi ile aynı anlamda kullanmıştır. Köse çalışmasında kısa hikâyeleri beş başlıkta incelemiş ve şu bilgileri vermiştir:

1. Kaside (Kısa Halk Hikâyesi): Nazım-nesir karışık, 1-2 saatlik anlatılardır. Daha çok Kuzeydoğu Anadolu’da bir türkölü etrafında oluşmuş hikâyelerdir. Asıl olan bölüm nesirdir.

2. Karavelli: İçinde hiç türkölü olmayan düz-sade anlatılardır. Türkölü veya türkölüsüz uzun anlatılarda (kara hekât) asıl hikâyenin arasına dikkat çekmek, konuyu değiştirmek için konulur.

3. Kara Hikâye: Daha çok Kuzeydoğu Anadolu’da usta âşıklarca uygun yerlerine konuya uygun hikâyelerin yerleştirilmediği, kesin şeklini almamış hikâyelerdir. Örneğin, XVI. yüzyılda ortaya çıkan Yaralı Mahmut halk hikâyesi aslında bir kara hikâyedir. Karşı Âşık Tüccâri tarafından araya türkölüler yerleştirilmiştir.

4. Meddah Hikâyeleri: Meddah hikâyelerinde ilk planda Şehnâme’den, halk hikâyelerinden, daha sonra da günlük hayattan alınan konulara bağlı hikâyeler meddah

tarafından jest ve mimikler eşliğinde anlatılır. Taklitin ön planda olması meddah hikâyelerinin halk hikâyeleriyle arasındaki en önemli farktır.

5. Bozlak: Klasik halk hikâyelerimizin ve kasidelerin aksine bozlaklarda asıl bölüm şiir-türküdür. Nesir kısmı ise ikinci planda olup bir süs mahiyetindedir. Genellikle bir tek türküden meydana gelen bu tür küçük hikâyelerde türkü, hikâyeyi bize aktaran, anlatan kısımdır. Nesir kısmı kaldırdığımızda anlatımın bütünlüğü bozulmaz. Halk hikâyelerinin nazım bölümlerinden farklı olarak, hikâyeli türküler bazı âşıklar ve halk tarafından saz olmadan da söylenirler” (Köse, 1989, s. 55-157).

“Bozlakların saya (nesir) kısmı bütün halk türkülerimizde olduğu gibi “türkünün iyi anlaşılabilmesi için yapılan bir açıklama, dinleyiciyi türküye hazırlayan bir çeşit giriş” olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple bozlağı söyleyen (ya da çalan) kişi genellikle olayı anlatmaz; ancak sorulduğu zaman söyler. Yahut da türküye geçmeden önce vakayı çok kısa olarak özetler. Bozlakların nesir kısmı kalıplaşmamış, özel bir anlatı geleneği olmayan ve anlatanın kendi kabiliyetiyle ilgili olarak uzayıp kısalan veya hiç söylenilmeyen, günlük konuşma diliyle hikâye edilen bir özelliğe sahiptir” (Köse, 1989, s. 140-141).

“Bozlaklar, halk hikâyelerinin teşekkülündeki ilk merhaleyi teşkil etmesinin yanı sıra, yapı ve gelişme çizgisini de gösterirler. Ancak hikâye geleneğinin hüküm sürdüğü Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinden uzakta teşekkül ettiklerinden hikâye haline gelemeyip bir tek olayın türkü olarak anlatıldığı kısa hikâye olarak kalmışlardır” (Köse, 1989, s. 157).

“Bozlak, Güney Anadolu’da ve Türkmen beylerinin gezip dolaştığı yerlerde hikâyedeki türkünün makamı olarak da kullanılmaktadır. Bazı araştırmacılarımızın da tesbit ettiği gibi tarlada çalışan kişi elini kulağına atar; var gücüyle bağırarak türküsünü söyler. Şu halde bozlak, yazıda yabanda söylenen, çerçevesi, bağlantısı olmayan uzun ezgili bir makam olarak karşımıza çıkmaktadır” (Köse, 1989, s. 139).

“Bozlaklarda anlatılan konular, mutlaka gerçek bir olaya dayanmaktadır. Ancak bu, olayların tam bir tasviri niteliğinde değil, türküyü yakanın ve yakıldığı zamandaki toplumun eğilimini ve duygusal yapısını da içine alan bir sentez durumundadır. Hikâyeye sokulan ve gerçekte olmamış olayları anlatan kısımlar bile realist bir karaktere bürünmektedir” (Köse, 1989, s. 143).

Halil Atılğan, “Çukurova’da Bozlak Çeşitleri ve Ezgi Yapıları” adlı çalışmasında “bozlak” ile “hikâyeli türkü” kavramlarını aynı anlamda kullanarak şu bilgileri vermektedir: “Çukurova’da iyi türkü söyleyenlere “bozuladı mübarek” denilir.

Bozlak; hikâyeli türkü anlamında da kullanılır. Hikâyeli türkü söyleme geleneksel olup geleneği uygulamak oldukça ustalık ister. Çukurova’da; Karacaoğlan, Elbeylioğlu, Türkmeni, Dadaloğlu çığırnak, bozlak (uzun hava) söylemek anlamında kullanılır. Bozlak, uzun hava olarak kullanılan bir terimdir” (Atılğan, 2000, s. 66-67).

İsmail Görkem, “Halk Hikâyeleri Araştırmaları Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı” adlı çalışmasında “türkölü hikâye” terimini “halk hikâyesi” anlamında kullanmış, aynı zamanda bozlakla aynı anlama gelen hikâyeli türkü kavramı yerine de “kısa türkölü hikâye” terimini tercih ederek şu bilgileri aktarmıştır: “Bozlaklar, kısa türkölü hikâyelerdir. Boratav bunları “türkü-hikâye” şeklinde adlandırmaktadır. Bunlarda şiir “asıl mühim unsur”u teşkil eder. Boratav, çok defa bunlara ilâve edilmiş hikâye unsurunu, “edebî bir unsur” olarak bile görmez. Çünkü bu kısımlar, türkölünün anlaşılmasını sağlayacak bir açıklama niteliğindedir. Birçoğunun konusunu, acıklı bir akıbetle biten maceralar teşkil etmektedir. Önemsiz bir tesadüf, bir kaza veya bir ihanet bu akıbeti hazırlamaktadır. “Türkölü-hikâye/bozlak”lar, “döşemeli” bir niteliğe sahiptir ve bu özellikleriyle tam anlamıyla bir halk hikâyesi karakteri göstermezler. Çünkü türkölü hikâye ayrı bir composition işidir” (Görkem, 2000, s. 8-9).

Esmâ Şimşek, “Karacaoğlan’a Bağlı Olarak Anlatılan Kısa Hikâyeli Türkölüler” başlıklı çalışmasında Karacaoğlan’a bağlı olarak anlatılan hikâyeleri üç başlık altında değerlendirmiştir. 1. Büyük Halk Hikâyeleri, 2. Matbu Hikâyeler, 3. Hikâyeli Türkölüler. Çalışmasında “hikâyeli türkölü” terimini kullanan Şimşek, bu terimi; “bir veya birkaç türkölüye bağlı olarak oluşturulmuş kısa hikâyeler” olarak tanımlamıştır.

Merdan GÜVEN’in “Türkölüler Dile Geldi” adlı doktora tezine dayanan çalışmasında Türkiye’nin değişik yörelerine ait hikâyeli türkölüler oluşumları, gelişimleri ile biçim ve içerik yönlerinden incelenmiştir. Merdan Güven çalışmasında “Hikâyeli Türkölü” terimini kullanmış ve hikâyesi olan ağıtları da hikâyeli türkölüler içerisine dahil etmiştir.

Kürşat Mehmet Korkmaz’ın hazırladığı “Barak Yöresinde Hikâyeli Türkölü Geleneği Üzerine bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezinde Barak yöresinde derlenen hikâyeli türkölüler; konu, şekil, dil ve üslûp özellikleri açısından incelenmiştir.

Wolfram Eberhard, “Güney Anadolu’dan Âşık Hikâyeleri” adını taşıyan çalışmasında, balad karşılığında hikâyeli türkölü kavramını kullanmış ve bu konuda şu bilgileri vermiştir: “Âşık hikâyeleri Türkiye’nin güneydoğusunda da bilindiği halde, bunların kısa şekilleri; bir şiir veya nesirle birlikte birkaç şiirden oluşmuş tipleri ile hikâyeli türkölüler (balad) bu bölgede daha yaygındır” (Eberhard, 2002, s. 4).

“Bozlak ağlamak, sızlamak, ağıt yakmak, feryat etmek anlamlarındaki bozlamaktan gelir. Önceleri sadece sonu acıklı biten aşk hikâyelerini, kan davalarını, aşiret kavgalarını anlatan türküler bozlak diye nitelenirken, giderek hem türküyü hem de türkünün bir çeşit açıklaması demek olan nesirli hikâyeye anlatan bir kelime olmuştur” (Okuşluk, 2000, s. 64).

“Bozlak söylenirken biliniyorsa bozlağa konu olan hikâyeye anlatılır. Bozlakların konuları çeşitlidir. Aşk, sürgün, hasret, ölüm, gurbet, intikam, zulüm, yoksulluk, hastalık, felaketler, yiğitlik, kahramanlık gibi konular bozlaklarda işlenir. Ölüm, hastalık, felaket durumlarında ağıt söylenir. Ağırlıklı olarak aşk, hasret, güzellikler anlatılır” (Okuşluk, 2000, s. 65).

“Orta ve Güney Anadolu’da bir türkü ezgisine verilen ad ve bu ezgiyle söylenen acıklı türkülere verilen ad. Bozlak, usulsüz ezgiler içinde yer alan bir uzun hava formudur. Çukurova’da ayrıca hikâyeli türkü anlamında da kullanılır. Feryat etmek, haykırmak, ağlamak, sızlamak anlamlarına gelen bozlak, Divanü Lügat-it Türk’te, “ses vermek, bağırarak; böğürtmek” anlamlarına gelen “bozlamak”, “bozlatmak” şeklinde yer almakta; Dede Korkut hikâyelerinde ise “bağıra bağıra ağlamak, feryat etmek, deveyi bağirtmek” anlamlarına gelen “buzlamak”, “buzlatmak” şeklinde geçmektedir” (Albayrak, 2004, s. 87).

“Bozlak, uzun hava formunun karakteristik bir türü olarak yörelere göre üslûp/tavır farklılıkları gösterir. Yazılış ve söyleniş amacına, konusuna ve ait olduğu kavim (boy) adına göre adlandırılır: Avşar bozlağı, Cerit bozlağı, Türkmen bozlağı, Aydest bozlağı, iskân bozlağı, kırat bozlağı bunlardan birkaçıdır. Türkiye’nin bilhassa İç Anadolu Bölgesi’nde Kırşehir, Yozgat, Ankara, Çorum, Kayseri, Konya, Nevşehir, Aksaray ve Niğde dolaylarında; Çukurova Yörük Türkmenleri arasında yaygındır. Kan davaları, aşiret kavgaları, aşk maceraları bozlaklarda en çok yer alan konulardır” (Albayrak, 2004, s. 87).

Hikâyeli türküler konu ile ilgili kaynakların büyük çoğunluğunda hikâyeye türü içinde değerlendirilmiştir (Boratav, 1988, s. 54; Köse, 1989, s. 55-157; Elçin, 1993, s. 447; Başgöz, 1998, s. 3-1, Akt. Mirzaoğlu, 2003, s. 6). Pertev Naili Boratav hikâyeli türkülerini, hikâyeye türü içerisinde değerlendirmesine rağmen konuyla ilgili değişik görüşlerini de ortaya koymuştur. Hikâyeli türkülerini oluşturan nesir bölümlerin bazı örneklerde hikâyeye vasfı taşımayan birkaç cümleden meydana gelebildiğini, bazen de nesir kısmının kısa hikâyeye karakteri gösterebildiğini belirtmiştir. Ayrıca türküyeye

kaynaklık eden olayın ayrıntısına göre nesir kısmın uzayıp kısalarak hikâye karakterine yaklaşip uzaklaşabildiğini de ifade etmiştir (Boratav, 1988, s. 105-107).

“Bozlak türü, genellikle Orta ve Güney Anadolu’da yerleşmiş Türkmen aşiretlerinin edebi ve müzikal bir ifade tarzı olarak tanınmaktadır. Toroslar’dan Çukurova’ya uzanan Güney Anadolu bölgesi içinde aşiret kavgalarının, birçoğu o coğrafya üzerinde yaşamış saz şairlerine ait olan aşk maceralarının ve yöre halkının hayatında önemli bir yer tutmuş pek çok olayın, kendine has bir üslûbu ve ezgisi olan bir söyleyişle dilden dile dolaştığına tanık oluruz. Esasen bir türküden oluşan ancak özel bir olayın anlatıldığı bu türküyü çevreleyen bir izahatın da genellikle nakledildiği bu söyleyiş tarzı bozlak adıyla anılır” (Mirzaoğlu, 2003, s. 6-7). Gülay Mirzaoğlu, bozlak hikâyelerinin tipleri ile ilgili şu şekilde bir sınıflamaya gitmiştir:

1. Olay/durum hikâyesi bozlak tipi

2. Biyografik hikâyeli bozlak tipi

3. Hikâyesiz bozlak tipi (Mirzaoğlu, 2003, s. 75).

Sözel ortamda bozlağın anlatım ve icrâ yapısına bakıldığında, şu temel yapı ortaya çıkar:

1. Karasöz ile olayın veya durumun tasviri/biyografik bilgi ve açıklama.

2. Manzum metin/türkü ile duyguların ve düşüncelerin, yaşananın tasviri.

3. Sonuç, âkibet hakkında söylenmiş sözler. Bozlak kahramanı ardından olanların anlatılıp hikâyenin tamamlanması (Mirzaoğlu, 2003, s. 79-80).

“Karalama ve şiirden oluşan bu kısa hikâyenin bir tek türküsü olabileceği gibi, iki ve üç türküsü de bulunabilir. Bu durum bozlak hikâyesinin tipine bağlıdır. Hikâyesiz olanlar ve bir tek olay üzerine kurulmuş olanlar tek türkülü iken, ardışık olaylara dayanan bozlak metinleri iki veya üç türküyü bünyelerinde barındırabilirler. Bozlak hikâyelerinde karalama kısmında olay anlatılır. Bu anlatım, aynı zamanda türkünün yakılış sebebini de açıklar. Bozlaklar Avrupa baladları gibi, herhangi bir olayı başından sonuna kadar manzum olarak anlatmazlar. Bozlakta olay, genellikle girişte yer alan ya da türküyü ortada bırakan nesir kısımda hikâye edilir. Böylece türkünün niçin yakıldığı da dinleyici için açıklanmış olur. Yakılış sebebi bilinmeden çoğu zaman türküyü tam olarak anlamak mümkün olmaz. Bu durum, esasında yalnızca bozlak için değil, diğer olay türküleri için de geçerlidir” (Mirzaoğlu, 2003, s. 80).

Kaynaklarda hikâyeli türkü karşılığı olarak; “türkülü hikâye, kısa türkülü hikâye, kısa hikâye, türkü-hikâye, kısa hikâyeli türkü ve bozlak terimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte hikâyeli türkü teriminin kullanıldığı çalışmalara da

rastlanmaktadır. Bunlardan türkölü hikâye terimi, halk hikâyesi anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca aynı çalışma içerisinde farklı terimlerin aynı anlamda kullanıldığı da olmaktadır. Farklı kullanımlar bu konuda henüz ortak bir terimde birleşilemediğini göstermektedir. Sahadaki farklı kullanımların da bunda etkisi büyüktür. Hikâyeli türkölü ile aynı anlamda en çok kullanılan terim “bozlak”tır. Hikâyeli türkölü ve bozlak terimleri aynı metinleri ifade etmekle birlikte bozlak teriminin aynı zamanda Orta ve Güney Anadolu’da bir türkölü makamını ifade etmesi (Albayrak, 2004, s. 87) ve hikâye bölümü olmadan da bazı türkölülerin bozlak olarak adlandırılabilmesi sebebiyle (Mirzaoğlu, 2003, s. 75) hikâyeli türkölü terimi bu türü ifade etmek için daha uygun görünmektedir. Bozlakların nazım bölümleri de sonuç olarak türkölü olduğu için, hikâyeli türkölü kavramı bozlakları (bozlak ezgisiyle söylenen türkölüler) ve konu ve makam olarak bozlak dışındaki konu ve ezgilerle söylenen, aynı zamanda hikâyesi (açıklama bölümü) olan bütün türkölüler kapsamaktadır. Bugüne kadar bu türle ilgili yapılan çalışmalar genellikle bozlak ezgisiyle söylenen hikâyeli türkölüler (bozlaklar) üzerine yapıldığı için, bozlak terimi daha çok kullanılmıştır. Hikâyeli türkölülerde asıl olan unsurun nazım yani türkölü olması, türkölü sözcüğünün nitelenen, hikâye sözcüğünün ise niteleyen (sıfat) durumunda yer alması, terimin diziliş olarak “hikâyeli türkölü” şeklinde kullanımını desteklemektedir. Çalışmamızda hikâyeli türkölü terimi, bu geleneğin önemli bir kısmını oluşturan bozlakları ve diğer türkölüler de kapsayacak biçimde kullanılacaktır.

Hikâyeli türkölülerle ilgili kaynakların birleştiği ortak noktalar; nazımın daha ön planda olması, varolan hikâyenin nazım bölümünü daha anlaşılır hale getirmek için kullanılması ve nesir bölümünün kısa olmasıdır. Halk hikâyelerinde nesir olan bölüm metnin ana yapısını oluştururken nazım kısımları nesir anlatıları süslemek için daha çok sonradan eklenen bölümlerdir. Hikâyeli türkölülerde ise bunun tam tersi olarak nazım esastır ve nesir kısmı açıklayıcı özellik taşır. Ayrıca hikâyeli türkölüler sadece âşıklar tarafından saz eşliğinde değil, halk tarafından saz olmadan da söylenebilir. Yaratılan tüm türkölülerin aslında birer hikâyesi olmalıdır. Bu bir cümle olabileceği gibi birkaç sayfalık bir hikâye de olabilir. Nazım bölümü esas olduğu için halk arasında kuşaktan kuşağa aktarılmış; fakat nesir bölümü fazla önemsenmediği için unutulmuştur.

BÖLÜM 2

ÇUKUROVA'DA HİKÂYELİ TÜRKÜ KAVRAMI ve HİKÂYELİ TÜRKÜ

SÖYLEME GELENEĞİ

2.1. Çukurova'da Hikâyeli Türkü Kavramı

“Halk kültürü ürünleri, belli bir kültür birikimi, dünya görüşü ve inanç sisteminin, yaşama biçiminin anlatıcı ve söyleyiciler tarafından özümленip yorumlanmasıyla özgün anlatımlara kavuşur. Anonim ürünler, bireysel yaşantının toplumsal örnekleridir. Anadolu halkının dünya görüşünün yanı sıra estetik modelleri de halk kültürü ürünlerinde temsil edilir. Kültür çevresi değiştikçe toplumsal kuralları etkileyen köklü farklılık ve değişimler halk kültürü ürünlerine kademe kademe yansır” (Artun, 2006, s. 2).

“Toroslar ve civarı dağlık coğrafyaya sahiptir. Yakın zamana kadar kapalı toplum yapısına sahip olan bu yörede gelenek, görenek, örf ve adetlerin korunduğunu görüyoruz. Çukurova'ya ilk yerleşmeler, önceleri konar-göçer yaşamın sürdürüldüğü dağlık yörelere olmuştur. Çukurova'da ova, dağ, yayla ve deniz kültürü iç içedir. Gelenekleri ve içinde buldukları çevrenin sosyo-ekonomik durumuna göre davranış kalıpları geliştirirler. Yörük ve Türkmenlerin, sosyo-ekonomik yapılarıyla, kentin kültürel dokusunda etkin bir yerleri bulunmaktadır” (Artun, 2006, s. 3).

“Çukurova tarihi yönüyle çok köklü bir geçmişe sahiptir. Bu kültürel zenginlik halk ürünlerine yansımaktadır. Çukurova halk kültürü ürünleri, toplumsal yaşamda uyum sağlayıcı, birlikteliği pekiştirici, dayanışmayı arttırıcı özelliklerini sürdürerek belli bir işlev üstlenirler. Bu ürünler tarihsel gelişim sürecinde Çukurova insanının sanatsal beğenisini belirleyen, estetik anlayışını sergiler. Halk kültürü ürünleri, kendi kültürüyle yabancılaşmayı önler. Geleneği sürdürenler kültür taşıyıcıları olarak görev yapmaktadırlar. Çukurova halk kültürü ürünlerinin halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri bakımından Türk kültürünün korunmasında, yaşatılmasında önemli işlevleri vardır” (Artun, 2006, s. 4).

Çukurova yöresi, konar-göçer toplum yapısından yerleşik düzene en geç geçen yörelerden birisidir. Bu sebeple yakın geçmişe kadar, hatta bazı yerleşim yerlerinde günümüzde dahi, halk kültürü ürünlerinin muhafaza edildiğini, birçok gelenek ve göreneğin yaşandığını görüyoruz. Bu halk kültürü ürünleri içerisinde, halk edebiyatı

ürünleri de çok önemli bir yer tutar. Halk edebiyatı ürünleri; yöre insanının yaşamındaki her türlü olayın, sevginin, aşkın, ölümün, kederin ve sevincin ifade aracıdır. Bunlar içerisinde ise türküler ifade genişliği ve zenginliği açısından ayrı bir öneme sahiptir. Her türlü konunun rahat bir şekilde ifade edilebildiği türküler, manzum ürünler olduklarından kafiye, ölçü gibi çeşitli özellikleri ile akılda kalabilmekte ve aktarımları da o ölçüde kolay olmaktadır.

Çukurova yöresinde, insanların başlarından geçen olaylara, şahit olunan durumlara ve yaşanan duygulara tercüman olan tüm nazım parçalarının hepsine birden türkü denir. Ağıt da türküdür, ninni de türküdür. Çukurova yöresinde belli bir gelenek içerisinde söylenen türkülerin ortaya çıkmasına, söylenmesine zemin hazırlayan bir olay, durum ya da duygu mutlaka vardır. Türkünün söylenme nedeni olan bu kısım, türkünün hikâyesi olarak adlandırılır. Bu bölüm türkünün konusuna, anlatanın tutumuna ve hatırlanabilme gibi ölçütlere bağlı olarak uzayıp kısalabilir. Hikâyeli türkülerde asıl olan kısım nazım yani türkü olduğu için, açıklama niteliğindeki nesir bölümünün aktarımı zaman zaman ihmal edilmiş ve unutulabilmiştir. Nesir şeklinde olan bu bölüm birkaç cümle olabileceği gibi, tam bir hikâye (bir olayı, bir durumu; yer, kişi ve zaman belirterek anlatan kısa öykü) karakteri de gösterebilir. Bazı hikâyeli türküler toplumda sevilir ve ilgi görürse, her aktarımda yeni katmalarla büyük bir halk hikâyesi olabilir. Dolayısıyla birçok halk hikâyesinin temelini bazı hikâyeli türküler oluşturmuştur (K2, K4, K6, K14, K24, K27, K53).

Çukurova yöresinde söylenen hikâyeli türkülerin bir bölümünü bozlaklar oluşturmaktadır. Ağlamak, inlemek, feryat etmek, üzölmek anlamalarına gelen “bozulamak” fiilinden türetilen bozlak Çukurova’daki uzun havaların (makamların) hepsine birden verilen isimdir. Aynı zamanda bozlak, bu havayla söylenen türkü ve bu türkünün bir çeşit açıklaması olan hikâye bölümünü de ifade eden bir isimdir. Dolayısıyla bozlak hikâyeli türkü anlamındadır. Bozlak dik yani sert bir makamdır. Bozlak, konar-göçer toplum düzeninin bir gereğidir. Duyguların karşı tarafa daha anlaşılır, yüksek sesle aktarılması esasına dayanır; çünkü yerleşimler birbirinden uzaktır. Bozlaklar belirli konularda söylenebilirler. Her konuda bozlak söylenmez. Daha çok aşk, hasret, aşiret kavgaları, gurbet, ayrılık gibi konular bozlaklarda yer alır. Ölüm durumunda ağıt söylenir. Mizahi ve sevinçli konular hareketli havalarla söylenir. Türkünün makamı konusuna bağlı olarak ilk icrada belirlenir. Bozlak ezgisiyle söylenen bir türkü, daha sonradan başka bir havayla söylenmez. Bozlaklar aşiretlerin adlarına göre (Avşar, Türkmen, Cerit), büyük âşıkların söyleyiş tarzlarına (Karacaoğlan, Dadaloğlu) ve

bazı yöre adlarına (Gâvurdağı) göre adlandırılırlar. Bozlağın hikâyesine bağlı olarak türkü sayısı birden çok olabilir. (K2, K4, K14, K53). Çukurova hikâyeli türkü söyleme geleneğini oluşturan türküler içerisinde bozlaklardan başka, hikâyesi bugün varolan ve anlatılan diğer türküler ile ağıtlar ve ninniler de yer alır (K14, K53).

Çalışmaya konu olan Çukurova yöresinden derlenen 295 adet hikâyeli türkünün sınıflandırılmasında ve daha sonraki biçim, içerik ve üslûp yönlerinden yapılan incelemelerde şu tasnif esas alınmıştır:

- A. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türküler**
- B. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türküler**
- C. Anonim Hikâyeli Türküler**
- D. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türküler**

Tasnifte yer alan ve “kişiler” olarak adlandırılan icracılar; âşıklık geleneği içerisinde yer almayan, dolayısıyla âşık olmayan fakat genellikle âşık tarzı türküler söyleyen icracılardır. Bu kişiler âşıklık geleneğine meraklı kişilerdir. Âşıkları her fırsatta dinlerler. Usta-çırak ilişkisi, saz çalabilme, atışma yapabilme gibi âşıklık koşullarını taşımazlar. Söyledikleri türküler biçim ve içerik açısından âşıkların söyledikleri türkülerle önemli benzerlikler gösterirler.

Çukurova yöresi hikâyeli türkülerini genellikle yaşanılan ya da şahit olunan bir olay veya durumu ifade etmek için söylenmişlerdir. Bunun dışında ise özellikle yörede çok tanınan âşıkların hayatları etrafında söylenen hikâyeli türkülerde de rastlanmaktadır. Buna göre Çukurova yöresi hikâyeli türkülerini tiplerine göre şu şekilde tasnif edilebilir:

- A. Bir Olay veya Durum Karşısında Söylenen Hikâyeli Türküler**
- B. Biyografik Özellik Taşıyan Hikâyeli Türküler**

Hikâyeli türkülerde nesir bölümü, nazım bölümlerini daha anlamlı kılarak bir anlamda türkünün söylenme sebebini ortaya koymaktadır. Bu nesir bölümleri bazen tek bir cümlelik açıklama niteliğinde olabildiği gibi türkü sayısına bağlı olarak da uzun ve ayrıntılı olabilir. Nesir bölümü hikâyeli türküye bir başlangıç yapmasının yanında birden fazla türkünün bulunduğu hikâyeli türkülerde türküler arasındaki bağlantıyı da sağlayabilir. Bütün hikâyeli türkülerde olmamakla birlikte olay ya da durumun nasıl sona erdiği hakkında açıklama yapan nesir bölümlere rastlanmaktadır. Bu bölüm çok uzun olmayıp sonucu ifade eden bir ya da birkaç cümlelik bir açıklamadır. Nazım yani türkü bölümleri asıl anlatılmak istenenin yani özün anlatıldığı asıl kısımdır. Hikâyeli türkülerde türkü sayısı bir ya da birden çok olabilir. Bu sayı anlatılmak istenen olay ya

da duruma verilen önem ve ifade edilmek istenen duygu ya da düşüncelere bağlı olarak değişebilir. Bunların ışığında Çukurova yöresi hikâyeli türkülerini yapısal olarak şu bölümlerden oluştuğunu söyleyebiliriz:

- A. Olay veya Durumun Tasviri ile Biyografik Açıklama İfade Eden Nesir Bölümü**
- B. Asıl Duygu ya da Düşüncenin Verilmek İstendiği Nazım/Türkü**
- C. Türküleri Birbirine Bağlayan Nesir Bölümleri (Türkü Sayısının Birden Çok Olduğu Hikâyeli Türkülerde)**
- D. Olay-Durum veya Hikâyeli Türkü Kahramanının Sonu ile İlgili Nesir Bölümü**

Kaynaklarda genellikle hikâye türü içerisinde değerlendirilen hikâyeli türkülerde asıl unsur nazım yani türkü olduğu için ve türkülerin doğuşunu hazırlayan bir nesir bölümünün mutlaka var olması gerektiği savından yola çıkarak kanaatimizce hikâyeli türkülerin türküler içerisinde tasnif edilmesi daha uygun olacaktır. Kaynaklarda; konularına, biçimlerine ve ezgilerine göre tasnif edilen türküler, hikâyelerinin bilinip bilinmemesine göre de tasnif edilebilir. Buna göre;

- A. Hikâyeleri Bilinen Türküler (Hikâyeli Türküler)**
- B. Hikâyesi Bilinmeyen veya Hatırlanamayan Türküler**

2.2. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğine Bakış

2.2.1. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğinde İcracı

“Kaynak kişi veya kişilerin bizzat kendisini ifade eden “icrâcı” veya “aktarıcı” veyahut da “anlatıcı” kelimeleri, bir halk bilgisi ürününü sözlü veya görsel olarak derlemeciye aktaran kişiyi ifade etmektedir. İcrâcı veya aktarıcı konumunda olan kaynak kişi, kendi doğal ortamında bir halk bilgisi ürününü icrâ ederken veya anlatırken son derece doğaldır. Ancak, bir derlemecinin doğal ortamda bulunması ve kaynak kişinin bunun farkında olması, icrâ edilen veya anlatılan ürünü belli ölçülerde farklılaştıracaktır” (Ekici, 2007, s. 80-81).

Çukurova hikâyeli türkü söyleme geleneği içinde hikâyeli türkülerini icra edenleri; âşıklar, ağıtçı kadınlar, herhangi bir gelenek içinde yer almayan ancak âşık tarzı türküler söyleyen kişiler ve anonim olma özelliği gösteren türkülerini icra eden kişiler olmak üzere dört başlık altında toplayabiliriz. Bunlar içerisinde âşıklar, ağıtçı kadınlar ve âşık olmayıp âşık tarzı söyleyen kişiler kendi ürünlerini ortaya koyarken bunlar dışında

kalan icracılar yeni ürünler ortaya koymayıp gelenek içerisinde söylenegelen anonim hikâyeli türkülerini icra ederler.

Tüm Türk dünyası için çok önemli bir değer olan âşıklık geleneği ve âşıklık Çukurova yöresinde hâlâ varlığını sürdürmektedir. Âşıklar kendilerinin ya da çevrelerindeki insanların başlarından geçen olayları, yaşadıkları sıkıntılar, acıları, sevinçleri hikâyeli türkülerle anlattıkları gibi, daha önceden gelenek dâhilinde öğrendikleri hikâyeli türkülerini de aktarırlar. Bu anlamda âşıklar gelenek içerisinde önemli icracılardır.

“Âşık tipi, yeni bir kültür ve sanat anlayışının getirdiği bir sosyal ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Âşıklar yaşayan dili kullanmışlardır. Ünleri ve şiirleri bütün Anadolu’ya yayılmıştır. İmparatorluğun kültür merkezlerine girmişler, âşık şiirini klasik şiir çevrelerinde tanıtmaya çabalarına rağmen aydın kesime benimsetememişlerdir. Günümüzde eskiye oranla az da olsa Cumhuriyetin ilk yıllarındaki halka doğru ve halk kültürünü yaşatma hareketinin etkisiyle etkinliklerini sürdürmektedirler” (Artun, 1996, s. 27).

“Anadolu’daki yerleşik hayatın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan âşıklar yüzyıllarca halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri bakımından Türk kültürünün korunmasında, yaşatılmasında kültür taşıyıcıları olarak görev yapmaktadırlar. Âşık dışı dönük olarak siyasal ve toplumsal olaylara karşı duyarlıdır. Gezip gördüğü yerlerde tanık olduğu ve yaşadığı olaylardaki acı, olumsuz, çelişik durumları yargılar, eleştirir” (Artun, 1996, s. 27).

“Güney şairleri içinde en çok öne çıkan şairler Karacaoğlan ve Dadaloğlu’dur. Bununla beraber Elbeylioğlu, Elbendi, Deliboran, Gündeşlioğlu gibi bazı şairler de yörede bilinen diğer önemli şairlerdir. Ne yazık ki bu âşıkların hayatları hakkında çok az bilgiye sahip bulunmaktadır” (Boratav, 1982, s. 19).

“Çukurova âşıklık geleneğinde âşıkların âşıklığa başlamalarında Karacaoğlan geleneğinin büyük etkisi vardır. Yörede herkes Karacaoğlan’ın şiirlerini bilir ve söyler. Buna “Karacaoğlan çığırma” adı verilir. Adanalı âşıklar fasıllarda usta malı şiirler okurlarken önce mutlaka Karacaoğlan ve Dadaloğlu’ndan bir başlık ya da güzelleme okurlar. Bu durum zamanla köklü bir gelenek haline gelmiştir” (Artun, 1996, s. 38).

Âşıklar dışında anonim olmayan hikâyeli türkülerin (özellikle hikâyeli ağıtların) icracıları kadın ağıtçılarıdır. “Kadın, doğası ve toplum içinde gösterilen anlayış gereği, ağlamaya daha yatkındır. Ağlayan kadın olağan karşılanmakta, hatta ağlaması gerek diye değerlendirilmektedir. Çünkü, ölüye ağlamamak ayıp sayılmakta, kişinin ölmesiyle

sevindi diye düşünölmektedir. Kadın, yaşadığı acıdan ve toplumun ağlamasını beklemesinden dolayı duygularını ağıtla gösterme konusunda rahattır. Ağıtçılar, ağıt yakıcılar hep kadınların içinden çıkmaktadır. Erkeklerin ağlamaları toplum tarafından zayıflık olarak değerlendirildiği için erkeklerden ağıtçı çıkmamaktadır. Erkekler arasında ağıt söyleyen kişiler ise âşıklar olmaktadır. Âşıklar da ağıtlarını cenaze başında, değil de genellikle ölüm olayının ardından belli bir süre geçtikten sonra söylemektedirler” (Çağımlar, 1999, s. 78).

“Kadınların ve erkeklerin ölüm olayıyla birlikte ortaya koydukları davranış biçimlerinin farklılığı ağıt söylemeyi de etkilemektedir. Kadınlar, ağıtları daha düzensiz, daha içten geldiği gibi ve ölü başında, soyka elde söylemektedirler. Erkekler, kadınlara göre acılarını daha ölçülü göstermektedirler. Bu ölçülülük ağıdın biçimine de yansımakta, genellikle âşık olan erkeklerin söylediği ağıtlar ölçü, biçim ve içerik olarak daha kurallı olma özelliği göstermektedir” (Çağımlar, 1999, s. 78).

Çukurova yöresinde âşıklık geleneği ve âşıklık, bundan 20-30 yıl öncesine göre canlılığını kaybetmiş ve zayıflamış olsa da, günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Geleneği temsil eden âşıklar yörede hâlâ yeni ürünler ortaya koymakta ve halkın duygularına tercüman olmaktadırlar. İnsanların ölüm ve diğer olaylar karşısındaki acılarını, sevinçlerini, özlemlerini türkülerle dile getirmektedirler. Aynı zamanda daha önceden gelenek içerisinde öğrendikleri usta malı eserleri de yeri geldikçe icrâ etmektedirler (K2, K4, K6, K14, K24, K27, K53).

Çukurova hikâyeli türkü geleneği içerisindeki icrâcılar içerisinde âşıklar önemli bir yer tutar. Âşıklar kendi başlarından geçen bir olay ile ilgili hemen oracıkta veya daha sonra bir türkü söylerler ve genellikle bu türkünün hikâyesini de türküden önce anlatma gereği duyarlar. Bunun dışında âşıkların çevrelerindeki insanlar da bazen yaşadıkları veya şahit oldukları bir olay ile ilgili âşıklardan türkü söylemelerini isteyebilirler (K2, K4, K6, K14). Hatta bazen bunun karşılığında bir ücret ödendiği de olur (K14, K24, K27, K53, K56). Bazı âşıkların cenazelerde, ağıtçı kadınlar gibi, ücret karşılığı ağıt söyledikleri de olur (K14, K24, K27).

Çukurova yöresinde hikâyeli türkü geleneğini devam ettiren âşıklar çok büyük oranda erkek âşıklardır. Yörede kadın âşıklar da bulunmasına karşın bunların sayıları oldukça azdır. Âşıklar eskiden daha çok usta çırak ilişkisi içerisinde yetişirlerken bugün bu gelenek büyük oranda ortadan kalkmıştır. Günümüzde de bazı usta çırak ilişkileri gözlenirse de bunlar eskisi gibi sıkı kurallara bağlı değildir. Âşıklığa ve bu geleneğe ilgi

duyanlar usta malı eserleri CD ve kasetlerden, televizyondan, radyodan ve internetten öğrenerek icrâ etmeye çalışmaktadırlar (K2, K4, K6, K24, K27, K53).

Hikâyeli türkü geleneğini sürdüren âşıkların hikâyeleri türküleri icrâ ettikleri ortamlar da eskiye göre oldukça azalmıştır. Günümüzde daha çok televizyon ekranlarında, bazı akşamlarda toplanılan ev ortamında, âşık şenlikleri ve festival gibi ortamlarda icrâlar gerçekleşmektedir. Hikâyeli türkülerin icrasında konuya ve icracı âşığın fiziksel durumua bağlı olarak jest ve mimiklerin kullanımı, canlandırma, taklit gibi öğeler önemli yer tutar. Âşık türkünün hikâyesini anlatırken konuya bağlı olarak yeri geldiğinde elindeki sazını, şapkasını varsa bastonunu veya etrafında eline geçen herhangi bir nesneyi gösterim ve benzetme aracı olarak kullanabilir. Örneğin sazını bir tüfeğe benzetebilir (K6, K14, K24, K27, K56).

Âşık hikâyeli türkünün hem nesir hem de nazım bölümlerinde dile getirdiği duyguyu adeta yaşar. Bazı durumlarda konuya bağlı olarak ağlama taklidi de yapabilir. Özellikle nesir bölümünde ellerini ve kollarını sıkça kullanır, sesi yükselip alçalabilir, ayağa kalkabilir. Eskiye oranla hikâyeli türkülerin icrâsını izleyen seyirci sayısı da azdır. Âşık icrâ sırasında çevresindekilerle sıkça göz teması kurar (K2, K4, K6, K27, K56). Âşık hikâyeli türkülerin nesir bölümlerinin icrâsı sırasında bazı kalıp sözlerden, “Sen şu nedir biliyor musun?” ya da “Sen şunu hiç duydun mu?”, yararlanabilir (K2, K4, K6, K24, K56).

Çukurova yöresinde hikâyeli türkü geleneği içerisinde ağıtçı kadınlar da önemli bir yer tutar. Yörede ölüm üzerine yakılan ağıtları daha çok kadınlar söyler. Erkekler de ağıt söylese de bunların sayıları çok azdır. Ağıt yakan erkeklerin büyük çoğunluğu da yöredeki âşıklardır. Ağıtçı kadınlar genellikle Avşar boyuna mensup kadınlardır. Adlarından da anlaşılacağı üzere bu kadınlar ağıt söyleme işini meslek edinmişlerdir. Ayrıca ağıtçı kadınlara söylediği ağıtlar karşılığında bir miktar para ya da yiyecek ve giyecek verilir (K1, K2, K4, K11, K24, K50, K53). Avşarların yoğun olarak yaşadıkları yörelerde bir cenaze olduğunda, bir ağıtçı kadın çağrılır. Cenaze evine gelen kadına ölenin bir eşyası verilir. Ağıtçı kadın elinde ölen kişinin eşyası ile ölen kişi kendi yakınımı gibi, ağıtlar söyler. Ayrıca ölen kişinin iyi huylarını ve fiziksel özelliklerini dile getirir. Bu sırada çevredekilerin dikkatini çekecek şekilde ağlar ve dövünür. Ağıtçı kadın cenazenin acısını tam bir dramatizasyon yeteneği ile çevredekilere yaşatır (K2, K4, K6, K24, K27, K53).

Çukurova hikâyeli türkü söyleme geleneği içerisinde âşık ya da ağıtçı kadın olma özelliği göstermeyen, yani bu gelenekler içerisinde yer almayan ancak bu işe

meraklı ve yetenekli kişiler de vardır. Bu kişiler geleneğin kendilerine sunduğu kalıplar içerisinde, başlarından geçen ya da tanık oldukları olaylarla ilgili âşık tarzı türküler söyleyebilmektedirler. Bunların söyledikleri türküler biçim ve içerik olarak âşıkların ya da ağıtçı kadınların eserlerinden çok da farklı değildir (K4, K27, K53). Bu kişiler yaktıkları türkülerin bazılarının son dördlüğünde tapşırma kullanabilirler. Hatta bazılarının, âşık olmasa da, adının önüne “âşık” sözcüğünü getirip tapşırdıkları da olur. Genellikle saz çalamazlar, türkülerini de çoğunlukla ezgisiz bir şekilde okurlar. Ayrıca hikâyeli türkülerin ve nesir bölümlerinin aktarımında âşıklar ya da ağıtçı kadınlar gibi bir gösterim veya dramatizasyon sergilemezler. Türkülerini icra ettikleri ortam ve zamanlar oldukça sınırlıdır. Ortaya koydukları hikâyeli türkülerini çoğunlukla yazıya aktarırlar. Gelenek içerisinde yaktıkları türkülerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Bu kişilerden erkeklerin de, ağıtçı kadınlara benzer şekilde, cenazelerde ağıt söyledikleri de görülür (K2, K4, K6, K24, K27, K53).

Yukarıda söz ettiğimiz bu icracıların dışında sadece anonim olma özelliği gösteren ve daha önceden çeşitli şekillerde öğrendikleri hikâyeli türkülerini söyleyen kişiler vardır. Bunlar, daha önceden büyüklerinden, âşıklardan, ağıtçı kadınlardan ve diğer kişilerden duyup öğrendikleri hikâyeli türkülerini söyleyen kaynak kişilerdir. Bunların büyük bir çoğunluğu türkülerini ezgisiz, düz bir şekilde okurlar ve herhangi bir gösterim sergilemezler (K2, K4, K6, K27, K53). Bu kişiler içerisinde, sayıları az da olsa, hikâyeli türkülerin icrası sırasında gösterim sergileyen ve çeşitli söz kalıplarından faydalanlar da vardır (K24, K27, K53).

2.2.2. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğinde Dinleyici ve Seyirci Durumu

“Bir halk bilgisi ürününün icra ve aktratımını etkileyen önemli unsurlardan biri de dinleyici ve seyirci konumunda bulunan kişilerin durumudur. İcra ve aktarım ortamlarına göre değişebilmekle birlikte, bir dinleyici veya seyirci grubunun genel özellikleri yaş ve cinsiyetle ilgilidir. Bir icra ortamında bulunan sadece belli yaş ve cinsiyetten, yani sadece erkek veya sadece kadınlardan oluşan bir dinleyici ve seyirci grubu, icracı veya aktarıcı konumundaki kişinin icra ettiği halk bilgisi ürününün özelliklerini etkileyecektir. Örneğin, sadece yetişkin erkeklerden oluşan bir gruba fıkra anlatılırken belli bir icra tarzı sergileyen icracı veya anlatıcı, aynı fıkrayı sadece kadınlardan oluşan bir gruba veya karma bir dinleyici grubun önünde aynı şekilde icra

etmeyecek, her şeyden önce icra tarzı değişecek ve bu değişim icra edilen fıkra metnine de yansıtacaktır” (Ekici, 2007, s. 82).

“Dinleyici veya seyirci grubunun anlatıcı veya icracı üzerindeki etkisi, bu grubun göstereceği tepkiyle de yakından ilgilidir. Anlatıcı veya icracıyı sürekli teşvik eden, alkış veya tempo tutarak veyahut da “ağzına sağlık”, “yaşa, varol!” gibi ifadeler kullanan, mizahi durumlarda gülerek icra ve aktarıma katılan bir dinleyici veya seyirci grubu bir icranın daha başarılı olmasına zemin hazırlayacaktır. Aksi bir tavır sergileyen, sürekli somurtkan ve isteksiz, yorgun ve icraya karşı iştahsız davranan, uyuklayan ve esneyen bir dinleyici veya seyirci kitlesi, icracı ve anlatıcıyı olumsuz etkileyecek, dolayısıyla icrası veya aktarımı yapılan halk bilgisi ürününün daha kısa ve gösterişten uzak, hatta ana özellikleriyle özetlenmiş bir yaratma olması sonucunu doğuracaktır” (Ekici, 2007, s. 82).

Çukurova hikâyeli türkü söyleme geleneğinin en önemli unsurlarından birini dinleyici ve seyirciler oluşturur. Eskiden, radyo-televizyon ve bilgisayarın yaygın olmadığı zamanlarda, dinleyici sayısı çok daha fazlaydı. Çeşitli ortamlarda ve zamanlarda icracı ile dinleyiciler bir araya gelirlerdi. Son zamanlarda ise insanların vakit geçirebilecekleri seçenek sayısı fazla olduğu için, mekân sayısındaki azalmaya bağlı olarak dinleyici sayısı da azalmıştır. Çok az sayıda ortamda, az sayıda dinleyiciye icrâ yapılmaktadır (K6, K24, K27, K53). Dinleyiciler her yaştan olabilir. Kadın ve erkekler hikâyeli türkülerini bir arada dinleyebilirler. Özellikle düğünlerde kadınlarla erkekler bir arada bulunurlar. Eskiden bazı yerlerde kadınlar erkeklerden ayrı yerlerde dinlerlerdi. Âşık toplantıları, şölenleri, şenlikleri ve düğünler dinleyici sayısının çok fazla olduğu yerlerdir. Bunun dışında âşıkların ya da bu işe meraklı kişilerin evlerindeki akşam toplantılarında dinleyici sayısı üç beş kişidir (K2, K4, K6, K27, K53).

Hikâyeli türkülerin icrâsı sırasında seyirciye düşen en önemli görev sessiz olmaktır. Dinleyiciler sessiz olmadıkları takdirde icracı onları uyarır. İcrâcının bazen sessizlik sağlanana kadar icrâya ara verdiği de olabilir (K2, K4, K53). Eskiden dinleyiciler çok sessiz ve sabırlı bir şekilde uzun süre dinlerlerdi. Günümüzde dinleyiciler eskisi kadar sabırlı değiller; fakat hikâyeli türküler çok uzun olmadıkları için dinleyicileri çok fazla sıkmaz. Önceden dinleyiciler hikâyeli türkülerini bildikleri için, icracının farklı söylediği yerleri tespit edip müdahale ederlerdi. Günümüzde dinleyiciler hikâyeli türkülerini bilmedikleri için türkülerdeki değişiklikleri de fark edemiyorlar (K2, K4, K6, K24, K27, K53).

Ağıtçı kadınların ölenin ardından cenazenin başında söyledikleri ağıtların dinleyicileri de cenazeye katılan kişilerdir. Buradaki dinleyiciler de her yaştan olabilir. Kadınlar ve erkekler genellikle ayrı yerlerde otururlar. Ağıtçı kadın ağıtlarını söylerken dinleyiciler sessiz bir şekilde dinlemelidirler. Bazen dinleyicilerin içinden de bu işe yetenekli, ağıt söyleyen kişiler olabilir. Ağıtçı kadının ağıtları söylerkenki tavrı (ağlaması, dövünmesi) bazı dinleyicileri de etkileyip duygulandırabilir (K2, K22, K28, K29, K53).

Anonim nitelikteki hikâyeli türkülerini icra eden kişilerle, âşık tarzı söyleyebilen kişilerin icra ortamlarının sınırlı sayıda olmasına paralel olarak seyirci ve dinleyici sayıları da oldukça sınırlıdır. Bu kişilerin seyirci üzerindeki etkileri ve otoriteleri âşıklara ve ağıtçı kadınlara göre daha kısıtlıdır (K2, K4, K27, K53). İcracının, seyirci ve dinleyicilerden icra sırasında sessizlik ve dikkat beklentileri olmasına rağmen seyirci ve dinleyiciler çoğu zaman buna pek uymazlar. İcra mekânına bağlı olarak seyirci ve dinleyiciler ellerindeki işi sürdürebilir, bir yandan da icracıyı dinleyebilirler (K6, K24, K27, K53).

2.2.3. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğinde İcra veya Anlatım Yeri ve Zamanı

“Halk bilgisi ürünlerinin icrâ ortamını oluşturan ve icrâyı ve aktarımı etkileyen en önemli unsurlardan ikisi de, icrâ yeri ve zamanıdır. Halk bilgisi ürünlerinin kendi muayyen yer ve zamanlarında icrâ edilmeleri, onların doğal bir ortamda icrâ ve aktarımlarının yapılması anlamına gelirken, derleme amaçlı yapılan çoğu icrâlar ya yer ya da zaman bakımından farklı olmaktadır. Bir halk bilgisi ürününün derlemesi yapılırken icrânın gerçekleştiği fiziksel ortam yani yer hakkında da bilgi kaydedilmelidir. Aynı zamanda icrâ zamanı da derlenen ürünle birlikte kaydedilmelidir. Özellikle bir halk bilgisi ürününün kendi doğal ortamı dışında icrâsının gerçekleşmesi durumunda, ortaya çıkan yaratmanın, yani ürünün farklı bir yer ve zamanda icrâ durumu söz konusu olacağı için, ürünün özellikleri mutlaka etkilenecektir. Bu etkilenenin sonuçlarının ve halk bilgisi ürünlerinin çeşitli özelliklerinin daha iyi belirlenmesi için yer ve zaman hakkında kaydedilecek bilgi daha önemli hale gelecektir” (Ekici, 2007, s. 83).

Çukurova yöresinde hikâyeli türkülerin icrâ edildiği yer ve zamanlar günümüzde oldukça azalmıştır. Âşıkların ve bu işe meraklı kişilerin evlerinde yapılan akşam

toplantıları, âşık şenlikleri, festivaller, düğünler, âşıkların şehirlerde bir araya geldikleri kahvehaneler hikâyeli türkülerin icrâ edildiği mekânlardır. Özellikle kışın soğuk günlerde akşamları bir âşığın ya da bu işe meraklı olan bir kişinin evinde bir araya gelinir. Bu toplantıda hem usta malı hem de âşıkların kendi eserlerinden örnekler verilir ve bu şekilde hoşça vakit geçirilmiş olur (K2, K4, K6, K27, K53). Bunun dışında genellikle belediyelerin ve çeşitli kuruluşların düzenlediği şenlik, festival gibi organizasyonlarda da hikâyeli türkü örnekleri verilir. Bu etkinlikler genellikle havanın güzel olduğu bahar aylarında düzenlenmektedir. Eskiye göre sayıları çok daha az olmakla birlikte köylerdeki bazı düğünlerde de davet edilen âşık düğüne katılanlara hikâyeli türkü söyler. Genellikle kına gecesi düğünün yapıldığı meydanda ya da mevsime bağlı olarak büyük bir odada toplanan halk dikkatle âşığın anlatacağı hikâyeyi ve söyleyeceği türküyü dinler. Bu sırada düğün sahibi âşığa ve misafirlere ikramda bulunur. Dinleyenlerin arasından bir temsilci seçilir. Bu kişi dinleyenlerin isteklerini de dikkate alarak âşıktan hikâyeli türkü isteklerinde bulunur (K2, K4, K53). Yörede derleme amaçlı yapılan icralar da vardır. Çeşitli zamanlarda öğrenciler, araştırmacılar, akademisyenler ve bu işe meraklı kişiler, genellikle kaynak kişinin evinde derleme faaliyetlerinde bulunmaktadırlar (K6, K27, K53).

Bundan 30-40 yıl önce, televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarının yaygın olmadığı dönemlerde hikâyeli türkülerin icrâ mekânları ve icrâ sıklıkları daha fazlaydı. Özellikle Osmaniye yöresinde yapılan düğünlerin büyük çoğunluğunda düğünlere mutlaka bir âşık davet edilirdi. Kız tarafının erkek tarafından ilk isteklerinden biri, düğüne âşık getirilmesiydi. Kına gecesi âşıklar, dinleyicilere uzun halk hikâyeleri anlatmanın yanında kısa hikâyeli türkülerden de örnekler verirlerdi. Dinleyenlerin ilgi ve meraklarına bağlı olarak âşığın icrâsının süresi değişirdi. Meraklı bir dinleyici kitlesi olduğunda gecenin çok geç saatlerine kadar âşık icrâsını sürdürürdü (K2, K4, K6). Bunların dışında eskiden özellikle kış gecelerinde köy odalarında, köy kahvehanelerinde, yöredeki zengin beylerin evlerinde de âşıklar hikâyeli türkülerini icrâ etmişlerdir. Yaz aylarında tarlalarında çalışan köylülerin kış aylarında akşamları bolca boş vakitleri vardı. Köylüler bu vakitlerini kahvehanelerde, evlerde, köy odalarında sohbetler ve çeşitli eğlencelerle geçirirlerdi. Bu eğlencelerden biri de yöredeki âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerdi. Bu mekânlarda toplananlara çeşitli ikramlarda bulunulur ve hoşça vakit geçirilirdi (K14, K24, K27, K53).

Ağıtçı kadınların ölenlerin arkalarından söyledikleri ağıtların söylenme mekânı genellikle cenaze evidir. Ağıtçı kadın cenaze evine toplananların önünde ağıtlarını

söyler. Bu geleneğin yaşadığı köylerde, özellikle Avşar boyuna mensup olanların yaşadıkları köylerde, cenaze evine ağıtçı kadın çağrılır. Ağıtçı kadınlar tarafından cenaze evi dışında az da olsa mezarlıkta da ağıt söylenebilmektedir (K2, K22, K28, K50, K53). Ağıtçı kadınların dışında yakın çevredeki bazı âşıklardan da ölenin arkasından belirli bir ücret karşılığında ağıt söylemesi istenebilir. Bu durumda âşık ağıt ya da ağıtlarını cenaze sırasında değil, daha sonraki bir zamanda söyler. Söyleyeceği ağıdı ölenin yakınlarının bulunduğu bir ev ortamında söyleyebileceği gibi, bir kâğıda yazıp ölenin yakınlarına da verebilir (K14, K24, K27, K53).

Âşıklar ve ağıtçı kadınlar dışındaki diğer icracıların, icra yerleri ve zamanlarının belirli bir düzeni yoktur. Türkülerin icrası için belirli zamanlar ya da mekânlar söz konusu değildir. Tarlada çalışırken, akşam oturmalarında, bir sohbet sırasında, herhangi bir derleme çalışması sırasında uygun ortam sağlandığında türküler icra edilebilir. Âşık tarzı türkü söyleyebilenler karşılaştıkları ya da duydukları bir olay ya da haber üzerine hemen o anda ve orada türkü söyleyebilirler (K14, K24, K27, K53).

2.2.4. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğinde Saz ve Müzik

Çukurova hikâyeli türkü söyleme geleneği içerisinde icra edilen hikâyeli türkülerin önemli bir bölümünü âşıklar icra etmektedir. Âşıklar bu icralarını çoğunlukla saz ve müzik eşliğinde gerçekleştirmektedirler. Dolayısıyla âşıklık geleneği içerisinde büyük öneme sahip olan saz ve müzik hikâyeli türkü geleneği içerisinde de önemli bir yer tutar. Bu sebeple saz ve müzik ile ilgili bilgilere değinmek yerinde olacaktır.

“Gelenek içinde saz dışında başka bir çalgı ile icra yapan âşık yoktur. Başka bir ifade ile âşıklık geleneğinin yegâne çalgısı bağlama ve bağlamanın türevleridir. Âşık çalgısı, gelenek içinde saz olarak adlandırılmaktadır. Bu genel isimlendirmede, çalgı genel anlamıyla değil âşık çalgısı karşılığında kullanılmıştır. Türkiye’de âşıkların kullandıkları sazın ebatları, öncelikle onu kullanacak âşığın fizikî yapısına göre farklılık göstermektedir. Bunun yanı sıra yöre farklılıkları ve icrâ mekânlarına göre de sazların ebatları, cinsleri ve çeşitleri değişiklik göstermektedir” (Özarlan, 2001, s. 167).

“Âşıklar gelenek içinde saz çalmayı da genellikle ustasından öğrenir. Bu öğrenmede ustasının söyleyiş tavrının yanı sıra çalış tavrını beller ve bu tavrı devam ettirir. Saz çalabilmek âşıkların önemli özelliklerinden biridir. Âşık, deyişini hafızasında hazırlarken, sözlerini melodilerle süslemede sazını bir ilham kaynağı olarak kullanır. Ayrıca deyişlerini zihinde tasarlarlarken sazın dinleyenleri oyalama gibi bir görevi de

vardır. Âşık, deyişini söyleyeceği melodi kalıbı için sazından yardım ister ve atışmalarda, ayak açma ve cevap verme esnasında yine sazıyla karşısındaki âşığa “ezgi ayağı/ezgi açışı” verir veya dem tutar. Genel olarak âşıklarda ses güzelliği ve ustalıklı saz çalma hünéri aranmaz. Âşık karşılaşmalarının önemli bir parçası olan saz çok iyi çalınmasa bile âşık tarafından mutlaka taşınır. Âşıklar için duygu zenginliği ve söz hâkimiyeti, ses güzelliğinden ve saz çalma becerisinden önce gelir. Bunun yanında güzel saz çalan ve güzel sesiyle söz söyleme becerisini birleştiren âşıklar daha çok saygı görüp sevilmişlerdir. Ayrıca saz, âşıklar için dış görünüş bakımından kimlik göstergesidir” (Özarlan, 2001, s. 170-171).

“Günümüz Adana âşıklık geleneğinde saz önemli bir yer tutuyor. Bugün âşıkların çoğu saz çalıyor. Saz çalma geleneği eskiye göre çok yaygındır. Özellikle Adanalı âşıkların 1960’lı yıllarda doğulu âşıklarla tanışmalarından sonra saz çalanların sayısı hızla artmıştır. Sazın tutucu çevrelerde günah sayıldığını, saz çalanlara hoş bakılmayıp saz çaldırılmadığını öğreniyoruz. Saza şeytan işi denip saz çalınması engellenmiş. Adana’da sazsız türkü söyleyip çağırarak çok yaygınmış” (Artun, 1996, s. 53).

“Âşıklık geleneğinde, şiir söylemede olduğu gibi mûsikide de usta malı kullanılır. Âşıklar gerek kendi şiirlerini gerekse eski usta âşıkların şiirlerini hazır ezgi kalıplarına döşeyerek icra ederler. Bir ustaya bağlanan çırak, ustasından sadece söz söylemeyi değil, sözü melodi ile birleştirmenin inceliklerini de öğrenir. Edebi şekillerin kolay öğrenilmesi ve dinleyici üzerinde etkili olabilmesi, melodi kalıplarının iyi bilinmesine ve mûsikinin sözle birlikte başarılı bir şekilde kullanılmasına bağlıdır” (Şenel, 1991, s. 553).

“Âşık edebiyatında mûsiki ve söz, birbirini tamamlayan ve ayrı düşünülmesi mümkün olmayan iki unsurdur. Bu mûsiki-şiir beraberliği, bölgelerin mûsiki karakterlerine göre çeşitlilik ve özellikler arzeder. Bazı türler sadece birbirine yakın yörelerde yaygın olup mahallidir. Bazıları ise muhtelif yerleşim merkezlerinde görülen daha genel özelliklere sahiptir” (Şenel, 1991, s. 553-554).

“Âşık havaları adlarını şiir tür ve biçimlerinden, halk tarafından yaşadığı kabul edilen âşıklardan, deyişlerin sahibi âşıkların isimlerinden, yer ve etnik topluluk adlarından, hikâye kahramanlarından, deyişmelerden almıştır. Ayrıca çok bilinen âşık havalarından bazılarında bir başka yörede değişik bir isimle rastlanabilmektedir” (Şenel, 1991, s. 554).

Çukurova hikâyeli türkü söyleme geleneği içerisinde saz önemli bir yer tutar. Çukurova yöresinde bundan 30-40 yıl önce saz çalanlar hoş karşılanmazdı. 1970’li

yıllarla beraber yöredeki âşıklar, özellikle doğulu âşıkların da etkisiyle, saz çalmaya başlamışlardır. Âşık Feymani ve Âşık Hacı Karakılçık yörede ilk saz çalmaya başlayan âşıklardandır. Âşıklardan saz çalabilenler hikâyeli türkülerin nazım bölümlerini mutlaka saz eşliğinde makamla söylerler. Saz çalamayanlar da türkü bölümlerini belli makamlarla söylerler. Âşıklar arasında saz çalabilmek önemli bir özelliktir ama şart değildir. Saz çalamayan âşıklar da gelenek içerisinde saygı görürler (K2, K4, K6, K14, K24, K27, K53).

Çukurova yöresinde saz çalamayıp yanlarında sofu denen kişiler gezdiren âşıklar da vardır. Bu âşıklardan biri Abdülvahap Kocaman'dır. Gelenekte saz dışında çok fazla müzik aleti kullanılmaz. Eskiden çok az da olsa, özellikle Kozan yöresinde, türkülerin icrâsında keman çalanlara da rastlanmaktaydı (K2, K4, K27, K53).

Çukurova hikâyeli türkü geleneğinde nesir bölümünün anlatımından sonra asıl bölüm olan nazım gelir. Bu bölümü âşıklar çoğunlukla müzik eşliğinde söylerler. Yörede türkülerin söylendiği bu hazır müzik kalıplarına; hava, makam, uzun hava, bozlak gibi isimler verilir. Bunların söyleniş tonları ve ezgileri farklıdır. Özellikle bozlak olarak adlandırılan makamın kendi içerisinde bile birçok çeşidi vardır. Bu bozlak çeşitleri aşiretlere göre (Tecirli), yöredeki ünlü âşıklara göre (Karacaoğlan), yöreye göre (Gâvurdağı) adlandırılabilir. Bunların havaları birbirinden farklıdır (K2, K4, K24, K27, K53). Âşıklar herhangi bir türküyü istedikleri havaya uygun olarak söyleyebilirler; fakat türkünün konusu havanın belirlenmesinde çok önemlidir. Örneğin mizahi bir türkü bozlak havasıyla okunmaz. Çünkü bozlak daha çok acı verici olaylar karşısında söylenir (K53). Özellikle saz çalamayan âşıklardan bazıları hikâyeli türkülerin nazım bölümlerini, büyük halk hikâyelerinin nazım bölümlerinden farklı olarak, düz şekilde müziksiz söyleyebilmektedirler (K2, K4, K6, K14).

Ağıtçı kadınlar icra sırasında herhangi bir müzik aleti kullanmazlar. Ağıtların icrasında ise belirli bir ezgi vardır. Bu ezgi, âşıkların söyledikleri türkülerde kendini gösteren makam ya da hava olarak adlandırılan ezgilerden farklıdır. Ağıtçı kadınların kullandıkları bu ezgilerin gelenekte belirlenmiş şekilleri yoktur. (K2, K4, K24, K27, K53). Âşık tarzı söyleyen kişilerle anonim türkülerin icrasını gerçekleştiren kişilerin tamamına yakını da saz ya da benzeri bir müzik aleti kullanmazlar. Bu kişiler türkülerin icrasını büyük oranda herhangi bir hava ya da makama bağlamadan müziksiz olarak, düz bir şekilde okurlar. Bu kişiler içerisinde, çok az da olsa, saz çalmayı ve bazı makamları öğrenmiş, türkülerin icrasını belirli bir havayla gerçekleştirenler de vardır (K2, K4, K6, K14).

2.2.5. Çukurova Hikâyeli Türkü Söyleme Geleneğini Değerlendirme

Günümüzde Çukurova yöresi, halk kültürü ve halk edebiyatı ürünlerinin zenginliği açısından Türk halk kültürü içerisinde oldukça önemli bir yer tutar. Bu zenginlik yüzyıllar süren bir birikimin sonucu olarak karşımıza çıkar. Toplumumuzun son yüzyıl içerisinde geçirdiği çok önemli toplumsal, siyasal ve sosyo-ekonomik değişiklik ve dönüşümlere rağmen, Çukurova yöresi, özellikle dağlık kesimlerdeki, kapalı toplum yapısıyla halk kültürü zenginliğini korumuş, bunun yanı sıra yeni kültürel ürünleri de ortaya koymuştur. Çukurova yöresinde, Cumhuriyet'in ilanı ve 1950'lerden sonra yaşanan köyden kente göç olgusu ile tarıma dayalı bir sanayileşmenin olumsuz etkilerine rağmen bugün bile zengin kültürel yapı korunmuştur.

Çukurova yöresinin kültürel yapısı içerisindeki en büyük zenginliklerden biri de hikâyeli türkü söyleme geleneğidir. Kendine has özelliklere sahip olan bu gelenek, yörede hâlâ varlığını devam ettiren âşıklık geleneğinin de etkisiyle, varlığını sürdürmekte ve yeni ürünlerin ortaya koyulmasıyla devam etmektedir. Yöre âşıkları birer kültür taşıyıcısı olmalarının ötesinde, halkımızın her türlü sevincine, üzüntüsüne, özlemine tercüman olmuş kişilerdir. Geçmişten getirdikleri ürünleri geleceğe aktarırken söyledikleri türkülerle de bu kültürel yapıya ayrı bir zenginlik katmaktadırlar.

Çukurova hikâyeli türkü söyleme geleneğinin önemli ayaklarından birini ve belki de en önemlisini icracılar oluşturur. Anonim ve usta malı hikâyeli türküler bu icracılar sayesinde aktarılırken, yeni hikâyeli türküler de söylenerek zengin kültürümüz içerisindeki yerini alır. Hikâyeli türkü geleneğinin devam ettirilmesinde en büyük paya sahip olan icracılar âşıklardır. Çukurova'da, özellikle Osmaniye yöresinde âşık sözcüğü hikâyeci sözcüğü ile neredeyse eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Âşıkların hikâyeli türkülerini icrası bir anlatım ve gösterim olayıdır. Âşığın dinleyici kitlesinden ilk beklentisi sessizliktir. Âşık bu şekilde gürültüsüz bir ortamda icraya daha iyi yoğunlaşır hikâyeli türkülerini rahat bir şekilde icra eder. Âşığın seyircilerle kurduğu göz teması, dinleyenlerin ilgisini canlı tutar. Jest ve mimiklerin kullanımı, canlandırma, taklit, sesin alçalıp yükselmesi gibi öğeler icranın seyirci ve dinleyici üzerindeki etkisini artıran unsurlardır.

Âşıkların anlatım sırasında kullandıkları söz kalıpları da değinilmesi gereken önemli noktalardan biridir. Âşıklar icra sırasında kültürler arası özellikte olan, ara söz (digression) kalıplarından da yararlanır. Bu ara söz kalıplarından yoğun olarak "açıklayıcı ve öğretici" kalıpları kullanır. İcracı nesir bölümünün bazı yerlerinde,

özellikle seyircinin bilemeyeceğini tahmin ettiği bir yerel sözcük ya da geleneği, “Sen şu nedir biliyor musun?” ya da “Sen şunu hiç duydun mu?”, şeklinde sorabilir. Bu, icracı için hem bir açıklama fırsatı, hem dinleyicinin dikkatini toplamak için bir yol, hem de kendisine, bir an da olsa, bir ara verme şansıdır. Görüş, yorum ve eleştiri ifade eden ara söz kullanımlarında icracı bazı olaylarla ilgili şahsi görüşünü ve yorumunu ifade eder. Daha az kullanılan “şahsi serzeniş ve itiraf” ifade eden ara söz kalıbında ise “benim gibi” ifadesiyle başlayarak kendi dertlerini dile getirebilir.

Yörede hikâyeli türkülerini icra eden âşıklar erkek âşıklardır. Âşıklık geleneği içerisinde kadın âşıklar, televizyon ve diğer iletişim araçlarının yaygınlaşması ile yaşanan kültürel değişimlere bağlı olarak, son 10-15 yıl içerisinde görülmeye başlanmıştır. Bundan 30-40 yıl önce saz çalmanın günah sayıldığı kapalı toplum yapısı içerisinde âşıklık geleneği erkeklerin hakim olduğu bir gelenek olarak karşımıza çıkar. Günümüzde yörede kadın âşıklar görülse de hikâyeli türkü geleneği içerisinde yer almazlar.

Çukurova yöresinde hikâyeli türkü geleneği içerisinde ağıtçı kadınlar da önemli bir yere sahiptir. Yörede özellikle Avşarlar arasında rastlanan ağıtçı kadınlar özel bir gelenek içerisinde ölenlerin arkasından söyledikleri ağıtlarla bu geleneğe çok önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu işi kendilerine meslek edinen ve bu işten maddi kazanç da elde eden ağıtçı kadınlar geleneğin kendilerine verdiği hazır kalıpları da kullanarak, daha önce hiç tanımadıkları kişilere, kişinin özelliklerini sonradan öğrenerek, ağıtlarını günümüzde de söylemektedirler. Ağıtçı kadınlar şehir merkezlerinden çok köylerde karşımıza çıkmaktadır. Eskiye oranla sayıları çok fazla azalan ağıtçı kadınların daha çok köylerde karşımıza çıkmaları, köylerin şehirlere göre kültürel değişim ve gelişime daha kapalı olmasıyla ve şehir hayat tarzının bu geleneğe çok da uygun olmamasıyla açıklanabilir. Yörede ağıtçı kadınlar dışında, çoğu zaman belirli bir ücret karşılığında ağıt söyleyen âşıklara da rastlanmaktadır. Bunlar, ağıtçı kadınlardan farklı olarak cenaze sırasında değil de ölüm olayının ardından belirli bir süre geçtikten sonra ağıtlarını söylerler.

Âşıklar ve ağıtçı kadınlar dışında kalan âşık tarzı söyleyenler ile anonim türkülerini icra eden kaynak kişiler de geleneğin zenginleştirilmesinde ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu kişiler, âşıklar ve ağıtçı kadınlardan farklı olarak hikâyeli türkü icrasını meslek edinmiş kişiler değildir. Bu yüzden hikâyeli türkülerin söylenmesinde gelenekselleşmiş bir icra şekilleri yoktur. Yörede rastlanan hikâyeli türküler içinde kişilerin söyledikleri türkülerin sayısının çok

fazla olması dikkat çekicidir. Buradan hareketle Çukurova yöresinde türkü söylemenin çok yaygın olduğunu, hemen her konuda insanların her türlü duygu ve düşüncesini türkülerle ifade edebildiğini, yeni türkülerin günümüzde de halk edebiyatı içerisinde ortaya çıkmasının kültürün devamlılığı açısından oldukça olumlu ve umut verici bir durum olduğunu söyleyebiliriz.

Çukurova yöresinde hikâyeli türkü söyleme geleneğinin önemli unsurlarından biri de dinleyici ve seyircilerdir. Hikâyeli türkülerin dinleyici ve seyirci sayıları, icrâcılarının sayısına paralel olarak, günümüzde oldukça azalmıştır. Dinleyici ve seyirci sayılarındaki bu azalış gün geçtikçe daha hızlı bir şekilde devam etmektedir. Günümüzde, diğer halk edebiyatı ve halk kültürü ürünlerine paralel olarak, hikâyeli türkülere olan ilginin azalması, teknolojinin, buna bağlı olarak da kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi ve yaygınlaşması ile yakından ilgilidir. Eskiden insanların boş vakitlerini geçirecekleri fazla seçeneğin olmadığı bir ortamda hikâyeli türkü onlar için çok iyi bir zaman geçirme ve eğlenme aracıydı. Bugün insanlar boş vakitlerini; televizyon, radyo, internet gibi kitle iletişim araçlarının başında geçirmektedirler.

Dinleyici ve seyirci sayısının azalmasındaki diğer önemli unsur ise köyden kente göç olgusudur. Çukurova yöresinde özellikle 1950'lerden sonra gördüğümüz köyden kente göç ile birlikte göç eden insanlar yeni bir kültür çevresi ile tanışmış oldular. Tarıma dayalı sanayinin ve buna bağlı yaşam tarzının hâkim olduğu şehirde köyden göç eden insanlar eski yaşam tarzlarını ve kültürlerini değiştirmek zorunda kalmışlardır. Eskiye oranla boş vakitleri de azalan insanlar doğal olarak bu geleneğin de uzaklaşmaya başlamışlardır. Şehir hayatı içerisinde bu geleneği devam ettirmeye çalışanlar, özellikle âşıklar, olsa da gelenek hiçbir zaman eskisi gibi düzenli bir şekilde ve yapıda sürdürülememiştir. Kitle iletişim araçlarının köyleri de etkilemesine rağmen köylerde durum şehirdekenden biraz daha farklıdır. Temel olarak köydeki yaşam tarzı ve kültürü şehirlerden farklıdır. Teknoloji ve kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerine rağmen; evlerin birbirine yakın olması, sıcak komşuluk ve akrabalık ilişkileri ile insanların boş zamanlarının ortak olması gibi sebeplerle gelenek buralarda daha kalıcı olmuştur. Günümüzde şehirlerde sınırlı sayıda ortamda, az sayıda dinleyici ve seyirci ile gelenek, ideal şekliyle olmasa da, sürdürülme çabası içerisinde. Eskiden kapalı toplum yapısı içerisinde kadın ve erkek dinleyiciler hikâyeli türkülerini ayrı ayrı yerlerde dinlerlerken günümüzde bu yapının yavaş yavaş değişmesiyle artık hem köylerde hem de şehirde kadınlar ve erkekler aynı ortamda hikâyeli türkülerini dinlemektedirler.

Hikâyeli türkülerin icrâ ortamını oluşturan ve icrâ ile aktarımı etkileyen en önemli unsurlardan ikisi de, icrâ yeri ve zamanıdır. Çukurova yöresinde günümüzde hikâyeli türkülerin icrâ yerleri ve zamanları eskiye göre değişikliklere uğramıştır. Eskiden köylerde icrâ mekânı olarak, düğünlerin yapıldığı meydan ya da evler, köy odaları, köy kahvehaneleri, zengin beylerin ya da bu işe meraklı kişilerin evleri kullanılmaktaydı. Hikâyeli türkülerin icrâ edildiği zamanlar daha çok kış aylarına rastlardı. Çünkü bu aylarda köylerde fazla iş olmazdı ve gündüzler de kısa olduğundan köylü akşamları çoğu zaman birlikte vakit geçirirdi. Televizyon, radyo ve internet gibi araçların olmadığı bir ortamda uzun kış geceleri, hikâyeli türkülerin icrâsı için çok uygun zamanlardı. Bunlar dışında bazı âşıkların yılın değişik zamanlarında çevre yörelere yaptıkları gezilerde, vardıkları yerlerdeki uygun mekân ve zamanlarda da hikâyeli türkü örnekleri vermişlerdir. Bu geziler hem âşıkların kendilerini tanıttıkları hem de para kazanmayı amaçladıkları bir gelenektir. Bu konuda özellikle değinilmesi gereken konulardan biri de yörede yapılan düğünlerdir. Özellikle Osmaniye/Düziçi yöresindeki düğünler hikâyeli türkülerin icrâ edildiği önemli zamanlardır. Kız isteme sırasında kız tarafının ilk isteklerinden birinin kına gecesine hikâyeci âşık getirilmesi olması yörede bu geleneğin ne kadar sevildiği ve önem verildiğinin bir göstergesidir. Günümüzde hikâyeli türkülerin icrâ edildiği mekân ve zamanların sayısı azalmıştır. Çukurova yöresindeki şehir merkezlerinde ancak şenlik, festival gibi organizasyonlarda, bazı kahvehanelerde, bu işe meraklı bazı kişilerin ve âşıkların evlerinde hikâyeli türkü geleneği sürdürülmeye çalışılmaktadır. Şenlik ve benzeri organizasyonlar genellikle bahar aylarında yapılırken, evlerdeki toplantılar daha çok uzun kış gecelerinde yapılmaktadır. Şehir merkezlerindeki hikâyeli türkülerin icrâ edilebileceği mekân ve zamanların eskiye oranla daha kısıtlı olmasının nedenleri arasında, insanların vakit geçirebilecekleri teknolojik iletişim araçlarının sayılarının fazla olması ve erişimlerinin kolay olması, insanların yoğun tempolu yaşam koşulları, küreselleşmenin de etkisiyle kültürel bir değişim yaşanması gibi olgular sayılabilir.

Köylerde de durum şehirlerden çok farklı değildir. Gençler içerisinde geleneği usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenip devam ettirecek kişi sayısı fazla olmadığından gelenek artık bitme noktasına gelmiştir. Bunun sebepleri arasında; geleneğin artık maddi olarak bir getiri sağlamaması, gençlerin daha çok kitle iletişim araçları (televizyon, radyo, internet) ile ilgilenmeleri ve kültürel anlamda yaşanan değişim sayılabilir. Yöredeki düğünler de artık düğün salonlarında yapılmaktadır. Düğünlere âşık getirme geleneği de, çok ender birkaç örnek dışında, unutulmaya başlanmıştır.

Ağıtçı kadın çağırma geleneği de şehirlerde hemen hemen kaybolmuş, köylerde ise az da olsa sürmektedir. Cenazelere çağrılan ağıtçı kadınlar, cenaze evinde, ölünün başında ya da mezarlıkta ağıtlarını söylemektedirler. Âşık tarzı türkü söyleyenler ile anonim türkülerini icrâ eden kişiler için belirli herhangi bir zaman ya da mekân yoktur. Bu kişiler tarlada çalışırken, sohbet sırasında ya da kahvehanelerde içinde bulunulan ortama göre hikâyeli türkülerden örnekler verebilmektedirler.

Saz ve müzik, Çukurova hikâyeli türkü söyleme geleneğinde çok önemli unsurlardır. Hikâyeli türkülerin nazım bölümleri genellikle saz eşliğinde icrâ edildiğinden, âşıklık geleneğinin vazgeçilmez ögesi olan saz, hikâyeli türkü geleneği için çok önemlidir. Yörede birkaç istisna dışında türkülerin icrâsında kullanılan tek çalgı sazdır. Çukurova yöresinde sazın günümüzden 30-40 yıl öncesine kadar günah sayılması durumu ancak Doğulu âşıkların etkisiyle değişmeye başlamıştır. Tutucu çevrelerin saz konusundaki olumsuz tutumunun etkisiyle, yörede hikâyeli türkülerin saz olmadan, müziksiz bir şekilde icrâsı da yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Sazın bazı âşıkların öncülüğünde, usta-çırak ilişkisi içerisinde yaygınlaşmasıyla birlikte, türkülerin icrâsında müzik de yaygınlaşmıştır. Günümüzde âşıklar hikâyeli türkülerin icrâsında hemen hemen tüm nazım bölümlerini saz eşliğinde icrâ etmektedirler. Saz çalamayan âşıkların yanlarında mutlaka saz çalabilen birini buldurmaları da sazın gelenek içerisindeki önemini göstermesi açısından dikkate değerdir. Hikâyeli türkü geleneğinde icrâcılar türkülerini müzik eşliğinde icrâ ederken hazır müzik kalıplarından faydalanırlar. Hava ya da makam olarak da adlandırılan bu hazır kalıplar çeşitli kıstaslara göre adlandırılmışlardır. Bu noktada değinilmesi gereken önemli bir nokta da hava ya da makamların türkülerin konularına göre belirlenmesidir. Gelenek içerisinde her konuya uygun olabilecek makam ya da havalar belirlenmiştir. Türkülerin konularına uygun olmayan bir havayla söylenmesi söz konusu değildir. Buradan hareketle geleneğin belirli kurallar dâhilinde oluştuğunu ve bu kurallarda değişiklik yaşanmadan günümüze kadar geldiğini ve varlığını devam ettirdiğini söyleyebiliriz.

Ağıtçı kadınlar ölen kişi ile ilgili söyledikleri ağıtlarda herhangi bir müzik aleti kullanmaz. Ancak kadınlar ağıtlarını, müzik aleti olmamasına rağmen, düz olarak ezgisiz bir şekilde söylemezler. Ölenin arkasından duyulan acıyı da pekiştirecek şekilde bir ezgi kullanırlar. Bu ezgi, âşıkların kullandıkları hava ya da makamlardan tamamen farklıdır. Ağıtçı kadınların o andaki duygusal durumlarına göre ağıda eşlik eden ezgi farklılık gösterebilir. Gelenek içerisinde belirli bir şekilleri de olmadığından dinleyeciler buna çok dikkat etmezler. Âşıkların türkülerini icrâları sırasında kullandıkları hava ya da

makamlar da yaptıkları hata ya da değişiklikler dinleyiciler tarafından fark edilip eleştirilebilir. Âşık tarzı söyleyenlerle anonim hikâyeli türküleri söyleyen kişiler arasında, âşıklık geleneği içerisinde yer almayıp, saz çalabilen ve türküleri makamlarıyla söyleyebilen kişiler de vardır. Bunlar dışında türküleri saz ve müzik olmadan, düz bir şekilde söyleyen kişilerin sayıları da azımsanmayacak kadar çoktur.

Çukurova yöresinin çok zengin halk kültürü ve halk edebiyatı varlığı içerisinde hikâyeli türkü söyleme geleneği oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle yöredeki âşıklık geleneğinin de olumlu etkisiyle gelenek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Son elli yılda yaşadığımız teknolojik, kültürel ve sosyo-ekonomik değişiklikler doğal olarak bu geleneği ve geleneğin çeşitli özelliklerini olumsuz etkilemiştir. Geleneğe olan ilgi gün geçtikçe azaldığından artık bu işi öğrenip devam ettirecek olanlara da rastlanmamaktadır. Köylerde ve kısmen şehirlerde, eskisi gibi olmasa da, varlığını devam ettiren bu geleneğin durumunun gelecekte ne olacağını toplumun yaşayacağı değişim ve dönüşümler belirleyecektir. Özellikle âşıklık geleneği ile yakından ilişkili olan hikâyeli türkü söyleme geleneğinin geleceğinin, âşıklık geleneğinin geleceği ile paralellik göstereceği muhakkaktır.

BÖLÜM 3

ÇUKUROVA HİKÂYELİ TÜRKÜLERİNDE BİÇİM

“Nazım, nesirden önce doğup gelişmiştir. Eski insanlar belli ölçülerdeki ve aynı uzunluktaki satırların akılda kalıcılığıyla kolayca hatırlandığını görüp önemli düşünceleri bu tür dizelerde söylemişlerdir. Daha sonraları hatırlamayı kolaylaştırıcı çağrışımlara gerek duyup dize sonlarında kafiye yapmaya başlamışlardır. Böylece söz kümeleri birbirine karışmayacak, biriken sözler unutulmayacaktır. Nazımdaki kafiye ve ölçü zorunluluğu, ilk çağlardan itibaren şiirde sanata yol açmış ve anlatımın söz sanatlarıyla zenginleşmesine yardımcı olmuştur” (Artun, 2004, s. 83).

“Şiirde ahenk ölçüsü olan vezin, çok eski çağlardan beri şiirin temeli sayılmıştır. Hece ölçüsü, Türkçe'nin yapısına uygundur. Hece ölçüsü hecelerin sayısına göre kurulmuş bir ölçüdür. Nazımla söylenen bütün halk ürünlerinde eldeki en eski örneklerden bugünkü halk şiirine kadar hep bu ölçü kullanılmıştır. Halk edebiyatının gerek İslâmiyet öncesi gerekse İslâmiyet sonrası ürünlerinde nazım birimi dördüktür. Düşünceler dörder dizelik kümeler halinde anlatılır. Kelimelerin bütün heceleri hemen hemen aynı değerde söylenir. Hece vezninde ard arda gelen dizeler arasında hecelerin yalnız sayı bakımından denkliği aranır. Dizelerin belli bölümlere ayrılmasına “durak” adı verilir. Duraklar, hece ölçüsüne uyum sağlar. Dizede tek düzeliği önler. Dizenin duraklara ayrılması kalıbın özelliğini verir. Dizelerin duraklamasında hece bölünmez, durak yapılabilmesi için kelimenin bitmesi gereklidir” (Artun, 2004, s. 83).

“Fransızca'daki karşılığı “form” olan “şekil” kelimesi, bizde biçim anlamındadır. “Şekil” şiirde, dizelerin sayısını, kümelenişini, kafiye yapısını, üslûp ve veznini ifade etmek için kullanılır. “Form” ise şekil, biçim demektir. Bugün bizde “biçim” ve “şekil” kavramları arasında hemen hemen hiçbir anlam farkı kalmamış; “şekil / form”, canlı varlıkların dış görünüşünü; “biçim” de cansız varlıkların dış görünüşünü belirtmek için kullanılır olmuştur” (Aras, 2001, s. 3).

“Şiir incelemelerinde, incelenecek şiir iki yönden ele alınır: biçim (şekil) ve tür (nevi). Biçim, şiirin dış yapı özellikleridir. Biçimi nazım birimi, ölçü, uyak (kafiye) ve hacim (mısra, beyit ya da dördlük sayısı) oluşturur. Halk şiirinin asıl nazım biçimleri dördlüklerle kurulur. Bunlara "dörtleme" de denir. Dörtlemeler de iki grupta toplanır: mani tipi ve koşma tipi. Uyak düzeni *aaxa* olan mani tipi, mâniler dışında, mâni katarından oluşan türkülerde ve bazı destanlarda da görülür. Koşma tipi ise başta âşık

edebiyatı olmak üzere Türk halk şiirinin en yaygın nazım biçimidir. Birinci dörtlüğünün uyak düzeni *abab*, *abcb* veya *aaab* biçiminde olan koşmanın diğer dörtlüklerinin uyak düzeni birbirine benzer ve mutlaka her dörtlüğün dördüncü dizesinde ana uyak olan birinci dörtlüğün dördüncü dizesinin uyağı (*b*) kullanılır. Yani koşmanın uyak düzeni şöyledir: *abab* (*abcb* veya *aaab*) - *dddb* - *eeeb* - *fffb* - ... Bu iki tip dışında, mani katarından ve koşmadan oluşmuş türküler de bulunmakla beraber, özellikle bent ve kavuştaklardan oluşan, bent ve kavuştaklardaki mısra sayısı türküden türküye farklılık gösteren anonim halk şiirinin en yaygın ürünleri olan türkülerinde de halk şiiri içinde yer alan farklı bir tip olarak ele almak gerekir” (Albayrak, 2009, s. 134-135).

Çukurova yöresi hikâyeli türkülerinin nazım bölümlerini yapılarına göre şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

1. Bentleri Mani Dörtlükleriyle Kurulan Türküler

a. Mani Dörtlükleriyle Kurulan Kavuştaksız Türküler

2. Bentleri Mani ve Koşma Dörtlükleriyle Kurulan Türküler

a. Dörtlüklerle Kurulan Kavuştaksız Türküler

b. Kavuştakları İki Dize Olan Türküler

3. Bentleri Koşma Dörtlükleriyle Kurulan Kavuştaksız Türküler

4. Bentleri Üçlüklerle Kurulan Türküler

a. Kavuştakları İki Dize Olan Türküler

b. Kavuştakları Üç Dize Olan Türküler

Çukurova türkü söyleme geleneği içerisinde yer alan hikâyeli türkü metinlerini söyleyicilerine göre biçimsel olarak; ölçü, durak, kafiye örgüsü-nazım biçimi-ayak ile bent sayıları ve dizilişleri başlıkları altında inceleyebiliriz.

3.1. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Biçim

3.1.1.Ölçü

Çukurova yöresinde âşıkların söylemiş oldukları hikâyeli türkülerin nazım bölümlerinin tamamında hece ölçüsü kullanılmıştır. Toplam 162 adet türküden 106’sı 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. Bu türküler şunlardır: A-18/1, A-18/2, A-18/3, A-19/2, A-19/4, A-19/5, A-19/6, A-36, A-64, A-75/2, A-75/3, A-76, A-33/1, A-78, A-79, A-30, A-69, A-5/2, A-7, A-2, A-10/1, A-10/2, A-11, A-71, A-31/2, A-72/1, A-72/2, A-1/1, A-1/3, A-1/5, A-1/11, A-1/12, A-1/13, A-1/14, A-1/15, A-1/16, A-1/17, A-1/18, A-1/19, A-1/20, A-1/21, A-1/22, A-1/23, A-1/24, A-1/25, A-1/26, A-1/27, A-1/28, A-1/30,

A-1/31, A-1/32, A-1/33, A-1/34, A-1/35, A-1/36, A-1/38, A-1/40, A-1/41, A-26/1, A-26/2, A-21/1, A-21/2, A-21/3, A-22, A-4/2, A-46/1, A-34/1, A-34/2, A-35, A-87/1, A-9/1, A-9/2, A-47, A-42, A-48, A-49, A-50, A-51, A-52, A-40/1, A-40/2, A-43, A-48, A-8/1, A-8/2, A-8/3, A-8/4, A-8/5, A-82, A-27/1, A-27/2, A-83, A-28/1, A-28/2, A-29/1, A-29/2, A-44, A-88, A-25, A-6, A-58, A-74, A-59/1, A-59/2, A-59/3, A-13, A-17. Bu türkülerden 51'i ise 8'li hece ölçüsü ile söylenmiştir. Bu türküler ise şunlardır: A-84, A-19/1, A-19/3, A-60, A-61, A-62, A-63, A-65, A-66, A-67, A-75/1, A-77, A-33/2, A-85, A-68, A-5/1, A-14, A-70, A-31/1, A-15, A-20, A-73, A-37/2, A-1/4, A-1/6, A-1/7, A-1/8, A-1/9, A-1/10, A-1/29, A-1/37, A-1/39, A-4/1, A-57, A-46/2, A-87/2, A-23, A-37, A-38, A-39, A-41, A-24, A-86, A-80, A-81, A-45, A-89, A-53, A-54, A-55, A-3. Âşıkların söyledikleri bu türkülerden 5'inde ise ölçüde bir kararlılık görülmemiş, birden çok ölçü bir arada kullanılmıştır (A-16, A-56/1, A-56/2, A-32, A-12). A-16 numaralı türküde 8-9-10-12-13 ve 14'lü dizelere de rastlanmıştır. A-56/1 numaralı türküde 5-6-7-8-9-10 ve 14'lü dizeler bir arada kullanılmıştır. A-56 numaralı türküde 11-13-14-15 ve 18'li; A-32 numaralı türküde 9-12 ve 13'lü; A-12 numaralı türküde ise 10-11-13 ve 14'lü dizelerle karşılaşmıştır.

3.1.2.Durak

Âşıkların söyledikleri türküler içerisinde tek bir durakla söylenmiş türkülerin yanında birden fazla durağın birlikte kullanıldığı türkülere de rastlanmıştır. 11'li hece ölçüsüne sahip ve 6+5 duraklı söylenen türküler şunlardır: A-19/4, A-19/5, A-75/2, A-33/1, A-30, A-69, A-5/2, A-2, A-72/1, A-72/2, A-1/13, A-1/17, A-1/18, A-1/19, A-1/21, A-1/40, A-22, A-4/2, A-34/1, A-42, A-48, A-51, A-40/1, A-40/2, A-8/3, A-27/1, A-27/2, A-83, A-28/1, A-28/2, A-29/1, A-29/2, A-44, A-88, A-58, A-74, A-59/1, A-59/2. Birden fazla durağın kullanıldığı 11'li hece ölçüsüyle söylenen türkülerden 6+5 ve 4+7 duraklı olan türküler: A-75/3, A-76, A-78, A-79, A-7, A-10/1, A-10/2, A-11, A-71, A-31/2, A-1/1, A-1/3, A-1/5, A-1/11, A-1/12, A-1/14, A-1/15, A-1/16, A-1/20, A-1/22, A-1/23, A-1/24, A-1/25, A-1/26, A-1/31, A-1/32, A-1/33, A-1/34, A-1/35, A-1/36, A-1/38, A-1/41, A-46/1, A-34/2, A-35, A-87/1, A-9/1, A-9/2, A-47, A-49, A-50, A-52, A-43, A-8/1, A-8/2, A-8/4, A-8/5, A-82, A-25, A-6, A-59/3, A-13, A-17. İki farklı durak kullanılan 11'li hece ölçüsüyle söylenen türkülerden 6+5 ve 4+4+3 duraklı türküler ise şunlardır: A-18/1, A-18/2, A-18/3, A-19/2, A-19/6, A-36, A-64, A-1/27, A-1/28, A-1/30, A-26/1, A-26/2, A-21/1, A-21/2, A-21/3.

8'li hece ölçüsünün kullanıldığı türkülerde de farklı durak kullanımına rastlanmaktadır. Tek bir durak kullanılabildiği gibi birden fazla durağın kullanıldığı türküler de vardır. 8'li hece ölçüsüyle söylenen 4+4 duraklı türküler: A-62, A-14, A-31/1, A-73, A-1/7, A-4/1, A-87/2, A-41, A-86, A-80, A-45, A-89, A-53, A-54, A-55, A-3. Birden fazla durağın birlikte kullanıldığı türkülerden 4+4 ve 5+3 duraklı olanlar; A-84, A-67, A-1/8, A-1/9, 4+4 ve 3+5 duraklı olanlar; A-77, A-85, A-68, A-1/4, A-1/6, A-1/29, A-57, A-23, A-38, A-39, A-81, 4+4 ve 6+2 duraklı olanlar; A-19/3, A-63, A-65, A-33/2, A-70, A-1/10, 4+4 ve 2+6 duraklı olanlar; A-15, (4+4)-(5+3)-(3+5) duraklı olanlar; A-61, A-1/2, A-1/37, A-46/2, A-24, (4+4)-(3+5)-(6+2) duraklı olanlar; A-5/1, A-37, (4+4)-(2+6)-(3+5) duraklı olanlar; A-75/1, A-20, A-1/39, (4+4)-(5+3)-(6+2) olanlar ise; A-19/1, A-60, A-66'dır. Ölçüsünde kararlılık olmayan türküler, durak açısından değerlendirmeye alınmamıştır (A-16, A-56/1, A-56/2, A-32, A-12).

3.1.3. Kafiye Örgüsü-Nazım Biçimi-Ayak

Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanıldığı türkülerin dışında iki nazım biçiminin birlikte kullanıldığı türkülere de rastlanmıştır. Sadece koşma nazım biçiminin kullanıldığı abab/cccb/dddb... kafiye örgüsüyle söylenen türküler; A-84, A-18/1, A-18/2, A-19/2, A-19/3, A-19/5, A-60, A-64, A-67, A-76, A-5/2, A-72/1, A-73, A-1/6, A-1/11, A-1/16, A-1/23, A-1/29, A-1/34, A-1/37, A-1/41, A-26/1, A-21/1, A-21/3, A-46/1, A-34/1, A-34/2, A-23, A-49, A-51, A-52, A-82, A-27/2, A-83, A-25, A-58, A-74, A-59/1, A-3'tür. Koşma nazım biçimiyle söylenen ve abcb/dddb/eeeb... kafiye örgüsüyle oluşturulmuş türküler; A-18/3, A-65, A-66, A-75/2, A-79, A-30, A-14, A-7, A-10/2, A-11, A-71, A-31/2, A-20, A-72/2, A-1/2, A-1/3, A-1/4, A-1/7, A-1/8, A-1/9, A-1/13, A-1/14, A-1/15, A-1/17, A-1/19, A-1/24, A-1/25, A-1/31, A-1/32, A-1/36, A-1/38, A-1/39, A-26/2, A-21/2, A-22, A-4/1, A-48, A-50, A-27/1, A-28/1, A-28/2, A-55, A-59/2, A-59/3, A-17'dir. Yine koşma nazım biçimiyle söylenen türkülerden aab/cccb/dddb... kafiye örgüsüne sahip türküler; A-19/4, A-19/6, A-36, A-62, A-63, A-75/3, A-33/1, A-33/2, A-78, A-69, A-5/1, A-2, A-10/1, A-70, A-16, A-1/1, A-1/5, A-1/10, A-1/12, A-1/18, A-1/20, A-1/21, A-1/22, A-1/26, A-1/27, A-1/28, A-1/30, A-1/33, A-1/35, A-1/40, A-4/2, A-57, A-56/2, A-46/2, A-35, A-87/1, A-87/2, A-9/1, A-9/2, A-47, A-42, A-37, A-38, A-39, A-40/1, A-40/2, A-41, A-43, A-8/1, A-8/2, A-8/3, A-8/4, A-8/5, A-29/1, A-44, A-32, A-6, A-12, A-13'tür.

Sadece mani nazım biçiminin (aaxa) kullanıldığı türküler şunlardır: A-75/1, A-77, A-85, A-24, A-86, A-80, A-45, A-54. Türkülerin bir kısmında ise hem koşma, hem de mani nazım biçimleri birlikte kullanılmıştır; A-19/1, A-68, A-31/1, A-15, A-56/1, A-29/2, A-81, A-89, A-53. Koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanılmadığı iki türküden biri (A-61) üçer dizelik bentler ve ikişer dizelik kavuştak bölümlerinden oluşmuş ve kafiye örgüsü aba/bb/ccc/bb/ddd/bb/eee/bb/fff/bb şeklindedir. Diğer türkü (A-88) ise üçer dizelik bentler ve yine üçer dizelik kavuştaklardan oluşmuş, kafiye örgüsü ise aaa/bbb/ccc/bbb/ddd/bbb/eee/bbb/fff/bbb/ggg/bbb şeklindedir.

Türküleri ayak yönünden incelediğimizde, bunların yarım kafiye ya da bir dizenin bütün olarak tekrarı şeklinde karşımıza çıktığını görüyoruz. Ayağın –l sesiyle sağlandığı türküler; A-18/1, A-18/3, A-19/2, A-19/3, A-19/5, A-64, A-75/2, A-76, A-33/1, A-68, A-69, A-5/2, A-1/6, A-1/7, A-1/8, A-1/11, A-1/13, A-1/15, A-1/18, A-1/22, A-1/27, A-1/40, A-26/1, A-21/1, A-34/1, A-47, A-48, A-37, A-82, A-44, A-58, A-3, –z sesi ile sağlandığı türküler; A-18/2, A-10/2, A-1, A-70, A-31/2, A-1/2, A-28/2, –r sesisiyle sağlandığı türküler; A-36, A-30, A-1/19, A-1/31, A-1/32, A-1/35, A-1/37, A-87/1, A-23, A-51, A-27/1, –k sesiyle sağlandığı türküler; A-65, A-1/9, A-1/30, A-46/2, A-50, A-28/1, A-17, –t sesiyle sağlandığı türküler; A-33/2, A-1/12, A-1/17, A-46/1, –y sesiyle sağlandığı türküler; A-5/1, A-20, A-72/2, A-1/10, A-4/1, A-4/2, A-38, –ç sesiyle sağlandığı türküler; A-7, –n sesiyle sağlandığı türküler; A-1/3, A-1/24, A-1/36, A-1/41, A-49, –s sesiyle sağlandığı türküler; A-1/4, –ş sesiyle sağlandığı türküler; A-1/38, A-56/1, A-34/2, A-42, A-12, –p sesiyle sağlandığı türküler; A-56/2, –m sesiyle sağlandığı türküler; A-87/2, –ğ sesiyle sağlandığı türküler A-59/1 ve A-59/2’dir.

Bazı ilk dörtlüklerin ikinci ve dördüncü dizeleri ile diğer dörtlüklerin dördüncü dizelerinin tümünün ayak olarak kullanıldığı türküler ise; A-19/4, A-19/6, A-60, A-62, A-63, A-66, A-67, A-75/3, A-78, A-79, A-2, A-10/1, A-71, A-73, A-1/1, A-1/20, A-1/21, A-1/26, A-1/28, A-1/33, A-1/34, A-21/2, A-21/3, A-35, A-9/1, A-9/2, A-52, A-40/1, A-40/2, A-41, A-8/1, A-8/2, A-8/5, A-27/2, A-29/1, A-25, A-6’dır. Bunların dışında ayakları oluşturan birbirine yakın, fakat farklı ses değerlerinin bir arada kullanıldığı ve bazı kural dışı durumların karşımıza çıktığı türküler ise; A-1/14, A-1/23, A-74, A-84, A-1/16, A-1/25, A-1/29, A-26/2, A-22, A-83, A-32, A-14, A-59/2’dir.

3.1.4. Bent Sayıları ve Dizilişleri

Âşıkların söyledikleri 162 türküden yalnızca ikisi (A-61, A-88) üçer dizelik bentlerden oluşmuştur. Bunlardan A-61 numaralı türkü 5 adet üçlük ve her üçlükten sonra tekrar eden ikişer dizelik kavuşaklardan oluşmuştur. A-88 numaralı türkü ise 6 adet üçlük ile her üçlükten sonra tekrar eden üçer dizelik kavuşaklardan oluşmuştur. Bunun dışındaki türkülerin tamamı, dörtlüklerle kurulan kavuşaksız türkülerdir. Bu türkülerin bent sayılarına göre dağılımları ise şu şekildedir: Tek bir dörtlükten oluşan türküler; A-75/1, A-72/1, A-1/35, A-1/40, A-87/2, A-8/3, A-8/4, iki dörtlükten oluşan türküler; A-75/2, A-46/1, A-9/1, A-9/2, üç dörtlükten oluşan türküler; A-18/2, A-19/2, A-19/6, A-36, A-85, A-5/1, A-1/10, A-1/24, A-1/26, A-56/1, A-56/2, A-87/1, A-39, A-40/2, A-8/5, A-29/2, A-3, A-12, dört dörtlükten oluşan türküler; A-84, A-18/1, A-18/3, A-19/1, A-19/4, A-19/5, A-65, A-33/2, A-78, A-79, A-30, A-68, A-69, A-5/2, A-14, A-7, A-2, A-11, A-31/2, A-20, A-72/2, A-73, A-1/1, A-1/2, A-1/3, A-1/4, A-1/5, A-1/6, A-1/7, A-1/8, A-1/9, A-1/11, A-1/12, A-1/13, A-1/14, A-1/15, A-1/16, A-1/17, A-1/18, A-1/19, A-1/21, A-1/22, A-1/23, A-1/27, A-1/28, A-1/30, A-1/31, A-1/32, A-1/33, A-1/36, A-1/37, A-21/3, A-4/1, A-4/2, A-34/1, A-34/2, A-42, A-48, A-49, A-50, A-51, A-43, A-82, A-28/1, A-44, A-6, A-59/1, A-59/2, A-59/3, beş dörtlükten oluşan türküler; A-19/3, A-62, A-63, A-64, A-66, A-67, A-75/3, A-76, A-77, A-33/1, A-10/1, A-10/2, A-70, A-71, A-15, A-1/20, A-1/29, A-1/34, A-1/38, A-21/2, A-35, A-37, A-52, A-27/1, A-53, A-54, A-55, altı dörtlükten oluşan türküler; A-60, A-31/1, A-16, A-1/25, A-1/39, A-46/2, A-47, A-38, A-40/1, A-41, A-24, A-8/1, A-8/2, A-27/2, A-28/2, A-29/1, A-13, A-17, yedi dörtlükten oluşan türküler; A-1/41, A-26/1, A-26/2, A-83, A-25, A-86, A-45, sekiz dörtlükten oluşan türküler; A-22, A-80, A-89, A-74, dokuz dörtlükten oluşan türküler; A-21/1, A-23, A-58'dir. Bunlardan başka A-81 numaralı türkü on üç, A-32 numaralı türkü on beş, A-57 numaralı türkü ise yirmi dokuz dörtlükten oluşmuştur.

3.2. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Biçim

3.2.1. Ölçü

Çukurova türkü söyleme geleneği içerisinde yer alan ağıtçı kadınların söyledikleri hikâyeli türkülerin tamamı hece ölçüsüyle söylenmiştir ve tamamında (AK-8, AK-9, AK-1, AK-3, AK-4, AK-5, AK-6, AK-7, AK-2, AK-10) 8'li hece ölçüsü kullanılmıştır.

3.2.2. Durak

Âğıtçı kadınların söyledikleri 8’li hece ölçüsüne sahip olan bu türkülerde bir tek durakla söylenenlerin (AK-9) yanında birden fazla durağın kullanıldığı türkülere de (AK-8, AK-1, AK-3, AK-4, AK-5, AK-6, AK-7, AK-2, AK-10) rastlanmıştır. Bu türkülerden AK-9 numaralı türkü 4+4 durakla söylenirken AK-1, AK-3, AK-4, AK-5, AK-6 numaralı türkülerde 4+4 ve 3+5 durak tercih edilmiştir. 7, AK-2, AK-10 numaralı türkülerde 4+4 ve 5+3 durak, AK-8 numaralı türküde ise 4+4, 3+5, 5+3 duraklar birlikte kullanılmıştır.

3.2.3. Kafiye Örgüsü-Nazım Biçimi-Ayak

Ağıtçı kadınların söyledikleri türküler içerisinde koşma ve mani nazım biçimlerinin kullanıldığı türkülerin yanında her iki nazım biçiminin de birlikte kullanıldığı türküler de vardır. AK-9 ve AK-2 numaralı türküler koşma nazım biçimiyle oluşturulurken, AK-5 numaralı türkü mani dördlüklerinden oluşmuştur. Her iki nazım biçiminin birlikte kullanıldığı türküler ise; AK-8, AK-1, AK-3, AK-4, AK-6, AK-7, AK-10’dur.

AK-9 numaralı türkünün kafiye örgüsü abcb/dede şeklindedir. Bu haliyle koşma nazım biçiminin kafiye özelliklerini tam olarak taşımamakta, her iki dördlük de koşmalarda kullanılan ilk dördlüklerin kafiye örgüsü özelliklerini taşımaktadır. AK-2 numaralı türkünün kafiye örgüsü abab/cccb/dddb... şeklindedir. Bu türküde ayak –l sesiyle sağlanmıştır. AK-5 numaralı türkünün kafiye örgüsü aaxa şeklindedir. Geriye kalan diğer türkülerde (AK-8, AK-1, AK-3, AK-4, AK-6, AK-7, AK-10) koşma ve mani tipi kafiye örgüleri birlikte kullanılmıştır.

3.2.4. Bent Sayıları ve Dizilişleri

Ağıtçı kadınların söylemiş oldukları 10 adet türkünün tamamının nazım birimi dördlüktür. Türkülerin hiçbirinde kavuştak kullanılmamıştır. Bu türkülerin bent sayılarına göre dağılımları ise şu şekildedir: AK-8 (4 dördlük), AK-9 (2 dördlük), AK-1 (11 dördlük), AK-3 (5 dördlük), AK-4 (7 dördlük), AK-5 (10 dördlük), AK-6 (8 dördlük), AK-7 (6 dördlük), AK-2 (6 dördlük), AK-10 (7 dördlük).

3.3. Anonim Hikâyeli Türkülerde Biçim

3.3.1.Ölçü

Çukurova yöresi türkü söyleme geleneği içerisinde söylenen anonim özellikteki hikâyeli türkülerin nazım bölümlerinin tamamında hece ölçüsü kullanılmıştır. Toplam 142 adet türküden 77 adedi 8’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. Bu türküer şunlardır: AN-1, AN-2, AN-3, AN-5, AN-6, AN-7, AN-8, AN-11, AN-12, AN-16, AN-21, AN-22, AN-25, AN-26, AN-27, AN-29/8, AN-29/9, AN-30, AN-31, AN-32, AN-33, AN-34, AN-36, AN-37, AN-39, AN-41, AN-42, AN-45, AN-52/1, AN-52/4, AN-52/5, AN-52/6, AN-52/7, AN-52/9, AN-54, AN-56, AN-58, AN-59, AN-62, AN-63, AN-65, AN-66/1, AN-66/2, AN-68, AN-69, AN-70, AN-74, AN-75, AN-76, AN-77, AN-78, AN-79, AN-80, AN-81, AN-82, AN-83, AN-84/1, AN-84/2, AN-85, AN-86, AN-87, AN-88/1, AN-88/2, AN-89, AN-90, AN-91, AN-93/1, AN-93/2, AN-94, AN-95, AN-96, AN-97, AN-98/1, AN-98/2, AN-100, AN-102, AN-104. Anonim türkülerin 46 adedi 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. Bu türküer; AN-4, AN-9/1, AN-9/2, AN-10, AN-13, AN-14, AN-17, AN-19/1, AN-19/2, AN-20/1, AN-20/2, AN-20/3, AN-28, AN-29/1, AN-29/2, AN-29/3, AN-29/4, AN-29/5, AN-29/6, AN-38, AN-40, AN-44, AN-47/2, AN-48/2, AN-48/3, AN-49, AN-50/1, AN-50/2, AN-50/3, AN-51/1, AN-51/2, AN-51/3, AN-51/4, AN-52/2, AN-52/3, AN-52/8, AN-52/10, AN-53, AN-55, AN-57/1, AN-57/2, AN-57/3, AN-60, AN-64, AN-101, AN-103. Anonim türküer içerisinde yalnızca ikisi (AN-46, AN-72) 7’li hece ölçüsüyle söylenmiştir. Bunların dışında kalan türküerde (AN-15, AN-18, AN-19/3, AN-23/1, AN-23/2, AN-24, AN-29/7, AN-35, AN-43, AN-47/1, AN-48/1, AN-61, AN-67, AN-71, AN-73, AN-92, AN-99) ise kararlılık bulunmamakta ve birden çok hece sayısına, ölçüye rastlanmaktadır.

3.3.2.Durak

Anonim özellikteki türküerde tek bir kalıp kullanılabildiği gibi birden çok kalıbın kullanıldığına da rastlanmıştır. 11’li hece ölçüsüyle söylenen ve 6+5 durak kullanılan türküer şunlardır; AN-9/1, AN-10, AN-17, AN-19/1, AN-19/2, AN-20/1, AN-20/2, AN-20/3, AN-48/2, AN-48/3, AN-49, AN-50/2, AN-50/3, AN-52/10, AN-53. Yine 11’li hece ölçüsüyle söylenen ve 6+5 ve 4+7 durakların birlikte kullanıldığı türküer; AN-4, AN-9/2, AN-13, AN-14, AN-28, AN-29/1, AN-29/2, AN-29/3, AN-29/4, AN-29/5, AN-29/6, AN-38, AN-40, AN-44, AN-47/2, AN-50/1, AN-51/1, AN-

51/2, AN-51/3, AN-51/4, AN-52/2, AN-52/3, AN-52/8, AN-55, AN-57/1, AN-57/2, AN-57/3, AN-60, AN-64, AN-101 ve AN-103'tür.

8'li hece ölçüsünün kullanıldığı ve 4+4 durakla söylenen türküler; AN-8, AN-11, AN-27, AN-29/8, AN-32, AN-39, AN-41, AN-42, AN-52/1, AN-54, AN-66/1, AN-66/2, AN-68, AN-88/2, AN-90, AN-93/1, AN-93/2'dir. Birden çok durağın kullanıldığı türkülerden 4+4 ve 3+5 duraklı olanlar; AN-2, AN-3, AN-6, AN-16, AN-29/9, AN-31, AN-34, AN-52/4, AN-69, AN-75, AN-76, AN-77, AN-84/1, AN-84/2, AN-87, AN-89, AN-94, AN-95, AN-98/2, AN-100, AN-102, 4+4 ve 5+3 duraklı olanlar; AN-7, AN-21, AN-22, AN-25, AN-37, AN-45, AN-52/5, AN-52/6, AN-52/9, AN-62, AN-63, AN-79, AN-83, AN-86, AN-88/1, AN-91, AN-96, 4+4 ve 2+6 duraklı olanlar; AN-36, AN-52/7, AN-59, AN-65, AN-74, 4+4 ve 6+2 duraklı olanlar; AN-30, AN-33, AN-56, AN-58, (4+4)-(2+6)-(3+5) duraklı olanlar ise; AN-1, AN-5, AN-12, AN-26, AN-70, AN-78, AN-80, AN-81, AN-82, AN-85, AN-97, AN-98/1, AN-104'tür. 7'li hece ölçüsüyle söylenen türkülerden AN-46 numaralı türkü 4+3 duraklı iken AN-72 numaralı türkü 5+2 duraklıdır. Ölçülerinde kararlılık bulunmayan türküler (AN-15, AN-18, AN-19/3, AN-23/1, AN-23/2, AN-24, AN-29/7, AN-35, AN-43, AN-47/1, AN-48/1, AN-61, AN-67, AN-71, AN-73, AN-92, AN-99) durak açısından değerlendirmeye alınmamıştır.

3.3.3. Kafiye Örgüsü-Nazım Biçimi-Ayak

Anonim özellikteki türkülerde koşma ve mani nazım biçimlerinin dışında her iki nazım biçiminin birlikte kullanıldığı türkülere de rastlanmıştır. Bu nazım biçimlerinin dışında, az sayıda da olsa, bentleri üçer dizeden ve kavuştakları ikişer dizeden oluşan türküler de bulunmaktadır.

Yalnızca koşma nazım biçiminin kullanıldığı aab/cccb/dddb... kafiye örgüsüyle söylenen türküler; AN-4, AN-9/1, AN-10, AN-13, AN-14, AN-15, AN-16, AN-18, AN-19/1, AN-19/2, AN-20/1, AN-20/3, AN-23/1, AN-23/2, AN-28, AN-29/1, AN-29/2, AN-29/3, AN-29/4, AN-29/5, AN-29/6, AN-29/7, AN-29/8, AN-29/9, AN-30, AN-38, AN-40, AN-44, AN-47/1, AN-47/2, AN-48/1, AN-48/2, AN-51/1, AN-52/8, AN-53, AN-55, AN-57/1, AN-57/2, AN-57/3, AN-64, AN-66/1, AN-66/2, AN-67, AN-69, AN-88/1, AN-91, AN-92, AN-101, AN-103, abcb/dddb/eeeb... kafiye örgüsüne sahip olan türküler; AN-8, AN-9/2, AN-65 ve abab/cccb/dddb... kafiye örgüsüne sahip olan türküler; AN-43, AN-49, AN-50/1, AN-50/2, AN-51/2, AN-51/3, AN-52/2, AN-52/3, AN-60, AN-63'tür.

Nazım biçimi (aaxa) mani olan türküler; AN-1, AN-2, AN-19/3, AN-20/2, AN-22, AN-24, AN-27, AN-32, AN-33, AN-42, AN-45, AN-46, AN-48/3, AN-52/1, AN-52/5, AN-52/7, AN-52/9, AN-54, AN-59, AN-68, AN-70, AN-72, AN-73, AN-74, AN-75, AN-76, AN-77, AN-78, AN-79, AN-80, AN-87, AN-88/2, AN-97, AN-98/1, AN-98/2, AN-100, AN-104'tür. Bazı türkülerde ise hem koşma hem de mani nazım biçimleri birlikte kullanılmıştır. Bu türküler ise; AN-3, AN-5, AN-6, AN-11, AN-12, AN-21, AN-25, AN-26, AN-31, AN-34, AN-35, AN-36, AN-37, AN-39, AN-52/4, AN-52/6, AN-56, AN-58, AN-61, AN-62, AN-71, AN-81, AN-82, AN-83, AN-84/1, AN-84/2, AN-85, AN-86, AN-89, AN-90, AN-93/1, AN-93/2, AN-94, AN-95, AN-96, AN-99, AN-102'dir.

Anonim türküler içerisinde koşma ve mani nazım biçimlerinin dışında bentleri üçer dizeden ve kavuştakları ikişer dizeden oluşan türkülerde (AN-17, AN-50/3, AN-51/4, AN-52/10) rastlanmıştır. Bu türkülerin kafiye örgüsü; aaa/bb/ccc/bb/ddd/bb... şeklindedir. AN-41 numaralı türkü ise nazım biçimi açısından bir kararlılık göstermemektedir.

Türküleri ayak yönünden incelediğimizde, bunların yarım kafiye ya da bir dizenin bütün olarak tekrarı şeklinde karşımıza çıktığını görüyoruz. Ayağın -l sesiyle sağlandığı türküler; AN-50/1, AN-50/2, AN-52/2, -z sesi ile sağlandığı türküler; AN-49, -r sesisiyle sağlandığı türküler; AN-9/2, AN-38, AN-60, AN-103, -t sesiyle sağlandığı türküler; AN-52/3, -s sesiyle sağlandığı türküler; AN-52/8, -ş sesiyle sağlandığı türküler; AN-51/1, -p sesiyle sağlandığı türküler; AN-51/2, AN-51/3, -n sesiyle sağlandığı türküler; AN-13'tür. Bazı ilk dörtlüklerin ikinci ve dördüncü dizeleri ile diğer dörtlüklerin dördüncü dizelerinin tümünün ayak olarak kullanıldığı türküler ise; AN-4, AN-10, AN-16, AN-19/1, AN-19/2, AN-20/1, AN-29/9, AN-40, AN-44, AN-47/1, AN-47/2, AN-48/1, AN-53, AN-55, AN-57/1, AN-67, AN-88/1, AN-91, AN-92, AN-101'dir.

3.3.4. Bent Sayıları ve Dizilişleri

Anonim özellikteki 142 türküden yalnızca dördü (AN-17, AN-50/3, AN-51/4, AN-52/10) üçer dizelik bentlerden ve her üçlükten sonra tekrar eden ikişer dizelik kavuştaklardan oluşmuştur. Bunlardan AN-51/4, AN-52/10 numaralı türküler 5 adet üçlük ve her üçlükten sonra tekrar eden ikişer dizelik kavuştaklardan oluşmuştur. AN-50/3 numaralı türkü, 4 adet üçlük ile her üçlükten sonra tekrar eden ikişer dizelik

kavuştaklardan, AN-17 numaralı türkü ise 3 adet üçlük ile her üçlükten sonra tekrar eden ikişer dizelik kavuştaklardan oluşmuştur. Bunun dışındaki türkülerin tamamı, dörtlüklerle kurulan kavuştaksız türkülerdir. Bu türkülerin bent sayılarına göre dağılımları ise şu şekildedir: Tek bir dörtlükten oluşan türküler; AN-15, AN-19/3, AN-20/2, AN-20/3, AN-23/2, AN-27, AN-28, AN-29/1, AN-29/2, AN-29/3, AN-29/4, AN-29/5, AN-29/6, AN-48/2, AN-48/3, AN-57/2, AN-57/3, AN-66/1, AN-66/2, AN-68, AN-69, AN-70, AN-72, AN-74, AN-75, iki dörtlükten oluşan türküler; AN-16, AN-23/1, AN-24, AN-25, AN-29/7, AN-29/8, AN-33, AN-34, AN-40, AN-48/1, AN-51/2, AN-51/3, AN-54, AN-57/1, AN-61, AN-63, AN-64, AN-65, AN-73, AN-78, AN-82, AN-83, AN-84/1, AN-84/2, AN-91, AN-93/1, AN-93/2, AN-98/2, üç dörtlükten oluşan türküler; AN-13, AN-18, AN-19/2, AN-21, AN-22, AN-30, AN-47/2, AN-50/1, AN-50/2, AN-56, AN-58, AN-60, AN-67, AN-76, AN-79, AN-80, AN-81, AN-86, AN-87, AN-88/1, AN-88/2, AN-104, dört dörtlükten oluşan türküler; AN-9/1, AN-9/2, AN-10, AN-26, AN-29/9, AN-35, AN-37, AN-44, AN-45, AN-47/1, AN-52/3, AN-52/5, AN-52/6, AN-52/9, AN-55, AN-71, AN-77, AN-89, AN-98/1, AN-101, AN-102, AN-103, beş dörtlükten oluşan türküler; AN-20/1, AN-32, AN-36, AN-42, AN-52/1, AN-52/2, AN-52/7, AN-52/8, AN-53, AN-59, AN-85, AN-90, altı dörtlükten oluşan türküler; AN-1, AN-6, AN-31, AN-38, AN-39, AN-51/1, AN-62, AN-92, AN-94, AN-95, yedi dörtlükten oluşan türküler; AN-4, AN-19/1, AN-41, AN-97, AN-100, sekiz dörtlükten oluşan türküler; AN-5, AN-43, AN-46, dokuz dörtlükten oluşan türküler; AN-11, AN-99, on dörtlükten oluşan türküler; AN-7, AN-52/4, on bir dörtlükten oluşan türküler; AN-2, AN-49, on iki dörtlükten oluşan türküler; AN-12, on dört dörtlükten oluşan türküler; AN-8, AN-9 ve on beş dörtlükten oluşan türküler ise; AN-3 ve AN-96 numaralı türkülerdir.

3.4. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Biçim

3.4.1. Ölçü

Çukurova yöresi hikâyeli türkülerinde yer alan kişilerin söyledikleri hikâyeli türkülerin nazım bölümlerinin tamamında hece ölçüsü kullanılmıştır. Toplam 117 adet türküden 90 adedi 8'li hece ölçüsüyle söylenmiştir. Bu türküler şunlardır: K-1/1, K-1/2, K-1/3, K-2, K-3, K-4, K-5, K-6, K-7, K-8, K-9, K-10, K-11/1, K-11/2, K-12, K-13, K-14/1, K-14/2, K-15, K-16, K-17, K-18, K-19, K-20, K-21, K-22, K-23, K-24, K-28, K-29, K-30, K-31, K-32, K-36, K-38, K-41, K-42, K-43, K-44, K-46, K-47, K-

49/2, K-49/3, K-49/4, K-50/1, K-50/2, K-50/3, K-53/1, K-53/2, K-53/4, K-53/5, K-54, K-55, K-56, K-57, K-58, K-59, K-60, K-61, K-63/1, K-63/2, K-63/3, K-63/4, K-64, K-65, K-67, K-68, K-69, K-70, K-71, K-72, K-73, K-74/1, K-74/2, K-75, K-76, K-77, K-78, K-79, K-80, K-81, K-83, K-84, K-85, K-86, K-88/2, K-89, K-90, K-92. Kişilerin söylemiş oldukları türkülerden 17 adedi 11’li hece ölçüsüyle söylenmiştir, bu türküler ise; K-14/3, K-27/1, K-40, K-45, K-48, K-49/1, K-51, K-52, K-53/6, K-53/7, K-53/8, K-53/9, K-53/10, K-82, K-87, K-88/1, K-91’dir. Bazı türküler (K-25, K-26, K-27/2, K-33, K-34, K-35, K-37, K-39, K-62, K-66) ise hece sayıları bakımından bir kararlılık göstermemektedir.

3.4.2. Durak

Kişilerin söyledikleri türküler durak yönünden incelendiğinde; türkülerin bir kısmında tek bir durak tipine rastlanabildiği gibi, birden çok durağın bir arada kullanıldığı türküler de tespit edilmiştir. 11’li hece ölçüsüyle söylenen ve 6+5 durak kullanılan türküler şunlardır; K-14/3, K-27/1. Yine 11’li hece ölçüsüyle söylenen ve 6+5 ve 4+7 durakların birlikte kullanıldığı türküler; K-40, K-45, K-48, K-49/1, K-51, K-52, K-53/6, K-53/7, K-53/8, K-53/9, K-53/10, K-82, K-87, K-88/1, K-91’dir.

8’li hece ölçüsünün kullanıldığı ve 4+4 durakla söylenen türküler; K-2, K-43, K-53/4, K-61, K-63/2, K-65’tir. Birden çok durağın kullanıldığı türkülerden 4+4 ve 3+5 duraklı olanlar; K-1/1, K-14/2, K-15, K-16, K-22, K-32, K-36, K-41, K-47, K-49/2, K-49/3, K-49/4, K-53/1, K-53/2, K-59, K-63/3, K-63/4, K-68, K-70, K-71, K-76, K-80, K-81, K-83, K-88/2, 4+4 ve 5+3 duraklı olanlar; K-9, K-11/1, K-21, K-23, K-24, K-42, K-50/2, 4+4 ve 2+6 duraklı olanlar; K-31, K-74/2, 4+4 ve 6+2 duraklı olanlar; K-38, (4+4)-(2+6)-(3+5) duraklı olanlar; K-1/2, K-1/3, K-4, K-5, K-7, K-8, K-10, K-12, K-14/1, K-17, K-18, K-19, K-20, K-28, K-30, K-44, K-46, K-50/1, K-50/3, K-53/3, K-53/5, K-55, K-57, K-58, K-60, K-63/1, K-67, K-69, K-72, K-73, K-75, K-78, K-84, K-85, K-86, K-89, K-90, (4+4)-(3+5)-(5+3) duraklı olanlar ise; K-3, K-6, K-11/2, K-13, K-29, K-54, K-56, K-64, K-74/1, K-77, K-79 ve K-92’dir. Ölçülerinde kararlılık bulunmayan türküler (K-25, K-26, K-27/2, K-33, K-34, K-35, K-37, K-39, K-62, K-66) durak açısından değerlendirmeye alınmamıştır.

3.4.3. Kafiye Örgüsü-Nazım Biçimi-Ayak

Kişilerin söyledikleri türkülerde koşma ve mani nazım biçimlerinin dışında her iki nazım biçiminin birlikte kullanıldığı türkülere de rastlanmıştır. Yalnızca koşma nazım biçiminin kullanıldığı aaab/cccb/dddb... kafiye örgüsüyle söylenen türküler; K-14/3, K-25, K-27/1, K-34, K-40, K-45, K-49/1, K-51, K-58, K-59, K-62, K-63/3, K-82, K-87, K-91, abcb/dddb/eeeb... kafiye örgüsüne sahip olan türküler; K-52, K-53/3, K-53/6, K-55, K-72, K-74/2 ve abab/cccb/dddb... kafiye örgüsüne sahip olan türküler; K-48, K-53/2, K-53/7, K-53/8, K-53/9, K-53/10, K-88/1'dir.

Nazım biçimi (aaxa) mani olan türküler; K-1/2, K-5, K-7, K-11/2, K-18, K-19, K-21, K-22, K-24, K-29, K-31, K-35, K-39, K-41, K-43, K-44, K-46, K-47, K-49/2, K-49/3, K-50/1, K-50/2, K-50/3, K-53/1, K-61, K-63/1, K-63/2, K-63/4, K-64, K-67, K-68, K-70, K-73, K-81, K-83, K-84, K-88/2, K-90, K-92'dir.

Bazı türkülerde ise hem koşma hem de mani nazım biçimleri birlikte kullanılmıştır. Bu türküler ise; K-1/1, K-1/3, K-2, K-3, K-4, K-6, K-8, K-9, K-10, K-11/1, K-12, K-13, K-14/1, K-14/2, K-15, K-16, K-17, K-20, K-23, K-26, K-27/2, K-28, K-30, K-32, K-33, K-36, K-37, K-38, K-42, K-49/4, K-53/4, K-53/5, K-54, K-56, K-57, K-60, K-65, K-66, K-69, K-71, K-74/1, K-75, K-76, K-77, K-78, K-79, K-80, K-85, K-86, K-89'dur.

Türküleri ayak yönünden incelediğimizde, bunların yarım kafiye ya da bir dizenin bütün olarak tekrarı şeklinde karşımıza çıktığını görüyoruz. Ayağın –l sesiyle sağlandığı türküler; K-48, K-51, K-82, K-88/1, –r sesiyle sağlananlar; K-34, K-53/6, K-53/9'dur. Bunların dışında ayak, K-52 numaralı türküde –ş sesiyle, K-53/3'te –ç sesiyle, K-53/7'de –t sesiyle, K-53/8'de –ğ sesiyle, K-53/10'da –z sesiyle sağlanmıştır. Bazı türkülerde (K-27/1, K-53/2, K-58, K-91) ise birinci dörtlüğün ikinci dizesi ile takip eden dörtlüklerin dördüncü dizelerinin tamamı ayak olarak kullanılmıştır.

3.4.4. Bent Sayıları ve Dizilişleri

Anonim özellikteki 117 türkünün tamamının bentleri dörtlüklerden oluşmuştur. Sadece K-13 numaralı türkü, dörtlüklerin oluşturduğu 39 adet bendin her birini takip eden ikişer dizelik kavuşaklardan meydana gelmiştir. Bunun dışındaki türkülerin tamamı, dörtlüklerle kurulan kavuşaksız türkülerdir. Bu türkülerin bent sayılarına göre dağılımları ise şu şekildedir: Tek bir dörtlükten oluşan türküler; K-14/3, K-63/1, K-63/2, K-63/3, K-63/4, K-74/2, iki dörtlükten oluşan türküler; K-14/1, K-14/2, K-49/1,

K-53/4, K-64, K-70, K-83, K-84, üç dörtlükten oluşan türküler; K-1/2, K-25, K-31, K-50/2, K-58, K-59, K-60, K-65, K-72, K-73, K-80, K-81, K-82, K-92, dört dörtlükten oluşan türküler; K-1/1, K-1/3, K-5, K-16, K-24, K-28, K-30, K-42, K-49/2, K-49/3, K-49/4, K-54, K-61, K-71, K-88/1, K-88/2, K-91, beş dörtlükten oluşan türküler; K-7, K-11/2, K-21, K-23, K-27/1, K-34, K-43, K-47, K-50/1, K-50/3, K-53/2, K-53/3, K-53/6, K-53/7, K-53/9, K-55, K-68, K-79, K-89, K-90, altı dörtlükten oluşan türküler; K-8, K-9, K-10, K-11/1, K-19, K-29, K-32, K-39, K-41, K-44, K-45, K-51, K-52, K-53/8, K-66, K-75, K-76, yedi dörtlükten oluşan türküler; K-3, K-6, K-20, K-37, K-38, K-40, K-46, K-48, K-53/5, K-53/10, K-62, K-69, sekiz dörtlükten oluşan türküler; K-2, K-18, K-26, K-74/1, K-77, K-78, dokuz dörtlükten oluşan türküler; K-17, K-22, K-53/1, on dörtlükten oluşan türküler; K-12, K-33, K-86, on bir dörtlükten oluşan türküler; K-35, K-36, K-85, on iki dörtlükten oluşan türküler; K-56, K-57'dir. Bunların dışında K-87 numaralı türkü on dört, K-67 numaralı türkü on altı, K-4 numaralı türkü yirmi iki, K-13 numaralı türkü ise otuz dokuz dörtlükten meydana gelmiştir.

3.5. Çukurova Hikâyeli Türkülerinin Biçim Açısından Değerlendirilmesi

Yörede söylenen bu türküleri ölçü olarak baktığımızda 11'li ve 8'li hece ölçülerinin kullanıldığını görüyoruz. Türkülerin büyük bir çoğunluğunda eksik ya da fazla hece sayılarına rastlanmıştır. Bir kısım türkülerde ise ölçü büyük oranda kararlılık göstermemektedir. Hece sayılarındaki bu düzensizlik ve kararsızlıklarda; türküleri ezgi eşliğinde ve doğaçlama olarak söylenmesinin, zamanla bazı bölümlerde oluşabilecek unutmalar ile derleme sırasında ve yazıya aktarma sırasında yaşanan problemlerin önemli payı bulunmaktadır. Ölçü olarak 8'li ve 11'li hece ölçülerinin kullanımı türküleri söyleyicilerine göre de farklılık göstermektedir. Âşıkların söyledikleri türkülerde 11'li hece ölçüsü daha çok tercih edilirken, anonim özellikteki türküleri kişiler tarafından söylenen türkülerde ise 8'li hece ölçüsü ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Durak açısından bakıldığında 11'li hece ölçüsüyle söylenenlerde 6+5 ve 4+7 duraklar tercih edilmiştir. 8'li hece ölçüsünün kullanıldığı türkülerde ise 4+4, 5+3, 6+2 duraklar fazlaca kullanılmıştır. Durak konusunda dikkat çekilebilecek önemli bir nokta da, birden fazla durağın birçok türküde birlikte kullanılmasıdır . İki ya da daha fazla sayıda durak bir türkü içerisinde kullanılmıştır.

Türkülerin tamamına yakını dörtlüklerle söylenmiştir. 431 adet türküden yalnızca altısı üç dizelik bentlerden oluşmuştur. Bu üç dizelik bentlerden oluşan

türkülerde bentleri izleyen iki ya da üç dizelik kavuştaklar bulunmaktadır. Dörtlüklerden oluşan türkülerin ise yalnızca birinde iki dizelik kavuştaklar kullanılmıştır. Türkülerdeki dörtlük sayıları türkünün konusuna ve nazım biçimine bağlı olarak artıp azalabilmektedir. Koşmalarda dörtlük sayısı daha az iken, mani dörtlükleriyle kurulanlarda dörtlük sayısı daha fazla olmaktadır. Bu noktadaki en önemli etken de, mani yapısının kafiyelenişinin dörtlükle sınırlı olması, diğer bir ifadeyle dörtlüklerin kafiyeleniş açısından birbirine bağımlı olmamaları, dolayısıyla söyleyicinin daha fazla dörtlük kullanma şansına sahip olmasıdır. Buna ek olarak türkünün konusunun da dörtlük sayısı üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Özellikle aşk konulu türkülerde kullanılan koşma nazım biçimine bağlı olarak dörtlük sayısı daha az olabilmekte, buna karşılık ölüm temasının işlendiği ve mani nazım biçiminin kullanıldığı türkülerde dörtlük sayısı çok daha fazla olabilmektedir.

Nazım biçimi olarak bakıldığında; çoğunlukla 11'li hece ölçüsüyle söylenenlerin koşma, 8'li hece ölçüsüyle söylenenlerin ise mani nazım biçiminde olduğu görülmüştür. Koşma nazım biçiminin kullanıldığı türkülerde, koşma tipi kafiye örgülerinin tümüne rastlıyoruz. Bunun dışında birçok türküde de hem koşma hem de mani nazım biçimlerinin birlikte kullanıldığını görüyoruz. Bu kullanım birlikteliği sistemli bir şekilde değil de rastgele bir görünüm sergilemektedir. Yani birinci dörtlüğü koşma kafiye örgüsüne sahip iken takip eden diğer dörtükler mani tipi kafiye örgüsüyle devam etmiştir. Bu da, söyleyicinin icra sırasındaki duygu durumunu en iyi şekilde ifade edebilme isteği sonucu farklı biçimlere başvurabildiğini göstermektedir.

Türkülerde kafiye genellikle yarım kafiyedir. Ayaklar da genellikle tek bir sesle sağlanmışır. Ayakların tek sesle sağlandığı türkülerde aynı ses dışında çıkış noktaları birbirine yakın sesler de kullanılabilmiştir. Bunun dışında kafiyenin rediflerle sağlandığı veya dizenin tümünün tekrar edildiği ayaklara da rastlanmıştır. Koşmalarda birinci dörtlüğün ikinci ve dördüncü dizesi ile takip eden dörtlüklerin dördüncü dizelerinin tümünün tekrar edildiği durumlarda bu tekrar eden dizeler kavuştak değil ayak olarak değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 4

ÇUKUROVA HİKÂYELİ TÜRKÜLERİNDE İÇERİK

4.1. Çukurova Hikâyeli Türkülerinin Konularına Göre Tasnifi

Çukurova türkü söyleme geleneği içerisinde yer alan hikâyeli türküler; söyleyicilerine göre yapılan tasnifler de göz önünde bulundurularak, konularına göre şu şekilde tasnif edilebilir:

1. Ölüm Türküleri
2. Aşk-Sevda Türküleri
3. Öğüt Verici Türküler
4. Sınama-Yarışma Türküleri
5. Gurbet-Ayrılık Türküleri
6. Yergi-Alay-Eleştiri Türküleri
7. Hastalık Türküleri
8. Kahramanlık Türküleri
9. Olay Türküleri
 - a. Sosyal Olaylar
 - b. Tarihi Olaylar
10. Tören Türküleri
11. Hapishane Türküleri
12. Asker-Askerlik Türküleri
13. Eşkîya Türküleri
14. Övgü Türküleri

4.2.Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde İçerik

4.2.1.Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerin Konularına Göre Sınıflandırılması

Çukurova yöresinde âşıkların söyledikleri hikâyeli türküler konularına göre zengin bir görünüm sergilemektedir. Âşıkların çok çeşitli konularda söyledikleri hikâyeli türküler şu şekilde tasnif edebiliriz:

1. Ölüm Türküleri (Ağıtlar)
2. Aşk-Sevda Türküleri
3. Öğüt Verici Türküler
4. Sınama/Yarışma Türküleri
5. Gurbet/Ayrılık Türküleri
6. Yergi/Alay/Eleştiri Türküleri
7. Hastalık Türküleri
8. Kahramanlık Türküleri
9. Olay Türküleri
 - a. Sosyal Olaylar
 - b. Tarihi Olaylar
10. Övgü Türküleri

4.2.2. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Temalar

Âşıkların türkülerinde en yoğun işledikleri tema aşk ve sevda teması olarak karşımıza çıkmaktadır. Âşıklar sevdalandıkları, çevrelerinde gördükleri güzelleri ve onlarla ilgili yaşadıkları, şahit oldukları olayları türkülerinde anlatmışlardır. Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde aşk teması farklı yönleriyle işlenmiştir:

- Sevgilinin fiziksel tasviri ve övgüsü (A-84, A-18/2, A-18/3, A-19/2, A-19/4, A-36, A-64, A-79, A-30, A-5/1, A-2, A-31/1, A-20, A-72/2, A-1/2, A-1/3, A-1/4, A-1/5, A-1/7, A-1/9, A-1/10, A-1/15, A-1/21, A-1/22, A-1/23, A-1/27, A-1/28, A-1/29, A-1/30, A-21/1, A-4/1, A-4/2, A-39, A-27/1, A-28/1, A-29/1, A-29/2, A-44, A-25, A-6, A-3)
- Aşkın verdiği acı ve sıkıntı (A-84, A-19/1, A-19/2, A-19/5, A-5/2)
- Aşkın sevgiliye belli edilmesi ve karşılık beklenmesi (A-84, A-19/1, A-31/1, A-72/2, A-1/1, A-1/8, A-1/21, A-1/26, A-1/31, A-21/2)
- Âşığın sevgiliyi kaçırmaması (A-18/1)
- Âşığın zamandan ve devirden dert yanması (A-1/24)
- Aşkın çok uzun yıllar devamının vurgulanması (A-10, A-1)
- Âşık ve sevgilinin gurbette yaşadıkları (A-18/1, A-1/34, A-1/35)
- Sevgiliyi arama ve peşinden gitme (A-18/1, A-18/2, A-10/1)
- Sevgiliden ayrı olmanın verdiği acı ve ona kavuşma isteği (A-18/1, A-18/2, A-18/3, A-19/4, A-19/5, A-19/6, A-63, A-10/1, A-11, A-73, A-1/6, A-1/7, A-1/11,

A-1/14, A-1/16, A-1/18, A-1/32, A-1/36, A-1/37, A-1/38, A-21/2, A-21/3, A-27/2, A-28/2, A-32)

- Sevgiliden ayrılmama ve ona kavuşma dileği (A-19/1, A-19/6, A-63, A-10/1, A-11, A-1/3)
- Sevgiliyi son bir defa görme isteği (A-11)
- Uzakta olan sevgiliye haber salma ve ona ulaşma isteği (A-19/3, A-10/2)
- Sevgiliden alınan haberdan duyulan sevinç (A-10/2)
- Gurbetteki âşığın sevgiliden haber beklemesi (A-1/19)
- Sevgiliye kavuşamama durumunda yapılacaklar (A-19/3)
- Ayrılığa sebep olanlara öfke (A-19/3, A-63, A-28/1)
- Ayrılıktan duyulan korku (A-19/4)
- Sevgilinin uğruna yapılabilecekler (A-19/4, A-36)
- Âşığın başka bir yar sevmeme sözü (A-19/5)
- Sevgiliyi hayalinde görme (A-36, A-1/9, A-1/15)
- Sevgilinin günlük yaşamından kesitler (A-64, A-25)
- Sevgilinin yaşadığı yerlerin tasviri (A-1/25, A-28/2, A-29/1, A-29/2, A-44)
- Sevgiliye hayranlığın ifadesi (A-64)
- Sevgilinin değerini çeşitli ölçütlerle vurgulama (A-79)
- Başkasıyla görülen sevgiliye sitem ve beddua (A-5/1, A-1/10, A-1/11, A-4/1, A-4/2)
- Sevgilinin başkalarını kendisine âşık etmesi (A-1/7, A-28/1)
- Sevgilinin aşıktan ayrılması olayı (A-5/2)
- Sevgilinin davranışlarının âşığın gücüne gitmesi (A-2)
- Sevgilinin gurbete çıkan âşığa gitmemesi için dil dökmesi (A-31/2)
- Âşığın sevgiliden uzaklaşma ve gurbete gitme isteği (A-1/12, A-1/13)
- Âşığın menekşeye ve ağaca dert yanması (A-1/17, A-1/40)
- Aşka karşılık vermeyen ve âşığı beğenmeyen sevgiliye sitem (A-1/20, A-1/33, A-1/39)
- Âşığın ömrü boyunca başından geçenleri çeşitli zaman aralıklarıyla anlatması (A-1/41)
- Âşığın kendisini sevgiliye tanıtırıp övmesi (A-23)
- Âşığın evli olduğunu sevgiliye itiraf etmesi (A-23)
- Feleğe sitem (A-27/2)

- Âşığın sevgiliyi beklediğini haber verme (A-6)
- Sevenleri kavuşturma (A-6)

Çukurova yöresi ölüm türküleri (ağıtlar) açısından çok zengin bir yöredir. Âşıklar da, gelenek icabı olarak, çevrelerinde meydana gelen ölüm olaylarında ölenlerin arkasından ağıtlar söylemişlerdir. Bu türkülerde ölüm ve ölüm olayı çeşitli yönleriyle anlatılmıştır:

- Ölüm olayının meydana gelişinin anlatımı (A-62, A-65, A-67, A-68, A-69, A-70, A-71, A-40/1, A-40/2, A-24, A-88, A-86, A-58, A-89, A-54, A-74)
- Ölüm öncesi yaşananların anlatımı (A-85, A-45)
- Ölenin hayatından kesitler (A-58, A-89)
- Ölüm sonrasında yaşananlar (A-62, A-66, A-68, A-80, A-45)
- Ölüm olayını öncesinde hissetme veya rüyada görme (A-70, A-89)
- Öldürene ya da ölümden ihmal olanlara seslenme, onlara kızgınlık ve beddua (A-45, A-89, A-53)
- Ölüm haberinin alınışı (A-65, A-80, A-58, A-89, A-53, A-55, A-74)
- Ölenin övgüsünün yapılması (A-62, A-71, A-40/1, A-40/2, A-88, A-58, A-89)
- Geride kalanların üzüntüsü, çaresizliği ve hayatın onlar için anlamsızlığı (A-62, A-65, A-67, A-68, A-70, A-71, A-40/1, A-40/2, A-24, A-88, A-86, A-80, A-58, A-45, A-89, A-53, A-54, A-74)
- Kadere sitem (A-40/1, A-40/2, A-80, A-45)
- Ölüm karşısında yaşanan çaresizlik (A-70, A-24)
- Ölüm olayını çevreye duyurma çabası (A-85, A-88, A-54, A-74)
- Ölenin yakınlarından ve akrabalarından söz etme ve onlardan yardım ummak (A-66, A-40/1, A-40/2, A-24, A-80)
- Ölene seslenme ve onu yaşıyormuş gibi kabul etme (A-65, A-66, A-67, A-68, A-69, A-70, A-71, A-88, A-86, A-80)
- Ölüm sonrasında ölenin vücudunun, cesedinin tasviri (A-88, A-45)
- İnançlı olmanın gerekliliği ve sabır dileme (A-65)
- Kadere boyun eğme (A-24)
- Ölen için yapılabilecek fedakarlıklar (A-89)
- Ölene acıma ve şefkat (A-54, A-55)
- Cenazeye yetişme isteği (A-55)

Çukurova yöresinde âşıklar toplumun sözcüleri olarak, çevrelerinde ve kendi aile çevrelerinde meydana gelen her türlü olayı türkülerine konu etmişlerdir. Bu konuları kimi zaman olduğu gibi aktarmış, kimi zaman ise mizahi bir dille işlemişlerdir:

- Bir hırsızlık olayının mizahi bir şekilde anlatımı, parasını çaldırının taşlanması (A-33/1, A-33/2)
- Köyün birinde yaşanan bir olayın başka bir olaya uyarlanarak mizahi bir dille anlatımı (A-57)
- Başka bir yöreden ısmarlanan kekliğin yolda başına gelenler (A-34)
- Bir hırsızlık olayının mizahi anlatımı (A-35)
- Yaşanan aile içi bir olayın anlatımı (A-87)
- Yaşanan bir arazi meselesi yüzünden karşı taraftakilere sitem (A-47, A-42)
- Yaşanan aile içi bir meselen dolayı karşı tarafa beddua (A-48)
- Bir köylünün başından geçen olayların mizahi bir dille anlatımı (A-37)
- Hastalanan bir köylüye gösterilen abartılı ziyaret ve iltifatların mizahi eleştirisi (A-38)
- Yaşanan bir boşanma olayı sonucunda kadere sitem, çocuklara özlem (A-52)
- Aşırı yağış yüzünden hayvanlarının telef olması ve ürününün zarar görmesi sonucunda duyduğu üzüntü, çektiği sıkıntılar (A-83)
- Köpeğinin ölümüne çok üzülen bir adamın durumunun mizahi bir dille anlatımı (A-81)
- Kocasından ayrılan bir kadının memleketine dönerken duyduğu acı, kadere sitem ve ayrılığın acısı (A-59)
- Fırka-i İslahiye ve yaşanan yerlerin güzellikleri (A-12)

Çukurova yöresi âşıklık geleneğinin eskiden beri güçlü olarak yaşadığı yörelerden biridir. Yörede geçmişte çok büyük ve usta âşıklar yetişmiş ve eserleri günümüze kadar taşınmıştır. Devam eden gelenek sonucunda günümüzde de önemli ve usta âşıklar yetişmiştir. Bu âşıklar da geleneği sürdürmek için çaba göstermektedirler. Âşıklar kimi zaman âşıklıklarını diğer âşıklarla yarıştırmışlar ve ustalıklarını kanıtlamak için türküler söylemişlerdir:

- Âşıkların birbirlerinin âşıklıklarını karşılıklı sınımaları (A-75/1, A-22, A-9, A-8/1, A-8/2, A-8/3, A-8/4)
- Âşıkların birbirlerine takılmaları, karşıdakinin âşıklığıyla alay etme (A-75/2, A-75/3)

- Aşıklığını kanıtlamak için bir kişiye ya da yere türkü söyleme (A-76, A-8/5)

Çukurova yöresinde beylikler döneminde yaşayan Türk boyları sürekli birbirleriyle mücadele içinde olmuşlardır. Bu mücadelelerin yanında Osmanlı Devleti'nin çıkardığı, yöredeki göçebe Türkmenleri zorunlu olarak yerleşik hayata geçirmeyi amaçlayan, Fırka-i İslâhiye kanununun uygulanması sırasında yaşanan çatışmalar âşıkların söyledikleri türkülere konu olmuştur. Kahramanlık temasının işlendiği bu türküler yöre âşıklarınca günümüze kadar söylenegelmiştir:

- Savaşanları yüreklendirme ve benzetmelerle övgü (A-14)
- Savaşanların tasviri (A-14)
- Savaşılan diğer beylere meydan okuma ve kendini övme (A-7, A-16, A-17)
- Aşiretler arasında yaşanan ilişkilerden ve olaylardan söz etme (A-7, A-16)
- Fırka-i İslahiye'nin eleştirisi ve yaşanan sıkıntılar (A-7)
- Ermenilerden kurtulmak için beyden yardım isteme (A-15)
- Savaş meydanının tasviri (A-16)

Toplumda sözleri dinlenen ve önemli bir yere sahip olan aşıklar zaman zaman zararlı alışkanlık ve davranışlardan insanları korumak için nasihat temalı türküler söylemişlerdir:

- Sigaranın zararları ve bırakılmasının öğütlenmesi (A-60)
- İçkinin zararları ve bırakılmasının öğütlenmesi (A-61)
- Nişanlanan kıza öğüt verme ve mutluluk dileme (A-49)
- Zenginliğin kalıcı olmadığı, insan başına her şeyin gelebileceği (A-13)

Âşıkların söyledikleri türkülerin bazılarında hastalık teması çeşitli şekillerde işlenmiştir:

- Hastalığın verdiği acı (A-78, A-51, A-82)
- Yakınlarını yanında isteme ve onlardan yardım umma (A-78, A-51, A-82)
- Hastalığın gurbette daha zor olması (A-78)
- Ağır hasta olan kişinin vasiyetini dile getirmesi (A-49)

Övgü temalı şiirlerde;

- Karakeçili Yörüklerinin övgüsü (A-72/1)
- Aşığın kendisine hediye vermesi karşılığında bir Yörük ağasını övmesi (A-26/1), Ayrılık gurbet temalı şiirlerde;
- Sılda olanlara özlem, onları rüyada görme (A-77)
- Sılda olanların adlarını sayma ve onlara seslenme (A-77),

Yergi temalı şiirlerde ise:

- Sözünde durmayan ağanın taşlanması (A-26/2)
- Altın arayan bir kişinin mizahi bir dille taşlanması ve taşlanan kişinin de cevabı (A-56)
- Aşığın, kendini zor durumda bırakan kadını taşlaması, alay etmesi (A-46)
- Vergilerin acımasızlığının eleştirisi (A-41)
- Çok saf ve çok ekme yiyen birinin mizahi bir dille anlatımı (A-43) gibi farklı konular işlenmiştir.

4.2.3. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Zaman

Âşıkların söyledikleri türkülerdeki zaman ifadeleri değişik şekillerde göze çarpmaktadır. Türkülerde zaman net olarak, belirli bir zaman ifadesi şeklinde verilebildiği gibi, zamanı net olarak ifade etmeyen belirsiz ifadeler de kullanılmıştır:

- 1800'lü yıllar (A-14)
- 1850'li yıllar (A-34)
- 1900'ün başlarında (A-34)
- 1912 yılı (A-25)
- 1940 yılı (A-25)
- 1950'li yıllar (A-22)
- 1960 yılı (A-33)
- 1965 yılı (A-71)
- 1975 yılı (A-84)
- 1976 yılı (A-76)
- 1976 yılının yedinci ayı (A-72)
- 1977 yılı (A-39)
- 1980'ler (A-75)
- 1980'li yıllarda (A-83)
- 1986 yılı (A-54)
- 1987 yılının yaz ayları (A-82)
- 2003 yılı (A-53)
- 2006 yılı (A-86)
- Akşam (A-19, A-85, A-1, A-57)

- Akşama (A-57, A-32)
- Akşamdan beri (A-18)
- Akşam olunca (A-83)
- Altı yedi ay (A-65)
- Altı yedi sene (A-12)
- Altı yıl (A-1)
- Arefe günü (A-57, A-48)
- Bayram günü (A-57)
- Beş gün (A-46)
- Beylikler zamanında (A-11)
- Bir ay (A-77)
- Bir buçuk iki ay (A-57)
- Bir gün (A-67, A-77, A-30, A-5, A-14, A-2, A-1, A-4, A-89)
- Bir gün akşam (A-1)
- Bir gün sabah (A-66, A-68)
- Bir haftadan önce (A-1)
- Bir haftaya (A-20)
- Bir iki gün sonra (A-33)
- Birkaç gün (A-17)
- Birkaç gün daha (A-28)
- Birkaç gün sonra (A-35)
- Birkaç yıl sonra (A-17)
- Bir müddet sonra (A-19, A-15, A-23, A-86, A-12)
- Bir sene (A-31, A-4)
- Bir süre (A-19, A-1, A-6, A-12)
- Bir süre sonra (A-62, A-72, A-46, A-47, A-59)
- Bir zaman önce (A-18)
- Bir zaman sonra (A-8)
- Bundan 60-70 yıl önceleri (A-30)
- Bundan birkaç yıl önce (A-40)
- Bundan 100-150 sene önce (A-27)
- Cuma günü (A-71)

- Daha sonra (A-1)
- Daha türküsü biter bitmez (A-18)
- Dar ikindin (A-53)
- Davarlara hey ettikten sonra (A-1)
- Dokuzuncu ayda (A-32)
- Dört gündür (A-19)
- Düğünün ikinci günü (A-45)
- En az sekiz gün (A-67)
- En sonunda (A-18, A-63, A-86)
- Ertesi gün (A-19, A-46, A-83)
- Ertesi sabah erkenden (A-87)
- Ertesi sene (A-11)
- Eskiden (A-21)
- Eşkıya, harami ve Ermeni zulmü zamanı (A-14)
- Fıstık çekme zamanı (A-83)
- Gece (A-62, A-31, A-4)
- Gece bir yarısı (A-74)
- Gece geç vakitlere kadar (A-30)
- Gece gündüz (A-70)
- Gece yarısı (A-7)
- Gezgin âşıklığın yaygın olduğu yıllarda (A-31)
- Gün doğmadan (A-29)
- Günlerce (A-18)
- Günlerce aylarca (A-18)
- Günler, haftalar, aylar (A-28)
- Güz mevsimi (A-28)
- Güzün (A-29)
- Haftalar, günler geçer (A-88)
- Her daim (A-32)
- Her gün (A-84, A-61, A-80)
- İki gün (A-1)
- İki gündür (A-86)

- İki gün içinde (A-19)
- İkinci vakti (A-1)
- İki sene (A-1)
- İki senelik (A-32)
- İki sene sonra (A-1)
- İki üç ay (A-20)
- İki üç gün sonra (A-21)
- İki yıl (A-1)
- İleriki yıllarda bir gün (A-11)
- Kırk gün (A-20)
- Kış (A-28)
- Kışın (A-7)
- Kuşluk vakti (A-23)
- Mevsim ilkbahar (A-25)
- Namaz vakti (A-6)
- Nisan mayıs aylarında (A-71)
- O aralarda (A-70)
- O gece (A-23)
- O gün (A-65, A-17)
- O günlerde (A-88, A-58)
- On beş yaşına geldiğinde (A-1)
- On dokuzuncu yüzyıl (A-22)
- Ortalık ışığınca (A-18)
- O sene (A-28)
- O sırada (A-64)
- Otuz günün arası (A-57)
- Radyonun, televizyonun olmadığı dönemlerde (A-30)
- Saat beşte (A-32)
- Sabah (A-62, A-30, A-7, A-57, A-34, A-23, A-82, A-6)
- Sabaha kadar (A-80)
- Sabaha karşı (A-59)
- Sabah gün ışıırken (A-5)

- Sabahınan (A-77, A-26/2)
- Sabahleyin (A-4, A-83, A-45)
- Seferberlik döneminde (A-10)
- Sekiz ay (A-31)
- Seneler (A-10)
- Seneye (A-11)
- Son güz ayına kadar (A-29)
- Sonunda (A-61, A-62)
- Şimdi (A-10/1)
- Uyku vakti (A-66)
- Uzun bir aradan sonra (A-4)
- Uzun bir zaman (A-20, A-28)
- Uzun süre (A-17)
- Uzun yıllar (A-78)
- Uzun zaman önce (A-17)
- Üç ayda (A-35)
- Üç beş gün sonra (A-18)
- Üç dört gün (A-78)
- Üç dört sene (A-62)
- Üç gün (A-62, A-10, A-1, A-46)
- Vakit akşam olur (A-19, A-71, A-8)
- Yarın (A-23)
- Yaz ayları (A-32)
- Yaz aylarında (A-46, A-28)
- Yaz gelince (A-27)
- Yazın (A-7)
- Yedi bin sene (A-8/2)
- Yedi buçuk sene (A-6)
- Yedi sene (A-31/2, A-6)
- Yıllarca (A-6)
- Yıllar geçer (A-70)
- Yıllar sonra (A-8)

- Yirmi gün (A-81)
- Zaman eşkıya zamanı (A-19)
- Zaman zaman (A-18)

4.2.4. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Mekân

Âşıkların söyledikleri türkülerde mekân büyük oranda Çukurova ile bağlı il, ilçe ve köylerdir. Bunun dışında türkülerin hikâyeleri ve konularına göre çevre il ve ilçeler ile farklı şehirler ve ülkeler de türkülerde yer almıştır.

- Adana (A-65, A-67, A-85, A-7, A-10, A-70, A-72, A-1/25, A-21/1, A-87, A-37, A-43, A-44, A-32, A-25, A-55, A-59, A-17)
- Adana-Karaisalı yolunda (A-40)
- Adana'nın kuzeyi (A-73)
- Adana Sosyal Sigortalar Hastanesi (A-82)
- Adanos (A-1/34)
- Afşin (A-4, A-28)
- Ağalar Meydanı (A-27)
- Ağlıboğaz (A-69)
- Ağ Mezar (A-28)
- Akçalıuşağı (A-15)
- Akdeniz (A-1/25, A-12)
- Akkapı (A-39)
- Akköprü (A-29/2)
- Aksaray (A-25, A-55)
- Alaca Pınar (A-23)
- Aladağ (A-32)
- Almam Pınarı (A-8)
- Alman Pınarı (A-14)
- Amerika (A-21/1)
- Amik (A-18/2, A-20)
- Amik Ovası (A-1/25)
- Anadolu (A-7)
- Anavarza (A-28)

- Andırın (A-19, A-30, A-1)
- Ankara (A-35, A-89)
- Antakya (A-1/29)
- Antalya (A-89)
- Antep (A-1, A-1/25)
- Arayat (A-29/2)
- Ashab-ı Kehf (A-1)
- Aslantaş Barajı (A-33)
- Asmaca (A-2)
- Atalan (A-33)
- Atlının Koşutaşı (A-34)
- Avluk (A-57)
- Avrupa (A-21/1)
- Aydın (A-59)
- Azganlı Depesi (A-56/2)
- Bağdat (A-1/23, A-1/39, A-21/1, A-6)
- Bağdatlı (A-60)
- Bağtepe (A-47, A-42, A-55)
- Bahçe (A-19, A-4, A-8, A-13)
- Barcın Yaylası (A-34)
- Başıgedik (A-28/2)
- Başpınar (A-1)
- Belçika (A-21/1)
- Beyrut (A-21)
- Binboğa (A-11)
- Binboğa Dağı (A-4, A-28)
- Binboğa Kasabası (A-4)
- Binboğa Yaylası (A-17)
- Bir dere kenarı (A-19)
- Bir pınar başı (A-84)
- Bolu Dağları (A-55)
- Bor (A-1/34)

- Borandere (A-79)
- Boyalı (A-85)
- Böcekli (A-85, A-80)
- Bucak (A-87, A-89)
- Bulanık (A-1/23)
- Bulduruç Beli (A-29/1)
- Bulduruç Yaylası (A-29)
- Burhanlı (A-24)
- Bürücek (A-29)
- Cebel (A-1, A-1/28)
- Cebelibereket (A-12)
- Cebeli Nur Dağı (A-28)
- Ceceli Yaylası (A-1)
- Ceyhan (A-19, A-71, A-21, A-57, A-37, A-24, A-29, A-58)
- Ceyhan Nehri (A-28)
- Ceyhan Irmağı (A-14, A-16, A-21)
- Çadırlı (A-32)
- Çamurlu (A-1/25)
- Çarsıntı (A-28)
- Çatalhöyük (A-57)
- Çataloluk (A-1)
- Çerçioğlu (A-81)
- Çiftehan (A-29/2)
- Çitli (A-33)
- Çokak (A-28/2)
- Çorum (A-79)
- Çukurköprü (A-14, A-1)
- Çukurova (A-19, A-14, A-7, A-10, A-11, A-71, A-31, A-16, A-22, A-4, A-57, A-24, A-8, A-28, A-29, A-13, A-17)
- Çunur (A-81)
- Danacılı (A-32)
- Dede Beli (A-1/29, A-28)

- Deveciuşığı (A-45)
- Dırılı (A-27)
- Dikilitaş (A-47, A-86)
- Diyarbekir (A-1/34)
- Dumanlı (A-1/27)
- Döldül Dağı (A-31, A-1, A-1/15, A-1/28)
- Dümbürdek (A-81)
- Düziçi (A-19, A-36, A-85, A-82, A-80, A-81, A-13)
- Edirne (A-47)
- Ediremit (A-32)
- Ekinözü (A-77)
- Elbeyli (A-7)
- Elbistan (A-77, A-2, A-11, A-21, A-22)
- Ellek (A-36)
- Elma Gölü Çiftliği (A-71)
- Engürü (A-1/34)
- Erciyes (A-1/29)
- Erçene (A-21, A-22)
- Erdemli (A-59)
- Ereğli (A-29/2)
- Ermenek (A-34)
- Erzurum (A-1)
- Farsak köyü (A-1)
- Feke (A-60, A-2, A-44, A-54)
- Fındıklı (A-29/2)
- Gâvurdağları (A-18, A-19, A-68, A-14, A-10, A-31/2, A-15, A-1, A-8, A-27, A-12, A-13)
- Gedikli (A-54)
- Gerdibi (A-32)
- Göcedağ (A-12)
- Gökçeli (A-2)
- Göksun (A-24)

- Gülek Boğazı (A-29)
- Gülnar (A-34)
- Gümürdülü (A-58, A-45)
- Güney illeri (A-27, A-28)
- Hacı Müminli Mahallesi (A-29)
- Halbur Yaylası (A-23)
- Halep (A-18, A-20, A-1/25, A-1/28, A-1/39, A-21)
- Harlı (A-1/28)
- Haruniye (A-75 A-1, A-4, A-82)
- Hasan Dağı (A-28)
- Hatay (A-20)
- Hemite (A-24)
- Heybeli Ada (A-51)
- Hint (A-1/39)
- Hocalı (A-61)
- Hüyük (A-69)
- İlbeyli (A-1/34)
- İmamoğlu (A-29, A-25, A-58, A-45)
- İncedere (A-70)
- İncesu (A-78)
- İskenderun (A-11, A-1)
- İslahiye (A-1, A-12)
- İstanbul (A-7, A-10, A-1, A-56/1, A-35, A-51, A-29, A-55, A-12)
- İzmir (A-35, A-54)
- Kadirli (A-19, A-62, A-1, A-21, A-22, A-57, A-27, A-28)
- Kahramanmaraş (A-10, A-11, A-31, A-4, A-28)
- Kaman (A-8)
- Kaman Dağları (A-8/5)
- Kanlıgeçit (A-14, A-16)
- Karacaören (A-1/28)
- Karaçat Dağları (A-53)
- Karahamzalı (A-15)

- Karaman (A-1/34)
- Kars (A-1)
- Kavaklık (A-14)
- Kavalı (A-29/2)
- Kavlaktepe (A-1)
- Kaypak Salı (A-1/28)
- Kayranlı (A-28/2)
- Kayseri (A-79, A-14, A-70, A-1/34, A-46, A-88)
- Kılbaş (A-73)
- Kırıkhan (A-1)
- Kırşehir (A-18)
- Kızıldere (A-37)
- Kızıleğa-Keklikpınarı Mevkii (A-53)
- Kızılkaya Yaylası (A-1)
- Kızıllı (A-28)
- Kızılömerli (A-22)
- Koca Çınar (A-29/2)
- Koçlu (A-57)
- Konya (A-1/34, A-32)
- Kozan (A-19, A-64, A-69, A-15, A-1, A-87, A-47, A-42, A-29, A-25, A-86, A-45, A-89, A-74, A-17)
- Kozan Dağı (A-17)
- Köleli (A-30)
- Kör kuyu (A-1)
- Kösür (A-12)
- Kurtbeyoğlu Mahallesi (A-82)
- Kurtlar (A-76)
- Kurtlar Kalesi (A-76)
- Kuyluk (A-69)
- Kuzgun (A-39)
- Kürkçüler (A-29)
- Lokman Hekim Köprüsü (A-28)

- Mansurlu (A-88)
- Maraş (A-7, A-11, A-1, A-1/25, A-1/29, A-21)
- Mekke (A-1/23)
- Mersin (A-1, A-34, A-59)
- Mısır (A-1/23, A-21/1, A-6, A-12)
- Misis (A-28)
- Misis Dağları (A-28)
- Misis Köprüsü (A-28)
- Mucur (A-18)
- Mut (A-59)
- Niğde (A-78, A-1/34, A-29, A-25)
- Nohutlu (A-36)
- Nurdağı (A-1)
- Orta Asya (A-7, A-72/1)
- Osmaniye (A-19, A-16, A-26, A-4, A-12)
- Örenpınar (A-34)
- Paksoylar Çiftliği (A-43)
- Payas (A-7)
- Pınarbaşı (A-79)
- Pirsultanlı (A-75)
- Pozantı (A-32)
- PTT Evleri Mahallesi (A-65)
- Sabun Köprüsü (A-1/28)
- Sağrak (A-81)
- Saimbeyli-Feke yolu (A-71)
- Salbaş (A-39)
- Salihli (A-59)
- Sarıçam (A-64, A-25)
- Sarıkaya (A-25)
- Sarız (A-14, A-70)
- Savrun Çayı (A-28)
- Sertavul Geçidi (A-59)

- Seyhan Irmağı (A-29)
- Silifke (A-59)
- Sis (A-1, A-17)
- Sivas (A-35, A-25)
- Sivas Yolu (A-79)
- Sivrialan (A-35)
- Sofulu Beldesi (A-55)
- Soğucak Pınarı (A-1)
- Söbeçimen (A-71)
- Suluhan (A-3)
- Süleymanlı (A-28/2)
- Şadırvanlı Han (A-35)
- Şark (A-17)
- Şarkışla (A-35, A-25)
- Şeker Pınarı (A-29/2)
- Şerefli (A-11)
- Tanır Nahiyesi (A-28)
- Tanırlar Beldesi (A-7, A-10, A-11)
- Tapan (A-44)
- Tarsus (A-21/1, A-35)
- Taylar Yaylası (A-1)
- Tekir Yaylası (A-72, A-29/1)
- Tokat (A-1/34)
- Tomarza (A-46)
- Toprakkale (A-85, A-11, A-1, A-26)
- Toprakkale-İskenderun yol çatı (A-85)
- Toroslar (A-28, A-3)
- Tufanbeyli (A-47, A-53)
- Türkiye (A-46)
- Uçuk (A-28)
- Van (A-1, A-47)
- Varsak (A-1)

- Yahyalı (A-1/25, A-25)
- Yalak (A-14)
- Yanık Han (A-29/2)
- Yarbaşı (A-28)
- Yavşanlı (A-1/25)
- Yaylacık Obası (A-7, A-10)
- Yemen (A-1/39)
- Yoğunluk (A-28/2)
- Yozgat (A-79)
- Yumurtalık (A-29, A-45)
- Zorkun (A-12)

4.2.5. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Kişiler

Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde yer alan kişiler toplumun her kesiminden sıradan kişiler olabildiği gibi, yöneticiler, çeşitli meslek grupları, eskiden yaşamış ağa, bey ve âşıklar ile akrabalık bildiren kişi adları da olabilmektedir.

- Acar Ali (A-56/2)
- Acem Kızı (A-21)
- Adam (A-68, A-1)
- Adamın biri (A-81)
- Adana Valisi (A-29)
- Ağa (A-30, A-71, A-1)
- Ağca Ağa (A-1)
- Ağ Sakallı Pir (A-1)
- Ahmet Bey (A-7)
- Akkız (A-5, A-74)
- Ali (A-63, A-22, A-8/1, A-88, A-54)
- Ali Bey (A-1)
- Alicik Mehmet (A-33)
- Ali Osmanoğlu (A-16)
- Ali Paşa (A-20)
- Alman (A-21/1)

- Alo (A-19)
- Anne (A-18, A-19, A-63, A-67, A-69, A-2, A-70, A-4)
- Arif Ağa (A-24)
- Aslı (A-51)
- Âşık Abdal Hüseyin (A-23)
- Âşık Abdullah (A-22)
- Âşık Abdülvahap Kocaman (A-57)
- Âşık Ali (A-60, A-61, A-62, A-65, A-67, A-68, A-69, A-5, A-14, A-71, A-31, A-72, A-74)
- Âşık Ali Cemal (A-36)
- Âşık Ali Kemal Yiğit (A-87, A-89)
- Âşık Avşar Musa (A-55)
- Âşık Bekir (A-30)
- Âşık Cemali (A-34)
- Âşık Duran Şihlioğlu (A-29, A-58, A-45)
- Âşık Dursun Yeşiloğlu (A-82, A-83)
- Âşık Feymani (A-57, A-34, A-58, A-59)
- Âşık Hacı Kütük (A-42)
- Âşık Hacım (A-39, A-40, A-41, A-43)
- Âşık Haydar Arslan (A-25)
- Âşık Hüseyin (A-26, A-21, A-24, A-25)
- Âşık Hüseyin Kaçıran (A-38)
- Âşık Hüseyin Tenecioğlu (A-22)
- Âşık İmami (A-56, A-46, A-34, A-87, A-47, A-48, A-49, A-50, A-51, A-52, A-53, A-54)
- Âşık Kara Mehmet (A-58)
- Âşık Kenan (A-32)
- Âşık Kul Mustafa (A-44)
- Âşık Mehmet (A-28)
- Âşık Mustafa Fındıklı (A-64)
- Âşık Mustu (A-75)
- Âşık Nizami (A-88)

- Âşık Softa (A-75, A-76, A-77, A-78, A-79, A-80)
- Âşık Tanır (A-10)
- Âşık Tuz Mustafa (A-33)
- Âşık Veli (A-29)
- Âşık Veysel (A-34, A-35)
- Âşık Yakup (A-6)
- Aşina (A-48, A-52)
- Atçıbaşı (A-7)
- Avşar gelini (A-79)
- Avşar genci (A-15)
- Avşar Mustafa (A-55)
- Avşaroğlu (A-71)
- Aydınlı Yörük Kızı (A-64)
- Ayşe (A-63)
- Ayşe Hanım (A-53)
- Azrail (A-1, A-47, A-82)
- Baba (A-18, A-19, A-63, A-65, A-66, A-67, A-69, A-2, A-70, A-31, A-4, A-40, A-45)
- Bağcı Omar (A-10)
- Baştabip (A-69)
- Battal (A-22)
- Battal Gazi (A-76)
- Bayram (A-78)
- Belediye reisi (A-38)
- Benzinci (A-58)
- Bezirgânbaşı (A-18)
- Bir adam (A-11, A-72, A-86)
- Bir atlı (A-34)
- Bir bölük atlı (A-1)
- Bir ihtiyar (A-22)
- Bir nene (A-11)
- Cellatlar (A-7)

- Cerit Beyi (A-14)
- Ceritler (A-16)
- Ceylan (A-59)
- Cibilik Osman (A-47)
- Cinci (A-63)
- Çadırın sahibi (A-34)
- Çerçi (A-6)
- Çiftçi (A-18)
- Çiftçibaşı (A-71)
- Çoban (A-19, A-33, A-7, A-28, A-81)
- Çoban Mehmet (A-73)
- Çolak Hoca (A-81)
- Çolali Ahmet (A-81)
- Dadaloğlu (A-14, A-7, A-16, A-34, A-9, A-8, A-12)
- Dayı (A-61)
- Dayınoğlu (A-17)
- Dede (A-69)
- Deli Divane (A-31)
- Delikanlı (A-84, A-18, A-4)
- Derman Sultan (A-7)
- Derviş (A-6)
- Derviş Paşa (A-7, A-12)
- Doktor (A-69, A-38, A-40/1, A-82)
- Dolunay (A-48, A-52)
- Döndü (A-18, A-27, A-29)
- Döne (A-19)
- Dulkadiroğlu (A-14, A-7, A-1)
- Duran (A-47)
- Durdu (A-43)
- Eciloğlu Faik (A-78)
- Ekmekçi (A-72)
- Elbeylioğlu (A-20)

- Elbeylioğlu Ahmet (A-12)
- Elif (A-77, A-71, A-73)
- Emine (A-44)
- Emir Ağa (A-1)
- Ermeniler (A-15)
- Ermeni Őeyhi (A-20)
- Erol (A-45)
- Ertuğrul Gazi (A-72/1, A-48)
- EŞe (A-1/29)
- EŞkıya (A-10)
- Eyyub (A-22)
- Fadıma (A-80)
- Fadime (A-67)
- Farsak Reisi İspiroğlu (A-1)
- Fatma (A-77, A-70, A-47)
- Fatma Teyze (A-57)
- Ferhat (A-27)
- Fransız (A-21/1)
- Fransız Kralı (A-12)
- Fransızlar (A-15)
- Garip Hasan (A-70)
- Gaymakam Bey (A-38)
- Gelin (A-1, A-46, A-87)
- Gelin Döne (A-62)
- Gezer İsmail (A-33)
- Gül Ayşe (A-68)
- Gölüzar (A-27)
- Gümrük Abdullah (A-80)
- Gündeşlioğlu (A-20, A-13)
- Güzel (A-36, A-72/2, A-1)
- Hacı Ahmet Bey (A-14)
- Hacı Ümmet (A-10)

- Halil (A-61)
- Halil Emmi (A-56/2)
- Hancı (A-35)
- Hanım (A-61, A-65, A-30, A-1, A-87, A-50, A-52, A-83, A-80)
- Hasan (A-1, A-4)
- Hasan Keskin (A-71)
- Hataylı (A-73)
- Hatice (A-69)
- Hızır Aleyhisselam (A-28, A-6)
- Horzum Mehmet (A-58)
- Hössük (A-19)
- İbrahim Paşa (A-34)
- İdris (A-22)
- İhtiyar kadın (A-18)
- İngiliz (A-21/1, A-34)
- İsa (A-22)
- İsmail (A-68, A-2, A-47)
- İsmet (A-89)
- Jandarma (A-35)
- Kabak Hoca (A-57)
- Kadın (A-1)
- Kadioğlu (A-7)
- Kadir (A-71)
- Kamer Hanım (A-54)
- Karacaoğlan (A-30, A-5, A-2, A-1, A-22, A-4, A-34, A-6, A-3)
- Kara Musa (A-47)
- Kastal (A-33)
- Kel Ahmet (A-83)
- Kenan Altinses (A-57)
- Kerem (A-51)
- Kerpeten Bekir (A-81)
- Kervancı (A-1)

- Kınalı (A-6)
- Kırklar (A-1)
- Kız (A-84, A-61, A-31, A-72, A-1, A-23, A-24, A-32, A-3)
- Koca Çelebi (A-1)
- Kozanoğlu (A-14, A-7, A-16)
- Kozanoğlu Cevdet Bey (A-15)
- Kozanoğlu Sarı Ali Bey (A-17)
- Kör Hacı Ömer (A-47)
- Köse İbrahim (A-33)
- Köyün aşığı (A-86)
- Kul Haşim (A-27)
- Kurtbeyoğlu Pullu Edipçe (A-1)
- Kurtların Kemal (A-75, A-85)
- Kürt Karaca Hacı (A-85)
- Kürtoğlu (A-19)
- Kral Kızı (A-8)
- Leyla (A-28/1)
- Lokman (A-1)
- Lokman Hekim (A-28)
- Lolliş Fadime (A-47)
- Mahmut (A-77, A-69)
- Mahmut Kahya (A-29)
- Maraş beylerinden biri (A-21)
- Maraş Valisi (A-7)
- Mecnun (A-28/1)
- Mehdi (A-22)
- Mehmet Altinköse (A-58)
- Mercimek Ahmet (A-57)
- Meryem (A-20, A-28)
- Meryemce İraz (A-46)
- Mesude (A-49)
- Meteli Osman (A-76)

- Mevlüt Mutluer (A-8)
- Molla Mehmet (A-29)
- Molla Veli (A-29)
- Moskof (A-34)
- Muhammed (A-22)
- Muhtar (A-41)
- Murat Ağa (A-37, A-38)
- Murat Müdür (A-81)
- Musa (A-22)
- Mustafa (A-1)
- Mustafa Arıkan (A-53)
- Mustafa Kemal Atatürk (A-35)
- Mürseloğlu (A-7, A-20)
- Müslüm Gündüz (A-75)
- Müşür Paşa (A-18)
- Naci Ağa (A-35)
- Nazife (A-44)
- Nefsani (A-86)
- Nusret (A-86)
- Oğlan (A-1, A-87, A-40, A-24, A-74)
- Osman (A-56)
- Öksüz Ali (A-18, A-19)
- Ömer (A-66, A-81)
- Padişah (A-31, A-12)
- Paşanın Hacı (A-42)
- Pavyon sahibi (A-21)
- Polis (A-35)
- Postacılar (A-38)
- Ramazan (A-49)
- Ramazanoğlu (A-14, A-7)
- Sarı Ali (A-67)
- Savcı (A-40/1)

- Sazcı (A-19)
- Senem (A-10, A-11)
- Sevk memuru (A-1)
- Şark Beyi (A-17)
- Şihlının Veli (A-29/1)
- Şoför (A-64)
- Vali (A-1)
- Veli (A-7, A-9)
- Veli Mestan (A-37)
- Veysel (A-35)
- Veysel Aydın (A-69)
- Yahudi tüccar (A-10)
- Yazıcıoğlu (A-7, A-11)
- Yazıcıoğullarından Hamdi (A-28)
- Yiğit Ağa (A-89)
- Yiğit başı (A-6)
- Yobaz (A-1)
- Yörük kadını (A-66)
- Yörük kızı (A-73, A-25)
- Yörük Osman (A-26)
- Yusuf (A-4, A-8/2)
- Yusuf Emmi (A-9)
- Yusuf Zilan (A-50)
- Zeynep (A-1)
- Zülkadiroğlu (A-16)

4.3. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde İçerik

4.3.1. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerin Konularına Göre Sınıflandırılması

Ağıtçı kadınların söyledikleri hikâyeli türkü sayısının az olmasına bağlı olarak konu açısından da çeşitliliği sınırlı olmuştur. Elde edilen hikâyeli türkü metnlerinin tamamı ölüm konulu (ağıt) olmuştur:

1. Ölüm Türküleri (Ağıtlar)

4.3.2. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Temalar

Bu türküler sadece ölüm konulu olduğu için işlenen tema da ölüm temasıdır. Ölüm temasının, ağıtçı kadınların söyledikleri türkülerde farklı yönleriyle karşımıza çıktığını görüyoruz:

- Ölüm olayının meydana gelişinin anlatımı (AK-8, AK-9, AK-1, AK-5, AK-6, AK-7, AK-10)
- Ölüm öncesi yaşananların anlatımı (AK-1)
- Ölüm sonrasında yaşananlar (AK-3, AK-4, AK-5)
- Ölüm olayını öncesinde hissetme veya rüyada görme (AK-4)
- Öldürene ya da ölümden ihmal olanlara seslenme, onlara kızgınlık ve beddua (AK-3, AK-4, AK-5, AK-6, AK-10)
- Ölüm haberinin alınışı (AK-3, AK-5, AK-6, AK-7)
- Ölenin övgüsünün yapılması (AK-8, AK-1, AK-5, AK-7, AK-2)
- Geride kalanların üzüntüsü, çaresizliği ve hayatın onlar için anlamsızlığı (AK-8, AK-3, AK-6, AK-7)
- Kadere sitem (AK-5)
- Ölüm karşısında yaşanan çaresizlik (AK-2)
- Ölüm olayını çevreye duyurma çabası (AK-4)
- Ölenin yakınlarından ve akrabalarından söz etme ve onlardan yardım ummak (AK-5, AK-6)
- Ölene seslenme ve onu yaşıyormuş gibi kabul etme (AK-1, AK-8, AK-4, AK-6, AK-7, AK-10)
- Ölüm sonrasında ölenin vücudunun, cesedinin tasviri (AK-9)

4.3.3. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyesi Türkülerde Zaman

Ağıtçı kadınların söyledikleri türkülerde olayın yaşandığı zamanla ilgili net bir zaman ifadesi yoktur. Bunun dışında belirli bir tarihi ifade etmeyen belirsiz zaman ifadelerine rastlıyoruz:

- Akşam (AK-1)
- Akşamın çal kaşığında (AK-6)
- Akşamüstü (AK-4)
- Avşarların memleketlerine gitme zamanı (AK-3)
- Beş sene (AK-1)
- Beş sene sonra (AK-2)
- Bir gün (AK-6, AK-7, AK-2)
- Bir güz mevsimi (AK-4)
- Bir müddet sonra (AK-2)
- Biraz sonra (AK-7)
- Birkaç günlüğüne (AK-1)
- Birkaç sene (AK-1)
- Bu sene (AK-3)
- Bu vakit (AK-10)
- Gece Vakti (AK-6)
- Her zaman (AK-1)
- Kış (AK-3)
- Mevsim ilkbahar (AK-5)
- O anda (AK-2)
- O yıl (AK-3)
- Otuz beş yıl sonra (AK-2)
- Sabahınan (AK-1, AK-7)
- Yaz (AK-5)
- Yaz gelince (AK-4)
- Yaza kadar (AK-3)

4.3.4. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyesi Türkülerde Mekân

Çukurova yöresinde ağıtçı kadınların söyledikleri türkülerde mekân Çukurova'dır. Türkülerde Çukurova'ya bağlı yer adlarıyla diğer bazı il ve ilçeler ve bazı ülke adlarına rastlıyoruz:

- Almanya (AK-3)
- Araplı (AK-1)
- Avşar eli (AK-5)
- Ayşehocalı (AK-4)
- Azaplı (AK-3, AK-7)
- Aziziye (AK-4)
- Bucak (AK-3, AK-10)
- Ceyhan (AK-4)
- Ceyhan Irmağı (AK-1)
- Cığcık (AK-7)
- Çavdarlı (AK-3)
- Çukurova (AK-8, AK-3, AK-5)
- Erzurum (AK-8)
- Hardallık (AK-10)
- Hemite (AK-1)
- Hemite Dağı (AK-1)
- İmamkulu (AK-5)
- Kadirli (AK-7, AK-10)
- Kafkas Dağları (AK-2)
- Kahramanmaraş (AK-1)
- Karapınar (AK-3)
- Kayseri (AK-3)
- Kiraz (AK-3)
- Kozan (AK-3, AK-10)
- Obruk (AK-3)
- Osmaniye (AK-1)
- Pazarören (AK-6)
- Potuklu (AK-4, AK-5)

- Saimbeyli (AK-3)
- Sakarcılık (AK-1)
- Sarıkamış (AK-6)
- Sarız (AK-3)
- Tomarza (AK-5)
- Urum (AK-4)
- Yalak (AK-3)
- Yemen (AK-1)
- Zamantı (AK-6)
- Zeytinbeli (AK-1)

4.3.5. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Kişiler

Ağıtçı kadınların söyledikleri türkülerde geçen kişiler genellikle halktan, sıradan kişilerdir. Bunun yanında eskiden yaşamış ağalar ve beyler ile ağıtçı kadınların adları türkülerde geçmektedir:

- Abi (AK-1)
- Ağıtçı kadın (AK-9)
- Ahmet (AK-6)
- Ali (AK-3, AK-10)
- Anne (AK-5)
- Anşa (AK-10)
- Anşakâ (AK-7)
- Avşar Ahmet (AK-4)
- Avşar Ali (AK-8)
- Avşar Elif (AK-8)
- Avşarlar (AK-8)
- Baba (AK-1, AK-3)
- Bekir Ağa (AK-7)
- Bilal (AK-6)
- Cengiz (AK-7)
- Cerit Beyi (AK-1)
- Çerkez Ağası (AK-2)

- Çerkezoğlu (AK-5)
- Çoban (AK-3)
- Döne (AK-4)
- Dudu Teyze (AK-2)
- Elif (AK-4)
- Elif Garı (AK-1)
- Emine (AK-10)
- Emiş (AK-6)
- Genç (AK-1)
- Gülbahar (AK-5)
- Güllü (AK-5)
- Hacı (AK-6)
- Hamiş (AK-5)
- Hamit Ağa (AK-2)
- Hasan Ahmet (AK-10)
- Hebil (AK-5)
- Hössüyün (AK-4)
- Hüsne (AK-5)
- Hüsne Taşkaya (AK-7)
- İrahma Karı (AK-3)
- İbrahim (AK-4)
- İbrahim Altay (AK-5)
- Kadın (AK-2)
- Kara Mustafa (AK-4)
- Kara Veli (AK-3)
- Katil Ahmet (AK-6)
- Kemal Binboğa (AK-7)
- Kılıçkışlalı Çolak (AK-6)
- Mehmet (AK-4)
- Murat (AK-4)
- Musa (AK-5)
- Oğlanlar (AK-8)

- Selver (AK-1)
- Sultan Altay (AK-5)
- Süllü (AK-5)
- Tecirliler (AK-8)
- Vayıs İsmail (AK-3)
- Yenge (AK-1)
- Yusuf (AK-9)
- Zala Teyze (AK-2)
- Zöhre Karı (AK-6, AK-10)

4.4. Anonim Hikâyeli Türkülerde İçerik

4.4.1. Anonim Hikâyeli Türkülerin Konularına Göre Sınıflandırılması

Anonim özellikteki türküler içerik olarak incelendiğinde konu bakımından oldukça zengin bir görünüm sergilemektedir. Çukurova yöresi türkü söyleme geleneğindeki anonim hikâyeli türküler konularına göre şu şekilde tasnif edilebilir:

1. Ölüm Türküleri (Ağıtlar)
2. Aşk-Sevda Türküleri
3. Hastalık Türküleri
4. Yergi/Alay/Eleştiri Türküleri
5. Gurbet/Ayrılık Türküleri
6. Olay Türküleri
 - a. Sosyal Olaylar
 - b. Tarihi Olaylar
7. Tören Türküleri
8. Hapishane Türküleri
9. Asker/Askerlik Türküleri
10. Eşkîya Türküleri

4.4.2. Anonim Hikâyeli Türkülerde Temalar

Anonim hikâyeli türküler işlenen temalar açısından oldukça zengindir. Yöre halkı her türlü olay karşısındaki duygu ve düşüncelerini bu türkülerde dile getirmiştir. Anonim

hikâyeli türkülerde en çok işlenen temalar; ölüm, aşk, ayrılık ve gurbet, hastalık gibi temalardır.

Bu türküler içerisinde en çok işlenen tema ölüm ve bunun etrafında örülmüş ölümlle ilgili temalardır. Türkülerde ölüm teması şu yan temalarla birlikte işlenmiştir:

- Ölüm olayının meydana gelişinin anlatımı, cenazenin kaldırılması (AN-2, AN-3, AN-5, AN-6, AN-7, AN-8, AN-10, AN-11, AN-12, AN-26, AN-35, AN-36, AN-38, AN-40, AN-53, AN-55, AN-59, AN-67, AN-68, AN-73, AN-77, AN-81, AN-97, AN-104).
- Öldürene ya da ölümden ihmal olanlara seslenme, onlara kızgınlık ve beddua (AN-1, AN-2, AN-3, AN-8, AN-18, AN-36, AN-38, AN-39, AN-41, AN-57, AN-59, AN-67).
- Öldüren kişi ölenin yakını ise onu koruma ve ceza verilmemesini isteme (AN-1, AN-97).
- Ahrette kavuşma dileği (AN-1, AN-59, AN-77)
- Ölüm haberinin alınışı (AN-2, AN-18, AN-43, AN-76)
- Ölenin övgüsünün yapılması (AN-2, AN-5, AN-6, AN-10, AN-11, AN-12, AN-28, AN-69, AN-70, AN-79, AN-80, AN-82, AN-83, AN-86, AN-96)
- Geride kalanların üzüntüsü, çaresizliği ve hayatın onlar için anlamsızlığı (AN-2, AN-4, AN-5, AN-6, AN-7, AN-10, AN-11, AN-12, AN-24, AN-26, AN-33, AN-36, AN-37, AN-38, AN-39, AN-42, AN-43, AN-58, AN-77, AN-89, AN-90, AN-96)
- Ölene acıma ve şefkat (AN-3, AN-54, AN-58, AN-79, AN-80, AN-94)
- Ölenin yaşamında yapamadıkları, hayalleri, özlemleri (AN-8, AN-9, AN-11, AN-81, AN-82, AN-86, AN-88, AN-95)
- Kadere sitem (AN-8, AN-9, AN-11, AN-18, AN-24, AN-27, AN-37, AN-43, AN-104)
- Ölüm karşısında yaşanan çaresizlik (AN-8, AN-83)
- Geride kalanlara sağlık ve ömür dileme (AN-8)
- Allah'tan yardım dileme ve inançlı olmanın gerekliliği (AN-9)
- Ölen erkeği kız kardeşlerinden üstün tutma (AN-34, AN-90)
- Kadere boyun eğme, kader karşısındaki çaresizlik (AN-53, AN-96)
- Ölümden korkma (AN-55, AN-57)
- Ölüm olayını çevreye duyurma çabası (AN-82, AN-83, AN-87, AN-96)

- Ölenin yakınlarından ve akrabalarından söz etme ve onlardan yardım ummak (AN-3, AN-7, AN-8, AN-34, AN-55, AN-57, AN-74, AN-79, AN-81, AN-82, AN-90, AN-94, AN-96)
- Ölene seslenme ve onu yaşıyormuş gibi kabul etme (AN-3, AN-4, AN-11, AN-18, AN-28, AN-33, AN-39, AN-41, AN-42, AN-58, AN-67, AN-70, AN-72, AN-73, AN-74, AN-75, AN-78, AN-80, AN-81, AN-89, AN-96)
- Geride kalan hayatın tasviri (AN-4, AN-42, AN-43, AN-58, AN-76, AN-81, AN-90, AN-96)
- Gelecekle ilgili dilekler (AN-4)
- Ölüm sonrasında ölenin vücudunun, cesedinin tasviri (AN-5, AN-24, AN-54, AN-69).

Ölüm dışında insanların yaşamlarında karşılaştıkları olumsuzluklardan belki de en önemlisi hastalıklardır. İnsanlar zaman zaman hastalığın verdiği acı ve sıkıntı ile de türküler söylemişlerdir. Hastalık temasının işlendiği bu türkülerde;

- Hastalığın verdiği acı ve bıkkınlık (AN-9, AN-22, AN-64)
- Yakınlarının ziyarete gelmemeleri ve ilgisizliklerinden yakınma (AN-9, AN-64)
- Hastalıktan dolayı isteyip de yapamadıklarından söz etme (AN-9)
- Kötü kaderden yakınma (AN-9)
- Allah'tan yardım dileme ve inançlı olmanın önemi (AN-9) vurgulanmıştır.

Aşk teması da yöredeki anonim hikâyeli türkülerde sıkça işlenen temalardan biridir. Aşk ve sevda üzerine olan türküler yöre halkınca ilgi ve beğeni ile dinlenmektedir. Aşk teması;

- Sevgiliye sitem (AN-13)
- Sevgilinin başkasıyla ilgilenmesi veya başka birine kaçması (AN-13)
- Sevgiliye sitem, eleştiri ve kızgınlık (AN-13, AN-47)
- Aşkın verdiği acı (AN-17)
- Sevgilinin fiziksel tasviri, övgüsü ve diğer güzellerden üstün tutma (AN-17, AN-44, AN-47, AN-51, AN-88, AN-103)
- Aşk yüzünden hasta olma (AN-22)
- Sevenlerin kavuşamaması (AN-23)
- Âşığa kızgınlık ve öfke (AN-23)
- Âşığa gönül verme ve rakip sevgililerle çekişme (AN-29)
- Sevgili uğruna çekilen eziyet ve sıkıntılar (AN-31, AN-44, AN-47)

- Sevgiliye kavuşma dileği (AN-44, AN-49, AN-102)
- Kavuşmaya engel olanlara beddua (AN-44, AN-52)
- Kadere boyun eğme (AN-47)
- Karşılıksız aşktan duyulan acı (AN-51)
- Sevgilinin uğruna neler yapılabileceğinin ifadesi (AN-51)
- Sürekli sevgilinin yanında olma isteği ve sevgiliden ayrı kalmanın verdiği acı (AN-52, AN-88) yönleriyle işlenmiştir.

Eleştiri ve alay temalı türkülerde yöre halkı, karşılaştığı ilginç olayları, durumları, insanları ve olumsuzlukları ince bir şekilde eleştirir. Bu türkülerde durumu eleştirmenin yanında durumla eğlenme, alay etme de söz konusudur. Bu türkülerde;

- Kötü yöneticilere ve insanlara eleştiri, beddua ve hesap sorma (AN-14, AN-98, AN-32)
- Mizahi olayların tasviri ve insanları uyarma (AN-16, AN-98, AN-32, AN-21) gibi konular işlenmiştir.

Gurbet ve ayrılık temaları da yöre insanının hayatına, yaşadıklarına tercüman olması açısından oldukça önemlidir. Çalışmak için ya da diğer bazı sebeplerden dolayı sevdiği yerden ve kişilerden uzak kalan yöre insanı, bu durumunu türkülerle ifade etmiştir. Bu türkülerde;

- Geride kalanların gurbette olana duyduğu özlem (AN-15)
- Gurbette olan kişinin dönmesi dileği (AN-15)
- Gurbette olan kişiye sıladan haber verme (AN-15, AN-49)
- Gurbette yapılan işler ve yaşanılan yerin tasviri (AN-45)
- Sılada olanlara kavuşma dileği (AN-45, AN-56)
- Gurbette çekilen sıkıntılar (AN-46, AN-64)
- Gurbet ve sıla arasındaki uzaklıktan dert yanma (AN-56)
- Kötü kaderden şikâyet (AN-56)
- Gurbete gönderenin yaşadığı pişmanlık (AN-63) gibi noktalar vurgulanmıştır.

Bunların dışında kalan anonim hikâyeli türkülerde;

- Askerlikten dolayı yaşadığı yerden uzak kalma, yaşadığı yerlerin tasviri, askerde olana övgü (AN-61)
- Hapishanede olanların fiziksel tasvirleri, çektiklikleri sıkıntılar ve hapiste olanlara kavuşma dileği (AN-71)

- Eşkıya türkülerinde, ölen eşkıyanın yakınlarının duyduğu acı ve öldürenlere karşı kızgınlıkları ve beddua etmeleri (AN-99)
- Yaşanan tarihi olaylardan bazılarında Ermenilerin Türklere yapmış oldukları eziyet ve işkenceler, bu durumdan dolayı çekilen acılar (AN-25)
- Çukurova’da yaşayan aşiretler arasında çıkan kavgalar ve bu kavgalardan dolayı çekilen acılar (AN-85)
- Geçmişte yaşanmış bazı yöresel ve tarihi olaylar (AN-50)
- Kız kaçırma, iftira, gelin-kaynana çekişmesi ve çeşitli aile içi olaylar ile imece yapılacak bazı işlerde bir araya gelenlerin eğlenmesi (AN-19, AN-20, AN-48, AN-66, AN-84, AN-93, AN-60, AN-92, AN-62, AN-65, AN-91, AN-30) gibi konular işlenmiştir.

4.4.3. Anonim Hikâyeli Türkülerde Zaman

Çukurova yöresi anonim hikâyeli türkülerinde metinlerin büyük bir çoğunluğunda tam belirli ya da daha genel anlamda herhangi bir zaman ifadesine rastlamıyoruz. Türkülerin bir kısmında;

- Ağustos sıcağının harlı zamanında (AN-51)
- Akşam ikindi arası (AN-12)
- Aşiretlik ağalık dönemi (AN-104)
- Aynı yıl (AN-7)
- Az sonra (AN-57)
- Bir an önce (AN-52)
- Bir gece yarısı (AN-4, AN-50)
- Bir gün (AN-13, AN-15, AN-19, AN-20, AN-39, AN-51, AN-52, AN-60, AN-96)
- Bir müddet sonra (AN-52)
- Bir sene (AN-16)
- Bir süre sonra (AN-18, AN-48)
- Bir yaz günü (AN-27)
- Bir yıl (AN-52)
- Birkaç gün sonra (AN-12)
- Bu sene (AN-103)

- Bundan yüz yıl önce (AN-21)
- Çok eski zamanlarda (AN-9)
- Daha sonra (AN-18)
- Dokuz sene (AN-53)
- Dördüncü ay (AN-14)
- Dört yıl boyunca (AN-18)
- Dört yıl boyunca (AN-18) gibi belirli bir zamanı belirtmeyen zaman ifadeleri kullanılmıştır.
- Düğünden iki hafta önce (AN-18)
- Eskiden (AN-34, AN-35, AN-46, AN-58, AN-84)
- Eskiden bir gün (AN-57)
- Evlenme çağına gelince (AN-101)
- Gece (AN-5)
- Güzün (AN-7, AN-88)
- Her sene (AN-103)
- İki yıl boyunca (AN-18)
- İkinci ayın yedisinde (AN-53)
- İlk akşamdan (AN-10)
- Kavil günü (AN-52)
- Kırk yedide (AN-14)
- Konak yerine varıldığında (AN-3)
- Konargöçerlik zamanında (AN-103)
- O sene (AN-16)
- O sırada (AN-52)
- O yaz (AN-52)
- O zamanlar (AN-101)
- Oğlu bebekken (AN-66)
- On beş yirmi yıl önce (AN-66)
- On gün (AN-87)
- On yıl önce (AN-24)
- Öğlen üstü (AN-100)
- Sabah (AN-4, AN-31, AN-32, AN-49, AN-51, AN-58, AN-67, AN-76)

- Sabah erkenden (AN-50)
- Sabah olunca (AN-50)
- Sekiz sene (AN-3)
- Şu yıldız şu denge geldiğinde (AN-4)
- Tam bir ay sonra (AN-52)
- Ulaşımın atlarla ve develerle yapıldığı yıllarda (AN-9)
- Uzun süre (AN-11)
- Uzun yıllar (AN-84, AN-93)
- Üç ay (AN-52)
- Üç dört sene (AN-20)
- Üç gün (AN-5, AN-12)
- Üç gün sonra (AN-18)
- Yaz ayları (AN-41)
- Yedi yıl (AN-9, AN-46, AN-47, AN-51)
- Yıllarca (AN-51, AN-52)

Bazı türkülerde (AN-3, AN-51, AN-94) yılın belli zamanlarını ifade eden, tam belirli bir zaman olmasa da mevsimsel bir fikir veren zaman ifadelerine (yayla vakti, göç zamanı, hasat zamanı) yer verilmiştir.

Türkülerin bir bölümünde geçen;

- Kore Savaşı (AN-20) gibi bazı tarihi olaylar da zaman açısından fikir verebilecek niteliktedir. Bunların dışında net bir tarih;
- Kurtuluş Savaşı (AN-55)
- Seferberlik zamanı (AN-95)
- Sıkıyönetim zamanı (AN-49)
- 1990 yılı (AN-7)
- 1919 yılı (AN-25)
- 1950 yılı (AN-90)
- 1930 yılı (AN-102) verilen hikâyeli türkülere de raslanmıştır

4.4.4. Anonim Hikâyeli Türkülerde Mekân

Anonim hikâyeli türkülerin bir bölümünde, zaman ifadelerinde olduğu gibi, herhangi bir mekân adına rastlayamıyoruz. Bunun dışında tam bir mekân adı ifade

etmese de, genel anlamda belirli bir yöreyi işaret eden mekân adlarıyla (Avşar) karşılaşılıyor (AN-1).

Hikâyeli türkülerde geçen mekân isimleri çoğunlukla Çukurova yöresinde yer alan yerlerdir. Farklı olarak çevre iller ile az sayıda da olsa, başka uzak şehirler ile ülkeler de türkülerde yer almaktadır.

- Abdioğlu (AN-62)
- Adana (AN-28, AN-30, AN-32)
- Aksu (AN-104)
- Aladağ (AN-13, AN-14)
- Anavarza (AN-99, AN-103)
- Andırın (AN-10, AN-12)
- Ankara (AN-46, AN-69, AN-96)
- Atina (AN-46)
- Aziziye (AN-5)
- Balcalı (AN-78, AN-80, AN-81, AN-82, AN-83)
- Barakdağı (AN-13, AN-14)
- Birecik (AN-24)
- Bolu (AN-43)
- Ceyhan (AN-85, AN-86)
- Çamurlu (AN-12)
- Çanakpınar (AN-5)
- Çerkez (AN-52)
- Çirişgediği (AN-79)
- Çukurova (AN-49, AN-51, AN-85)
- Dağılgan (AN-100)
- Develi (AN-52)
- Dikirli (AN-11, AN-63)
- Doruk (AN-86)
- Düziçi (AN-6, AN-7, AN-98, AN-104)
- Ellek (AN-98)
- Feke (AN-28, AN-30, AN-32)
- Gaziantep (AN-101)

- Geben (AN-103)
- Gerdibi (AN-14)
- Gezibeli (AN-5)
- Göbelli (AN-33)
- Güçüksu (AN-99)
- Gürleşen (AN-26, AN-27, AN-47)
- Handeresi (AN-61)
- Harkaçtığı (AN-2)
- Harmancık (AN-41)
- Hatay (AN-101)
- Helgincik (AN-3)
- Hemite (AN-103)
- Hemite Dağı (AN-103)
- Hocalı (AN-79)
- İncesu (AN-96)
- İstanbul (AN-47, AN-49, AN-73)
- Maraş (AN-104)
- Kadirli (AN-2, AN-3, AN-11, AN-102)
- Karacaören (AN-5)
- Karaçay (AN-67)
- Kartal Dağı (AN-57)
- Kavaklı (AN-61)
- Kaynar (AN-96)
- Kayseri (AN-21, AN-41, AN-50, AN-96)
- Kore Dağları (AN-20)
- Kozan (AN-53, AN-55, AN-56)
- Kürkçüler (AN-76)
- Mersin Limanı (AN-18)
- Mezi (AN-3)
- Obruk (AN-103)
- Osmaniye (AN-8, AN-67, AN-98)
- Paşalı (AN-43)

- Pınarbaşı (AN-21)
- Saimbeyli (AN-25, AN-26, AN-27)
- Sarız (AN-96, AN-97)
- Savrun Çayı (AN-2)
- Selimiye (AN-8)
- Sivişli (AN-13, AN-14)
- Ş. Urfa (AN-24)
- Tapan (AN-31, AN-32, AN-33, AN-35, AN-36, AN-90)
- Tomarza (AN-5)
- Topaktaş (AN-94)
- Toros Dağları (AN-51, AN-52, AN-94, AN-103)
- Yahyalı (AN-99)
- Yemen (AN-95)
- Yunanistan (AN-46)
- Zehli (AN-94)
- Zindağan (AN-6)
- Zorkun (AN-67)

4.4.5. Anonim Hikâyeli Türkülerde Kişiler

Anonim hikâyeli türkülerde kişi kadrosu oldukça zengindir. Hikâyeli türkülerin konularına göre kişi sayısı da artıp azalabilmektedir. Kişiler toplumun değişik kesimlerinden olabildiği gibi, tarihi şahsiyetler ile eskiden yaşamış bey ve ağaların adları da hikâyeli türkülerde yer almaktadır. Türkülerde halktan kişilerin isimleri de farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; ad ve soyadı tam olarak geçenler, yalnız adı geçenler, lakapları olanlar ve akrabalık ya da yakınlık durumlarını belirten adlardır.

- Adam (AN-69, AN-80, AN-84, AN-93, AN-98).
- Ağa (AN-40)
- Ali (AN-39, AN-86)
- Anne (AN-43, AN-64)
- Arap Goca (AN-7)
- Arık Hasan, (AN-85)
- Askerler (AN-38, AN-55), (AN-12, AN-53, AN-100)

- Avşar Beyi, Devecioğlu (AN-91)
- Avşaroğlu, Mansur Ağa (AN-50)
- Ayşe (AN-81)
- Bey (AN-3)
- Cengiz (AN-50)
- Cumbulu (AN-28)
- Çoban Ali (AN-52)
- Çuhadaroğlu (AN-10)
- Duran (AN-31)
- Emine (AN-17)
- Emir Veli (AN-26)
- Eşe Dezze (AN-101)
- Eşki Veli, (AN-99)
- Fatma Teyze (AN-51)
- Gelin (AN-35, AN-41, AN-58, AN-65, AN-66)
- Gelin Anşa (AN-2)
- Genç (AN-36, AN-55)
- Genç kız (AN-22, AN-67),
- Gizzik Duran (AN-5, AN-100)
- Halil (AN-54)
- Halime (AN-52)
- Hatice (AN-104)
- Hatice (AN-18)
- Havva (AN-33)
- Hilmi Saygılı (AN-11)
- Kadın (AN-15, AN-56, AN-63)
- Kara Musa (AN-97)
- Kemal Paşa (AN-69, AN-96)
- Kız (AN-23, AN-35, AN-42, AN-57, AN-59, AN-60, AN-70)
- Kozanoğlu (AN-85)
- Körezeg (AN-6)
- Mandallıoğlu (AN-51)

- Mehilloğlu (AN-98)
- Muhtar (AN-14, AN-71, AN-32)
- Mustafa İşlek (AN-7)
- Necip (AN-47)
- Osman (AN-94)
- Ömer (AN-51, AN-74, AN-86)
- Ömer Emmi (AN-52),
- Sarı Yusuf (AN-8)
- Savcı (AN-60)

4.5. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde İçerik

4.5.1. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerin Konularına Göre Sınıflandırılması

1. Ölüm Türküleri (Ağıtlar)
2. Aşk-Sevda Türküleri
3. Hastalık Türküleri
4. Yergi/Alay/Eleştiri Türküleri
5. Gurbet/Ayrılık Türküleri
6. Olay Türküleri
 - a. Sosyal Olaylar
 - b. Tarihi Olaylar
7. Asker/Askerlik Türküleri
8. Eşkîya Türküleri
9. Öğüt Verici Türküler

4.5.2. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Temalar

Kişilerin söyledikleri hikâyeli türkülerde yöre insanı kendisini etkileyen her türlü olay karşısındaki duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir. Türküleri yakanlar; ölen bir yakını için duyduğu acıyı, aşkını, sevdasını, yeri geldiğinde eleştirisini, taşlamasını, eğlenmesini, yaşadığı hastalık ve acıları, ayrılıkları hep türkülerinde dile getirmişlerdir. Kişilerin söyledikleri türkülerde; ölüm, aşk, ayrılık, hastalık, acı ve eziyet gibi temalar en çok karşımıza çıkan temalardır.

Kişilerin söyledikleri türkülerde de en çok işlenen tema ölüm ve bunun etrafında yer alan ölümle ilgili yan temalardır. Ölüm teması bu türkülerde karşımıza değişik yönleriyle çıkar. İşlenen temaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ölüm olayının meydana gelişinin anlatımı, cenazenin kaldırılması (K-4, K-6, K-8, K-10, K-12, K-13, K-18, K-21, K-22, K-23, K-24, K-27, K-28, K-32, K-34, K-37, K-41, K-42, K-60, K-61, K-65, K-66, K-68, K-69, K-72, K-75, K-77, K-78, K-79, K-80, K-86, K-87, K-90, K-92)
- Öldürene ya da ölümden ihmal olanlara seslenme, onlara kızgınlık ve beddua (K-12, K-13, K-41, K-42, K-67, K-68, K-83, K-84, K-86, K-92)
- Ölüm sonrasında yaşanan olaylardan söz etme (K-1, K-2, K-12, K-22, K-74)
- Ölüm haberinin alınışı (K-28, K-33, K-64)
- Ölenin övgüsünün yapılması (K-4, K-8, K-13, K-19, K-23, K-32, K-38, K-43, K-60, K-63, K-64, K-65, K-67, K-68, K-69, K-70, K-72, K-74, K-75, K-77, K-78, K-81, K-85, K-89)
- Geride kalanların üzüntüsü, çaresizliği ve hayatın onlar için anlamsızlığı (K-1, K-2, K-4, K-6, K-8, K-10, K-12, K-13, K-15, K-24, K-31, K-32, K-38, K-43, K-44, K-67, K-72, K-76)
- Ölene acıma ve şefkat (K-7, K-8, K-43, K-81)
- Ölenin yaşamında yapamadıkları, hayalleri, özlemleri (K-9, K-23, K-74)
- Kadere sitem (K-6, K-7, K-17, K-27)
- Ölüm karşısında yaşanan çaresizlik (K-13, K-17)
- Allah'tan yardım dileme ve inançlı olmanın gerekliliği (K-27)
- Ölenin yerine ölme isteği (K-1)
- Ölenin geride kalan eşyalarından söz etme (K-9, K-27)
- Ölümden korkma (K-91)
- Ölüm olayını çevreye duyurma çabası (K-34, K-35, K-37, K-43, K-72, K-90)
- Ölenin yakınlarından ve akrabalarından söz etme ve onlardan yardım ummak (K-1, K-4, K-11, K-15, K-17, K-27, K-28, K-33, K-34, K-60, K-61, K-69, K-77, K-78, K-85, K-86, K-89)
- Ölene seslenme ve onu yaşıyormuş gibi kabul etme (K-1, K-2, K-4, K-5, K-7, K-9, K-10, K-11, K-13, K-15, K-18, K-27, K-32, K-33, K-60, K-63, K-65, K-68, K-69, K-74, K-77, K-81, K-85)
- Ölen için yapılabilecek fedakârlıklar (K-11, K-18, K-35, K-44)

- Geride kalan hayatın tasviri (K-4, K-5, K-11, K-63, K-79)
- Yakın akrabaya sitem (K-4)
- Ahrette kavuşma dileği (K-11)
- Ölümden kendini sorumlu tutma (K-10)
- Ölenin kötü kaderinin vurgulanması (K-12, K-13)
- Ölenin yokluğunun belli olması (K-15, K-19)
- Ölüm olayını öncesinde rüyada görme veya hissetme (K-15, K-19, K-64)
- Ölenin günlük hayatından kesitler (K-31, K-38, K-85, K-89)
- Ölenin intikamını alma sözü (K-86)
- Erken ve sırasız ölümden şikâyet (K-33, K-37, K-63)
- Ölüm sonrasında ölenin vücudunun, cesedinin tasviri (K-4, K-17, K-22, K-34, K-84).

İnsanların hayatlarını olumsuz etkileyen ağır hastalıklar zaman zaman türkülerde konu olmuştur. Hastalığın insana yaşattığı acı ve keder, insanların başlarına gelen diğer dertlerle bir araya geldiğinde ise iyice içinden çıkılmaz bir hâl alır. İşte bu gibi çaresiz durumları yöre insanı türkülerde dile getirmiştir. Hastalık teması şu yönleriyle türkülerde işlenmiştir:

- Hastanede yaşanan olaylar (K-39)
- Hastalığın verdiği acı ve bıkkınlık (K-39, K-40)
- Hastalıktan kurtulmak için adak adama (K-39, K-30)
- Tedavi ve iyileşme sürecinde yaşananlar (K-40)
- Yakınlardan yardım beklentisi (K-40)
- İyileşme dileği (K-30)

Kişilerin söyledikleri türkülerde aşk teması da çeşitli yönleriyle işlenmiştir. Yöre insanı aşkı ve sevdasını bu türkülerde dile getirmiştir. Aşk teması kişilerin söyledikleri türkülerde şu başlıklarla işlenmiştir:

- Sevgilinin fiziksel tasviri, övgüsü ve diğer güzellere üstün tutma (K-48, K-58, K-59)
- Sevgilinin âşığa kavuşma isteği (K-88)
- Aşkın verdiği acı ve sıkıntılar (K-88)
- Âşık uğruna yapılabilecek fedakârlıklar (K-88)

İnsan yaşamındaki önemli olgulardan biri de gurbet ve buna bağlı olarak ayrılıktır. Yöre insanı da zaman zaman karşı karşıya kaldığı bu durumu türkülerine

taşıymış, yaşadıkları sıkıntıları türkülerde anlatmışlardır. Bu türkülerde gurbet ve ayrılık temaları şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- Gurbette yaşanan sıkıntılar ve çekilen acılardan dert yanma (K-14, K-25)
- Feleğe sitem (K-14, K-26)
- Yakın akrabadan yardım beklentisi (K-14, K-26)
- Yalnızlığın verdiği sıkıntılar (K-25, K-71)
- Ayrı olunan kişilere seslenme, geride kalan yerin güzelliklerini sıralama (K-16, K-25)
- Gurbet ve sıla arasındaki uzaklıktan dert yanma (K-25)
- Sılda olanlara kavuşma dileği (K-26)
- Sevdiklerine kavuşmak için çevredekilerden yardım dileme (K-49)
- Sılaya dönme ve sılanın yeni halini tanımaya çalışma (K-49)

Bunların dışında kalan kişilerin söyledikleri hikâyeli türkülerde;

- Kız kaçırma gibi çeşitli sosyal olaylar ile aile içi sorunlar (K-3, K-47, K-52, K-54, K-55, K-56, K-57, K-82) Y
- Yalnızlığın verdiği hüznün, hayattan kesitler ve sevdiklerinden ayrı olmanın sıkıntısı (K-16, K-36)
- Askerlikten dolayı yaşadığı yerden uzak kalma, yaşanan yerlerin tasviri, askerliğe sitem, askerde olana övgü, dua, kavuşma dileği (K-20, K-29, K-45)
- İnsanların sahip oldukları, kendilerine yardımcı olan ve çok sevdikleri hayvanlarına övgü (K-46, K-62)
- Çeşitli tarihi olaylarda Ermenilerin Türklere karşı yaptıkları eziyet ve işkenceler ile bunlara karşı koyma çabası (K-50, K-53)
- Zenginliğin gelip geçiciliği, kibirlenmenin yanlışlığı konusunda öğüt verme (K-51)
- Eşkîyaların jandarma karşısında düştükleri zor durum, çaresizlik ve kaçma isteği (K-73) gibi temalar da işlenmiştir.

4.5.3. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Zaman

Kişilerin söyledikleri türkülerde zaman ifadeleri çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Hikâyeli türkülerin bir bölümünde belirli ya da belirsiz olarak hiçbir zaman ifadesine rastlamıyoruz. Bu türkülerde kesin bir tarih bildirilmemekle birlikte zaman ifade eden unsurlar şunlardır:

- Akşama kadar (K-22)
- Altı ay önce (K-74)
- Altı aylık (K-49)
- Arada (K-22)
- Arada bir (K-22)
- Aradan bir hayli zaman geçtikten sonra (K-53)
- Aradan zaman geçer (K-89)
- Arefe gecesini (K-13)
- Bir ay (K-15, K-72)
- Bir gün (K-4, K-49, K-53, K-54, K-78)
- Bir gün keçilerini otlatırken (K-31)
- Bir gün sonra (K-12)
- Bir hafta boyunca (K-86)
- Bir süre çalıştıktan sonra (K-29)
- Bir süre sonra (K-19)
- Bir süre zaman geçtikten sonra (K-19)
- Bir yıl (K-10)
- Birkaç ay içinde (K-76)
- Birkaç gün sonra (K-63, K-81)
- Birkaç yıl zaman geçtikten sonra (K-53)
- Çok geçmez (K-88, K-91)
- Daha sonra (K-4, K-48)
- Dokuz ay boyunca (K-68)
- Düğün çalınırken (K-6)
- En sonunda (K-49)
- Epey bir zaman (K-88)
- Eski devirlerde (K-51)
- Eskiden (K-83)
- Gece (K-14)
- Gece geç vakit (K-12)
- Gecenin sonlarında (K-13)
- O günlerde (K-53, K-89)

- Günün birinde (K-36)
- Güzün (K-11)
- Her yıl (K-16)
- Her zaman (K-40)
- İki ay önce (K-74)
- İnsanların yaya olarak ulaşım yaptıkları dönemlerde (K-92)
- Kırk beş sene önce (K-59)
- Kırk sene evvel (K-58)
- Kısa bir süre (K-71)
- Kısa bir süre sonra (K-13)
- O sene (K-11)
- On gün sonra (K-12)
- On sene (K-89)
- Osmaniye'nin adının Cebelibereket olduğu dönemlerde (K-91)
- Otuz altı ay (K-92)
- Sabah güneşi doğarken (K-11)
- Sabah kuşluk vakti (K-5)
- Sabaha karşı (K-11)
- Sabahleyin (K-14)
- Tam bu sırada (K-84)
- Tam bugünlerde (K-63)
- Temmuz ayı (K-49)
- Uzun bir zaman (K-4)
- Üç ay (K-71)
- Üç gün (K-12)
- Üç gün üç gece (K-2)
- Üç sene (K-11)
- Üç yıl (K-2)
- Yazın (K-9)
- Yetmiş seksen yıl önce (K-92)
- Yıl sonunda (K-88)
- Yıllar önce (K-53)

- Yıllar sonra (K-50)
- Yıllarca (K-51)
- Yirmi beş yıl (K-49)
- Yirmi beş yıl önce (K-55)
- Yirmi dokuz kasım günü (K-60)

Türkülerin bir bölümünde ise verilen zaman ifadeleri belirli ve net bir zamanı ifade etmektedir:

- 1920 yılı (K-2)
- 1963 (K-3)
- 1960 yılı (K-7)
- 2004 yılı (K-8)
- 20 Mayıs 1909 (K-13)
- 22 Ağustos 1909 (K-13)
- 2003 yılı (K-17)
- 1990 yılı (K-19, K-20)
- 1987 yılı (K-27)
- 1988 yılı (K-39)
- 1961 yılı (K-50)
- 1966 yılı (K-52)
- 1985 yılı (K-87)
- 1918-1920 yılları arası (K-88)
- 1920 yılı (K-92)

Bazı türkülerde yılın belirli dönemlerinde yapılan faaliyetlerin adı geçtiğinden olayın geçtiği zaman, en azından mevsimsel ya da dönemsel açıdan, tahmin edilebilir:

- Pamuk zamanı (K-89)
- Yayla göçüm zamanı (K-81)

Tarihi bazı olayların adlarının geçtiği türkülerde ise, bu tarihi olaydan hareketle tahmini bir tarihe gidilebilir:

- Cumhuriyet'in ilk yılları (K-12)
- Ellik Gâvuru zamanı (K-85)
- Hacın kaçkaçı zamanında (K-50)
- Hacın Savaşı dönemlerinde (K-50)
- Kafkas Harbi'nden sonra (K-10)

- Kurtuluş Şavaşı zamanı (K-49, K-50, K-68, K-71)
- Birinci Dünya Savaşı zamanı (K-49)
- Seferberlik zamanı (K-24)
- Yemen Harbi zamanı (K-54)

4.5.4. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Mekân

Kişilerin söyledikleri hikâyeli türkülerden olayın geçtiği mekânın hiç belirtilmediği türküler rastlıyoruz. Birkaç türküde (K-4, K-54) geçen “Avşar Elleri” ile bir Türk aşiretinin yaşadığı yerler genel olarak ifade edilmiştir. Bunların dışında kalan türkülerde geçen mekân isimleri büyük oranda Çukurova yöresindeki yerlerdir. Az sayıda bazı türkülerde ise çevre il ve ilçeler ile başka ülkelerin adları geçmektedir.

- Adana (K-4, K-13, K-17, K-35, K-44, K-72, K-73, K-81, K-89)
- Akdam (K-58, K-59)
- Akaya (K-90)
- Akköprü (K-48)
- Akoluk (K-35, K-36)
- Aladağ (K-73)
- Alagazi (K-6)
- Alibozlu (K-15)
- Almanya (K-25)
- Altıgöz (K-48)
- Anavarza (K-48)
- Andırın (K-71, K-85)
- Ankara (K-74, K-82)
- Antep (K-70)
- Araplı (K-23, K-91)
- Avşar Elleri
- Azaplı (K-76, K-79)
- Aziziye (K-12)
- Bahçe (K-18, K-83, K-84)
- Balcalı Hastanesi (K-17)
- Balıkesir (K-42)

- Bor (K-8)
- Bostanlar (K-83)
- Bucak (K-48, K-55, K-57)
- Bulanık (K-13)
- Burgaçlı (K-83, K-84)
- Burhan (K-15)
- Büyük Söbeçimen (K-10, K-11)
- Cebelibereket (K-13, K-91)
- Ceyhan (K-4, K-85)
- Ceyhan Nehri (K-1, K-23)
- Cığcık (K-62, K-74)
- Cumhuriyet (K-67)
- Çadak (K-48)
- Çağlayan (K-16)
- Çamlıbel (K-90)
- Çömbekir Deresi (K-10)
- Çukurova (K-6, K-7, K-14, K-49, K-53)
- Çulluşağı (K-90)
- Damyeri (K-73)
- Dana Deresi (K-47)
- Darende (K-22)
- Dede Beli (K-7)
- Derebaşı (K-48)
- Dereceoluğu (K-48)
- Develi (K-43, K-53)
- Dumanlı Dağı (K-14, K-16, K-92)
- Düldül Dağı (K-19)
- Düziçi (K-14, K-15, K-16, K-17, K-18, K-19, K-20, K-21, K-71, K-83, K-85, K-92)
- Elbistan (K-22)
- Endel (K-1)
- Erzincan (K-13)

- Esirmek (K-32)
- Everek (K-53)
- Feke (K-25, K-26, K-27, K-28, K-29, K-30, K-31, K-32, K-33, K-34, K-35, K-36, K-37, K-38, K-39, K-40, K-41, K-42, K-44, K-45, K-46, K-50, K-68, K-69, K-86, K-90)
- Gâvur Dağları (K-16)
- Gökmenler (K-67)
- Göksu (K-22, K-48, K-86)
- Göksun (K-88)
- Gümürdülü (K-72)
- Gürümze (K-34)
- Gürün (K-22)
- Hacın (K-13, K-48, K-50)
- Halep (K-68, K-69)
- Hamzalı (K-32)
- Hanın Mezarlığı (K-27)
- Harun Reşit Kalesi (K-92)
- Hasanbeyli (K-14)
- Hemite (K-1, K-2, K-3)
- Hingilli (K-26)
- Hodu (K-16)
- Hopka Dağı (K-32)
- İnceyar (K-4)
- İncirci (K-33, K-38, K-39, K-40, K-42, K-45)
- İnderesi (K-53)
- İstanbul (K-29)
- İzmir (K-43)
- K. Maraş (K-22, K-71, K-79, K-88)
- Kabağağaç (K-71)
- Kadirli (K-22, K-62, K-74, K-76, K-79, K-81)
- Kafkır (K-47)
- Kangal (K-22)

- Karaguz (K-21)
- Karaisalı (K-48)
- Karayiğit (K-14)
- Kayseri (K-10, K-11, K-53, K-71, K-88)
- Keben (K-68)
- Kıbrıs (K-36)
- Kırıkkuşığı (K-27, K-28)
- Kırksu (K-48)
- Kızıleyik (K-73)
- Kiraz (K-48)
- Kozan (K-6, K-36, K-52, K-55, K-57, K-58, K-59, K-73, K-86, K-90)
- Köleli (K-85)
- Köprübaşı (K-63)
- Körkuyu (K-47)
- Kurtbeyoğlu (K-18)
- Kurtlar (K-20)
- Kuruçay Beldesi (K-7)
- Mansurlu (K-53)
- Mersin (K-67, K-68)
- Mezdağ Yaylası (K-14, K-16)
- Muş (K-21)
- Niğde (K-8)
- Obruk (K-7, K-48)
- Ortaköy (K-26)
- Oruçlu (K-25, K-26)
- Osmaniye (K-2, K-3, K-14, K-15, K-17, K-19, K-23, K-61, K-63, K-71, K-79, K-81, K-82, K-91)
- Paşalı (K-32, K-44)
- Pınarbaşı (K-6)
- Sailoğlu Farsağı (K-16)
- Saimbeyli (K-37, K-41, K-48, K-67, K-87)
- Sakardaş (K-73)

- Sarız (K-4, K-6, K-10, K-11, K-76)
- Savrun (K-48)
- Saygeçit (K-73)
- Ses Kayası (K-14)
- Sivas (K-22)
- Sumbas (K-48)
- Suriye (K-49)
- Süphanderesi (K-86)
- Tapan (K-37, K-41, K-48)
- Tartlı (K-4)
- Taşoluk (K-88)
- Tatarlı (K-4, K-65)
- Tokmanaklı (K-29, K-30, K-31, K-46)
- Topaktaş (K-10)
- Topallı (K-43)
- Toroslar (K-7, K-9, K-49)
- Tunceli (K-37)
- Türkiye (K-49)
- Urum (K-53)
- Yarbaşı (K-71)
- Yemen (K-49)
- Yerebakan (K-90)
- Yozgat (K-56)
- Yukarı Çukurova (K-9)
- Yumurtalık (K-27, K-89)
- Zeytinbeli (K-89)

4.5.5. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Kişiler

Kişilerin söyledikleri hikâyeli türkülerde kişiler toplumun birçok değişik kesiminden olabildiği gibi, çeşitli meslek grupları, eskiden yaşamış bey ve ağaların adları, eşkıyalar gibi farklı kişiler de olabilmektedir. Türkülerde halktan kişilerin isimleri de farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; ad ve soyadı tam olarak geçenler,

yalnız adı geçenler, lakapları olanlar ve akrabalık ya da yakınlık durumlarını belirten adlardır.

- Abdi (74)
- Abdurrahman (K-6)
- Abdurrahman Yalçın (20)
- Abi (23, 55)
- Abit (53)
- Acem Kızı (49)
- Agop (53)
- Aa (51, 88, 92)
- Ahmet (36, 77)
- Ahmet Bey (82)
- Ahmet Yalçın (20)
- Albay Eyüp (K-13)
- Ali (K-2, K-6, 38, 57, 74, 75)
- Ali Tutar (K-6)
- Ali Yalçın (19, 20)
- Amca (64)
- Anış Karı (76, 78)
- Anne (K-1, K-5, 23, 27, 29, 30, 31, 34, 35, 37, 38, 41, 42, 48, 55, 60, 63, 66, 72, 77, 78)
- Anşa (58)
- Anşa Hatın (62)
- Arap Ali (68)
- Arzu (58)
- Askerler (92)
- Aşkın Profesör (40)
- Ayhan ışşar (81)
- Ayşe (14, 18, 28, 31, 60, 84)
- Ayşe Abla (36)
- Ayşe Karakılçık (46)
- Ayşe Öner (19)

- Aziz (K-6)
- Baba (37, 60, 71, 76, 78)
- Bakıcı (K-4)
- Başvezir (91)
- Bebek (14)
- Bilal Öner (19)
- Cafer Özdemir (58)
- Cemal Paşa (K-13)
- Cennet (14)
- Cennet Bacı (89)
- Cumali Soysal (K-8)
- Çoban Ali (50)
- Çoban Duran (80)
- Dede Mehmet (87)
- Delikanlı (K-5, K-10)
- Derviş Hasan (79)
- Dikkulak Murtaza (62)
- Döndü (58, 59)
- Dudu (74)
- Duran (74)
- Durdu (K-1)
- Durdu Çelik (56)
- Dursun (33)
- Düşmanlar (90)
- Ekrem Arık (87)
- Elif (K-5, K-8, K-11, 75, 78)
- Emine (77)
- Emine Altınsoy (36)
- Emine Teyze (89)
- Emmi (77)
- Esme (54)
- Eşe (27)

- Eşe Kadın (K-12)
- Eşki Veli (57)
- Fadıma (15, 88)
- Fadıma Garı (17)
- Fakir Kadın (82)
- Fatma (27, 44, 53, 57, 71)
- FatmaÇelik (56)
- Fatma Teyze (50)
- Fatma Topçu (47)
- Fıskıllı Anşa (K-9)
- Garvit Efendi (K-13)
- Gaz Fakı (53)
- Gelin (K-3, 17)
- Giritli İzzet Paşa (K-13)
- Gizzik Duran (67, 68, 69)
- Göde Musa (53)
- Gökçen (K-8)
- Gül Ayşe (49)
- Güldeste (K-2)
- Güllü Hatun (K-13)
- Gülperi (22)
- Hacı (37)
- Hacı Bekir (62)
- Hacı Bicik (63)
- Hacı Efendi (43)
- Hacı Hasan (77)
- Hafız (53)
- Halil (32, 76, 86, 91)
- Halil Deliktaş (K-6)
- Halil Efendi (90)
- Halil Nacar (71)
- Hamdi (87)

- Hamet (K-10)
- Hamit Bey (82)
- Hamza (32, 48)
- Hasan (K-6)
- Hasan Ali (K-11)
- Hatçe (58)
- Hatçe Kız (K-7, 33)
- Hatice (63)
- Hay Hasan (78)
- Hayriye Sarıboğa (45)
- Hayriye Üyenarık (72)
- Hoca (91)
- Hocasade Ahmet (K-13)
- Hürü (58)
- Hüsemoğlu (91)
- Hüseyin (86)
- Hüseyin Yalçın (20)
- İraz (38)
- İmdat (29)
- İnce Hacı (K-4, 65)
- İşçi (52)
- Jandarma (65, 73)
- Kadı Osman (67, 68)
- Kafkas Mehmet (K-10)
- Karabıyık (73)
- Kardeş (72, 76)
- Kart Veli (62)
- Kayın (44)
- Kel Duran (K-6)
- Kel Ese (92)
- Kel Veli (53)
- Kır Höke (92)

- Kız (65)
- Kızıl Osman (53)
- Koca (41, 46, 47, 82)
- Kocabıyık Hasan (53)
- Küçük Ali (K-11)
- Mahmut (75, 88)
- Mahmut Arık (87)
- Mahmut Demirel (25)
- Mansur Ağa (53)
- Maraşlı (79)
- Mehmet (42, 57, 70, 75, 89)
- Mehmet Ali (15, 36)
- Mehmet Arık (34)
- Mehmet Asaf (K-13)
- Mehmet Cin (63)
- Mehmet Hoca (71)
- Mehmet Karakoç (33)
- Mehmet Sail (16)
- Melek Ali (83)
- Meryem (26)
- Meryem Kız (78)
- Mesut Amca (51)
- Muhtar (39)
- Muhtar Yusuf (62)
- Mullu Osman (66)
- Mustafa (K-11, 40, 43, 86)
- Mustafa Altınoy (35)
- Mustafa Doğanay (38)
- Mustafa Sarıboğa (45)
- Muzurlar (K-5)
- Müftü İsmail Efendi (K-13)
- Nalan (40)

- Nuran (40)
- Obabaşı (49)
- Olcan (39)
- Omar Oğlan (K-7)
- Orhan (30)
- Osman (K-6)
- Osman Kurt (17)
- Osmaniye Müftüsü (K-13)
- Öğretmen (24)
- Ökkeş (21)
- Ömer Aydoğan (59)
- Ömer Kamber (K-13)
- Pala Mustafa (53)
- Papaz Muşeg (K-13)
- Patron (86)
- Refika (K-10)
- Rıza Dayı (89)
- Sadrazam (K-13)
- Safiye (36)
- Sait Üyenarık (72)
- Samur Mustafa (53)
- Sarı Ahmet (85)
- Sarı Memiş (22)
- Selanikli Gani Bey (K-13)
- Selver (K-10, 23, 70, 83)
- Selvi (68)
- Seyyid (32)
- Solak Eşkiya (K-12)
- Sultan (15)
- Süleyman Baytok (50)
- Süllü Amca (53)
- Sürme (58)

- Süslü Hasan (K-9)
- Şaban Çavuş (61)
- Şeref Kara (86, 87)
- Şerife (K-10)
- Şık Veli (73)
- Şükriye Tatlı (55, 57)
- Telli Hatça (22)
- Tellinin Ramazan (26)
- Teyze (54, 64)
- Topuz Eşe (K-9)
- Turna (66)
- Tüccar (26)
- Umay (K-8)
- Uruşan Bey (K-4)
- Uzun Ali (53)
- Ümbülcan (40)
- Ümmühan (91)
- ÜmmühanNine (84)
- Veli (38)
- Vezirler (91)
- Yağız Ahmet (22)
- Yaşar (15)
- Yaşlı Adam (88)
- Yeter (58)
- Yeter Demirel (25)
- Yetim Ali (49)
- Yırtlaz (69)
- Yörük Kızı (48)
- Yusuf (K-13)
- Yusuf Ağa (74)
- Yusuf Avanoğlu (24)
- Yusuf Kurt (17)

- Yusuf Yalçın (20)
- Zeliha (36)
- Zeybek (86)
- Zeynep (41)
- Zühre (K-4, 58)

4.6. Çukurova Hikâyeli Türkülerinin İçerik Açısından Değerlendirilmesi

Çukurova yöresinde söylenen hikâyeli türküler söyleyicilerine göre içerik açısından; öncelikle konularına göre tasnif edilmiştir. Daha sonra tema, zaman, mekân ve kişiler başlıkları altında değerlendirilmiştir. Hikâyeli türküler konuları açısından değerlendirildiğinde söyleyicilere göre farklı konuların daha ön planda yer aldığı görülmüştür. Örneğin âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde aşk-sevda konusu daha fazla işlenirken ağıtçı kadınların söyledikleri türkülerde ölüm konusu daha çok işlenmiştir. Bu farklılık söyleyicilerin mensup oldukları geleneklerle açıklanabilir. Ağıtçı kadınlar, ağıt söyleme geleneği içerisinde ağıt söylerlerken, âşıklar da bağlı buldukları gelenek içerisinde aşk ve sevda konulu türkülerini sıkça söylemişlerdir.

Çukurova yöresi türkü söyleme geleneği içerisinde türkü söyleyicileri çevrelerinde gördükleri, yaşadıkları her türlü olay ile her konudaki duygularını türkülerde dile getirmişlerdir. Çukurova hikâyeli türkülerine konuları açısından baktığımızda; ölüm türkülerini (ağıtlar), aşk-sevda türkülerini, öğüt verici türküler, sınıma-yarışma türkülerini, gurbet-ayrılık türkülerini, yergi-alay-eleştiri türkülerini, hastalık türkülerini, kahramanlık türkülerini, olay türkülerini, tören türkülerini, hapishane türkülerini, asker-askerlik türkülerini, eşkıya türkülerini ve övgü türkülerini görüyoruz.

Yörede söylenen türkülerde en çok ölüm konusu işlenmiştir. Zaten Çukurova yöresi ağıt ve ağıt söyleme geleneğinde oldukça zengin bir yöredir. Başta Avşar ağıtları olmak üzere yörede binlerce ağıt günümüze kadar söylenegelmiştir. Günümüzde de, eskisi kadar fazla sayı da olmasa da, ağıt söyleme geleneği devam etmektedir. Bu geleneği günümüzde daha çok âşıklar ile ağıtçı kadınlar yerine getirmektedir. İnsanların yaşamlarındaki geçiş dönemlerinden biri olan ölüm, tarih boyunca tüm insanlar için üzüntü verici bir olay olarak karşılanmıştır. İşte Çukurova yöresinde de insanları bu kadar derinden etkileyen, üzen ve etrafında güçlü bir geleneğin meydana geldiği ölüm olayı üzerine yöre insanı her türlü duygu ve düşüncesini ağıtlarda dile getirmiştir. Ölüm üzerine söylenen bu türkülerde; ölüm olayının meydana gelişinin ve cenaze töreninin

anlatımı, ölüm öncesi yaşananların anlatımı, ölenin hayatından kesitler, ölüm sonrasında yaşananlar, ölüm olayını öncesinde hissetme veya rüyada görme, öldürene ya ölümden ihmal edilenlere seslenme, onlara kızgınlık ve beddua, ölüm haberinin alınışı, ölenin övgüsünün yapılması, geride kalanların üzüntüsü, çaresizliği ve hayatın onlar için anlamsızlığı, kadere sitem, ölüm karşısında yaşanan çaresizlik, ölüm olayını çevreye duyurma çabası, ölenin yakınlarından ve akrabalarından söz etme ve onlardan yardım ummak, ölene seslenme ve onu yaşıyormuş gibi kabul etme, ölüm sonrasında ölenin vücudunun, cesedinin tasviri, inançlı olmanın gerekliliği ve sabır dileme, kadere boyun eğme, ölen için yapılabilecek fedakârlıklar, ölene acıma ve şefkat, ahrette kavuşma dileği, ölenin yaşamında yapamadıkları, hayalleri, özlemleri, ölen erkeği kız kardeşlerinden üstün tutma, yakın akrabaya sitem, ölümden kendini sorumlu tutma, ölenin intikamını alma sözü, erken ve sırasız ölümden şikâyet gibi temalar işlenmiştir. Türküler içerisinde ölüm konusunda söylenen türkülerin sayılarındaki fazlalığa paralel olarak işlenen temalar da oldukça zengindir.

Aşk ve sevdâ konulu türküler yöre insanının bu konuda yaşadıklarının ve duygulanmalarının zengin ifadelerinin görüldüğü türkülerdir. Yöredeki âşıklar gelenek icabı gezip gördükleri yerlerdeki güzellere türkü söylemenin yanında sevdalandıkları, âşık oldukları güzellere de duygularını türkülerle ifade etmişlerdir. Âşıkların dışında yöre insanı da aşkını, sevdasını, ayrılıklarını, gönül yaralarını hep türkülerle dökmüşlerdir. Aşk konusu türkülerde çok zengin temalarla işlenmiştir; sevgilinin fiziksel tasviri ve övgüsü, aşkın verdiği acı ve sıkıntı, aşkın sevgiliye belli edilmesi ve karşılık beklenmesi, aşkın sevgiliyi kaçırmaması, aşkın zamandan ve devirden dert yanması, aşkın çok uzun yıllar devamının vurgulanması, âşık ve sevgilinin gurbette yaşadıkları, sevgiliyi arama ve peşinden gitme, sevgiliden ayrı olmanın verdiği acı ve ona kavuşma isteği, sevgiliden ayrılmama ve ona kavuşma dileği, sevgiliyi son bir defa görme isteği, uzakta olan sevgiliye haber salma ve ona ulaşma isteği, sevgiliden alınan haberden duyulan sevinç, gurbetteki âşkın sevgiliden haber beklemesi, sevgiliye kavuşamama durumunda yapılacaklar, ayrılığa sebep olanlara öfke, ayrılıktan duyulan korku, sevgilinin uğruna yapılabilecekler, âşkın başka bir yar sevmeme sözü, sevgiliyi hayalinde görme, sevgilinin günlük yaşamından kesitler, sevgilinin yaşadığı yerlerin tasviri, sevgiliye hayranlığın ifadesi, sevgilinin değerini çeşitli ölçütlerle vurgulama, aşkısıyla görülen sevgiliye sitem ve beddua, sevgilinin başkalarını kendisine âşık etmesi, sevgilinin âşıktan ayrılması olayı, sevgilinin davranışlarının âşkın gücüne gitmesi, sevgilinin gurbete çıkan âşığa gitmemesi için dil dökmesi, âşkın sevgiliden uzaklaşma ve

gurbete gitme isteği, aşka karşılık vermeyen ve âşığı beğenmeyen sevgiliye sitem, âşığın kendisini sevgiliye tanıtip övmesi, feleğe sitem, kadere boyun eğme gibi temalarla aşk konusu türkülerde işlenmiştir.

Çukurova yöresinde insanların başından geçen her türden olay türkülerle konu olabilmıştır. Aile içi olaylar, hırsızlık, arazi meseleleri, doğal afetler sonucu insanların yaşadıkları acılar, kız kaçırma, iftira gibi olayların yanında çeşitli tarihi olaylar da türkülerle konu olmuştur. Yöredeki âşıklar yarışma-sınama türkülerinde; birbirlerini karşılıklı sınamışlar, yarışmışlar, âşıklıklarını kanıtlamak için türküler söylemişler ya da karışındaki âşığın âşıklığını eleştirmişlerdir.

Kahramanlık temalı türküler; beylikler dönemindeki Türk boyları arasındaki mücadeleler ile Fırka-i İslâhiye kanununa karşı göçebe Türkmenlerin mücadeleleri konularında söylenmiştir. Bu türkülerde; savaşanları yüreklendirme ve benzetmelerle övgü, savaşanların tasviri, savaşılan diğer beylere meydan okuma ve kendini övme, aşiretler arasında yaşanan ilişkilerden ve olaylardan söz etme, Fırka-i İslâhiye'nin eleştirisi ve yaşanan sıkıntılar, Ermenilerden kurtulmak için beyden yardım isteme, savaş meydanının tasviri gibi temalar işlenmiştir.

Toplumda sözleri dinlenen ve önemli bir yere sahip olan âşıklar zaman zaman zararlı alışkanlık ve davranışlardan insanları korumak için nasihat temalı türküler söylemişlerdir. Âşıklar insanlara; sigaranın zararları ve bırakılması, içkinin zararları ve bırakılması, yeni evlenen gençlere öğüt verme ve mutluluk dileme, zenginliğin kalıcı olmadığı, insan başına her şeyin gelebileceği gibi konularda öğüt vermişlerdir.

Hikâyeli türkülerde hastalık konusu da sıkça işlenmiştir. İnsanların başlarına gelen ve onlara çeşitli acılar çektiren hastalıklar çeşitli yönleriyle türkülerde yer almışlardır; hastalığın verdiği acı, yakınlarını yanında isteme ve onlardan yardım umma, hastalığın gurbette daha zor olması, ağır hasta olan kişinin vasiyetini dile getirmesi, yakınlarının ziyarete gelmemeleri ve ilgisizliklerinden yakınma, hastalıktan dolayı isteyip de yapamadıklarından söz etme, kötü kaderden yakınma, Allah'tan yardım dileme ve inançlı olmanın önemi vurgulanmıştır, hastanede yaşanan olaylar, hastalıktan kurtulmak için adak adama, tedavi ve iyileşme sürecinde yaşananlar.

Gurbet ve ayrılık konusu çeşitli sebeplerle yaşadığı yerden ayrılan kişinin türkülerde dile getirdiği ve duygularını ifade ettiği bir konudur. Gurbet ve ayrılık türkülerinde; sılada olanlara özlem, onları rüyada görme, sılada olanların adlarını sayma ve onlara seslenme, geride kalanların gurbette olana duyduğu özlem, gurbette olan kişinin dönmesi dileği, gurbette olan kişiye sıladan haber verme, gurbette yapılan işler ve

yaşanılan yerin tasviri, gurbette çekilen sıkıntılar, gurbet ve sıla arasındaki uzaklıktan dert yanma, kötü kaderden şikâyet, gurbete gönderenin yaşadığı pişmanlık gibi noktalar vurgulanmıştır.

Bunlar dışında; sözünde durmayanların taşlanması, ergilerin acımasızlığının eleştirisi, kötü yöneticilere ve insanlara eleştiri, beddua ve hesap sorma, askerlikten dolayı yaşadığı yerden uzak kalma, yaşadığı yerlerin tasviri, askerde olana övgü, hapisanede olanların fiziksel tasvirleri, çektiklikleri sıkıntılar ve hapiste olanlara kavuşma dileği, eşkıya türkülerinde, ölen eşkıyanın yakınlarının duyduğu acı ve öldürenlere karşı kızgınlıkları ve beddua etmeleri gibi konular da türkülerde yer bulmuştur.

Hikâyeli türküler içerisinde konusunun yüzlerce yıl önce geçenlerinin yanında günümüze çok yakın tarihlerde geçenler de vardır. Hikâyeli türkülerde tam olarak belirli bir zamanı belirten zaman ifadelerinin yanında (1980 yılı vb.) daha çok belirli bir tarihi ifade etmeyen zaman ifadelerine (bir süre sonra, iki gün önce vb.) rastlıyoruz. Bu zaman ifadelerinde özellikle bazı formülistik sayıların (3-7-40) kullanıldığı da dikkat çekilmesi gereken bir noktadır. Hikâyeli türkülerde geçen bazı tarihi olaylar ile (Kurtuluş savaşı zamanı, seferberlik zamanı vb.), yılın belirli zamanlarında yapılan işlerin (yayla göçüm zamanı, ekin biçme zamanı vb.) ifadesinden de zaman ile ilgili, yaklaşık ve dar kapsamlı da olsa, fikir yürütebiliriz.

Çukurova yöresi hikâyeli türkülerinde geçen yer isimleri genellikle Çukurova yöresinde yer alan (Adana, Osmaniye, Düziçi, Kozan vb.) yer adlarıdır. Yaz aylarında Çukurova'ya çalışmaya gelme, âşıklık gezileri gibi farklı olaylar vesilesiyle komşu il ve ilçeler (Kayseri, Tomarza vb.) de hikâyelerde yer adı olarak geçmektedir. Bunların dışında hikâyeli türkülerde; Ankara, İstanbul, İzmir, Van gibi yöreye uzak şehir adları ile Yunanistan, Almanya, Mısır, Bağdat, Halep gibi çeşitli ülke ve şehir adları da yer almaktadır.

Hikâyeli türkülerin konuları genellikle Çukurova yöresinde geçtiği için hikâyelerde yer alan kişilerden yöreden insanlardır. Bu kişiler genellikle farklı bir özelliği olmayan sıradan kişilerdir. Bu kişilerin adları da hikâyeli türkülerde değişik şekillerde yer alabilmiştir. Bu kişi adları ad-soyad (Şükriye Tatlı), yalnız ad (Duran), lakap (Topuz Eşe) ya da akrabalık-yakınlık isimleri (dayı, hala, teyze, oğul vb.) şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kişilerin dışında hikâyeli türkülerde çeşitli meslek grupları (doktor, savcı vb.), eskiden yaşamış ya da günümüzde yaşayan âşıkların adları

(Karacaoğlan, Dadaloğlu, Âşık Feymani, Âşık İmami), eski bey ve ağalar (Kozanoğlu, Mansur Ağa), yöneticiler, idareciler ve eşkıyaların adları da yer almaktadır.

BÖLÜM 5

ÇUKUROVA HİKÂYELİ TÜRKÜLERİNDE ÜSLÛP

“Üslûbu dilden ayrı düşünemeyiz. Dil, göstergelerden ve bunların kullanılışlarını belirleyen kurallar bütününden oluşur. Herhangi bir dil ögesinin veya bir kavramın sanatçının şiirinde kazandığı anlamı değerlendirebilmek için şiirin tamamı, yani varlık nedeni gereklidir. Şiiri oluşturan dil malzemesinin şiir içinde yüklendiği işlevler, kazandığı değer ve dinleyende bıraktığı etki önemlidir. Şiir, dilin kurallarının verdiği olanaklar ölçüsünde sistem özelliği kazanır. Şiirde dilin kazandığı değerler kendi aralarında da bir ilişkiler ağı kurar. Şiirde kelimelerin yan anlamları, yüklendiği duygu ve değerler, okuyucuda uyandırdığı izlenimler, hatırlattığı, düşündürdüğü özellikler onun düz anlatımının dışındadır” (Artun, 2004, s. 99).

“Bir sanatçının yaradılışı, kültür yapısı, şiiri söylediği andaki ruhsal durumu, söyleme nedeni, seslendiği kitleyle ilişkisi ve dilin sunduğu olanaklar arasında yaptığı seçim, üslûbunu belirler. Her şiirin bir içeriği, bir de şekli vardır. Şekil ve içeriğe ait öğelerin bir terkip halinde birleşmesi sonucunda şiir ortaya çıkar. Konu ile içerik aynı şeyler değildir. Aynı konuda birçok eser yazılabilir; ama bunların içeriği birbirinden farklıdır. İçerik incelenirken kendisini ifade eden söz varlığı, şekle ait özelliklerle birlikte ele alınmalıdır. Her şiirde bir söz varlığı vardır. Bu söz varlığı yazılma nedeni olan iletişim işlevini yerine getirir” (Artun, 2004, s. 99).

“Üslûp tek başına konu, düşünce, duyuş, plân, söz dizimi ahengi değildir. Bütün bu öğeler yanında iç içe uyumlu dengeli bir biçimde olmalıdır. Üslûp nazım veya nesrin bütününde aranır. Sanatçı, ana dilini kendine göre yani başkalarına benzemeyen bir eda ile kullanılır. Buna “üslûpta kişilik” denir. Bir sanatçının üslûbu değerlendirilirken aile çevresi, sosyal konumu, eğitimi, yetişme biçimi, gezdiği yerler, iletişimde bulunduğu sanatçılar, yabancı dil bilgisi, işi, beğenileri vb. birçok bireysel-sosyal nitelikleri de göz ardı edilmemelidir. Ayrıca sanatçıların bağlı oldukları edebiyat geleneklerinin de ortak bir üslupları vardır” (Artun, 2004, s. 100).

5.1. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Üslûp

5.1.1. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Şekilleri

5.1.1.1. Tahkiye

Hikâyeli türkülerin nesir bölümünde türün özelliğine uygun olarak tahkiye anlatım türü kendini göstermektedir. Tahkiye anlatım türünün içerisinde yer yer diyalog, tasvir, açıklama gibi anlatım türleri de dikkati çekmektedir. Ancak asıl olan tahkiyedir. Metin sadece tahkiye metinlerinden oluşabildiği gibi diyalog, açıklama gibi türlerle iç içe geçmiş de olabilmektedir.

Âşıkların söyledikleri ve tahkiye anlatım biçiminin kullanıldığı bu hikâyeli türkülerde (A-84, A-18, A-19, A-36, A-60, A-61, A-62, A-63, A-64, A-65, A-66, A-67, A-75, A-76, A-77, A-33, A-78, A-79, A-85, A-30, A-68, A-69, A-5, A-14, A-7, A-2, A-10, A-11, A-70, A-71, A-31, A-15, A-20, A-72, A-73, A-16, A-1, A-26, A-21, A-22, A-4, A-57, A-56, A-46, A-34, A-35, A-87, A-9, A-47, A-23, A-42, A-48, A-37, A-38, A-49, A-50, A-51, A-52, A-39, A-40, A-41, A-24, A-43, A-8, A-82, A-27, A-83, A-28, A-29, A-44, A-88, A-32, A-25, A-86, A-6, A-80, A-81, A-58, A-45, A-89, A-53, A-54, A-55, A-74, A-59, A-3, A-12, A-13, A-17) anlatıcının özelliğine göre değişik zaman kalıpları kullanılabilir. Genellikle geniş zaman kullanılsa da bazen geçmiş zaman ya da birleşik zaman kullanılmaktadır. Eğer olay anlatıcının kendi başından geçmişse şimdiki zamanın hikâyesiyle anlatırken, başkasından duymuşsa rivayet çekimlerini kullanmaktadır.

- ...Yüreğinde ılım ılım bir şeylerin aktığını hisseder. Belli ki artık sevdalanmıştır. Sevdiğini görmek için her gün pınarın başına gelir. Zamanla sevdaları büyür, yüreklere sığmaz olur... (A-84)
- ... Hadise etrafa duyulur. Öksüz Ali'nin anası, Döndü'yü babasından Allah'ın emri üzerine ister. Fakat kızın babası bu işi bir aşağılık olarak kabul eder ve kadını evinden kovar.... (A-18)
- İki gün içinde Döne'ye dünür gelir. Döne'nin durumdan haberi yoktur. Karşı çıkmasına rağmen babası Döne'ye söz keser. Ali ile Döne bu duruma çok üzülürler; fakat bu durum aşklarını daha da güçlendirir... (A-19)
- ... Düziçi'ne bağlı Ellek köyünde Ali Cemal adında bir âşık Nohutlu köyünden bir güzele sevdalanır; fakat Ali Cemal'i ne kız ister ne de kızın ailesi... (A-36)

- ... Bu köyde çok ilginç bir durumla karşılaştım. Köyün erkekleri, kadınları hep birlikte tütün içiyorlar. Hepsinin cebinde poşete sarılı tütün var... (A-60)
- Bizim yan komşuya Hocalı köyünden bir kiracı gelmişti. Arada selamlaştırdık, iyi bir insandı. Kahvehanenin önünde ayakkabı boyardı. Hanımı ve kızı da fabrikada çalışırlardı... (A-61)
- ... Güzelliği dilden dile yayıldı, on yerden düğür geldi, sonunda birine verdiler. Üç gün düğünü çalındı, davullarla, zurnalarla evlendiler... (A-62)
- ...Ne yazık ki adamın arabasının freni tutmaz, bir tırın altına girer ve ölür. O akşam evin telefonu uzun uzun çalar. Telefonu evin büyük kızı açar. ... (A-65).
- ...Karacaoğlan, Gökçeli köyünden buğdayı alır, Asmaca'da öğütür, geri köyüne doğru yola çıkar. Biraz gittikten sonra bir pınarın başında su içmek için duru... (A-2).
- ...Hasan sabaha kadar uyuyamadı. Davarlara hey ettikten sonra Kavlakepe'ye çıktı. İçinden bir ateş çıktı. Mezlanın dibine oturdu. Yemek yerken ağ sakallı bir pir geldi... (A-1).
- ...Bir gün Ermenek'in Barcın Yaylası'nda bulunan bir arkadaşından bir keklik yavrusu, palaz ister, bu isteğini de kendine has âşıkâne üslubuyla yazmış olduğu mektubunda dile getirir... (A-34).
- ...Âşık, Çukurova'yı garipler yatağı olarak görüyor ve Hemite köyüne gidiyor. Bir müddet burada kaldıktan sonra Ceyhan'ın Burhanlı köyüne gidiyorlar... (A-24).
- ...İş yerinin kapısına ulaştığımda, mide bulantısı ve baş dönmesiyle kapının önüne yığılmışım. Midem kanamış, büyük ölçüde kan kaybetmiş ve bayılmışım... (A-82).
- ... Ali, Mansurlu köyünde Himmetoğlu sülalesinden olup gözünü daldan budaktan sakınmayan bir gençti; fakat gücüne kuvvetine güvendiği için çok şımarıktı, herkesi küçümserdi. Bu yüzden hiç dostu yoktu... (A-88).
- ...Oradan geri döndüler. Yolda birinin kızı, birinin oğlu olursa bunları birbirleriyle evlendirmek için sözleştiler. Bu iki kardeşten biri çok zengindi, biri ise çok fakirdi. Bir zaman sonra çocuklar doğdu... (A-6).
- Mustafa, Adana ili Sofulu beldesinde yoldan geçerken bir aracın çarpması sonucu hayatını kaybetmiştir... (A-55).

- ...Kız çadırda yemek ve kahve hizmetinde bulunur, bir ara Karacaoğlan'a göz kırpar. Karacaoğlan'ın yüreğini bir sızı kaplar. Ev sahibi, Karacaoğlan'dan bir türkü söylemesini ister... (A-3).
- Uzun zaman önce Kozan Dağı'nda Kozanoğlu Sarı Ali Bey adında bir bey varmış. Beyin meşhur bir avcı kuşu varmış. ... (A-17).

5.1.1.2. Diyalog

Âşıkların anlattıkları bazı hikâyeli türküler hikâye edilirken nasıl bir öykü anlatılırken yer yer diyaloglara rastlanırsa bu metinlerde de bu şekilde diyaloglara rastlanmaktadır. Bu diyaloglar hikâye türünün anlatım özelliğine uygun olarak karşılıklı konuşma çeklinde kendini göstermekte ve anlatıma akıcılık kazandırmakta, canlılık vermektedir. Anlatıcı kimi zaman yerel konuşma özelliğini vererek kimi zaman da sadece ifadeyi aktararak diyalogları göstermektedir.

Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde diyalog bulunanlar (A-84, A-18, A-19, A-65, A-66, A-76, A-33, A-79, A-30, A-68, A-14, A-7, A-2, A-10, A-11, A-70, A-71, A-31, A-20, A-72, A-73, A-1, A-4, A-57, A-46, A-34, A-35, A-23, A-8, A-82, A-83, A-28, A-6, A-81, A-58, A-45, A-59, A-12, A-13, A-17):

- ...Öksüz Ali, “Döndü, sen burada saklan, işte köy yakındır. Ben de biraz ekmek alıp geleyim” der...(A-84)
- ...Bu adamlar da Halep'ten gelen Kırşehir civarının ticaret işleriyle uğraşan bir kervan topluluğundanmış. “Tamam, bizim Müşür Paşamızın oğluna münasip bir kızdır, bu kızı götürelim” derler... (A-18)
- ...Sazcı, “evladım elin saz çalmaya çok yatkın, bu heves nereden geliyor” der. Ali de olup biteni anlatır ve “bu durum benim aşkımı saza düşürdü” der. Öksüz Ali çat pat mızrabı saza vurur. Sazcı, “oğul bir mırıldan bakayım” der. Öksüz Ali, “emmi ben kedi miyim” der. Sazcı, “yok evlat, bir türkü söyle bakalım sesin güzel mi” der. Öksüz Ali türkü bilmediğini söyler. Sazcı, “evlat, içindeki ateş sana yol gösterir, hele bir yol söyle”... (A-19).
- ...anneleri de, “durun yavrum, babanız gelsin de öyle yiyelim”, der. .. Telefon eden kişi, “kızım ben babanın arkadaşımı, nasıl desem bilmem ki baban trafik kazası geçirdi, bir tırın altına girdi, sizlere ömür”, der... (A-65).
- ...Oğlu Ömer'e, “oğlum kalk, baban seni bekliyor, kuzulara gidecen”, der... (A-66).

- ...Yanımdakiler, “madem sen de âşık oldun, şu kaleye bir türkü de sen söyle” dediler... (A-76).
- ...Köse de, “benim geldiğim bu yolu beygir olsa gelemezdi”, der. Köse tekrar çocuğu aramaya koyulur yolda gördüğü kişiler “çocuğun bir horoz ve bir paket sabun aldığını” söylerler Köse hayıflanmaya başlar, “gitti paracıklar” diye... (A-33).
- ...Onlar da, “filanca zengin gelinidir” dediler. “Boynunda da yüz altın var”, dediler... (A-79).
- ...Ağa, hanımına yatmadan önce tembih eder, “yarın ben çok erken gideceğim, sakın ola âşığımızı iyi ağırla, saygıda kusur eyleme, illa ki gitmek isterse de, şu bir altını âşığa ver” der. Sabah olur, ağa erkenden Andırın’a gider. Bekir Ağa’nın hanımı da aşığın kahvaltısını hazırlar. Âşık kahvaltısını yaptıktan sonra, “hanımım bana müsaade artık, ben gideyim, yolcu yolunda gerek” diyerek kalkar. Ağanın hanımı, “dur o zaman, âşık bana bir türkü söylemeden gitme” der. ... (A-30).
- ...Bana, “Âşık Ali Anbarcı’nın evi bura mı?”, diye sordu. Ben de, “evet burası buyur”, dedim... (A-68).
- ...Dadaloğlu, “siz kimsiniz?” diye sorar. Hacı Ahmet Bey, “biz Kayı boyu Oğuz Türkleriyiz, Orta Asya’dan yol geliriz”, der. Dadaloğlu, “biz de Kayı boyu Oğuz Türkleriyiz”, der... (A-14).
- ...Dadaloğlu, “çoban kardeş, sen bu yeni elbiseleri al, eski elbiselerini de bana ver”, der. Dadaloğlu Veli Maraş’ın yaylacık Obası Tanırlar Beldesine, Yazıcıoğlu’na varır. Beyin atçı başını bulur. “Ben Veli dede, atların dilinden, halinden çok iyi anlarım”, der... (A-7).
- ...Karacaoğlan kızların birine, “hanım kız şuradan bir testi su verin de içeyim”, der. Kız testiye doldurup uzatırken, “al emmi, doya doya iç”, der... (A-2).
- ...Bağcı Omar emmi, “kusura bakmayın, başka kızım yok, Senem kızım da köyümüzden Tanır adında bir gence sözlü”, der. Yahudi’nin adamı, “Omar emmi, Tanır’ın ailesi çok fakirmiş, siz de fakirsiniz...”(A-10).
- ...Adam, “nene, Tanrı misafiri kabul eder misin”, diye sordu. Nene, cevap vermeden önce “nerelisin”, diye sordu... (A-11).
- ...Fatma, “Hasan, nüfusumuz çoğaldı, ana-babana birazda kardeşlerin ve bacın baksınlar”, der. Hasan, “Fatma kurbanım idare et, sigarayı bırakıyorum, kahveye

de gitmem, fabrikada yediğim bir öğün yemekle idare ederim, şu çocukları nasıl büyütüyorsak anam-babam da beni öyle büyüttüler”, der... (A-70).

- ...“Ben yarın değil bir güne orada olurum”, der... Cahil çocuk, “ben babasız mı gelin olacağım, ne uğursuz evlatmışım”, diyerek... (A-71).
- ... Âşık Deli Divane, “gidecek yerim yok garibim, Tanrı misafiri alır mısınız”, der. Ev sahibi, âşığı buyur eder, karnını doyurur. Sonra âşığa, “bizim köy odamız var, buyur oraya gidelim”, der... (A-31).
- ...Yeğeni Ali Paşa’yı çağırır ve, “Ali’ m sen iyi yetiştin, adaletli ve gözü peksin, ben yaşlandım, beyliği sana devredeceğim”, der. Ali Paşa da, “olur dayı”, der... (A-20).
- ...Adam, “Gardaş ekmekçinin kızı diyorlar, Karakeçili Yörüklerinden bunlar”, dedi. Ben de, “bak gardaş, sana Garageçili Yörüklerini anlatayım”, dedim... (A-72).
- ... Mehmet, “abi komşu köyden Elif adında bir kıza sevdalandım... sen kara sevdada nedir bilir misin?”dedi. Ben yürekten bir ah çektim. “Ben de sevdiğimi alamadım, annesi karşı çıktı, sevdiğim kıızı bir Hataylıya verdiler”, dedim... (A-73).
- ...Karacaoğlan, “ben âşığım” dedi. Adam, “Dulkadiroğlu’nun obasına git, orada rahat edersin” dedi... (A-1).
- ...Karacaoğlan’a, “senin sağdıcin olayım” der... Karacaoğlan’ın hanımının yanına gelir ve dururmu anlatır. “Ben sana bir şey yapmayacağım; fakat yemin ettim, yeminim yerine gelsin diye yanında kardeşçene yatacağım ve sabahleyin kalkıp gideceğim” der... (A-4).
- ... bize, “âşıklar siz çok yer geziyorsunuz, Ramazan’a az bir zaman kaldı, köyümüze teravih kıldırarak bir imam bulamadık, eğer öyle bir hocaya rastlarsanız bize gönderin, bize Ramazan’da teravih kıldırın, biz onu fazlasıyla memnun ederiz”, dediler. Biz de “tamam”, dedik... (A-57).
- ...Meryemce Iraz da girer ve Âşık İmami’nin boynuna sarılır, “aman gadasını aldığım hoş geldin, safa getirdin, bana bugün bir ağıt de de şu gadamı alasıcaları bir mat et, beni bir meth et, bunların gözleri bir ağıt görsün, bir türkü görsün”, der. Âşık İmami de, “tamam Meryemce Iraz abla hele şu yanıma otur da ben sana bir ağıt söyleyeceğim”, der. ... (A-46).

- ...ve, “kimin bu palaz, nereye götürüyorsun bu kekliği” diye sorar. Atlı da, “vallahi Örenpınar’da Âşık Cemali diye biri varmış. Barcın Yaylası’ndan bir arkadaşı gönderdi, ben de ona götürüyorum” der... (A-34).
- ... Veysel’in bu halini görüyor ve “bre Veysel böyle kara kara ne düşünüyon, bir iki çal söyle de dinleyek” der. Veysel, “çalıp söyleyeyim mi ki” der. Naci Ağa, “çal.” der... (A-35).
- ...ve, “ben bu kıza bir kılçık atayım”, der ve kıza seslenir. Kız da, “buyur” der. Âşık Abdal Hüseyin, “buyurduk” der. Kız, “ne var, ne istiyorsun” deyince... (A-23).
- ...Kız, Dadaloğlu’na kesik başları göstererek “beni yenemeyenin akibeti budur” der. Dadaloğlu gülümseyerek, “yiğidin ölümü güzelin elinden olsun, yalnız benim de bir şartım var” der. “Neyimiş, söyle bakalım Dadaloğlu”... (A-8).
- ...Doktor, “âşık hayatının son demindesin, can veriyorsun, Azrail canını almak üzereyken aklına ne düştü, gözünün önüne neler geldi”, diye sordu... (A-82).
- ...Her tavuk ölüsünü çıkarışında; “Eyvah avrat, bu da ölmüş”, der dövünür ama ne çare! Bir yandan da, “Kara kış mahsulümü, yiyeceğimi aldın kara kış”, diyerek... (A-83).
- ... birisi, “ulan Âşık Mehmet, ben duydum ki Meryem’in babası mallarına çoban arıyormuş, sen gel âşıklığı şimdilik bir kenara bırak, iyi çobanlık yaptığımı söyle ve beye çoban ol, Meryem’e daha yakın olur her gün görür konuşursun”, der... (A-28).
- ... Derviş, “selamün aleyküm, nereden gelip nereye gidersiniz”, der. Onlar da, “biz iki kardeşiz, evladımız olmuyor, Allah’ı arayıp bulacağız, evlat dileyeceğiz”, dediler... (A-6).
- ...En sonunda bir çoban, “senin it derede ölmüş”, der... Ömer, “ben kaybolsam bu kadar ağlamazdın”, demiş... (A-81).
- ...benzinci, “sen Âşık Feymani değil misin”, dedi. Ben de, “evet benim”, dedim... (A-58).
- ...Erol babasına, “baba kimseler gelmeden ben seraları bir dolaşayım da geleyim”, der. Babası da, “haydi git ama davetliler gelmeden geri dön, yoksa ayıp olur davetlilere”, der... (A-45).

- ... Arada bir kaynana tavırlı kadın, “ne yapalım, elimizden gelen bu, belki de böylesi daha iyi, yol yakınken ayrılmaları her ikisi için de iyi olur, herkes kendi başının çaresine baksın” dedi... (A-59).
- ...Elbeylioğlu, “sultanım derdini söyle derman olayım”, der. Kız, “sarayın, kâhinleri, büyücüleri bilemedi, sen mi bileceksin”, der .. (A-12).
- ...köyün ağasını bulur. “Ağam, gidecek yerim yok, çocuklarım, karım perişan, ne iş verseniz yaparım, her işten anlarım”, der... (A-13).
- ...Kozanoğlu, “gösterin bakalım ne avladınız, kuşum nerde” diye sormuş. “Vallahi beyim, Binboğa’ya vardık, yüksekte bulutların arasında turna mıdır kaz mıdır bir şey görünüyordu. ... (A-17).

Diyalog bölümleri hikâyelerin daha ilgi çekici olmasını sağlamanın yanında akıcılığı da sağlamaktadır. Ayrıca diyaloglar hikâyenin canlılığını hala koruduğunun da birer göstergesi durumundadır. Olaylardaki ayrıntılar bu diyaloglarda gizlidir. Böylece bu hikâyeli türküler hakkında daha fazla bilgi edinmiş ve sağlıklı verilere ulaşabilmiş oluruz.

Şiir bölümlerinde de diyaloga rastlamaktayız (A-75, A-1, A-22, A-9, A-40, A-24, A-8, A-17). Örneğin:

- **İhtiyar:**

Baharın geldiğin nerden bileyim
Gül dikende biter bülbül daldadır
Eyyubun teninden iki kurt kaldı
Biri ipek sarar biri baldadır

- **Âşık Hüseyin:**

Yine bahar geldi ne güzel hava
Cennete benzedi şu Çukurova
Eyyubun teninden dertlere deva
En makbülü sülük, o da göldedir (A-22).

- **Dayınoğlu:**

Der Dayınoğlu ferman yazar asker getirim
 Ünüm ile dört köşeye yetirim
 Şu Kozan dağı sarar Sis'te oturum
 Şu Çukurova çölüne bir taş dikmem var

- **Kozanoğlu:**

Der Kozanoğlu'm seyredelim bu işe
 Bakalım kılıcı kim asacak arşa
 İki aslan çıkmış ortaya güreşe
 İkisinin marşına da bakmam var (A-17).

5.1.1.3. Tasvir

Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde yer yer tasvir bölümleri yer almaktadır (A-62, A-64, A-4, A-87, A-23). Bu tasvir bölümleri genellikle kişilerin özelliklerini ortaya çıkaran bölümlerdir.

Aşağıda örnekleri verilen tasvir bölümünde anlatıcı hikâyesini anlatırken hikâyenin kahramanlarını betimleyerek sanat yönünden daha güçlü bir metin ortaya çıkarmaktadır. Örneğin:

- ...Gelin Döne bizim Kadirli yöresinin en güzel kızlarından biriydi. Kar yağmış gibi yüzleri, pamuk gibi elleri, ceylan gibi gözleri, belinden aşağı dökülen siyah serpişik saçları, dal gibi uzun boyu vardı... (A-62)
- ...Ellerinde kına, gözlerinde sürme, başında yazma. Bu Aydınli Yörük kızını görünce çok duygulandım ve boyası, pudrası, makyajı olmayan bu Yörük güzeline... (A-64).
- ...Karacaoğlan; ortaya yakın kısa boylu, tam bir Çukurova esmeridir. Karacaoğlan'ın göbek adı Yusuf, esas adı ise Hasan'dır. Çok esmer olduğu için mahallede yöre geleneğince lakabı Karacaoğlan'dır... (A-4).
- İçe kapanık, ince alaylı, zarif nükteli bir âşıktır... (A-87).
- ...bir söğüt ağacının altında söğüt yaprakları kadar güzel, elleri kınalı, zülfü gerdanına dökülmüş hamur yoğuran bir genç kız görür... (A-23).

Bu tasvirler bize hikâye kahramanını gözümüzde daha iyi canlandırma imkânı sunmaktadır. Bazen de bilgi verirken verilen bilgiye delil amaçlı tasvir yapılmaktadır.

Örneğin A-4 numaralı metinde Karacaoğlan'a niçin bu adın verildiğini söylemekte ve onu tasvir etmektedir.

Sadece nesir bölümünde değil manzum bölümlerde de tasvirlerle rastlanmaktadır. Örneğin A-27/1 kodlu şiirde bir güzel tasvir edilmektedir:

Ağalar Meydanı'nda bir güzel gördüm
Kaşı gözü görünmüyor karadan
Huri mi melek mi inmiş semadan
Yoksa böyle güzel çıkmaz buradan

Usûldür boyları, belleri ince
Daha el değmemiş gülleri gonca
Aklımı yitirdim bir kez görünce
Ah neyleyim engel çıkmaz aradan

Eladır gözleri benzer fincana
Süzüp de bakışı kâr etti cana
Ağzında dişleri uygun mercana
Dizilmiş dimağa bir bir sıradan

On üç on dördünde sarmanın çağı
Yanakta kurulmuş halkalı beği
Ağ gibi parlıyor göksünün ağı
Bir çift yıldız doğmuş gece yarından

Âşık gördüğü güzeli tasvir etmekte ve güzelliğini gözler önüne sermek istemekte övmektedir. Bunu yaparken benzetmelerden ve çeşitli sanatlardan yararlanır. “Kaşı gözü görünmüyor karadan / Huri mi melek mi inmiş semadan / Usûldür boyları, belleri ince / Daha el değmemiş gülleri gonca / Eladır gözleri benzer fincana / Ağzında dişleri uygun mercana / On üç on dördünde sarmanın çağı / Ağ gibi parlıyor göksünün ağı / Bir çift yıldız doğmuş gece yarından” gibi mısralar hep bu amaçla dile getirilmiş duygulardır.

Tasvirler günlük yaşamımızda ifadelerimizi güçlü kıldığı gibi âşıkların ve sanatçıların da en çok başvurduğu anlatım biçimidir.

5.1.1.4. Açıklama

Bazı hikâyeli türkülerin hikâye bölümüne başlarken anlatıcı açıklayıcı bilgi verir. Açıklama adını verdiğimiz bu bölümler hikâyenin olay akışının dışında, girişte yani hikâyenin en başında yer alırlar. Âşıkların söylemiş oldukları hikâyeli türkülerde (A-19, A-30, A-14, A-31, A-1, A-21, A-22, A-46, A-34, A-87, A-9, A-37, A-49, A-82, A-29, A-25) bu tür açıklama bölümlerine rastlamaktayız.

Bu bilgiler hikâyeye başlamadan önce kişileri, hikâyenin asıl kahramanını veya kahramanlarını tanıtabilmektedir. Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerden âşıkların hayatlarıyla ve kendilerinin başından geçen olaylarla ilgili olarak söylenenlerde önce aşığın asıl adı, yaşamı, eserleri hakkında bilgiler verilerek hem hikâyeye hazırlık yapılmakta hem de aşığın tanıtılmasına aracılık etme amacı güdülmektedir. Örneğin:

- Öksüz Ali; Kadirli, Andırın, Kozan, Ceyhan, Bahçe ve Düziçi yöreleri arasında yaşar. Türkmen Bahadırlı aşiretindedir... (A-19).
- Karacaoğlan'ın asıl adı Hasan'dır. Babası sehâl (sahil) harbinde ölür. Bu yüzden Sehâloğlu (Sahiloğlu) adını alır. Hasan (Karacaoğlan) da Sehâloğlu sülalesindedir. Hasan'ın bacısının adı Zeynep'tir.... (A-1).
- Âşık Hüseyin Tenecioğlu aslen Elbistan'ın Erçene köyünden olup evli iken gençliğinde Çukurova'ya yani Kadirli'nin köylerine yerleşir ve bu yörede kalır. Bir daha da memleketine dönmez. Âşık Hüseyin'in 19. yüzyılda doğduğunu, 1950'li yıllarda Çukurova'dan tekrar köyü Erçene'ye göçüp gittiğini söylerler...(A-22).
- Âşık İmami oldukça yetenekli ve ünlü bir âşık olması münasebetiyle çok sayıda düğüne davet edilir, bu düğünler özellikle yaz aylarında, gurbetçilerin Türkiye'ye dönüşleriyle artar.... (A-46).
- Âşık Cemali Mersin'in Gülnar İlçesinde 1850'li yıllarda doğmuş, 1900'ün başlarında ölmüştür. Âşık Cemali, Karacaoğlanlar, Dadaloğulları, Âşık Veyseller, Âşık Feymaniler, Âşık İmamiler kadar güçlü âşıklık yeteneğine sahiptir. Ancak ücra bir köşede olduğu için onlar kadar tanınmamıştır. Âşık Cemali'nin günümüze kadar ancak 6-7 eseri gelebilmiştir. Bu eserler arasında en bilineni "Keklik Hikâyesi"dir. Âşık Cemali, Gülnar'ın Örenpınar Köyü'nde doğmuştur. Yetenekli bir âşık olmanın yanı sıra usta bir de avcıdır...(A-34).

- Ali Kemal Yiğit, Kozan'ın Bucak Köyü'nden sazı ve sözü güçlü bir âşıktır. İçe kapanık, ince alaylı, zarif nükteli bir âşıktır. Birçok eseri vardır, bunlardan biri de “Kanlı Göynek”tir... (A-87).
- Dadaloğlu'nun asıl adı Veli'dir. Sarışın bir çocuktur bu yüzden bazen Sarı Veli diye de adlandırılmış. Saza merakı çocukluk yıllarında başlamıştır. Âşık Yusuf Emmi de Dadaloğlu döneminde yaşamış yaşça ondan büyük bir âşıktır... (A-9).
- Âşık Hüseyin Kaçıran Adana'nın Ceyhan İlçesi Kızıldere Köyü'nde doğmuş ve yine orada sağlık memuru olarak çalışmaktadır. Yörede tanınan ve saygı duyulan önemli bir âşıktır ve önemli eserlere imza atmıştır. En önemli eserlerinden birisi de “Sarhoşname” adlı eserdir... (A-37).
- Âşık İmami'nin dört çocuğu vardır, çocuklarından en büyüğü Mesude'dir. Âşık İmami'nin çok sevdiği kızı Mesude'nin nişan törenine bütün eş, dost, akraba, Adana'nın ileri gelenleri, işadamları ve Âşık İmami'nin âşık arkadaşları katılmıştır... (A-49).
- Kul Haşim bundan yüz-yüz elli sene önce Kadirli yöresinde yaşamıştır. Kul Haşim, bilindiğine göre, çok küçük yaşta anasını ve babasını kaybetmiştir. Bunun için arada yetmiş, Gâvur Dağları yani güney illerinde; düğünlerde, oda sohbetlerinde saz çalmış, türkü söylemiş ve hikâye anlatmıştır... (A-82).
- Âşık Hüseyin, Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sarıkaya köyündendir. 1912 doğumlu olup 1940 yılında vefat etmiştir... (A-25).

Yukarıda örnekleri verilen açıklama bölümlerinde Öksüz Ali, Karacaoğlu, Âşık Hüseyin Tenecioğlu, Âşık İmami, Âşık Cemali, Ali Kemal Yiğit, Dadaloğlu, Âşık Hüseyin, Kul Haşim ve Âşık Hüseyin Kaçıran hakkında bilgiler vererek hem üstatlara saygı hürmet yerine getirilmiş olmakta hem de bilinmesi gerek bilgiler sunulmaktadır. Metinlerimizde görüldüğü üzere birden fazla Âşık Hüseyin geçmekte bunları birbirinden ayırmak ancak soyadları ya da özgeçmişlerinin anlatılmasıyla sağlanabilmektedir. Böylelikle âşıklar bir nevi yanlışlıkları da önlemektedir.

Bazı hikâyeli türkülerde ise hikâyenin geçtiği zamanı, mekânı, ortamı, dönemi tanıttıcı bilgiler vermektedir. Örneğin:

- Bundan 60-70 yıl önceleri, radyonun televizyonun olmadığı dönemlerde, radyo ve televizyonun görevini âşıklar yapmış. Âşıklar köyden köye, ilçeden ilçeye gezerler, bir ağanın köyün ileri gelenlerinin evinde, konağında, haftalarca türküler söylerlermiş... (A-30).

- Gâvurdağı'nın çevresindeki yolları birbirine bağlayan kavşak noktasında “Alman Pınarı” denilen bir yer vardır. Eskiden bu bölgede, Çukurova'daki aşiret beylerini temsil eden, gözcüler olurmuş... (A-14).
- Gezgin âşıklığın yaygın olduğu yıllarda âşıklara çok önem verilirmiş. Şimdiki gibi radyo, televizyon, bilgisayar yoktu. Âşıklar canlı canlı çalar, söylerler. Sazları ile sözü mayalanan, sesi ile söze mana katan kişilere âşık denirdi... (A-31).
- Eskiden Kadirli'nin varlıklı insanları eğlenmek için vilayetleri Adana'ya değil de, Adana'dan daha hareketli ve şen olan Ceyhan'a giderlerdi. Kadirliiler mahsüllerini bile Ceyhan'da satarlar ve ihtiyaçlarını da Ceyhan'dan temin ederlerdi. Kadirliiler Ceyhan'a giderken Ceyhan Nehri'ni “gemi” dedikleri, ağaçtan yapılmış sal ile geçerlerdi. Kadirli'nin zengin ve ağaları Ceyhan'daki pavyonlarda eğlenir, han denilen, üstü otel, altı da atların ahırını olan büyük binalarda kalırlardı... (A-21).
- Gacar Yörükleri, Kozan'dan aşağı İmamoğlu, Ceyhan ve Yumurtalık köylerinde kışlar, yazın da Toroslar'a ve Erciyes'e ve daha çok da Niğde'nin Munbuç yaylarına kadar çıkar,..Bu Gacar Yörüklerinde bundan yüz sene evvel şöyle bir aşk olayı yaşanmış:... (A-29).

Hikâyeli türkülerde böyle bir açıklamaya ihtiyaç duyan âşık dönemin, şartların iyi algılanmasını amaçlamakta, hikâyenin başında bu bilgileri vererek olası yanlış değerlendirmelerin önüne geçmeyi amaç etmektedir. Ancak bunun yanında eski dönemlerde aşığın işlevinden bahsederek, kendilerine verilen değeri anımsatır belki de eski günlere dönme, kendilerine eskiden verilen değerini tekrar gösterme arzusunu yan amaç olarak ortaya koyar (A-30, A-31).

5.1.2. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Kalıpları

5.1.2.1. Atasözleri

Âşıkların söylemiş oldukları hikâyeli türkülerin içerisinde yer yer atasözlerine de rastlanmaktadır. Bu atasözleri kimi zaman nesir bölümünde (A-61, A-31, A-8), kimi zaman ise manzum bölümde (A-14, A-1, A-88, A-55) yer almaktadır.

Mensur bölümde yer alan atasözlerinden bazıları günümüz Atasözleri ve Deyimler sözlüklerinde yer alamamaktadır. Bunlar ya yerel kullanımda olan ya da henüz atasözü niteliği kazanamamış özlü sözlerdir.

- ...yağmuru yel azdırır, insanı el azdırır... (A-61). (Rüzgâr nasıl yağmuru artırır, insanı yoldan çıkaran da çevresidir).
- ...içki şişede durduğu gibi durmaz... (A-61) (İçki şişede durduğu gibi durgun olmaz, insan içince istemediği şeyleri yapabilir.).
- ...İçki kediye aslan eder... (A-61). (İçki insana yalandan cesaret verir).

Mensur bölümde yer alan atasözleri genellikle konuşma içerisinde anlatımı güçlendirmek için kullanılan sözlerdir. Bunlardan bazıları atasözü sözlüklerinde geçen kullanımından farklı olarak kullanılabilir. Örneğin:

- ...amca arkamı tıpkılayarak, “oğlum ağaç dalı ile güzel olur, bu değişler de hikâyesi ile güzel olur” dedi... (A-8). (**ulu ağacın gürültüsü dal ile, mutlu evin yakışığı döl ile** bir ağacın dal budak salarak gürleşmesi gibi bir ailenin mutluluğu da yetiştirdiği çocuklarla pekişir, gürleşir.) ifadesinde geçen “ağaç dalı ile güzel olur” atasözü tek bir yargıdan oluşurken bu atasözünün tam şekli “ulu ağacın gürültüsü dal ile, mutlu evin yakışığı döl ile” biçimindedir.

Genel kullanımda eksilteli cümle iken metinde tam cümle halinde kullanılan atasözlerine de rastlamaktayız:

- ...bir söz var bilir misin, “At beslenirken, kızı istenirken verecekmisin” derler... (A-8). (**at beslenirken kız istenirken:** at bakımlı olduğunda satılmalı, kız da güzelliği geçmeden evlendirilmelidir.).
- Anasın görüp de kızın almalı (A-1). (**anasına bak, kızını al, kenarına (kıyısına, tarağına) bak, bezini al:** bir kızın karakterini öğrenmek isteyenler, anasının durumunu göz önüne alırlarsa aldanmamış olurlar.).
- Yiğit ölür şanı kalır (A-14) (**at ölür meydan (nalı) kalır, yiğit ölür şan (namı) kalır:** yaşarken iyi işler yapmalı, iyi bir ad bırakılmaya çalışılmalıdır.).

Atasözleri bir toplumun ortak kullandığı kalıplaşmış sözlerdir. Bu nedenle atasözlerindeki sözcükler ya da sözcüklerin sırası değiştirilmez. Ancak bu kalıplaşmanın bir istisnası yerel söyleyiş özellikleridir diyebiliriz. Atasözleri farklı bölgelerde değişik şekillerde söylenebilmektedir. Bazı atasözlerinde, hem sözcüklerin sırası hem de sözcükler değişebilmektedir. Ancak, bu değişiklik kişiden kişiye değil bölgeden bölgedir. Bu durum, atasözlerinin tarihsel süreç içinde ve farklı bölgelerde değişikliğe uğrayabildiğini gösterir.

- ...Acaba kız da beni sevdi mi diye kıza bir türkü yakar. *Kızım sana söylüyorum, sen işit dercesine, el altından, dil altından bakalım ne söyler...* (A-31). (**kızım**

sana söylüyorum (dedim) gelinim sen anla (işit): 1) doğrudan doğruya kendisine söylenemeyen düşünce ve uyarıların, o kimsenin çok yakınına söylendiğinde kullanılan bir söz; 2) herhangi birine dolaylı olarak söylenecek uyarı söz konusu olduğunda kullanılan bir söz.).

- Kara günler gelir geçer (A-14). (**kara gün kararır kalmaz:** insanın sıkıntılı zamanı sürüp gitmez, arkasından iyi günler de gelir.).

Atasözleri şiirsel söyleyişte de kimi zaman şiirin söylenişine duyguların sunulmasına, kafiye ve redife göre küçük değişikliklere uğrayabilmektedir.

- Sarı altın pas tutar mı (A-14) (**altın pas tutmaz:** şerefli, temiz insana hiç kimse leke süremez.).
- Taş düştüğü yerde ağır (A-1). (**taş düştüğü yerde ağırdır (kalır)** kişinin değerini en iyi bilenler, kendi çevresinde bulunanlardır.).
- Kara haber bucak bucak duyuldu (A-88). (**kara haber tez duyulur:** ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır.).
- Garalı bir habar aldım (A-55). (**kara haber tez duyulur:** ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır.)

5.1.2.2. Deyimler

Kısa ve özlü ifadeler taşıyan deyimler hikâyeli türkülerde en çok kullanılan ses olaylarındandır. Söyleyiciler düşüncelerini veya olayı az sözle belirtmek ya da daha etkili kılmak için deyimlerini kullanmışlardır.

Yerleri değiştirilemez; bir kelime çıkarılıp, aynı anlama da gelse yerine başka bir kelime konamaz. "Eli yüzü düzgün" deyimini, "yüzü eli düzgün" biçiminde; "baş kaldırmak" deyimini, "kafa kaldırmak" biçiminde değiştirilip söylenemez; söylenece de deyim olmaz. Ancak incelemekte olduğumuz alandan derlediğimiz kimi metinlerdeki deyimlerde kelimelerin yerleri değişmiştir, bu şiirlerde sanatsal söyleyiş, kafiye denkleştirme amacıyla olabileceği gibi genel kullanım olarak da karşımıza çıkabilir:

- Sevgilim Döndü'yle *düştük yollara* (A-18) (**yola düşmek:** yola çıkmak, yol almaya başlamak).
- Genç yaşında *düştüm böyle dillere* (A-18) (**dile (dillere) düşmek:** hakkında dedikodu yapılmak)
- ... Öksüz Ali'nin *yüreğine bir sızı düşer* ve şu türküyü söyler... (A-19). (**yüreğine od (ateş) düşmek:** felakete uğramak, çok üzülmek)

- Gözlerime *indi perde* (A-63). (**perde inmek** 1) *hlk.* gözde katarakt olmak; 2) *hlk.* gizlemek, örtmek; 3) bir tiyatro oyunu bitmek.)
- Karac' oğlan düşmüş gurbet ellere (A-5). (**gurbete (gurbet ele) düşmek** aile ocağından uzak bir yere gitmek.)
- Akkız'ın aşkına *yakmış serini* (A-5). (**başını yakmak** güç bir duruma sokmak.)
- *Tütmez oldu bizim baca* (A-62). (**bacası tütmez olmak** aile dağılmak veya işi bozulmak.)
- Yaşamak istemem *gider gücüme* (A-55). (**gücüne gitmek**: gönlü kırılmak, onuruna dokunmak).
- Gerdibi'nden çıktım da *düştüm yollara* (A-32). (**yola (yollara) düşmek**: yola çıkmak, yol almaya başlamak).
- Osman Ağa *sürdürür saltanatını* (A-26). (**saltanat sürmek**: 1) hükümdarlık etmek; 2) bolluk içinde yaşamak.)
- Her yerde söylenir *düşmüşsün dile* (A-26). (**dile (dillere) düşmek** hakkında dedikodu yapılmak).
- Aşk-ı muhabbetle *düştük dillere* (A-21). (**dile (dillere) düşmek**: hakkında dedikodu yapılmak)
- Körümüş *gözlerim görmedim önü* (A-21). (**gözünün önünü görmemek**: sisten, pustan dolayı etrafını görememek.)
- Araba *çıkمامış yoldan* (A-38). (**yoldan çıkmak**: 1) belli bir yol izleyen taşıtlar herhangi bir sebeple yolundan ayrılmak, gitmez olmak; 2) *mec.* doğru yoldan ayrılmak.
- Yeter Âşık Hacım *yanıyor içim* (A-40). (**içi yanmak**: 1) çok susamak; 2) büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzülme. 3) bir şeye karşı büyük bir özlem duymak).
- Nasıl *düştün canilerin ağına* (A-88). (**ağına düşürmek**: tuzağına düşürmek).
- Halden bilmezlerin *düşmüş eline* (A-28). (**eline düşmek** 1) egemenliği, buyruğu altına girmek. 2) yakalanmak. 3) birine muhtaç olmak. 4) rastlamak, tesadüf etmek).

Bir deymi bir yerde normal kullanılırken başka bir yerde kelimeler yer değiştirmiş olarak kullanılabilir. Bunda temel etmen kafiye uyumu ve ezgidir diyebiliriz:

- Gripten *düştü yatağa* (A-38). (**yatağa (yatalara) düşmek:** yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak).
- Merakdan *yatağa düştü* (A-37). (**yatağa (yatalara) düşmek:** yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak).

Deyimler kalıplaşmış kelime birliktelikleri olsalar da kullanımları esnasında deyimini oluşturan kelimeler arasına başka sözcükler girebilmektedir:

- ...Gönül bu ya, Döndü de *gönlünü* Öksüz Ali'ye *kaptırmıştır*.... (**gönlünü kaptırmak**
âşık olmak) (A-18)
- ...Kara sevda yüreklerini kavurur. O ara Ali'nin *aklına saz merakı düşer*... (A-19). (**aklına düşmek:** 1) hatırlamak 2) kafasında bir düşünce doğmak.)
- Acın *yüreklere yaktı dağladı* (A-58). (**yüreğini dağlamak:** acıyla ve özlemle içi yanmak, acıyla kıvrılmak.).
- *Hakkım varsa helal ettim* (A-45). (**hakkını helal etmek:** hakkını, emeğini bağışlamak).
- ...Bir gün yine bir düğünde çalıp söylerken *aklına* Meryem'i *düşer* ve... (A-28). (**aklına düşmek:** 1) hatırlamak. 2) kafasında bir düşünce doğmak.).
- Yoksulluk *düşürdü çaresiz derde* (A-21). (**derde (dertlere) düşmek:** 1) sorunla karşılaşmak; 2) *mec.* Hastalanmak)
- Ağ ellere *yakmış* Mekke *kınası* (A-1). (**kına yakmak:** 1) kınayı su ile karıştırıp bulamaç kıvamına getirerek boyanacak yere sürmek. 2) *mec.* birinin uğradığı kötü duruma çok sevinmek).

Bazı deyimler gerçek anlamından farklı bir anlam ifade. Mecaz anlamlı deyimlerde kullanılan sözcüklerin ya biri ya da tümü gerçek anlamını yitirmiştir. Türkçemizde bu çeşitteki deyimler gerçek anlamlı deyimlere nazaran daha çok karşımıza çıkmaktadır.

- Adana'da *çevirirler dolabı* (A-1). (**dolap çevirmek (döndürmek):** hile ve dalavere ile iş yapmak).
- Ağlayı ağlayı *düştüm yollara* (A-1). (**yola (yollara) düşmek** yola çıkmak, yol almaya başlamak)
- *Gözüm kaldı* bir kaplanın postunda (A-1). (**gözü kalmak** 1) elde edemediği bir şeye karşı isteği sürmek; 2) elde edemediği bir şeyi kıskanmak)

- Güz gelince *başın alır gidersin* (A-1). (**başını alıp gitmek:** izin almadan ve gideceği yeri bildirmeden gitmek, savuşmak)
- Gâvurdağı şimdi *başın dumanlı* (A-1). (**başını duman almak:** efkârlanmak.)
- Satılmaz kumaşım *gözden düşkündür* (A-1). (**gözden düşmek:** bir kişi veya şey değerini yitirmek, rağbet görmemek.)
- Yeni köyde *yuttuk hapı* (A-57). (**hapı yutmak:** *tkz.* kötü bir duruma düşmek)
- *Yırtarsam iyi kefeni* (A-57). (**kefeni yırtmak:** ağır bir hastalıkta ölüm tehlikesini atlatmak.)
- *Kulak verin* Meyremce'nin methine (A-46). (**kulak vermek:** değer vermek, önemsemek).(**kulak vermek:** merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak).
- Yazık *ciğerimin başını yaktın* (A-42). (**ciğerini yakmak:** bir kimseye büyük bir acı çektirmek.)
- Nefsani'yim *bahdım gara* (A-32). (**bahtı kara olmak:** sürekli olarak talihi yaver gitmemek, mutsuz olmak.)
- *Meyve vermez* bir bağ diye deftere (A-59). (**meyve vermek:** 1) ürün vermek; 2) *mec.* bir eser ortaya çıkarmak.)
- ...kadere inanmak gerek oğlum” diyerek *işi tatlıya bağlar...* (A-18). (**işi tatlıya bağlamak:** sorunlu bir işi, iyi bir biçimde çözmek).
- ...Emmisi, Öksüz Ali'yi hiç *hesaba almaz* ve Döne'yi yan köyden Hössük isminde birine vereceğini söyler... (A-19). (**hesaba almamak:** önem vermemek.)
- *Aklım başımdan aldı* bir göğ ela (A-19). (**aklım başımdan almak:** bir şey birini düşünemeyecek bir duruma getirmek, çok şaşırtmak)
- Üç günlük hasretin *yüreğim yakar* (A-19). (**yüreği yanmak** 1) çok acımak. 2) felakete uğramak.)
- Yakma *boyun bükenleri* (A-63). (**boynunu bükme** 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek 3) bitki canlılığını yitirmek.)
- İpe *boyun eğilir* mi (A-68). (**boyun eğmek:** isteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak).
- Hayatta *yüzlerin gülmedi* yavrum (A-69). (**yüzü gülmek** 1) sevinci yüzünden belli olmak. 2) feraha kavuşmak. 3) temiz, tertipli duruma gelmek.

- Ağlıyor baban *bağrını deldi* (A-69). (**bağrını delmek**: çok dokunmak, içine işlemek.)
- ...Akkız evli olduğu ve *yüz vermediği* halde peşini bırakmaz... (A-5) (**yüz vermemek** 1) ilgi, yakınlık göstermemek. 2) önemsememek.)
- ...Karacaoğlan gidedursun, Akkız'ın emmisinin oğlu yine *ayağına dolaşır*... (A-5). (**ayağına dolanmak (dolaşmak)** 1) başkasına yapmayı tasarladığı kötülük kendi başına gelmek; 2) iş yapmakta olan birine engel olmak, yürümesine engel olmak.)
- *Yolum düştü* Adana'ya giderim (A-10). (**yolu düşmek** o yerden geçmesi gerek.)
- *Yüreğimi dağlamaya* başladı (A-10). (**yüreğini dağlamak**: acıyla ve özlemlerle içi yanmak, acıyla kıvrılmak.)
- ...Avşar oğlu *canını dişine alır*, orada kalır... (A-15). (**canını dişine almak (takmak)**: 1) her tehlikeyi göze alarak işe girişmek. 2) bütün gücünü harcayarak yapmak.)
- Elif *kaşlarını çatar* (A-1). (**kaşlarını çatmak**: kızmak, öfkelenmek.)
- ...Kendi kendine bir *düşünceye daldı*, “altı yıldır buradayım... (A-1). (**düşünceye dalmak**: derin derin düşünmek).
- ...Karacaoğlan, “dolaştım, Maraş'ta karın tokluğuna çalıştım, adam olamadım. Beni ancak sen *adam edersin*”, dedi... (A-1). (**adam etmek**: 1) eğitmek, yetiştirmek, topluma yararlı duruma getirmek; 2) bir yeri düzene sokmak; 3) işe yarar duruma getirmek.)

Deyimlerin bazılarında sonunda eylem veya ekeylem yoktur. Bu tür deyimler tam yargı anlamı vermezler.

- ...Murat Ağa *hali vakti yerinde* olduğu için kasabaya göçer ve orada ikâmet eder...(A-37). (**hâli vakti yerinde**: paraca durumu iyi, zengin),

Deyimler çoğunlukla mastar hâlinde olduklarından fiil çekimine girerler. Âşıkların söylemiş oldukları hikâyeli türkülerde de bu özelliğe sahip çok fazla deyim olduğunu görmekteyiz:

- Böyleymiş *alnımızın yazısı* (A-47). (**alnında yazılmış olmak**: bir olayın, kişinin başına gelmesini Allah yazmış olmak.)
- ...Durumu biraz anlar ve *yola koyulur*... (A-18) (**yola koyulmak**: yola düzülme)

- *Gözüm yoktur* bu ellerin taşında (A-18) (**gözü olmamak**: 1) bir şeye sahip olmayı istememek; 2) heves beslememek, fazla önem vermemek
- ...Hadiseyi gören herkes zavallı âşıklara *hayran gözle bakarlar...* (A-18). (**hayran olmak (kalmak)**: çok beğenmek).
- Ağlamasın *kına yaksın* ağ ele (A-19). (**kına (kınalar) yakmak**: kınayı su ile karıştırıp bulamaç kıvamına getirerek boyanacak yere sürmek)
- ...başkasına *söz kestik* diye bize kırıldı mı acaba? (A-19). (**söz kesmek**: genellikle evlenmek için anlaşıp kesin karar vermek)
- ...Döne de gelinlik kız oldu, acele edip onlara sormadık, onları *adam yerine koymadık*, bize kırılırsalar da haklılar... (A-19). (**adam yerine (hesabına)** Halına (yoluna, diline, eline, kılma)
- Tutuldun vereme *canın çıkacak* (A-69). (**canı çıkmak**: 1) çok yorulmak veya çok zorluk çekmek. 2) ölmek. 3) çok yıpranmak. 4) zarar etmek)
- ...Emmisinin kızının yüzünü görebilmek için birçok *fırsat kolları* ama bir çaresini bulamaz....(A-5) (**fırsat kollamak (gözlemek)** yapmak istediği iş için uygun bir zaman veya bir durum beklemek.)
- *Vadem yeter* ise yolda ölürüm (A-10). (**vadesi yetmek** ölmek.)
- Anam babam başım tacı (A-15). (**baş tacı etmek**: çok sevmek ve saymak, el üstünde tutmak.)
- ... Orada birçok âşık ve saz gördü. Herkes yiyor, içiyor, *keyfine bakıyor...* (A-1). (**keyfine bakmak**: dilediğince yaşamak, güzel vakit geçirmek).
- ...*Hoş beşten sonra*, “sen kimsin” diye sordular... (A-1). (**hoşbeş etmek**: sohbet etmek).
- Karac’oğlan bana yazık
- Yar yitirdim *bağrım ezik* (A-1). (**bağrını ezmek**: üzülme, dertlenme).
- ...Akşam oldu, *nikâhlarını* ağa *yaptırdı*, yemeklerini verdi ve çadırlarına yolladı... (A-1). (**nikâh kıymak**: nikâh memuru kanuna göre çiftlerin karı koca olduklarını bildirmek.)
- ...Karacaoğlan, “sen bana *haram oldun*, otur türkümü dinle”, dedi... (A-1). (**bir şey birine) haram olmak**: bir şeyden gereği gibi yararlanamamak).
- Tek başım *sağolsun* yar mı bulunmaz (A-1). (**sağ olsun**: 1) biri için sitem yollu bir şey söyleneceği zaman söyleyenin iyi niyetini belirtmek amacıyla sözün

başına getirilen bir söz. 2) bir kişiye güven duyulduğu zamanlarda kullanılan bir söz.)

- *Karayı bağla* da beyazı çöz at (A-1). (**karalar bağlamak (giymek):** yas tutmak).
- Yârimin *yolunu yapayım* derdim (A-1). (**yolunu yapmak:** bir işin istediği gibi olması için uygun zemin hazırlamak.)
- Görüncek cemalin *selavat verdim* (A-1). (**salavat getirmek:** 1) Hz. Muhammed'e saygı bildirmek için dua okumak; 2) tehlikeli bir durumda dua okumak.
- ...Kadının emmi demesi Karacaoğlan'ın *zoruna gitti*, bakalım ne söyledi... (A-1). (**zoruna gitmek:** onuruna dokunmak, gücüne gitmek.)
- Mevlam yaratmış *hor görme* (A-1). (**hor görmek:** bir kimseye değersiz gözle bakmak).
- Kırk yaşadım *aklım başıma geldi* (A-1). (**aklı başına gelmek:** 1) davranışlarının yanlışlığını sezerek doğru yolu bulmak. 2) ayılmak, kendine gelmek
- Altmışa varınca *tebdilim şaştı* (A-1). (**tebdili şaşmak:** ne yapacağını bilememek, telaşa kapılmak).
- Oğlan evlendirip *gelin alınmaz* (A-26). (**gelin almak:** 1) erkeğe bir eş bulmak; 2) gelini babasının evinden özel bir törenle alıp damadın evine götürmek.)
- Acı söyler *yüreğini yakarım* (A-26). (**yüreği yanmak** 1) çok acımak. 2) felakete uğramak.)
- Can *telef ediyon* bil Acem Kızı (A-26). (**telef etmek** 1) hayvanı öldürmek; 2) *mec.* mahvetmek, yok etmek)
- ...Âşık Hüseyin yine *yollara düşer*.... (A-21). (**yola (yollara) düşmek:** yola çıkmak, yol almaya başlamak)
- Daha *sürme çekme* kalem kaşlara (A-21). (**sürme çekmek:** gözleri sürme ile boyamak).
- Dal *boynunu eğdin* bugün (A-4). (**boyun eğmek:** isteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak).
- *Hasret kaldım* bala ete (A-57). (**hasret kalmak:** özlemek.)
- ...Âşık Cemali o yıl hacca gider ve orada *Hakk'ın rahmetine kavuşur*... (A-34). (**Hakk'ın rahmetine kavuşmak:** ölmek).

- ...babası, kardeşleri ve yeğenlerine *gönül koyar* ve bir daha baba memleketine uğramaz. (A-47). (**gönül koymak**: gücenmek, alınmak, darılmak.).
- Yerinizde yurdunuzda *gözüm yok* (A-47). (**gözü olmamak**: 1) bir şeye sahip olmayı istememek; 2) heves beslememek, fazla önem vermemek).
- Benden *selam söylen* Muhtar Emir'e (A-47). (**selam yollamak (salmak)**: birine esenleme haberi göndermek).
- ... Kız acaba âşık ne diyecek diye düşünür ve *sabahı zor eder...* (A-47). (**sabahı zor etmek**: bir türlü sabah olmamak).
- Zaten ben *belamı buldum* kullardan (A-48). (**belasını bulmak**: hak ettiği cezayı görmek).
- Kaçıran'ın *aklı şaşdı* (A-38). (**aklını şaşırmak**: yerinde olmayan bir iş yapmak, yersiz düşünmek).
- Hara'da *boynunu büküp* durmasın (A-50). (**boynunu bükmek**: 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek.).
- Ellerin *eline bakıp* durmasın (A-50). (**(birinin) eline bakmak**: 1) bir kimsenin yardımıyla geçinmek. 2) "ne getirdi" diye gözlemek.).
- Şu dünyada artık *yüzüm gülmedi* (A-40). (**yüzü gülmek**: 1) sevinci yüzünden belli olmak. 2) feraha kavuşmak. 3) temiz, tertipli duruma gelmek.).
- Hüseyin'im *belim büküldü* (A-24). (**beli bükülmek**: yaşlılık yüzünden güçsüz kalmak, bir iş yapamayacak duruma düşmek.).
- Yavruların *boyunları bükülür* (A-82). (**boynunu bükmek**: 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek.).
- *Yüz sürdüm* yalvardım türbe taşına (A-27). (**eşiğine yüz sürmek**: bir dilekte bulunmak için bir kişiye yalvarmaya gitmek.) (**yüz sürmek**: aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.).
- ...Hızır Aleyhisselam, Lokman Hekim'i *lafa tutar* ve elindeki deftere... (A-28). (**lafa tutmak**: yersiz, zamansız ve sürekli konuşarak meşgul etmek, oyalamak.).
- ...Bazı insanlardan *akıl danışırken* birisi... (A-28). (**akıl danışmak**: bir konuda birinin görüşünü sormak).

- ...Çobanların içinden Meryem’de *gözü olan* bir çoban durumu beye anlatır, bey de Mehmet’i kovar... (A-28). (**gözü olmak**: bir şeyi ele geçirmek isteği beslemek.).
- Babası zalimmiş halden bilmedi
- Dinsiz imiş hiç *imana gelmedi* (A-28). (**imana gelmek**: 1) Müslümanlığı kabul etmek; 2) en sonunda doğruyu söylemek; 3) sonradan bir şeyi kabul edip uymak.).
- ...Iraz aşiretler arasında, çok güzel olduğu için, beğenilir, her gören ona âşık olur, *gönül verirmiş*... (A-29). (**gönül vermek**: 1) sevmek, âşık olmak. 2) bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, eğinmek, meyletmek. 3) düşkün olmak.).
- ...Adana’nın köprüsünden geçerken Adana valisi Iraz’ı görür ve Iraz’a *gönül düşürür*... (A-29). (**gönlünü düşürmek**: âşık olmak, sevdalanmak).
- *Aklım ermez* oldu gayrı deliyim (A-29). (**aklı ermek**: 1) anlayabilmek. 2) akılcı olgunlaşmak).
- Öğle vakti oldu *sela verildi* (A-88). (**sala vermek (okumak)**: 1) minarelerde, salat okuyarak cuma namazını haber vermek. 2) bir kimsenin ölümünü, minareden salat okuyarak duyurmak.).
- Anneler ağlıyor *yüzü gülmüyor* (A-32). (**yüzü gülmek** 1) sevinci yüzünden belli olmak. 2) feraha kavuşmak. 3) temiz, tertipli duruma gelmek.).
- ...Daha sonra derviş *ortadan kayboldu*. Meğer derviş Hızır Aleyhisselam’mış.... (A-6). (**ortadan kaybolmak**: 1) saklanılmak, bulunmaz olmak; 2) nereye gittiği bilinmemek, kimseye sezdirmeden gitmek. 3) yok edilmek, kullanılmamak. 4) öldürülmek.).
- ...Yakup, ihtiyarlara, “babama söyleyin de amcama *dünür gitsin*”, dedi... (A-6). (**dünür gitmek**: evlenecek kimse için kız istemeye gitmek).
- Mısır’ın Bağdat’ın telli turnası
- Dostun sana *selam saldı* Kınalı (A-6). (**selam yollamak (salmak)**: birine eslenme haberi göndermek.).
- ...Pınara geldiğinde Yakup’un orada beklediğini gördü. Yakup Kınalı’yla evlendi, *muratlarına erdiler*... (A-6). (**murada (muradına) ermek**: isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek.).
- Yaptığın *yuvayı bozdu* (A-45). (**yuvasını bozmak**: aile düzenini dağıtmak.)

- Mustafa *murat almadı* (A-53). (**murat almak**: dileğine kavuşmak.).
- Ellerine *kına yakın* (A-53). (**kına yakmak** 1) kınayı su ile karıştırıp bulamaç kıvamına getirerek boyanacak yere sürmek. 2) *mec.* birinin uğradığı kötü duruma çok sevinmek.).
- Al çözdü *karalar bağladı* gitti (A-59). (**karalar bağlamak (giymek)**: yas tutmak).
- *Boyun büktüm* kaderimin yüzünden (A-59). (**boyun bükme**: boynunu bükme, 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek, 3) bitki canlılığını yitirmek.).
- Nice ağa beyin *işin görürdüm* (A-59). (**işini görmek**: 1) görevini yapmak. 2) *mec.* dövme; 3) *argo* öldürmek.).

Kimi ikilemeler de deyim oluşturabilmektedir. "sarmaş dolaş", "abuk sabuk gibi. Bunlar kimi zaman bir kelimenin aynen tekrarı ile oluşabildiği gibi zıt anlamlı, yakın anlamlı kelimelerin yan yana kullanılması gibi çeşitli kullanım şekilleriyle de deyimler oluşturabilmektedir:

- ...Daha türküsü biter bitmez Döndü bir çılgılla perdeyi açar ve Öksüz Ali'nin üstüne atılır. Sazını bırakan Öksüz Ali ile *sarmaş dolaş olurlar* (A-18). (**sarmaş dolaş olmak**: 1) birbirine sarılıp kucaklaşmak 2) iç içe girmek, karman çorman olmak.)
- *Vursam da başımı taştan taşlara* (A-21). (**başını taştan taşla vurmeye**: çaresiz kalarak çok pişman olmak.).
- ...Kasabada *taş taş üstünde kalmaz...* (A-4). (**taş taş üstünde bırakmamak**: baştan başa yıkıp yerle bir etmek).
- Kabak *gezer kapı kapı* (A-57). (**kapı kapı dolaşmak (gezmek)**: 1) ev ev gezmek; 2) bir yerlere sürekli girip çıkmak. 3) iş aramak için her yere başvurmak.)
- *Vaaz etti abuk sabık* (A-57). (**abuk sabuk konuşmak**: ne söylediğini bilmeden, düşüncesiz, tutarsız konuşmak.) (**vaaz vermek**: cami, mescit vb. yerlerde dinî konuşma yapmak).
- ...Pınarın başında kızla âşık *göz göze gelir...* (A-47). (**göz göze gelmek**: her iki tarafın bakışları karşılaşmak)
- *Elim ayağım dolaşır* (A-55). (**eli ayağı (ayağına) dolaşmak**: şaşırarak, telaşlanmak).

- ...Diğer şahin, Kozanoğlu'nun şahininin *kolunu kanadını* kısa sürede *kırmış*... (A-59). (**kolu kanadı kırılmak**: bir şey yapamayacak duruma gelmek, çaresiz kalmak).
- Bacıların *saçlarını yoldular* (A-88). (**saçını başını yolmak**: çok üzülme, üzüntüsünden dövünmek).

Deyimlerde amaç anlamı güçlendirmek olduğu için benzetme sanatı çokça kullanılmaktadır. Örneğin:

- *Anamdan doğmuşa döndürdün* felek (A-1). (**anadan doğmuşa dönmek (anadan yeni doğmuş gibi olmak)**: 1) dertsiz, tasasız bir duruma gelmek; 2) günahlardan arınmış duruma gelmek.).

Bazı deyimler yerel anlatım özelliği göstermektedir. Bu deyimler hayat tecrübelerinden ve yaşam koşullarından esinlenerek ortaya çıkmış deyimlerdir. Bu yüzden benzetmelere çok sık rastlanır.

- ... Oğlan Döndü'yü görünce *çam isi gibi sıvanakalır*... (A-18) (**çam isi gibi sıvanmak**: Yapışmak, ayrılmamak).
- Ayşe'nin cadı anasının büyüsü tutar, istediği olur. Ali ile Ayşe birbirlerine kötü görünmeye başlarlar, yüzleri yüzlerine, sözleri kulaklarına *karaçalı diken gibi batar* (A-63). (**karaçalı diken gibi batmak** sözleri çok ağır gelmek, zoruna gitmek.).
- ...*Yaşanacak günlerim, yiyecek ekmeğim aşım* varmış.... (A-82). (**yiyecek ekmeği olmak**: daha ömrü olmak).
- Yamyamların *süt gölünü sömüre* (A-47). (**süt gölünü sömürmek**: bütün varlığını, değerli mallarını bitirmek.).
- ...Mahmut bazı arkadaşlarla tanışır, *önü iyi sonu kötü olur*... (A-69). (**önü iyi sonu kötü olmak**: Başlangıçta iyi gibi gözükken bir durumun sonradan zararlı olduğunu görmek.).

Bazı deyimler genel kullanımın dışında yerel söyleyiş özellikleri göstermektedir. Bu deyimlerin çok benzer şekilleri bilinirken yöresel farklılık olarak kimi zaman farklı kelimeler kullanılarak anlam verilmiştir. Ancak aynı anlam korunmuştur.

- *Dünya malı hiç kalmadı gözünde* (A-18) (**gözü dünyayı görmemek**: hiç kimseye, hiçbir şeye önem, değer vermemek)
- *Kaderin kara mı yazdı* (A-45). (**alınının kara yazısı**: kötü kaderi, kötü talihi).

- Tez dönerim dedi *yemin söz etti* (A-27). (**yemin billah etmek:** *hlk.* Tanrı adını anarak ant içmek).
- Kimler *uğrattı nazara* (A-53). (**nazara gelmek:** göz değmek).
- Dar ikindin *figan düştü* (A-53). (**figan etmek:** bağırarak ağlamak, inlemek).
- Şihliler katlime *yazdı fermanı* (A-29). (**ferman çıkarmak:** 1) padişah tarafından herhangi bir konuda emir verilmek; 2) yetkili bir kimse tarafından buyruk verilmek.).
- Dizimin *kalmadı bitti dermanı* (A-29). (**dermanı kesilmek (dermandan kesilmek):** yorgunluktan güçsüzleşmek).
- Ayrı düştük düşmanlar mı *göz etti* (A-27). (**göz değmek:** uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek.).
- Korku verip *yüzlerini azdırma* (A-50). (**surat asmak:** kaşlarını çatıp yüzüne küskün veya dargın bir anlam vermek, somurtmak.).
- İmami *sözümü yabana atma* (A-49). (**lafını yabana atmamak:** söylenen söze değer vermek.).
- *Sızlasın ciğerin* olmasın çeken (A-48). (**ciğerini yakmak:** bir kimseye büyük bir acı çektirmek.).
- Bedduam namerde *boynun bükülsün* (A-48). (**boynunu bükmek:** 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek.).
- *Kara günler gelir geçer* (A-23). (**kara gün kararıp kalmaz:** insanın sıkıntılı zamanı sürüp gitmez, arkasından iyi günler de gelir.).
- Vaaz etsen hiç kanmazlar (A-57). (**vaaz vermek:** cami, mescit vb. yerlerde dinî konuşma yapmak).
- Yoksulluktan *düştüm gama* (A-57). (**gam çekmek:** tasalanmak, kaygılanmak, üzülmek).
- Ecel etti *değiş-tokuş* (A-57). (**değiş etmek:** *hlk.* bir şey verip yerine başka bir şey almak).
- ...Karısı, “haklısın herif, Ali’nin saz almaya gitmesi de Döne’nin *yüzünün ekşisi, belli*” der... (A-19). (**yüzünü buruşturmak (ekşitmek):** yüzüne öfke ve hoşnutsuzluk gösteren bir biçim vermek).

- *Ne yüz koydun ne de astar* (A-63). (**yüz verince astar istemek** kendisine gösterilen küçük bir ilgiden şımararak geniş yetki elde etmeye, daha çok yarar sağlamaya çalışmak).
- *Yandırdılar yüreğimin başını* (A-10). (**yüreğinin başı sızlamak** yüreği sızlamak.).
- ...Bu plan Mehmet'in *kafasına yatar* ve Meryem'in babasına... (A-28). **kafasına uymak**: aklına uymak.).

Bir cümlede ya da dizelerde birden çok deyim rastlanabilmektedir. Bu durum eserlerin ya da anlatımın anlam yönünden ne kadar yoğun olduğunun bir göstergesi niteliğindedir:

- *Söz verdin de niye döndün sözünden* (A-1). (**söz vermek** bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek) (**sözünden dönmek** verdiği sözü yerine getirmemek veya tutmamak.).
- *El kavşırıp divanında durmalı* (A-1). (**el bağlamak**: 1) saygı için ellerini göbeğinin üstüne kavuşturup durmak; 2) namaza durmak) (**divan durmak**: el pençe divan durmak).
- ... ancak bu olay Ali Kemal'in çok *ağırina gitmiştir, gurur yapar* kabul etmez... (A-87). (**ağırina gitmek**: onuruna dokunmak veya gücüne gitmek), (**gurura kapılmak**: büyüklenmek, gururlanmak).
- *Gözü yaşlı boynu bükük* Aşina (A-52). (**gözünden yaş boşanmak**: çok ağlamak), (**boynunu bükmek**: 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek.).
- *Aşiret yas tuttu kara bağladı* (A-58). (**yas tutmak**: 1) çok üzölmek, yasa bürünmek, matem tutmak. 2) duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.), (**karalar bağlamak (giymek)**: yas tutmak).
- ... Arada bir kaynana tavırlı kadın, “ne yapalım, *elimizden gelen* bu, belki de böylesi daha iyi, *yol yakınken* ayrılmaları her ikisi için de iyi olur, herkes kendi *başının çaresine baksın*” dedi... (A-59). (**elinden gelmek** yapabilmek), (**yol yakınken**: sezilen veya beliren kötü duruma düşmeden), (**başının çaresine bakmak**: kimseden yardım görmeden kendi işini kendi yapmak.).

Bazı deyimler aşırılık, abartma ya da küçültme anlamı vermektedir. Bu deyimlerde durumun ne kadar ileri seviyede olduğu anlatılmak istenir:

- *Bir deri bir kemik kaldım* (A-57). (**bir deri bir kemik (kalmak)**: çok zayıf olmak).
- ...Biz Senem'e *ağırlığınca altın vereceğiz*, bu para senin yedi ceddini zengin eder... (A-10). (**ağırlığınca altın etmek (değmek)**: çok değerli olmak.).
- Seni gördüm *yüreçğim sızılar* (A-21). (**yüreği sızlamak** çok acımak, çok üzülmek).
- ... Elif'i de getirip babasının yanına yatırır. *Kıyamet kopar...* (A-10). (**kıyamet kopmak**: 1) kıyamet günü gelmek; 2) *mec.* bir yerde çok gürültü ve telaş olmak.).

Deyimler duygu düşünceleri en özlü şekilde yansıtan kelime grupları olduğundan kimi deyimler dua ya da beddua anlamları taşımaktadır:

- Sen de *Allah'ından bulasın* oğul (A-48). (**Allah'ından bulsun**: “ben kendisine bir şey yapmayacağım, yaptığı kötülüğün cezasını Tanrı versin” anlamında kullanılan bir söz.).
- *Çiçeği burnunda* solasın oğul (A-48). (**çiçeği burnunda, çamuru karnında** çok taze)

Genel kullanımda birden çok yargı bildiren kimi deyimler metin içerisinde sadece bir bölümü kullanılarak anlamlandırılmış olabilmektedir:

- *Çiçeği burnunda* solasın oğul (A-48). (**çiçeği burnunda, çamuru karnında** çok taze)
- Yansıma sözcüklerle deyimler kurulmuş olabilmektedir:
- ...*Yüreği cız eder*, kollarını çemirer... (A-83). (**yüreği cız etmek**: çok acımak, içi sızlamak.).

Deyimler bir mısradan bitmeyebilmektedir. Bir mısradan bir kısmın diğer mısradan diğer kısmı yer alabilmektedir:

- Ala göze siyah *sürme*
Çekerler kara değil mi (A-1). (**sürme çekmek** gözleri sürme ile boyamak).

Deyimler anlamı güçlendiren, etkili kılan söz olaylarıdır. İncelediğimiz metinlerdeki deyim sayısının çokluğu yörede kullanılan dilin zengin, akıcı ve etkili bir dil olduğu fikrini oluşturmaktadır. Deyimlerle güçlendirilmiş sanat eserleri bunun göstergesidir.

5.1.2.3. Alkışlar-Kargışlar

Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde, hikâyenin kahramanları ya da anlatıcıları ruh hallerini alkış ya da kargışlarla dile getirmişlerdir.

Alkışlar:

- ...Çoban, “çok dertli söyledin, çok dertlisin, *Mevla sana yardım etsin*” der... (A-19).
- *Mevlam sabır vere kula* (A-65).
- Elif’ime *rahmet denilmez mi* (A-71).
- ...Ali Paşa, bir gece vakti Meryem’i kaçıır ve muratlarına ererler, *sizler de eresiniz...* (A-20).
- *Tek başım sağolsun yar mı bulunmaz* (A-1).
- *Koyma kadir Mevlam gamda firkatte* (A-1).
- *Canım kurban olsun burada kalandan* (A-1).
- *Hak rahmet etsin Mestan’a* (A-37).
- Mesude’ın *Allah’ım mesut eylesin*
Hayırlı uğurlu olsun nişanın kızım (A-49).
- *Git güle güle de bizlere bakma* (A-49).
- *Yoldaş olsun dinin imanın kızım* (A-49).
- *Allahıma sayısız şükürler olsun* (A-82).
- *Allah rahmet etsin mezardan yana* (A-58).
- *Allah cümlemizin işin onara* (A-6).
- *Arabacı gadan alam* (A-55). (Gada:bela,kaza)

Dua edilirken genellikle “Mevla, Mevla’m, Allah, Allah’ım, Hak” gibi sözcükler kullanılmaktadır. Daha çok yakınlarına dua etmektedir ancak kimi zaman kendine de dua etmektedirler.

Dualar çoğunlukla hikâyelerin içinde geçmekte ve olayların kahramanlarının birbirlerine söyledikleri dualar olmaktadır. Ancak A-20’de geçen “Ali Paşa bir gece vakti Meryem’i kaçıır ve muratlarına ererler, *sizler de eresiniz...*” ifadede olduğu gibi anlatıcı tarafından dinleyiciye de dua yapılabilmektedir.

Kargışlar:

- *Yıkılası Toprakkale (A-85).*
- *Öl, gitme sevdiğim bozlatın beni (A-31).*
- *Felek benden beter etsin halini*
- *Ben ölürsem yâdlar sarsın belini (A-1).*
- *Karışaydım bozbulanık sellere (A-1).*
- *Beni unutursan doyma yaşına (A-1).*
- *Aramızda yıkılası dağlar var (A-1).*
- *... Birincisi, beni şu az ileriye gömün, ikincisi sazımı şu ağaca asın, her kim elini uzatırsa eli çürüsün, cennet yüzü görmesin...(A-1).*
- *Gezme şu dünyada öl Osman Osman (A-26).*
- *Paramı çalanın gözü kör olsun (A-35).*
- *Kahrolası sarı motor (A-45).*
- *Yolun kapana Ankara (A-89).*
- *Gıran girsin kalanına (A-89).*
- *Kurusun keklik pınarı (A-53).*

Kargış ifadeleri şiirlerin yada anlatımların içerisinde geçse de aşağıdaki şiirde görüldüğü üzere tamamı kargışlardan oluşan şiirlere de rastlayabilmekteyiz.

Eğer zulm edersen garip babana
 Çiçeği burnunda solasın oğul
 Kılıç tutar iken kolun kalkmasın
 Düşmanına esir olasın oğul

Bedduam namerde boynun bükülsün
 Yüreğine yağlı hançer sokulsun
 Parçaların yol üstüne dökülsün
 Toplanıp torbaya dolasın oğul

Gözün bebeğine saplansın diken
 Sızlasın ciğerin olmasın çeken
 Nişanlın yanında duvaklı iken
 Zivaf gecesinde ölesin oğul

İmami usandım ben bu yollardan
 Binbir dert çekesin türlü hallardan
 Zaten ben belamı buldum kullardan
 Sen de Allah'ından bulasın oğul (A-48)

Kargışlar daha çok kendisinden zarar görülen insanlara yapılırsa da bazen insanlar dışındaki canlılar ya da cansız varlıklara da yapılmaktadır. Örneğin “*yıkılası dağlar*”, “*Kahrolası sarı motor*”, “*Yolun kapana Ankara*”, “*Kurusun keklik pınarı*”, “*Yıkılası Toprakkale*” gibi kargışlarda cansız mekânlara bedduada bulunmaktadır.

5.1.2.4. Tekrarlar

Anlamı güçlendirmek, pekiştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrarlanması, yakın veya uzak anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla oluşan söz öbeklerine “tekrarlar” (ikilemeler) denir.

Dilimizdeki ikilemelerin hiçbir dilde görülmeyen derecede zengin olduğu tartışmasız bir gerçektir. İkilemeyi kuran sözcüklerin genel özelliklerinin başında ses benzerliği, daha doğrusu ses uyumu, ses güzelliği gelmektedir.

Aynı kelimelerin tekrarlanmasıyla yapılan ikilemeler vardır:

- Suyun içtim *kana kana* (A-84)
- ...Yüreğinde *ılım ılım* bir şeylerin aktığını hisseder... (A-84)
- Benim gibi *yana yana* (A-84)
- ...Döndü ile Öksüz Ali, *zaman zaman* fırsatlardan istifade ederek buluşurlar ve konuşurlar... (A-18)
- ... Bir âşık sazını eline almış *yanık yanık* türküler söylemektedir.... (A-18)
- *Diyar diyar* gezen bezirgânbaşı (A-18)
- *Kıvrım kıvrım* yollu ey yüce dağlar (A-18)
- ... Şehre girdikten sonra *sora sora* bir sazıcı bulur ve gönlüne göre bir saz seçer... (A-19)

- ...Bir dere kenarına gelir, orada elini yüzünü yıkadıktan sonra derenin kenarında *dertli dertli* kavalını çalan bir çoban görür.... (A-19)
- Kokum götür *buram buram* (A-19)
- ...O sırada ne göreyim, Çukurova’da Yörüklere Aydınli denir, bir Aydınli Yörük kızı *edali edali* elinde kirmen eğiriyor... (A-64)
- ...Sarı Ali *gün gün* erir, ateşi yükselir... (A-67).
- ...Ali, anasının gözlerine *baka baka* ölür... (A-67).
- Güller *burcu burcu* kokar (A-75).
- *Dolani dolani* gelmiş (A-33).
- ...Hastalığı *gün gün* ilerleyen Hatice artık bu acılara dayanamaz ve başını yattığı karyolanın demirlerine vurarak ölür... (A-69).
- ...Kız testiği doldurup uzatırken, “al emmi, *doya doya iç*”, der... (A-2).
- *Birem birem* toplayayım odunu (A-2).
-Yanına iki adamını alan Yahudi tüccar *sora sora* Tanırlar Beldesini bulur...(A-10).
- *Araya araya* belki bulurum (A-10).
- ... Alır sazı eline, *dertli dertli* çalıp söylerken kızla göz göze gelir. Gelir ya içine *ılık ılık* bir şeyin aktığını hisseder... (A-31).
- Karı *dizleyi dizleyi*
- Yaralarım *göz göz* oldu
- Cerrah *gözleyi gözleyi* (A-15).
- *Işıl ışıl* kıpkırmızı kan oldu (A-16).
- *Ağlayı ağlayı* düştüm yollara (A-1).
- *Döne döne* teneşirin üstünde (A-1).
- *Gide gide* bütün yollar toz oldu (A-1).
- Oturup da *dertli dertli* söylerken (A-1).
- *Kıvrım kıvrım* gider Taylar’ın yolu (A-1).
- Dost elinden *içtim içtim* şad oldum (A-1).
- Karac’olan *devre devre* demim var (A-1).
- Bu dert beni *çeke çeke* götürür (A-1).
- Baş *pare pare* dağlar görünür (A-1).
- Deli gönlüm *esip esip* coşuyor (A-1).

- *Ilgıt ilgıt* eser seher yelleri (A-1).
- Ben söylerim *coşa coşa* (A-1).
- Kabak gezer *kapı kapı* (A-57).
- Kabak pişer *tüte tüte* (A-57).
- Kabak pişer *ılık ılık*
Ben bakarım *alık alık* (A-57).
- Meryemce de *azgın azgın* bakıyor (A-46).
- *Yata yata* gözü şişer (A-46).
- *Kovan kovan* arımız var (A-23).
- Günlerini *saya saya* (A-37).
- Sevdiğini *doya doya* (A-37).
- ... Köylerde türkü söyleye söyleye gittiği için Bulduruç'a ancak güzün varıyor... (A-29).
- *Yürüye yürüye* de vardım göllere (A-32).

Zıt kelimelerin tekrarlanmasıyla yapılmıştır:

- *İrili ufaklı* beyler görünür (A-1).
- *Orda burda* altın var diye (A-57).
- ... *vefalı vefasız* birçok dost edinir... (A-4).
- *Gelen gelir giden gider* (A-1).

Biri anlamlım diğeri anlamsız iki kelimenin tekrarlanmasıyla yapılmıştır:

- *Ayrı gayrı* neyimiz var (A-19)
- *Konu komşu* hep sızılar (A-67).
- ... Acem Kızı Maraşlı beyle Maraş'a gider, ev hanımı olur, *çoluk çocuk* sahibi olur... (A-21).
- ...“Ben de bir adam sanmışım, *kara kuru* biriymiş”, dedi... (A-1).
- ... Karacaoğlan'ın düğünden geldiğini duyan *konu-komşu*... (A-4).
- ...*Boyu posu*, endamı yerinde olan türküsünü hoş bir seda ile söyleyen aşığı dinleyen kız aşığın söylediklerinden etkilenir ve duygulanır... (A-23).
- ...Zorlukla tarladan toparladığı *kabı kacağı* örter... (A-83).

Her ikisi de anlamsız kelimenin tekrarlanmasıyla yapılmıştır.

- Engininden *âğbez âğbez* el gider (A-1).
- *Çıngı çıngı* yakar seni (A-60)
- Doldu diye *yelgin yelgin* kaldırdı (A-1).

- Gördüm yârim *melil melil* oturur (A-1).
- *Dağnerim dağnerim* sılam görünmez (A-1).

Yakın anlamlı kelimelerin tekrarlanmasıyla yapılmıştır.

- ...*Arar tarar* fakat Döndü'yü bulamaz... (A-18)
- ...Gördüğünden *sorar soruşturur*... (A-18)
- ... Yaşlı adam da, “benim aşım, işim, yaşım bitmiş, *param pulum* da yok... (A-19)
- ...Bir gün Ali, *dağda bayırda* sinekler ısırıldığı için, sıtmaya yakalanır... (A-67).
- Haber verin *eşe dosta* (A-85).
- *Dağa daşa* sordu seni (A-73).
- ...madem bu kadar da *malın mülkün* var gel o zaman beni babamdan istettir, ben de sana varayım” der... (A-23).
- ...Kız ise, “bana yarına kadar müsaade et, borumu *bohçamı, tasımı tarağımı* toplayayım... (A-23).

“m” sesinin sözün başına getirilmesiyle yapılmıştır:

- İğne ilaç *hap map* derken (A-38).
- *Ayyaş mayyaş* neye yaran (A-61)

Kimi ikilemelerin aralarına başka sözcükler girmiştir:

- *Yaktın* babam *yaktın* bizi (A-65).
- *Döktün* babam *döktün* bizi (A-65).
- *Büktün* babam *büktün* bizi (A-65).
- *Ektin* babam *ektin* bizi (A-65).
- *Uyuma* hey deli gönlüm *uyuma* (A-1).
- *Halep'i* de deli gönlüm *Halep'i* (A-1).
- *Gitme* beyim *gitme* yolda eğler var (A-1).
- *Yaşa* Karac' oğlan *yaşa* (A-1).

İkilemeyi oluşturan kelimelerin arasına çekim eki girebilmektedir:

- Karac' oğlan düşmüş *halden hallere* (A-5).
- ...Senem'in güzelliği dilden dile, *köyden köye* duyulur. ... (A-10).
- *Arnaçtan arnaca* yanar bir ışık (A-1).
- Akar gider suyu *ıldır da ıldır* (A-8).

Kelime grubu halinde tekrarlar oluşabilmektedir:

- *Yar pınara yar pınara* (A-84)

- *Sor pınara sor pınara* (A-84)
- *Gel pınara gel pınara* (A-84)
- *Doy pınara doy pınara* (A-84)

5.1.2.5. Arasöz

Hikâyeli türküler icra edilirken anlatıcı kimi zaman akışı bozarak araya ek bilgi girme ihtiyacı duymaktadır (A-84, A-18, A-19, A-62, A-65, A-30, A-68, A-5, A-14, A-7, A-70, A-71, A-31, A-20, A-1, A-28, A-29, A-13). Ara cümle adını verdiğimiz bu bilgiler kimi zaman bilgi amaçlı verilen cümlelerdir:

- *Nice yazılmamış sevgi türküleri vardır kayıtlara geçmemiş. Bu türkü de şu ana kadar yazıya geçmemişlerdendir...* (A-84).
- *Her oba köylere ayrılmıştır...* (A-18).
- *...Cerit o zamanlarda, "sayıca çok kalabalık, kavgacı, bozguncu" anlamlarına gelirmiş...*(A-14).
- *.... Bu kavgadan önce Alman Pınarı'nın çıkışına Kavaklık denirmiş...* (A-14).
- *...Dadaloğlu'nun asıl adı Veli'dir...* (A-7).
- *... Dayısı bunu kabul eder. Halep o zaman Osmanlı toprağıymış. Ali Paşa obadan, aşiretten ayrılır...*(A-20).
- *... Molla Mehmet'in halası olan Döndü isminde bir kıza âşık olur (Molla Mehmet, günümüz âşıklarından Gümürdülü Âşık Duran Şihlioğlu'nun babasıdır)...* (A-29).
- *... Oradan kalktı Maraş'a vardı. Çataloluk diye bir yer var. Güzel suyu var. Geniş alan var. Tecirli aşireti yerleşmiş oraya...* (A-1).
- *...Misis muhitine varır. (Misis, doktorların piri olan tabipler tabibi meşhur Lokman Hekim'in üzerinden geçtiği köprüünün ve civarındaki yerleşim merkezinin adıdır. Lokman Hekim ölümsüzlük otunu Hasan Dağı ve Cebeli Nûr Dağı dedikleri dağda bulup defterine yazdıktan sonra Misis Köprüsü'ne yönelir. Hızır Aleyhisselam, Lokman Hekim'i...)...* (A-28).

Bazen anlatıcı o dönemin iyi tasvir edilebilmesi, şartların farklı olduğunu ona göre değerlendirilebilmesi amacıyla dönem, şart ve ortamı tasvir eden ara cümle girer:

- *...Daha sonra bir ağacın üstüne çıkıp orada uyur. Kurt, ayı gibi vahşi hayvanların ve eşkıyaların acımadan adam vurdukları bir zaman. Öksüz Ali sabah yoluna devam eder...* (A-19)

- ... *O zamanın modası olarak at ile gelin getirdiler...* (A-62)
- ... *Zaten âşıklığın kuralı da budur...* (A-62).
- ... Avşaroğlu'nun cenazesini, *o zamanın Mercedes'i olan*, cipe koyarlar. *O zamanlar Saimbeyli-Feke yolu çok bozukmuş*. Cuma günü düğünün en tatlı yerinde acı korna sesleriyle Avşaroğlu'nun köyüne varırlar... (A-71).
- ... *O zamanlar gurbete gidenler atla, eşekle gider, yıllarca dönmezlermiş...* (A-31).

Kimi zaman anlatıcı olayın oluşundan etkilen ve dua edici ya da öğüt verici ifadeler kullanır. Bunlar yine olayın akışından çıkılarak yapılır:

- ...Bunun üzerine evde kıyamet kopar, sofraya ortada kalır. *Allah böyle bir durumla hiç kimseyi karşılaştırmayın, böyle durumlarda Rabbim kullarına sabır versin*. Aradan altı yedi ay geçer...(A-65).
- ...Derdini içine atan Hasan, *Allah uzak etsin*, mide kanseri olur ve hastanede vefat eder... (A-70).
- ...Ali Paşa, bir gece vakti Meryem'i kaçıtır ve muratlarına ererler, *sizler de eresiniz...* (A-20).

Anlatıcı gelenek, örf, adet ve uygulamaların o zamana göre değerlendirilmesi gerektiğini belirtir ve o zamanki gelenekler hakkında bilgi verir. Bu kimi zaman

- ...*Zaten ağanın olduğu yerde bir başkasının misafir etme şansı olmazmış...* (A-30).

Anlatıcı olayın akışını keserek yorumunu katabilmekte, kendisinin daha önce söylediğinin çıktığını hatırlatmakta veya araya kendi konuşma üslubuyla “o gidedursun, onlar yatadursun” gibi geçiş cümleleri ekleyebilmektedir,

- ... *Dedim ya umut vermek de iyi değilmiş...*(A-68).
- *Karacaoğlan gidedursun*, Akkız'ın emmisinin oğlu yine ayağına dolaşır... (A-5).
- ...*Onlar yatadursun*, Karacaoğlan tam iştahlı bir şekilde söylediği sırada, sazının teli kopar... (A-5).
- ... Nisan, mayıs aylarında pamuğa uçakla endirin zehiri atılır, *atladursun* Avşaroğlu'nun yanına bir akrabası gelir... (A-71).
- ... Ayrıca beş yüz kılıçlı askeri varmış. *Olacak ya, Rabbim kimi kulunu yükseltir, kimi kulunu fakirleştirir*. Gündeşlioğlu'nun sürülerine veba hastalığı al gibi çöker... (A-13).

- ... Derviş Paşa, Dadaloğlu'nun yakalayıp zindana attırır. *İnsanın akıllısı her zaman akıllı*. Dadaloğlu gece yarısı hasırdan bir kanat yaparak duvarın üstünden uçarak geçer.... (A-7).

5.1.2.6. Ayet-Hadis

Âşıkların söylemiş oldukları hikâyeli türkülerde ayet ya da hadislere de göndermeler bulunduğunu görmekteyiz (A-75, A-22, A-57). Âşık anlattıklarını güçlendirmek için en sağlam kanıt olarak görülen dini unsurlara başvurmakta ve onlar delil olarak sunmaktadır. Bunlar kimi zaman Kuran-ı Kerim'den alınan ayet bölümleri, kimi zaman ise peygamberimizin söz ya da davranışlarından bildirilen hadislerdir. Bunların dışında ayet ve hadis olarak değil de din kuralı olarak kabul görmüş mısraların da kullanıldığı görülmektedir. Metinlerde geçen ayet ve hadislere örnek olarak:

- Sünnetin işleyip terk etmek günah

Ulan Mustuk niye kestini sakalı (A-75)

(Hadis: "Sünnetimden yüz çeviren benden değildir." (Sahihul-Buhari, Kitabu'n-Nikah) Hadis: "Altı kimse vardır ki, Allahu Teâlâ, ben ve duası makbul her peygamber onları lanetlerler: Allah'ın Kitabına ilâve yapan, Allah'ın kaderini yalanlayan, Allah'ın aziz kıldığını zelil ve zelil kıldığını aziz yapmak için kahr u ceberut ile insanlara musallat olan, Allah'ın haram kıldığını helâl sayan ehli beytin hakkında Allah'ın haram kıldığını helâl sayan ve sünneti terkedenlerdir." (Mecmeu's-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, 1/176 Taberâni'nin "Kebir"indeki rivayetinden naklen); Sünenü't-Tirmizi, 4/457.)

- Kitabın dediği günler çıkıyor

İnsanlar mı azdı ahir zaman mı (A-75)

(Cinâyetlerin çoğalması, fitnelerin zuhur etmesi (Buhârî, Fiten, 4; Müslim, Fiten, 18); Ahir Zaman'da ümmetim içerisinde en az bulunacak şey helal para ve kendisine güvenilir arkadaştır. (Suyuti, Camiü's-Sagir, 2/71).

- İsa'yla bir doğar Mehdi ahiri (A-22)

(Peygamberimiz (sav)'in bir hadisinde Hz. İsa'nın Deccal'in fitnessini Hz. Mehdi ile birlikte yok edeceği ise şöyle bildirilmiştir: "Mehdi, İsa ile beraber çıkacak, Filistin topraklarında Bab-ı Lüd'de Deccal'i yok edecek, Mehdi'nin Deccal'i yok etmesine yardım edecektir." (Kitab-ül Burhan Fi Alamet-il Mehdiyy-il Ahir Zaman, s. 105; Mehdi ve Deccal, Şaban Döğen, s. 127)).

- Kuluncunda var nübüvvet mühürü (A-22)

("...Allah hiçbir peygamber göndermemiştir ki, onun sağ elinde Peygamberlik beni (şamet'ün-nübüvve) olmamış olsun. Ancak bizim Peygamberimiz Muhammed Aleyhisselam bunun istisnasını teşkil etmektedir. Zira Onun peygamberlik beni, (sağ elinde değil) kürek kemikleri arasındadır. Peygamberimize bu durum sorulunca: "Kürek kemiklerim arasında bulunan bu ben, benden önceki Peygamberlerin beni gibidir..."(Tirmizi'nin Şemal isimli kitabının tercümesinden, Prof. Dr. Ali Yardım, Peygamberimizin Şemali, Damla Yayınevi, 3 Baskı, İstanbul, 1998, s. 73) demiştir.).

- Hüseyin der Allah her şeyi görür (A-22)

(De ki: "Sinelerinizde olanı -gizleseniz de, açığa vursanız da- Allah bilir. Ve göklerde olanı da, yerde olanı da bilir. Allah, herşeye güç yetirendir." (Al-i İmran Suresi, 29).

De ki: "Benimle aranızda şahid olarak Allah yeter; kuşkusuz O, kullarından gerçeğiyle haberdardır, görendir." (İsra Suresi, 96).

Buna rağmen yüz çevirecek olurlarsa, de ki: "Size eşitlik üzere açıklamada bulundum. Tehdit edildiğiniz (sorgu ve azab günü) yakın mı, uzak mı, bilemem. Şüphesiz O, sözün açıkta söyleneni de bilmekte, saklamakta olduklarınızı da bilmektedir." (Enbiya Suresi, 109-110).

De ki: "Siz Allah'a dininizi mi öğreteceksiniz? Oysa Allah, göklerde ve yerde olanları bilir. Allah, herşeyi bilendir." (Hucurat Suresi, 16).).

- Dedi Nebî aşî kabak (A-57)

İmam Ahmed, İbn Ebi Şeybe, Nesai ve Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Ebu Hâkim Cabir b. Müşerrik'den (ra) şöyle dediği rivayet etmişlerdir: Bir gün Allah Resülü'nün (asm) huzuruna girdim. Yanında kabak doğranıyordu. Kendisine: "Bu nedir?" diye sordum. "Onunla biz yemeklerimizi çoğaltırız." buyurdu. (Taberani, Tirmizi).

İmam Ahmed ve ebu Bekir b. Ebu Hayseme, Enes'den (ra): "Allah Resülü'nün (asm) en sevdiği yemek kabak idi." dediğini rivayet etmişlerdir. (Müsned)

Ebu'l-Hasan b. Dahhak, Aişe'den (ra) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Allah Resülü: "Ey Aişe! Yemek pişirdiğinde kabağını bol koy. Çünkü kabak üzgün insanın kalbini güçlendirir." buyurdu. Aynı hadisi Ebu Bekir eş-Şafii de başka bir tarikten nakletmiştir.

İbn Sad, Enes'den (ra) şu sözünü rivayet etmiştir: Eğer yanımızda kabak olursa biz onu Allah'ın Elçisi için ayırırdık.

Deylemi, yine Enes'den (ra) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Allah Resülü (asm) kabak yemeğini çok yer ve “Kabak beynin yağını artırır, akli güçlendirir.” buyurdu. (Kenz'ül Ummal)

5.1.2.7. Yerel Dille Anlatım

Hikâyeli Türkülerde anlatıcı hikâyeyi anlatırken gerek mensur bölümlerde gerekse manzum bölümlerde kelimelerin Türkiye Türkçesinde kullanılan şekillerinin dışında ifadeler bulunmaktadır. Bu kelime bazında olabildiği gibi, ek bazında ya da ağız özellikleri bakımından da oluşabilmektedir.

Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde Türkiye Türkçesinde bulunan eklerin kullanımından farklı eklerin kullanılmasıyla oluşan söyleyişler mevcuttur.

- Sahibi *olaman* sen bu mayanın (A-18)
- Yapalağı *yaralatman* doğana (A-18)
- *Söylemen* Döne'me işte geldim (A-19)
- *Anayın babayın* yüzlerini göreyim (A-19)
- Ölme Döne'm kurban *olam* (A-62)
- *Çıkamıyom* ele güne (A-63)
- Oğlu Ömer'e, “oğlum kalk, baban seni bekliyor, kuzulara *gidecen*”, der
- Tarhanamız pişti *yyek* (A-66).
- *Unnukları* yüke koyak (A-66).
- Asfaltı *sökülük* yola dönmüşsün (A-75).
- Sakal *koyurup* kesene gülerler (A-75).
- Bacalardan *çıkıdı* mıydı dumanın (A-76).
- *Sabahınan* kalktın mıydı (A-77).
- *Arıyon* mu kuzum beni (A-77).
- Unuttu *m'ola* bizleri (A-77).
- *Çağırırım* duyulmaz sözüm (A-77).
- Parayı *belledin* yandın tutuştun (A-33).
- İncesu'da hastalandım *yatıyom* (A-78).
- Benden selam söylen Mürseloğlu'na (A-7).
- ...Bir gün anası, “İsmail'im, yavrum, *gadasını aldığım*, sana *kiyamıyom* ama baban öldü işler sana kaldı, evde un, bulgur kalmadı... (A-7).

- Yalan dünya seni neyle *niderim* (A-10).
- *Sandımki*ne tülü maya gidiyor (A-72).
- *Yarınan* geldiğim ile gidelim (A-1). (Yar ile)
- *Gitmeyişin* gönül senden ayrılmaz (A-1).
- Ya ben *kimlerinen* kalırım gayrı (A-1).
- *Şimden kerli* diyar diyar gezerim (A-1).
- *Balınan* yağrulmuş dilden ayrıldım (A-1).
- Der Karacaoğlan *öpem* yüzünden (A-1).
- Görüncek cemalin selavat verdim (A-1).
- Yükledip de göç et deveyi atı (A-1).
- Boğazına takam bin beş yüz altın (A-1).
- Bir *güzelcek* gelin gördüm (A-1).
- Kuru kütük *yanmayışın* tüter mi (A-1).
- Bir düğme diktirem göğsün ağ ise (A-1).
- Birem birem topluyorlar odunu (A-1).
- Deveyin havuduna gir Osman Osman (A-26).
- Toplanmış ağalar meclise uyuk
- Senin gibi merkebi dışında goyuk (A-26).
- Sabahhınan kalkar eylerim tımar(A-26).
- Eliminen içtim aşkın zehrini (A-21).
- Körümüş gözlerim görmedim önü (A-21).
- ...yeminim yerine gelsin diye yanında kardeşçene yatacağım...(A-4).
- Nideyim cahildir halimden bilmez (A-4).
- Netmeli güzeli huy olmayınca (A-4).
- Beni muhannete boyun eydirmen
Meseleyi bir konuya deydirmen (A-87).
- Âlem bunu böyle bilsin *ellemen* (A-47).
- *Ayrı düşdüm elimilen* obamdan (A-47).
- Öz kardaşımlan arlığım uzusun (A-47).
- Ben *derdinen kederinen* doluyum (A-29).
- Bu babayın son isteği (A-86).
- Yırak evinen arası (A-81).

Âşıkların söylemiş oldukları hikayeli türkülerde Türkiye Türkçesinin ortak kelime hazinesinde bulunmayan kelimelerin kullanılmasıyla ifade edilebilmektedir:

- Bir *ıvga* geldi de verdik kararı (A-18)
- Suna boylum *vessek* gitti ellere (A-18)
- Yağar yağmur *püser* düşer *cığala* (A-18)
- Bu sene de mallar *zabın* (A-33).
- Yitirmiş *köşân* bozdoğan medet hey (A-1).
- Engininden *âğbez* *âğbez* el gider (A-1).
- Gelin hani yolun *pacı* (A-1).
- *Garbi* değmiş kavak gibi *ığranır* (A-1).
- *Arnacımdan* gelen gelin (A-1).
- *Hiteni* de Karac' oğlan *hiteni* (A-1).
- Gövel ördek gibi göllere *tumar* (A-1).
- Bir hedik giymiş de *goncu* kıсарak (A-1).
- *Arzımanım* kaldı bir Arap attı (A-1).
- *Arzımanım* kaldı ala gözünde (A-1).
- Doldu diye *yelgin yelgin* kaldırdı (A-1).
- Memelerin *şebzendenden* kırmızı (A-1).
- *Köşâmız* *boduğunda* katılı (A-1).
- *Dağnerim* *dağnerim* sılam görünmez (A-1).
- Bineyim atıma gidem *aşkara* (A-1).
- *Yekin* hey sevdiğim sen seni düzelt (A-1).
- Bizim elden *ağrı* çekti göçünü (A-1).
- Kılâgör namazın kazaya koma (A-22).
- *Talabulus* var belinde (A-1).
- Güzel olan *elvanasın* bağlanır (A-1).
- Gelin zülûfünü *deşir* (A-1).
- Ak gerdanda sarı *hakık* (A-1).
- Doldur ver *ağuyu* bir daha uzat (A-1).
- Kamalakla kara ardiç arası (A-16).
- Sen gidersen kendim *berdar* ederim (A-21).
- Fatma Teyze kabak *deşir* (A-57).

- Yata yata gözü şişer
Kahar eşikliğe işer (A-46).
- Ayranı *kohar* oturur (A-46).
- Yüzüne *çalmış* kömürü (A-46). Çalmak:sürmek
- ...Çadır uçunca bunlar *tankalaz* ortada kalırlar... (A-83).
- Bir elbise giydim rengi *kirekör* (A-1).
- Ölmüş *taman* bizim Ali (A-54).
- Arabacı *gadan* alam (A-55).

Türkiye Türkçesinde bulunan ancak yerel kullanımıyla farklılıklar gösteren sözcükler vardır. Bunlar çeşitli yönleriyle Türkiye Türkçesinde söylenişinden farklılık arz etmekte ve ağız özelliği olarak karışımıza çıkmaktadır. Kimi zaman ünlü uyumu, kimi zaman ünsüz uyumu ve benzeşmesi yönüyle Türkiye Türkçesinden ayrılan bu sözcükler metinlerin genelinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin:

- Daha düşürecek *haldan hallara.* (A-18)
- Uçurdum turnayı *şahan* avlamaz (A-18)
- Göğ ala gözünü sevdiğim Döndü (A-18)
- *Şahan* geldi pençe vurup av ala (A-18)
- *Gidi* düşman *kıybetinde* kovunda (A-18)
- Ağlar gördüm bir gözleri *göğ* ala (A-18)
- *Gaypa* düşman *gaybatında* govunda (A-19)
- *Arefe* gecesi bayram ayında (A-19)
- Aklım başımdan aldı bir *göğ* ela (A-19)
- *Gardaş* yok ki benim yerim doldura (A-19)
- *Mayıl* oldum senin ince beline (A-36)
- *Tergemeye* verin karar (A-60)
- *Zıkım* sinirlerin gerer (A-60)
- *Zalım* kanser seni buldu (A-62)
- Uyan *guzum* Ömer uyan (A-66).
- Nazlı *dezzen* *yannık* yayar (A-66).
- Gıdıklardan *yoka* yerden delerler (A-75).
- *Neçe* papaz vardı *neçe* de mama (A-76).
- 1976'da Kurtlar'da *patos* çekiyordum... (A-76).
- *Künde* *görüyom* düşümde (A-77).

- Anan *gurban* ben *gurbanım* (A-68).
- ...Yazıcıoğlu makamına varır, *düğürcü* gönderebileceği kişileri düşünür... (A-10).
- Her yanını *ganser* sarmış (A-70).
- Davet etti *guzuların* (A-70).
- ...Ağıtlar, *tuğanlar* yükselir... (A-71).
- Bizim elde *urum* olur *uc* olur (A-2).
- ...Bağcı *Omar*'ın evini köylülerden öğrenip misafir olur... (A-10).
- Elinde *destisi* suya gidiyor (A-72).
- Yasa düştüm *esbablarım* karalı (A-71).
- *Gara* şalvar giymiş salım saçaklı (A-72).
- *Ağ* elleri kalem tutar (A-1).
- Mislin yoktur yerde *göğde* (A-1).
- *Göğden* uçtu bir çift turna (A-1).
- ...Kız yalnız kalmamak için yiğeni yanına getirdi... (A-1).
- *Zilifi* gerdana dökük (A-1).
- Sana derim sana *şo* koca *Düldül* (A-1).
- O yârin saçları *menevşe* sümbül (A-1).
- *Mahanasız* dost köyüne varılmaz (A-1).
- Çiçekler içinde birsin *menevşe* (A-1).
- Yaz gelince *havaslanır* bitersin (A-1).
- Senin meskenindir kayalar *sengi*
- Kokusu *menevşe* güldür *irengi* (A-1).
- Gördüm yârim *melil melil* oturur (A-1).
- Gidelim sevdiğim gel *melil melil* (A-1).
- Gelir mi gelmez mi etmem *mahana* (A-1).
- Anamın *rahmına* indirdin felek (A-1).
- Azrail'den de *gayruna* aman yok (A-16).
- Deri *yannık* yayar süzer ayranı (A-64)
- El *kavşırıp* divanında durmalı (A-1).
- Yel *esdikçe eşki eşki* kokuyor (A-46).
- *Ataşın* yanmadan dumanın tüter (A-26).

- Bizim elde *urum* olur *uc* olur (A-1).
- Kaşın *melil* yüzün yıkık (A-1).
- Üç yüz atlım harbe dıkıldı (A-16).
- Garip bülbül güle vermiş *mehlini*
- *Mehili* olmayan yerde nem kaldı (A-1).
- Sehile dayanmaz Urum'un gülü (A-1).
- Düğünde bayramda ağır *zeynette* (A-1).
- *Gızıp* üleşine *ür* Osman Osman (A-26).
- ...Yüreği cız eder, kollarını *çemirer*... (A-83).
- O nedir ki uyuz eder donuzu (A-9).
- O nedir ki gösteriyor benizi (A-9).
- *Çökeliğine* kurt düşer (A-46).
- Destürsüz girmezdin elin bağına (A-88).
- Acılar, cefalar hepi hepine (A-59).
- Bülbül gül dalına konmaz niderim (A-21).
- Ağalar yanında *gara* olsun yüzün (A-26).
- Tutmayanın işi müşkül *haldadır* (A-22).
- Sen karşımda *geydin* bugün (A-4).
- Kalmadı *eyi* gün devri zamana (A-4).
- Güzelin *kıymatı* bin altın eder (A-4).
- Evinizin önü *daşlı gayalar* (A-56).
- Acar Ali'nin *ordan* gider *depe darlanın* yolu(A-56).
- ... bu bayan Âşık İmami'yi her gördüğünde, “*gadasını* aldığım, *gurban* olduğum, yoluna öldüğüm bana bir ağıt *diyecin* mi”, der durur. Âşık İmami de, “Meryemce *Iraz* Abla, nasıl olsa *söylerik*”, diyerek geçiştirir... (A-46).
- *Dırnağıynan* soğan soyar (A-46).
- *Göynü* yorulmadık palaz olmalı (A-34).
- *Gendim gedip* bir erkeğin bulmalı (A-34).
- Gariban *göynümü* düşürdüm yasa (A-35).
- *Gır* atımız bağlı durur
Gılıç gında zağlı durur
Gırk çiftimiz ayrı döner

- Bin *gısrak* yarımız var (A-23).
- Çocuklar ikişer *gapar* (A-23).
 - Kırk senelik eski taşı be *kardaş* (A-42).
 - *Gaymakam* Bey yayan geldi (A-38).
 - *Dutulduk* feleğin kara kışına (A-52).
 - Bilmiyorum *herhal* bana naz etti (A-27).
 - Ilgıt ılgıt eser *aşşağı* yeli (A-29).
 - Sonunda gördük de bir gara *guzu* (A-32).
 - *Şöferler* gelip de ona baktılar (A-32).
 - *Akisi* kırılmış da hemen taktılar (A-32).
 - Siz *birez* ileri var bize *galan* (A-32).
 - *Herkiş* kâğıdını almış eline (A-32).
 - Sıçradı *motura* çıktı (A-86).
 - Çalışırım *didim dırnak* (A-86).
 - *Şo* giden damada bakın (A-53).
 - Ben *guzuma* doyamadım (A-86).
 - Kesin *dakin gardaşıma* (A-89).
 - Daldan *goptu* yeşil yaprak(A-86).

5.1.2.8. Edebi Sanatlar

Edebi sanatlar mana üzerinde oyunlar yapıp, sözü güzelleştirmeye yarayan unsurlardır. Edebi eserlerde mana ve fikri daha iyi anlatmak, açıklamak, zevkle okunmasını sağlamak ve ifadeyi temin etmek için yapılmaktadır. Hikâyeli türküler de sanat yönüyle zengin metinler olup özellikle âşıkların söyledikleri hikâyeli türküler anlam ve sanat yönünden zenginliğiyle dikkat çekecek niteliktedir.

Âşıkların anlattıkları hikâyeli türkülerde rastlanılan başlıca sanatlar:

Teşbih (Benzetme)

Aralarında ilgi kurulabilen iki şeyden, ilgili oldukları konuda zayıf olanın kuvvetliye benzetilmesine teşbih denilmektedir. Âşıkların anlattıkları hikâyeli türkülerde tespit ettiğimiz teşbih sanatı bulunan metinler şunlardır:

- Suna boylum vessek gitti ellere (A-18)

- Döndü'm daha küçük fidan yaşında (A-18)
- Kaşların benzettim gümüş çüvene (A-18)
- Kaşların benzettim gümüş çüvene (A-18)
- Deli gönlüm sana kandı (A-19)
- Kömür gözlüm uçlarını iyele (A-19)
- Gönül kuşum Döne'm benim (A-19)
- Hilal kaşlarını eğdirme nolur (A-19)
- Tatlıdır dillerin balları akar (A-19)
- Sevda ateşini bastın özüm (A-19)
- Anam yok ki gül yüzümü güldüre (A-19)
- ... Kar yağmış gibi yüzleri, pamuk gibi elleri, ceylan gibi gözleri, belinden aşağı dökülen siyah serpik saçları, dal gibi uzun boyu... (A-62)
- Baldan tatlı şirin sözün (A-62)
- ...Ayşe'nin cadı anasının büyüü tutar, istediği olur. Ali ile Ayşe birbirlerine kötü görünmeye başlarlar, yüzleri yüzlerine, *sözleri kulaklarına karaçalı diken* gibi batar (A-63)...
- Gül yüzünü nolur göster (A-63).
- *Gonca* olur bahçelere bağlara
Kahve sunar misafire beylere
Yoluna kurbanım *Yörük güzeli* (A-63).
- Açılmış baharda güle dönmüşsün (A-75).
- Asfaltı sökölük yola dönmüşsün (A-75).
- Dört kocadan kalık dula dönmüşsün (A-75).
- Gül oldu koktu burnuma
Mahmut'umun iki kızı (A-77).
- Fatma'nın çakmak gözleri (A-77).
- Onlar benim iki gözüm (A-77).
- İbiş mezarından yel gibi aştın (A-33).
- Paranın acısı beni yakıyor (A-33).
- Pınar oldu akar iki gözlerim (A-78).
- Kara toprak sarılır mı (A-68).
- *Gönül dağlarını* karla bürütmüş (A-5).
- Avşar gelmiş kale gibi (A-14).

- Kanat takıp şu duvardan uçtu mu (A-7).
- Deli gönül şad olmaya başladı (A-10).
- Cam gözlerin çürür oldu (A-70).
- Kaşın kara gözün ela
Benziyorsun gonca güle (A-31).
- Tatlı dilin dönmüş bala (A-31).
- Kara kovan balı mısın (A-31).
- Güller gülü gülü müsün (A-31).
- Al yanağın olmuş elma (A-31).
- Ak gerdanın ballı hurma
Güzel senin senin senin (A-31).
- Torosların balı mısın (A-31).
- Yüce dağlar karı mısın (A-31).
- Sallanışın güle benzer (A-31).
- Bakışları alev yalım sıcaklı (A-72).
- Gözyaşların olmuş arık (A-73).
- Ali Osmanoğlu asıl kurdumuz (A-16).
- Deli gönlüm abdal oldu (A-1).
- Elif'in uğru nakışlı
Yavru balaban bakışlı (A-1).
- Yayla çiçeği kokuşlu
Kokar Elif Elif deyi (A-1).
- *Leblerin canım ilacı* (A-1).
- *Zülüflerin darağacı* (A-1).
- Güzellerin yanağı ayın tekeri (A-1).
- Ağzı oğul balı dili Frenk şekeri (A-1).
- Güzelin yanında *yiğit* eğlenir
Garbi değmiş kavak gibi ığranır (A-1).
- Kaşlar yaydır kirpikler ok
Vurduğunu öldürürsün (A-1).
- Terkeyledim seni hey kaşı keman (A-1).
- O yârin saçları menevşe sümbül (A-1).
- Şekerden şerbetten şirin sözüne (A-1).

- Balınan yoğrulmuş dilden ayrıldım (A-1).
- Yaz bahar ayında bir çiçek kokar
Kokar burcu burcu yardan ayrıldım (A-1).
- Akan leblerinden bal gönder bana (A-1).
- Çıkmışsın Taylar'a gözlerin humar
Gövel ördek gibi göllere tumar (A-1).
- Siyah zülfü mah yüzüne dağılır (A-1).
- Baban seni bana verse mal ile
Kokulardım bir tomurcuk gül gibi (A-1).
- Bakıp durur bin altınlık mal gibi (A-1).
- Öpeydim leblerinden balından (A-1).
- Uçtu gönül kuşu benzer şahana (A-1).
- Der Karacaoğlan lebin bal gibi (A-1).
- Baharda açılmış gonca gül gibi
Kokar gider yaylasına bir gelin (A-1).
- Coşkun sular gibi akıp devrilme
Kuru gazel gibi göğe savrulma (A-1).
- Bir buğday benizli zülfü dolâşık (A-1).
- Ak mürekkep idim kızıl kan oldum (A-1).
- Kıvrılmış saçların sırma kelebi (A-21).
- Burnu fındık ağzı kahve fincanı (A-21).
- Gözlerin olmuştur zezem dolabı (A-21)
- Belin ince, boyun benzer fidana
Şahin gibi yükseğinde düneği (A-21)
- Berber aynasından duru yanağı (A-21)
- Cennete benzedi şu Çukurova (A-22)
- Kabak sanki kuzu eti (A-57)
- Gül benim sararsın solsun ellemen (A-47)
- Gönül Beytullah'dır incidip yıkma (A-49)
- Sebebimiz oldu kaynanam cazı (A-52)
- Bizim gibi ineklerden (A-41)
- Eladır gözleri benzer fincana (A-27)
- Ağzında dişleri uygun mercana (A-27)

- El eyle de sümbül saçlım geleyim (A-27)
- Rüzgâr kasap gibi doğramış hepsin (A-83)
- Kaşları yay olmuş kiprikler oktur (A-28)
- Gün doğmadan mah yüzünü açtı mı (A-29)
- O sümbül saç durmuş belini döver (A-44).
- Çavuşlar gözüme bir kara yılan (A-32).
- Üç dört günlük ay zannettim kaşını (A-25).
- Olgun meyve idi dalın içinde (A-58).
- Gözyaşıma kattım acı
Silsem silsem sel biter mi (A-89).
- Yularsız aslanların erkeği benim (A-17).
Nesir bölümünde de benzetmeye rastlanmaktadır:
- ... Kapıyı, doğan aya sen doğma ben doğayım, dercesine güzel bir kadın açar.
Yaşı oldukça ilerlemesine rağmen ayın on beşi gibidir... (A-10).

Nida (Seslenme)

Nida seslenme, hitap etme sanatı. Şiirde belli bir coşku, heyecan, şaşkınlık, acı, öfke... yaratmak için genellikle "hey, ey, ya..." gibi seslenme ünlemlerini kullanmak nida sanatıdır. Âşıkların anlatmış oldukları hikayeli türkülerde nida sanatına da rastlanmaktadır:

- Size derim size ağlar beyler (A-18)
- Sana derim sana Kurtlar Kalesi (A-76)
- Ulan Ceritoğlu bura bizim yurdumuz (A-16)
- Yitirmiş köşân bozdoğan medet hey (A-1)
- Uyuma hey deli gönlüm uyuma (A-1)
- Ah ne diyem akıl başta var değil (A-1)
- Size derim size be hey yarenler (A-1)
- Boşuna yormuşum eyvah ben beni (A-21)
- Hey yar yavrularım sana emanet (A-50)
- Sana derim sana Seyhan Irmağı (A-29)
- Sana derim sana Gülek Boğazı (A-29)
- Uyan oğlum bre guzum (A-86)

İstifham (Soru Sorma):

Okuyucunun dikkatini çekmek, duygu ve düşünceleri daha etkili kılmak için bu duygu ve düşüncelerin soru biçiminde verilmesi sanatı olan istifham sanatı da âşıkların anlattıkları hikâyeli türkülerde en çok rastlanılan sanattır:

- Sen gülünü kime verdin evvela (A-18)
- Sizde ne derler de güzel sevene (A-18)
- Ablak yüzlü ağ Döndü'mü gördün mü (A-18)
- Şirin sözlü ağ Döndü'mü gördün mü (A-18)
- Ala gözlü ağ Döndü'mü gördün mü (A-18)
- Ağır nazlı ağ Döndü'mü gördün mü (A-18)
- Selam salsam bilir m'ola (A-19)
- Arz-ı halim alır m'ola (A-19)
- Gelir m'ola Döne'm benim (A-19)
- Gurbet elde eller alır mı gadam (A-19)
- Anana babana nasıl söylerim (A-19)
- Kimim var ki ben kimlere varayım (A-19)
- Kimden söyle fazla neren (A-61)
- Kim çekmez ki böyle güzel nazını (A-64)
- Acı haber böyle m'olur (A-65).
- Nasıl verdin tatlı canı (A-67).
- Kurtlardan âşık mı çıkar (A-75).
- Ulan Mustu niye kestin sakalı (A-75).
- Bu sakalı kesmek nereden geldi (A-75).
- Genç avrat mı aldın eskisi noldu (A-75).
- Günlerin geçti mi dünyada vah vah (A-75).
- Sana emir mi verdi içerdeki şah (A-75).
- Müslüm Gündüz m'oldun devlet mi kesti (A-75).
- Nerden aşireti eli kalenin (A-76).
- Acep nerden çıkmış yolu kalenin (A-76).
- Kale sen düştün mü kedere gama (A-76).
- Bacalardan çıktı mıydı dumanın (A-76).
- Hangi elden döndüydü dümenin (A-76).

- Krallık mı şahlık mıydı zamanın (A-76).
- Hangi elden çaldı teli kalenin (A-76).
- Bacalardan çıkdı mıydı dumanın (A-76).
- Hangi elden döndüydü dümenin (A-76).
- Krallık mı şahlık mıydı zamanın (A-76).
- Hangi elden çaldı teli kalenin (A-76).
- Yakınında kuruldu mu hızarın (A-76).
- Var mıydı senin çarşı pazarın (A-76).
- Nerde aşireti eli kalenin (A-76).
- Battal Gazi hiç geçti miydi yanından (A-76).
- Sabahınan kalktın mıydı (A-77).
- Arıyon mu kuzum beni (A-77).
- Unuttu m'ola bizleri (A-77).
- Bak bana ne yaptı kâfirin dölü (A-33).
- Nerde oğullarım hani kızlarım (A-78).
- Var mıydı yetişkin oğlu (A-85).
- Bilmem aslını da nereli gelin (A-30).
- Durulur mu gelin seni görelî (A-30).
- Ayrılır mı seni gören yiğitler (A-30).
- Yalan dünya doyulur mu (A-68).
- Can tatlıdır kıyılır mı (A-68).
- Beyaz kefen sarılır mı (A-68).
- Kör şeytana niye uydun (A-68).
- Bir kız için ölünür mü (A-68).
- Kara toprak sarılır mı (A-68).
- İpe boyun eğilir mi (A-68).
- Öksüz yavrulara kimler bakacak (A-69).
- Dostum neler gördün bugün (A-5).
- Sarı altın pas tutar mı (A-14).
- Avşar ona yas tutar mı (A-14).
- Borat borat Binboğa'ya göçtü mü (A-7).
- Asi suyunda dalgalanıp coştı mu (A-7).

- Ferman gelip İstanbul'a geçti mi (A-7).
- Kanat takıp şu duvardan uçtu mu (A-7).
- Kozanoğlu'm beyliğinden düştü mü (A-7).
- Uslandı mı Dalgıçlı'nın delisi (A-7).
- Bir kız bana emmi dedi neyleyim (A-2).
- Karac'oğlan der ki nolup nolayım (A-2).
- Yalan dünya seni neyley niderim (A-10).
- Senem'in giydiği gene mi sarı (A-10).
- Soldu m'ola mor sümbüllü bağları (A-10).
- Geçti m'ola sevişmenin çağları (A-10).
- Tatlı canı nasıl verdin (A-70).
- Dindi m'ola sızılardan (A-70).
- Kuzum kendirini nasıl yağladın (A-71).
- Âşık Ali'm bu acıya yanmaz mı (A-71).
- Anan baban başucunda dönmez mi (A-71).
- Elif'ime rahmet denilmez mi (A-71).
- Güller gülü gülü müsün (A-31).
- Kız aşkımın yolu musun (A-31).
- Kara kovan balı mısın (A-31).
- Sen sevdamin yolu musun (A-31).
- Torosların balı mısın (A-31).
- Gonca güller gülü müsün (A-31).
- Yüce dağlar karı mısın (A-31).
- Yedi sene az mı sayılır sanma (A-31).
- Akıl mı bırakır yiğitte serde (A-72).
- Çoban yârin noldu senin (A-73).
- El mi aldı çoban yârin (A-73).
- Gelin hani yolun pacı (A-1).
- Hiç bilmen mi dost halimden (A-1).
- Karac'oğlan der nolalım (A-1).
- Karac'oğlan hani mezar (A-1).
- Dostum neler gördün bugün (A-1).

- Hiç mi yok sevdiğim göğsünde iman (A-1).
- Beni meşhur yapan yerde nem kaldı (A-1).
- Vefası olmayan yerde nem kaldı (A-1).
- Mehili olmayan yerde nem kaldı (A-1).
- Tek başım sağolsun yar mı bulunmaz (A-1).
- Kıymetim bilmeyen yerde nem kaldı (A-1).
- Giderim sevdiğim daha nem kaldı (A-1).
- Ya ben kimlerinden kalırım gayrı (A-1).
- Yavru niye başın eğri tutarsın (A-1).
- Bakma mısın Karac' oğlan halına (A-1).
- Anar m'ola emmi dayı el bizi (A-1).
- Geri dönsem kınar m'ola el bizi (A-1).
- Çalma m'ola bir tarafa sel bizi (A-1).
- Yaz bahar ayında gönül ne umar (A-1).
- Bir gül istedim de niye vermedin (A-1).
- Bir gülüşün niye beni küstürdün (A-1).
- Böyle güzel m'olur köylü kızında (A-1).
- Dağlar dayanır mı ah u zarıma
Bir adam kızar mı nazlı yârine (A-1).
- Der Karacaoğlan ne olur halım (A-1).
- Kızı gibi güzel m'ola anası (A-1).
- İnsanlar mı azdı ahir zaman mı (A-1).
- Azrail'den başkasına aman mı (A-1).
- Canım çekmez mi şöyle gelinden (A-1).
- Gelir mi gelmez mi etmem mahana (A-1).
- Acep gezsem mavi donlum varm'ola (A-1).
- Güzel sevme derler nasıl sevmeyim (A-1).
- Çekerler kara değil mi (A-1).
- Has biber kara değil mi (A-1).
- Çadırı kara değil mi (A-1).
- Mürekkep kara değil mi (A-1).
- Örtüsü kara değil mi (A-1).

- Çekmen mi odunu tor Osman Osman (A-26).
- Seni gören âşık neylesin canı (A-21).
- Şeker mi şerbet mi dil Acem Kızı (A-21).
- Nasıl zil vuruyor el Acem Kızı (A-21).
- Gönül mü eğledin yoksa benimle (A-21).
- Baharın geldiğin nerden bileyim (A-22).
- Dostum neler duydun bugün (A-4).
- Yiğit de ne desin day olmayınca (A-4).
- Nideyim cahildir halimden bilmez (A-4).
- Bilmem nere varır bu işlerin ötesi (A-56).
- Herkes diyor köyde olmuş mu derhudane deli (A-56).
- Gönül müpteladır bilmem nesinden (A-34).
- Sana kim dediki uyu uyanma (A-35).
- Zehir atılır mı günahsız kuşa (A-42).
- Hani çil horozun eşi be kardaş (A-42).
- Sen gidersen garip anan neylesin (A-49).
- Duyanlar demesin bu da neymiş (A-52).
- Bu motor nereye gider (A-39).
- Bilmiyorum şimdi ayın kaçında (A-40).
- Böyle mi hakkın yazarı (A-24).
- Neredendir güzelliğin boyası (A-8).
- Havadan kara kuş nereye indi (A-8).
- Ali'nin kandili nerede yandı (A-8).
- Dünyanın temeli ne gün kuruldu (A-8).
- Huri mi melek mi inmiş semadan (A-27).
- Ah neyleyim engel çıkmaz aradan (A-27).
- Ayı düştük düşmanlar mı göz etti (A-27).
- Noldu bre felek bu bize noldu (A-27).
- Dağlar mı salmadı kim engel oldu (A-27).
- Hasta mı sayrı mı nerden bileyim (A-27).
- Nereden başlasam nasıl söylesem (A-83).
- Derdim çok yeğindir nasıl eylesem (A-83).

- Dedim el göçtü de bir ben mi kaldım (A-83).
- Neyleyim Allahım bu Dursun fakir (A-83).
- Kadir Mevlam böyle netti neyledi
Adana'ya bir kız geçti gördün mü (A-29).
- Yandımola Adana'nın feneri (A-29).
- Seni gören yiğitler nasıl ölmeye (A-44).
- Garezin ne ince bele Eminem (A-44).
- Nasıl düştün canilerin ağına (A-88).
- Güler mi dost, düşman el bize galan (A-32).
- Hüseyin'im der ki bana mı kasdı (A-25).
- Gan mı oldu bal dudaklar (A-86).
- Yetti m'ola Sürmeli'nin hurması (A-6).
- Getti m'ola Alakız'ın sürmesi (A-6).
- Senin kimsen yok muyudu (A-80).
- Mağdurun nerde yürüyor (A-80).
- Arabasın kim sürüyor (A-80).
- Niye yuttun sen o hapy (A-80).
- Bu takada kim yatıyor (A-80).
- Cenazesin kim eyledi (A-80).
- Toni yitti görmedin mi (A-81).
- Toni ora varmadı mı (A-81).
- Toni'm seni itmi boğdu (A-81).
- Bilmem nasıl verdin canı (A-81).
- Kaderin kara mı yazdı (A-45).
- Gardaşımı nasıl ezdi (A-45).
- İflah olur mu bacısı (A-45).
- Silsem silsem sel biter mi (A-89).
- Kıvrım kıvrım yol biter mi (A-89).
- Ölecek gardaş mı yoktu (A-89).
- Melekler esans mı döktü (A-89).
- Baykuş mu konmuş uçuyor
Kızıleğan dağlarına (A-53).

- Duydunuz mu Gediklili (A-54).
- Ali'me bayrak mı diktin (A-54).
- Noldu böyle bize noldu (A-54).
- Derdin nedir diye soran olmadı (A-74).
- Feymânî'yim neden çilen dolmamış (A-59).
- Ben mi yoldum meyvesini dalımın (A-59).
- Candan sevse döner miydi sözünden (A-59).
- Feymânî'yim yaylaya mı göçerdim (A-59).
- Ceylan pınarından su mu içerdim (A-59).
- Neden aşılmıyor başın başın Göcedağ (A-12).
- Hasmın Sarı Ali'yim bilmen mi beni (A-17).

Bazı şiirlerde istifham sanatını oluşturulan soru bir mısradan verilirken diğer mısradan bu sorunun cevabı verilmektedir:

- Arkadaşlar nice olur
Hali yardan ayrılanın (A-1).
Varır bir engine düşer (cevap)
Yolu yardan ayrılanın

Bazı hikayeli türkülerde bir şiirin yada bir dördlüğün tamamı soru mısralarından oluşabilmektedir:

- Ay doğmadan Akköprü'yü geçti mi
Gün doğmadan mah yüzünü açtı mı
Şeker Pınarı'ndan bir su içti mi
Adana'ya bir kız geçti gördün mü (A-29).
- Bahtın karasına kara mı derim
Ecele ölüme çare mi derim
Kurşun yarasına yara mı derim (A-51).
- Bugün mü götürdü dün mü götürdü
Hancı mı götürdü han mı götürdü
Şeytanlar mı çarptı cin mi götürdü
Kapı kitli cüzdan cepte para yok (A-35).

- O nedir ki sallandırır denizi
O nedir ki gösteriyor benizi
O nedir ki uyuz eder donuzu (A-9).
- *O nedir ki gökyüzünde eğlenir*
O nedir ki yere düşer göllenir
O nedir ki yel değmeden sallanır (A-8).
- O nedir ki merdivenden çıkıyor
O nedir ki merdivenden iniyor
O nedir ki çarksız perksiz dönüyor (A-9).
- Yoldaş mı verdiler çifte ardıcı
Başımdan geçer de boranlı gıcı
Kâbe'ye gittin de oldun mu hacı
Kâbe Beytullah'ın bilin mi meşe (A-1).
- Bana kara diyen güzel
Kaşların kara değil mi
İbrim ibrim beliklerin
Saçların kara değil mi (A-1).
- Kuru kütük yanmayışın tüter mi
Ak göğsünde çifte benler biter mi
Vakti gelmeyince bülbül öter mi (A-1).
- Evinizin etrafı ağıl mı
Güzellerin hepsi böyle pahal mı
Gülün kökü bahçeniz de değil mi (A-1).
- Evinizin etrafı kuyu mu
Bu pahallık güzellerin huyu mu
Gül verdiğin oğlan benden iyi mi (A-1).

Bazı hikâyeli türkülerde şiir dörtlüklerinin son mısrası diğer üç mısradan oluşan konuya uygun olarak soruyla bitirilmektedir. Örneğin:

- Kabak yemiye mi geldim
Olur mu Yâ Resûlullah (A-57).
- Yenir mi Yâ Resûlullah (A-57).
- Döner mi Yâ Resûlullah (A-57).
- Gitmez mi Yâ Resûlullah (A-57).
- Biter mi Yâ Resûlullah (A-57).
- Öter mi Yâ Resûlullah (A-57).
- Nasip mi Yâ Resûlullah (A-57).
- Neme gerekti imamlık (A-57).
- Reva mı Yâ Resûlullah (A-57).
- Olur mu Yâ Resûlullah (A-57).
- Doğru mu Yâ Resûlullah (A-57).

İstiare (Eğretileme)

İstiare, bir sözcüğü kendi anlamı dışında kullanarak, bir şeyi benzediği başka varlığının adıyla anma sanatı. Diğer adı eğretilemedir. Benzetmenin iki temel ögesi vardır, benzeyen ve benzetilen. İstiare bunlardan birinin söylenmemesiyle yapılır. Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde istiare sanatına da başvurulmuştur:

- Sen gülünü kime verdin evvela (A-18) (gül vermek: sevdiğini belirtmek)
- Kirpiklerin can almaya kast eder (A-18) (kirpik: ok)
- Sen gülünü kime sundun evvela (A-19) (Gül: gönül, aşk)
- Kirpiklerin can almaya kast eder (A-19) (kirpik: ok)
- Gark oldu da gemim deryada da kaldım (A-19) (gemi: gönül)
- Açılmış sinende goncalar güller (A-19) (gül: göğüs)
- Gözlerime indi perde (A-63) (perde: körlük)
- Ektin babam ektin bizi (A-65) (çekmek: çiçek)
- Gurbet elde zehir düştü aşıma (A-78) (çektığı acıyı zehre benzetiyor)
- Akmaz iken kör pınarın ayağı (A-10) (Aşığın kendisi kör)

- Kara toprakları damat eyledim (A-71) (Genç kızı toprağa yatırması yönüyle)
- Yokluğunla yanar aşkın odası (A-31) (aşkın odası:kalp)
- Gamzesi sineme batar (A-1) (gamzeyi oka benzetiyor)
- Gelin değil bir sır imiş
Bütün gövdesi nur imiş (A-1) (gelini meleğe benzetiyor)
- Bu tarafa bir tomurcuk gül gitti (A-1) (tomurcuk gül: sevili)
- Bir de saray gerek şöyle güzele (A-1) (prensese benzetiyor)
- Kılavuz ederler telli turnayı
Ak göğsün üstünde yaldız düğmeyi
Çeker gider yaylasına bir gelin (A-1) (telli turna:gelin)
- Yumdukça gözünden döker mercanı (A-21) (mercan:gözyaşı)
- Yamyamların *süt gölünü sömüre* (A-47). (yamyam:kardeşler)
- Yavrulara bir yudum su vermeyin (A-47). (yavru:çocukları)
- İmami ufacık körpe kuzular (A-50). (körpe kuzu:çocukları)
- Dutulduk feleğin kara kışına (A-52). (kara kış: dertler)
- Yetim kalır yaprakları dökülür (A-82). (yaprak dökülmesi: çocuklar ölmesi)
- Bir çift yıldız doğmuş gece yarından (A-27). (bir çift yıldız: göz)
- Gönlümün çiçeği yaylada kaldı (A-27). (çiçek: sevgilisi)
- Yanında bir kız var, ismi Nazife
Çevrilip konarsın güzel yazıya
Karışmış seçiyor koyun kuzuya
Sulamaya gider göle Eminem (A-27). (kuşa yada kelebeğe benzetmiş).
- Durdu yol üstüne beni eğledi
Kement attı kollarımı bağladı
Yahyalıdan olduğunu söyledi
Türkmen kızı bir ormanın içinde (A-25). (kendisi av,sevdiği avcı).

Benzetmenin temel öğelerinden yalnızca birisiyle çok sayıda benzerliği sıralayarak yapılan istiareye ise "yaygın istiare" (istiare-ı temsiliye) adı verilmektedir. A-34 numaralı türküde buna rastlamaktayız. Aşık keklik palazını bir geline benzeterek aşağıdaki şiiri söylemiştir:

- Böyle benim tesellimden olmalı
Göndermişler sarı saçlı bir gelin
Gendim gedip bir erkeğin bulmalı
Göndermişler inci dişli bir gelin

Erkek değil hem temeli nazlı
Yumurtadan kız doğurmuş anası
Bozulmamış ellerinin kınası
Süzülüyor ağırbaşlı bir gelin

Aslını sorarsan Koşutaşı'ndan
Dişi tülek şüphe etmem yaşından
Birkaç nikâh geçmiş bunun başından
Usul boylu kara kaşlı bir gelin

Cemali'nin duman tüter serinden
Eller bize hile etmiş yerinden
Bir dişiyi ayırmışlar erinden
Durmaz ağlar gözü yaşlı bir gelin (A-34)

Tevriye

Sesteş bir kelimenin bir dizede, beyitte, dörtlükte iki gerçek anlama gelecek biçimde kullanılmasına ve bir sözcüğün yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastetmeye tevriye sanatı denilmektedir. Örtmek, meramı gizlemek demektir. İki veya ikiden fazla anlamı olan bir kelimenin yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastetmek olan tevriye sanatı aşıkların söyledikleri hikayeli türkülerde de rastlanmaktadır:

- Dönem dedim dönemedim (A-19) (Dönem: 1) Özel isim, Döne 2) Dön-fiili)
- Sazım sözüm döne söyler (A-19) (Dönem: 1) Özel isim, Döne 2) Dön-fiili)
- Döne'm senden dönemedim (A-19) (Dönem: 1) Özel isim, Döne 2) Dön-fiili)
- Deli gönlüm sana kandı (A-19) (kanmak: 1) aldanmak 2) doymak)
- Sandın aslan sütü buldun (A-61) (aslan sütü: 1) aslan sütü 2) rakı)
- Gâvurdağı şimdi başın dumanlı (A-1) (başın dumanlı: 1) duman 2) efkâr)

- Âşık olan âşık bekler bir eşik (A-1) (âşık: 1) sevdalı 2) ozan)
- Anamın sütünü emdim de kandım
Anamın sütüne kandırdın felek (A-1) (kanmak: 1) aldanmak 2) doymak)
- Verdin ecel şerbetini kandırdın (A-1) (kanmak: 1) aldanmak 2) doymak)
- Amik'ten uçurdum telli turnayı (A-18) (Telli turna:1) turna, 2) sevgili)
- Felek kötü sıkılmış kader okunu
Ezmiş, yaralamış nazlı Ceylan'ı (A-59) (ceylan: 1) sevgili 2) hayvan)

Teşhis (Kişileştirme)

İnsan dışındaki varlıkları insan özelliğiyle donatma, kişileştirme sanatı olan teşhis âşıkların söyledikleri hikayeli türkülerde de rastlanmaktadır:

- Feryadımı dağlar duyar (A-66).
- Kale sen düştün mü kedere gama (A-76).
- Selam salsam bilir m'ola
Garbi yeli Döne'm benim
Arz-ı halim alır m'ola
Garbi yeli Döne'm benim (A-19)
- Koyun kuzu sezdi bizi (A-19)
- ... Döne, "Ben ele varmam, saçımın teli bile seni seviyor, şu kızlar hep biliyor, babam bizi sonra affeder, etmezse de öldürsün ikimizi" der... (A-19).
- Kansere verir fermanı / Canın alır bir sigara (A-60).
- Zalım kanser seni yedi (A-62).
- Zalım tanker seni buldu (A-65).
- Bakışları can almaya kasteder (A-79).
- Verem acımadı genç yaşta buldu (A-69).
- Siyah kirpikleri yaya gidiyor (A-72).
- Güneş geldi orta yere dikildi (A-16).
- Deli gönlüm kalktı firar eyledi (A-1).
- Yaz gelince havaslanır bitersin
Güz gelince başın alır gidersin
Yavru niye başın eğri tutarsın
Senin derdin benden beter menevşe (A-1).
- Ne yaman uzağa attı yol bizi (A-1).

- Çalma m'ola bir tarafa sel bizi (A-1).
- On beşinde sevda düştü peşime (A-1).
- Kabak gezer kapı kapı (A-57).
- Bozulmamış ellerinin kınası (A-34). (keklik)
- Hancı mı götürdü han mı götürdü (A-35).
- Bilmedim Azrail düşmüş peşime (A-40).
- Sana derim sana Kaman dağları (A-8).
- Eğle pınar eğle kervan bizimdir (A-8).
- Pınar senin ne belalı başın var (A-8).
- Ne sitemler çekmiş toprak taşın var (A-8).
- Kalan saçlarımı yoldun karakış (A-83).
- Kaşları yay olmuş kiprikler oktur
Yaralı sinemi oklar oturur (A-28).
- Sana derim sana Seyhan Irmağı
Salma kondur salma kız Iraz'ımı (A-29).
- Sana derim sana Gülek Boğazı
Salma kondur salma kız Iraz'ımı (A-29).
- Sana derim sana Gâvur Harmanı
Salma kondur salma kız Iraz'ımı (A-29).
- Sana derim sana Bulduruç Beli
Salma kondur salma kız Iraz'ımı (A-29).
- Geri dur demişsin güle Eminem (A-44).
- O sümbül saç durmuş belini döver (A-44).
- Zalım motur gâvur motur
Yedin beni çatır çatır (A-86).
- Seni bekler oyuncaklar (A-86).
- Ağlamayın gara toprak (A-86).
- Ben ölürüm de gâvur baykuş (A-80).
- Kara toprak geri verse (A-89).
- Kavuşmamı çok mu gördün
Yolun kapana Ankara (A-89).
- Melekler esans mı döktü (A-89).
- Karşiki görünen dumanlı hüyük

Benim derdim senin derdinden büyük (A-59).

İntak (Konuşturma)

Kelime olarak söyletmek konuşturmak manasına gelen intak, canlı ve cansız varlıkları insan gibi konuşturmak sanatıdır. İntak sanatına âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de rastlanmaktadır:

- İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif deyi (A-1).
- Övün bire kabak bire övün (A-57).
- Sazım sözüm döne söyler (A-19)

Tekrir (Yineleme):

Sözün etkisi güçlendirmek için sözcük ya da söz grubunu yineleme sanatıdır. Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de tekrire (yineleme) rastlanmaktadır:

- *Dönem dedim dönemedim*
Kız sevdandan dönemedim
Sazım sözüm *döne* söyler
Döne'm senden *dönemedim* (A-19) (Dönem sözcükleri tekrarlanmıştır).
- Horozlar ötüyor yavrum
Uyan oğlum *Ömer uyan*
Baban guzuyu katıyor
Uyan guzum *Ömer uyan* (A-66) (Uyan sözcükleri tekrarlanmıştır).
- Kozanoğlu Kozanoğlu (A-14)
- Güzel *senin* *senin* *senin* (A-31).
- *Güller gülü gülü* müsün (A-31).
- Aslı *Ermeni Ermeni*
Güzel kız görmek istersen
Gel gör *Meryem'i Meryem'i* (A-20).
- Oldum hayranı hayranı (A-20).
- Yarın bayramı bayramı (A-20).
- İner ıranı ıranı (A-20).
- Darıldım da şu dünyaya darıldım
Darıldım da yorgun düştüm yoruldum (A-1).

- İncecikten bir kar yağar
Tozar *Elif Elif deyi*
Deli gönlüm abdal oldu
Gezer *Elif Elif deyi* (A-1).
- Ala gözlüm ben bu elden gidersem
Zülf-i perişanım kal *melil melil*
Kerem et aklından çıkarma beni
Ağla gözyaşını sil *melil melil* (A-1).
- Çocuk kadar kıymetimi *bilmedin*
Bilmem tanımadın *bilmem bilmedin* (A-1).
- Ötme turaç ötme eşin var senin (A-1).
- O güzelin meskeni *var yurdu var*
Kalemi var dividi var ördü var
O güzelin çeşit çeşit derdi *var*
Çok sallanma karşıdaki tor değil (A-1).
- Bana *kara* diyen güzel
Kaşların *kara* değil mi
İbrim ibrim beliklerin
Saçların *kara* değil mi (A-1).
- *Ezel ezelinden* bir *ikrar* verdin
Nolur *ikrarında* dur *Osman Osman*
Verdiğin tosunlar tordur gitmiyor
Nolur arkasından sür *Osman Osman* (A-26).
- *O nedir ki* gökyüzünde eğlenir
O nedir ki yere düşer göllenir
O nedir ki yel değmeden sallanır (A-8).
- Gülüzar döndü de Döndü'm dönmedi (A-27).
- Bizim eller figan kurmuş
Yetmiyor yollar *yetmiyor*
Uzadı Bolu dağları
Bitmiyor yollar *bitmiyor* (A-55).
- Kanlı yüzünü açman da

Uyusun yavrum uyusun

Daha yaşı on beşinde

Büyüsün yavrum büyüsün (A-55).

- Ben *güzele güzel* demem
Güzel benim olmayınca
Güzel deyi ah çekemem
Gel deyip de gelmeyince (A-3).

Mübalağa (Abartma)

Abartıcılık, ya da olmayacak şeyi söylemek, insanlığın ilkel günlerinden çağımıza değin hiç değişmeyen temel tutumlarından biridir. Abartma kelimesi, bir düşünceyi aşırı derecede büyülterek ya da küçülterek anlatma eylemini belirten sözbilim terimi olarak kullanılır. Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de mübalağa (abartma) rastlanmaktadır:

- Kavurdun yaktın aşkına (A-19)
- Ayrılığın benim ecelim olur (A-19)
- Tadına benzemez şekerler ballar (A-19)
- Mecnun'a döndürdün yar Döne'm beni (A-19)
- ... O zamanlar kahvehanelerde su yerine bira içilirdi... (A-61)
- Al kanların olmuş dere (A-65).
- Feryadımı dağlar duyar (A-66).
- Acın yürekleri deler (A-66).
- Parayı belledin yandın tutuştun (A-33).
- Öldüyüdüm çocuk geri dirildim
Beni öldürüp de dirilttin çocuk (A-33).
- Saçları uzun da topuğun döver (A-79).
- Yozgat'ı, Çorum'u versen üsteder (A-79).
- Ağlıyor baban bağrını deldi (A-69).
- Akkız'ın sevdası yakmış kavurmuş (A-5).
- Kül etmiş serini yele savurmuş (A-5).
- Şu kızı görenin del' olur akli (A-2).
- ... Tanır çıldırır, elindeki bağ sopasıyla evin önünü adeta sürer... (A-10).

- ... Kapıyı, doğan aya sen doğma ben doğayım, dercesine güzel bir kadın açar... (A-10).
- ... Yazıcıoğlu Senem'in saçını eline alınca, körün gözünden yaş gelmezmiş, *gözlerinden pınarlar boşanır...* (A-11).
- Bakışların milyar değer (A-31).
- Gözyaşların olmuş arık (A-73).
- Yandı ciğerciğim kömür köz oldu (A-1).
- ...Hem köyünden hem sevdiğinden ayrılmış, içinden ateş fişkiriyor... (A-1).
- Aradım cihani bulunmaz dengi (A-1).
- Güzel yatağında biten menevşe (A-1).
- Bu kızın bakması beni öldürdü (A-1).
- Dağlar dayanır mı ah u zarıma (A-1).
- Siyah zülfü mah yüzüne dağılır
Güzelliği cümle âleme yayılır
Demir çarık giysen o da delinir
Gönül sevdiğini bulana kadar (A-1).
- Bu dert beni çeke çeke götürür
Bir derdimi bin Lokman'a yetirir (A-1).
- Bulanık'ta bir güzele uğradım
Mısır'ı Bağdat'ı değer her sözü
Görüncek cemalin selavat verdim
Her bakması eder beş bin kırmızı (A-1).
- Boğazına takam bin beş yüz altın (A-1).
- Del' olur güzeli görenin aklı (A-1).
- Bir karıştan fazla geliyor ağzın (A-26).
- Kaşın eder Beyrut ile Halep'i (A-21).
- Amerika kurban çatık kaşına
Avrupa, Belçika düşmüş peşine
İngiliz, Fransız köle döşüne
Bir de Alman kurban bil Acem Kızı (A-21).
- Ateşine yanmış Tarsus, Adana (A-21).
- Akıyor dudaktan bal Acem Kızı (A-21).
- Cennete benzedi şu Çukurova (A-22)

- Bir deri bir kemik kaldım (A-57).
- Kabak oldum yiye yiye (A-57).
- Şirindir sözleri, datlıdır dili
Değişmem cennette yüzbin hatuna (A-46).
- Cemali'nin derdi cümleden aşkın (A-34).
- Gözlerimden kanlar döküldü (A-24).
- Beş ekmek yese de hiç karnı doymaz (A-43).
- Doktor beyim ciğerlerim sökölür (A-82).
- Garip anam kan yaş döker ardımdan (A-82).
- Ağalar Meydanı'nda bir güzel gördüm
Kaşı gözü görünmüyor karadan (A-27).
- Huri mi melek mi inmiş semadan
Yoksa böyle güzel çıkmaz buradan (A-27).
- Aklımı yitirdim bir kez görünce (A-27).
- Kalan saçlarımı yoldun karakış (A-83).
- Bu güzel öyle ki benzeri yoktur (A-28).
- Allahısmarladık deyince yârim
Gözlerimden kanlı yaşlar süzöldü (A-28).
- Seni gören yiğitler nasıl ölmeye
Lâyıksın sevdiğim sultan olmaya
Münasip değilsin kula Eminem (A-44).
- Anayın gözleri kanlı yaş doldu
Babayın saçları bembeyaz oldu (A-88).
- Her bakışı ciğerimi kancalar (A-25).
- Seni gören yiğit düşer bayılır (A-25).
- Geze geze tutmaz dizim
Pınar oldu iki gözüm (A-81).
- Kıyamete kadar ağlar (A-45).
- Gözyaşıma kattım acı
Silsem silsem sel biter mi (A-89).
- Derdim deryalara çağladı gitti (A-59).
- Koyunu vururdum da çaylar kururdu (A-13).
- Senin gibi binlercesini yutmam var (A-17).

Telmih (Anımsatma)

Bilinen bir olay, kişi, nükte, fıkra, atasözünü dolaylı biçimde anlatma sanatıdır. Telmih başarılı olması için okuyucunun dolaylı anlatıma konu olan düşünceyi kolayca anlayabilmesi gerekir. Divan edebiyatında özellikle dinsel öyküler, din büyükleri ile kahramanları, Kur'an ayetleri ve mesnevi kahramanları telmih konusu olmuştur. Halk edebiyatında sıklıkla kullanılan telmih âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de vardır:

- *Kerem gibi küle döndü* (A-19)
- *Leyla'nın Mecnun'u* beyler ben oldum (A-19)
- *Mecnun'a* döndürdün yar Döne'm beni (A-19)
- *Kerem Aslı* haber salıyor Döne'm (A-19).
- *Battal Gazi* hiç geçti miydi yanından (A-76).
- *Kör şeytana* niye uydun (A-68).
- *Gül bülbülün* çekiminden (A-1).
- *Garip bülbül güle* vermiş mehlini (A-1).
- *Garip bülbül* konmuş *gülün* dalına (A-1).
- *Bülbül* figan eder *güle* dolaşır (A-1).
- *Bülbül* gül dalına konmaz niderim (A-21).
- *Gül* dikende biter *bülbül* daldadır (A-22).
- Eyyubun teninden iki kurt kaldı
Biri ipek sarar biri baldadır (A-22).
- Eyyubun teninden dertlere deva
En makbülü sülük, o da göldedir (A-22).
- Seyit gazi yolun diktiler nişan (A-22).
- İsa'yla bir doğar Mehdi ahiri (A-22).
- İdris cennettedir, Musa Tur'dadır (A-22).
- Battal ile yeni erkân kuruldu (A-22).
- İdris de cennette diri görüldü (A-22).
- Musa'ya her kuvvet âsâ verildi
Ejderhası gökte, başı yerededir (A-22).
- *Bülbül* de öter yar diye (A-56).
- *Kerem Aslı Aslı Kerem* elinden (A-51).

- Ferhat olup ağca dağı deleyim (A-27).
- Elbette Leyla'dır Mecnun'u vardır
Bu Leyle Mecnun'un bekler oturur (A-28).
- Bülbül güle konmuş birbirin kovar (A-44).
- Bülbül âşık imiş de gonca gülüne (A-32).

Hüsnü Talil (Güzel Neden Bulma)

Nedeni bilinen bir olay, olgu ya da durumun gerçek nedenini bir yana bırakıp; onu hoşça gidecek hayalî bir nedenle açıklama ve anlamlandırma sanatı olan hüsn-i ta'lil, âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de bulunmaktadır.

- Datlı dillerinin baldan mayası (A-64).

Tecahül-i Arif (Bilmezlikten Gelme)

Bir anlam inceliği yaratmak ya da nükte yapmak için şairin çok iyi bildiği bir şeyi bilmiyor görünerek söz söyleme sanatı olan Tecahül-i Arif (Bilmezlikten Gelme) sanatına âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de rastlanmaktadır.

- *Küstün bize el etmedin*
Söz söyleyip dil etmedin
Kinin şifa hiç yutmadın
Kalk gidelim Sarı Ali'm (A-67) (Ölmüştür ama bilmezlikten geliyor, küstü diyor, el sallamamasını buna bağlıyor.).
- Karanfiller kokmaz imiş
Gül dikensiz bitmez imiş (A-1)
- Yaz gelince *havaslanır* bitersin
Güz gelince başın alır gidersin
Yavru niye başın eğri tutarsın
Senin derdin benden beter menevşe (A-1). (Menekşenin bitmesi heveslenmekten değil tabiatın gereğidir, ayrıca güz gelince de yok olması yine aynı sebeptendir. Başının eğri olması da derdinden değil tabiatı gereğidir.)
- Bakma mısın Karac' oğlan halına
Garip bülbül konmuş gülün dalına
Kıymetin bilmeyen alır eline
Onun' çün boynu eğri tutar menevşe (A-1).

- Oğlum kuzum yavrum derim uyanmaz (A-1). (ölü uyanmaz ama onun öldüğünü kabullenemiyor uyudu kabul ediyor.)
- Huri mi melek mi inmiş semadan
Yoksa böyle güzel çıkmaz buradan (A-27).

Mecaz-ı Mürsel (Ad aktarması)

Herhangi bir nesne ya da varlık anlatılmak istendiğinde doğrudan o nesne ya da varlığı söylemek yerine, o nesnenin bir parçasının ya da o nesne ile ilgili bir özelliği söyleyerek nesneyi aktarma işine ad aktarması denilmektedir. Ad aktarması yapılırken çeşitli kelime ilişkileri kullanılarak ad aktarması yapılmaktadır. Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de bu sanata rastlanmaktadır.

- Kurtlardan âşık mı çıkar (A-75). (Kurt sülalesi).
- Hiç mi yok sevdiğim göğsünde iman (A-75). (kalbinde).
- Her bakması eder beş bin kırmızı (A-1). (beş bin kırmızı:altın)
- Bizde sarı lira kisip
Sandık sandık sarımız var (A-1) (sarı:altın)
- Ben ölürsem eve haber vermeyin
Evinen üç aydır dargınım doktor (A-51). (ev:aile)
- Kuzulara kefen biçek (A-24). (kuzu:oğul)
- Duman çöktü Dırılı'nın döşüne (A-27). (döş:ortası)
- Mevla'ya yüzümü döndüğüm zaman (A-82). (dua)

Tezat (Karşıtlık)

Aynı varlığın iki zıt yönünü bir arada ifade etme veya birbirine zıt iki kavram arasında ilgi kurma sanatı olan tezat sanatına âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de bu sanata rastlanmaktadır.

- *Dostun düşmanın* da arkadan güldü (A-75).
- *Veren alır* tatlı canı (A-5).
- Bu dünyaya *gelen gider* (A-70).
- *Gece gündüz* sızılarım (A-70).
- *Ak günleri kara* kura düş oldu (A-71).
- Suya *gider* sudan *gelir* (A-1).
- Omuzlar *aşağı* gerdan *yukarı* (A-1).

- Şahanlar göğe çekilir
Turnalar yere dökülür (A-1).
- Pencereden bakan güzel
Güzelliğin bildirirsin
Elinde lale sümbülün
Ağlayanı güldürürsün (A-1).
- *Karayı bağla da beyazı çöz* at (A-1).
- *Yenisi de eskisine gülüyor* (A-1).
- *Konsak göçsek yaylalara el gibi* (A-1).
- *Arada ara da bul* melil melil (A-1).
- Ben gideyim *mamur* olsun *viranlar* (A-1).
- *Hayrımı şerrimi bildirdin felek* (A-1).
- *Veren alır* tatlı canı (A-4).
- *Sağ eli solundan cimri* (A-46).
- *Mateme bürünüp yasım dutmayın*
Davula zurnaya vurun getirin (A-87).
- *O gençliktir merdivenden çıkıyor*
O ihtiyarlıktır merdivenden iniyor (A-9).
- *Kimi sağdan kimi soldan* (A-38).
- *Gündüz hayalimde gece düşümde* (A-43).
- *Dostların ağladı düşmanın güldü* (A-88).
- *Anneler ağlıyor yüzü gülmüyor* (A-32).
- *Güler mi dost, düşman* el bize galan (A-32).
- *Sağda deve solda* koyun yayılır (A-25).
- *Dostumdan düşmanım* çoktur (A-3).
- *Dostlarım ağlar da düşman* varırdı (A-13).

Tenasüp

"Müraat-ı nazir" adıyla da bilinen tenasüp, anlamca birbiriyle ilgili sözcükleri bir arada kullanma sanatıdır. Tenasüp sanatında, anlamca ilgili sözcükler okuyucunun zihninde bir çağrışım, bir imge yaratırlar. Tenasüp olması için anlamca ilgili sözcükler arasında karşıtlık ilgisinin bulunmaması gerekir. Divan edebiyatı şairleri, tenasüp sanatında türlü bilim terimlerini, mitoloji, tarih ve mesnevi kahramanlarını, hayvan,

bitki ve çiçek adlarını bol bol kullanmışlardır. Halk edebiyatında da tenasüp sanatına yer verilmiştir. Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de bu sanata rastlanmaktadır.

- Kale sen düştün mü *kedere gama*
Sende yaşadı mı *kör topal âmâ* (A-76).
- *Lokman* getirdiler *doktor* buldular
İncesu'da *hastalandım yatıyom* (A-78).
- Hatice'm yavrum da *vereme* düştün
Acılar içinde *kıvrandı* piştin
Şifa olsun diye kömeçler içtin
Doktorlar *derdini* bilmedi yavrum (A-69).
- *Baştabip* gelmiş de *serum* takacak
Öksüz yavrulara kimler bakacak
Tutuldu *vereme* canın çıkacak
Doktorlar *dermanın* olmadı yavrum (A-69).
- Öğle ile ikindinin arası
Ecel geldi *ölmemenin* çaresi
Kamalakla kara ardiç arası
Işıl ışıl *kıpkırmızı kan* oldu (A-16).
- O yârin saçları menevşe sümbül
Kız koynunda gül göründü gözüme (A-1).
- Nergis verip gülü reyhan alırsam (A-1).
- Çıkınca yaylaya ayvadan nardan
Sultanı kirazı der gönder bana (A-1).
- *Tor balaban* *avlatırım kuşuma*
Alışkan tüfekte dağlar başında (A-1).
- *Cennet-i âlâ'da huri melekte*
Acep gezsem mavi donlum varm'ola (A-1).
- *Ali din* uğruna sancağın açtı
Dini bütünleri ayırdı seçti
Dünyadan yetmiş bin *peygamber* geçti
Muhammed Medine, Mehdi yoldadır (A-22).

- Teravihde başkaldırdım
Yatarak namaz kıldırđım
Arefe günü çıldırdım (A-57).
- Ben *ölürsem* aramayın sormayın
Yavrulara bir yudum su vermeyin
Musallada namazıma durmayın
Cenazemi eller kılısın ellemen (A-47).
- *İnekler* gelir sağılır
Koyun kuzuya koyulur
Kısırlar ayrı yayılır
Ucu dönmez *sürümüz* var (A-23).
- O *buluttur gökyüzünde* eğlenir
O *yağmurdur yere düşer göllenir* (A-8).
- Biri horoz üçü tavuk beşi de celfin (A-83).
- Altınbaş gardaşı gelmişti *Hacdan*
Zemzem suyu içti gümüş bakraçtan
Kokular duyarak *haktan miraçtan* (A-58).
- *Bayrağın dikili* kaldı
İşlerin dökülü kaldı
Gelin güveyini bekler
Kınası yakılı kaldı (A-45).

Mecaz (Değişmece)

Sözcükleri gerçek anlamları dışında kullanma sanatı olan mecaza âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de rastlanmaktadır.

- Acılar içinde kıvrandın piştin (A-69).

Seci (iç kafiye / nesir kafiyesi)

Seci, düz yazıdaki cümle içinde yapılan uyağa denilmektedir. Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde (A-7) de bu sanata rastlanmaktadır.

- ...*Ceylan çevirmesi, kuzu kavurması, tosun devirmesi* gibi yemekler yapılır...
(A-7).

Tariz

Tariz, sözün ya da kavramın gerçek ve mecazlı anlamı dışında büsbütün tersini kastetmektir. Tarizde mecaz-ı mürsel ve kinayedeki ilgiler yoktur. Tarizin güzel olması söyleyişteki inceliğe bağlıdır. Bir kişiyi küçük düşürmek amacıyla söylenecek sözü tam tersi olan bir sözle dokundurma yapmak sistemli bir biçimde anlatma sanatıdır. Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerden A-41’de bu sanata rastlanmaktadır.

Tarladaki keleklerden
Evde karasineklerden
Bizim gibi ineklerden
Peşin vergi alacaklar

Tüfekdeki fişeklerden
Evdeki serik döşeklerden
Ahırdaki eşeklerden
Peşin vergi alacaklar

Hem sizlerden hem bizlerden
Elindeki sazlardan
Gözleri yeşil güzel kızlardan
Peşin vergi alacaklar

Yoldan gelip geçenlerden
Soğuk sular içenlerden
Yalnız ekin biçenlerden
Peşin vergi alacaklar

Poşetteki pastalardan
Evde yatan hastalardan
Mezardaki ustalardan
Peşin vergi alacaklar

Tarlada ot kazanlardan
 Bu mektubu yazanlardan
 Benim gibi ozanlardan
 Peşin vergi alacaklar (A-41)

Tedric (derecelendirme)

Birbiriyle ilgili kavramların bir derece gözetilerek sıralanması olan tedric sanatına Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de rastlanmaktadır (A-67).

- *Biri horoz üçü tavuk beşi* de celfin
 Sayısı dokuzdur sayarsak hepsin (A-83).

İrsal-ı Mesel (Atasözü Aktarma)

Dizelerde bir atasözü ya da deyimini kullanma, açıklama sanatıdır. Âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde de rastlanmaktadır.

- Sarı altın pas tutar mı (A-14) (**altın pas tutmaz:** şerefli, temiz insana hiç kimse leke süremez.).
- Taş düştüğü yerde ağır (A-1). (**taş düştüğü yerde ağırdır (kalır)** kişinin değerini en iyi bilenler, kendi çevresinde bulunanlardır.).
- Kara haber bucak bucak duyuldu (A-88). (**kara haber tez duyulur:** ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır.).
- Acı haber tez ulaşır
 Garalı bir habar aldım (A-55). (**kara haber tez duyulur:** ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır.)

Bir dildeki kelimelerin iki manası vardır. Bunlara hakiki ve mecazi manalar denir. Kelimelerin her zaman öz manalarında kullanılması özellikle edebi eserler için kusur sayılır. Ayrıca hakiki manalar, her zaman duygu ve düşünceleri, hayalleri anlatmaya yetmez. Bu yüzden edebi sanatlar bütün dünya edebiyatlarının her döneminde kullanılmıştır

5.2. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Üslûp

5.2.1. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Şekilleri

Ağıtçı Kadınların söyledikleri hikâyeli türkülerde tahkiye ve diyalog türünün kullanıldığı görülmektedir.

5.2.1.1. Tahkiye

Hemen her metinde tahkiye anlatım türünün kullanıldığı gözükmemektedir (AK-1, AK-2, AK-3, AK-4, AK-5, AK-6, AK-7, AK-8, AK-9, AK-10).

- “Çalışmak için Çukurova’da bir köye gelen Elif adında bir Avşar kadını varmış. Köylüler tarlada çalışırken, Avşarlar ve Tecirliler arasında bir kavga çıkar. Kavgada Avşar Elif’in üç oğlunu da vururlar. Ağıtçı Avşar Elif de oğullarının ardından şu acı ağıdı söyler...” (AK-1).
- “Yusuf adında kimsesiz bir çoban ahırda ölüp kalmıştır. Kimsesi olmadığı için ona bir ağıtçı kadın bulunur. Ağıtçı şu ağıdı söyler...” (AK-2).
- “Kahramanmaraş’ın Zeytinbeli köyünden bir aile tarım işçiliği yapmak üzere Osmaniye’nin Hemite köyüne gelir. Ailenin iki oğlu bir de Selver isminde esmer güzeli kızı vardır. Birkaç sene çalışırlar...” (AK-3).
- “...İrahma karı eline değneğini alır, yolda yolakta it dalamasın diye, çıkar Karapınar’dan. Yalak’tan, Obruk’tan, Saimbeyli’den, Kiraz yaylalarından derken Bucak üzerinden Azaplı’ya gelir yaya olarak...” (AK-4).
- “...Dayısı da Elif’in babasından geliyormuş. Dayı yeğen köyün meydanında karşılaşırlar...” (AK-5).
- “...Sultan’a, çok yakın akrabaları olan Tomarza’nın İmamkulu köyünden bir delikanlıda da gönül düşürür ve Sultan’ı bu delikanlı ile nişanlarlar...” (AK-6).
- “Emiş’in babası Sarıkamış harbinde ölmüş, anası ise Emiş’le küçük kardeşi Bilal’i yetim bırakarak Pazarörenli Koca Osman’la evlenmişti...” (AK-7).
- “...Bir gün Anşakâ’ya yoldan geöen bir araba çarpar ve Anşakâ oracıkta can verir...” (AK-8).
- “...Kafkas dağlarından göö edip gelen Çerkezler Toros dağlarının arasındaki vadilere yerleşmek isterler; fakat daha önce o yerlere yerleşen Türkmenlerin Varsak boyu aşiretleri bunların bu yerlere yerleşmelerini istemiyorlarmış...” (AK-9)

- “Kadirli’nin Hardallık köyünden Hasan Ahmet’in oğlu Ali, Kozan’ın Bucak köyünde bir düğünde kazara vurularak ölür...” (AK-10).

5.2.1.2. Diyalog

Birçok metinde diyalog anlatım türünün kullanıldığı gözükmektedir (AK-3, AK-4, AK-5, AK-6, AK-7, AK-9).

- ...Selver kıza, “hadi bacım arabaya bin, ırmağın kenarında biraz çalı çırpı toplayalım”, der... Hanımına da, “ben birkaç günlüğüne uzak bir yere gidiyorum, babama söyle”, der...” (AK-3)
- ...Babası, Ali’ye, “oğlum bu sene durumumuz pek iyi değil, sen Çukurova’ya Azaplı köyüne akrabalarımızın yanına git, onlar sana iş verirler, yaza kadar çalış, biraz para kazan da gel”, der... (AK-4)
- ...Hössüyün de, “olur sen hazırlığını yap. Allah yazdı ise ne diyelim”, der... (AK-5)
- ...Sultan’a âşık olan Çerkezoğlu da, “Sultan’ı ellere yar etmem” diyerek silahını alır ve Sultan’ı o gün bacısı Hüsne’nin ve köyün kızlarının gözü önünde vurur ve öldürür... (AK-6).
- ...Bunlar dağlarda gezerken bir gün Katil Ahmet, Çolak’a, “Çolak böyle dağlarda kirli paslı gezmenin âlemi yok, senin yeğen Ahmet bekâr, gel onu evlendirelim, hem de seninle akraba oluruz”, dedi... (AK-7).
- ...Oradan yaşlı teyzenin biri lafa karışarak, “biz de Avşarların Türkmenlerin yaptıkları gibi bunun adının unutulmaması için bir ağıt yaktırsak daha iyi olmaz mı”, demiş... (AK-9).

5.2.1.3. Açıklama

Ağıtçı Kadınların söylemiş olduğu hikâyeli türkülerde bazen ara cümleden öte açıklama girilen bölümler vardır. Anlatıcı hikâyesini anlatmadan önce açıklama yapmaktadır:

- *Bu ağıt bir Çerkez ağasına söylenmiş. Bizim o yörede dillerden düşmeyen bu ağıt otuz beş sene sonra öğrendiğim rahmetlik anamdan hatıradır. Herkesin bildiği gibi eskiden beri Türkmenlerde ve Avşarlarda bir ağıt yakma yarışı vardı...* (AK-9).

- ...Hanımı Ayşe'ye de "Anşakâ" derlerdi. *Ayşe'ye "Anşakâ" demelerinin sebebi de Anşa'nın çok cömert, etrafına karşı eli açık, sofrası meydanda, gözü bol bir kadın olmasıydı. Onun için ululuk anlamında ve ağalığın cömertlik unvanı olan "kâ" kelimesi Ayşe'ye halk tarafından verilmişti. Adı halk arasında "Anşakâ" olarak ün yapmıştı ...* (AK-8).

5.2.1.4. Tasvir

Sultan'ın Ağıdı'nda türkünün hikayesi anlatılırken Sultan'ı tasvir etmiştir: "...Sultan; beyaz benizli, kudretten kınalı, kumral saçlı ve orta boylu, çok güzel, güzelliği ile de Avşar elinde dillere destan olan bir kızdır..." (AK-6).

5.2.2. Ağıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Kalıpları

5.2.2.1. Atasözleri

- ... Aşk bu aşkın gözü kör ya, gözleri bir şeyi görmez... (AK-1). (**âşığın gözü kördür** kendisini aşka kaptıran kimse, sevgilisinin kusurlarını görmediği gibi çevresinde olup bitenlerle de ilgilenmez.).

5.2.2.2. Deyimler

Ağıtçı kadınların söylemiş oldukları hikâyeli türkülerde deyimler önemli bir yere sahiptir. Anlatıcı ifadelerini özlü bir şekilde ifade etmek, etkili kılmak için deyimlerden faydalanmıştır (AK-8, AK-4, AK-5, AK-7, AK-2). Kimi zaman hikâyenin anlatıldığı nesir bölümlerinde deyimlerden yararlanılırken, kimi zaman da nazım bölümlerinde deyimlerden yararlanılmıştır.

Nesir bölümünde:

- ...Köylüler tarlada çalışırken, Avşarlar ve Tecirliler arasında bir kavga çıkar... (AK-8). (**kavga çıkmak** dövüş meydana gelmek).
- ... İbrahim de duyar olayı ama ciğerinden, *can evinden vurulmuş*a döner... (AK-4). (**canevinden vurmak** en etkileyici yönünden saldırmak).
- ...Hüsne gözünün önünde ablasının vuruşuna dayanamaz *aklını oynatır*... (AK-5). (**aklını oynatmak** çıldırmak).
- ... Kemal çeltik eker, çevrede de *hatırı sayılırdı*... (AK-7). (**hatırı sayılır** 1) oldukça çok. 2) önemli, saygın, saygıdeğer.).

- ... Anşa'nın çok cömert, etrafına karşı *eli açık*, sofrası meydanda, *gözü bol* bir kadın olmasıydı... (AK-7). (**eli açık** cömert), (**gözü bol** cömert, yardımsever).
- ... Adı halk arasında “Anşakâ” olarak *ün yapmıştı*... (AK-7). (**ün almak** (**kazanmak, salmak, yapmak**) ünü herkesçe bilinmek ve her yerden duyulmak.).
- ... geçen bir araba çarpar ve Anşakâ oracıkta can verir... (AK-7). (**can vermek** 1) ölmek. 2) ruha güç vermek. 3) canlanmasına yol açmak. 4) bir şeyi çok istemek.).
- ... Bizim o yörede dillerden düşmeyen bu ağıt otuz beş sene sonra öğrendiğim rahmetlik anamdan hatıradır... (AK-2). (**dilinden düşürmemek** sürekli olarak aynı kişiden veya şeyden söz etmek, sık sık anmak.)
- Nazım bölümünde:
- Gayrı o *defteri dürdüm* (AK-4) (**defterini dürmek**: 1) öldürmek: 2) işine son vermek, işten çıkarmak; 3) başarısını kıskanarak yükselmesine engel olmak.)
- *Gara gardaş bahtın gara* (AK-4) (**bahtı kara olmak**: sürekli olarak talihi yaver gitmemek, mutsuz olmak.)
- *Dizimin bağı çözüldü* (AK-5) (**dizlerinin bağı çözülmek**: korkudan ayakta duramayacak duruma gelmek.)
- Kemal *boynu bükük* ağlar (AK-7) (**boynunu bükmek**: 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek.
- Zala teyzen *dil döküyor* (AK-2) (**dil dökmek**: kandırmak, inandırmak veya yararlanmak için tatlı sözler söylemek.)

5.2.2.3. Alkışlar-Kargışlar

Hikayeli türküler derin izler bırakan olaylar üzerine söylendiklerinden bu olaylara sebep olan kişi yada varlıklara alkış ya da kargışlarda bulunmaları gayet yerindedir. Ağıtçı kadınların söylemiş oldukları hikayeli türkülerde alkış türüne rastlamasak da AK-3 ve AK-5 kodlu türkülerde kargış ifadelerine rastlamaktayız. Her iki türküde de beddua “kör olası/olasıca” şeklinde yapılmıştır.

- “Duttu da sehele saldı
Kör olasıca babası” (AK-3).
- “*Kör olası kötü Çerkez*
Nasıl kıydım kınalıma” (AK-5)

5.2.2.4. Tekrarlar

Ağıtçı kadınların söylemiş oldukları hikâyeli türkülerin hem nazım hem de nesir bölümlerinde tekrarlara rastlanmaktadır.

Nazım Bölümünde:

- “*Birer birer tükenir mi*
- *Beşer beşer ölmeyince*” (AK-9)
- *Geldim benim oğlum geldim* (AK-3)
- *Goca gonak goca gonak* (AK-3)
- “*İlmıkları yola yola*” (AK-5)
- “*Fırak deli gönül fırak*” (AK-5)
- “*İrili ufaklı dağlar*” (AK-6)
- “*Ağ konağım köşe köşe*” (AK-6)
- “*Dağdan belden aşa aşa*” (AK-6)
- “*Anşakâ’ m doya doya*” (AK-7)
- “*Ayrı gayrı eylemezdi*” (AK-7)
- “*Bir bir Çerkez mi tükenir*” (AK-2)

Nesir Bölümünde de tekrarlara rastlanmaktadır. Bunlar aynı kelimelerin tekrarı, birbirine zıt kelimelerin tekrarı, yakın anlamlı kelimelerin tekrarı vb. şekillerde olabilmektedir:

- ...Selver kız köyde bir gençle tanışır ve bu gençle *gizli gizli* buluşur... (AK-1)
- ...Aynı zamanda ağıtçı olan İrahma karı çok üzülür ve şu ağıdı *söyleye söyleye* memleketine gider... (AK-3).
- ... çalışmaya gide gele *üşütür*...(AK-3).
- ...Çalışırlar, *mal mülk* ve *tarla takım* sahibi olurlar...(AK-4).
- ...Elif’in babası ile *sıku fıku* dostluk kurar. ...(AK-4).

5.2.2.5. Arasöz

Bazı hikâyeli türkülerde olayın akışı sürdürülürken araya açıklama şeklinde ara cümleler girmektedir (AK-1, AK-3, AK-5, AK-7, AK-7, AK-2).

- ...*Aşk bu aşkın gözü kör ya, gözleri bir şeyi görmez...* (AK-1)
- ...*Kayseri'nin Sarız ilçesinin Karapınar köyünden İrahma karının Ali ismindeki oğlu evlenir. O zamana göre Avşarların Almanya'sı Çukurova'dır...* (AK-3).
- ...*Saçlarının kınalı oluşu nedeni ile de anası Emine karı onu "Kınalım" diye sever...* (AK-5).
- ...*Zaten Avşar Potuklu köyü hep birbirine akrabadır...* (AK-5).
- ...*O zamanlar o bölgede askere gitmeyip adam öldürerek dağlarda gezen birçok eşkiya vardı. Bunlardan bazılarının adları; Katil Ahmet, Kılıçkıslalı Çolak ve yeğenleri Ahmet ile Hacı.* (AK-6).
- ...*Bizim o yörede dillerden düşmeyen bu ağıt otuz beş sene sonra öğrendiğim rahmetlik anamdan hatıradır. Herkesin bildiği gibi eskiden beri Türkmenlerde ve Avşarlarda bir ağıt yakma yarışı vardı...* (AK-2).

5.2.2.6. Klişeler

Ağıtçı kadınların söyledikleri hikâyeli türkülerde klişe söz olarak AK-10 numaralı türküde "Gurban oluyum boyuna" mısrası yer almaktadır. "Kurban olayım" sözü yöre halkında çokça kullanılan ve diyaloglarda sıkça geçen bir sözdür.

5.2.2.7. Yerel Dille Anlatım

Yerel dille anlatım daha çok nazım bölümlerinde göze çarpmaktadır. Bunun sebebi olarak nazım bölümünün ilk söylendiği şekliyle aslını korumasına bağlayabiliriz. Nesir bölümü ise anlatıcıya bağlıdır, dolayısıyla anlatıcılar çoğunlukla günümüz Türkiye Türkçesiyle anlatımı gerçekleştirmektedir. Okuma yazmanın yaygınlaşması köylere dahi ulaşması anlatıcının dilini değiştirmiştir.

Nazım bölümlerindeki yerel dille anlatımda kimi zaman yöresel kelimeler kullanılırken kimi zamanda eklerin farklı kullanılması veya İstanbul Türkçesinde kullanılmayan eklerin ve yapıların kullanılması şeklinde görülmektedir.

Eklerin farklı kullanılmasıyla oluşan yerel dille anlatımlara örnek olarak:

- "Üç gardaşın üçü de öldü

Dayanamıyom doğrusu.” (AK-8)

- “Kınaman komşular bizi” (AK-1)
- “*Sabahınan* er kakışır
Koluna kolçak takışır
Kırmızı edik *giydirmen*” (AK-1)
- “*Yalanımış* dünya yalan” (AK-5)
- “Bir akıl ver nasıl *edek*” (AK-5)
- “Kaniyınan alak gedek” (AK-5)
- “Sabahınan inek sağmış” (AK-7)
- “Cengiz oğlu *nazlıydı*” (AK-7)
- “Gayet açık *sözlüyüdü*” (AK-7)
- “*Sabahanan* erken *kakdın*” (AK-7)
- “Ocağın altını *yakdın*” (AK-7)
- “*Çokca* seviyom *diyodun*” (AK-7)
- “Yurderi kime *bırakdın*” (AK-7)
- “*Böyleyimiş* Anşa’ m yazın” (AK-7)
- “Ne deyimde ne *söyleyim*” (AK-2)
- “Ne *yatıyon* aslan oğlum” (AK-10)
- “Ben Bucak’a *vardımdı*” (AK-10)

Türkiye Türkçesinin ortak kelime hazinesinde bulunmayan ya da bozuk kullanılan kelimelerin kullanılmasıyla yerel dille anlatım:

- “*Meşleğini* üstüne atmış” (AK-9)
- “*Yılgın* dolanmış saçına” (AK-1)
- “*İlenbir* attım bağına” (AK-1)
- “Ağ kolları *hilim hilim*” (AK-1)
- “Kimseye etmem *mudara*” (AK-1)
- “Duttu da *sehele* saldı” (AK-3)
- “Ben oğluma *durdum dünek*” (AK-3)
- “*İlmıkları* yola yola” (AK-5)
- “*Fırak* deli gönül *fırak*” (AK-5)
- “Potuklu’nun yolu irak” (AK-5)
- “Ödek emmim oğlu ödek” (AK-5)

- “Akşamın çal kaşığında” (AK-6)
- “Ali’ m foturaf çekirmiş” (AK-10)

Türkiye Türkçesinde bulunan kimi kelimeler yumuşayarak ya da sertleşerek veya ünlüler darlaşarak veya genişleyerek yerel bir söyleyiş şekli oluşturmaktadır:

- “Üç *gardaşın* üçü de öldü” (AK-8)
- “Kâh *yörür* de kâh bozular” (AK-1)
- “*Duttu* da sehele saldı” (AK-3)
- “*Goca gonak goca gonak*” (AK-3)
- “*Daş* aldım bağrımı deldim” (AK-3)
- “*Mapusa* azık getirmem” (AK-4)
- “*Gardaşımın* adı Ahmet” (AK-4)
- “Avşar *Urum* ’dan gelsinler” (AK-4)
- “*Afedilmez* oğlum hatan” (AK-4)
- “Ölünü burada gomam” (AK-4)
- “Kaşı gözü *enniyidi*” (AK-5)
- “Zatı bize *kenniyidi*” (AK-5)
- “İmamgul’ a gelin *getti*” (AK-5)
- “İrkıldım da yere düştüm” (AK-5)
- “Hızır dağı *koyağına*” (AK-6)
- “*Südü* helkeye dolmamış” (AK-7)
- “*Münübüs* gelmiş çarpmış da” (AK-7)
- “Köyün *habarı* olmamış” (AK-7)
- “Anşakâ yiğit gadın” (AK-7)
- “İçimizden getmez sızın” (AK-7)
- “Öksüz galdı oğlun gızın” (AK-7)
- “Goyuncu gızı Emine” (AK-10)
- “Gurban oluyum boyuna” (AK-10)
- “Beleneyim al ganına” (AK-10)
- “Gâvurumuz zalım düşman” (AK-10)
- “Daha gundura ayağında” (AK-10)
- “Durna’ ya verici tebrik” (AK-10)
- “Elin yüzün ala ganını” (AK-10)

- “Gaşı gara da guluncu enni” (AK-10)
- “Anşa gucaklar başını” (AK-10)

Türkiye Türkçesinde bulunan ancak kullanımı farklı olan şekiller bulunmaktadır. Örneğin: *Çatal kurbanlar adadım* (AK-3) mısrasında tüm sözcükler Türkiye Türkçesinde bulunmasına rağmen “çatal” sözünün “çift” manasıyla böyle bir cümle içerisinde kullanılması mevcut değildir.

5.2.2.8. Edebi Sanatlar

Ağıtçı kadınların söyledikleri hikayeli türküler sanat yönüyle değeri aşkar olan ürünlerdir. Halkın duygu ve düşüncelerini yansıtmaya yönüyle değerli olduğu gibi sanat yönüyle de değerini metinlerde geçen edebi sanatlarla da görmekteyiz.

Aliterasyon

Dize ya da mısrada ahenk oluşturacak şekilde, aynı sesin veya hecenin tekrarlanması olan aliterasyon sanatına AK-8 kodlu türküde rastlamaktayız.

- “Çadırı çatılı kanlı
İçi kadife yorganlı
Çifte gelin bey oğlanlı
Avşar Ali'nin uşağı” (AK-8) “ç sesi ile aliterasyon sağlanmıştır.

İstifham

Okuyucunun dikkatini çekmek, duygu ve düşünceleri daha etkili kılmak için bu duygu ve düşüncelerin soru biçiminde verilmesi sanatı olan istifham sanatı ağıtçı kadınların anlattıkları hikâyeli türkülerde en çok rastlanılan sanattır:

- “Ne diyeyim de ağlayım” (AK-8)
- “Birer birer tükenir mi” (AK-8)
- “Acep yavruları ne etti” (AK-3)
- “Tek taştan duvar olur mu” (AK-3)
- “Niçin bunu böylettiniz” (AK-4)
- “Yok muyudu benim dostum” (AK-4)
- “Ben ellere ne diyeyim” (AK-4)
- “Ahrette yatar m'ola” (AK-5)
- “Ben bunu nereden bilim” (AK-5)

- “Bir akıl ver nasıl edek” (AK-5)
- “Yurderi kime bıraktın” (AK-7)
- “Ne deyimde ne söyleyim” (AK-2)
- “Nasıl ağıtlar yakayım” (AK-2)
- “Bir bir Çerkez mi tükenir” (AK-2)
- “Ne yatıyon aslan oğlum” (AK-10)
- “Bu vakit adam mı göçer” (AK-10)
- “Bunu kim yaktı derlerse” (AK-10)

Teşbih

Aralarında ilgi kurulabilen iki şeyden, ilgili oldukları konuda zayıf olanın kuvvetliye benzetilmesi olan teşbih sanatı ağıtçı kadınların anlattıkları hikâyeli türkülerde de vardır. Örneğin:

- Atlas yüzlü yorgan gibi (AK-9)
- Sap atacak dirgen gibi (AK-9)
- Anşa'm köyün sunasıydı (AK-2)

Tezat

Aynı varlığın iki zıt yönünü bir arada ifade etme veya birbirine zıt iki kavram arasında ilgi kurma sanatı olan tezat sanatına ağıtçı kadınların söyledikleri hikâyeli türkülerden AK-1'de “Yukardan aşağı akmış” mısrasında bu sanata rastlanmaktadır.

İstiare (Eğretileme)

Bir sözcüğü kendi anlamı dışında kullanarak, bir şeyi benzediği başka varlığının adıyla anma sanatı olan istiare (eğretileme) AK-5 numaralı hikâyeli türküde “Felek taş attı dalıma” mısrasında kendisini ağca kollarını dala benzetiyor ama bunu açıkça söylemiyor.

Mübalâğa (Abartma)

Olmayacak şeyi söylemek, bir düşünceyi aşırı derecede büyülterek ya da küçülterek anlatma eylemine ağıtçı kadınların söylemiş oldukları hikâyeli türkülerden AK-6'da “Damarda durdu kanım” dizesinde rastlanmaktadır.

5.3. Anonim Hikâyeli Türkülerde Üslûp

5.3.1. Anonim Hikâyeli Türkülerde Anlatım Şekilleri

5.3.1.1. Tahkiye

Adana ve Osmaniye yöresinden derlenen anonim hikâyeli türkülerin nesir bölümlerinde de türün özelliğine uygun olarak tahkiye anlatım biçimi kullanılmaktadır. Fakat anlatım öyküleme biçiminde sürdürülürken yer yer diyalog, tasvir, açıklama gibi anlatım biçimleri de dikkati çekmektedir. Ancak asıl olan tahkiyedir. Metin sadece tahkiye metinlerinden oluşabildiği gibi diyalog, açıklama gibi türlerle iç içe geçmiş de olabilmektedir.

Kimin söylediği belli olmayan ve “anonim hikâyeli türküler” diye sınıflandırdığımız bu hikâyeli türkülerin hemen hepsinde tahkiye anlatım biçimi kullanılmıştır: (AN-1, AN-2, AN-3, AN-4, AN-5, AN-6, AN-7, AN-8, AN-9, AN-10, AN-11, AN-12, AN-13, AN-14, AN-15, AN-16, AN-17, AN-18, AN-19, AN-20, AN-21, AN-22, AN-23, AN-24, AN-26, AN-27, AN-28, AN-29, AN-31, AN-32, AN-33, AN-34, AN-35, AN-36, AN-37, AN-38, AN-39, AN-40, AN-41, AN-42, AN-43, AN-44, AN-45, AN-46, AN-48, AN-49, AN-50, AN-51, AN-52, AN-53, AN-54, AN-55, AN-56, AN-57, AN-58, AN-59, AN-60, AN-61, AN-62, AN-63, AN-64, AN-65, AN-66, AN-67, AN-68, AN-69, AN-70, AN-71, AN-72, AN-73, AN-74, AN-75, AN-76, AN-77, AN-78, AN-79, AN-80, AN-81, AN-82, AN-83, AN-84, AN-85, AN-86, AN-87, AN-88, AN-89, AN-90, AN-91, AN-92, AN-93, AN-94, AN-95, AN-96, AN-97, AN-98, AN-99, AN-100, AN-101, AN-102, AN-103, AN-104).

Anlatıcının özelliğine göre değişik zaman kalıpları kullanılabilir. Genellikle geniş zaman kullanılsa da bazen geçmiş zaman ya da birleşik zaman kullanılmaktadır. Eğer anlatıcının kendi başından geçmişse şimdiki zamanın hikâyesiyle anlatırken, başkasından duymuşsa rivayet çekimlerini kullanmaktadır.

- *Avşar ellerinde bir güzel kız varmış. Çok güzel olduğu içinde kimse adını söylemezmiş. Adının ne olduğunu anası ve babasından başkası bilmiyormuş da. Onun için adını sadece Güzel Kız olarak bilirler ve Güzel Kız diye çağırırlarmış... (AN-1)*
- *Bir Avşar delikanlısı, komşu köyden bir kıza âşık olur. Sevdiği kıızı istetir ama anası ve babası kıızı delikanlıya vermezler. Delikanlı çok uğraşır ama kıızı bir*

türlü alamaz. Kızın aşkıyla Avşar delikanlısı gündün güne sararıp solmaya başlar... (AN-4).

- *...Andırın'dan yola çıkan çiftin bir dereye yolları eşkıyalar tarafından kesilir. Eşkıyalar gelinin kocasını öldürürler, geline de işkence ederek çok kötü durumlara sokarlar... (AN-12).*
- *Amca kızı amca oğlu birbirlerini seviyor. Amca oğlu biraz korkak olduğu için kızı istemeye çekiniyor. Daha sonra kızı istiyor; fakat vermiyorlar. Kız oğlana kendisini kaçırmaması için haber gönderiyor... (AN-23).*
- *Himmetli'de yaşayan bir kadın, Adana'nın Feke ilçesine bağlı bir yerleşim yeri olan Tapan'da gördüğü Duran adında bir gence âşık olur... (AN-31).*
- *Erken yaşta babaları ve anneleri ölüp yetim kalan kardeşlerden biri şu ağıdı yakar (AN-37). (hikayenin tamamı bu)*
- *Fekeli İbrahim için idam kararı alınmış, dört defa asmaya çalışmışlar ve her defasında ip kopmuş; fakat İbrahim'i asmaktan vazgeçmemişler...(AN-38).*
- *Bir genç, güzel ve zengin bir kızı sever; ancak genç fakir olduğundan kızı ona vermezler. Bunun üzerine genç şu dörtlükleri söyler: (AN-44).*

5.3.1.2. Diyalog

Anonim olarak sınıflandırdığımız Adana ve Osmaniye yöresi hikayeli türkülerde diyaloglar önemli yer tutmaktadır. Bu diyaloglar hikâye türünün anlatım özelliğine uygun olarak karşılıklı konuşma şeklinde kendini göstermekte ve anlatıma akıcılık kazandırmakta, canlılık vermektedir. Anlatıcı kimi zaman yerel konuşma özelliğini vererek kimi zaman da sadece ifadeyi aktararak diyalogları göstermektedir.

Anonim hikâyeli türkülerde (A-1, AN-4, AN-47, AN-51, AN-52, AN-59, AN-101) diyaloglar önemli yer tutmaktadır.

Diyalog bölümleri hikâyelerin daha ilgi çekici olmasını sağlamanın yanında akıcılığı da sağlamaktadır. Ayrıca diyaloglar hikâyenin canlılığını hala koruduğunun da birer göstergesi durumundadır. Olaylardaki ayrıntılar bu diyaloglarda gizlidir. Böylece bu hikâyeli türküler hakkında daha fazla bilgi edinmiş ve sağlıklı verilere ulaşabilmiş oluruz.

- *...Hemen koşar koca karıya, "ben Güzel Kız ile konuşmaya gidiyorum, sen de kızın nişanlısına git, Güzel Kız'ın benimle pınarın başında buluştuğunu söyle", der. Koca karı yel yepenek gidip güzel kızın nişanlısına, "oğlum sen burada ne*

yapıyorsun, bak nişanlın falanca oğlanla pınar başında konuşuyor”, der... (AN-1).

- ...kıza, “ben iki üç gündür bu işin heyecanından uyuyamadım herhalde ondan olsa gerek başım dönüyor”, der. Kız da, “gel şurada birazcık uyu da ondan sonra kaçalım babamgilin haberi olmadan”, der... (AN-4).
- ... çerçiye, “bre çerçi, sana bir işim düştü, bu işimi yap, böyle köy köy dolaşarak eşya satmakla zengin olamazsın, benim dediklerimi yaparsan sana çok para veririm, zengin olursun”, demiş. Çerçi ne istediğini sormuş. Oğlan, “söylediğim köye var, köyün adını sor, falan köy dediklerinde ağlamaya başla”, demiş... (AN-47).
- ...Zeynep şöyle bir fikir sunarak, “yiğidim ne olur gidelim buralardan şo dağlara geri, ancak bizi oralar saklar, ben korkuyom buranın adamlarından”, der. Çaresiz Avşaroğlu Zeynep’i öperek, “sabah olsun güzelim ben de onu düşünüyorum” diyerek kavilleşirler... (AN-51).
- ...o yaşlı amca, “adına Çoban Ali derlermiş, babasına Çoban Ömer derlermiş, görsen bir ağıtlar yakıyor türküler söylüyor”, diyerek tarif eder. Ormancı Hüseyin, “Hiç sorman arkadaşlar onun başına gelenleri” diyerek... (AN-52).
- Eniştesi, “şu yüzüğü al, bacın kimi istiyorsa ona ver” demiş. Yüzüğü alıp eve gelen oğlan bacısına hiçbir şey sormaz. Sonra ona, “yarın seninle bostana gidelim” der. (AN-59).
- ...Bir gün oğlana, “bize dünür gönder” demiş...Savcı, oğlana soru soracağı sırada oğlan, savcıya, “eğer mümkünse bana bir söz verin”, demiş... (AN-60).
- ...Kınalı, “emmioğlu, ben çok acıktım, yürür halim kalmadı”, der. Yakup, “Kınalım sen şuraya oturup bekle, ben aşağı köye gidip ekmek getireyim”, diye cevap verir... (AN-101).

Bunlar dışında şiirle diyalog da anonim hikayeli türkülerde rastlanılan bir durumdur. Hikayenin kahramanları duygu ve düşüncelerini karşılıklı deyişme şeklinde dile getirmiştir (AN-19, AN-20, AN-23, AN-29, AN-39, AN-46, AN-47, AN-48, AN-50, AN-57, AN-66, AN-84, AN-87, AN-88, AN-93). Örneğin:

Baba:

Şubeye gittim de bir haber sordum
 Askerin elinde künyeni gördüm
 Ağlaya ağlaya gözümünden oldum
 El almasın diye ben aldım oğlum

Oğlan:

Asılan bayrağı gelin mi sandın
 Çalınan davulu düğün mü sandın
 Askere gideni babam dönmez mi sandın
 Nasıl aldın zalim baba sen bu gelini (AN-19)

Gelin:

Gelin dir ki hürilerden hüriyim
 Koç yiğidin gölgesiyim dalıyım
 Yedi yerde oğul vermiş arıyım
 Dolu yerlerde de balım var benim

Kız:

Yükseğine çıktın yayla yayladın
 İnginine indin gönül eyledin
 Utanmadan nasıl yalan söyledin
 El değmemiş petekte bal mı olur (AN-29).

5.3.1.3. Tasvir

Anonim hikâyeli türkülerde yer yer tasvir bölümleri yer almaktadır (AN-6, AN-18, AN-26, AN-96). Bu tasvir bölümleri genellikle kişilerin özelliklerini ortaya çıkaran bölümlerdir.

Aşağıda örnekleri verilen tasvir bölümünde anlatıcı hikâyesini anlatırken hikâyenin kahramanlarını betimleyerek sanat yönünden daha güçlü bir metin ortaya çıkarmaktadır. Örneğin:

- ...Zindağan köyünde uzun boylu, esmer, babayiğit Körezeg adında bir adam yaşamış... (AN-6).

- Hatice adında yeşil gözlü, sarı saçlı, orta boylu, köyde herkes tarafından beğenilen ve isteyeni çok olan bir kız varmış... (AN-18).
- ...Mustafa; uzun boylu, kara kaşlı, çakır gözlü bir delikanlıymış. Mert ve dürüst kişiliği sayesinde herkes tarafından çok sevilirmiş... (AN-18).
- Adana'nın Saimbeyli ilçesinin Gürleşen köyünde Emir Veli adında, genç, yakışıklı ve yöre halkı tarafından çok sevilen bir genç varmış... (AN-26).
- ...Bekir öğretmen; uzun boylu, yakışıklı, babayiğit biridir... (AN-96).

5.3.1.4. Açıklama

Anonim hikâyeli türkülerin hikâye bölümüne başlarken anlatıcı açıklayıcı bilgi verme ihtiyacı duymaktadır. Açıklama adını verdiğimiz bu bölümler hikâyenin olay akışının dışında genellikle giriş bölümünde dönemi, kişileri tanıttıcı bilgilerdir. Anonim hikâyeli türkülerde (AN-2, AN-3, AN-10, AN-16, AN-21, AN-25, AN-30, AN-45, AN-50, AN-103, AN-104) bu tür açıklama bölümlerine rastlamaktayız.

- Olayın yaşandığı zamanlarda Kadirli ilçesinde yalnızca Türkmen aşiretleri yaşardı. Kadirli'nin Binboğa köyünde Eymürlüler, Dikirli ve Alibeyli köylerinde Zakirli, Sarıdanışmanlı köyünde de Danişmentliler ikâmet ederlerdi. Kadirli'de de, Kadirli'nin eski adı olan Kars'a adını veren Karsaklar otururlardı... (AN-2).
- ...Beyin gelini Anşa'ya, karşı obadan geldiği için köyün öbür Anşa'larından ayrıcalıklı olsun diye, Gelin Anşa denmektedir... (AN-2).
- Kadirli yöresinde ikamet eden hem çiftçilik hem de hayvancılık yapan Eymürlü aşireti, Yörükler gibi ilkbaharda Toroslar ve Binboğa dağlarında yaylarlardı. Bu aşiretlerin yaylara gidişlerine göre bir yol güzergâhları vardır. Eymürlülerin yol güzergâhı ise Kadirli'nin Alibeyli, Kalfa, Mezi (Yeşilyayla) köyleri ve Akkoca dağının semt ve yaylaları olan; Helgincik, Çakırca, Elmalıkayseri, Bağdaş, Elmacık, Soğucak, Kırkpınar, Savrungözü, Mazgaç ve Binboğa yaylalarıdır... (AN-3).
- Çuhadaroğlu Kahramanmaraş'ta sayılan sevilen ve güvenilir bir beydir. Maraş'ın ardında Ahırdağları bağlık bahçeliktir... (AN-10).
- ...Bunlardan birini şöyle uygularlar:
Hayvanların bulunduğu ağılın (ahır) içine büyük bir kazan koyarlar ve kazanı su ile doldururlar, suyun üzerine de kepek serperler. Hayvanların boynuzunu ve

kulaklarını yemek için gelen fareler, kepeğin kokusunu alır ve suyu fark edemedikleri için kazanın içine düşerler ... (AN-16).

- Bundan yüz yıl önce Kayseri'nin Pınarbaşı kazasında yayla evlerinin damında zibil deliği olurmuş. ... (AN-21).
- Adana'nın Saimbeyli ilçesinde 1919 yılında Ermenilerin bölgedeki masum insanlara karşı yaptıkları insanlık dışı muamele karşısında söylenmiş bir türkü (AN-25).
- Adana/Feke yöresinde el değirmenine helelek adı verilir. Halk önceden haber verilmek kaydıyla bir evde toplanır, orada bulgur çekilir. Bu iş yapılırken "Helelek Türküsü" adı verilen türkü söylenir (AN-30).
- Eskiden Müslümanlar ve gayrimüslimler birlikte yaşamış. (AN-45).
- İşte o atların en hızlı ulaşım aracı olduğu dönemlerde bir hatır-gönül, kıymet vardı. Onun için sık sık dost ziyaretleri yapılırdı. (AN-50).
- Konargöçerlik zamanında kışı Hemite yakınlarında geçiren Karakeçili Yörükleri yazın da yaylara göçelermiş... (AN-103).
- Eskiden Düziçi'nde gelin atla getirilirmiş. Aşiretlik, ağalık dönemidir. Yaylacılar yaz gelince yaylaya çıkarlar... (AN-104).

Bu bilgiler hikâyeye başlamadan önce kişileri, hikâyenin asıl kahramanını veya kahramanlarını tanıtılmaktadır.

5.3.2. Anonim Hikâyeli Türkülerde Anlatım Kalıpları

5.3.2.1. Atasözleri

Atasözleri halkın bağrından çıkmış, duygu ve düşünce süzgecinden geçmiş, tecrübeleriyle yoğrulmuş özlü sözlerdir. Bu özlü sözlerin yine halka ait olan hikâyeli türkülerde geçmesi kadar doğal bir durum yoktur. Adana ve Osmaniye yöresinden derlenen anonim hikâyeli türkülerde yine anonim olan atasözlerine rastlanmaktadır (AN-2, AN-3, AN-39, AN-50, AN-51, AN-52, AN-62,).

- Kara habar tez ulaşır (AN-2). (**kara haber tez duyulur** ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır.)
- Ciğerinen olmaz oyun (AN-2). (**kurtla koyun, kılıçla oyun olmaz** saldırgan ile güçsüzün yan yana bulunduğu yerde tehlike vardır.)
- Kuru yerde söğüt bitmez (AN-3).
- Belli olur kır atın izi (AN-39).

- ...Onların birlik beraberliğinden mutluluk duyuyordu; ama su uyur düşman uyumaz dendiği gibi...(AN-52). (**su uyur, düşman uyumaz** düşmana karşı her zaman uyanık davranmak gerekir.).
- Od düştüğü yeri yakar (AN-62). (**ateş düştüğü yeri yakar** bir acıyı onu çekenden başkası tam anlayamaz veya aynı ölçüde üzülemez.).
- Dikkat et lafına kem söz istemem (AN-50). (**kem söz, kalp (kem) akçe sahibinindir** kötü söz söyleyenindir.).
- ...Onun için bu kara haberi duyan Mandallıoğlu yıkılır ...(AN-51). (**kara haber tez duyulur** ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır.).

5.3.2.2. Deyimler

Adana Osmaniye yöresi anonim hikayeli türkülerde en çok rastlanan unsur deyimlerdir diyebiliriz. Gerek hikâyenin anlatıldığı manzum bölümde gerekse sanat olayının daha çok gözlemlendiği, duygu yoğunluğunun daha derin olduğu şiir bölümünde deyimlere sık sık rastlamaktayız.

Deyimler kendine ait özellikleri kuralları olan kelime gruplarıdır. Bu özelliklerini bu metinlerde de görmekteyiz.

Yerleri değiştirilemez; bir kelime çıkarılıp, aynı anlama da gelse yerine başka bir kelime konamaz. Ancak incelemekte olduğumuz alandan derlediğimiz kimi metinlerdeki deyimlerde kelimelerin yerleri değişmiştir, bu şiirlerde sanatsal söyleyiş, kafiyeyi denk getirme amacıyla olabileceği gibi genel kullanım olarak da karşımıza çıkabilir:

- Mustafa *çevirmez dolap* (AN-7). (**dolap çevirmek (döndürmek)** hile ve dalavere ile iş yapmak).
- Boyun uzun *uğramayasın nazara* (AN-13). (**nazara gelmek** göz değmek).
- Mührü alınca da *büküldü belin* (AN-14). (**beli bükülmek** yaşlılık yüzünden güçsüz kalmak, bir iş yapamayacak duruma düşmek.).
- *Yaşarır gözlerin* de söylemez dilin (AN-14). (**gözleri yaşarmak** 1) gözleri sulanmak. 2) *mec.* Duygulanmak.).
- Boynu ince Memedim *etti yemini* (AN-14). (**yemin billah etmek** *hlk.* Tanrı adını anarak ant içmek).
- Bir Karsantılı oğlu için *büktü belini* (AN-14). (**(bir şey birinin) belini bükme** çaresizlik içinde bırakmak).

- *Alnımıza yazılmış kara yazı* (AN-24). (**alnının kara yazısı** kötü kaderi, kötü talihi).
- *Beklemesin yolumuzu* (AN-24). (**yolunu beklemek (gözlemek)** gelmesini beklemek).
- *Akrabalar çeksin yası* (AN-26). (**yas çekmek** yas tutmak).
- *Kızı gördüm oldum hasta* (AN-29). (**hastası olmak** bir şeye çok düşkün olmak.).
- *Gelep keleş yoldum saçı* (AN-31). (**saçını başını yolmak** çok üzülme, üzüntüsünden dövünmek.).
- *Yumuverdim gözümü* (AN-46). (**gözünü yummak** 1) gözünü kapamak; 2) *meç*. Ölmek).
- *El malında olur gözümüz bizim* (AN-49). (**gözü olmak** bir şeyi ele geçirmek isteği beslemek).
- *Ebedi kızarmaz yüzümüz bizim* (AN-49). (**yüzü kızarmak** utanmak.).
- *Hayatta yazılan gelirmiş başa* (AN-50). (**başaya yazılan gelir** kişi, kaderi ne ise onu görür.).
- *Acımadı hiç gözümün yaşına* (AN-51). (**(birinin) gözünün yaşına bakmamak** acımamak, merhamet etmemek.).
- *Dökerim derdimi dağlara taşla* (AN-51). (**derdini dökmek** derdini, sıkıntılarını ayrıntılı olarak anlatmak, dile getirmek).
- *Aşkınla yanıyor bu benim içim* (AN-51). (**içi yanmak** 1) çok susamak; 2) büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzülme. 3) bir şeye karşı büyük bir özlem duymak.).
- *Çabuk tut elini babam satacak* (AN-52). (**elini çabuk tutmak** gerekli önlemleri zamanında almak.).
- *Söndü ocak tütmez bacam* (AN-52). (**bacası tütmez olmak** aile dağılmak veya işi bozulmak.), (**ocağı sönmek** aile dağılmak, yok olmak, çoluk çocuk yok olmak).
- *Hiç dizimin dermanı yok* (AN-52). (**dermanı kesilmek (dermandan kesilmek)** yorgunluktan güçsüzleşmek.).
- *Kimse bakmıyor yüzüme* (AN-52). (**yüzüne bakmamak** 1) önem vermemek, ilgilenmemek; 2) darılmak, gücenmek.).
- *Uyku girmiyor gözüme* (AN-52). (**gözüne uyku girmemek** uyuyamamak, uykusuz kalmak.).

- Kepti evimin direği (AN-52). (**evinin direği yıkılmak** Hayatta en değer verdiği kişinin ölmesi).
- Yaya düştüm şu yollara (AN-52). (**yaya kalmak** 1) istediği şeyi yapamaz duruma gelmek. 2) binecek bir şeyi olmamak; 3) yardımcısız kalmak. 4) geri kalmak.).
- Herkes nefesini kesmiş düşünür (AN-52). (**nefesini tutup beklemek** heyecan, merak veya endişeyle sonucu izlemek).
- Biz şeytanın sözüne nasıl uyduk (AN-53). (**şeytana uymak** kötü bir şey yapma isteğine kapılmak.).
- Şeytanın sözüne uyduğum da kaçtım (AN-55). (**şeytana uymak** kötü bir şey yapma isteğine kapılmak.).
- Bana çok döktürme ter savcı beyim (AN-60). (**ter dökmek** 1) çok terlemek; 2) *mec.* bir iş yapmak için zahmet çekmek.).
- Allah'a kaldı işimiz (AN-62). (**işi Allah'a kalmak** güç şartlar altında, kimseden yardım umudunun kalmadığı bir durumda bulunmak.).
- Dizlerimde yoktur derman (AN-93). (**dermanı kesilmek (dermandan kesilmek)** yorgunluktan güçsüzleşmek.).
- Ahali çekiyor yası (AN-76). (**yas çekmek** yas tutmak).
- Allah'a kaldı artık işimiz (AN-71). (**işi Allah'a kalmak** güç şartlar altında, kimseden yardım umudunun kalmadığı bir durumda bulunmak.).
- Bazı deyimler söyleyiş bakımından yerel özellik göstermektedir. Bu deyimlerde kimi kelimeler yer değiştirmekte yada telaffuzu farklı olmaktadır:
- Pazar günü *fuğan düştü* (AN-2). (**figan etmek** bağırarak ağlamak, inlemek).
- Bebek beni *del'ediyor* (AN-3). (**deli etmek** 1) çılına çevirmek. 2) sinirlendirmek; 3) sağlıklı düşünemeyecek duruma getirmek).
- Gelenler geçenler *keyfin yetirir* (AN-19). (**keyfini çıkarmak** bir şeyden iyice tat almak, **keyfine bakmak** dilediğince yaşamak, güzel vakit geçirmek).
- İnginine indin *gönül eyledin* (AN-29). (**gönlünü eğlemek** mutlu, neşeli vakit geçirmek).
- Mevlam *ruhsat verdi*, kendir kırıldı (AN-38). (**izin almak** bir şey yapmak için onay sağlamak.).
- Ne yaptım ki bana *plân düzdüler* (AN-40). (**plan kurmak** 1) bir amacı gerçekleştirecek şeyleri düşünmek, tasarlamak. 2) *mec.* bir düzen hazırlamak.).

- Galksana *gul olduğum* (AN-42). ((**bir şeye**) **kul olmak** aşırı derecede bağlanmak, boyun eğmek).
- Allı gelin *el eyledi* gonaktan (AN-44). (**el etmek** 1) bir kimseyi el işaretiyle çağırmak. 2) uzaktan el sallamak.).
- Arkadaşlarıma *galpten gırıldım* (AN-53). (**kalp (kalbini) kırmak** gönül kırmak.).
- Ne olur Tavsi Bey gıyma canıma (AN-55). (**canına kıymak** 1) acımadan öldürmek; 2) kendini öldürmek. 3) gücünden fazla iş görerek aşırı derecede kendini yormak.).
- Deyimler kalıplaşmış kelime birliktelikleri olsalar da kullanımları esnasında deyimini oluşturan kelimeler arasına başka sözcükler girebilmektedir:
- *Can ciğer sevdiğim dostlardan ettin* (AN-50). (**cancığer olmak** birbiriyle çok yakın arkadaş olmak).
- Beni *koydun kara derde* (AN-58). (**derde (dertlere) düşmek** 1) sorunla karşılaşmak; 2) *mec.* Hastalanmak).
- Benim bahtım ne garalı (AN-56). (**bahtı kara olmak** sürekli olarak talihi yaver gitmemek, mutsuz olmak.).
- Yanar ananın yüreği (AN-52). (**yüreği yanmak** 1) çok acımak. 2) felakete uğramak.).
- *Çıktı meydana da kardeş foyası* (AN-50). (**foyası meydana (ortaya) çıkmak** bir olay dolayısıyla bir kimsenin kötü niteliği ortaya çıkmak.).
- Sende *açıldı* benim *gözüm* (AN-31). (**gözü (gözleri) açılmak** 1) iyiyi kötüyü veya kendisine yarayanı ayırt eder duruma gelmek. 2) uyanmak.).
- Deyimlerin bazılarında sonunda eylem veya ekeylem yoktur. Bu tür deyimler tam yargı anlamı vermezler. Buna uygun olarak anonim hikayeli türkülerde de bu tür deyimlere rastlamaktayız:
- Seni beni yaradanın aşkına (AN-57). (**Yaradan'ın aşkına** Allah aşkı için)
- *Selamın gelirse* başım üstüne (AN-17). (**selam etmek** uzakta olan birine esenlik dilemek.), (**başım gözüm üstüne** belirtilen istekleri içtenlikle yapmayı kabul etmeyi anlatan bir söz.)
- Deyimler çoğunlukla mastar hâlinde olduklarından fiil çekimine girerler. Derlemiş olduğumuz anonim hikayeli türkülerde de bu özelliğe sahip çok fazla deyim olduğunu görmekteyiz:

- *Bedda vermem* gardaşıma (AN-1). (**bedduasını almak** biri tarafından kendisine ilenilmek.).
- Gelin Anşa'm *sele getmiş* (AN-2). (**sele gitmek** 1) sele kapılmak; 2) *mec.* gereksiz yere telef olmak.)
- Karşı daldan *el ediyor* (AN-3). (**el etmek** 1) bir kimseyi el işaretiyle çağırmak. 2) uzaktan el sallamak.
- *Elim ayağım dolaşır* (AN-3). (**eli ayağı (ayağına) dolaşmak** şaşırarak, telaşlanmak).
- *İçime bir sızı düştü* (AN-3). (**içine ateş düşmek** büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek.)
- *Mola verip duramadım* (AN-3). (**mola vermek** uzun süren yolculuğa, yürüyüşe veya çalışmaya, dinlenmek amacıyla bir süre ara vermek, oturup dinlenmek.).
- Çılgılığı *ciğerim deler* (AN-3). (**ciğerini (delip) delmek (geçmek)** acıklı bir durum, kişiye dayanılmaz bir üzüntü vermek.).
- *Ortalığı birbirine katarlar* (AN-4). (**ortalığı birbirine katmak** kargaşa çıkarmak.).
- *Halden bilmez* bir cahile satarlar (AN-4). (**hâlden anlamak (bilmek)** bir kimsenin içinde bulunduğu güç durumu anlayarak sezip anlayış göstermek).
- *Murada erek* de o zaman uyu (AN-4). (**murada (muradına) ermek** isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek.)
- Hepimiz *pusuya düştük* (AN-5). (**pusuya düşmek** pusı kuran kimsenin saldırı alanı içine girmek.).
- *Kurşun yeyip düştüm derde* (AN-8). (**kurşun yemek** vurulmak), (**derde düşmek** 1) sorunla karşılaşmak; 2) *mec.* Hastalanmak).
- Kurşun yedim *bağrım delik* (AN-8). (**bağrını delmek** çok dokunmak, içine işlemek.).
- Sevinip de bir *murada yetmedim* (AN-9). **murada (muradına) ermek** isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek
- Azaplı'ya *figan düştü* (AN-11). (**figan etmek** bağırarak ağlamak, inlemek).
- Babanı görünce *sözünden döndün* (AN-13). (**sözünden dönmek** verdiği sözü yerine getirmemek veya tutmamak.).
- Kırk yedide *defterlerin dürüldü* (AN-14). (**defteri dürülmek** 1) ölmek; 2) öldürülmek; 3) görevine son verilerek bir yerden uzaklaştırılmak.).

- Eller *güler oynar* da sen kara yasta (AN-14). (**gülüp oynamak (söylemek)** neşeli, sevinçli, keyifli, güzel vakit geçirmek.), **kara yasa bürünmek** 1) aşırı üzülme; 2) derin derin düşünme.).
- Adam olmadığından *hor göründün* göze (AN-14). (**hor görmek** bir kimseye değersiz gözle bakmak)
- Boynu ince Mehmedim de *yeminler içer* (AN-14). (**yemin içmek** *hlk.* ant içmek.).
- Zalimler *canına kıyarken* oy demedin mi (AN-18). (**canına kıymak** 1) acımadan öldürmek; 2) kendini öldürmek. 3) gücünden fazla iş görerek aşırı derecede kendini yormak.).
- Zalim babamın *elinden kurtulan* idin (AN-19). (**elinden kurtulmak** birinden kaçmayı başarmak.)
- Boynunu uzatmış *eşini gözler* (AN-19). (**yol gözlemek** 1) bir şeyin olmasını ummak; 2) bir kimsenin gelmesini beklemek.).
- Babayın *elinden kurtulamadım* (AN-20). (**elinden kurtulmak** birinden kaçmayı başarmak).
- Zavallı kız *düşmüş derde* (AN-22). (**derde (dertlere) düşmek** 1) sorunla karşılaşmak; 2) *mec.* Hastalanmak).
- Al öküzü *çifte koştum* (AN-23). (**çifte koşmak** çift koşmak).
- *Gün görmedik* gelinleri (AN-25). (**gün görmemek** sıkıntı içinde yaşamak).
- *Koynuna girmeye* kasdım (AN-29). ((**birinin**) **koynuna girmek** biriyle yatıp sevişmek.).
- Ne *derin uyuyon* Hava (AN-33). (**uykusu derin olmak** uykusu ağır olmak.).
- *Dizlerini döve döve* (AN-33). (**dizini (dizlerini) dövmek** pişmanlık duymak.).
- Kaldık öksüz, *boynu bükük* (AN-37). (**boynunu bükme** 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek).
- Benim *gözüm uyku tutmaz* (AN-37). (**gözü uyku tutmamak** uyuyamamak).
- Adım İbrahim'dir, *bahtım karalı* (AN-38). (**bahtı kara olmak** sürekli olarak talihi yaver gitmemek, mutsuz olmak.).
- Oturmuş binbaşı *fermanım yazar* (AN-38). (**ferman çıkarmak** 1) padişah tarafından herhangi bir konuda emir verilmek; 2) yetkili bir kimse tarafından buyruk verilmek.).

- Duracak *mecelim kalmadı dizde* (AN-38). (**mecali (mecal) kalmamak** güç kalmamak, güçsüzleşmek.).
- *Tekbir aldım* da namazımı bozdular (AN-40). (**tekbir getirmek** Müslümanlıkta Tanrı'nın büyüklüğünü, yüceliğini anmak için söylenen ve "Allahuekber" sözü ile başlayan duayı okumak).
- *Feryat etsem acep hor görülür mü* (AN-43). (**feryat etmek** 1) yüksek sesle haykırmak. 2) *mec.* büyük bir yokluk, zarar ve sıkıntı içinde bulunmak.).(**(birini, bir şeyi) hor görmek** bir kimseye değersiz gözle bakmak).
- Çifte yavru *toprağa verilir mi* (AN-43). (**toprağa vermek** ölüyü gömmek.).
- Çifte tabut geldi, belim büküldü (AN-43). (**beli bükülmek** yaşlılık yüzünden güçsüz kalmak, bir iş yapamayacak duruma düşmek.).
- *Kurban olurum* gözlerinin yaşına (AN-47). (**kurbanı olmak** uğruna ızdırıp veya büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, zarara girmek, ölmek).
- Nasıl oldu bilmem *aklım ermedi* (AN-50). (**aklı ermek** 1) anlayabilmek. 2) akılcı olgunlaşmak.).
- Yere düşünce de *feryadı bastı* (AN-50). (**feryadı basmak** çığlık koparmak, yüksek sesle haykırmaya başlamak.).
- Zeynep'i kaçırdım *murada erdim* (AN-51). (**murada (muradına) ermek** isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek).
- Bizlerse sararıp solduk Halime'm (AN-52). (**sararıp solmak** 1) giderek daha çok solmak. 2) *mec.* sağlığı bozulmak.).
- Beni bir çıkmaza yitme yığidim (AN-52). (**çıkmaza girmek** bir iş çözümlenemeyecek, içinden çıkılmayacak bir duruma düşmek.).
- Üstüne kanatlar gerdik (AN-52). (**(birine, bir şeye) kanat germek** koruması altına almak, himaye etmek).
- Herkes kaderine küsmüş düşünür (AN-52). (**bahtına küsmek** talihsizliğinden yakınmak.).
- İşte dostlar can evinden vuruldum (AN-52). (**canevinden vurmak** en etkileyici yönünden saldırmak.).
- Herkes suratını asmış düşünür (AN-52). (**suratı bir karış asılmak** öfkelenmek, kızmak ve somurtmak).
- Haber için gözün diken kapıya (AN-52). (**gözünü (gözlerini) (bir şeye) dikmek** dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak.).

- Yalvarıyor sana boynumu büktüm (AN-52). (**boynunu bükmek** 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek.).
- Arkamı verdim de mağaranın taşına (AN-57). (**arka vermek** 1) desteklemek. 2) dayamak.).
- Geldi kapıma dayandı (AN-65). (**kapıya dayanmak** 1) gelip çatmak. 2) bir şey elde etmek için bir yeri, bir kimseyi zorlamak, göz korkutmak).
- Hatça kızım can veriyor (AN-76). (**can vermek** 1) ölmek. 2) ruha güç vermek. 3) canlanmasına yol açmak. 4) bir şeyi çok istemek.).
- Elim ayağım dolaştı (AN-97). (**eli ayağı (ayağına) dolaşmak** şaşırarak, telaşlanmak).
- Kurban olam kabak sana (AN-98). (**kurbanı olmak** uğruna ızdırıp veya büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, zarara girmek, ölmek).
- Avradının gönlü olmadı (AN-100). ((**bir şeyde) gönlü olmak** sevip istemek, razı olmak.)
- Ala göz üstüne sürme çekiyor (AN-103). (**sürme çekmek** gözleri sürme ile boyamak.).
- Nice yiğitlerin belin büküyor (AN-103). (**bir şey birinin) belini bükmek** çaresizlik içinde bırakmak.).
- Nesir bölümünde de çok sayıda deyimle rastlamaktayız. Bu deyimler ifadeye güç katmakta, az sözle daha etkili bir ifade katmaktadır:
- ...Delikanlı ne yapacağını şaşırır *donar kalır*... (AN-1). (**donup kalmak: donakalmak**.).
- ...sen iyisi mi namus belasından yol yakırken tezce kurtul... (AN-1). (**yol yakırken** sezilen veya beliren kötü duruma düşmeden.)
- ...Çocuk altı aylıkken yayla vakti *gelir çatar*... (AN-3). (**gelip çatmak (dayanmak)** vakti gelmek, kaçınılmaz olmak).
- ...Gelin bu işin pek *hayra alamet olmadığını* anlar, fakat *gelinlik yaptığı* için kimseye bir şey söyleyemez... (AN-3). (**hayra alamet değil** uğursuz sayılacak bir olay için kullanılan bir söz). (**gelinlik etmek** 1) gelin, kendisinden beklenen hizmeti yapmak; 2) aile büyüklerinin yanında susmak.)

- ...Kız bakar ki oğlan kendisinin aşkıyla her gün daha beter *sararıp soluyor*, bir gün bir tenhada... (AN-3). (**sararıp solmak** 1) giderek daha çok solmak. 2) *mec.* sağlığı bozulmak.).
- ...Kızlar babalarına *kikir kikir gülerek*... (AN-5). (**kikir kikir gülmek** içinden gelerek sesli sesli bir biçimde gülmek).
- ...Genç de kızı aynı şekilde *deli gibi* sevmektedir... (AN-8). (**deli gibi** deliye yaraşır davranışta, delicesine.).
- ...Kızla oğlan epeyce *yol aldıktan* sonra arabadan inip dağa doğru koşmaya başlarlar... (AN-8). (**yol almak** yolda ilerlemek).
- ... Kızın beyaz renkli ceketi oluk gibi *akan kanla al kan* içinde kalmıştır... (AN-8). (**al kanlara boyanmak** 1) yaralanmak; 2) vurularak ölmek; 3) şehit olmak.).
- ...Andırın'dan *yola çıkan* çiftin bir dereye *yolları* eşkıyalar tarafından *kesilir*... (AN-12). (**yola çıkmak** 1) araca binmek üzere yolüstünde durmak; 2) bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek. 3) herhangi bir şeyi esas almak, oradan başlamak.), (**yolunu kesmek** engel olmak, engellemek).
- ... Birkaç gün sonra *kendine gelen* gelin şu ağıdı söyler... (AN-12). (**kendine gelmek** 1) ayılmak. 2) aklı başına gelmek. 3) durumu düzelmek.).
- ...Hatice ile Mustafa'nın aşkı köyde *dillere destan olmuş*.... (AN-18). (**dillere destan olmak** herkes tarafından konuşulur olmak.).
- ...Bir jandarma, gencin ailesine oğullarının *şehit olduğu* haberini verir... (AN-19). (**şehit düşmek (olmak)** kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölmek).
- ... Gelin orada kayın babası tarafından *iftiraya uğrar*... (AN-35). (**iftiraya uğramak** kasıtlı ve asılsız suç yüklenmek.).
- ..Anne, çocuğunun yokluğuna dayanamayıp *dağlara düşer* ve şu ağıdı yakar.. (AN-41). (**dağlara düşmek** büyük bir üzüntü dolayısıyla insanlardan kaçıp ıssız yerlerde yaşamak.).
- ... kız ise amcasının oğluna hiç *yüz vermezmiş*... (AN-47). (**yüz vermemek** 1) ilgi, yakınlık göstermemek. 2) önemsememek.).
- ...bre çerçi, sana bir *işim düştü*, bu işimi yap... (AN-47). (**işi düşmek** birinin yardımına gereksinim duymak).

- ... Abdaloğlu'na oradaki subaylardan kızının birisi aşık olur; ama Abdaloğlu hiçbir zaman ona *yüz vermez*... (AN-49). (**yüz vermemek** 1) ilgi, yakınlık göstermemek. 2) önemsememek).
- ...Bu yüzden kızla hep *dalga geçerek* konuşmuş...(AN-49). (**dalga geçmek** *argo* 1) üzerinde durulması gereken işle ilgilenmeyerek başka şeyler düşünmek veya yapmak. 2) eğlenmek, alay etmek; 3) geçici sevgi ilişkisi kurmak, gönül eğlendirmek.).
- ... Kader çocukken Adana'da subaylık yapmış ve her vakit zenginlerle *düşüp kalkmış*, hep çocukluğu çiftliklerde, pikniklerde geçmiş... (AN-49). ((**biriyile**) **düşüp kalkmak** 1) erkek kadınla veya kadın erkekle yasa ve töre dışı yakın ilişki kurmak. 2) biriyile çok yakın arkadaşlık etmek).
- ...Avşaroğlu'nun bir atı varmış, yürüyüşü yönünden *dillere destan olmuş*... (AN-50). (**dillere destan olmak** herkes tarafından konuşulur olmak.).
- ... Sabah olunca baksalar ki atın *yerinde yel esiyor*... (AN-50). (**yerinde yeller esmek** artık bulunmamak, yok olmak.).
- ...Kurşunu yiyince kardeşi Cengiz *avaz avaz bağırma*ya başlar... (AN-50). (**avaz avaz bağırma** var gücüyle bağırma.).
- ... Avşaroğlu koşarak yanına varır ki *can ciğer* sevdiği kardeşi... (AN-50). (**cancığer olmak** birbiriyle çok yakın arkadaş olmak).
- ...Bunu gören Avşaroğlu *beyninden vurulmuşa döner*... (AN-50). (**beyninden vurulmuşa dönmek** beklenmedik bir durum karşısında olağanüstü bir üzüntü ve şaşkınlığa uğramak.).
- ... Kendisi askerde iken anası babası bir kazaya *kurban giderek* can verir...(AN-51). (**kurban gitmek** suçsuz yere ölmek, zarara uğramak.). (**can vermek** 1) ölmek. 2) ruha güç vermek. 3) canlanmasına yol açmak.).
- ...Daha *çiçeği burnunda delikanlıyken o amansız dağlarda kurda kuşa yem oldu* yavrucuk diyerek göz yaşları döküyormuş... (AN-51). (**çiçeği burnunda, çamuru karnında** çok taze.) (**yem olmak** 1) herhangi bir hayvan tarafından yenilmek; 2) *mec.* birinin tuzağına düşmek.).
- ...Onun için Avşaroğlu'na hiç *yüz vermiyordu*... (AN-51). (**yüz vermemek** 1) ilgi, yakınlık göstermemek. 2) önemsememek.)
- ...Hep onun özlemi ile yaşayan köylü güzelinin ondan başka kimseyi *gözünü görmüyordu*...(AN-51). (**gözünü görmemek** 1) görmez olmak; 2) belli bir şeyden

başka bir şeyle ilgilenmemek; 3) öfke sonucu en kötü şeyleri yapacak duruma gelmek.).

- ...Onun için araya elçi bile tutar ama fayda etmez ve bir gün *her şeyi göze alarak...*(AN-51). (**göze almak** gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek.).
- ...Böylece *boynu bükülür...* (AN-51). (**boynunu bükmek** 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek.).
- ...bir kaç sefer öperek *bağrına basmaya* başlar... (AN-51). (**bağrına basmak** 1) kucaklamak. 2) biriyle ilgilenerek onu koruyup kayırmak, yetiştirmek.).
- ...*Umduğu dağlara kar yağar...*(AN-51). (**güvendiği dağlara kar yağmak (güvendiği dal elinde kalmak)** yardım ve yarar beklediği kimse, yer veya şeyden iyilik gelmemek.).
- ...eski ruhsatlı silahı ile arkadan *pusuya düşürerek* askerleri vurup...(AN-51). (**pusuya düşmek** pusu kuran kimsenin saldırı alanı içine girmek.).
- ...Her vardıkları *kapı yüzlerine kapanıyordu.* ... (AN-51). (**kapılar yüzüne (üzerine veya üstüne) kapanmak** istenilen şeye ulaşma imkânı verilmemek.).
- ...*dolduruşuna gelerek* onları ayırmak için yağmur yağ demeden köye oğlunun yanına gelir. ... (AN-52). (**dolduruşa gelmek argo** 1) olumsuz yönde yönlendirilmek, kışkırtılmak; 2) biri çeşitli yollarla pohpohlanarak yönlendirilmek, kışkırtılmak, gaza getirilmek.).
- ...ama *umduğu dağlara kar yağar*, olan işte orda olur... (AN-52). (**güvendiği dağlara kar yağmak (güvendiği dal elinde kalmak)** yardım ve yarar beklediği kimse, yer veya şeyden iyilik gelmemek.).
- ...oradakiler bir *barut gibi patlayarak* hep bir ağızdan karga gibi bağrıışmaya başlarlar... (AN-52). (**barut gibi** 1) öfkeli, huysuz, sert, aksi 2) pek ekşi; 3) acı.).
- ...Ömer Emmi'yi *tekme tokat* evden kovdukları gibi o gece... (AN-52). (**tekme tokat girişmek** dayak atmak.).
- ...Ağzından en ufak bir kelam çıkmadığı gibi bir *kara yasa bürünür*, ne yiyor ne içiyormuş. ... (AN-52). (**kara yasa bürünmek** 1) aşırı üzülme; 2) derin derin düşünmek.).

- ...Böylece ağtılar yakarak *içini döküp* boşatmaya çalışıyormuş... (AN-52). (**içini dökme** 1) derdini anlatmak, iç dünyasındaki duygu ve düşüncelerini bir bir anlatmak. 2) ferahlamak, rahatlamak.).
- ...Hüsne Teyze'nin gene *iki gözü bir ırmak olur* döşlerine *dizlerine vura vura* ağtılarını döküştürmeye başlar... (AN-52). (**iki gözü iki çeşme** 1) sürekli ağlar durumda. 2) sürekli ağlayan.).
- ...köyüne dönerek kaderine boyun büküp Ali'sinin hapisten çıkmasını... (AN-52). (**kadere boyun eğme** yazgısını, talihini kabul etmek.).
- ... ölümünü öğrenince can evinden vurulmuşa döner... (AN-52). (**caneviden vurma** en etkileyici yönünden saldırmak.)
- ...ancak iş işten geçmiştir... (AN-55). (**iş işten geçme** bir işi gerçekleştirme imkânı kalmamış olmak.).
- ...Kızın eline kınayı vururlar.... (AN-58). (**kına (kınalar) yakmak (koymak, sürmek, vurma, yakınmak, yakılmak)** 1) kınayı su ile karıştırıp bulamaç kıvamına getirerek boyanacak yere sürmek. 2) *meç.* birinin uğradığı kötü duruma çok sevinmek.).
- ...Kızın güzelliği de dillere destandır... (AN-97). (**dillere destan olmak** herkes tarafından konuşulur olmak.).
- ...Kız, orada gönül verdiği delikanlıyla karşılaşmış ve bakışmışlar... (AN-97). (**gönül vermek** 1) sevmek, âşık olmak. 2) bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, eğinmek, meyletmek. 3) düşkün olmak).
- ...Oğlanın akli başından gider, kıza âşık olur... (AN-103). (**akli başından gitme** çok sevinçten veya çok korkudan ne yapacağını şaşırarak).
- ... Oğlan orada üç gün kalır, kalır ya dizlerinin bağı çözülür... (AN-103). (**dizlerinin bağı çözülmek** korkudan ayakta duramayacak duruma gelmek.).
- ... Gel zaman git zaman... (AN-103). (**gel zaman git zaman** “aradan oldukça uzun bir zaman geçtikten sonra” anlamında kullanılan bir söz.).

5.3.2.3. Alkışlar-Kargışlar

Alkış sözü halk edebiyatında karşıdaki kişinin iyiliğinin istendiğini gösteren, kargış veya kara alkış tam tersine söylenen kişinin kötülüğünü isteyen söz kalıplarıdır. Adana ve Osmaniye yöresinden derlediğimiz anonim türdeki hikâyeli türkülerde alkış ve kargışlara rastlamaktayız. Bu metinlerde kargış sayısı alkışlardan daha fazladır.

Bunun sebebi olarak bu metinlerin genellikle bir acı üzerine kurulmuş söylenmiş metinler olduğu için kargış dualarının çok olması doğal olmalıdır.

Alkış

Hayır dua adını verdiğimiz alkışlarda dertlerden tez sıyrıлма, ahrette murada ermek, uzun ömür, dileğine-sevdiğine kavuşma gibi temennilere başvurulur:

- Bu dünyada kavuşmadık
- Ahrette sarıl boynuma (AN-1).
- Gardaşımı hak sağ eylesin (AN-8).
- Kıyma felek kul oluyum (AN-11).
- Yolcu emmim binler yaşa (AN-29).
- Mevla'm bana yazmış olsun (AN-29).
- Karı senin ömrün artsın (AN-31).
- Bitmeyen işlerin bitsin (AN-31).
- Mevla'm kimseleri sokmasın dara (AN-51).
- Allah ayırmasın derdin (AN-52).
- ... Allah kimseyi derbeder etmesin kadıncağız çok derbeder olmuş... (AN-52).
- Kavuştur Mevla'm tezinden (AN-52).
- Yaşa babam oğlu yaşa (AN-69).
- Bu dünyada kavuşmadık
- Ahrette sarıl boynuma (AN-77). (AN-1 ile aynı).
- Kulunun işini Mevla'm onara (AN-101).
- Allah sabırımı versin (AN-90).
- Gadani alım emmim kızı (AN-86).

Kargış

Kara alkış olarak tabir ettiğimiz kargışlar metinlerde çokça geçmektedir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bunda temel etmen acıyı verenlere duyulan öfke, oç alma duygusu ve elinden bir şey gelmemesi sebebiyle cezasını Allahtan dileme yer alır:

- Ağzımda dilim çürüsün (AN-1).
- Gelin Anşa'mı götürmüş
Kuruyası Savrun çayı (AN-2).
- Kör gezesin gâvur Hacı (AN-8).

- K r olası G vurdağlı (AN-8).
- K r olası Sarı Yusuf (AN-8).
- Kamalama k r olası (AN-12).
- İnşallah gözlerin k r olur galan (AN-14).
- Kırılısın bağımın kıcı (AN-31).
- Gızlarıma kıran girsin (AN-34).
- Senin babalığın batsın (AN-36).
- Adın batsın senin gelin (AN-39).
- K r olsun anayın gözleri gelin (AN-44).
- K r olası araya muzular girdi (AN-47).
- Bizi böyle ayıranlar k r olsun (AN-52).
- Dilerim Allah'tan belasın bulsun (AN-52).
- Dermansız dertlerle saçımlı yolsun (AN-52).
- Desinler ettiydik bulduk Halime'm (AN-52).
- Sevenleri ayıranlar
Hep onlardan beter olsun (AN-52).
- Kurt yiyip de  on olası kollarım (AN-57).
- Dudun dalı gurusun (AN-67).
- Kızlarıma gıran girsin (AN-90).
- Dilinden ısırısın enikli kancık (AN-92).
- Kız gözünden akıttığın kanlı yaş olsun (AN-92).
- Karnıcığın gebe de kucağın boş olsun (AN-92).
- İntizar edersen gardaş
Ağzımda dilim  urus n (AN-97).
- Kendi de öyle olası (AN-98).
- K r olası Eşki Veli (AN-99).
- K rolası Dekiş Ali (AN-99).
- K r olası borazan (AN-99).

Kargışlar her zaman kişilere ait olmamaktadır. Cansız varlıklara da bedduada bulunmak bu metinlerde göze çarpan hususlardandır. “ Kuruyası Savrun  ayı (AN-2), K r olası G vurdağlı (AN-8), Dudun dalı gurusun (AN-67), K r olası borazan (AN-99)” gibi.

Kargışlarda en çok “Kör olası...” tabirini görmekteyiz (AN-99, AN-47, AN-52, AN-44, AN-14, AN-12, AN-8). Bu ceza görmesi istenilen kişinin acı çekmesi, ıstırap içinde yaşaması için bir temenni olmalıdır.

5.3.2.4. Tekrarlar

Anlamı güçlendirmek, pekiştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrarlanması, yakın veya uzak anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla oluşan söz öbeklerine “tekrarlar” (ikilemeler) denir.

Dilimizdeki ikilemelerin hiçbir dilde görülmeyen derecede zengin olduğu tartışmasız bir gerçektir. İkilemeyi kuran sözcüklerin genel özelliklerinin başında ses benzerliği, daha doğrusu ses uyumu, ses güzelliği gelmektedir.

Aynı kelimelerin tekrarlanmasıyla ikilemeler yapılmaktadır. Bunlar “yata yata, bata bata, duta duta doya doya...” örneklerinde olduğu gibi daha çok “...e ...e” zarf fiil ekini almış sözcüklerdir. Bunun dışında “yıldır yıldır, garip garip, dilim dilim...” örneklerinde olduğu gibi zarf görevinde kullanılan kelime türleriyle de olmaktadır. Bunlardan başka diğer görevlerde de ikilemelere rastlamaktayız:

- Kara şalvar yıldır yıldır (AN-1).
- Koyun gelir yata yata
Çamurlara bata bata (AN-2).
- İlginlerden duta duta (AN-2).
- Abasına abasına
Car yetmemiş çabasına (AN-2).
- Geriden ise develer ağır ağır konak yerine gelirler... (AN-3).
- ...İçin için ağlamaya başlar... (AN-3).
- Silini silini ağlar (AN-3).
- Dizleyi dizleyi çıktım (AN-3).
- Guguk kuşu garip garip ötmeden (AN-4).
- Doya doya bakamadım yüzüme (AN-4).
- Öldürmüşler sıra sıra (AN-5).
- Çamı dilim dilim yarmış (AN-6).
- Bacılarım körpe körpe (AN-8).
- Ganım akar ılık ılık (AN-8).
- Gurşun yedim çifte çifte (AN-8).

- Pamuk ekdik dönüm dönüm (AN-8).
- Kara kekil deste deste (AN-11).
- Kanı akmış ılık ılık (AN-11).
- Bir yel eser ince ince (AN-11).
- Gökte yıldızlar urgan urgan (AN-18).
- Ağlaya ağlaya gözümden oldum (AN-19).
- Kahırlı kahırlı söyleme asker (AN-19).
- Hele aslana aslana (AN-21).
- Benlerim var çatma çatma (AN-29).
- Yağmur yağdı dine dine (AN-31).
- Ben de geldim sine sine (AN-31).
- Sabah oldu öne öne (AN-31).
- Salkımları düzüm düzüm (AN-31).
- Yiğit gelir parıl parıl (AN-31).
- Selâ verir döne döne (AN-33).
- Dizlerini döve döve (AN-33).
- Uğurun uğurun konuştuılar (AN-35).
- Uğrun uğrun konuştuılar (AN-35).
- Yana yana oldum küller (AN-36).
- Şu Muğla'ya gide gele (AN-36).
- Bıyıkları burma burma (AN-39).
- Keser vura vura bizi ezdiler (AN-40).
- Ciğerciğim belik belik (AN-42).
- Dellal oldum çarşı çarşı satıldım (AN-47).
- Kahırlı kahırlı söyleme oğul (AN-48).
- ...Kurşunu yiyince kardeşi Cengiz avaz avaz bağırmaya başlar....(AN-50).
- Yalvardım yakardım dert sere sere (AN-51).
- ... diyerek dertlerini birer birer dile getirir... (AN-51).
- ...Avşaroğlu o mektupta aşkını ve dertlerini bir bir sıraladıktan sonra şu dörtlükleri yazmıştı... (AN-51).
- Aşkın heder etti yer için için (AN-51).

- ...Zeynep de kalemi kâğıdı eline alarak sinirli sinirli şu dörtlükleri yazarak öfkelerini almaya çalışır... (AN-51).
- Çukurova yana yana örd olmuş (AN-51).
- Feryatları yapa yapa (AN-52).
- Ora bura kopa kopa (AN-52).
- Doya doya saramadım (AN-52).
- İş güç yok geze geze yorulduğum (AN-52).
- Cıvıl cıvıl terleyerek (AN-54).
- Dolan dolan dolanıyor (AN-56).
- ...O da gele gele aynı mağaraya gelir... (AN-57).
- ...Öteden sağmen düdüğ çala çala gelir ... (AN-58).
- Kara şalvar ıldır ıldır (AN-59).
- Al yanağa damla damla akıyor (AN-60).
- Maphusane koğuş koğuş (AN-71).
- Tren gelir dolanı dolanı (AN-72).
- Kara gelin tura tura (AN-74).
- Tüfek öter seyrek seyrek (AN-76).
- Anşam gelir ışık ışık (AN-81).
- Helke elinde çığış çığış (AN-81).
- Getsin görününü görününü (AN-83).
- Biter sığıanı sığıanı (AN-83).
- ...Aradan uzun yıllar geçmiş ve adam bir gün yollarda *yıkıla yıkıla, zar zor* evine gelmiş... (AN-84).
- Deste deste gül attı (AN-88).
- Vurdum dizime dizime (AN-88).
- Saçlarım var lüle lüle (AN-88).
- Altın taksan sıra sıra (AN-88).
- Benleri var sıra sıra (AN-88).
- Dalın kırdım ufak ufak (AN-89).
- Sultan kız da domur domur terliyor (AN-92).
- Çiçek açar gonca gonca (AN-94).
- Gez dünyanı doya doya (AN-95).

- Saç topladım kelep kelep (AN-95).
- Yağar yağmur gölek gölek (AN-95).
- Kara kekil deste deste (AN-96).
- Gır at gelir feldir feldir (AN-97).
- Velim gelir uğur uğur (AN-100).
- Sağmen gelir toza toza (AN-104).
- Ben uzandım geze geze (AN-102).
- Adım adım arası var (AN-100).

Zıt kelimelerin tekrarlanmasıyla yapılmıştır:

- Altı üstlü büyük evde (AN-39).
- Sağıma soluma yastık getirin (AN-64).
- ...Her gelenden gidenen haber sorup haber beklermiş... (AN-52).
- ...gece gündüz düşünerek planlar peşindeymiş. ... (AN-51).

Tekrarları oluşturan sözcüklerden biri anlamlı diğeri anlamsız olarak tekrarlanmaktadır:

- Sular akar ala pele (AN-6).
- Konu komşu besler bizi (AN-37).
- Çoluk çocuk hep böyle alışır (AN-49).

İkilemeyi oluşturan iki sözcük birbiriyle yakın anlamlıdır. Bunlar “*melul mahzun, güle oynaya, fakir fukara...*” gibi birbirlerine anlam yönünden yakın sözcüklerdir:

- Anam *melul mahzun* durmasın (AN-8).
- Eller *güler oynar* da sen kara yasta (AN-14).
- Ahınan vahınan da günleri geçer (AN-14).
- *Fakir fukara* demezdin atardın salgını (AN-14).
- Şeftali satıyor ikili birli (AN-18).
- Şeftali satarlar ikili birli (AN-20).
- Gelin dir ki allı pullu başım var (AN-29).
- *Elin yüzün* ala kannı (AN-36).
- Çağırısam bağırsam kimse uyanmaz (AN-43). (Bağırıp çağırma).
- El çalışır çabalar bense gezerim (AN-49).
- Ünü yetti dağa taş (AN-96).
- Figan düştü ekmeğime aşım (AN-51).

- Bak Pakizem melul mahzun bakıyor (AN-60).
- Dökerim derdimi dağlara taşla (AN-51).

Tekrarı oluşturan sözcükler kelime türü olarak yansıma sözcüklerden oluşmaktadır. “Şak şak, fıkır fıkır...” gibi tabiat taklidi seslerden oluşmaktadır:

- Şak şak tesbihi elinde (AN-6).
- Zenginler de fıkır fıkır (AN-52).

Kimi tekrarların aralarına başka sözcükler girmiştir:

- Heyine Anşa'm heyine (AN-2).
- Uyan Kâha Duran uyan (AN-31).
- Gelin mi güzel ben mi güzel (AN-29).
- Düzlerim oğlum düzlerim (AN-75).
- Gözlerim oğlum gözlerim (AN-75).

Kelime grubu halinde tekrarlar oluşabilmektedir:

- Gelin Anşam gelin Anşam (AN-2).
- Hep bana gönlüm hep bana (AN-35).

5.3.2.5. Arasöz

Hikâyeli türküler anlatılırken anlatıcı kimi zaman akışı bozarak araya ek bilgi girme ihtiyacı duymaktadır (AN-9, AN-20, AN-51, AN-52, AN-54, AN-55, AN-101).

Ara cümle adını verdiğimiz bu bilgiler kimi zaman bilgi amaçlı verilen cümlelerdir:

- Çok eski zamanlarda *ulaşımın atlarla, develerle yapıldığı yıllarda* Ahmet Bey adında biri varmış... (AN-9).
- ...Babası döker düşünür, *şeytan var ya arada*, gelinin almayı aklına koyar... (AN-20).
- ...kaçırarak amacına ulaşmış olur; *ama olan bundan sonra olur...* (AN-51).
- ... Allah kimseyi derbeder etmesin kadıncağız çok derbeder olmuş... (AN-52).
- Bir delikanlı ava gider. *Eskiden altı yüksek kundura giyerlermiş*. Delikanlı av yaparken kayadan kayar... (AN-54).
- Bir oğlan askerlikten firar etmiş. Bunu yakalarlar ve hakkında idam kararı verirler. *Bu olay Kozan'da olur. Kozan o dönemde düşman işgali altındadır*. Oğlan bu olay karşısında şunları söyler... (AN-55).
- ...Aradan aylar geçedursun, Kınalı durumu komşuları Eşe... (AN-101).

5.3.2.6. Ayet-Hadis

Adana ve Osmaniye yöresinden derlemiş olduğumuz anonim hikâyeli türkülerden ayet ya da hadislere de göndermeler bulunduğunu görmekteyiz (AN-9, AN-67). İnsanlar ifadelerini güçlendirmek için en sağlam kanıt olarak görülen dini unsurlara başvurmakta, onları delil olarak sunmaktadır. Metinlerde geçen ayet ve hadislere örnek olarak:

- Yedi cehennemi sekiz cenneti (AN-9).

Kur'an-ı Kerîm'de Cehennem'in yedi kapısının olduğu belirtilmektedir. "Cehennem'in yedi kapısı olup, onlardan her bir kapı için bir grup ayrılmıştır." (Hicr, 44).

Onun, o cehennem'in yedi kapısı vardır. Yani gireceklerin çokluğundan dolayı yedi giriş kapısı veyahut azgınlığın çeşit ve derecelerine göre, önce Cehennem, sonra Lezzâ, sonra Hutame, sonra Sa'îr, sonra Sekar, sonra Cehîm, sonra Hâviye isminde yedi tabakası vardır. Her kapı için, onlardan (o azgınlardan) bir grup ayrılmıştır.

Ebu's-Suûd Tefsiri'nde deniliyor ki:"Muhtemelen yedi kapı ile sınırlanması, helak eden şeylerin beş duyu ile hissedilen şeylerle şehvet ve öfke kuvvetlerini gereğine mahsus olmasındandır." Bununla beraber bunda diğer bir ihtimal vardır ki, şeriat dili açısından akla daha uygundur. Çünkü cehennem kapılarının yedi olması ile cennet kapılarının sekiz olması arasında apaçık bir ilişki vardır. Bundan dolayı denebilir ki, bu kapıların mükellef organlarla ilgili olması düşünülür.

Bilindiği gibi insanın mükellef organları sekiz tanedir: Kalp, dil, kulak, göz, el, ayak, ağız, cinsel organ. Bunların yedisi açık, birisi gizlidir ki, o da kalptir. Doğrudan doğruya Allah'a bakan kalp kapısı açık olursa, bu sekiz organın her biri Allah'ın emri üzere hareket ederek cennete birer giriş kapısı olabilir. Ve bu şekilde cennete sekiz kapıdan girilir.

Fakat içte ruh körlenmiş, kalp kapısı kapanmış bulunursa dıştaki yedi organın her biri cehenneme açılmış birer giriş kapısı olurlar. İşte cennet kapıları sekiz olduğu halde, cehennem kapılarının her birine ayrılmış bir grup olmak üzere yedi olması, Allah daha iyi bilir ki bu hikmetten dolayıdır. (Kaynak: Elmalî Tefsiri)

- Amentüye bağla sen itikadı (AN-9).

Amentü, Türkçe'de "inandım" demektir. İman esaslarını ifade için kullanılır. (Âmentü billahi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusühî ve'l yevmi'l-âhîri ve bi'l-kaderi ayrihî ve şerrihi mine'llâhi teâlâ ve'l-ba'sü ba'de'l mevti hakk Eşhedü en lâ

iâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh. (Ben Allahü Teâlâ'ya, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhîret gününe, kadere; hayır ve şerrin Allahü Teâlâ'nın yaratmasıyla olduğuna inandım. Öldükten sonra dirilmek de haktır. Ben şehadet ederim ki, Allâhü Telâ'dan başka ilâh yoktur. Ve yine şehadet ederim ki, Muhammed (s.a.v) Onun kulu ve peygamberidir.)

Ayet ve hadislere dayanmaktadır. Cenâb-ı Allah şöyle buyurur:

".. Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, Kitaba ve peygamberlere iman eden; .."

(Bakara, 177)

"Ey iman edenler, Allah'a, elçisine, elçisine indirdiği kitaba ve bundan önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, elçilerini ve ahiret gününü inkar ederse, şüphesiz uzak bir sapıklıkla sapmıştır." (Nisa, 136)

Ömer (r.a.)'den sahih senetle rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v), iman esaslarını altı madde hâlinde bildirmiştir: "İman, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, bir de hayrı ve şerri ile kadere inanmandır."

- *Kara yer üstünde kara karınca*

Karanlık gecede görene yalvar (AN-9).

"Allâhü Teâlâ; karanlık gecede, kara taşın üstünde, kara karıncanın yürüdüğünü görür ve ayağının sesini işitir." sözü Allah'ın sıfatlarından olan "**Basar**" (Görmesi olmak) sıfatının açılımı olarak ifade edilir.

"Her şeyden haberdar olan" anlamına gelen "el-Habir" ismi şerifi Kur'an-ı Kerim'de 45 defa geçmektedir.

"Ey iman edenler, Allah'dan sakının. Herkes yarına ne sakladığına bir baksın. Allah'dan sakının. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır" (Haşr 18).

- Mevla kerim demedin mi (AN-67).

"Ey insan! Kerîm olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?" (İnfitar 82/6)

"Kim nankörlük ederse, (bilsin ki) Rabbim Ğanî ve Kerîm olandır." (Neml 27/40)

5.3.2.7. Klişeler

Adana ve Osmaniye yöresinden derlediğimiz anonim türdeki hikâyeli türkülerde klişe sözlere rastlamaktayız. "Kurban olayım, gadanı alayım" sözleriyle klişe anlatımlar dikkat çekmektedir:

- Mahmut Çavuş sana kurban (AN-93)

- Iraz Gelin sana kurban (AN-93)
- Kurban olam kabak sana (AN-98)
- Kurban olam dezzem sana (AN-102)
- Kurban olam kavil yere gelene (AN-103)
- Kurbanım ya bu yabana (AN-35)
- Kurban olurum gözlerinin yaşına (AN-47)
- Kurban olam yiğit Ali'm (AN-52)
- Kurban olam anam oğlu (AN-56)
- Kurban olum Ali'ne (AN-86)
- Ayşe'm kurbanım gözüne (AN-88)
- Kurban olam keklğine kuşuna (AN-103)
- Ali sana gurban dezze (AN-102)
- Gadanı alım emmim kızı (AN-87)
- Gadanı allım gelin senin (AN-94)
- Gadanı alım emmim kızı (AN-86)
- Gadanı allım gelin senin (AN-94)
- ...Fakat Ali ise orda az yatar uz yatar... (AN-52).
- Az gider uz gider tam bir ay sonra sora sora Kayseri Devlet Hastanesi'ni bulur... (AN-52).

5.3.2.8. Yeminler

Sözün kuvvetlendirilmesi için, inanç sağlanması için Allah'ın adı veya sıfatı anılarak ya da kutsal sayılan değerler üzerine yapılan antlara yemin demekteyiz. Adana ve Osmaniye yöresinden derlediğimiz anonim türdeki hikâyeli türkülerde yeminlere rastlamaktayız. Bu yeminlerin hepsinin Allah üzerine yapılan yeminler olduğunu görmekteyiz. Daha çok “Vallahi, Vallah, Vallaha” gibi yemin hitaplarıyla dile getirilmektedir:

- Vallaha kızımı vermezdim (AN-63).
- Arkanda yüz on beliğim
Vallaha çıktı soluğum (AN-77).
- Kınamayın bibilerim
Vallahi dünden ölüyüm (AN-77).

- Vallah bu tahra yarası (AN-98).
- Vallah kardaş düşmanını öldürdün (AN-57).
- Vallah kardaş geyik deyin öldürdüm (AN-57).
- Vallahi dünden ölüyüm (AN-76).
- Vallahi de ben ölüyüm (AN-1).
- Usandım vallahi vazgeçtim candan (AN-9).
- Dört kitaptan yemin verir (AN-89).

5.4.2.9. Yerel Dille Anlatım

Adana ve Osmaniye yöresinden derlediğimiz anonim hikâyeli türkülerde yerel söyleyiş özelliklerine rastlamaktayız. Aslını koruyan metinlerde bu daha çok dikkat çekmektedir. Diğer üslup bölümlerinde olduğu gibi yerel dille anlatım daha çok nazım bölümlerinde göze çarpmaktadır. Bunun sebebi olarak nazım bölümünün ilk söylendiği şekliyle aslını korumasına bağlayabiliriz. Nesir bölümü ise anlatıcıya bağlıdır, dolayısıyla anlatıcılar çoğunlukla günümüz Türkiye Türkçesiyle anlatımı gerçekleştirmektedir. Okuma yazmanın yaygınlaşması köylere dahi ulaşması anlatıcının dilini değiştirmiştir.

Nazım bölümlerindeki yerel dille anlatımda kimi zaman yöresel kelimeler kullanılırken kimi zamanda eklerin farklı kullanılması veya İstanbul Türkçesinde kullanılmayan eklerin ve yapıların kullanılması şeklinde görülmektedir.

Eklerin farklı kullanılmasıyla oluşan yerel dille anlatımlara örnek olarak:

- El içinde *arlanıyom* (AN-1).
- Eve *gedek* orda öldür (AN-1).
- Koyun gelir *kuzuyunan*
Ayağımın *tozuyunan* (AN-2).
- Geri *gidek ağ* bebeğim (AN-3).
- Kardeş *acısıynan* deli (AN-5).
- Kağnıyan getirirken (AN-5).
- Ne yatıyon hecin gibi (AN-7).
- Gidiyom ağ yoldan öte (AN-8).
- Gıyman bana elim bağlı (AN-8).
- Pamuk ekdik dönüm dönüm (AN-8).

- Çağırıyom hiç yerinden kalkan yok (AN-9).
- Ben ölüyom ateşimi yakan yok (AN-9).
- El açıp yalvarak ulu Seddar'a (AN-9).
- Karyolası al kanınan belendi (AN-10).
- On taksi de beş cipinen (AN-11).
- Şöyle döndüm baktımıldı (AN-12).
- Eliminen el eyledim (AN-12).
- Diziminen yol eyledim (AN-12).
- *Babayın* elinden kurtulamadım (AN-20).
- Dört kitabın hangisinde *varıdı* (AN-20). Ünlü uyumu var
- İki gözel sevdasına ben düşem (AN-29).
- Sabahınan kalkdımıldı (AN-31).
- Ne derin uyuyon Hava (AN-33).
- Yemek *bilmek* ekmek *bilmek* (AN-37). (bilmeyiz)
- Sabahınan doğan yıldız (AN-39).
- Ganlarım toprağa akdı zalimler (AN-40).
- Sabahınan er galkalım (AN-42).
- Aradıyom ama bulunmaz hemen (AN-50).
- Başka bir sevdiği varımış meğere (AN-51). (ek almış)
- Bizlerin sofrası her daim serik
Sen gibi hayvanı biz çok beslerik
Gelen giden aç kalmasın derik (AN-51).
- Ali adın koydun udu (AN-51).
- Zalim babayın yüzünden (AN-52).
- Mürifetin görem derken (AN-52).
- Hiç olmazsa burdan çıkınca gülem (AN-52).
- Şöyle döndüm baktımıldı (AN-54).
- Kurban olam anam oğlu (AN-56).
- El içinde arlanıyom (AN-59).
- Gidek evimizde öldür (AN-59).
- Bu ne babayit deyimler (AN-62).
- Çıkacıyık diyorlardı (AN-62).

- Ellehem hüküm giyikler (AN-62).
- Dut dikili incirilen (AN-62).
- Kapısına vardımıdı (AN-62).
- Kollarında zencirilen (AN-62).
- Ben ölüyom beni anama götürün (AN-64).
- Adana'ya vardımıdı (AN-90).

Anonim olarak sınıflandırdığımız hikâyeli türkülerde Türkiye Türkçesinin ortak kelime hazinesinde bulunmayan kelimelere rastlamaktayız:

- *Zopur* yağar yağmur çiler (AN-3).
- Bitse bile *ışgın* tutmaz (AN-7).
- Yedi yıldır cirat akar şu tenden (AN-9).
- Yelgin gidiyor salaca (AN-11).
- Dört depe üstünde senirt galan (AN-14).
- Yaramaz şehmetlere uğradın galan (AN-14).
- Araba *mavsalı* gırmış (AN-26).
- Oraya varmaya yollarım *yırak* (AN-28).
- Kırmızı gül hazel olmaz (AN-30).
- Fuhanımdan turab zemin yarıldı (AN-38).
- Her sözüne dedim heye (AN-52). (Evet)

Türkiye Türkçesinde bulunan ancak yerel kullanımıyla farklılıklar gösteren sözcükler vardır. Bunlar çeşitli yönleriyle Türkiye Türkçesinde söylenişinden farklılık arz etmekte ve ağız özelliği olarak karışımıza çıkmaktadır. Kimi zaman ünlü uyumu, kimi zaman ünsüz uyumu ve benzeşmesi yönüyle Türkiye Türkçesinden ayrılan bu sözcükler metinlerin genelinde karışımıza çıkmaktadır.

Türkiye Türkçesinde sert olan k-t-p-ç sesleri yörede çoğu zaman g-d-b-c olarak kullanılmaktadır. Örneğin:

- *Gardaş* tabancanı doldur (AN-1).
- *Cıngırdaklı* koşum öter (AN-3).
- Gökte *guzgun* et bölüşür (AN-3).
- Sabah oldu *dan* yerleri ışıyor (AN-4).
- *Bedda* vermem *gardaşıma* (AN-1).
- Bacı gardaşı yumuşlar (AN-7).
- Gız bize gelsin demişler (AN-7).

- Gardeşim gidiyor Abbas (AN-7).
- Var geri de dezzem oğlu (AN-7).
- Daş alır da döğünürüm (AN-7).
- *Cehizimi* göremedim (AN-8).
- Gader buymuş ben neyleyim (AN-8).
- Ganım akar ılık ılık (AN-8).
- Gurşun yedim çifte çifte (AN-8).
- Allah'ım bu muydu gader (AN-8).
- Gaderim bu idi gördüm (AN-8).
- Gardeşimi hak sağ eylesin (AN-8).
- Gün gördüm garalı ağı (AN-8).
- Dutmamış da sırdaşını (AN-12).
- Oğlakların guzluklarda meleşti (AN-13).
- Saçların da kaçırırken dolaştı (AN-13).
- Zülfünü taramış gaşın üstüne (AN-17).
- Aliver sevdiğim bu dertten gurtar (AN-17).
- Emine'm dedikçe gaya yangısı (AN-17).
- Terazi bulup da *dartılan* idin (AN-19).
- *Gaharlı gaharlı* söyleme oğlan (AN-20).
- Hükümetin de *tiliyle* (AN-21).
- On ikisin birden *gırmış* (AN-21).
- *Ganlı* gömlek *yu* diyorlar (AN-25).
- Bebeleri *gaynatmışlar* (AN-25).
- *Guzu* eti ye diyorlar (AN-25).
- *Gara gazanı* çattılar (AN-25).
- Bebeleri *gaynattılar* (AN-25).
- Gürleşen'in *garşısında* (AN-26).
- *Garı dizleyi dizleyi* (AN-26).
- Çıktım *Gozan*'in dağına (AN-26).
- Cumbullu'ya yaptırdım sedef *darak*
- *Dara* zülfünü de gerdana bırak (AN-28).
- Sabahtan uğradım ben bir bazara (AN-29).

- Almanın hamını yüke dutarlar (AN-29).
- Kızınan gelini bir mi dutarlar (AN-29).
- Ak alın altında hilal gaşım var (AN-29).
- Hey gız senin bir gecelik işin var (AN-29).
- Göğ yüzüne kara bulut ağma mı (AN-29).
- Gız mı güzel ben mi güzel (AN-29).
- Gözelik gıza verilir (AN-29).
- Gız petekte bala benzer (AN-29).
- Vakti geçmiş goca gızdan (AN-29).
- Gardaşların geldi uyan (AN-33).
- Sis'te de goca minare (AN-33).
- Ayağından tutup daşa çaldılar (AN-40).
- Galksana gul olduğum (AN-42).
- Guzularım gelin de oturak (AN-45).
- Candarma guvveti ardımda arar (AN-53).
- Gader böyleymiş ağlama anne (AN-53).
- Datlı canları da gurbete koyduk (AN-53).
- Gancık olur arkadaşın bazısı (AN-53).
- Arkadaşlarıma galpten gırıldım (AN-53).
- Yedim gurşunu da çama sarıldım (AN-53).
- Dokuz sene gezdim Gozan ilinde (AN-53).
- Garşiki dağdan ordu asker yürüdü (AN-55).
- Adana'nın goca ganal (AN-56).
- Ötüşür durnalar kazlar (AN-73).
- Uyan Ali dezzem oğlu (AN-89).
- Var guzumun goğuşları (AN-90).
- Gapıt giyer dirnağında (AN-96).

Yumuşamanın tam tersi olarak sertleşme durumuna da rastlayabilmekteyiz:

- Hükümetin de *tiliyle* (AN-21).

Bazı kelimelerde ünlü düşmesi, bazılarında ünsüz türemesi, bazılarında ünsüz değişimi, bazılarında ünlü değişimi görünmektedir:

- *Bedda* vermem gardaşıma (AN-1).

- Var geri de dezzem oğlu (AN-7).
- Daş alır da döğünürüm (AN-7).
- *Cehizimi* göremedim (AN-8).
- *Gaharlı gaharlı* söyleme oğlan (AN-20).
- *Ganlı* gömlek *yu* diyorlar (AN-25).
- Gız mı güzel ben mi güzel (AN-29).
- Candarma guvveti ardımda arar (AN-53).
- Uyan Ali dezzem oğlu (AN-89).
- Gapıt giyer dirnağında (AN-96).
- *Çiğnimden* aldım soluğum (AN-1).
- Pazar günü *fuğan* düştü (AN-2).
- Gurbete *geden* bilemez (AN-2).
- Nişan *etticeğin* yıldız aşıyor (AN-4).
- İçerime düştü korkulu kaygu (AN-4).
- *Hepisi* uykuya yatmış (AN-5).
- Bir görseniz hallarını (AN-5).
- Onu da tabuta komuşlar (AN-7).
- Öğünürüm öğünürüm (AN-7).
- Kuş dalına konar m'ola (AN-7).
- Bedel verir alır *m'ola* (AN-7).
- Allah bu rızgımı kesik (AN-8).
- Anam melul mahzun durmasın (AN-8).
- Herhal kömür gözlüm vazgeçmiş benden (AN-9).
- Ne yalvarın beyim gelip geçene (AN-9).
- Daha cahal kıyma felek (AN-11).
- Emmilerin gara yasta (AN-11).
- Solumadım imekledim (AN-12).
- Güz gelir sehile iner (AN-12).
- Şura kazının düneği (AN-12).
- Baban gayrı seni çeksin bazara (AN-13).
- Yeryüzünde sivallerin soruldu (AN-14).
- Ondan da bir fayda bulaman galan (AN-14).

- Geder Kamışlı'dan adam getirir (AN-14).
- Ağlarsın bir zaman gülemen galan (AN-14).
- Size Emine de bize hangısı (AN-17).
- Keten gömlek *geymiş* yakası kirli (AN-20).
- Doktor *gözleyi* gözleyi (AN-26).
- *Yarelerim* göz göz olmuş (AN-26).
- Arabam *kepti* üstüme (AN-26).
- Teker *pirttü* takamadım (AN-26).
- *Eyle şifar* makineyi (AN-26).
- Gelin dir ki allı pullu başım var (AN-29).
- İki gözel sevdasına ben düşem (AN-29).
- Hakın ırahmatı yere yağma mı (AN-29).
- Hangınızdan vazgeçeyim gönlümü (AN-29).
- *Lağama* almış eriği (AN-32).
- Elin yüzün ala *kannı* (AN-36).
- Nizam kabul etmez, *koyver* efendim (AN-38).
- Feryat etsem acep hor görülür mü (AN-43).
- Bahçelerde olur buturak (AN-45).
- Bilirsin *ıraktır* yol Mansur Ağa (AN-50).
- ... Avşaroğlu'nun yanına eletirler...(AN-50).
- ...Çünkü kızın bağlandığı, çocukluktan beri *bile* büyüdüğü, *bile* okuduğu birbirlerini çılgınca seven çocukluk aşkı Ömer vardı...(AN-51).
- ...olur gidelim buralardan şo dağlara geri... (AN-51).
- Hep bile oynardık bile gezerdik (AN-52).
- Zapdiyalar var kapıda (AN-52).
- Yazılmış evrekler verilmiş karar (AN-53).
- Dokanmam kimseye gendi halimde (AN-53).
- Vallah kardaş düşmanını öldürdün (AN-57).
- Vallah kardaş geyik deyin öldürdüm (AN-57).
- Maphusanede dokuz kişimiz (AN-71).
- Çığıramadım adını (AN-71).
- Akşamdan kuruldu güleş (AN-76).

- Sabahtan düştü talaş (AN-76).
- Arabalar tavşınıyor (AN-76).
- Arabalar kanlı ileş (AN-76).
- Güççüğünü kimler beler (AN-94).
- Beni kırma nolur dezze (AN-102).
- Özel isimlerde de değişimleri görebilmekteyiz:
- Gelin *Anşa* 'm sele *getmiş* (AN-2).
- *Urum* ellerinden geldim yanına (AN-50).
- *Mıkdar Ali* gel yanıma (AN-98).
- Beli kırık Boz *Omarım* (AN-85).
- Kimi *Memmed* Aslan kimi de Bıyık (AN-53).
- *Angara* 'dan gelsin hekim (AN-96).

5.3.2.10. Edebi Sanatlar

Adana ve Osmaniye yöresinden derlenen ve anonim olarak sınıflandırdığımız hikayeli türkülerde edebi sanatlara rastlamaktayız. Teşbih, teşhis, istiare, istifham, nida, tekrar, telmih, tenasüp, mecaz, leffü neşr , tezat, istiare, mübalağa, irsal-ı mesel bu sanatların başlıcalarıdır.

Teşbih

Aralarında ilgi kurulabilen iki şeyden, ilgili oldukları konuda zayıf olanın kuvvetliye benzetilmesine teşbih denilmektedir. Anonim hikâyeli türkülerde tespit ettiğimiz teşbih sanatı bulunan metinler şunlardır:

- Yüce dağın karıydım (AN-1).
- Gelin Anşam gelin Anşam
Sele getmiş mor menevşem (AN-2).
- Hikâyesi şeker baldır (AN-6).
- Kara bıyık sicim gibi (AN-7).
- Ulan sana ben de yandım
- Anan kızı bacın gibi (AN-7).
- Taze gülüm ben derildim (AN-8).
- Herhal kömür gözlüm vazgeçmiş benden (AN-9).

- Çift keklik gibi gezerdim (AN-12).
- Kurbanlık verdim eşimi (AN-12).
- Gözlerine baktım dol ile yağmur (AN-18).
- Bir amcam oğlu var eşek huylu (AN-23).
- Gelin dir ki hürilerden hüriyim
Koç yiğidin gölgesiyim dalıyım (AN-29).
- Yedi yerde oğul vermiş arıyım (AN-29).
- Kız dediğin koç yiğidin yaylası (AN-29).
- Ak alın altında *hilal gaşım* var (AN-29).
- Gelin yanında şerbet gibi (AN-29).
- Gız petekte bala benzer (AN-29).
- Gelin hurilerden huri (AN-29).
- Gız da meleklerden biri (AN-29).
- İkiniz de oğul balı (AN-29).
- Gönül bir değirmen gibi
Ufaklanır, irilenir (AN-30).
- Küstün isen aslan oğlum (AN-42).
- Her ana doğurmaz böyle bir suna (AN-44).
- Kaşları kara gözleri kömür (AN-48).
- Yaşlılar da hindi gibi düşünür (AN-49).
- Dönmüşüm doğada yuvasız kuşa (AN-51).
- Sen gibi hayvanı biz çok beslerik (AN-51).
- İkimiz bir fidan gibi büyüdük (AN-52).
- Bir çöpe dönmüştür bendeki beden (AN-52).
- Ömer'imle köle olduk (AN-52).
- Zindan oldu gündüz gecem (AN-52).
- Hüsne ninen döndü çöpe (AN-52).
- Keklik gibi sana doğru uçurdum (AN-52).
- Ne yatıyon hicin gibi
Kara bıyık sicim gibi (AN-78).
- Ah Elifim kız içinde
Yemen kınası saçında

- Tor daylak gibi sallanır (AN-79).
- Gara belik sicim gibi (AN-94).
- Gelmiyor ki Bekir beyim
Gelin gibi süzülüyor (AN-96).
- Bayrağı direğe çeker
Sanırsın ki Kemal Paşa (AN-96).
- Yeryüzünde hurma idim
Gökyüzünde durna idim (AN-97).
- Yüce dağın garı idim (AN-97).

Teşhis

İnsan dışındaki varlıkları insan özelliğiyle donatma, kişileştirme sanatı olan teşhis sanatına Adana ve Osmaniye yöresi anonim hikayeli türkülerde aşağıdaki metinlerde rastlanmaktadır:

- Çan çalıyor mayaları (AN-3).
- Goca Düldül goca Düldül
Dumanın başından kaldır (AN-6).
- Ne de çok çekti deresi
Bir kurşuncuk sık da ölsün (AN-12).
- Şeftaliden vefa olmaz (AN-30).
- Boğaları birbiriyle güreşir (AN-49).
- Nedir dağlar bana kastın
Neme kızıp surat astın
Kocam gelinim oğlumu
Alıp kucağına bastın (AN-52).
- Dağlardaki kaya taşlar
Yağan yağmur boran kışlar
Ali'nden bir haber verin
Gökyüzünde uçan kuşlar (AN-52).
- Yel eser dağlar sızılar (AN-52).
- Ali'nden bir haber verin
Şu dağların geyikleri (AN-52).
- Verin karlı dağlar nazlı yârimi (AN-52).

İstifham

Diğer metinlerde olduğu gibi anonim hikayeli türkülerde de en çok rastlanılan söz sanatı istifham sanatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Okuyucunun dikkatini çekmek, duygu ve düşünceleri daha etkili kılmak için bu duygu ve düşüncelerin soru biçiminde verilmesi sıkça karşımıza çıkmaktadır:

- Berk mi değdi ağ bebeğim (AN-3).
- Meler m'ola benim gibi (AN-3).
- Sözünden mi caydın ikrarsız mısın (AN-4).
- Niye uyanmazsın uykusuz musun (AN-4).
- Ahtından mı döndün kararsız mısın (AN-4).
- Benden mi tatlı bu zalim uyku (AN-4).
- Siz Çolak'ı bildiniz mi (AN-5).
- Hani benim Körezeg'im (AN-6).
- Ne yatıyon hecin gibi (AN-7).
- Buna canlar dayanır mı (AN-7).
- Bedel verir alır m'ola (AN-7).
- Kuş dalına konar m'ola (AN-7).
- Neyleyim teleyi tacı (AN-8).
- Nerde kaldın çifte bacı (AN-8).
- Genç yaşımda ben neyleyim (AN-8).
- Gader buymuş ben neyleyim (AN-8).
- Doktor nerden çare bula (AN-8).
- Allah'ım bu muydu gader (AN-8).
- Bu kadar mı benim ömrüm (AN-8).
- Bacılarım var neylesin (AN-8).
- Diyor Ahmet Bey'im bu bize noldu (AN-9).
- Ben yanar ağlarım yar sana noldu (AN-9).
- Bunu duysa ne der vali (AN-12).
- Niye belik yapmadın da Nesibe'm (AN-13).
- Niye böyle dedin Nesibe'm (AN-13).
- Size Emine de bize hangısı (AN-17).
- Nasıl kıydım Kadir Mavlam (AN-18).

- Kefenin biçilirken dar demedin mi (AN-18).
- Akören köyünde yârim var demedin mi (AN-18).
- Zalimler canına kıyarken oy demedin mi (AN-18).
- Babam nasıl aldın nazlı gelini (AN-20).
- Ne gahırlı gahırlı söylüyon oğlan (AN-20).
- Dört kitabın hangisinde vardı (AN-20).
- Yatılır mı kara yerde (AN-22).
- El değmemiş petekte bal mı olur (AN-29).
- Utanmadan nasıl yalan söyledin (AN-29)
- Yar yitiğini mi alın hamın mı (AN-29).
- Kızınan gelini bir mi dutarlar (AN-29).
- Gelin mi güzel ben mi güzel (AN-29).
- Gız mı güzel ben mi güzel (AN-29).
- Sarmayınca gider miyim (AN-30).
- Ne diyem ince beyim (AN-30).
- Yok mu dışinin çürüğü (AN-32).
- Şu sözümde var mı kusur (AN-32).
- Adana'ya vardı mı da (AN-34).
- Aceb bana gösterir mi (AN-34).
- Hüsne ile ola mıydı (AN-35).
- Hiç yürür mü bre aslan (AN-36).
- Yetimin kurur mu gözü (AN-37).
- Yetimler büyür mü bilmem (AN-37).
- Bacım da uyur mu bilmez (AN-37).
- Böyle olmuş var mı dünya duralı (AN-38).
- Sanki bizde gelin m'oldük (AN-39).
- Ne yaptım ki bana plân düzdüler (AN-40).
- Bek mi değdi ağ bebeğim (AN-41).
- Zor muyumuş ağ bebeğim (AN-41).
- Sabah oldu mu bakalım (AN-42).
- Feryat etsem acep hor görülür mü (AN-43).
- Çifte yavru toprağa verilir mi (AN-43).

- Ganlı mıydın bre sen Bolu Dağı (AN-43).
- Acep hak yolunda ne hata ettim (AN-43).
- Nedir bu felaket yüce Allah'ım (AN-43).
- Süleyman mıydı başımda şahım (AN-43).
- O sözü söylesem ne dersin bana (AN-44).
- Ben oğlumu bilmez miyim (AN-45).
- Niçin ağlan kız Nazik (AN-46).
- İstanbul'a gideni gelmez mi sandın (AN-47).
- Aşiret birbirini bulmaz mı sandın (AN-47).
- Necip'i bu dertten ölmez mi sandın (AN-47).
- Dört kitapta var mı idi (AN-48).
- Baba nerden aldın sen bu gelini (AN-48).
- Dillerden düşer mi pozumuz bizim (AN-49).
- Hiç böyle yapar mı kardeş kardeşe (AN-50).
- Neyidi bilmiyom maksadı kasti (AN-50).
- Söyle ey vicdansız neyledin nettin (AN-50).
- Neler geldi avcıların başına (AN-51).
- Avşaroğlu söyle böyle ne noldun (AN-51).
- Şu ıssız dağları nereden buldun (AN-51).
- Gitmiyor gözümde hayalin niçin (AN-51).
- Nerde ağlar hani gözler sanmıştım (AN-51).
- Noldu oy Zeynep'im böyle ne oldu (AN-51).
- Noldun beyim böyle noldun (AN-52).
- Neden kin nefretle doldun (AN-52).
- Neden vazgeçtin sözünden (AN-52).
- Nettin beyim böyle nettin (AN-52).
- Şimdi neden böyle olduk Halime'm (AN-52).
- Eskiden neydik nolduk Halime'm (AN-52).
- Yaradan seveni ayırır neden (AN-52).
- Nasıl feryat eylemeyim (AN-52).
- Nedir dağlar bana kastın (AN-52).
- Neme kızıp surat astın (AN-52).

- Ali'mden bir haber yok mu (AN-52).
- Göçtümola Yörükleri (AN-52).
- Nasıl düşeyim yollara (AN-52).
- Gerçekten de o mu ola (AN-52).
- Yol nereden gider hani (AN-52).
- Netmiş Ali'm böyle netmiş (AN-52).
- Yaradan bitmez mi çektğim çilem (AN-52).
- Nettin kuzum böyle nettin (AN-52).
- Duymaz mısın benim ahu zarımı (AN-52).
- N'oluk bre eller n'oluk (AN-54).
- Ne yapayım beyim eline düştüm (AN-55).
- Dört kitabın hangisinde varıdı (AN-55).
- Kardeş bacıya kıyar mı (AN-59).
- Çağırsam anam duyar mı (AN-59).
- Çoban koyunun yayar mı (AN-59).
- Yel eser de sallanır mı ola (AN-61).
- Düğünden mi geliyoruz (AN-62).
- İş mi olur bundan beter (AN-62).
- Garip olan nerde yatar (AN-66).
- Mevla kerim demedin mi (AN-67).
- O da seni duydum'ola (AN-69).
- Düğünden mi gelirsiniz (AN-71).
- Allah böyle mi edermiş (AN-73).
- Niye de bacısı gelmezmiş (AN-74).
- Kardeş bacıya kıyar m'ola (AN-77).
- Çağırsam da duyar m'ola (AN-77).
- Dağda davar yayar m'ola (AN-77).
- Nasıl koydunuz mezara (AN-79).
- Durur m'ola elin kızı (AN-80).
- Duymamış mı Hocalı eli (AN-82).
- Göçtü m'ola Avşar eli (AN-85).
- Acep Avşar ne der bize (AN-85).

- Karıncalar oydu m'ola (AN-86).
- On gün çift mi sürüm (AN-87).
- Sanki ben de gelin m'oldum (AN-89).
- Acep bana gösterir mi (AN-90).
- Niye cebri dedin sarı sultanım (AN-92).
- Ne yatıyon hecin gibi (AN-94).
- Ben bunun anası mıyım (AN-95).
- Zor değil mi Bekir beyim (AN-96).
- İneğim sen de noluksun (AN-98).
- Nedir efendim bu yiğidin suçu (AN-99).
- Böyle yiğit türermiymiş (AN-99).
- Hebib Ağamın göçü nerden işler (AN-99).
- Göğe bulut ağdımla (AN-99).
- Yere yağmur yağdım ola (AN-99).
- Sarı ineği sağdım ola (AN-99).
- Nesini buldun nesini (AN-99).
- Dağdan geldi döktün mü cebin (AN-100).
- Velim de gelir mi diye (AN-100).
- Yetti m'ola Şam elinin hurması (AN-101).
- Gitti m'ola ela gözün sürmesi (AN-101).
- Açtı m'ola Şam elinin gülleri (AN-101).
- Ağca Ceren ne gidersin pürene (AN-103).
- Nasıl kıydın Hatçe kıza (AN-104).

Bazı şiirlerde istifham sanatı dörtlüğün tamamını kapsayacak şekilde her mısradaki kendini göstermektedir.

- Asılan bayrağı gelin mi sandın
Çalınan davulu düğün mü sandın
Askere gideni babam dönmez mi sandın (AN-19).
- Göğ yüzüne kara bulut ağma mı
Hakın ırakmatı yere yağma mı
Bir gecem bin geceme değme mi
Var git gelin var git ergen benimdir (AN-29).
- Sen de nereden geldin

İpi çarşıdan mı aldın
 Datlı cana nasıl gıydın
 Mevla kerim demedin mi (AN-67).

- Sabahınan er mi kalkdın
 Dut ağacına ip mi dakdın
 Mevla kerim demedin mi
 Anan nerde o da gelsin (AN-67).

Nida

Nida seslenme, hitap etme sanatıdır Anonim hikayeli türkülerde de coşku, heyecan, şaşkınlık, acı, öfke vb. yaratmak için "hey, ey, ya..." gibi seslenme ünlemlerini kullanılarak nida sanatına başvurulmuştur:

- Dayan hey dizlerim dayan (AN-3).
- Uyan hey derdine yandığım oğlan (AN-4).
- İmdat kadir Mevlam derim ağlarım (AN-4).
- Ağlaşır yavrular vay beyim deyi (AN-10).
- Var git gelin var git ergen benimdir (AN-29).
- Hiç yürür mü bre aslan (AN-36).
- Ganlı mıydın bre sen Bolu Dağı (AN-43).
- Söyle ey vicdansız neyledin nettin (AN-50).
- Yeter hey Allah'ım yeter (AN-62).
- Bre Süleyman Süleyman (AN-63).

Tekrir

Sözün etkisi güçlendirmek için sözcük ya da söz grubunu yineleme sanatıdır. Anonim hikâyeli türkülerde de tekrire (yineleme) rastlanmaktadır:

- *Kara koyun kara koyun*
 Ciğerinen olmaz oyun
 Meler m'ola benim gibi
 Kuzusun kaptıran *koyun* (AN-2).
- Goca Düldül goca Düldül (AN-6).
- Murtlu tepe murtlu tepe (AN-8).
- Vurulmuş Çuhadar Çuhadar beyi (AN-10).

- Yekin Hilmi Bey'im yekin (AN-11).
- Oğlumun da adı kara
Atını kaldırır hara
Hele görsen sürmeleşim
Ağ kollarım kara kara (AN-12).
- Emine'm Emine'm allı Emine'm
Dört köyün içinde belli Emine'm (AN-17).
- Makinam geliyor dağa dayanmış
Şoförün perçefleri kara boyanmış
Makinam makinam kanlı makinam
Dostlar çağırın belki uyanmış (AN-24).
- Kele Dudu kele Dudu (AN-25).
- *Cumbullu* 'ya yaptırdım sedef darak
Dara zülfünü de gerdana bırak
Oraya varmaya yollarım yırak
Cumbulu Cumbulu aslan *Cumbulu* (AN-28).
- Nenni ergen nenni oğlan
Kuluncundan düşer neni (AN-36).
- Feryat etsem acep hor görülür mü
Guzularım, guzularım, guzularım
Çifte yavru toprağa verilir mi
Guzularım, guzularım, guzularım (AN-43).
- *Bir elinde* kokulu elma
Bir elinde kanlı dolma
Sen cahilsin ağ gelinim
Elin sözüne kanma (AN-45).
- Ar geliyor ar geliyor (AN-45).
- Yürü güzel yürü yaylanı yayla (AN-47).
- Yürü oğlan yürü yolunda yürü (AN-51).
- Ciğerimi bölük bölük böldürdün (AN-57).
- Ciğerini belik belik beldirdim (AN-57).
- Tez gel aslan oğlum tez gel (AN-62).
- Tez gel bacım tez gel (AN-72).

- Gelin kızlar gelin kızlar (AN-79).
- Pazara vardım pazara
Pazarın otu bozara (AN-79).
- Tez gelir buranın yazı
Tez gel bibim oğlu tez gel (AN-80).
- Allı gelin allı gelin
Kemer sıkılmış ince belin
Bir gececik misafirim
Kondur beni allı gelin (AN-84).
- Hoza Boz Omarım hoza
Dal boynunda heril hoza (AN-85).
- Akşam ile tandır *gelin*
Kandilini yandır *gelin*
Yanımdaki yatan yiğit
Kimdir bana bildir *gelin* (AN-93).
- Kele dezze kele dezze (AN-102).

Telmih

Hatırlatma sanatı olarak bildiğimiz telmih sanatının anonim hikayeli türkülerde (AN-4, AN-52) yer almaktadır.

- Garip bülbül gül dalında üşüyor (AN-4).
- İşte çoban Ali'n Mecnun'a döndü (AN-52).

Tenasüp

Birbiriyle alakalı sözcüklerin aynı dördlük ya da beyitte bir arada kullanılmasına denenen tenasüp sanatına anonim hikâyeli türkülerde de vardır:

- İlaçtan tabipten fayda görmedim
Derman sende Mevlam derim ağlarım (AN-9).
- Yedi yerde oğul vermiş arıyım
Dolu yerlerde de balım var benim (AN-29).
- *Askerlikte olur koğuş*
Gel oğlum buradan savuş
Ben oğlumu bilmez miyim

Biri *topçu* biri *çavuş*

- Davet ediliriz düğün bayrama
Küçük parçalara olmayız yama
Davul zurna ile varırız ama
Her yerde çalınır sazımız bizim (AN-49).
- Adalet hak hukuk yoktur arama
Çakallar da göz dikiyor parana
Gardiyanlar sayar derler sırana (AN-52).

Mecaz

Sözcükleri gerçek anlamları dışında kullanma sanatı olan mecaza anonim hikâyeli türkülerde de rastlanmaktadır.

- Çuhadar vuruldu Maraş sallandı (AN-10).
- Maarife çekmişler teli (AN-10).
- Arabistan ata biner (AN-12).
- Zavallı kız verem olmuş
Yaprak dökümü bekler (AN-22). (Yaprak dökümü: ölüm)

Tezat

Aynı varlığın iki zıt yönünü bir arada ifade etme veya birbirine zıt iki kavram arasında ilgi kurma sanatı olan tezat sanatına anonim hikâyeli türkülerde de rastlanmaktadır.

- *Yükseğine* çıktın yayla yayladın
İnginine indin gönül eyledin (AN-29).
- Biri yeni evli birisi bekâr (AN-43).
- İstanbul'a gideni gelmez mi sandın (AN-47).
- Konup göçmek olur yazımız bizim (AN-49).
- Hem yapar hem bozar dil Avşaroğlu (AN-50).
- Gelen giden aç kalmasın derik (AN-51).
- Hep ağlarım hiç de gülmem (AN-52).
- Gamçısını atar tutar (AN-66).
- İnersem de geri binemem (AN-84).
- Yeryüzünde hurma idim

Gökyüzünde durna idim (AN-97).

İstiare

Bir sözcüğü kendi anlamı dışında kullanarak, bir şeyi benzediği başka varlığının adıyla anma sanatı olan istiareye anonim hikâyeli türkülerde de başvurulmuştur:

- Gelini gördüm kafeste (AN-29).
- Çifte yavru toprağa verilir mi (AN-43). (çifte yavru:çocukları)
- Taze fidanların döktü yaprağı
İkisi de daha yaşama çağı (AN-43).
- Yeni evimin direkleri yıkıldı (AN-43). (direk:çocuklar)
- Git ipini başka kapıda sürü (AN-51). (köpeğe benzetiyor)
- Mürifetin görem derken
Onu itlere yem etdik (AN-52). (düşmanları ite benzetiyor)
- Çerkez'in azgın itleri (AN-52). (düşmanları ite benzetiyor)
- Boz bulanık akar idim duruldum (AN-52).
- Kuzumdan ayırdın beni (AN-63).

Mübalâğa

Anonim hikâyeli türkülerde mübalâğa (abartma) rastlanmaktadır:

- Gelin hurilerden huri (AN-29).
- Gız da meleklerden biri (AN-29).
- Böyle olmuş var mı dünya duralı (AN-38).
- Gayrı gülemem ben ömür boyunca (AN-43).
- Sinek bile giremezdi düzüme (AN-50).
- Azrail olsa da gene alırım (AN-50).
- Aşkının uğruna sen köle oldun (AN-51).
- Beni bitirdi acılar (AN-52).
- Her gün acılarla doldum (AN-52).
- Her daim ağladım gözyaşım döktüm (AN-52).
- Akar kanım içeriye göl olur (AN-57).

İrsal-ı Mesel (Atasözü Söyleme).

Söylenen düşünceyi inandırıcı kılmak ve pekiştirmek amacıyla şiire atasözü katma sanatı olan irsal-ı mesel'e anonim hikâyeli türkülerde rastlanmaktadır:

- Kara habar tez ulaşır (AN-2). (**kara haber tez duyulur** ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır.).
- Ciğerinen olmaz oyun (AN-2). (**kurtla koyun, kılıçla oyun olmaz** saldırgan ile güçsüzün yan yana bulunduğu yerde tehlike vardır.)
- Kuru yerde söğüt bitmez (AN-3). (
- Belli olur kır atın izi (AN-39). (
- Od düştüğü yeri yakar (AN-62). (**ateş düştüğü yeri yakar** bir acıyı onu çekenden başkası tam anlayamaz veya aynı ölçüde üzülemez.).
- Dikkat et lafına kem söz istemem (AN-50). (**kem söz, kalp (kem) akçe sahibinindir** kötü söz söyleyenindir.).

5.4. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Üslûp

5.4.1. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Şekilleri

5.4.1.1. Tahkiye

Diğer bölümlerde olduğu gibi kişilerin söylemiş oldukları hikâyeli türkülerde de tahkiye anlatım türü esas anlatım türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Tahkiye anlatım türünün içerisinde yer yer diyalog, tasvir, açıklama gibi anlatım türleri de dikkati çekmektedir. Ancak asıl olan her zaman tahkiyedir. Metin sadece tahkiye metinlerinden oluşabildiği gibi diyalog, açıklama gibi türlerle iç içe geçmiş de olabilmektedir.

Kişilerin söyledikleri ve tahkiye anlatım biçiminin kullanıldığı bu hikâyeli türkülerde (K-1, K-2, K-3, K-4, K-5, K-6, K-7, K-8, K-9, K-10, K-11, K-12, K-13, K-14, K-15, K-16, K-17, K-18, K-19, K-20, K-21, K-22, K-23, K-24, K-25, K-26, K-27, K-28, K-29, K-30, K-31, K-32, K-33, K-34, K-35, K-36, K-37, K-38, K-39, K-40, K-41, K-42, K-43, K-44, K-45, K-46, K-47, K-48, K-49, K-50, K-51, K-52, K-53, K-54, K-55, K-56, K-57, K-58, K-59, K-60, K-61, K-62, K-63, K-64, K-65, K-66, K-67, K-68, K-69, K-70, K-71, K-72, K-73, K-74, K-75, K-76, K-77, K-78, K-79, K-80, K-81, K-82, K-83, K-84, K-85, K-86, K-87, K-88, K-89, K-90, K-91, K-92) anlatıcının özelliğine göre değişik zaman kalıpları kullanılabilir.

- Havaların sıcak olması nedeni ile Durdu ismindeki genç serinlemek için Hemite köyünün kenarından akan Ceyhan nehrine girer... (K-1)
- Pınarbaşı ilçesinin Alagazi köyünden Halil Deliktaş adında bir genç Çukurova'ya, Kozan ilçesinin bir köyüne çalışmak için yola düşer...(K-6)
- Cumhuriyetin ilk yıllarında Aziziye yöresinde “Solak Eşkîya” adında bir ünlü eşkîya yaşardı. Solak Eşkîya başkalarının düşmanlarını öldürerek para alır ve eşkıyalık yapardı. Çevre insanı düşmanından değil de daha çok Solak Eşkîya'dan korkardı... (K-12)
- ...Bu adamın bir de karısı vardır. Karısını da herkes sayar ve severmiş. Bir süre sonra bu kadın ölür. Ali Yalçın amca da bu kadını bacısı kadar çok severmiş... (K-18)
- ...Bu durumdan rahatsız olan köylüler bunları devlete şikâyet ederler. Köye gelen askerler, köyün ileri gelenlerini de yanlarına alarak Hopka Dağı'nın etrafını çevirirler... (K-32)
- Feke'ye bağlı İncirci köyünde yaşayan Mehmet çalışmak için Balıkesir'e gider. Balıkesir'de çalışırken bir trafik kazası sonucu ölür... (K-42)
- Köyün birinde bir kız yaşarmış. Bu kızın adı Ayşe'ymiş. Ayşe'nin annesi ve babası 29 Kasım günü başka bir köye rey kullanmaya gitmişler. Evde yalnız kalan kız bilinmeyen bir sebepten dolayı zehir içmiş ve ranzaya uzanmış... (K-60)
- Mullu Osman bir kıza sevdalanmış; fakat kızı Mullu Osman'a vermemişler. Mullu Osman sevdasından ölmüş...(K-66)
- ...Halil'in tepkisinden korkan ev sahibi Fatma'yı jandarmaların götürdüğünü söyler. Mehmet Hoca'nın Fatma'yı kaçırmak üzere üzerindeki elbiseyi çıkarıp Halil'e kaçmadan önce giydiği elbiseyi giydirmesi Halil'i çok sinirlendirir... (K-71)
- ... Ağalar Kır Höke'nin başlarına bela olacağını görürler ve onu öldürmeye karar verirler, bunu da ona azık götüren Kel Ese'nin yapabileceğini düşünürler. Kel Ese bunu kabul eder ve ağalarla iş birliği yapar... (K-92)

5.4.1.2. Diyalog

Kişilerin söyledikleri kimi hikâyeli diyaloglara rastlanmaktadır. Bu diyaloglar hikâye türünün anlatım özelliğine uygun olarak karşılıklı konuşma şeklinde kendini göstermekte ve anlatıma akıcılık kazandırmakta, canlılık vermektedir. Anlatıcı kimi

zaman yerel konuşma özelliğini vererek kimi zaman da sadece ifadeyi aktararak diyalogları göstermektedir.

Kişilerin söyledikleri hikâyeli türkülerde diyalog bulunanlar (K-4, K-10, K-11, K-12, K-13, K-48, K-49, K-53, K-77, K-78, K-88, K-89, K-90, K-91):

- ...İnce Hacı bir gün fırsatını bulup çeşme başında Zühre'ye, “Zühre aslında ben çoban falan değilim”, der. Zühre, “ya sen nesin”, deyince İnce Hacı da, “Zühre ben sana aşığım”, der... (K-4)
- ...Hamet ablasına ve yeğenine, “biraz acele edin, hızlı yürüyün”, dedi... (K-10).
- ...Elif, Hasan Ali'ye “emmioğlu bu sene beni babamdan istesen de bu yaz düğünümüz olsa derim”, dedi. Hasan Ali “olur emmim kızı”, dedi... (K-11).
- ...Eşe'ye başsağlığı diledikten sonra, “Eşe sen bilirsin ki ben seni kız iken seviyordum, seni bana vermediler, şimdi ise kocan da öldü, seni ben alacağım”, der. Eşe de, “Solak senin zaten iki karın var, ben sana varmam”, der... (K-12).
- Müftü masaya çıktığında, “benim affim geliyor, ben suçsuzum, beni asmayın”, diye bağırır ama dinlemezler...Güllü Hatun, o anda feryat ederek, “oğullarımı astılar”, diye bağırdı... (K-13).
- ... kızına, “yavrum bu çocuğu öldürürler, uşaklar da kanlısı olur, ben onu bağladım, şu çalığı dolanırsan sana yaklaşamaz”, diyor... (K-48).
- ... Bu sesi duyan obabaşı, “kim o kaval çalan bana getirin”, diyerek emir verir. Ali haberi duyunca kabahat ettim sanarak bir korku içinde ağanın yanına gelir. Ağa gülümseyerek, “gel bakalım yığidim o kavalı sen mi üflüyorsun”, der... (K-49).
- ...ağayı çağırarak, “işte ağam burada”, diye bağırarak, “yahu ağam görüyon mu hiç ummadığımız yerden çıktı”, diyerek ağaya yağ çekiyormuş... (K-53).
- ... Anası da, “Amaaan, Emine'nin ölümüne dayandım da, senin başının ağrısına ne diyeyim”, der... (K-77).
- ... Maraşlı bir pehlivan gelir ve “pehlivan varsa karşıma çıksın” der. Karşısına Derviş Hasan'ı çıkarırlar...(K-78).
- ...Fadime. “Sen ne yapıyorsun, baban beni öldürür. Bir çobanın bir ağa kızıyla şaka yapması reva mıdır?” Fadime, “Mahmut kurbanım, ben sana âşık oldum, günledir seni takip ediyorum”, der ... (K-88).
- ...Bir gün postacı Emine Teyzeye bir mektup getirir. “Müjde Emine Teyze, oğlundan mektup var”, der...Emine Teyze mektubu okuması için Rıza Dayıya

verirken, “aman mektubu güzel aç, oğlum gelene kadar saklayacağım”, der. ... (K-89).

- ... Halil Efendi, “yemeğimizi burada yiyelim, biraz da dinlenir, yolumuza devam ederiz”, der... Halil Efendi yere düşer, karılarına dönüp, “beni vuranlar Karalılar”, der ve ölür... (K-90).
- ... Halil, “Düziçi’nde dayılarım var, oraya gidelim, bizi ele vermezler”, der. Ümmühan da, “Cebelibereket’te Hüsemoğlu’nun yanına gidelim, onun astığı astık, kestiği kestik, onun korkusundan bizi soramazlar”, der... (K-91).

Şiirle de diyalog yapılabilmektedir (K-1, K-9, K-63, K-85).

- **Aldı Fıskıllı Anşa:**

Kele Eşe kele Eşe
Süslü Hasan ölmüş taman
Davuluyunan zurnası
Hep asılı kalmış taman

- **Aldı Topuz Eşe:**

Öldü ise uğur ola
Varsın getsin güle güle
Genç ömrünü heder etti
Boz gasnağı çala çala (K-9).

5.4.1.3. Tasvir

Kişilerin söyledikleri hikâyeli türkülerden K-85 numaralı türküde betimleme yapılmaktadır. Bu grupta tasvir metinlerine çok rastlanmaktadır.

- ... Sarı Ahmet, Ermeni eşkıyalarının belini kırarmış. Gayet yiğit, korkusuz ve vurucuymuş... (K-85).

5.4.1.4. Açıklama

Kişilerin söyledikleri hikâyeli türkülerde anlatıcı hikâyeye geçmeden önce ya da anlatırken açıklayıcı bilgi verme ihtiyacı duymaktadır. Aşağıdaki hikâyeli türkülerde buna örnekler mevcuttur:

- Abdallar genellikle Yukarı Çukurova’da yaşarlar. Yazın ise Torosların yükseklerinde bulunan yaylalara çıkarlar... (K-9).
- 1909 yılında Adana ve çevresinde Ermeniler arasında uzun süren silahlı ve Türklük aleyhtarı propagandaların yer aldığı hazırlık ve tahrik dönemi sonucunda, Ermeni papazı Muşeg’in emri ve Ermenilerin tecavüzleriyle “Adana Olayları” başlar.
Bu sırada Cebelibereket sancağının merkezi Erzin kasabasıdır. Sancak mutasarrıfı Mehmet Asaf Bey’dir. (K-13).
- Düziçi ve çevresinde yüksek ve serin yaylalar vardır. Bunlardan birisi de Dumanlı, Mezdağ ve Gâvurdağlarının en yükseklerinde bulunan Hoğdu yaylasıdır. (K-16).
- Osmaniye’nin Düziçi ilçesinin eski adı Hacılar’dır. (K-18).
- Mansurlu köyü birçok el değiştirse de öz kurucu olan Mansur Ağa’nın adı unutulmamıştır...(K-53).
- Anış Karı benim nenem, yeni deyimle babaannemdir. Benim nenemin babası Avşar’dır. Avşar’ın Kocanallı aşiretindedir...(K-76).
- Emine 14-15 yaşlarında güzel bir kızdır. Kardeşinin adı da Hacı Hasan’dır...(K-77).

5.4.2. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türkülerde Anlatım Kalıpları

5.4.2.1. Atasözleri

Kişilerin söylemiş oldukları hikâyeli türkülerin içerisinde yer yer atasözlerine de rastlanmaktadır. Bu atasözleri kimi zaman nesir bölümünde (K-5, K-22, K-50, K-82), kimi zaman ise manzum bölümde (K-5, K-37, K-50, K-53) yer almaktadır.

Nesir bölümünde olanlar:

- ...bir korku düşer, aklına gelen başına gelir... (K-22) (**akla gelmeyen başa gelir** insan ummadığı, düşünmediği şeylerle karşılaşabilir.).
- ... ama bir deyim var, “Domuz derisi post olmaz, düşmandan hiç dost olmaz”, işte düşman düşmanlığını yapmış... (K-50) (**domuz derisi post olmaz eski düşman dost olmaz** birçok nedenin birbirini izlemesiyle sürüp gelmiş olan eski düşmanlık, dostluğa dönüştürülemez.).

- ...Acı haber tez duyulur derler, hemen köyün haberi olur... (K-5) (**kara haber tez duyulur** ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır.).
- ...Otobüsle giderken yol parasını Hamit Bey'e verdirmezler, kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez misali... (K-82) (**kaz gelen yerden tavuk esirgenmez** büyük çıkarlar beklenen durumlarda küçük fedakârlıklar yapılmalıdır.).

Nazım bölümünde olanlar:

- Ana mı var ağlayacak
Bacım eller böyle yanar (K-5) (**ağlarsa anam ağlar, başkası (kalanı) yalan ağlar** insanın sıkıntısını yürekte paylaşan yalnızca annesidir, diğerlerinin üzülmeleri yüzeyseldir.).
- Acı haber tez ulaşır (K-37) (**kara haber tez duyulur** ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır.).
- İt derisi post olur mu (K-50) (**it derisinden post olmaz** aşağılık kimse veya şey, yüce ve temiz bir amaca hizmet edemez.).
- Domuz gönü post olur mu
Ermeni den dost olur mu (K-53) (**domuz derisi post olmaz eski düşman dost olmaz** birçok nedenin birbirini izlemesiyle sürüp gelmiş olan eski düşmanlık, dostluğa dönüştürülemez.).
- Tavşan dağa küsse dağ ne bilir (K-53) (**tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış** önemsiz kişi, önemli kişiye küsse önemli kişinin umurunda bile olmaz.).
- At tepişir eşek kalır arada (K-53) (**atlar tepişir, arada eşekler ezilir** büyüklerin çatışmasından küçükler zarar görür.).

5.4.2.2. Deyimler

Adana ve Osmaniye'den derlenen ve kişilerin söyledikleri hikâyeli türkülerde deyimlere sık rastlanmaktadır. Böylece anlatım daha etkili bir anlatım ortaya çıkmaktadır.

Derlediğimiz kimi metinlerdeki deyimlerde kelimelerin yerleri değişmiştir, bu şiirlerde sanatsal söyleyiş, kafiyeyi denk getirme amacıyla olabileceği gibi genel kullanım olarak da karşımıza çıkabilir.

Deyimlerin çoğunluğu mastar halindedir:

- ...Akşam eve dönmeyen Durdu ailesini *telaşa düşürür* ve aile fertleri Durdu'yu aramaya çıkarlar... (K-1) (**telaşa düşmek** telaşlanmak).
- ... Osmaniyе'nin Hemite köyünde 1920 yılında Ali isminde bir delikanlı sevdiği kızı almak için tam üç yıl uğraşır, mücadele verir... (K-2) (**mücadele vermek** savaş vermek, mücadele etmek.).
- ...Akşam nikâh kıyılır, güvey gerdeğe konulur... (K-2) (**nikâh kıymak** nikâh memuru kanuna göre çiftlerin karı koca olduklarını bildirmek.).
- Düdükçüler yola düştü (K-2) (**yola düşmek** yola çıkmak, yol almaya başlamak.).
- ...Kız da İnce Hacı'ya gönül verir ve anlaşılır... (K-4) (**gönül vermek** 1) sevmek, âşık olmak. 2) bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, eğinmek, meyletmek. 3) düşkün olmak).
- ... Zühre'yi görünce gönül düşürür ve Zühre'yi İnce Hacı'ya yar etmemek için de fırsat kollar... (K-4) (**fırsat kollamak** yapmak istediği iş için uygun bir zaman veya bir durum beklemek.).
- ...Bakıcının hile yaptığını anlar ama ne yapsın iş işten geçmiştir... (K-4) (**iş işten geçmek** bir işi gerçekleştirme imkânı kalmamış olmak.).
- Muradına yetti m'ola (K-4) (**murada (muradına) ermek** isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek).
- Uruşan'a el ediyor (K-4) (**el etmek** 1) bir kimseyi el işaretiyle çağırarak. 2) uzaktan el sallamak.).
- ...Elif'in anası kızını verdikten sonra kızının bir başkasını sevdiğini öğrenir ama iş işten geçmiştir... (K-5) (**iş işten geçmek** bir işi gerçekleştirme imkânı kalmamış olmak.).
- ... adına türküler yaktığı sevdiği kızı başkasına vermişler... (K-5) (**türkü yakmak** türkü sözünü bestelemek.).
- ...Kınacılar gelir kına yakılır, herkes evine gider... (K-5) (**kına (kınalar) yakmak** 1) kınayı su ile karıştırıp bulamaç kıvamına getirerek boyanacak yere sürmek. 2) *mec.* birinin uğradığı kötü duruma çok sevinmek.).
- ...Düğün durdurulur, Alagazi'de feryat figan kopar... (K-6) (**figan etmek** bağırarak ağlamak, inlemek).
- Sağmene bir figan düştü (K-6) (**figan etmek** bağırarak ağlamak, inlemek).
- Feleğe eylemiş kahır (K-6) (**feleğe küsmek** talihten yakınmak, şanstan ümidini kesmek.).

- ... varınca oğlunun elbiseleri elinde efkâra gelir ve şu ağıdı yakar... (K-7) (**efkâr basmak** tasalanmak, kaygılanmak).
- Sırtını vermiş duvara (K-7) (**sırtını dayamak (vermek)** 1) bir yere dayanmak, yaslanmak. 2) güçlü birine, bir yere güvenmek.).
- Yola düşmüşler yayan (K-10) (**yola (yollara) düşmek** yola çıkmak, yol almaya başlamak.).
- Bacım murat aldı ama (K-10) (**murat almak** dileğine kavuşmak.).
- Aklını başına deşir (K-10) (**aklını başına almak (toplamak, devşirmek)** akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmak).
- ... amcasının kızı Elif'in dizinde hayata gözlerini kapadı... (K-11) **hayata gözlerini yummak (kapamak)** ölmek.).
- Babayın beli büküldü (K-11) (**beli bükülmek** yaşlılık yüzünden güçsüz kalmak, bir iş yapamayacak duruma düşmek.).
- Hasan Ali'm çeker nazı (K-11) (**nazını çekmek** her istediğini yerine getirmek.).
- ...O günden sonra Aziziye jandarması buluşma noktası olan mezarlıkta pusu kurdu... (K-12) (**pusu kurmak** saldıracağı kimseye görünmemek için bir yerde gizlenip beklemek.).
- Seni düşürmüş pusuya (K-12) (**pusuya düşmek** pusu kuran kimsenin saldırı alanı içine girmek.).
- Sana kurban olamadım (K-12) (**kurbanı olmak** uğruna ızdırap veya büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, zarara girmek, ölmek.).
- Korkuyorum nazar değer (K-12) (**nazar değmek** göz değmek).
- Köylerde tellal çağırdı (K-12) (**tellal çağırtmak** bir haber, bir istek vb.ni tellal aracılığıyla duyurmak.).
- ...Müslümanlara eziyet etmiş, birçok Müslüman kızın ırzına geçmişti... (K-13) (**ırzına geçmek** 1) zor kullanarak bir kimseyi cinsel zevkine alet etmek, tecavüz etmek; 2) bekâretini bozmak.).
- ...Müslümanları Ermeni zulmünden zor kullanarak kurtarmış... (K-13) (**zor kullanmak** bir işin yapılması için her türlü baskıya başvurmak.).
- ... Bu kararı duyan halk çılgına dönmüştü... (K-13) (**çılgına dönmek** 1) sevinç, öfke, kızgınlık vb. duygular sonucu aşırı ölçüde heyecanlanmak; 2) kendine hâkim olamamak.).

- Kalmadı dizimde derman (K-13) (**derde (durdurme) derman olmak** soruna çözüm bulmak, sıkıntıyı geçirmeye çare göstermek).
- Yusuf'u vereyim kurban (K-13) (**kurban vermek** can kaybına uğramak).
- Candan umudu kestiler (K-13) (**umudunu kesmek** artık olacağını beklememek).
- ...Ayşe'nin bir çocuğu olduktan sonra durduğu yerde hır ve kavga çıkarmaya başlar... (K-14) (**hır çıkarmak** kavga, gürültü çıkarmak.) (**kavga çıkarmak** kavgaya neden olmak)
- ...sabahleyin çorbanın döküldüğünü görünce çılgına döner, kızıyla beraber Ayşe'yi dövmeye kalkışır... (K-14) (**çılgına dönmek** 1) sevinç, öfke, kızgınlık vb. duygular sonucu aşırı ölçüde heyecanlanmak; 2) kendine hâkim olamamak.)
- ...Ayşe'ye yemek vermez, eziyet etmeye başlar... (K-14) (**eziyet etmek** zahmet ve sıkıntı vermek, canını yakmak).
- ... Ayşe'ye kocası da sahip çıkmaz, yardım etmez hakaret eder, döver... (K-14) (**sahip çıkmak** 1) kendinin olduğunu ileri sürmek; 2) korumak, koruyucu olmak, ilgilenip gözetmek).
- Öldüm acımdan acımdan (K-14) (**acımdan ölmek** 1) çok acıkmak; 2) aşırı derecede yoksul olmak.).
- Dayanır mı buna yürek (K-14) (**yüreği dayanmamak** acısına katlanamamak, çok acı duymak.).
- Hiç yok mudur sağın solun (K-14) (**sağı solu olmamak** 1) nasıl davranacağı kestirilmez olmak; 2) olumlu mu olumsuz mu davranacağı bilinmeyen bir kişi olmak.)
- ... Fadıma pılımı pırtısını toplar, Alibozlu'daki evine gelir... (K-15) (**pılı pırtıyı (pılıyı pırtıyı) toplamak** gitmek üzere bütün eşyalarını toplamak).
- Burhan'da tutarım işler (K-15) (**iş tutmak** 1) iş yapmak, çalışmak. 2) *kaba* cinsel ilişkide bulunmak.).
- Saralmış da solmuş beniz (K-15) (**benzi sararmak**: yüzünün rengi solmak), (**benzi solmak** gücünü yitirmek, sağlık sorunu olmak.)
- Mevlam ne tez verdi yolu (K-17) (**yol vermek** 1) geçmesine izin vermek. 2) hızını artırmak; 3) işten çıkarmak, işine son vermek
- Dünyada murat almadım (K-17) (**murat almak** dileğine kavuşmak.)
- Ben aklımı yitiririm (K-17) (**aklımı kaçırmak** 1) delirmek. 2) gereksiz, yersiz iş yapmak.

- ...Nişan takılır; ama kızın anası daha sonra pişman olur ve kızını vermek istemez... (K-18) (**nişan takmak** 1) nişanlanan çiftin nişan yüzüklerini parmaklarına geçirmek. 2) göğsüne nişan ilıştirmek.).
- Kızım nişan takamadım (K-18) (**nişan takmak** 1) nişanlanan çiftin nişan yüzüklerini parmaklarına geçirmek. 2) göğsüne nişan ilıştirmek.).
- Yol eyledim vara vara (K-19) (**yol etmek** o yere sık sık gitmek.).
- İçerim yanıyor bacım (K-19) (**içi yanmak** 1) çok susamak; 2) büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzölmek. 3) bir şeye karşı büyük bir özlem duymak).
- Antalya'ya telgraf çektim (K-19) (**telgraf çekmek** telgrafla haber göndermek, tellemek).
- Ev başıma zindan oldu (K-19) (**zindan olmak** yaşanmaz, huzursuz, rahatsız, zevk alınmaz duruma gelmek).
- ...Devriye anında bindikleri askeri araç nehire yuvarlanır ve Ökkeş şehit olur... (K-21) (**şehit düşmek (olmak)** kutsal bir ölkü veya inanç uğrunda ölmek).
- Yolcu etmişler Ökkeş'i (K-21) (**yolcu etmek** yola çıkanı uğurlamak).
- ...akşamın sesizliğı çökünce Ahmet'e bir korku düşer...(K-22) (**korku düşmek** endişelenmek, korkmak).
- ... Yağız Ahmet'in karısı Gülperi ve bacısı Telli Haçca'ya bir korku düşer...(K-22) (**korku düşmek** endişelenmek, korkmak).
- ... Yağız Ahmet'in eşyalarıyla ceset kemiklerini bir torbaya doldurup yola düşerler... (K-22) (**yola (yollara) düşmek** yola çıkmak, yol almaya başlamak.)
- Köylüler yola gelmişler (K-22) (**yola gelmek** istenilen biçimde davranışı kabullenmek, düzelmek, uslanmak.).
- Osmaniye'nin Araplı Köyü'nden Selver'e iftira atmışlar... (K-23) (**iftira atmak** iftira etmek).
- Selver yitirmiş aklını (K-23) (**aklını kaçırmak** 1) delirmek. 2) gereksiz, yersiz iş yapmak.).
- Yolu şaşmış yürüyünce (K-24) (**yolu (yolunu) şaşırmak** yanlış yola sapmak).
- Bayram günleri de yollara bakar (K-25) (**yoluna bakmak** beklemek.).
- Sen de müzevirlik eyle (K-26) (**müzevirlik etmek** söz getirip götürmek, ara bozmak.).

- Geceler gündüzler içirim yanar (K-27) (**içi yanmak** 1) çok susamak; 2) büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzölmek. 3) bir Şeye karşı büyük bir özlem duymak).
- Halımdan bilmeyenler vay beni gınar (K-27) (**hâlden anlamak (bilmek)** bir kimsenin içinde bulunduğu güç durumu anlayarak sezip anlayış göstermek).
- Başıma gara bağlarım (K-27) (**başına karalar bağlamak** çok kederlenmek.).
- Felek bükdü belimizi (K-27) (**belini bükme**k çaresizlik içinde bırakmak.).
- Duyanın tepgili Şaştı (K-27) (**tebdili Şaşmak** ne yapacağını bilememek, telaşa kapılmak).
- Aklımı başımdan aldı (K-27) (**aklını başından almak** bir Şey birini düşünemeyecek bir duruma getirmek, çok Şaşırtmak).
- Esamen geldi okundu (K-29) (**esamesi okunmamak** kendisine değer verilmemek, adı anılmamak).
- Yüreğime çok dokundu (K-29) (**yüreğine dokunmak** üzölmek).
- Güçcükden belalı başı (K-32) (**başı belada olmak** çözümlmesi güç, sıkıntılı bir durumda olmak.).
- Aydınlılar plân gürmüŐ (K-32) (**plan kurmak** 1) bir amacı gerçekleştirecek Şeyleri düşünmek, tasarlamak. 2) *mec.* bir düzen hazırlamak).
- Muraz alacak zaman (K-32) (**murat almak** dileğine kavuşmak.).
- Sana türküler yakarım (K-33) (**türkü yakmak** türkü sözünü bestelemek.).
- ...Teyzesinin oğluyla tren yolundan karşıya geçerken trenin altında kalıp can verirler... (K-35) (**can vermek** 1) ölmek. 2) ruha güç vermek. 3) canlanmasına yol açmak. 4) bir Şeyi çok istemek.).
- Benim oğlum can çekiyor (K-39) (**can çekiŐmek** 1) ölmek üzere bulunmak. 2) sona ermek, tükenmek, bitmek.).
- Yavrum can çekiyor gel durumun gör (K-40) (**can çekiŐmek** 1) ölmek üzere bulunmak. 2) sona ermek, tükenmek, bitmek.).
- Kiraz da yolun Şaşırdı (K-41) (**yolu (yolunu) Şaşırmak** yanlış yola sapmak).
- Gül Zeynep'im can veriyor (K-41) (**can vermek** 1) ölmek. 2) ruha güç vermek. 3) canlanmasına yol açmak. 4) bir Şeyi çok istemek.).
- AĞ Mehmet'im can verirken (K-42) (**can vermek** 1) ölmek. 2) ruha güç vermek. 3) canlanmasına yol açmak. 4) bir Şeyi çok istemek.).

- Ben de muradıma ermem (K-42) (**murada (muradına) ermek** isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek.).
- Gullar oluyum oluyum (K-43) (**kul olmak** aşırı derecede bağlanmak, boyun eğmek).
- İçerimi aldı telaş (K-43) (**telaş almak** herhangi bir sebeple heyecanlanmak, endişelenmek, acele etmek).
- Yüce Allah'ım adım atamaz oldum (K-45) (**adım (adımını) atmak** 1) yürümek için ayağımı öne doğru uzatıp basmak. 2) *mec.* bir işe ilk kez girişmek.).
- Anan yola bakar boynu bükülü (K-45) (**boynunu bükmek** 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek.
- Yılım yetti ama gözün yok daha (K-45) (**gözü olmamak** 1) bir şeye sahip olmayı istememek; 2) heves beslememek, fazla önem vermemek).
- Bir gün de yüzüm gülmedi (K-46) (**yüzü gülmek** 1) sevinci yüzünden belli olmak. 2) feraha kavuşmak. 3) temiz, tertipli duruma gelmek.).
- Galan aklımı yitirdim (K-47) (**aklını kaçırmak** 1) delirmek. 2) gereksiz, yersiz iş yapmak.).
- ... Ali boynunu bükerek bir korku içinde kısık bir sesle... (K-49) (**boynunu bükmek** 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek.).
- ... ağam ben buranın garibiyim, yol bilmem yolak bilmem... (K-49) (**yol iz bilmek** 1) gideceği yolu ve yeri bilmek; 2) görgülü davranmak.).
- ... beni ona kavuşturursanız sizin ömür boyu kulunuz köleniz olurum”, der... (K-49) (**kul köle olmak** tam bir doğruluk ve özveri ile bağlanarak bütün isteklerini yerine getirmeye hazır olmak.).
- Esir Ali senin kölen kulundur (K-49) (**kul köle olmak** tam bir doğruluk ve özveri ile bağlanarak bütün isteklerini yerine getirmeye hazır olmak.).
- Anımla erdim murada (K-49) (**murada (muradına) ermek** isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek).
- Tellal çağırınca duyduk (K-50) (**tellal çağırtmak** bir haber, bir istek vb.ni tellal aracılığıyla duyurmak.).
- Karşı durdu Çoban Ali (K-50) (**karşı durmak** direnmek, dayanmak).

- Hep kurşuna dize dize (K-50). (**kurşuna dizmek** 1) verilen ölüm cezasını askerî bir kıtanın attığı kurşunlarla yerine getirmek. 2) öldürmek.).
- ...Bunlar benim dikkatimi çekti ve orda içimden gelerek...(K-52). (**dikkat çekmek** 1) *ask.* “dikkat” komutunu yüksek sesle söylemek; 2) *mec.* ilgi toplamak. 3) *mec.* göze batmak, fark edilmek.), (**içinden gelmek** bir şeyi yapmak için içten bir istek duymak).
- Yoksa zalim miydin nara atardın (K-52). (**nara atmak (basamak)** yüksek sesle uzun uzun haykırmak).
- Evlenip de muradına erdin mi (K-52). (**murada (muradına) ermek** isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek).
- Ocaklar sönmessin tütsün (K-53). (**ocağı sönmek** aile dağılmak, yok olmak, çoluk çocuk yok olmak.).
- ...Ama ağa buna pek kulak asmıyordu... (K-53). (**kulak asmak** önem vermek, dinlemek).
- ...Ağa gene bildiğini okuyormuş ve bir gün... (K-53). (**bildiğini okumak** herkes ne derse desin bildiği, istediği gibi davranmak).
- ... Ermeni Abit ağanın eline ayağına kapanarak bir rüya gördüğünü...(K-53). (**eline ayağına kapanmak (sarılmak, düşmek)** birine çok yalvarmak.).
- Zaten yanıyor içimiz (K-53). (**içi yanmak** 1) çok susamak; 2) büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzülme. 3) bir şeye karşı büyük bir özlem duymak).
- Fatma Bacı'n çekiyor gam (K-53). (**gam çekmek** tasalanmak, kaygılanmak, üzülme.).
- ... Fatma Bacı böyle söyleyerek dertlerini dile getirirken bir haber gelir... (K-53). (**dile getirmek** 1) konuşturmak. 2) belirtmek, anlatmak, açıklamak, ifade etmek).
- ... Onun için merakından yataklara düşmüştü... (K-53). (**yatağa (yataklara) düşmek** yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak).
- ...Acı üstüne acı, köyü bir kara yas bürür... (K-53). (**kara yasa bürünmek** 1) aşırı üzülme; 2) derin derin düşünme.).
- Bastın Ermeniye sen de bağrına (K-53). (**bağrına basmak** 1) kucaklamak. 2) biriyle ilgilenecek onu koruyup kayırmak, yetiştirmek).

- Bizlere kalleşçe tuzak kurdurdun (K-53). (**tuzak kurmak** 1) bir şeyi yakalamak için düzenek hazırlamak; 2) *mec.* birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için düzen hazırlamak, komplo kurmak.).
- İşte muradına erdi vicdansız (K-53). (**murada (muradına) ermek** isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek).
- Hiç yüzünden çekiliyor bu çile (K-53). (**çile çekmek** büyük sıkıntı ve üzüntü içinde yaşamak).
- Sürdüler karayı bak bile bile (K-53). (**kara sürmek** kara çalmak).
- Tütsün bacalarımız sönmese ocak (K-53). (**ocağı sönmek** aile dağılmak, yok olmak, çoluk çocuk yok olmak), (**bacası tütmek** ailenin yaşamı sürüp gitmek.).
- Düşkün olanlara eli uzatın (K-53). (**el uzatmak** 1) birinden bir hakkı almaya kalkışmak. 2) yardım etmek).
- Yanında olanı düşürmen dara (K-53). (**dara düşmek** para sıkıntısına düşmek).
- Açan kucağını bütün gelene (K-53). (**kucağına düşmek** düşman, felaket, sefalet vb. kötü şeylerin veya durumların içine düşmek, onlarla karşılaşmak.).
- ... Her vardığı yerde işi bitiyormuş... (K-53). (**iş bitirmek** bir işi iyi bir sonuca ulaştırmak.).
- ... Esmen gelinin davul zurna eşliğinde tatlısı yenir, şerbeti içilir ancak bu durum Esmen gelini huzursuz etmiştir... (K-54). (**şerbet içmek** sözlenmek veya nişanlanmak üzere tarafların anlaşması durumunda ezilen şerbet içilerek tören yapmak.),
- ... uygun bir fırsat kollar teyzesini kapının önünde yalnız dururken yakalar... (K-54). (**fırsat kollamak (gözlemek)** yapmak istediği iş için uygun bir zaman veya bir durum beklemek.).
- Kimse bakmıyor yüzüme (K-56). (**yüzüne bakmamak** 1) önem vermemek, ilgilenmemek; 2) darılmak, gücenmek.).
- Beni sorguya çekiyor (K-57). (**sorguya çekmek** bir suçla ilgili olarak soru sorup cevap istemek.).
- ...Ayşe'nin annesi ve babası 29 Kasım günü başka bir köye rey kullanmaya gitmişler... (K-60). (**oy vermek (kullanmak)** herhangi bir konuya ait tercihini belirtmek, rey vermek.).
- Söylemişler değmiş nazar (K-62). (**nazar değmek** göz değmek.).
- Karalar geydim düşümde (K-64) (**karalar bağlamak (giymek)** yas tutmak).

- ...Kızın yaşı küçük olduğundan jandarma peşlerine takılır... (K-65) (**peşine takılmak** ardından gitmek.).
- ...Mersin'den yanına iki arkadaşını da alarak firar etmiş ve Gizzik Duran'ı öldürmüştür... (K-67) (**firar etmek** kaçmak.)
- Arkasını vermiş taşa (K-67) (**arkasını (bir şeye) vermek** dönmek.).
- Onun üstüne varılmaz (K-67) (**üstüne varmak** 1) bir şey yapmasını baskı yaparak istemek. 2) saldırmak; 3) kadın evli bir erkekle evlenmek.).
- Duran ağam can veriyor (K-67) (**can vermek** 1) ölmek. 2) ruha güç vermek. 3) canlanmasına yol açmak. 4) bir şeyi çok istemek.).
- ...Kadı Osman tarafından ahırda pusuya düşürülerek öldürülmüştür... (K-67) (**pusuya düşmek** pusuya kuran kimsenin saldırı alanı içine girmek.).
- Gardaş gelmiş nazara (K-74) (**nazara gelmek** göz değmek.).
- Ben yolunu gözlüyorum (K-77) (**yolunu beklemek (gözlemek)** gelmesini beklemek.)
- Bir solukta bir hal oldu (K-78) (**bir hâl olmak** 1) bir şeyin çok tekrarlanması yüzünden bitkin duruma gelmek, usanmak, bezmek, fenalık gelmek. 2) huyu değişmek. 3) kazaya uğramak; 4) ölmek.).
- İki elim koynumda kaldı (K-78) (**eli koynunda kalmak** çaresiz kalmak.).
- Gelin başın bağlamaya (K-78) (**başını bağlamak** 1) başına örtü vb. bağlamak; 2) birini nişanlamak veya evlendirmek.
- Gelen belalara karşı dururum (K-82) (**karşı durmak** direnmek, dayanmak.).
- ...Kahvede bekleyen adamlar tuzağa düştüklerini ve Hamit Bey'in gelmeyeceğini anlarlar...(K-82) (**tuzağa düşmek** birileri tarafından hazırlanan kötü bir duruma uğramak, oyuna gelmek.).
- ...Kan içinde kalan adamlar izlerinin üstüne geri dönerler. Böylece Hamit Bey hiç para vermeden kadınla evlenmiş olur... (K-82) (**geri dönmek** geldiği yere gitmek.)
- ...Güzelliği dillere destan olan Ayşe'nin çevresinde birçok âşığı varmış... (K-84) (**dillere destan olmak** herkes tarafından konuşulur olmak.).
- ... Ayşe oracıkta can verir... (K-84) (**can vermek** 1) ölmek. 2) ruha güç vermek. 3) canlanmasına yol açmak. 4) bir şeyi çok istemek.).
- ...Bir gün Ermeni eşkıyalar Sarı Ahmet'i pusuya düşürüp öldürmüşler...(K-85) (**pusuya düşmek** pusuya kuran kimsenin saldırı alanı içine girmek.).

- Babayın beli büküldü (K-85) (**beli bükülmek** yaşlılık yüzünden güçsüz kalmak, bir iş yapamayacak duruma düşmek.).
- Eller duyar söz ederler (K-85) (**söz etmek** o şeyin dedikodusunu yapmak.).
- Ben can evimden vuruldum (K-86) (**canevinden vurmak** en etkileyici yönünden saldırmak.).
- Muradımı alamadım (K-86) (**murat almak** dileğine kavuşmak.).
- O su içerimi yaktı analar (K-87) (**içini yakmak** çok üzülme).
- Seve seve tatlı canım veririm (K-88) (**canını vermek** 1) kendini feda etmek. 2) hiçbir şey esirgememek; 3) bir şeye çok düşkün olmak, çok sevmek)
- ...Çok geçmez Fadime, Çoban Mahmut'un aşkından yatağa düşer... (K-88) (**yatağa (yatalara) düşmek** yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak.).
- Hal'î Efendim can veriyor (K-90) (**can vermek** 1) ölmek. 2) ruha güç vermek. 3) canlanmasına yol açmak. 4) bir şeyi çok istemek.)
- Babayın beli büküldü (K-90) (**beli bükülmek** yaşlılık yüzünden güçsüz kalmak, bir iş yapamayacak duruma düşmek.).

Deyimlerin bazılarında sonunda eylem veya ekeylem yoktur. Bu tür deyimler tam yargı anlamı vermezler.

- ... Sağa sola haber salar, en sonunda haberi alan kaynana ile gelin eve gelirler... (K-3) (**sağa sola** rastgele yerlere).
- Yağma yağmur gurban olam (K-5) (**kurban olayım!** 1) aşırı sevgi ve hayranlık anlatan bir söz. 2) yalvarma sözü).
- Öldü ise uğur ola (K-9) (**uğur ola! (uğurlar olsun!)** esenlikle git, yolun açık olsun! anlamında söylenen bir iyi dilek sözü).
- Sağına soluna bakmadın (K-13) (**sağa sola bakmadan** ortalığı kollamadan, saygısızca.).
- Sağına soluna bakmış (K-22) (**sağa sola** rastgele yerlere).
- Mevla'ya emanet etdi (K-22) (**Allah'a emanet** 1) "Tanrı esirgesin" anlamında birini överken söylenen bir söz. 2) tutar yanı olmayan kimse veya nesne için şaka yollu söylenen bir söz.).
- Sağlık olsun kızım bu günlerimiz de geçer (K-25) (**sağlık olsun!** üzücü bir durum veya bir zarar karşısında avunma sözü olarak söylenen bir söz.).
- Dört yanıma bakarım (K-33) (**dört bir taraf (yan)** her yan, bütün çevre).
- Ayak yalın başı gabak (K-89) (**yalın ayak, başı kabak** çok perişan bir kılıkta).

Bazı deyimler gerçek anlamından farklı bir anlam ifade. Mecaz anlamlı deyimlerde kullanılan sözcüklerin ya biri ya da tümü gerçek anlamını yitirmiştir. Türkçemizde bu çeşitteki deyimler gerçek anlamlı deyimlere nazaran daha çok karşımıza çıkmaktadır.

- Gelin *ciğerimi dağlar* (K-1) (**ciğeri yanmak** çok acı ve sıkıntı çekmek, büyük bir acıya uğramak, yüreği yanmak.).
- Bak benim *yüreğim yandı* (K-1) (**yüreği yanmak** 1) çok acımak. 2) felakete uğramak.).
- Dam başıma zindan oldu (K-2) (**zindan olmak** yaşanmaz, huzursuz, rahatsız, zevk alınmaz duruma gelmek).
- Kurban olurum ben sana (K-2) (**(birinin veya bir şeyin) kurbanı olmak** uğruna ızdırıp veya büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, zarara girmek, ölmek)
- Kurban olurum Ali'me (K-2) (**(birinin veya bir şeyin) kurbanı olmak** uğruna ızdırıp veya büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, zarara girmek, ölmek)
- Benim işimi bitirin (K-2) (**(birinin) işini bitirmek** *argo* öldürmek.).
- Gün görüp muraz almadım (K-3) (**gün görmemek** sıkıntı içinde yaşamak.).
- El kapısı var görümüm (K-3) (**el kapısına düşmek** yabancıya muhtaç olmak).
- Benim arkam çok diyordun (K-4) (**arkası olmamak** kayıracak kimsesi olmamak.).
- Deli olur bu derde düşen (K-4) (**deli olmak** *tkz.* 1) çok sevmek. 2) çok sinirlenmek; 3) delirmek.).
- El âleme yüzüm kara (K-4) (**yüzünü kara çıkarmak** birini utandırmak.).
- Şuna canın kaynamaz mı (K-4) (**kanı kaynamak** çabucak sevgi duymak).
- Gavga ediyor kul olduğum (K-4) (**(bir şeye) kul olmak** aşırı derecede bağlanmak, boyun eğmek).
- Elif adında çok güzel bir kız gönlünü köyünde bir delikanlıya kaptırır... (K-4) (**gönlünü kaptırmak** âşık olmak).
- ... elinde kına yıkanmadan kendini asar, canına kıyar... (K-5) (**canına kıymak** 1) acımadan öldürmek; 2) kendini öldürmek. 3) gücünden fazla iş görerek aşırı derecede kendini yormak.).
- Kınasını yakın kızlar (K-5) (**kına (kınalar) yakmak (koymak, sürmek, vurmak, yakınmak, yakılmak)** 1) kınayı su ile karıştırıp bulamaç kıvamına

getirerek boyanacak yere sürmek. 2) *mec.* birinin uğradığı kötü duruma çok sevinmek.).

- Bugün bizi yol eyledi. (K-5) (**yol etmek** o yere sık sık gitmek.).
- El eyledi el eyledi (K-5) (**el etmek** 1) bir kimseyi el işaretiyle çağırmak. 2) uzaktan el sallamak.).
- Elif bizi deleyledi (K-5) (**deli etmek** 1) çılgına çevirmek. 2) sinirlendirmek; 3) sağlıklı düşünemeyecek duruma getirmek.).
- Ocağımı batırdılar (K-6) (**ocağı batmak** yuvası yıkılmak veya soyu tükenmek.).
- ...Kafkas Mehmet'in yetimleri, gün görmemiş çocukları ve torunu kaybolmuş... (K-10) (**gün görmemek** sıkıntı içinde yaşamak.).
- Ecel kapımı tez çaldı (K-11) (**kapısını çalmak** birine başvurmak)
- Koca Erzin'i yol ederken (K-13) (**yol etmek** o yere sık sık gitmek.).
- Ocacığı batsın diye (K-13) (**ocağı batmak** yuvası yıkılmak veya soyu tükenmek.).
- Kuzum ciğerimi yakar (K-21) (**ciğerini yakmak** bir kimseye büyük bir acı çektirmek.).
- Yaralı oğlan her an kara bağlar (K-25) (**karalar bağlamak (giymek)** yas tutmak).
- Sılda yavruları boynun büker (K-25) (**boynunu bükmek** 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek. 3) bitki canlılığını yitirmek.).
- Başım alır giderim (K-26) (**başını alıp gitmek** izin almadan ve gideceği yeri bildirmeden gitmek, savuşmak.).
- Ağlayın ağlayın vay aklım şaştı (K-27) (**aklını şaşırmak** yerinde olmayan bir iş yapmak, yersiz düşünmek).
- Acı acı söyler de ben gönlüm eğlerim (K-27) (**gönlünü eğlemek** mutlu, neşeli vakit geçirmek.).
- Düştük eller dillerine (K-43) (**dile (dillere) düşmek** hakkında dedikodu yapılmak).
- Alnına gara bağladı (K-43) (**başına karalar bağlamak** çok kederlenmek.), (**karalar bağlamak (giymek)** yas tutmak).
- Alnına gara bağlasın (K-44) (**başına karalar bağlamak** çok kederlenmek.), (**karalar bağlamak (giymek)** yas tutmak).

- Artık tak eyledi cana (K-49) (**canına tak demek (etmek)** dayanamaz duruma gelmek, sabrı kalmamak).
- Hiç sönmessin tütsün bacam (K-49) (**bacası tütmek** ailenin yaşamı sürüp gitmek.).
- ... Bütün kazançlarını eğlence yerlerinde har vurup harman savurup gününü gün edermiş... (K-51). (**har vurup harman savurmak** Düşüncesizce ve hesapsızca harcamak, bol bol harcayıp tüketmek.), (**gününü gün etmek** hiçbir şeyi dert edinmeyip gününü hoş geçirmek.).
- ... Onun için ona toz kondurmuyormuş...(K-53). (**toz kondurmamak** bir şeyde herhangi bir kusurun varlığını kabul etmemek, bir şeyi kusursuz göstermek).
- Bir çorap örer başına (K-53). (**başına çorap örmek** birine, haberi olmadan kötü duruma düşürücü davranışta bulunmak.).
- Foyalar çıktı meydana (K-53). (**foyası meydana (ortaya) çıkmak** bir olay dolayısıyla bir kimsenin kötü niteliği ortaya çıkmak).
- İşi gizli pişirmiş (K-53). (**iş pişirmek** *tkz.* aralarında gizlice anlaşmak).
- Abit Osman'ın foyası meydana çıkınca Abit Osman'ın niyeti köyü terk edip kaçmış... (K-53). (**foyası meydana (ortaya) çıkmak** bir olay dolayısıyla bir kimsenin kötü niteliği ortaya çıkmak).
- ... ne bu sizden çektüğümüz, hepinizin kökünü kazıyacağım”, diyerek... (K-53). (**kökünü kazımak** bir daha üreyemez duruma getirmek, hiçbir kalıntısını bırakmamak, yok etmek).
- Bize hırsız damgasını vurdurdun (K-53). (**damgasını vurmak** biri hakkında kötü bir yargıya varmak).
- Hep yorgan yanar mı bitin yüzünden (K-53). (**pire için yorgan yakmak** pireye kızıp yorgan yakmak.).
- ...bacılar biz bu denenlere kulak asmayalım, geçmişin hepsini unutalım... (K-53). (**kulak asmak** önem vermek, dinlemek.).
- ...Hâlâ deve kuşu gibi başını kumdan çıkarmazmış; çünkü dalkavuklar etrafını çevirmişlerdi... (K-53). (**deve kuşu gibi başını kuma sokmak (gömmek)** 1) bir tehlike, bir olay karşısında yararlı olmayacağı apaçık ortada olan kaçamak bir yola sapmak; 2) başkalarını aldattığını sanarak kendisini aldatmak.).
- ...Sarı Ahmet, Ermeni eşkıyalarının belini kırarmış...(K-85) (**belini kırmak** birini bir şeyi yapamaz duruma getirmek.).

- Tekerin altında eridi yağım (K-8687 (**içinin yağı erimek** telaş veya kaygı ile üzölmek.)).

5.4.2.3. Alkışlar-Kargışlar

Alkış sözü halk edebiyatında karşıdaki kişinin iyiliğinin istendiğini gösteren, kargış veya kara alkış tam tersine söylenen kişinin kötölüğünü isteyen söz kalıplarıdır. Adana ve Osmaniye yöresinden derlediğimiz kişilere ait türdeki hikâyeli türkülerde alkış ve kargışlara rastlamaktayız. Bu metinlerde kargış sayısı alkışlardan daha fazladır. Daha önce de bahsedildiği gibi bunun sebebi olarak bu metinlerin genellikle bir acı üzerine kurulmuş söylenmiş metinler olduğudur.

Alkış

Hayır dua adını verdiğimiz alkışlarda dertlerden tez sıyrıлма, ahrette murada ermek, uzun ömür, dileğine-sevdiğine kavuşma, sabır gibi temennilere başvurulur:

- Düğünü mahşerde olsun (K-11) dua
- Yalnızım yardımcısı
- Yaradan tutsun elimden (K-19)
- Sabrımı bol ver benim Allah'ım (K-27)
- İnşallah cennetde yurdu (K-28)
- Yüce Allah'ım garipleri sen güldür (K-45)
- Güle güle bitir biricik oğlum (K-45)
- Allah cümleliğe versin ömürü (K-45)
- Sabır bize ulu Mevlam (K-53)
- Babasına rahmet olsun (K-56)
- Güle güle sen de otur (K-57)
- Babasına rahmet olsun (K-57)
- Mevlam sabrını versin (K-89)

Kargış

Kara alkış olarak tabir ettiğimiz kargışlar metinlerde çokça geçmektedir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bunda temel etmen acıyı verenlere duyulan öfke, öç alma duygusu ve elinden bir şey gelmemesi sebebiyle cezasını Allaha dileme yer alır.

Ölüm dileme, kör olmasını dileme, yanmasını dileme,evinin yıkılması, ocağının batması, kahrolunmasını dilme başlıca kargış çeşitleri olarak karşımıza çıkmaktadır :

- Büyük gelin beddua etmiş (K-1)
Durdu oğlan ölsün diye (K-1)
- Niyaz ettim ben Mevlama
Mevlam sizi yaksın nara (K-13)
- Yusuf'umu öldürenin
Yıkılsın sarayı tahtı (K-13)
- Şu Erzin'in minaresi
Yıkılıp viran kalası (K-13)
- Gardaştan haber vermezsen
Kırılısın ganadın kolun (K-14)
- Yıkılası gadir felek (K-26)
- Gözün kör ola fakirlik (K-29)
- Olmaz olsun bu askerlik (K-29)
- Boz at gözlerin kör ola (K-41)
- Balıkesir Balıkesir
Duman insin dağlarına (K-42)
- Davulcu kolun kırılısın (K-54)
- İlahı kör olsun gözüm (K-56)
- Paslanmış demir gibi
Döğünesin kele Döndü (K-59)
- Seni vuran kel Kad'osman
Evi başına yıkıla (K-67)
- Seni vuran kel Kadı Osman'ın
Evi başına yıkıla (K-68)
- Ankara'nın yolu batsın (K-74)
- Anam da ölsün babam da ölsün (K-74)
- Kör olsun Mehmet'in gözü (K-75)
- Yıkılası çamlı dirsek (K-85)
- Kahrolsun Süphansuyu (K-86)
- Kahrolsun Azrail
Genç yaşım da beni aldı (K-86)

- Gızlarıma gıran girsın (K-89)

5.4.2.4. Tekrarlar

Kişilerin söylemiş oldukları hikâyeli türküler tekrarlar bakımından da zenginlik göstermektedir.

Aynı kelimelerin tekrarlanmasıyla ikilemeler yapılmaktadır. Bunlar “seçe seçe, güle güle, çala çala...” örneklerinde olduğu gibi daha çok “...e ...e” zarf fiil ekini almış sözcüklerdir. Bunun dışında “gıvır gıvır, ığır ığır, ufak ufak...” örneklerinde olduğu gibi zarf görevinde kullanılan kelime türleriyle de olmaktadır. Bunlardan başka diğer görevlerde de ikilemelere rastlamaktayız:

- Kara kekili gıvır gıvır (K-1)
- Durdum gelir ığır ığır (K-1)
- Dalı düşer ufak ufak (K-2)
- Gül deşirdim seçe seçe (K-4)
- Top top olup bitti m’ola (K-4)
- Düşman gelir katar katar(K-4)
- Alev alev yanıyorum (K-4)
- Bizim yayla tablak tablak (K-7)
- Ağlar vurunu vurunu (K-8)
- Varsın getsin güle güle (K-9)
- Boz gasnağı çala çala (K-9)
- Dertlerimiz dizi dizi çala (K-10)
- Kara belik ışıl ışıl (K-10)
- Otlar yolmuş tutam tutam (K-12)
- Söyler gülüşü gülüşü (K-12)
- Düşman gülüşü gülüşü (K-12)
- Kur’an okur gürül gürül (K-13)
- Siyah sakalı pırıl pırıl (K-13)
- Uğrun uğrun okunarak (K-13)
- Bönüz bönüz bakınarak (K-13)
- Yeşil sarık parıl parıl (K-13)
- Gül ağacı boğum boğum (K-13)

- Oda oda ben gezerim (K-13)
- Kopa kopa yanına vardım (K-14)
- Öldüm acımdan acımdan (K-14)
- Güneş oldu direk direk (K-14)
- Salım salım gezeriken (K-14)
- Güneş doğdu buram buram (K-14)
- ... Fadıma kadın da o gün rüyasında kötü kötü düşler görmüş... (K-15)
- Baba ağla acı acı (K-15)
- Eser yeli gaba gaba (K-15)
- Ağlarım ben sakın sakın (K-15)
- Ağlayayım acı acı (K-15)
- Yeli eser serin serin (K-16)
- Ağlarım ben deli deli (K-17)
- Ciğerlerim şişte şişte (K-17)
- Ağlar ağlar otururum (K-17)
- Kanlar akar pare pare (K-18)
- Yol eyledim vara vara (K-19)
- Eser yeli bölük bölük (K-21)
- Al bayrağa sara sara (K-21)
- Gitsin görünü görünü (K-21)
- Gizli gizli ağlaşıyor (K-21)
- ... O arada ufak ufak kar yağmaya başlar ve... (K-22)
- ... Çünkü uzaklardan teker teker kurtlar görünmeye başlar... (K-22)
- İliya ılıya gelir yaylanın yazı (K-26)
- Ağlayın ağlayın vay aklım şaştı (K-27)
- Yörüdüm yörüdüm yolumdan oldum (K-27)
- Ağlayın ağlayın gözümden oldum (K-27)
- Cüverlerim ezik ezik (K-27)
- Hanın yanı bozuk bozuk (K-27)
- Cüverlerim delik delik (K-27)
- Dalları var soya soya (K-27)
- Sevemedim doya doya (K-27)

- Bir yanından döke döke (K-27)
- Acı acı söyler de ben gönlüm eğlerim (K-27)
- Gözüm domur domur yaşlı (K-27)
- Geze geze deli oldum (K-29)
- Yanıyorum için için (K-33)
- Ağlayı ağlayı başımda (K-33)
- Yanıyorum zn zn (K-33)
- Getsin görünü görünü (K-33)
- Hayvan kaçınca parça parça eyledi (K-34)
- Parça parça cesedini buldular (K-34)
- Tren gelir öte te (K-35)
- Kömürlerin döke döke (K-35)
- Gözyaşların döke döke (K-35)
- Gözyaşların sile sile (K-35)
- Bir kar tuttu toza toza (K-35)
- Ben ağlarım geze geze (K-35)
- Tenim oldu gabar gabar (K-35)
- Gel yanıma ucca ucca (K-35)
- Gullar oluyum oluyum (K-35)
- Karlar yağar serpe serpe (K-36)
- Pırıl pırıl dönüyorum (K-36)
- Yanıyorum yanıyorum (K-36)
- Gomşuları geze geze (K-38)
- Irgatını düze düze (K-38)
- Mustafa'lar yana yana (K-38)
- Başucunda döne döne (K-38)
- Yavrucuğum çeke çeke ölecek (K-40)
- Ala gözler aka aka (K-41)
- Kanı donmuş aka aka (K-41)
- Kamyon gelmiş gaka gaka (K-41)
- Yaprakları ufak ufak (K-44)
- Yana yana oldum meşe kömürü (K-45)

- ... Ali, geçtikleri şehirin birinden bir kaval almış, bir köşeye çekilmiş onu acı acı üflüyormuş... (K-49)
- ... Ali kavalı eline alarak yanık yanık üfleyerek şöyle seslenir...(K-49).
- ... diyerek yanık yanık söylüyordu...(K-49).
- ... Ağa başını yere eğmiş ellerini başına dayamış gözlerinden damla damla yaş dökülüyormuş...(K-49).
- Öpe öpe uyandırın (K-49).
- Dert çekerim yana yana (K-49).
- ... Ermeniler o kadar işkence yaparlar, didik didik ararlar ama bir türlü not defterini bulamazlar... (K-50).
- Ev ev gezip sordurdun (K-50).
- Hep başların eze eze (K-50).
- Kapıları yaza yaza (K-50).
- Hep kurşuna dize dize (K-50).
- Möhrezeler geze geze (K-50).
- Tarih de vakalar gör nokta nokta (K-53).
- Herkesin yarasını sen sara sara (K-53).
- İçin için ben ağlarım (K-54).
- Ben ağlarım için için (K-57).
- Kır atnan el el gezer (K-62).
- Ben yanıyom tüte tüte (K-66).
- Duran için yele yele (K-67).
- Duran gelir yele yele (K-67).
- Duran seni sora sora (K-67).
- Karlar yağar serpe serpe (K-67).
- Tesbihini çeke çeke (K-67).
- Kefiyesi büküm büküm (K-67).
- Çocukları döküm döküm (K-67).
- Ak kolları çırpı çırpı (K-67).
- Kır at gelir kırpa kırpa (K-67).
- Kanlar akar gölek gölek (K-67).
- Duran'ımı sora sora (K-68)

- Toplanmışlar oba oba (K-69).
- Dolan dolan gel Fadıma'm (K-71).
- Gediklerden sora sora (K-74).
- Dizin dizin dizliyorum (K-77)
- Tevir tevir ip boyatmış (K-77)
- Gitsin görünü görünü (K-78)
- Akar bulanı bulanı (K-80)
- Gelir dolanı dolanı (K-80)
- Gara saçı döküm döküm (K-81)
- ... Adamlar sora sora nihayet köyü bulurlar... (K-82)
- Ağ fıstanı tane tane (K-84)
- Ot biçerler kucak kucak (K-85)
- Ceyhan akar bucak bucak (K-85)
- Burçak burçak terleyerek (K-85)
- Akar bulanı bulanı (K-86)
- Karın attım kürek kürek (K-85)
- Döne döne sızlar oldu yanlarım (K-88)
- Bütün odaları tek tek ararım (K-88)
- Seve seve tatlı canım veririm (K-88)
- Sürünesin dizin dizin (K-92)
- Kana beleni beleni (K-90)
- Akar dolanı dolanı (K-90)

Bazı tekrarlar yansıma sözcüklerden kurulmuştur.

- Sular akar harıl harıl (K-13)
- Kur'an okur gürül gürül (K-13)
- Atlı gelir gayır gayır (K-27)

Tekrarlar arasına başka sözcüklerin girdiğini görmekteyiz:

- Aman emmim oğlu aman (K-11)
- Utan babam oğlu utan (K-12)
- Getti Solak gardaş getti (K-12)
- Noldu babam oğlu noldu (K-12)
- Ayar babam oğlu ayar (K-12)

- Dayan ey dizlerim dayan (K-28)
- Uyan sarı Ayşem uyan (K-28)
- Yekin Şaban Çavuş yekin (K-61).
- Yoruldum dostlar yoruldum (K-86)
- Yekin Duran beyim yekin (K-67).

Bunlar dışında birbirinin zıttı sözcüklerle, yakın anlamlı sözcüklerle yada her iki sözcüğü anlamsız olan sözcüklerle tekrarlar oluşturulmuştur.

- Konuşurlar vacur vucur (K-53).
- Atlı gelir gepir güpür (K-18)
- Güle oynaya motora bindik (K-87)
- Ev-mev sahabı olduk (K-33)
- Düğün eder gündüz gece (K-67).
- Ben ağlarım gündüz gece (K-69).

5.4.2.5. Arasöz

Hikâyeli türküler anlatılırken araya yer yer açıklayıcı bilgi vermek gerekmekte ya da anlatıcı kendi duygu ve düşüncesine yer vermektedir. İşte bunlar ara cümle olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki hikâyeli türkülerde buna uygun örnekler bulunmaktadır:

- ... Elif güzel ve beyaz tenli olduğundan anası ona “Ağ Elif’im” diye seslenir... (K-5)
- ...Acı haber tez duyulur derler, hemen köyün haberi olur... (K-5).
- ...Alagazi köyü de öbür köyler gibi Avşar’dır... (K-5).
- Solak Eşkîya işte böyle ünlenmişti... (K-12).
- ... O zamanlar bütün ticaret Ermenilerin elindeydi. Develi ve Faraşa onların ticaret merkezleriydi... (K-53).
- ...Otobüsle giderken yol parasını Hamit Bey’e verdirmezler, kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez misali... (K-82).
- Düziçi’nin Bostanlar köyünden Bahçe’nin Burgaçlı köyüne Selver isiminde bir kız gelin gider. *Eskiden gelinler at üzerinde gidermiş.* Selver gelin giderken attan düşer... (K-83).

- ...düşünür ve at arabasında uyur. *Ne analar var, vatani için yavrusunu eli ile milletine feda eder. İşte bu analar olmasa ne vatan olurdu ne de yurt.* Sabah olur, kadıncağız yufka ekmeğinin arasına bir soğan kırar... (K-89).
- ...gerektiği yazılıdır. O günler sivrisineğin, sıtmanın kol gezdiği zamanlar. Mehmet sıtmaya yakalanır...(K-89).
- ...Çevresinde çok sevilir ve sayılmış. Tabi her sevilen insanın istemeyeni, düşmanı da olurmuş. Bir gün Halil Efendi...(K-90).

5.4.2.6. Ayet ve Hadis

Adana ve Osmaniye yöresinden derlemiş olduğumuz kişilere ait hikâyeli türkülerden ayet ya da hadislere de göndermeler bulunduğunu görmekteyiz (K-37, K-57). İnsanlar ifadelerini güçlendirmek için en sağlam kanıt olarak görülen dini unsurlara başvurmakta, onları delil olarak sunmaktadır. Metinlerde geçen ayet ve hadislere örnek olarak:

- Mahşer günü dirilirsin (K-37)
(Sur'a üfürüldü; böylece Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde olanlar çarpılıp-yıkılıverdi. Sonra bir daha ona üfürüldü, artık onlar ayağa kalkmış durumda gözetliyorlar. Yer, Rabbinin nuruyla parıladı... (Zümer Suresi, 68-69), Gözleri 'zillet ve dehşetten düşmüş olarak', sanki 'yayılan' çekirgeler gibi kabirlerinden çıkarlar. (Kamer Suresi, 7)
... Sonra sizi yerden (toprağın altından) bir (kere) çağırma ile çağırdığı zaman, hemencecik siz (bir de bakarsınız ki) çıkarılmışsınız. (Rum Suresi, 25)
O gün yer, onlardan çatlayıp-ayrılır da (onlar,) hızla koşarlar. İşte bu, Bize göre oldukça-kolay olan bir haşir (sizi birarada toplama)dır. (Kaf Suresi, 44))
- Get anamın elini öp
Yarın olur yerin cennet (K-57)
Hadisi Şerif:“Allah’ın rızası, ana-babanın rızasında; Allah’ın gazabı da abababanın gazabındadır”(Tirmizi, Birr,3.); “İhtiyar ana-babasından her biri yahut ikisi, yanında bulunduğu halde onların rızasını kazanarak cennete girmeyenin burnu yerde sürünsün, burnu yerde sürünsün, burnu yerde sürünsün.” (Müslim, Birr, 8.); “Muaviye b. Cahime, Resulullah’a gelerek, ‘Ey Allah’ın Resülü, ben savaşa katılmak istiyorum, bu konuda size danışmaya geldim’ dedi. Resulullah,

‘Annen var mıdır?’ dedi. Cahime, ‘Evet’ dedi. Resulullah, ‘Öyleyse ondan ayrılma zira cennet onun ayağının altındadır.’ dedi.” (Nesai, Cihad, 6.)

5.4.2.7. Klişeler

Adana ve Osmaniye hikayeli türkülerinde kimi zaman klişe sözlere rastlanmaktadır. Bu sözler toplumun kültürünün, sosyal hayatının, dünyaya bakışının göstergesi niteliğindeki sözlerdir. Bu sözler daha çok “kurban olayım” ve “gadanı alayım” söylemleridir.

- Az giderim uz giderim (K-2)
- Gadanı alayım solak (K-3)
- Gadanı alayım guzum (K-3)
- Kurban olam gayınbaba (K-3)
- Gadanı alıyım bibi (K-10)
- Gadanı alırım gız bibi (K-11)
- Gadanı alırım hoca (K-11)
- Gurban olam Erzinliler (K-13)
- Gurban olam babam oğlu (K-15)
- Kurban olam kele baba (K-15)
- Gurban olam Ayşe kızım (K-17)
- Gurbanım sarı aslanım (K-17)
- Gurban olam yaradanım (K-17)
- Kurban olam emmim kızı (K-49)
- Kurban olam körpe kuzum (K-53)
- Gadanı alıyım gızım (K-56)
- İlahi de kurban olim (K-63)
- Yârin sana gurban olsun (K-65)
- Gadan alim ana (K-66)
- Gadanı alim kardaş (K-66)
- Kurban olum babam oğlu (K-74)
- Kurban olum mezara (K-74)
- Kurbanlar oluyum emmimi (K-74)
- Gadanızı allım eller (K-76)

- Abdulla'm da gadanı alsın (K-76)
- Fadıma'm da kurban olsun (K-76)
- Gadanı alıyım gelin (K-77)
- Gadanı alıyım kızım (K-78)
- Gadanı alayım anam (K-86)
- Kurban olam Cennet bacı (K-89)

5.4.2.8. Yeminler

Sözün kuvvetlendirilmesi için, inanç sağlanması için Allah'ın adı veya sıfatı anılarak yemin dilmesine Adana ve Osmaniye yöresinden derlediğimiz anonim türdeki hikâyeli türkülerde rastlamaktayız. Daha çok “Vallahi, Vallah, Vallaha” gibi yemin hitaplarıyla dile getirilmektedir:

- Okunan Kur'an hakkı için (K-13)
- Vallahi de yaram derin (K-14)
- ... işte ağam burda vallahi çalık billahi çalık... (K-53).
- Bin akçe olsa da alırım vallah (K-88).

5.4.2.9. Yerel Dille Anlatım

Adana ve Osmaniye yöresinden derlediğimiz kişilere ait hikâyeli türkülerde yerel söyleyiş özelliklerine rastlamaktayız.

Nazım bölümlerindeki yerel dille anlatımda kimi zaman yöresel kelimeler kullanılırken kimi zamanda eklerin farklı kullanılması veya İstanbul Türkçesinde kullanılmayan eklerin ve yapıların kullanılması şeklinde görülmektedir.

Eklerin farklı kullanılmasıyla oluşan yerel dille anlatımlara örnek olarak:

- Götürek pazarda satak (K-1)
- Ağayın evine buyur (K-1)
- Eşşeğinen hapis oldum (K-3)
- Küstü isen geri alak (K-3)
- Ala ineği sana vererek (K-3)
- Kurşununan kavurdular (K-4)
- Hani emmiyin uşağı (K-4)
- Davuluyunan zurnası (K-9)

- Ne yatıyon Süslü Hasan (K-9)
- Kime bıraktın gidiyon (K-11)
- Nişanlın emmiyin kızı (K-11)
- Verin kefenini giyem (K-13)
- Bilmiyom gittiğim yolu (K-17).
- Sankim ora mesken kuruk (K-19).
- Yaz geliyor çiçeğinen (K-21).
- Ot biçerim bıçağınan (K-21).
- Muş elinden uçağınan (K-21).
- Güz ayında gar basdırmış (K-22).
- Üç beş dakgada susdurmuş (K-22).
- Gurtlar çevirip gısdırmış (K-22).
- Yollara bakdım oturdum (K-22).
- Ava gider çiçeğinen (K-24).
- Dağda kalır haftayınan (K-24).
- Ağlayı ağlayı bu hale geldim (K-27).
- Akşamınan ben de yaylaya gettim (K-27).
- Gızlarım acele geçdi (K-27).
- Gınaman komşular beni (K-27).
- Sabahınan çıkdım yola (K-28)
- Ameliyat etdi dokdor (K-28)
- Bunun çaresi heç yokdur (K-28)
- Güççükden yavrum yitirdim (K-29)
- Üç beş adam varamazıdı yanına (K-32)
- Eşim ayrı çekdi göçün (K-33)
- Ağlayı ağlayı başımda (K-33)
- Şu davardan gurtuluşun (K-47)
- Oğlaklar dağa gidişin (K-47)
- Ben de eve gelişin (K-47)
- Erken ateş yandırmışam (K-49)
- Yönüm hakka döndürmüşem (K-49)
- Gül mememden emzirmişem (K-49)

- Sabahınan er gaklarım (K-56)
- Anamı bir daha görek (K-57)
- Duramıyom hatın anam (K-57)
- En yakını fikir gızı (K-57)
- Ben sana ediyom minnet (K-57)
- Fileye benzer itcağızım (K-62)
- Anayın da yoktur özü (K-63)
- Öldüğüne yanmıyom (K-67)
- Hayfını alırık baba (K-69)
- Yaralandın ala gannı (K-69)
- Altı gardaş yetişiyok (K-69)
- Gaşı gara döşü enni (K-69)
- Ünnü gara'slanım ünnü (K-69)
- Güççükden beri pehlivan (K-70)
- Sabahınan okuyucu (K-77)
- Utanıyom ağlamaya (K-78)
- Sıkılıyom söylemeye (K-78)
- Nola asker olayıdı (K-79)
- Sarı Ahmet sağıdı bayak (K-85)

Kişilere ait hikâyeli türkülerde Türkiye Türkçesinin ortak kelime hazinesinde bulunmayan kelimelere rastlamaktayız:

- ...Yüzme bilmeyen Durdu çevringece (girdap) düşer ve boğulur... (K-1)
- ... Şerife kardeşlerini ala toraşan ettikten sonra... (K-10)
- Ona da etmem mudara (K-9)
- Gözlerine sinek çondu (K-12)
- Tülüsü başında döner (K-13)
- Dıyrak bağlar kuşağı (K-67)

Türkiye Türkçesinde bulunan ancak yerel kullanımıyla farklılıklar gösteren sözcükler vardır. Bunlar çeşitli yönleriyle Türkiye Türkçesinde söylenişinden farklılık arz etmekte ve ağız özelliği olarak karışımıza çıkmaktadır. Kimi zaman ünlü uyumu, kimi zaman ünsüz uyumu ve benzeşmesi yönüyle Türkiye Türkçesinden ayrılan bu sözcükler metinlerin genelinde karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye Türkçesinde sert olan k-t-p-ç sesleri yörede çoğu zaman g-d-b-c olarak kullanılmaktadır. Örneğin:

- Dezzeleri çifte ağlar (K-1)
- Kara kekili gıvır gıvır (K-1)
- Hapba dezzem gerek oldu (K-3)
- Bulut buludun üstüne (K-5)
- Büyük gardaşı Kel Duran (K-6)
- *Gönendi* mi *gara* toprak (K-7)
- Gardaş yatar ala ganlı (K-12)
- Gardaş habar salıcıydım (K-12)
- Getti Solak gardaş getti (K-12)
- Ağ daşların ekmek sandım (K-14)
- Gel hele güccük bacım gel hele (K-17).
- Yenik düşmüş gara gardaş (K-22).
- Garşı köyün pınarında (K-22).
- Guşlar öter çınarında (K-22).
- Gaşık bıçak çatal tabak (K-22).
- Ne ağlıya kele dezze (K-23).
- Ötüşür durnası gazı (K-26).
- Oruçlu'da Madilli'nin gızı (K-26).
- Seyyid'in garadır gaşı (K-32)
- Hükümete geldin garşı (K-32)
- Düşmanları düğün gurdu (K-32)
- Aydınlılar plân gurmuş (K-32)
- İki de dezze uşağı (K-35)
- Sen gidiyon güccük gayın (K-44)
- Güccük gayın can veriyor (K-44)
- Gırıldı ganadım golum (K-56)
- Gabahatın çoğu bende (K-57)
- Bende de galmadı yürek (K-57)
- Havuz gaşlarını çatma (K-57)
- İçerime goydun közü (K-57)

- Gardeşim sağıyor balı (K-57)
- Hatca'nın da gara gaşı (K-58)
- Dabanı büyük kekili kirli (K-62)
- Kaş gara da yüzler ablak (K-7)
- Hiç mi akraban yoğ idi (K-4)
- Gayada mı galdı aba (K-69)
- Kalk gardeş mevlaya yalvar (K-70)
- Kız gurbanım gardeşına (K-71)
- Kara kekilin dararım (K-74)
- Dan yıldızı parlar iken (K-77)
- Dezzesinin kızı gelmiş (K-78)
- Guzum goğuşunda yatar (K-89)
- Ayak yalın başı gabak(K-89)
- Gızlarıma gıran girsin (K-89)
- Bacım gusuruma galma (K-89)

Özel isimler

- ...Hatçe kızla nişanlı olan Omar oğlanın mezarını Çukurova'da... (K-7)
- Dolan dolan gel Fadıma'm (K-71)
- Ayan olsun Memmet oğlum (K-63)
- Anşe'nin de er kakışı (K-58)
- Komşumuzun adı Haçca (K-35)
- ... Bacısı Telli Haçca olayın olduğu yere gelince şu ağıdı yakar... (K-22).
- ... Fadıma kadın da o gün rüyasında kötü kötü düşler görmüş... (K-15).

Bazı kelimelerde ünlü düşmesi, bazılarında ünsüz türemesi, bazılarında ünsüz değişimi, bazılarında ünlü değişimi görünmektedir:

- Hemi okudum hemi yazdım (K-1)
- Ben burada nediciyim (K-1)
- Alnım kekil yüzüm duvak (K-2)
- İki dakika ancak durdu (K-2)
- Şu yolları yırak oldu (K-3)
- İçemezdim içtim cuvara (K-7)

- Cıcık bibimin torunu (K-8)
- Süslü Hasan ölmüş taman (K-9)
- Varsın getsin güle güle (K-9)
- Boz gasnağı çala çala (K-9)
- Ezriyel girmiş diyorlar (K-9) (Azrail)
- Eşim hacetsiz getmesin (K-9)
- ...Aldılar köye getirdiler, yudular yıkadılar... (K-10)
- Aklını başına deşir (K-10)
- ...harman yerine taşınmış, harmanlar döğenle döğülüyorken... (K-11)
- Benim emmim oğlu taman (K-11)
- Heç bir kimse bulamadım (K-12)
- Habar alır avratları (K-13)
- Mahpushanın için gezer (K-13)
- Çok ağarımış işin (K-19).
- Çekip getmiş gurbet ele (K-22).
- Heç bir gelen geden yokmuş (K-22).
- Her yana habar yetirdim (K-22).
- İki tabıt birden geldi (K-27).
- Gene aldı beni öyke (K-27). (öfke)
- Sarı çiçek bitti'mola (K-27)
- Acı haber getdi'mola (K-27)
- Yer yazıyı dutdu'mola (K-27)
- Duyanın tepgili şaştı (K-27) (**tebdili**)
- Acep eyi olur m'ola (K-28)
- Eşim der de ağlarmola (K-32)
- Hepisi de birden vurdu (K-32)
- Aydınliya fişşek sıkar (K-32)
- Yusuf oğlun cüverimi yakar (K-33) (cüverimi:ciğerimi)
- Cendermeler de çekişti (K-35)
- İçerime dıkdın acı (K-57)
- Birkaç gün yanından getme (K-57)
- Benim heçbir yardımım yok (K-57)

- Niye masraf ediyon (K-57)
- Get anamın elini öp (K-57)
- İtim itlerin tezesi (K-62)
- Karalar geydim düşümde (K-64)
- Gazata ilan ediyor (K-66)
- Evimizin önü söyke (K-67)
- Aldı beni gene öyke (K-67)
- Sana derim cingân fakı (K-71)
- Eylen atım bir su içek (K-73)
- Tomofili getirin de (K-76)
- Tevir tevir ip boyatmış (K-77)
- Mahana etmiş yunağı (K-81)
- Yernik gitti benim eşim (K-81)

5.3.2.10. Edebi Sanatlar

Adana ve Osmaniye yöresinden derlenen kişilere ait hikâyeli türkülerde edebi sanatlara rastlamaktayız. Teşbih, teşhis, istiare, istifham, nida, tekrar, telmih, tezat, istiare, mübalağa, bu sanatların başlıcalarıdır.

Teşbih

Aralarında ilgi kurulabilen iki şeyden, ilgili oldukları konuda zayıf olanın kuvvetliye benzetilmesine teşbih denilmektedir. Kişilere ait hikâyeli türkülerde tespit ettiğimiz teşbih sanatı bulunan metinler şunlardır:

- Hemiteli köze döndü (K-1)
- Ağ dudakta sümbül bıyık (K-4)
- Kara bıyık sicim gibi (K-4)
- Gözyaşlarım sicim gibi (K-4)
- Yangın Hacımın yüreği (K-4)
- Baldan daha tatlı gelir
Dili şeker topağında
Uzun boylu İnce Hacım (K-4)
- Elif kızım salkım söğüt (K-8)

- Yusuf'um ay müftüm güneş (K-13)
- Müftü güneş, Yusuf ayım (K-13)
- Yusuf'umun çift gelini
Bülbül oldu öttü bugün (K-13)
- Babam oğlu Mehmet Ali
Benzen babam şahanına (K-15)
- Ayşe'min gözleri kara
Kendi benzer dolunaya (K-17)
- Anşa'mın boyları suna (K-18)
- Deli gibi bana noldu (K-19)
- Gül benzim sarardı soldu (K-33)
- Mahşer gibi halk toplandılar (K-37)
- Bizi Hızır gibi kavuştur ağam (K-49)
- Gül Ayşe'm de daha taze gelindir (K-49)
- Gül mememden emzirmişem (K-49)
- Sönmüş ocak gibi kül kaldı dostum (K-51)
- Çiçekler misali sarardın soldun (K-51)
- Agop köpeği de gitsin (K-53)
- Ağam kalbin dönmüş taşa (K-53)
- Deliyim ben de deliyim
Dikensiz karaçalıyım (K-54)
- O gaşların okluk gibi (K-59)
- Saçın sırma iplik gibi (K-59)
- Muhabbetli keklik gibi
Uçmaz mısın kele Döndü (K-59)
- Ala gözler kömür gibi (K-59)
- Kürt Veli'ye benzer itim (K-62)
- Fileye benzer itcağızım (K-62)
- Boyraza benzer itcağızım (K-62)
- Ebeşe benzer itcağızım (K-62)
- Muhtar Yusuf'a benzer itcağızım (K-62)
- Hacı Bekir'e benzer itcağızım (K-62)

- Kara sakal sicim bıyık (K-65)
- Bugün oldum deli gibi
Derelerin seli gibi (K-67)
- Duran ağam harp ediyor
Hazreti Ali gibi (K-67)
- Kardeşim dan yıldızı (K-75)
- Dalma suna boylum dalma (K-75)
- Kaş kara da yüzler elma (K-75)
- Ben bir defineyim ötem bulunmaz (K-82)

Teşhis

İnsan dışındaki varlıkları insan özelliğiyle donatma, kişileştirme sanatı olan teşhis sanatına Adana ve Osmaniye yöresi kişilere ait hikayeli türkülerde yer almaktadır:

- Yol verin de getsin dağlar (K-1)
- Ağca sazlık biçim ister (K-9)
- Koygun yayla göçüm ister (K-9)
- Tayyare bura mı yolun
Hiç yok mudur sağın solun
Gardaştan haber vermezsən
Kırılısın ganadın kolun (K-14)
- Açıl ameliyat gapısı
- Vicdansız inek satıldı (K-46)
- Sana derim Kürtün dağı (K-69)
- Al atım kişner derinden
Yürümüyor kederinden
Yavaş yürü sen al atım (K-73)
- Zalim viraj beni yedi analar (K-87)
- Katil teker benim belimi kırdı (K-87)
- Katil teker beni yedi analar (K-87)

Tezat

Aynı varlığın iki zıt yönünü bir arada ifade etme veya birbirine zıt iki kavram arasında ilgi kurma sanatı olan tezat sanatına kişilere ait hikâyeli türkülerde de rastlanmaktadır.

- Ne enişin dibindeyim
Ne yokuşun başındayım (K-1)
- Ne enişin dibindeyim
Ne yokuşun başındayım (K-4)
- Kimi tatlı kimi acı (K-15)
- Ağladım da hiç gülmedim (K-17)
- Gecem gündüze karıştı (K-19)
- Sağına soluna bakmış (K-22)
- Gelen olmaz giden olmaz (K-24)
- Hep yaşlıdır gündüz gecem (K-49)
- Hep dostların düşman oldu (K-50)
- Mert kişiler gitti kalleşler doldu (K-53)
- Gardaşımı alın satın (K-76)

İstifham

Diğer metinlerde olduğu gibi kişilere ait hikâyeli türkülerde de en çok rastlanılan söz sanatı istifham sanatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Okuyucunun dikkatini çekmek, duygu ve düşünceleri daha etkili kılmak için bu duygu ve düşüncelerin soru biçiminde verilmesi sıkça karşımıza çıkmaktadır:

- Bana dulluk yakışır mı? (K-1)
- Sen neyine yanıyordun (K-1)
- Durdum köyleri mi gezmiş (K-1)
- Beni koyup nere giden (K-1)
- Üç aylık için mi aldın (K-1)
- Ben burada nediciyim (K-1)
- Sanki ben de gelin mi oldum (K-2)
- Kele yok mu benim hakkım (K-3)
- Hacım ora varmadı mı (K-4)
- Hiç mi akraban yoğ idi (K-4)

- Hani emmiyin uşığı (K-4)
- Muradına yetti m'ola (K-4)
- Top top olup bitti m'ola (K-4)
- Bir kurşunla adam mı ölür (K-4)
- Bana dulluk yakışır mı (K-4)
- Şuna canın kaynamaz mı (K-4)
- İnce Hacım oynamaz mı (K-4)
- Noldu koca Kozan noldu (K-6)
- Azizlerin canı yokmu (K-6)
- Gönendi mi gara toprak (K-7)
- Neyledin böyle neyledin (K-8)
- Elif'im neler söyledin (K-8)
- Hanı geçen günler hanı (K-8)
- Unutmak kolay mı bunu (K-8)
- Yeter mi ola kalem kâğıt (K-8)
- Ne yatıyon Süslü Hasan (K-9)
- Netti hey Allah'im nettim (K-10)
- Benim gibi olmuş var mı (K-10)
- Öksüz kız gelin mi olur (K-10)
- Öksüz kız gelin mi olur (K-10)
- Hamet'im geldi mi size (K-10)
- Okuntusun aldınız mı (K-11)
- Mezarını gördünüz mü (K-11)
- Kimlere emanet etti (K-12)
- Nasıl kıydın duy jandarma (K-12)
- Noldu babam oğlu noldu (K-12)
- Ben onlara neler diyem (K-12)
- Gâvur musun zalım cellât (K-13)
- Böyle mi Osmanlının ahdı (K-13)
- Sana ayan olmadı mı (K-13)
- Yoruldun mu Sultan Hatun (K-13)
- Dayanır mı buna yürek (K-14)

- Dutma mı ettin zalım felek (K-14)
- Zalım mısın zalım gardaş (K-14)
- Hiç yok mudur sağın solun (K-14)
- Tayyare bura mı yolun (K-14)
- Zalım mısın zalım gardaş (K-14)
- Nettin anamı anamı (K-15)
- Ana mı var ağlayacak (K-15)
- Niye gelmezsiniz gardaş (K-16)
- Niye gelmezsiniz gardaş (K-16)
- Onları mı ettin vekil (K-16)
- Sarı aslanım nasıl ölmüş (K-17)
- Nasıl öldün hiç görmedim (K-17)
- Bulunmaz neyidi derdin (K-19)
- Dayanır mı gurbet kuşun (K-19)
- Kimden alırım izini (K-19)
- Eden atadan mı gelik (K-19)
- Hangi ayda bekleyeyim (K-19)
- Deli gibi bana noldu (K-19)
- Yok muyudu buna çare (K-21)
- Kimin nesi deriseniz (K-21)
- Netdi gara gardaş netdi (K-22)
- Yakışmaz mı ağ koluna (K-23)
- Bu derin yaramı saran olmaz mı (K-25)
- Seni bana nasip eyler mi (K-26)
- Bu haller içinde ben nasıl oldum (K-27)
- Ne zaman yüreğim soğur (K-27)
- İri mi olur daşları (K-27)
- Sarı çiçek bitti'mola (K-27)
- Acı haber getdi'mola (K-27)
- Yer yazıyı dutdu'mola (K-27)
- Nasıl gıydın gadir Mevlâm (K-27)
- Ağrıma mı benim başım (K-27)

- Ne diyonuz gomşularım (K-27)
- Acep iyi olur m'ola (K-28)
- Guzum sen de mi, bize çok (K-29)
- Bize hiç varlık da mı yok (K-29)
- Guzum sen de mi bize çoksun (K-29)
- Guzum nerde işe bakar (K-29)
- Guzum seni nasıl verdim (K-29)
- İstanbul'da nasıl buldu (K-29)
- Eşim der de ağlarmola (K-32)
- Dil verir de ağlarmola (K-32)
- Nettin sürmelim nettin (K-33)
- Ne ola benim suçum (K-33)
- Bu evine kim bakar (K-33)
- Acı habar aldı m'ola (K-33)
- Hani anam, dedi ağladı (K-33)
- Kara haberin nasıl aldılar (K-34)
- Gıran mı yan geldi bize (K-35)
- Sana da haber mi vardı (K-35)
- Siz de razı oldunuz mu (K-36)
- Hacım yaran nerende senin (K-36)
- Bir şeyler mi soktu anam (K-38)
- Niye söylemiyon bize (K-38)
- Benim anam ne oldu halin (K-38)
- Hani Iraz'ın Veli (K-38)
- Ben kimlere derim anam (K-38)
- Nasıl tahammül edeyim ben (K-39)
- Sorarsa anasına ne diyeyim (K-40)
- Başına da daha neler gelecek (K-40)
- Mustafa'm da halin böyle ne olacak (K-40)
- Buna ne der ola beyler (K-41)
- Biz Zeynep'e ne diyelim (K-41)
- Susa yolu dar mıydı (K-42)

- Süren şoför kör müydü (K-42)
- Arkadaşı var mıydı (K-42)
- Kimler ağlar kanıma (K-42)
- Darı nohut bitti m'ola (K-43)
- Yer yazıyı duttu m'ola (K-43)
- Ona haber gitti m'ola (K-43)
- Ne dutuyon Hacı Efendi (K-43)
- Ne ağlıyon anam hatın (K-44)
- Guş mu gonar çöllerine (K-44)
- Yanında tanıdık var mı ki bildir (K-45)
- Neden tek evsin burada (K-49)
- Kucağında yiğit kimdir (K-49)
- Kimdir bana bildir kadın (K-49)
- Kalmadı mı hiçbir sağlar (K-49)
- Nerde köyüm viran dağlar (K-49)
- Nettik ağam böyle nettik (K-50)
- Noldu muhtar ağam noldu (K-50)
- Düşman hiç yasta olur mu (K-50)
- Demedim mi imam ağam (K-50)
- Gâvur sana dost olur mu (K-50)
- İt derisi post olur mu (K-50)
- Yaradanım neler verir kuluna (K-51)
- Eskiden neyidin şimdi ney oldun (K-51)
- Nerde hani seni seven hanımlar (K-51)
- Hani nerde kapındaki uşaklar (K-51)
- Sen böyle neyledin nettin (K-53)
- Ne söylüyor bilmem muzur (K-53)
- Domuz gönü post olur mu (K-53)
- Ermeni den dost olur mu (K-53)
- Şu millete kast olur mu (K-53)
- Ne farketti bire ağam (K-53)
- Neler gelirmiş başa (K-53)

- Ne diyeyim ele karşı (K-53)
- Ağam böyle neler ettin (K-53)
- Ben o kıza ne diyeyim (K-53)
- Nettin kardeş oğlu nettin (K-53)
- Neyidi yavrunun suçu (K-53)
- Neler oldu sana Mansurlu köyü (K-53)
- Hepsi dost olur mu yüze gülmekle (K-53)
- Hep yorgan yanar mı bitin yüzünden (K-53)
- Yaşayanın neler gelir başına (K-53)
- Bu küskünlük niye bir ömür boyu (K-53)
- Herkes demindedir kime ne oldu (K-53)
- Kıymetli desen eşek başa ne bilir (K-53)
- Neler olup bitmiş bakın burada (K-53)
- Bağları tapular ağa ne bilir (K-53)
- Batmış nice devir çağa ne bilir (K-53)
- Adalet yakılan yağa ne bilir (K-53)
- Biz böyle olursak sonu nolacak (K-53)
- Yaşamış ölmüşten doğa ne bilir (K-53)
- Millete sükse yapmak mı ahtın (K-53)
- Kim verici öğüdünü (K-55)
- Niye dutmadın sözümü (K-55)
- Niye terk ettin neneni (K-55)
- Niye beni bulmaz ölüm (K-56)
- Ettim mi al duvaklı gelin (K-56)
- Ne bu başımın dargını (K-56)
- Güzel Fadıma'm soldu mu (K-56)
- Burada isterin yok muydu (K-56)
- Bebek almış mı gucağa (K-56)
- Benim gibi olmuş var mı (K-56)
- Neci ola benim suçum (K-57)
- Buna ne der ola eller (K-62)
- Anam ne diye gelmedin (K-66)

- Ben bu kaderi nedeyim (K-66)
- Kayada mı kaldı haban (K-67)
- Kırıldı mı senin oban (K-67)
- Senin gibi var mıydı (K-67)
- Seni vuran bir miydi (K-67)
- Siper yerin dar mıydı (K-67)
- Gayada mı galdı aba (K-69)
- Evlendin mi babam oğlu (K-74)
- Gardaş masan dar mıydı (K-74)
- Yoksa derdin zor muyudu (K-74)
- Duran'ım gül açtı mı çiçek (K-74)
- Benim gibi okumuş mu var (K-74)
- Ankara da kar mıydı (K-74)
- Kim ola bunun velisi (K-75)
- Bilin mi Ali dayısı (K-75)
- Nere gidik Ahmet Musa (K-76)
- Sana yakışır mı ölüm (K-77)
- Kızım gelin biner m'ola (K-77)
- Eller beni kınar m'ola (K-77)
- Geldin mi Aniş geldin mi (K-78)
- Elif varmadı mı size (K-78)
- Aman eller bana noldu (K-78)
- Eğer buna kim derlerse (K-78)
- Kız nettin emmin oğlunu (K-79)
- Yırak yollardan mı geldin (K-79)
- Geldin mi melek geldin mi (K-79)
- İş mi olur bundan beter (K-79)
- Yeteri bilin mi yeter (K-79)
- Ben ağlasam ar mıydı (K-80)
- Gene soğuk var mıydı (K-80)
- Gezit başın gar mıydı (K-80)
- Issız mı goydun düneği (K-81)

- Duydun mu bana olanı (K-86)
- Bilmem nerelerde neden gelmedi (K-88)
- Acep bana gösterir mi (K-89)
- Satın m'aldın Hal'l Efendim (K-90)
- Yakışır mı şöhretine şanına(K-91)

Bazı türkülerin tamamı soru mısralarından oluşmaktadır. Buna örnek olarak derlediğimiz K-52 numaralı türküyü verebiliriz:

- Kemik bir zamanlar sen de insandın
Hangi çağlarda idi yaşınız sizin
Sizler de biz gibi derde mi yandı
Kııcı boranı mıydı kışınız sizin

Acep tüccar mıydın alıp satardın
Yoksa zalim miydin nara atardın
Ali'm miydin kürsülerden öterdin
Hangi hallerdeydi işiniz sizin

Yiğit olup dilediğin buldun mu
Gelin kız olup neşe doldun mu
Bağında meyveyi olgun buldun mu
Hayal mi gerçek mi düşününüz sizin

Evlenip de muradına erdin mi
Mesut olup mutluluğu derdin mi
Şu dünyaya gerçek evlat verdin mi
Kenan Züleyha mı eşiniz sizin

Ağa mıydın paşa mıydın bey miydin
Yiğit miydin kadın mıydım toy muydun
Konup göçer miydin asıl soy muydun
Helal kazanç mıydı aşınız sizin

Çalıp çarpar mıydın haram yer miydin
 Doyup doyurup da şükür der miydin
 Tutsak mıydın köle miydin er miydin
 Ne arar burada beşiniz sizin (K-52)

Tekrir

Sözün etkisi güçlendirmek için sözcük ya da söz grubunu yineleme sanatıdır.

Kişilere ait hikâyeli türkülerde de tekrire (yineleme) rastlanmaktadır:

- Ben burada nediciyim
 Beni burada eylemeyin
 Ben köyüme gediciyim (K-1)
- Anşa ana Anşa ana (K-2)
- *Çalışırım çalışırım* (K-3)
- *Kıyık* ince Hacım *kıyık* (K-4)
- *Usandım* candan *usandım* (K-4)
- Üzüm *kara* üzüm *kara*
 Salkımları düzüm *kara*
 Bana düşman kızı derler
 El âleme yüzüm *kara* (K-4)
- Bulut *buludun* üstüne
 Yağmur *buludun* üstüne (K-5)
- Gelin *kızlar* gelin *kızlar*
 Açık kapı girin *kızlar*
 Bugün Elif'in kınası
 Kınasını yakın *kızlar* (K-5)
- Kele Eşe kele Eşe (K-9)
- Tez gel aslan oğlum tez gel (K-11)
- Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni (K-13)
- Gurban olam babam oğlu
 Nettin anamı anamı
 Anam evde görünmüyor
 Nettin anamı anamı (K-15)

- Bakışı ceren bakışı
Nakışı çufa nakışı
Benim kızım nakış işler
Nakışı Kürdün nakışı (K-18)
- Gara gardaş gara gardaş
Görünmüyor gara gardaş
Çekip getmiş gurbet ele
Yenik düşmüş gara gardaş (K-22)
- Ben ağlarım ben ağlarım (K-27)
- Nebi Halil Nebi Halil (K-28)
- Kömürlerin döke döke
Guzularım hep geliyor
Göz yaşların döke döke (K-35)
- Güttüm nice koyun kuzu
Hep sürerdim koca kuzu
Bak büyümüş bizim kuzu (K-49)
- Küstüm dezzem sana küstüm (K-54)
- Aman Ayşe'm yaman Ayşe'm
Gün bitiyor oldu akşam
Yeter gayrı uyuduğun
Uyansana yavrum Ayşe'm (K-60)
- Mullu Osmanım Mullu Osmanım
Koca köyden Mullu Osmanım
Alıyım dediğin kızı
Gitme geri dön Osmanım (K-66)
- Kâküle bakın kâküle
Kâkül yüzüne döküle (K-67)
- Çoban seni çoban seni
Candan sevdim çoban seni
Aşkım ile ölüyorum
Yere verme çoban beni (K-88)

Nida

Nida seslenme, hitap etme sanatıdır Kişilere ait hikayeli türkülerde de coşku, heyecan, şaşkınlık, acı, öfke vb. yaratmak için "hey, ey, ya..." gibi seslenme ünlemlerini kullanılarak nida sanatına başvurulmuştur:

- Uyan Ali'm sabah oldu (K-2)
- Kaç ha İnce Hacım kaç ha (K-4)
- Anlat bana be hey kadın (K-49)
- Sana derim sana ey Samur ağam (K-53)
- Bre baba bre baba (K-69),

Mübalâğa

Bir durumun olayın olduğundan daha büyük ya da daha küçülterek söylenmesi sanatı olan mübalâğaya kişilere ait hikâyeli türkülerde de mübalâğa (abartma) rastlamaktayız:

- Hacım bir orduya yeter (K-4)
- Uzun boylu İnce Hacım
Kolları diz kapağında (K-4)
- Dertlerimi hesap etsen
Yeter mi ola kalem kâğıt (K-8).
- İçerim yanıyor bacım
Soğutmuyor karlı dağlar (K-19).
- Gözyaşlarım geçti seli (K-38).
- Bizler eriyip de bittik (K-50).
- Savunmasız insanların
Ev sokağı kanla doldu (K-50).
- Feryadım inletir arşı (K-53).
- Gözlerimden kan dökerim (K-56).
- Karınca başın incitmezdin (K-64).
- Kanlar akar gölek gölek (K-67).
- Gündüzlerim ay geçiyor (K-71).
- Gecelerim yıl Fadıma'm (K-71).
- Arş-ı Âlâ'ya gitmiş ünü (K-75).

İstiare

Bir sözcüğü kendi anlamı dışında kullanarak, bir şeyi benzediği başka varlığının adıyla anma sanatı olan istiareye kişilere ait hikâyeli türkülerde de başvurulmuştur:

- Avşarların gülü soldu (K-6) (gül:Halil)
- Elif'imın kuzuları (K-8) (kuzu:bebek)
- Kur'an okur gürül gürül (K-13) (ırmak)
- Sunam gelir döne döne (K-26) (suna:meryem)
- Sunam oturmuş daşa
Zülüfünü dökmüş kaşa (K-26) (suna:Meryem)
- Sunamın da boyu kısa (K-26) (suna:meryem)
- Çifte guzularım uçdu yuvadan (K-45) (kuzu:çocuk)
- Köpeklerin göstermedi yüzünü (K-45) (köpek:adamları)
- Birbirine düştün itin yüzünden (K-53) (it:agop)
- Baban ala kanlı yatar
Uyansana körpe kuzu (K-67)
- Yetim kaldı körpe kuzu (K-67)

Tariz- İğneleme

Bir kimseyi iğnelemek amacıyla bir sözü karşıt anlamını düşündürecek biçimde kullanmaya tariz denilmektedir. (K-9) numaralı şiirde buna rastlamaktayız:

- Hasan edem zurna çalar
Soluk yetmez soluğuna
Ezriyel girmiş diyorlar
Düdüğünün deliğine (K-9)

Tecahül-i Arif (Bilmezlikten Gelme)

Bir anlam inceliği yaratmak ya da nükte yapmak için şairin çok iyi bildiği bir şeyi bilmiyor görünerek söz söyleme sanatı olan Tecahül-i Arif (Bilmezlikten Gelme) sanatına kişilere ait hikâyeli türkülerde de rastlanmaktadır.

- Uyan Anşa'm sabah oldu
Kalk da odaları süpür (K-18) (ölmüş kız)
- Yeter gayrı uyuduğun
Uyansana yavrum Ayşe'm (K-60) (ölmüş kız)

İrsal-ı Mesel (Atasözü Söyleme).

Söylenen düşünceyi inandırıcı kılmak ve pekiştirmek amacıyla şiire atasözü katma sanatı olan irsal-ı mesel'e kişilere ait hikâyeli türkülerde rastlanmaktadır:

- Acı haber tez ulaşır (K-37) (**kara haber tez duyulur** ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır.).
- Domuz gönü post olur mu
Ermeni den dost olur mu (K-53) (**domuz derisi post olmaz eski düşman dost olmaz** birçok nedenin birbirini izlemesiyle sürüp gelmiş olan eski düşmanlık, dostluğa dönüştürülemez.).
- Tavşan dağa küsse dağ ne bilir (K-53) (**tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış** önemsiz kişi, önemli kişiye küsse önemli kişinin umurunda bile olmaz.).
- At tepişir eşek kalır arada (K-53) (**atlar tepişir, arada eşekler ezilir** büyüklerin çatışmasından küçükler zarar görür.)

Mecaz-ı Mürsel (Ad aktarması)

Herhangi bir nesne ya da varlık anlatılmak istendiğinde doğrudan o nesne ya da varlığı söylemek yerine, o nesnenin bir parçasının ya da o nesne ile ilgili bir özelliği söyleyerek nesneyi aktarma işine ad aktarması denilmektedir. Kişilerin söyledikleri hikâyeli türkülerde de bu sanata rastlanmaktadır.

- Dinlen sözlerimi Mansurlu köyü (K-53)

5.5. Çukurova Hikâyeli Türkülerinin Üslûp Açısından Değerlendirilmesi

Çukurova yöresi hikâyeli türkülerini üslûp özellikleri bakımından anlatım şekilleri ve anlatım kalıpları başlıkları altında değerlendirilmiştir. Hikâyeli türkülerde kullanılan anlatım şekilleri ve anlatım kalıpları bize icracının üslûp özelliklerini vermektedir. Bir başka deyişle üslûp icracının dili kullanma biçimidir. Her icracının kendine özgü bir üslûbu vardır. Aynı hikâyeli türkü metni farklı icracılar tarafından değişik üslûplarla söylenebilir. Anlatım şekilleri içerisinde tahkiye, açıklama, diyalog gibi şekiller karşımıza çıkarken, anlatım kalıplarında ise; atasözü, deyim, alkış-kargış, tekrar, klişe, arasöz, yerel dil, edebi sanatlar, ayet-hadis örneklerine rastlanmıştır.

Hikâyeli türkülerin nesir bölümünde türün özelliğine uygun olarak tahkiye anlatım türü kendini göstermektedir. Tahkiye anlatım türünün içerisinde yer yer

diyalog, tasvir, açıklama gibi anlatım şekilleri de dikkati çekmektedir. Ancak asıl olan tahkiyedir. Metin sadece tahkiye anlatım şekli ile aktarılabildiği gibi diyalog, açıklama gibi şekillerle iç içe geçmiş de olabilmektedir.

Hikâyeli türkülerde kullanılan diyaloglar hikâyeye türünün anlatım özelliğine uygun olarak karşılıklı konuşma çeklinde kendini göstermekte ve anlatıma akıcılık kazandırmakta, canlılık vermektedir. Anlatıcı kimi zaman yerel konuşma özelliğini vererek kimi zaman da sadece ifadeyi aktararak diyalogları göstermektedir. Diyalog bölümleri hikâyelerin daha ilgi çekici olmasını sağlamanın yanında akıcılığı da sağlamaktadır. Ayrıca diyaloglar hikâyenin canlılığını hala koruduğunun da birer göstergesi durumundadır. Olaylardaki ayrıntılar bu diyaloglarda gizlidir. Böylece bu hikâyeli türküler hakkında daha fazla bilgi edinmiş ve sağlıklı verilere ulaşabilmiş oluruz. Bazı hikâyeli türkülerin hikâyeye bölümüne başlarken anlatıcı açıklayıcı bilgi verir. Açıklama adını verdiğimiz bu bölümler hikâyenin olay akışının dışında, girişte yani hikâyenin en başında yer alırlar. Bu bilgiler hikâyeye başlamadan önce kişileri, hikâyenin asıl kahramanını veya kahramanlarını tanıtabilmektedir.

Atasözleri bir toplumun ortak kullandığı kalıplaşmış sözlerdir. Bu nedenle atasözlerindeki sözcükler ya da sözcüklerin sırası değiştirilmez. Ancak bu kalıplaşmanın bir istisnası yerel söyleyiş özellikleridir diyebiliriz. Atasözleri farklı bölgelerde değişik şekillerde söylenebilmektedir. Bazı atasözlerinde, hem sözcüklerin sırası hem de sözcükler değişebilmektedir. Ancak, bu değişiklik kişiden kişiye değil bölgeden bölgeyedir. Bu durum, atasözlerinin tarihsel süreç içinde ve farklı bölgelerde değişikliğe uğrayabildiğini gösterir.

Hikâyeli türkülerin içerisinde yer yer atasözlerinin yanında deyimlere de rastlanmaktadır. Bu atasözleri ve deyimler kimi zaman nesir bölümünde, kimi zaman ise manzum bölümde yer almaktadır. Mensur bölümde yer alanların bazıları günümüz Atasözleri ve Deyimler sözlüklerinde yer alamamaktadır. Bunlar ya yerel kullanımda olan ya da henüz bu niteliği kazanamamış özlü sözlerdir. Kısa ve özlü ifadeler taşıyan deyimler hikâyeli türkülerde en çok kullanılan anlatım kalıplarındandır. Söyleyiciler düşüncelerini veya olayı az sözle belirtmek ya da daha etkili kılmak için deyimlerini kullanmışlardır.

Alkış sözü halk edebiyatında karşıdaki kişinin iyiliğinin istendiğini gösteren, kargış veya kara alkış tam tersine söylenen kişinin kötülüğünü isteyen söz kalıplarıdır. Adana ve Osmaniye yöresi hikâyeli türkülerinde alkış ve kargışlara rastlamaktayız. Bu metinlerde kargış sayısı alkışlardan daha fazladır. Bu durum yöredeki hikâyeli

türkülerin daha çok acıklı ve sonu kötü biten olaylar üzerine söylenmiş olması ile açıklanabilir.

Tekrarlar ve klişeler de hikâyeli türkülerde karşımıza çıkan anlatım kalıplarındandır. Gelenekte var olan klişeler icracı için kullanılabilir hazır kalıplardır. İracı bunlardan faydalanarak anlatımını zenginleştirmekte ve kolaylaştırmaktadır. Tekrarlar anlamı güçlendirmek, pekiştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrarlanması, yakın veya uzak anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla oluşan söz öbekleridir. Dilimizdeki tekrarların hiçbir dilde görülmeyen derecede zengin olduğu tartışmasız bir gerçektir. Tekrarları oluşturan sözcüklerin genel özelliklerinin başında ses benzerliği, daha doğrusu ses uyumu, ses güzelliği gelmektedir.

Hikâyeli türkülerde kullanılan anlatım kalıplarından biri de arasözlerdir. İracının icrasını daha zengin kılan arasözlerden daha çok açıklayıcı ve öğretici arasöz kalıpları tercih edilmiştir. İracı karşısındaki dinleyicilerin bilmediklerini tahmin ettiği konuları bu arasözlerle açıklamaktadırlar.

Çukurova yöresinde söylenen hikâyeli türkülerde ayet ya da hadislere de göndermeler bulunduğunu görmekteyiz. İracılar anlatımlarını güçlendirmek için en sağlam kanıt olarak görülen dini unsurlara başvurmakta ve onlar delil olarak sunmaktadır. Bunlar kimi zaman Kuran-ı Kerim'den alınan ayet bölümleri, kimi zaman ise peygamberimizin söz ya da davranışlarından bildirilen hadislerdir.

Hikâyeli türkülerde anlatıcı hikâyeyi anlatırken gerek mensur bölümlerde gerekse manzum bölümlerde kelimelerin Türkiye Türkçesinde kullanılan şekillerinin dışında, yerel dilde ifadeler bulunmaktadır. Bu kelime bazında olabildiği gibi, ek bazında ya da ağız özellikleri bakımından da oluşabilmektedir. Türkiye Türkçesinde bulunan ancak yerel kullanımıyla farklılıklar gösteren sözcükler vardır. Bunlar çeşitli yönleriyle Türkiye Türkçesinde söylenişinden farklılık arz etmekte ve ağız özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman ünlü uyumu, kimi zaman ünsüz uyumu ve benzeşmesi yönüyle Türkiye Türkçesinden ayrılan bu sözcükler metinlerin genelinde karşımıza çıkmaktadır.

Hikâyeli türkülerde anlatıcının özelliğine göre değişik zaman kalıpları kullanılabilir. Genellikle geniş zaman kullanılsa da bazen geçmiş zaman ya da birleşik zaman kullanılmaktadır. Eğer olay anlatıcının kendi başından geçmişse şimdiki zamanın hikâyesiyle anlatırken, başkasından duymuşsa rivayet çekimlerini kullanılmaktadır.

Edebi sanatlar mana üzerinde oyunlar yapıp, sözü güzelleştirmeye yarayan unsurlardır. Edebi eserlerde mana ve fikri daha iyi anlatmak, açıklamak, zevkle okunmasını sağlamak ve ifadeyi temin etmek için yapılmaktadır. Hikâyeli türküler de sanat yönüyle zengin metinler olup özellikle âşıkların söyledikleri hikâyeli türküler anlam ve sanat yönünden zenginliğiyle dikkat çekecek niteliktedir.

Sözün kuvvetlendirilmesi için, inanç sağlanması için Allah'ın adı veya sıfatı anılarak ya da kutsal sayılan değerler üzerine yapılan antlara yemin demektir. Adana ve Osmaniye yöresinden derlediğimiz hikâyeli türkülerde yeminlere rastlamaktayız. Bu yeminlerin hepsinin Allah üzerine yapılan yeminler olduğunu görmekteyiz.

BÖLÜM 6

ÇUKUROVA HİKÂYELİ TÜRKÜ METİNLERİ

6.1. Âşıkların Söyledikleri Hikâyeli Türküler

A-1

Karacaoğlan

Karacaoğlan'ın asıl adı Hasan'dır. Babası sehâl (sahil) harbinde ölür. Bu yüzden Sehâloğlu (Sahiloğlu) adını alır. Hasan (Karacaoğlan) da Sehâloğlu sülalesindedir. Hasan'ın bacısının adı Zeynep'tir. Hasan, amcasının yanında kalır ve onun davarlarına bakar. Amcasının adı da Mustafa'dır. On beş yaşına geldiğinde amcası, “artık evlen, sana kızımı vereyim, der. Kızın adı Elif. Amcasına iki adam gönderir. Amcası kızı verir; fakat kız Hasan'la evlenmeyi kabul etmez. Durumu Hasan'a iletirler. Hasan sabaha kadar uyuyamaz. Davarlara hey ettikten sonra Kavlaktepe'ye çıkar. İçinden bir ateş çıkar. Mezlanın dibine oturur. Yemek yerken ağ sakallı bir pir gelir. Hasan, pire yemek yemeyi teklif eder fakat pir kabul etmez. Pir, Karacaoğlan'ı yakalayıp çenesine çöker ve ağzına tükürür böylece âşık olur. Karacaoğlan pire, ağzına niye tükürdüğünü sorar. Pir, “sen şöyle bir dolan da gel, dolanmazsan ağzın köpürür ölürsün” der. Dolanı geldikten sonra karnının şiştiğini söyler. Pir, Karacaoğlan'ın sırtını sıvazlayıp üç ihlâs, bir fatiha bağışlar ve “hadi söyle” der. Bakalım Karacaoğlan ne söyler:

A-1/1

Ulu sular ulusuna dökülür

Yavru şahan yuvasına çekilir

Dikim tutmaz yaralarım sökülür

Yitirmiş köşân bozdoğan medet hey

Darıldım da şu dünyaya darıldım

Darıldım da yorgun düştüm yoruldum

On beşinde bir kız sevdim ayrıldım

Yitirmiş köşân bozdoğan medet hey

Havada da deli gönlüm havada
 Bir yavru bıraktım şurda yuvada
 Telli turnam katarlandı havada
 Yitirmiş köşân bozdoğan medet hey

Diyor Karacaoğlan öze gidelim
 Yarınan geldiğim ile gidelim
 Dağlardan aşağı düze gidelim
 Yitirmiş köşân bozdoğan medet hey

Sabah Karacaoğlan Maraş'a gitmeye karar verir. Orada adam olurum diye düşünür. Maraş ile Kavlaktepe arasında bir gedik varmış. O gedikte bir süre ağacın dibine oturur ve elindeki sopayı saz yapıp şu türküyü söyler:

A-1/2

İncecikten bir kar yağar
 Tozar Elif Elif deyi
 Deli gönlüm abdal oldu
 Gezer Elif Elif deyi

Elif'in uğru nakışlı
 Yavru balaban bakışlı
 Yayla çiçeği kokuşlu
 Kokar Elif Elif deyi

Elif kaşlarını çatar
 Gamzesi sineme batar
 Ağ elleri kalem tutar
 Yazar Elif Elif deyi

Karacaoğlan eğmelerin
 Güzel sevdim değmelerin
 İliklenmiş düğmelerin
 Çözer Elif Elif deyi

Karacaoğlan'ın o an bulunduğu yerden bir Tecirli göcü geçiyormuş. Göcün içinde gördüğü güzellere Şu türküyü söylemiş:

A-1/3

Çıktım yücesinden seyran eyledim
Engininden ağbez ağbez el gider
O elin içinde gördüm bir güzel
Kadir Mevlam daha neler halkeder

Telli mahramasın atmış başına
Kudret kalemin çekmiş kaşına
Bir güzel de düşemezse eşine
Ah çektikçe yüreğinden kan gider

Telli mahramasın atmış boynuna
Kendi güzelliğın çekmiş aynına
Bir gecelik misafirim koynuna
Çünkü dilber sevmeyenden nen gider

Der Karacaoğlan kendi sözünden
Çok aradım bulamadım izinden
Söz verdin de niye döndün sözünden
Yalancıda iman kalmaz din gider

Oradan kalkıp Maraş'a varır. Orada Çataloluk diye bir yer varmış, güzel suyu varmış. Geniş alanı varmış. Tecirli aşireti yerleşmiş oraya. Her yerde çadırlar varmış. Pınarın başına oturmuş. Çadırların birinden ayağı yalın bir güzel çıkmış ve suya inmiş. Karacaoğlan, daha sazı yokmuş, elindeki sopayı saz yapmış ve bu güzele Şöyle bir türkü söylemiş:

A-1/4

Suya gider sudan gelir
Ak sayalı yosma gelin
Kerem eyle ağ topuğu
Kuru yere basma gelin

Gelin hani yolun pacı
Leblerin canım ilacı
Zülüflerin darağacı
Ben garibim asma gelin

Gelin zülûfünü deşir
Kara perçem işlaşıır
Kolunu boynumdan aşır
Bu sözüme küsme gelin

Karac'oğlan derler bana
Ben onmadım önden sona
Bir amanım vardır sana
Amanımı kesme gelin

O sırada pınarın başına başka bir güzel gelir. “Karacaoğlan, bir türkü de bana söyle” der. Bunun üzerine Karacaoğlan şu türküyü söyler:

A-1/5

Güzellerin yanağı ayın tekeri
Ağzı oğul balı dili Frenk şekeri
Omuzlar aşağı gerdan yukarı
Her bir yeri mamur olur güzelin

Güzellerin salağına varmalı
El kavşırıp divanında durmalı
Kırmızı önlüklü altın burmalı
Ağ elleri topak olur güzelin

Güzel olan elvanasın bağlanır
 Güzelin yanında yiğit eğlenir
 Garbi değmiş kavak gibi ıgranır
 Yürüyüşü ne hoş olur güzelin

Der Karacaoğlan güzel ögmeli
 Orta boyun usul boyun sarmalı
 Kırmızı önlüklü burnu hizmalı
 Ala gözü söbe olur güzelin

Karacaoğlan o pınarın başında uyur, sabah erkenden Maraş'a girer. Bir adama, nerde kalabileceğini sorar, bir garip olduğunu söyler. Adam, Karacaoğlan'a kim olduğunu sorar. Karacaoğlan, "ben âşığım" der. Adam, "Dulkadiroğlu'nun obasına git, orada rahat edersin" der. Karacaoğlan Dulkadiroğlu'nun obasına varır. Orada birçok âşık ve saz görür. Herkes yiyor, içiyor, keyfine bakıyor. "Selâmün Aleyküm" der ve oturur. Hoş beşten sonra, "sen kimsin" diye sorarlar. Karacaoğlan, "ben âşığım" der. "Hani sazin o zaman" derler. "Daha saz almadım" der. Âşık başı, Karacaoğlan'a bir saz vermelerini ister. Bir saz verirler, saza burada başlar. Kırk yıllık âşık gibi çalar sazı:

A-1/6
 Arkadaşlar nice olur
 Hali yardan ayrılanın
 Varır bir engine düşer
 Yolu yardan ayrılanın

Karanfiller kokmaz imiş
 Gül dikensiz bitmez imiş
 İşe gücü yetmez imiş
 Eli yardan ayrılanın

Şahanlar göğe çekilir
 Turnalar yere dökülür
 On beş yaşında bükülür
 Beli yardan ayrılanın

Karac'oğlan gelir derler
 Bu Maraş'ta kalır derler
 Söylemeden ölür derler
 Dili yardan ayrılanın

Karacaoğlan Maraş'ta altı yıl kalır. Bir gün dolaşmaya çıkar. Bedestenin sokağında pencereye bir güzel oturmuş, elinde bir deste çiçekle. Güzel, çiçeği koklayıp duruyor. Karacaoğlan duvara yaslanır ve şu türküyü söyler:

A-1/7

Pencereden bakan güzel
 Güzelliğin bildirirsin
 Elinde lale sümbülün
 Ağlayanı güldürürsün

Beliğince benlerin çok
 Güzellikte menendin yok
 Kaşlar yaydır kirpikler ok
 Vurduğunu öldürürsün

Gül bülbülün çekiminden
 Top menekşe sokumundan
 Geçme mescit yakınından
 Çok namazlar böldürürsün

Karac'oğlan bana yazık
 Yar yitirdim bağrım ezik
 Koynundaki güle yazık
 Çok elletme soldurursun

O arada bir gelin görür. Gelin, Karacaoğlan'a güler ve Karacaoğlan, "otur şuraya, sana da bir türkü söyleyeyim" der:

A-1/8

Arnacımdan gelen gelin
Gelin bana gülüp durur
Benim seni sevdiğimi
Arkadaşlar bilip durur

Talabulus var belinde
Hakk'ın kelamı dilinde
Doldurmuş kadeh elinde
İçenlere sunup durur

Kadehin aldım elinden
Sarıldım ince belinden
Hiç bilmen mi dost halimden
Gözüm seni güdüp durur

Karac'oğlan der nolalım
Emmi dayı bir olalım
Gel sevdiğim sarılalım
Can intizar olup durur

Gelin uzaklaşır, Karacaoğlan da hanesine döner. Kendi kendine bir düşünceye dalar, “altı yıldır buradayım, karın tokluğuna çalışıyorum, bir adam olamadım, kendi köyüme döneyim”. Maraş'tan köyüne, Ceceli yaylasına döner. Amcası ile küs olduğundan yanına varmaz. Farsak reisi İspiroğlu'nun yanına gelir. Hoş beşten sonra bey, “nereye gittin, epeydir kayıptın” der. Karacaoğlan, “dolaştım, Maraş'ta karın tokluğuna çalıştım, adam olamadım. Beni ancak sen adam edersin”, der. Bey de, “sen köyü gez, nerde bir kız bulursan onu bana göster”, der. Köyden Nihal adında bir kız beğenir. Ağaya, “bu kızını bana al”, der. Bu kızını alır, evlenme günü belirlenir. Buna da bir çadır tutarlar. Gelin sandığın üzerine oturur. Karacaoğlan sazı alır, şu türküyü söyler:

A-1/9

Benim eve gelen gelin
Elim kolum kalkmaz oldu
Gelinin nazlı bakışı
Rüyamdan çıkmaz oldu

Gelin değil bir sır imiş
Bütün gövdesi nur imiş
Akan çeşmeler kurumuş
Hiçbir çeşme akamaz oldu

Mislin yoktur yerde göğde
Gelin koyma beni derde
Göğden uçtu bir çift turna
Ateş beni yakmaz oldu

Karac'oğlan hani mezar
Mezarımı kimler kazar
Gelirken eyledim nazar
Hiç kapıya çıkmaz oldu

Akşam olur, nikâhlarını ağa yaptırır, yemeklerini verir ve çadırlarına yollar. İçeri girerler, bir mum yakarlar. Kız yatar, Karacaoğlan yorganın ucunu kaldırır. Kız, “dur, üç gün bana dokunma” der. Karacaoğlan iki gün yatar. O sırada ağa Maraş'a gider. Başpınar diye bir yere zengin bir Tecirli aşireti konmuş. Tecirli aşireti, Maraş'tan gelen misafirlerini eğlendirmek için Karacaoğlan'ı çağırır. Karacaoğlan sazını alıp Başpınar'a gider. Kız yalnız kalmamak için yeğenini yanına getirir. Kızın küçük erkek yeğeni kızla birlikte uyur. Çalarken Karacaoğlan'ın sazının teli kırılır. Karacaoğlan tel almak için çadıra gelir, çadırın içine bakınca hanımının yanında bir erkeğin yattığını görür. Aklına karısının kendisini aldattığı gelir. Karısının üstünü örtüp gider. O gün obada milleti eğlendirdikten sonra orada yatar. Kalkıp son defa karısını görmek ister. Daha sonra da oralardan çekip gitmeyi düşünür. Kız, Karacaoğlan'ın kendini yanlış anlamış olabileceğini düşünür. Karalar giyinip sandığın üstüne oturur. Karacaoğlan gelir, taşın üstüne oturup şunları söyler:

A-1/10

Ak gerdanda sarı hakık
Zilifi gerdana dökük
Kaşın melil yüzün yıkık
Dostum neler gördün bugün

Yüce dağdan bakınırdın
Lale sümbül takınırdın
Seni benden sakınırdın
El sözüne uydun bugün

Hani Karacaoğlan hani
Veren alır tatlı canı
Sevmediğim kara donu
Dost katında giydin bugün

Karacaoğlan, “seni öldürürdüm ama canı, veren Allah alır. Üçten dokuza benden boşsun”, der ve yürür. Karacaoğlan biraz yürüdüktan sonra, kadın peşinden koşar, “yetişeyim de helâlaşayım” der. Karacaoğlan’ın arkasından seslenir, “âşık dur, helalleşelim”. Karacaoğlan, “sen bana haram oldun, otur türkümü dinle”, der:

A-1/11

Terkeyledim seni hey kaşı keman
Vefası olmayan yerde nem kaldı
Hiç mi yok sevdiğim göğsünde iman
Beni meşhur yapan yerde nem kaldı

Felek benden beter etsin halini
Ben ölürsem yâdlar sarsın belini
Garip bülbül güle vermiş mehlini
Mehili olmayan yerde nem kaldı

Akar gözüm yaşı bir dem silinmez
 Tek başım sağolsun yar mı bulunmaz
 Mademki yanında kıymetim bilinmez
 Kıymetim bilmeyen yerde nem kaldı

Der Karacaoğlan severdim candan
 Can esirgemezdim sevdiğim senden
 Anladım sevdiğim vazgeçtin benden
 Giderim sevdiğim daha nem kaldı

Karacaoğlan biraz daha ilerler. Kadın, “âşık dur”, der. Karacaoğlan, “bana yaklaşma, otur türküyü dinle”, der:

A-1/12

Ağlayı ağlayı düştüm yollara
 Karışaydım bozbulanık sellere
 Adı şanı duyulmadık ellere
 Gitmeyişin gönül senden ayrılmaz

Ahdım kaldı narlı dostum ahdında
 Deremedim güllerini vaktinde
 Karanlık gecede kolun altında
 Yatmayışın gönül senden ayrılmaz

Gözüm kaldı bir kaplanın postunda
 Azrail de can almanın kastında
 Döne döne teneşirin üstünde
 Yunmayışın gönül senden ayrılmaz

Hiteni de Karac'oğlan hiteni
 Aramazlar gurbet elde yitene
 Ak göğsün üstünde çakır diken
 Bitmeyişin gönül senden ayrılmaz

Karacaoğlan yürür. Kız ağlayıp sızlar, ama derdini anlatamaz. Kız Karacaoğlan'ı tekrar durdurmak ister. Karacaoğlan, “bana yaklaşma, türküyü dinle”, der. Kız, “dinleyim ama sana anlatamadım, sen davete gidince ben tek kaldım, yiğenimi yanıma aldım, sen de gece gelip yiğenimi dostum sandın, beni terk ettin, ahrette senden hakkımı alırım”, der. Karacaoğlan eyvah der ama iş işten geçmiştir. Karacaoğlan'a bir ilham gelir ve şu türküyü söyler:

A-1/13

Ala gözlüm ben bu elden gidersem
Zülf-i perişanım kal melil melil
Kerem et aklından çıkarma beni
Ağla gözyaşını sil melil melil

Yekin hey sevdiğim sen seni düzelt
Karayı bağla da beyazı çöz at
Doldur ver ağuyu bir daha uzat
Ayrılık şerbetin iç melil melil

Türlü çiçeklerden takma başına
Kudret kalemmini çekme kaşına
Beni unutursan doyma yaşına
Gel benim aşkıma yar melil melil

Der Karacaoğlan nolup nolunca
Ben de güzel sevdim kendi halimce
Varıp gurbet ele vasıl olunca
Dostlardan haberim al melil melil

Helalleşirler ve kadın evine gider. Karacaoğlan da Taylar yaylasında bir sırta gelir ve şu türküyü söyler:

A-1/14

Azrail gelmiş de yarım almaya
Ya ben kimlerinden kalırım gayrı
Arttırdılar figanımı zarımı
Bağrımı yerlere sürerim gayrı

Gide gide bütün yollar toz oldu
Yandı ciğerciğim kömür köz oldu
Yârim gideceğim adı söz oldu
Ağlarım gezerim gülemem gayrı

Yolun doğrusuna sapayım derdim
Sıdk ilen Mevlaya tapayım derdim
Yârimin yolunu yapayım derdim
Yıkılmış gönlümü yapamam gayrı

Der Karacaoğlan okuryazarım
Domurcuk memede kaldı nazarım
Şimden kerli diyar diyar gezerim
Gezersem de geri dönemem gayrı

Yürür ve Kızılkaya yaylasına varır. Oturur pınarın başına bakalım ne söylemiş:

A-1/15

Deli gönlüm kalktı firar eyledi
Ulu dağlar yol göründü gözüme
Dostum çıkmış evlerinden beriye
Siyah zülfün tel göründü gözüme

Sana derim sana şo koca Düldül
Yaz geldi yaylaya çekildi bülbül
O yârin saçları menevşe sümbül
Kız koynunda gül göründü gözüme

Yârim bir gün ben geriye gelirse
 Nergis verip gülü reyhan alırsam
 Elbet seni bir tenhada bulursam
 Al yanağın bal görünür gözüme

Der Karacaoğlan nolup nolunmaz
 Mahanasız dost köyüne varılmaz
 Bin daha yaşasam çare bulunmaz
 O ruh çıksa sal görünür gözüme

Düldül dağının altında bir yer var, oraya oturur. Hem köyünden hem sevdiğinden ayrılmış, içinden ateş fişkırmaktadır:

A-1/16

Yüce dağ başında ben de gezerken
 Yitirdim çığırını yoldan ayrıldım
 Oturup da dertli dertli söylerken
 Top kara perçemli yardan ayrıldım

Yatıp uyumadım yârin dizine
 Uyanıp bakmadım ala gözüne
 Şekerden şerbetten şirin sözüne
 Balınan yoğrulmuş dilden ayrıldım

Kıvrım kıvrım gider Taylar'ın yolu
 Sehile dayanmaz Urum'un gülü
 Elimden aldırırım sevgili yâri
 Aşireti giden elden ayrıldım

Der Karacaoğlan dost dostu bakar
 Domurmuş memeler sinemi yakar
 Yaz bahar ayında bir çiçek kokar
 Kokar burcu burcu yardan ayrıldım

Farsak köyü civarındaki bir köprünün üstüne oturur. Orada iki yol vardır, biri Maraş'a, biri Andırın'a gider. Suyun kıyısında boynu eğri eğri menevşeler bitmiş. Efkarlanır ve şu türküyü söyler:

A-1/17

Kadir mevlam seni övmüş yaratmış

Çiçekler içinde birsin menevşe

Bitersin dikenin harın içinde

Korkarım gözüme batar menevşe

Yaz gelince havaslanır bitersin

Güz gelince başın alır gidersin

Yavru niye başın eğri tutarsın

Senin derdin benden beter menevşe

Senin meskenindir kayalar sengi

Kokusu menevşe güldür irengi

Aradım cihanı bulunmaz dengi

Güzel yatağında biten menevşe

Bakma mısın Karac'oğlan halına

Garip bülbül konmuş gülün dalına

Kıymetin bilmeyen alır eline

Onun'çün boynu eğri tutar menevşe

Oradan bir bölük atlı çıkar gelir. "Selamün aleyküm Hasan" diyerek otuz dokuz atlı geçer. Bir atlı da daha geriden gelir. "Arkadan bir yobaz geliyor, onu köprüden geçirme" der, gider. Birazdan bir adam gelir. Karacaoğlan adamı köprüden geçirmez. Adam, "sudan geçemem", der. Karacaoğlan bir daha, "seni köprüden geçirmem", der. Adam da, "o zaman beni sırtına al öyle karşıya geçir", der. Karacaoğlan kabul eder, adamı sırtına alıp suda ilerlemeye başlar. Suyun ortasına geldiğinde sırtına bir yangın çöker. Adamı diğer tarafa atar ve "soyun", der ve bıçakla adamı zorlar. Daha sonra adamı delik deşik eder ve suya atar. O sırada atlılar geri gelirler. Otuz dokuzu, "gazan mübarek olsun" deyip geçer. Son atlı da "gazan mübarek olsun" dedikten sonra atından

iner ve “aç ağzını” der, dilini tutar. “Senin türkün kıyamete kadar devam edecek”, der. Bunlar kırklar imiş. Oraya oturur, “Nereye gideyim, Antep’e mi, Maraş’a mı, yoksa geri mi dönsem?”, diye düşünür:

A-1/18

Arzımanım kaldı bir Arap attı
Koyma kadir Mevlam gamda firkatte
Düğünde bayramda ağır zeynette
Anar m’ola emmi dayı el bizi

Getir dostum ben giyeyim postumu
Kimse bilmez gazezimi kastımı
Şu Taylar’da koydum geldim dostumu
Geri dönsem kınar m’ola el bizi

Dost elinden içtim içtim şad oldum
Kahpe felek güldü ben de mahvoldum
Emmiden dayıdan elden yâd oldum
Ne yaman uzağa attı yol bizi

Karac’olan devre devre demim var
Yar yitirdim kasavetim gamım var
Yedi derya içinde bir de gemim var
Çalma m’ola bir tarafa sel bizi

Oradan kalkar, bir çınarın dibine oturur, ne tarafa gideceğini düşünür. “Sazım bana bir yol göster”, der ve karısına şu türküyü söyler:

A-1/19

Her zaman zaman da göçen yaylaya
Akan leblerinden bal gönder bana
Çıkınca yaylaya ayvadan nardan
Sultanı kirazı der gönder bana

Çıkmışsın Taylar'a çadırın yeşil
 Bülbül figan eder güle dolaşır
 Geyik göbeğinden bir deste deşir
 Zülfünün teliylen sar gönder bana

Çıkmışsın Taylar'a gözlerin humar
 Gövel ördek gibi göllere tumar
 Yaz bahar ayında gönül ne umar
 Bir mendil arası kar gönder bana

Der Karacaoğlan öpem yüzünden
 Çatık kaş arasından ala gözünden
 Engel tarafından düşman sözünden
 Kâğıt arasına yaz gönder bana

Yenice Haruniye'den Haruniye'ye gelir. Orada, Kurtbeyoğlu Pullu Edipçe'nin zamanında Kör Kuyu denilen bir yer varmış. İkinci vakti bir parka gider. Parka bir oğlanla bir kız gelir. Karşılıklı bir gülü koklayıp birbirlerine gül veriyorlarmış. Karacaoğlan, "bir gül de bana getir", der. Kız, "âşık buradan sana gül yok", der. Karacaoğlan da efkârlanıp, Haruniye türküsü de denilen şu türküyü söyler:

A-1/20

Bir gül istedim de niye vermedin
 Çocuk kadar kıymetimi bilmedin
 Bilmem tanımadın bilmem bilmedin
 Kalsın sana top zülüfü burmalı

Evinizin etrafı ağıl mı
 Güzellerin hepsi böyle pahal mı
 Gülün kökü bahçeniz de değil mi
 Kalsın sana top zülüfü burmalı

Evinizin etrafı kuyu mu
 Bu pahallık güzellerin huyu mu
 Gül verdiğin oğlan benden iyi mi
 Kalsın sana top zülüfü burmalı

Evinizin önü kerpiç aralık
 Akşam oldu gene çöktü karanlık
 Seninle yapamadım pazarlık
 Kalsın sana top zülüfü burmalı

Hüstürdün de Karacaoğlan hüstürdün
 Dostun bahçesine poyraz estirdin
 Bir gülüşün niye beni küstürdün
 Kalsın sana top zülüfü burmalı

O gün orada yatar. Haruniye civarındaki Dumanlı dağına çıkar. Oradaki Soğucak pınarına gider. Pınarın başına oturur. O civarda Emir Ağa adında bir ağanın çadırı varmış. Ağanın kızı su doldurmak için pınara doğru gelir. Pınarın başında Karacaoğlan'ın olduğunu fark edince irkilip geri çekilir. Karacaoğlan, “sen kimin kızıydın” diye sorunca, kız, “ben Emir Ağa'nın kızıyım”, der. Karacaoğlan da, “otur sana bir türkü söyleyeyim”, der:

A-1/21
 Bir hedik giymiş de goncu kırsarak
 Gelir ayağını uzun basarak
 Anası tülü de kızı beserek
 Emirlerden bir kız indi pınara

Bir hedik giymiş de goncu dizinde
 Arzımanım kaldı ala gözünde
 Böyle güzel m'olur köylü kızında
 Emirlerden bir kız indi pınara

Suya geldi su testisin doldurdu
 Doldu diye yelgin yelgin kaldırdı
 Bu kızın bakması beni öldürdü
 Emirlerden bir kız indi pınara

Der Karacaoğlan başı çalmalı
 Çalmasının altı yanal almalı
 Anasın görüp de kızın almalı
 Emirlerden bir kız indi pınara

Ağa, “bir ses geliyor”, der. Kıza sorar, o da “bir âşık geldi”, der. Ağa, Karacaoğlan’ı çağırır. Karacaoğlan selam verip oturur. Kızına söylediği türküyü tekrar dinler. Ağa, “benim hanıma da bir türkü söyle”, der. Kadın biraz utanır. Karacaoğlan bakalım ne söyler:

A-1/22

Dumanlıyım duman indi serime
 Dağlar dayanır mı ah u zarıma
 Bir adam kızar mı nazlı yârine
 Yanar ateşine ölene kadar

Siyah zülfü mah yüzüne dağılır
 Güzelliği cümle âleme yayılır
 Demir çarık giysen o da delinir
 Gönül sevdiğini bulana kadar

Bu dert beni çeke çeke götürür
 Bir derdimi bin Lokman’a yetirir
 Gördüm yârim melil melil oturur
 Yarı canım gitti gülene kadar

Der Karacaoğlan ne olur halım
 Kırıldı kollarım tutmuyor dalım
 Gelmiş Azrail istiyor canım
 Vermem yar karşıma gelene kadar

O gün orada yatar. Sabah Bahçe'ye iner. Bir pınarın başına gelir. Pınarda bir gelin ayaklarını suya batırmış oturuyormuş. Bu geline bakalım ne söylemiş:

A-1/23

Bulanık'ta bir güzele uğradım
 Mısır'ı Bağdat'ı değer her sözü
 Görüncek cemalin selavat verdim
 Her bakması eder beş bin kırmızı

Bulanık'ta olur güzelin hası
 Kızı gibi güzel m'ola anası
 Ağ ellere yakmış Mekke kınası
 Ağ elleri kehribardan kırmızı

Değmeyin güzele sallansın böyle
 Kara kaş altında kirpikler eğme
 Ak göğsün üstünde yaldızlı düğme
 Memelerin şebazenden kırmızı

Der Karacaoğlan sen devran gezme
 Başına bağlamış elvanlı yazma
 Kutlu kumaş giymiş kırmızı çizme
 Sade sırma giymiş topu kırmızı

Oradan Gâvurdağı'na çıkar. Hava çok sıcaktır. Bir meşenin gölgesine oturur, bakalım ne söyler:

A-1/24

Ilgıt ılgıt eser seher yelleri
 Gâvurdağı şimdi başın dumanlı
 Deli gönlüm esip esip coşuyor
 Karac'oğlan gülüllüğün zamanı

Hep dostlarım karşıımızdan geliyor
 Yenisi de eskisine gülüyor
 Kitabın dediği günler çıkıyor
 İnsanlar mı azdı ahir zaman mı

Der Karacaoğlan dağlar başında
 Tor balaban avlatırım kuşuma
 Alışkan tüfekte dağlar başında
 Azrail'den başkasına aman mı

Nurdağı'na varır. Oradan Maraş, İslâhiye, Antep ve Ceceli yaylası görünürmüş.
 Orada sazını alıp şunları söyler:

A-1/25

Uyuma hey deli gönlüm uyuma
 Yahyalı'dan aşan eller görünür
 Sıvamış kolların hep samur giymiş
 Maraş'ın içinde beyler görünür

Halep'i de deli gönlüm Halep'i
 Adana'da çevirirler dolabı
 Koç yiğit eğlencesi Koca Çelebi
 Antep'in arkası bağlar görünür

Amik Ovası'na her konan göçer
 Yarın Çamurlu'ya bir ordu konar
 Büyüklü yüksekli bir duman döner
 Başı pare pare dağlar görünür

Ilık olur Akdeniz'in kenarı
 Orda belli koç yiğidin hüneri
 Yavşanlı'da olan koca çınarın
 Yel vurur yaprağı parlar görünür

Atlarımız birbirine çatılı
 Köşâmiz boduğunda katılı
 Çadırımız şu Taylar'da tutulu
 İrili ufaklı beyler görünür

Zatı der de Karac'oğlan der zatı
 Yükledip de göç et deveyi atı
 Göçmek değil bizim elin muradı
 Yar ile gezdiğim dağlar görünür

Karacaoğlan, "Antep'e mi yoksa Maraş'a mı gitsem" diye düşünür. Kırıkhan'a gelir. Orada bir yere oturur. "Bir türkü söyle" derler. Bakalım ne söyler:

A-1/26

Kırıkhan'dan yüklettiler göçünü
 Sümbül ile karıştırmış saçını
 Bizim elden ağrı çekti göçünü
 Bu tarafa bir tomurcuk gül gitti

O kızın aşkından ben düştüm yasa
 Uçuştı bülbüller kalmadı tasa
 Tutup koyamadım altın kafese
 Bu tarafa bir tomurcuk gül gitti

Der Karacaoğlan yiğidin kârı
 Ustadır peteği bal yapar arı
 Sana derim sana beyler çınarı
 Bu tarafa bir tomurcuk gül gitti

Cebel'e gitmeye karar verir. Cebel valisi Ağca Ağa'nın yanına varır. Cebel'de pikniğe çıkan hanımlara rastgelir. Hanımlar, "âşık gidiyor musun, gitmeden bize bir türkü söyle", derler. Hanımlardan birinin üstü başı harapmış. O hanıma söyler:

A-1/27

Giydireyim yeşil ile al ile
Besleyeyim şeker şerbet bal ile
Baban seni bana verse mal ile
Kokulardım bir tomurcuk gül gibi

Her nere gidersen söylensin medhin
Boğazına takam bin beş yüz altın
Ben bir bey olsam sen de bir hatun
Konsak göçsek Dumanlı'ya el gibi

Kalem aldım kaşın gözün çatmaya
Hesap ettim aslın sual etmeye
Seni satan az pahaya satmaya
Bakıp durur bin altınlık mal gibi

Der Karacaoğlan yurdun tazele
Bir merhem yap yaralarım tazele
Bir de saray gerek şöyle güzele
Konsak göçsek yaylalara el gibi

Belinde gümüş kemeri olan başka bir geline de şu türküyü söyler:

A-1/28

Gümüş kemerini çözme belinden
Öpeydim leblerinden balından
Cebel'den ötede Kaypak salında
Gidelim sevdiğim gel melil melil

Canım çekmez mi şöyle gelinden
 Canım kurban olsun burada kalandan
 Harlı'dan Halep'ten Karacaören'den
 Gidelim sevdiğim gel melil melil

Gelir mi gelmez mi etmem mahana
 Uçtu gönül kuşu benzer şahana
 Sabun köprüsünden Düldül dağına
 Gidelim sevdiğim gel melil melil

Havada da Karac'oğlan havada
 Yandı ciğer kebab oldu tavada
 Köyümü sorarsan Hodu ovada
 Arada ara da bul melil melil

Oradan Belen'e varır. Belen'den denize doğru bakar. Orada oturup bakalım ne söyler:

A-1/29

Çıktım yücesinden baktım
 Antakya'nın elin gördüm
 İndim pazarına durdum
 O dağların hürün gördüm

Göğsünde yaylanın hası
 Silindi gönlümün pası
 Mor sümbüllü mağarası
 Dede Bel'in karın gördüm

Erciyes'e yağan karlar
 Sefer ile göçen eller
 Zamanında Elif derler
 Bir güzelcek gelin gördüm

Sevdiğimin adı Eşe
 Var benleri köşe köşe
 Uğradım ordan Maraş'a
 Bedesteni salın gördüm

Çağır Karac'oğlan çağır
 Taş düştüğü yerde ağır
 Güzel sevme günah değil
 Dört kitapta yerin gördüm

İskenderun'a gelir. Denizin kenarına oturur. Tablanın birinden 250 dirhem hurma alır, yer. Bakar ki Toprakkale tarafından bir Tecirli göçü geliyor. Gelinin biri en önde deveyi çekiyor. Bakalım bu göçe ne söyler:

A-1/30
 Deniz kenarında yedim hurmayı
 Kılavuz ederler telli turnayı
 Ak göğsün üstünde yaldız düğmeyi
 Çeker gider yaylasına bir gelin

Ayağına giymiş telli yemeni
 Aramızdan kaldıralım dümeni
 Ak topuk üstüne atlas tumanı
 Dökmüş gider yaylasına bir gelin

Kuru kütük yanmayışın tüter mi
 Ak göğsünde çifte benler biter mi
 Vakti gelmeyince bülbül öter mi
 Öter gider yaylasına bir gelin

Der Karacaoğlan lebin bal gibi
 Sırtındaki elbisesin tel gibi
 Baharda açılmış gonca gül gibi
 Kokar gider yaylasına bir gelin

Toprakkale'ye varır. Bir ağacın dibine oturur. Dinlenirken bir türkü söylemek gelir içinden, bakalım ne söyler:

A-1/31

Ötme turaç ötme eşin var senin
Şahan salıp avlatacak yer değil
Vardım gördüm o yar göçmüş yurdundan
Mekân tutup eğlenecek yer değil

O güzelin meskeni var yurdu var
Kalemi var dividi var ördü var
O güzelin çeşit çeşit derdi var
Çok sallanma karşındaki tor değil

Bir düğme diktirem göğsün ağ ise
Etrafi lale sümbül bağ ise
Eğer güzel bana gönlün yok ise
Benim işim minnet ile zor değil

Karac'oğlan gel gezelim yurtları
Söyleşelim başa gelen dertleri
Sevmezdim senin gibi sertleri
Ah ne diyem akıl başta var değil

Oradan Kadırlı'ye varır. Kadırlinin adı eskiden Kars idi. Orada hastalanır. Bir kapıyı çalıp girer, içeride bir kadın oturuyormuş. Kadın, “buyur oğlum”, der. Karacaoğlan, “hastalandım”, deyince, kadın “sana soğuk geçmiş”, der. Kadın, kızına bir tarhana pişirtir. Karacaoğlan'ı iyice terletir. Orada üç gün kalır. Bu arada kız, Karacaoğlan'ın sazının ucuna bir püskül işler. Bu püskülü Karacaoğlan'a hediye eder. Üç günün sonunda Taylar Yaylası'ndaki hanımı aklına düşer ve bakalım ne söyler:

A-1/32

Benden selam söylen o nazlı yâre
 Ölüyorum bir sucağız getirsin
 Vadem yeter bu dert beni alırsa
 Salacamı sağ yanımdan götürsün

Ben de geldim bahçelerden bağlardan
 Haber aldım hastalardan sağlardan
 Kars'ın gediğinden yüce dağlardan
 Dostum mezarıma güller getirsin

Yatıp uyumadım yârin dizine
 Uyanıp bakmadım ala gözüne
 Dostum mezarımın gündün yüzüne
 Kaşın gözün sürmelesin otursun

Der Karacaoğlan nolup nolursa
 Vadem yeter bu dert beni alırsa
 Yetmez kefenim de noksan kalırsa
 O yar gömleğinden yırtсын getirsin

Oradan Çukurköprü'de bir ağanın odasına varır. Ağanın karısı bir gün ağaya, “ağa un bitti”, der. Ağa da Karacaoğlan'a, “âşık git şu değirmene de biraz buğday üğüt, ben gitsem bir haftadan önce gelemem, senin sazın var, çabucak halledersin”, der. Karacaoğlan değirmene gelir, kalabalıktan bazıları, “âşık gelmiş, bize bir türkü söyle”, derler. Karacaoğlan da türküyü söyleyip ununu üğütmüş, geri gelmiş. Karacaoğlan'ın bu kadar çabuk gelmesine herkes şaşırılmış. Orada bir kadın, “benim oğlum bir haftada gelmedi değirmenden, sen nasıl geldin emmi”, der. Kadının emmi demesi Karacaoğlan'ın zoruna gider, bakalım ne söyler:

A-1/33

Değirmenden geldim beygirim yüklü
 Del'olur güzeli görenin aklı
 Otuz beş yaşında kırk beş belikli
 Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Bizim elde urum olur uc olur
 Sızılaşır bozkurtları aç olur
 Bir güzele emmi demek güç olur
 Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Birem birem topluyorlar odunu
 Bilem dedim bilemedim adını
 Bir Türkmen kızı da köylü kadını
 Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Der Karacaoğlan ben de nolayım
 Coşkun sularına akıp geleyim
 Sakal seni matkap ile yolayım
 Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Ordan Kozan'a varır. Kozan'ın adı o zaman Sis imiş. Vali buna bir oda verir, "burada ye, iç, yat", der. Bir gün akşam sohbet ediyorlarmış. O sırada hanımı aklına düşmüş ve bakalım ne söyler:

A-1/34

Çıktım seyreyledim Niğde'yi Bor'u
 Acep gezsem mavi donlum varm'ola
 Güzellerin yatağı Tokat Engürü
 Acep gezsem mavi donlum varm'ola

Heygiri de deli gönlüm heygiri
 Adanos İlbeyli göğsün tekiri
 Otuz iki sancak Diyarbekir'i
 Acep gezsem mavi donlum varm'ola

Yeşil ördek yayılıyor çimende
 Mehdi gibi doğar ahir zamanda
 Güneşin doğup da battığı yerde
 Acep gezsem mavi donlum varm'ola

Yeşil ördek yayılıyor gölette
 Altın küpe şan veriyor kulakta
 Cennet-i âlâ'da huri melekte
 Acep gezsem mavi donlum varm'ola

Hanyadan da Karac'oğlan hanyadan
 Güzel seven muraz alır dünyadan
 Kayseri'den Karaman'dan Konya'dan
 Acep gezsem mavi donlum varm'ola

Valinin iki hanımı varmış. Küçük hanımı, “sen hanımını ne kadar güzel övüyorsun”, der. Kadın gece giyinip kuşanıp Karacaoğlan'ın odasının kapısını çalar; fakat Karacaoğlan açmaz. Hanım buna kızar, “yarın kendini ipte bulursun”, der. Üstünü başını yırtar, biraz da çamura belendir, valinin kapısını çalar. Vali şaşkınlık içinde bunu kimin yaptığını sorar. Hanımı da, “âşık yaptı”, der. Karacaoğlan yakalanıp hapse atılır. Vali İstanbul'a durumu anlatan bir name yazar. İstanbul'dan derhal idam edilmesi istenir. Karacaoğlan'ın infaz saati gelir; “son bir türkü daha söyleyeyim”, der. Vali izin verir. Karacaoğlan bakalım ne söyler:

A-1/35
 Size derim size be hey yarenler
 Ben gideyim mamur olsun viranlar
 Konuştuğum kavim kardeş yarenler
 Asıyorlar car diyenim yok benim

İpi Karacaoğlan'ın boynuna geçirirler, tam asacakları zaman ip kopar. Vali, "sağlam bir ip getirin", der. İpi getirip Karacaoğlan'ın boynuna taktıkları anda bir duman çöker kimse kimseyi göremez olur, millet geri çekilir. Duman kalkınca Karacaoğlan'ın kaybolduğunu görürler. Mersin'de birinden Ashâb-ı Kehf'e girdiğini haber alırlar. İki sene sonra ise Van'da olduğu haberi gelir. Van'da çok uzun süre kalır. Karacaoğlan, Van'daki valiye, "sana bir türkü söyleyeyim", der. Vali de kabul eder. Bakalım ne söyler:

A-1/36

İzin ver efendim ben de gideyim
Ah çekip de arkam sıra ağlar var
Dağnerim dağnerim sılam görünmez
Aramızda yıkılası dağlar var

Coşkun sular gibi akıp devrilme
Kuru gazel gibi göğe savrulma
Nerde güzel görsen ora çevrilme
Bizim elde cana kıyar beyler var

Arnaçtan arnaca yanar bir ışık
Âşık olan âşık bekler bir eşik
Bir buğday benizli zülfü dolaşık
Gitme beyim gitme yolda eğler var

Der Karacaoğlan benden övmeyin
Taştan alıp kara bağrım dövmeyin
Güzel sevme derler nasıl sevmeyim
Çatık kaş arasında sıra benler var

"Bir türkü daha söyle", der vali. Karacaoğlan, "tamam", der. Bakalım ne söylemiş:

A-1/37

Bir yiğit gurbete çıksa
Gör başına neler gelir
Sılanın lafı oldukça
Yaş gözüne dolar gelir

Bağrıma çalarım taşlar
Gözümden akıttım yaşlar
Yavrusun yitiren kuşlar
Yuvasına geri döner

Evlerinin önü söğüt
Atasından almış öğüt
Eşinden ayrılan yiğit
Sılasına döner gelir,

Yaşa Karac'oğlan yaşa
Her iş döner gelir başa
Ben söylerim coşa coşa
Gelen gelir giden gider

Vali, Karacaoğlan'a çok para verip, "güle güle git", der. Karacaoğlan oradan Erzurum'a gider. Orada bir ağacın dibine oturup bir türkü söyler. Bakalım ne söyler:

A-1/38

Erzurum dağında esen rüzgâr
Bağlama yollarım atım eşkindir
Söylemen o yâre dokunur bana
Pareli yüreğim gönlüm coşkundur

Bineyim atıma gidem aşkara
Benim işim elden günden eşkere
Tellallar çağırıtsam günde beş kere
Satılmaz kumaşım gözden düşkündür

Bineyim atıma gidem azamaz
 Bir yiğit de sevdiğiyle gezemez
 Surat kocar ama gönlüm kocamaz
 Benim gönlüm bir yosmaya düşkündür

Bir gömlek giymiş de boylu boyunca
 Beni gördü düğmelerin çözünce
 Sevdim ama saramadım doyunca
 Onun için yâre gönlüm düşkündür

Der Karacaoğlan kavli kararım
 Yar yitirdim yana yana ararım
 Üç gün idi o dost ile kararım
 Bugün yardan ayrılalı beş gündür

Karacaoğlan oradan Mersin'e iner. Orada bir sevk memuru buna yer gösterir. Orada bir süre çalıp söyler. Daha sonra bu beyden izin ister gitmek için. Bey de, "bir türkü söyle de öyle git", der. O sırada bir kadın gelir. "Âşık gelmiş, bir de ben göreyim", der. İşte şu adam derler. "Ben de bir adam sanmıştım, kara kuru biriymiş", der. Karacaoğlan bunun üzerine, "otur sana bir türkü söyleyeyim", der, bakalım ne söyler:

A-1/39

Bana kara diyen güzel
 Kaşların kara değil mi
 İbrim ibrim beliklerin
 Saçların kara değil mi

Beni kara diye yerme
 Mevlam yaratmış hor görme
 Ala göze siyah sürme
 Çekerler kara değil mi

Hint'ten Yemen'e çekilir
 Varır Bağdat'a dökülür
 Türlü bahçeye ekilir
 Has biber kara değil mi

Çöldeki yayılan kuğunun
 Kanadı beyaz çoğunun
 Çöldeki Halep beyinin
 Çadırı kara değil mi

Yüce dağlarda gezerler
 Derin göllerde yüzerler
 Beyaz kâğıda yazarlar
 Mürekkep kara değil mi

Karac'oğlan der vallaha
 Candan severim Allah'a
 Kâbe'deki Beytullah'ın
 Örtüsü kara değil mi

Oradaki beye, “beni Maraş'a gönder”, der. Bey, oradan geçen bir kervancıya para verip Karacaoğlan'ı Maraş'a götürmesini ister. Bey, Karacaoğlan'a yaşını sorar. Karacaoğlan, “doksan altı” der. Kervan bunu Maraş'a indirir. Dulkadiroğlu'ndan sonra Maraş bölgesine bey olan Ali Bey'in odasına gider. Burada iki sene kalır ve iki yılın sonunda Karacaoğlan, beye “beni Varsak'a götür”, der. Bey, Karacaoğlan'ı Ceceli Yaylası'na götürür. Orada yüz yirmi yaşında Mustafa adında bir Varsaklı varmış, Karacaoğlan'ı ona teslim eder. İki yıl da orada kalır, yaşı yüz olur. Orada iki ardıç, bir de meşe ağacı varmış. Mustafa, Karacaoğlan'dan bu ağaçlara bir türkü söylemesini ister. Bakalım Karacaoğlan ne söylemiş:

A-1/40

Yoldaş mı verdiler çifte ardıcı
Başımdan geçer de boranlı gıcı
Kâbe'ye gittin de oldun mu hacı
Kâbe Beytullah'ın bilin mi meşe

Karacaoğlan ile Mustafa bir gün akşam oturuyorlarmış. Karacaoğlan, Mustafa'ya, “emmi ben hastayım, vedalaşıp helalleşelim”, der. Mustafa, “bir vasiyetin var mı?”, diye sorar. Karacaoğlan, “iki vasiyetim var. Birincisi, beni şu az ileriye gömün, ikincisi sazımı şu ağaca asın, her kim elini uzatırsa eli çürüsün, cennet yüzü görmesin, kendi düşene kadar orada kalsın”, der. Mustafa, “doğduğun günden bugüne kadar ömrünü anlatan son bir türkü söyle”, der. Karacaoğlan, “tamam”, der, bakalım ne söyler:

A-1/41

Ak mürekkep idim kızıl kan oldum
Anamın rahmına indirdin felek
Yedi derya derler ummana daldım
Bir kapısız hana kondurdun felek

Anamdan doğdum da dünyaya geldim
Tuzlu tuzlu çaputlara belendim
Anamın sütünü emdim de kandım
Anamın sütüne kandırdım felek

Beş yaşadım gidemedim işime
On yaşadım gezer oldum başıma
On beşinde sevda düştü peşime
Bir kuru sevdaya yeldirdin felek

On beşinden yirmiye yol oldu
Otuzunda boz bulanık sel oldu
Kırk yaşadım aklım başıma geldi
Hayrımı şerrimi bildirdin felek

Elliye varınca yarıyı geçti
 Altmışa varınca tebdilim şaştı
 Yetmişe varınca yokuşa düştü
 Mertebe mertebe indirdin felek

Seksenin de beratçığım yazıldı
 Doksanında azalarım çözüldü
 Yüz yaşadım kuru dişim düzüldü
 Bir sabi çocuğa döndürdün felek

Der Karacaoğlan beni bandırdın
 Verdin ecel şerbetini kandırdın
 Azrail derler melek gönderdin
 Anamdan doğmuşa döndürdün felek

Karacaoğlan orada öldü (K42)

A-2

Bir Kız Bana Emmi Dedi

Asıl adı İsmail olan Karacaoğlan yirmi yaşına bastığı sıralarda babası vefat eder. Evin bütün sorumluluğunu almak zorunda kalır. Bir gün anası, “İsmail’im, yavrum, gadasını aldığım, sana kıyamıyom ama baban öldü işler sana kaldı, evde un, bulgur kalmadı. Al şu bir çuval buğdayı da Asmaca’da (Feke’nin eski adı) öğütüp gel”, der. Karacaoğlan, Gökçeli köyünden buğdayı alır, Asmaca’da öğütür, geri köyüne doğru yola çıkar. Biraz gittikten sonra bir pınarın başında su içmek için durur. Pınarın başında testilerine su doldurmaya gelen üç kız vardır. Karacaoğlan’ın saçı, sakalı un olur, yaşlı gibi görünür. Karacaoğlan kızların birine, “hanım kız şuradan bir testi su verin de içeyim”, der. Kız testiye doldurup uzatırken, “al emmi, doya doya iç”, der. Kızın kendisine emmi demesi Karacaoğlan’ın çok zoruna gider, hiç seslenmez ve evine gelir. Durumu anasına anlatır, anası, “oğlum senin şu haline benim dede diyesim geldi”, der. Anası, Karacaoğlan’ın üzerini çırpar, “saçın sakalın hep un olmuş, kızlar böyle görünce sana emmi demişler”, der. Karacaoğlan kızın emmi demesine şu türküyü söyler:

Değirmenden geldim beygirim yüklü
 Şı kızı görenin del'olur aklı
 On beş yaşında da kırk beş belikli
 Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Birem birem toplayayım odunu
 Bilem dedim bilemedim adını
 Elbistan yanaklı Türkmen kadını
 Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Bizim elde urum olur uc olur
 Sızılaşır garipleri aç olur
 Bir yiğide emmi demek güç olur
 Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Karac'oğlan der ki nolup nolayım
 Akan sular ile ben de geleyim
 Sakal seni matkabınan yolayım
 Bir kız bana emmi dedi neyleyim (K53)

A-3

Karacaoğlan ile Yörük Güzeli

Karacaoğlan bir gün Torosların içinde Suluhan yöresinde bir Yörük çadırına misafir olur. Yörükler Karacaoğlan'ı çok iyi karşılarlar. O çadırın çok güzel bir kızı varmış, Karacaoğlan'ın adını duymuş ama görmemiş. Kız çadırda yemek ve kahve hizmetinde bulunur, bir ara Karacaoğlan'a göz kırpar. Karacaoğlan'ın yüreğini bir sızı kaplar. Ev sahibi, Karacaoğlan'dan bir türkü söylemesini ister. Karacaoğlan yüreğinde sızı ile bakalım kıza ne söyler:

Ben güzele güzel demem
 Güzel benim olmayınca
 Güzel deyi ah çekemem
 Gel deyip de gelmeyince

Kalırım amma döverler
 Beni bu elden kovarlar
 Güzel olanı severler
 Ben ölürüm almayınca

Karac' oğlan sözün haktır
 Dostumdan düşmanım çoktur
 Bize hiç ayrılık yoktur
 Ya siz ya ben ölmeyince (K53)

A-4

Karacaoğlan

Karacaoğlan çok küçükken annesi, daha sonra da babası vefat eder. Karacaoğlan akrabalarının yanında büyür. Karacaoğlan; ortaya yakın kısa boylu, tam bir Çukurova esmeridir. Karacaoğlan'ın göbek adı Yusuf, esas adı ise Hasan'dır. Çok esmer olduğu için mahallede yöre geleneğince lakabı Karacaoğlan'dır. Karacaoğlan'ın aşireti kışın Binboğa kasabasında, yazın da K. Maraş'ın Afşin ilçesi yakınlarında bulunan, otu, havası, suyu hayvancılığa iyi gelen bir bölgede yaşarlar. Binboğalılara Eymürlüler de denir. Binboğalılar yani Eymürlüler son güz ayına kadar orada kalırlar. Her sene gittikleri için, Binboğalıların Yaylaları, Binboğalıların Dağı dediklerinden şimdi o dağın ismi Binboğa Dağı'dır.

Yine bir sene Binboğalılar Binboğa Dağı'nda yaylarken, Binboğa kasabasında bir deprem olur ve Binboğa'yı yerle bir eder. Kasabanın dışında olanlar kurtulur. Kasabada taş taş üstünde kalmaz. Depremden kurtulanlar, Binboğa yaylasına bu acı haberi salarlar. Binboğa yaylasında bulunan Eymürlüler de o acıyı görmemek için, "o diyar bize haram olsun" derler ve bir daha da Binboğa kasabasına dönmezler.

Eymürlü aşireti ile beraber Karacaoğlan diyar diyar dolaşır. Karacaoğlan bir gün şimdiki Osmaniye'nin Bahçe ve Haruniye ilçesinde bulunan teyze ve halasından akraba olan Fettanlı aşiretine gezmeye gider. Oralarda günlerini türkü söyleyerek geçirir. Karacaoğlan o günlerde akrabalarından bir kıza âşık olur. Karacaoğlan kıızı isterir, kıızı verirler. Meğerse o kıza köyün delikanlılarından biri de sevdalıymış. Düğün olurken o delikanlı Karacaoğlan'a, "senin sağdıçın olayım" der. Karacaoğlan da kabul eder. Delikanlı, Karacaoğlan'ın sadıçı olduğu için evlerine sık sık gidip gelir. Bir gün Karacaoğlan'ı bir düğüne isterler. Karacaoğlan o düğüne gelenek icabı âşık olarak

gider. İşte bunu fırsat bilen o sağdıç, Karacaoğlan'ın hanımının yanına gelir ve dururmu anlatır. “Ben sana bir şey yapmayacağım; fakat yemin ettim, yeminim yerine gelsin diye yanında kardeşçene yatacağım ve sabahleyin kalkıp gideceğim” der. Kadıncağız da kabul eder ve beraber bir yatakta yatarlar. Karacaoğlan'ın sazının teli kırılır. Karacaoğlan bilir ki ev tarafında bir hal var, müsaade alır, dışarı çıkar. Karacaoğlan eve gelir ki karısıyla sağdıçı beraber yatıyorlar. Sırtındaki meşleğini üzerlerine örter ve uyandırmadan çeker gider. Düğün evinin bu durumdan hiç haberi olmaz. Sabahleyin ikisi de uyanınca bakarlar ki Karacaoğlan'ın meşleği üzerlerinde. Kadın, Karacaoğlan'ın durumdan haberi olduğunu anlar ve üzölmeye başlar. Sağdıç, “ben gece uyandım, sen üşümüştün, baktım ki duvarda meşlek asılı, aldım ve üzerine örttüm” der; ama kadıncağız biliyor ki Karacaoğlan giderken ona meşleğini kendisi vermişti. Karacaoğlan'ın geleceğini biliyor ve her zamanki karşılama yerine gidip Karacaoğlan'ı bekleyecek, ama yaptığı hata da büyük. Her zaman giydiği, Karacaoğlan'ın sevdiği allı pullu elbise yerine, siyah elbiseler giyerek kapının önünde bekler. Karacaoğlan birazdan geliyor, bakıyor ki kadın da halden haberdar. Kapının önündeki muhabbet taşının üstüne oturuyor ve şu türküyü söylüyor:

A-4/1

Ablak kuğu akça kuğu
Dal boynunu eğdin bugün
Annacımda salınarak
Tatlı cana kıydın bugün

Al kınalar yakınırken
Lale sümböl takınırken
Ben engelden sakınırken
Sen ellere uydun bugün

Boğazında sarı hakik
Zülfünü gerdana dökük
Kalbin melûl kaşın yıkık
Dostum neler duydun bugün

Fani Karac'oğlan fani
 Veren alır tatlı canı
 Sevmediğim kara donu
 Sen karşımda geydin bugün

Karacaođlan'ın düğünden geldiğini duyan konu-komşu, el-aşiret toplanır ve Karacaođlan'la karısı arasında bir uygunsuzluk olduğunu anlarlar. Karacaođlan'a ne olup bittiğini sorunca Karacaođlan, karısını ve sağdıćını imalı sözlerle řu türküyle anlatır:

A-4/2

Dinleyin ağalar zamane azgın
 Yiğidin başında döner bir kuzgun
 Tohumu almış da tarlası bozgun
 Yiğit de ne desin day olmayınca

Nasihat eyledim sözümden almaz
 Nideyim cahildir halimden bilmez
 Bu dostluğun senin boyuna kalmaz
 Anadan atadan soy olmayınca

Amana da deli gönül amana
 Kalmadı eyi gün devri zamana
 Cevheri de denk ettiler samana
 Yük masnıtın bulmaz tay olmayınca

Karac'oğlan der ki yiğitler öğer
 Yetişmiş meyveler dalını eğer
 Güzelin kıymatı bin altın eder
 Netmeli güzeli huy olmayınca

Karacaoğlan bu türküleri söyledikten sonra oradan ayrılır ve tekrar Eymürlü aşiretini bulur. Aralarına karışıp bu diyar senin, şu diyar benim gezer. Nice çileli, ızdıraplı, iyi ve kötü günler içinde, vefalı vefasız birçok dost edinir, birçok güzelle

karşılaşır, onlara türküler söyler. Uzun bir aradan sonra, ayrılıp gittiği karısının köyünün karşısındaki tepeye gelir, oturur, bir of çeker ve acı bir türkü söyler. Gönlü hüzünlü, gözleri nemli, boynu bükük, çeker tekrar gurbet ellere gider **(K2)**.

A-5

Karacaoğlan ile Akkız

Karacaoğlan çok sevdiği Akkız ile evlenir. Evlenir ya, Akkız'ın emmisinin oğlu da Akkız'a âşık olmuş. Emmisinin kızının yüzünü görebilmek için birçok fırsat kollar ama bir çaresini bulamaz. Bir gün Akkız'ın yüzünü görebilmek için pınarın üstüne duvar ördürüp üstüne ayna koydurur. Akkız da yüzüne peçe takarak yüzünü yine göstermez. Akkız evli olduğu ve yüz vermediği halde peşini bırakmaz.

Bir gün Karacaoğlan yakın bir köye düğüne gider. Akkız, Karacaoğlan'ı eli ile giydirir, maşlahını da sırtına verir, uğurlar. Karacaoğlan gidedursun, Akkız'ın emmisinin oğlu yine ayağına dolaşır. Akşam karanlık basınca Akkız'ın çadırına girer ve Akkız'a saldırır. Akkız, “yapma, etme ben evli bir kadının”, dese de emmisinin oğlu vazgeçmez, “yeminim var, ya ölürsün ya arka arkaya verip az da olsa yatalım”, der. Akkız ve emmisinin oğlu uyuyakalırlar. Onlar yatadursun, Karacaoğlan tam iştahlı bir şekilde söylediği sırada, sazının teli kopar. Karacaoğlan hayra yormaz, sazı duvara dayar, “emmiler, ben bir ayakyoluna gideyim, çabuk gelirim”, der. Karacaoğlan koşarak evine gelir, karısının ve emmisinin oğlunun beraber yattıklarını görür, ah vah eder, ağlar, çok üzülür. Karacaoğlan maşlahını da üzerlerine örterek ordan uzaklaşır. Akkız uynadığında üzerlerinde Karacaoğlan'ın maşlahını görünce durumu anlar. Emmisinin oğlu, “gece üşümeyselim diye maşlahı ben üzerimize örttüm”, dese de, Akkız maşlahı Karacaoğlan'a elleriyle giydirdiğini bilir ve çok üzülür. Sabah gün ışıırken Karacaoğlan gelir, Akkız bir taşın üstüne oturmuş. Karacaoğlan Akkız'a şu türküyü söyler:

A-5/1

Ak bilekte sarı hakik

Zülfünü gerdana dökük

Gözler melul kaşlar yıkık

Dostum neler gördün bugün

Yüce dağdan bakınırdın
 Lale sümbül takınırdın
 Seni benden sakınırdın
 El sözüne uydun bugün

Hani Karac' oğlan hani
 Veren alır tatlı canı
 Sevmediğim kara donu
 Dost katında giydin bugün

Türküden sonra Karacaoğlan oradan uzaklaşır, Akkız'ın üzerine evlenmeyeceğine ahdedir. Karacaoğlan gezdiği yerlerde birçok güzele türkü söyler, güzelleri kendisine aşık eder, ama ahdını bozmaz.

Âşık Ali Anbarcı durur mu? Karacaoğlan'ın başından geçen bu acı olaya şu türküyü söyler:

A-5/2

Akkız'ın sevdası yakmış kavurmuş
 Karac' oğlan düşmüş gurbet ellere
 Kül etmiş serini yele savurmuş
 Karac' oğlan derdin sarmış çullara

Kemlik görmüş Ak güzelin halından
 Zehir yemiş goncasından elinden
 Gezgin olmuş vatanından elinden
 Karac' oğlan düşmüş halden hallere

Kara kaşı kara gözü eritmiş
 Efkârlı yüreğin ahla çürütmüş
 Gönül dağlarını karla bürütmüş
 Karac' oğlan sözün yakmış tellere

Âşık Ali'm Karac'oğlan torunu
 Akkız'ın aşkına yakmış serini
 Diyememiş yâd ellere sırrını
 Karac'oğlan kahır etmiş yıllara (K53)

A-6

Âşık Yakup ile Kınalı

Âşık Yakup'un babası iki kardeştirler. Bunların çocukları olmuyormuş. “Cenab-ı Allah'a gidelim, onu arayıp bulalım ve evlat dileyelim”, derler. Ertesi gün yola çıkarlar. Bir süre gittikten sonra bir pınar başında dururlar. “Namaz vakti gelmiş, namazımızı kılıp yola öyle devam edelim”, derler. Tam abdest alırlarken bir derviş peyda olur. Derviş, “selamün aleyküm, nereden gelip nereye gidersiniz”, der. Onlar da, “biz iki kardeşiz, evladımız olmuyor, Allah'ı arayıp bulacağız, evlat dileyeceğiz”, derler. Derviş, “Allah mekândan münezzeh, ben imam olayım, namazı beraber kılalım, ben dua ederim, siz de âmin deyin, inşallah evladınız olur”, der. Namazı kıldılar, derviş namazdan sonra bir dua eder, onlar da âmin derler. Derviş, “bir şartım var, çocuğunuz olursa adlarını ben vuracağım”, der. Oradan geri dönerler. Yolda birinin kızı, birinin oğlu olursa bunları birbirleriyle evlendirmek için sözleşirler. Bu iki kardeşten biri çok zengindi, biri ise çok fakirdir. Bir zaman sonra çocuklar doğar. Çocuklarının adlarını vurmazlar. Çocuklar okula başlamalarına rağmen hâlâ adları yoktur. Bunun üzerine çocuklar annelerine ve babalarına, “o derviş sağ olsaydı gelirdi, mutlaka ölmüştür, siz adımızı vurun”, derler. Mevlit okuturlar, çocukların adlarını vuracakları sırada dervişin geldiğini görürler. Dervişten çocukların adlarını vurmasını isterler. Derviş de, “oğlanın adı Yakup, kızın adı Kınalı olsun”, der.

Daha sonra derviş ortadan kaybolur. Meğer derviş Hızır Aleyhisselam'mış. Aradan yıllar geçmiş, çocuklar büyümüş. Yakup, ihtiyarlara, “babama söyleyin de amcama dünür gitsin”, der. İhtiyarlar Yakup'un bu isteğini babasına iletirler. Babası Yakup'u yanına çağırır. Babası Yakup'a, “oğlum biz çok fakiriz, amcan ise çok zengin, bize kız vermez”, der. Yakup, “baba biz isteyelim, ister versin ister vermesin”, der.

Yakup'un babası birkaç ihtiyarı da yanına alarak kardeşine dünür varır. Kızın babası, kızı alamasınlar diye başlığı çok ister. Babası oğluna, başlık parasını amcasının çok istediğini söyler. Bir topal eşekleri varmış. Onu satıp tatlısını yedirmişler kızın. Yakup, Kınalı'ya, “yedi sene çalışacağım, babanın istediğini vereceğim, yedi buçuk sene geçerse kocaya git, bil ki ölmüşümdür”, der.

Yakup yıllarca birçok yerde çalışır, amcasının istediği parayı kazanır. Bir at alır, parayı da torbasına doldurur. Yolda gelirken bir kalabalık görür. Kalabalığa nereye gittiklerini sorar, onlar da, “bugün Kınalı’nın düğünü var, oraya gidiyoruz”, derler.

Yakup bir çerçinin ardından yetişir, çerçiye, “bu düğünde ne alırsın, ne kazanırsın”, diye sorar. Çerçi, “bunu alır, bunu kazanırım”, der. Yakup, “benim burada olduğumu Kınalı’ya haber vereceksin, haber vermezsen seni düğünün içinde de olsa bulur öldürürüm”, der. O çerçi de meğer Karacaoğlan’mış. Orada kınacı gelenlere türkü söyletirmiş. Karacaoğlan’ı tanımamışlar, “bir türkü de sen söyle”, demişler. O da, “şimdi bir türkü söylerim, ucu bir yere dokunsa beni burada döversiniz”, der. Düğündeki yiğit başı, ona kimsenin karışamayacağını söyler. Alır Karacaoğlan:

Yetti m’ola Sürmeli’nin hurması
 Getti m’ola Alakız’ın sürmesi
 Mısır’ın Bağdat’ın telli turnası
 Dostun sana selam saldı Kınalı

Ağ ellere al kınalar yakışır
 Mor beliği dal kolunca döküşür
 Hayal hayal kaş altından bakışır
 Dostun sana selam saldı Kınalı

Yetti m’ola Sürmeli’nin hurması
 Getti m’ola Alakız’ın sürmesi
 Mısır’ın Bağdat’ın telli turnası
 Dostun sana selam saldı Kınalı

Der Karacaoğlan oldum şivara
 Allah cümlemizin işin onara
 Öksüz Yakup derler indi pınara
 Dostun sana selam saldı Kınalı

Kınalı, pınara gitmek için bir bahane uydurur. Annesinin babasına bir su getirme vaadi olduğunu söyler. Sabah pınara gideceğini söyler. Yanındaki yengeler de beraber gelmek isterler. O da yalnız gitmek istediğini söyler. Kınalı sabah erkenden yola çıkar.

Pınara geldiğinde Yakup'un orada beklediğini görür. Yakup Kınalı'yla evlenir, muratlarına ererler (K57).

A-7

Dadaloğlu

Diğer Türk boyları gibi Avşarlar da Orta Asya'dan Anadolu'ya gelirler. Avşar beyi olan Dadaloğlu da Çukurova'ya gelir. Dadaloğlu'nun asıl adı Veli'dir. Yazın Çukurova'nın yaylalarında, kışında daha aşağı yerlerinde yaşar. İstanbul'da padişah Derviş Paşa'yı Çukurova'daki göçebe boyları yerleşik düzene geçirmek için görevlendirir. Çoğu yerleşik düzene geçmeyi kabul eder; fakat Avşarlar ve Dadaloğlu kabul etmez. Derviş Paşa, dadaloğlu'nun yakalayıp zindana attırır. İnsanın akıllısı her zaman akıllı. Dadaloğlu gece yarısı hasırdan bir kanat yaparak duvarın üstünden uçarak geçer. Gece çok yol alır. Sabah olur, Dadaloğlu'nun kaçtığı anlaşılır; fakat zaptiyeler onu bulamazlar.

Dadaloğlu yolda bir çobana rastlar. Dadaloğlu, “çoban kardeş, sen bu yeni elbiseleri al, eski elbiselerini de bana ver”, der. Dadaloğlu Veli Maraş'ın yaylacık Obası Tanırlar Beldesine, Yazıcıoğlu'na varır. Beyin atçı başını bulur. “Ben Veli dede, atların dilinden, halinden çok iyi anlarım”, der. Dadaloğlu olduğunu gizler. Atçı başı Dadaloğlu'nu işe kabul eder, atların yanında bir oda verir.

O zamanlarda bütün beylerin senede birkaç gün ziyafet günleri olurmuş. Ceylan çevirmesi, kuzu kavurması, tosun devirmesi gibi yemekler yapılır, beyler ve beylere yakın olan ağalar davet edilir, yenilir, içilir, davullar çalar, halaylar çekilir, çeşitli eğlenceler yapılmış. Zamanın beylerinin bir çalgı çalması şart ve adetmiş. Kimi davul, kimi saz, kimi zurna, kimi kaval çalarmış.

Davullar durdurulur, yemekler yenir, sıra beylerin çalıp söylemesine gelir. Bazı beyler çalıp söyledikten sonra sıra Yazıcıoğlu'na gelir. Bu arada oraya on yedi bey toplanır. Ramazanoğlu'ndan Mürseloğlu'na, Kozanoğlu'ndan Dulkadiroğlu'na bütün beyler var. Aralarında bir tek Avşar beyi Dadaloğlu yok. Yazıcıoğlu sazı eline alır, Avşar'a, Dadaloğlu'na acı sözler söyler. Bu, Dadaloğlu'nun çok zoruna gider. Odasından sazını alıp gelir. Yazıcıoğlu'nun bitirdiği sırada, “ağalar, beyler, emmiler, müsaade edin de Veli dedeniz de bir iki söylesin”, der. Dadaloğlu olduğunu bilmezler, bir de alkışlarlar. Dadaloğlu olduğunu bildirmez; ama türkünün tapşırmasında anlaşılır. Bakalım Dadaloğlu, Yazıcıoğlu'na ne söyler. “Aydost” diyerek bozlak çalıp söyler:

Aydost

Benden selam söylen Mürseloğlu'na
 Asi suyunda dalgalanıp coştı mu
 Şirin olur bahadarın güzeli
 Borat borat Binboğa'ya göçtü mü

Aydost

Gene Kadioğlu'm Maraş Valisi
 Uslandı mı Dalgıçlı'nın delisi
 Ahmet Bey'di Elbeyli'nin ulusu
 Ferman gelip İstanbul'a geçti mi

Aydost

Adana'ya divan harbi kurunca
 On yedi bey de celseye gelince
 Derviş Paşa iskân emri verince
 Kozanoğlu'm beyliğinden düştü mü

Aydost

Emr-i iskân geldi aşiret yasta
 Kız gelin kalmamış hep olmuş hasta
 Dadaloğlu'm hapis derler Payas'ta
 Kanat takip şu duvardan uçtu mu

Bu türküden sonra Dadaloğlu olduğu anlaşılır. Yazıcıoğlu Veli cellatlara, Dadaloğlu'nu yakalamalarını ve başını vurmalarını emreder. Cellatlar tam Dadaloğlu'nun başını vuracakları sırada Yazıcıoğlu'nun karısı Derman Sultan, “durun” diye bağırır. Cellatlar durur, Derman Sultan ortaya gelir, “Yazıcıoğlu, buradaki beylerin hiçbiri senin beyliğini onaylamadı da, Dadaloğlu onaylattı”, der. Bunun üzerine Yazıcıoğlu, Dadaloğlu'nun ayağına kapanarak af diler (K53).

A-8**Dadaloğlu ile Kral Kızı**

Köyümüzden Mevlüt Mutluer çok güzel Dadaloğlu bozlağı olarak okurdu. Bu benim hoşuma gitti, ben de okumaya başladım ve yıllar sonra hastanede çalışırken iş arkadaşımın akrabasının düğününe gittik. Bahçe ilçesinin Kaman köyüne bu eseri orada okudum. Köy halkından Mustafa adında yaşlı bir amca beni yanına çağırarak, “dilene sağlık çok güzel okudun, hikâyesini de biliyor musun”, diye sordu. Ben de bilmediğimi söyledim ve amca arkamı tıpkılayarak, “oğlum ağaç dalı ile güzel olur, bu değışler de hikâyesi ile güzel olur” dedi ve başladı anlatmaya. Ben cebimdeki defterimi çıkararak anlattıklarını tek tek kaleme aldım ve şöyle anlatıyordu: Dadaloğlu çok güçlü âşık. Darende kralı Çukurova’ya göz diker. Dadaloğlu buna yurt vermez, Çukurova’da ol adamlarını da burdan sürer ve yıllar seneler geçer, kralın bir kızı varmış, güzel mi güzel her taraftan görücü gelirmiş ama kimseyi almazmış. Kral buna çok kızarmış ve bir gün kızını yanına çağırarak, “kızım sen neden böyle ediyorsun, bir söz var bilir misin, “At beslenirken, kızı istenirken verecek mişin” derler, sen neden hepsini reddediyorsun, yoksa başka bir sevdiğin mi var, söyle kimise ona vereyim, kızım ben ölmeden senin mürüfetini görmek istiyorum” der. Kral kızı, “baba benim bir şartım var, beni âşıklıkta kim yenerse ben o yiğitle evleneceğim” diyerek şartlarını dile getirir ve böylece çevreye tellal çıkartılır ve şartlar dile getirilir. Kızın yendiklerinin başı vurulacak, kendini yenen ilk âşıkla da evlenecek. Bu şartları dile getirerek dünyaya ilan eder, bu ilanı duyan Dadaloğlu çevresinin gitme demesine rağmen sazını eline alarak Darende Krallığı’nın yolunu tutar ve kralın sarayına vararak kızınan görüşmek ister. Dadaloğlu zamanında çiçek hastalığı geçirdiği için yüzü çaparlanmıştı. Kız, Dadaloğlu’na kesik başları göstererek “beni yenemeyenin akibeti budur” der. Dadaloğlu gülümseyerek, “yiğidin ölümü güzelin elinden olsun, yalnız benim de bir şartım var” der. “Neymiş, söyle bakalım Dadaloğlu”. Kızın güzelliğinden etkilenmemek için araya bir perde çekilmesini ister ve bu şart yerine getirilerek atışmaya başlarlar. Dinlen bakalım ne demişler:

A-8/1

Kral Kızı:

O nedir ki gökyüzünde eğlenir

O nedir ki yere düşer göllenir

O nedir ki yel değmeden sallanır

Bunu cevabını ver Dadaloğlu

A-8/2

Dadaloğlu:

O buluttur gökyüzünde eğlenir
 O yağmurdur yere düşer göllenir
 O zelzele yel değmeden sallanır
 Bunun cevabı da bu kral kızı

A-8/1

Kral Kızı:

O nedir ki yol ediyor denizi
 O nedir ki gösteriyor ben izi
 O nedir ki uyuz eder domuzu
 Bunun cevabını ver Dadaloğlu

A-8/2

Dadaloğlu:

O gemidir yol ediyor denizi
 O aynadır gösteriyor ben izi
 O küncüdür uyuz eder domuzu
 Bunun cevabı da bu kral kızı

A-8/1

Kral Kızı:

Denizin kenarı yoldur da yoldur
 Akar gider suyu güldür de güldür
 Gökteki yıldızın sayısını bildir
 Say da cevabını ver Dadaloğlu

A-8/2

Dadaloğlu:

Denizin kenarı mildir de mildir
 Akar gider suyu ıldır da ıldır
 Sen göğe yedi kat merdivan kurdur
 Ben çıkıp sayayım kralın kızı

A-8/1

Kral Kızı:

O nedir ki suya düşer ıslanmaz
 O nedir ki yer altında paslanmaz
 O nedir ki etin kessen seslenmez
 Bunun cevabını ver Dadaloğlu

A-8/2

Dadaloğlu:

O güneştir suya düşer ıslanmaz
 O altındır yer altında paslanmaz
 O ölüdür etin kessen seslenmez
 Bunun cevabı da bu kral kızı

A-8/1

Kral Kızı:

Havadan kara kuş nereye indi
 Ali'nin kandili nerede yandı
 Dünyanın temeli ne gün kuruldu
 Bunun cevabını ver Dadaloğlu

A-8/2

Dadaloğlu:

Havadan kara kuş Yusuf'a indi
 Ali'nin kandili havada yandı
 Dünyanın temeli bugün kuruldu
 Bu gün de cumadır kral kızı

A-8/1

Kral Kızı:

Neredendir güzelliğin boyası
 Bulunmuyor okka ile darası
 Sarı öküzün tırnağının arası
 Kaç bin senelik yol Dadaloğlu

A-8/2

Dadaloğlu:

Yaradandan kaşın gözün boyası
Yoktur güzelliğin okka darası
Sarı öküzün tırnağının arası
Yedi bin senelik yol kral kızı

diyerek sözlerini tamamlarlar. Kral kızı, “tamam Dadaloğlu bir ayak da sen aç” diyerek bekler. Dadaloğlu önce aradaki perdenin kalkmasını şöyle bir türküyle ister:

A-8/3

Karadan da kadir mevlam karadan
Bütün güzelliği sensin yaradan
Kaldırın perdeyi artık aradan
Kız cemalin görüp öyle konuşam

Dadaloğlu'nun bu sözü ile aradaki perde kaldırılır. Dadaloğlu saza söze başlayarak önce kızı şu sözlerle dine davet ederek devam etmek ister:

A-8/4

O mekânın kudretten yapısı
Orda olur ehli mümin hepsi
Bir kelimeyle açılıyor kapısı
Bunun cevabını ver kral kızı

Bu sözü duyan kral kızı hemen sazını yere koyarak, “dur âşık sen beni can evimden vurdun bu durumu büyüklerime danışmam gerek”, diyerek yerinden kalkar ve durumu babasına bildirir. Dadaloğlu kızı İslam dinine davet etmişti, o kapı cennet kapısıdır anahtarı da şadet kelimesidir, o kelimeyi söylediği zaman İslamiyet'i kabul etmiş olacaktı. Bu sözü saray büyükleri asla kabul etmezler. Dadaloğlu'nu öldürmeye karar verirler. Bu durumu öğrenen kız hemen Dadaloğlu'nun yanına gelerek kendi sazını da ona teslim ederek onun kaçmasını sağlar ve belirli yerde kendisini beklemesini söyler. Dadaloğlu o kavil yerine varır. Az bekler uz bekler vakit akşam olur gün batar daha kız gelmez. Dadaloğlu sinirlenerek kızın sazını orda kırarak yoluna devam eder. Fakat bir zaman sonra kız gelse ki sazı parçalanmış,

Dadaloğlu gitmiş. Kız bunu bir gurur meselesi yaparak geri dönmekten utanır, kırık sazın kebzesi ile döşüne vura vura oracıkta can verir. Bundan hiç haberi olmayan Dadaloğlu bir matem içinde Çukurova'ya döner, fakat bu acıyı duyan Darende kralı ne pahasına olursa olsun Dadaloğlu'nu yok etmek için savaş ilan eder ve kralın küçük kızı, “bu savaşı ben yöneteceğim, ablamın intikamını ben alacağım” diyerek yollara düşer ve şimdiki Gâvur dağlarına gelerek, “korkak katil Dadaloğlu, neredesin diyerek” haber yollar. Bu haberi duyan Dadaloğlu atına binerek Gâvur dağlarındaki pınarın başına gelir ve sazını kucağına alarak şöyle seslenir:

A-8/5

Sana derim sana Kaman dağları
Meyva yüklü görünüyor bağları
Geçiyor bak güzelliğin çağları
Eğle pınar eğle kervan bizimdir

Darende'den yapmış bana akını
Belli ya şımarmış onu yakını
Tek başıma vermem gerek hakkını
Eğle pınar eğle kervan bizimdir

Pınar senin ne belalı başın var
Kııcı boran dolu bahar kışın var
Ne sitemler çekmiş toprak taşın var
Eğle pınar eğle kervan bizimdir

Dadaloğlu böyle söyleyip dururken kral kızı kendini ve atını sulamak için pınara gelir orda oturan eli sazlı Dadaloğlu'nu görünce onu sıradan bir âşık sanarak Dadaloğlu'na sorar. Dadaloğlu gülümseyerek, “ne yapacaksın” diye sorar. Kral kızı sinirlenerek, “diri diri etini yiyerek ablamın intikamını alacağım”, der. Bu acı haberi öğrenen Dadaloğlu göz yaşlarına hakim olamayarak işte Dadaloğlu benim bu sorun halkımın sorunu değil benim özel sorunumdur diyerek kıza gerçekleri anlatır ve böylece kavgasız dövüşsüz işler hallolur ve orda kral kızına Dadaloğlu evlilik teklif eder. Kız almam diye reddettiği için o pınarın adı “Almam Pınarı” olarak kalır ve işte bu dağların da adı onun üzerine Gâvur dağları olarak kalmıştır (K24).

A-9**Dadaloğlu ile Yusuf Emmi'nin Atışması**

Dadaloğlu'nun asıl adı Veli'dir. Sarışın bir çocuktur bu yüzden bazen Sarı Veli diye de adlandırılmış. Saza merakı çocukluk yıllarında başlamıştır. Âşık Yusuf Emmi de Dadaloğlu döneminde yaşamış yaşça ondan büyük bir âşiktir. Sarı Veli bir gün sazını Âşık Yusuf Emmi'nin sazının üzerine asmış ve bu sebeple aralarında bir atışma başlamış. Bu atışma şöyle olmuştur:

A-9/1

Yusuf Emmi:

O nedir ki merdivenden çıkıyor
 O nedir ki merdivenden iniyor
 O nedir ki çarksız perksiz dönüyor
 Sana soruyorum bunu bil çocuk

A-9/2

Dadaloğlu:

O gençliktir merdivenden çıkıyor
 O ihtiyarlıktır merdivenden iniyor
 O gözdür ki çarksız perksiz dönüyor
 Ben bunu bilirim git ustan gelsin

A-9/1

Yusuf Emmi:

O nedir ki sallandırır denizi
 O nedir ki gösteriyor benizi
 O nedir ki uyuz eder donuzu
 Sana soruyorum bil sarı çocuk

A-9/2

Dadaloğlu:

O dalgadır sallandırır denizi

O aynadır gösteriyor benizi

O küncüdür uyuz eder donuzu

Ben bunu bilirim git ustan gelsin (K4)

A-10

Tanır ile Senem

Kahramanmaraş'ın Yaylacık Obası Tanırlar Beldesinde yaşayan Âşık Tanır adlı genç, köylerinden Senem adlı kıza âşık olur ve Senem'le sözlenir. Senem'in güzelliği dilden dile, köyden köye duyulur. İstanbul'dan Maraş'a bakır almaya gelen bir Yahudi tüccar da bu güzelliği duyar. Yanına iki adamını alan Yahudi tüccar sora sora Tanırlar Beldesini bulur. Bağcı Omar'ın evini köylülerden öğrenip misafir olur.

Hoşbeş edilir, yenilir içilir. Bir müddet sonra Yahudinin adamlarından biri dünürçülük eder. Eder ya, Bağcı Omar emmi, “kusura bakmayın, başka kızım yok, Senem kızım da köyümüzden Tanır adında bir gence sözlü”, der. Yahudinin adamı, “Omar emmi, Tanır'ın ailesi çok fakirmiş, siz de fakirsiniz, Tanır kızı alıp da nasıl besleyecek, el kapılarında süründürecek, bu güzel kıza yazık değil mi? Biz Senem'e ağırlığınca altın vereceğiz, bu para senin yedi ceddini zengin eder, anana, babana, kaynana, kayınbabana bir yol danış, ne diyecekler”, der. Omar emmi düşünür, taşınır, bu fırsat bir daha ele geçmez. Büyükler de dünden razıdırlar zaten. Onlar razı oladursunlar, Senem ağlar, anası ağlar, Tanır'ın ise haberi bile yok.

Senem'i omuz kantarı ile tartarlar. Altınlar Omar emmiye kalır. Yahudi ve adamları, Senem'in elini, ayağını hatta sesi çıkmasın diye ağzını bağlayıp alır giderler. Bağcı Omar, karısını bir odaya hapseder, üç gün dışarı çıkarmaz. Onlar orada kaladursun, kervan Gâvurdağları'nı aşırıp Çukurova'ya, Adana'ya doğru yol almaktadır. Aradan üç gün geçer. Tanır omzunda kazma ile bağ işinden gelir. Senem her zaman Tanır'ın gelme vaktinde kapıya durur, Tanır'a bakıp bir tebessüm eder, Tanır'ın bütün yorgunluğu çıkarmış. Tanır geçer ama Senem yok. “Acaba bir işi mi var da dışarıya çıkmadı” diye düşünür. İkinci gün de Senem'i göremez. “Acaba hasta mı” diye düşünür. Üçüncü günde de Senem'i göremeyince sormak için eve doğru yürür. Bir de ne görsün, Senem'in anası başı gözü sarılı ağlıyor. Tanır, “ana ne ağlarsın”, diye sorar. Kadın, “aman yavrum, sözlün Senem gitti”, der. Tanır sorar, o söyler.

Tanır çıldırır, elindeki bağ sopasıyla evin önünü adeta sürer. O sinirle Çukurova'ya iner. Adana'ya yakın bir köye gelir. Bakar ki evin birinden bir kadın çıkar. Kadına, “bacım çok açım, bir parça ekmek ver de yiyeyim, der. Kadın, “olur”, diyerek eve doğru yönelir. Olayı gören kadının kocası, “elin delisiyle ne uğraşıyorsun”, der. Kadın, “yahu herif, vereceğim bir parça ekmek, kıyamet kopmaz ya, aç olmasa ister mi, sen hiç açlık çekmedin mi”, der. Kocası, “dır dır etme, ben ne diyorsam onu tut”, der. Bu durum Âşık Tanır'ın zoruna gider. Sırtındaki sazı çıkarır, bakalım karı-kocaya ne söyler:

A-10/1

Yolum düştü Adana'ya giderim
 Yalan dünya seni neyler niderim
 Şimdi bu diyardan ben de giderim
 Ben deli değilim âşığım bacım

Ben de Gâvurdağları'ndan gelirim
 Araya araya belki bulurum
 Vadem yeter ise yolda ölürüm
 Ben deli değilim âşığım bacım

Yandırdılar yüreğimin başını
 Ararım sevdiğim can yoldaşımı
 Uğruna akıttım gözün yaşını
 Ben deli değilim âşığım bacım

Bitmez Çukurâ'nın sıcağı bitmez
 Yanar aşk ateşim dumanım tütmez
 Arzumdur Senem'im ellerim yetmez
 Ben deli değilim âşığım bacım

Âşık Tanır söyler hasret sözüne
 Ateş düştü gene yanar özüme
 Doyamadım Senem'im yüzüne
 Ben deli değilim âşığım bacım

Sazını omzuna atıp tekrar geldiği yöne, köyüne doğru yola koyulmaya hazırlanır. Kadının kocası, âşığın boynuna sarılıp, “âşık kurbanım sana”, der. Özür diler ve âşığı alıp eve getirir. İçi mercimekli bulgur pilavı pişirtir, yanına ala yağlı yayık ayrıntı koydurur. Yeşil soğan ve yufka ekmek ile âşığın karnını doyurur. Âşığa, “Gardaş, seferberlik nedeniyle aklını oynatıp dağa düşenin haddi hesabı yok. Ben senin saçına sakalına bakıp deli zannettim”, der. Âşığa azık hazırlatır ve yolcu eder.

Âşık Tanır yol belde bilmez, umudu kesilir ve köyüne geri döner. Kadının bol, erkeğin kıt olduğu seferberlik döneminde, Senem’i unutmak için beş altı kere evlenir. Ne yazık ki aşk yarası ölene dek kapanmaz. Aradan seneler geçer, Tanır’ın yaşı yüze varır. Eli ayağı felç olur, gözleri kör olur. Çocukları Tanır’ı evlerinin önündeki dut ağacının dibine koyarlar, orada öyle oturur. Dili tatlı, sohbeti güzel, hayırlı, ulu bir dede olur. Maraş’ta manifatura mağazası olan köylüsü bir genç İstanbul’a pırtı getirmeye gidecekken kervanı ile hayır duasını almak için Tanır dedenin yanına gelir. “Dede ben Hacı Ümmet’in oğluyum. İstanbul’a pırtı getirmeye gidiyorum, bana hayır duası eyle de eşkiya, soyguncu, vurguncu, harami şerrine uğramadan gidip geleyim” der. Tanır dede bir dua eyler, genç de âmin der. Genç, “dede, dile benden ne dilersen, sana İstanbul’dan bir hediye getireyim”, der. Tanır dede, “yavrum ben felçli, kör bir adamım, bu halimle hediye ne yapacağım”, der. Genç ısrar edince, “oğlum İstanbul’da bizim köyden gitme Nazlı Senem isminde bir kadın olacak. Ölmediyse bulup benim selamımı söyleyin”, der. Genç, “olur dede, başım gözüm üstüne”, diyerek ayrılır.

Genç, İstanbul’a varır, alacağını nalır, satacağını satar, kervanını hana çeker. Yanına birkaç köylüsünü alıp sorar sora Senem nenenin evini bulur. Kapıyı, doğan aya sen doğma ben doğayım, dercesine güzel bir kadın açar. Yaşı oldukça ilerlemesine rağmen ayın on beşi gibidir. Kadın, “buyurun yavrum kimi aradınız”, der. Genç, “nene biz Maraş’ın Yaylacık Obası Tanırlar Beldesindeniz, Senem neneyi arıyoruz”, der. Kadın, “yavrum Senem benim, hayırdır inşallah”, der. Genç, “nene bizim köydeki Koca Tanır’ın selamı var”, der. Kadın, “demek Tanır hâlâ yaşıyor”, der ve gözlerinden yaşlar süzülür. Genç, kadına neden ağladığını sorar. Kadın da, “yavrum, gençtik, güzeldik, birbirimizi sevmiştik, babam, dedem beni ağırlığımca altına sattılar. Tanır’a söyleyin, on beşinde ne isem ben gene oyum. Bedenim buraya ait ama gönlüm hâlâ Tanır’ın. Bu dünyada kavuşamadık ama mahşerde kavuşuruz. Sağ salim varır da Tanır’ı bulursanız, Senem nene böyle söyledi deyin”, der.

Adamlar yola revan olup Maraş’a gelirler. Genç, atına atlayıp doğru Tanır dedenin yanına varır. Durumu anlatır. Tanır dede, Senem’in yaşadığını öğrenip selamını

da alınca, yüreğinde aşk yarası yeniden acarlar. Kendini on beşinde hisseder. Bakalım Tanır, Senem'e ne söyler:

A-10/2

Bir selam geldi de Nazlı Senem'den
 Deli gönül şad olmaya başladı
 Akmaz iken kör pınarın ayağı
 Suyu geldi çağlamaya başladı

Aşkın cezvesi de ocakta kaynar
 Çıkmış deli gönül ortada oynar
 Yahudi dilleri şekerler söyler
 Aramızda söz olmaya başladı

Senem'in giydiği gene mi sarı
 Ölmeden yüzünü göreydim bari
 Yıkık değirmenin bozuk çark evi
 Yüreğimi dağlamaya başladı

Hele bakın şu Senem'in işine
 Nice serenceler geldi başına
 Senem değmiş seksen doksan yaşına
 Benimki de yüz olmaya başladı

Soldu m'ola mor sümbüllü bağları
 Geçti m'ola sevişmenin çağları
 Doğru söylen bizim elin beyleri
 Koca Tanır şad olmaya başladı

Tanır bu türküyü söyler, çok yaşamaz, hayata veda eder **(K53)**.

A-11

Yazıcıoğlu

Beylikler zamanında Çukurova ile Kahramanmaraş'a on yedi bey hükmederdi. Bu beylerden birinin adı Yazıcıoğlu idi. Yazıcıoğlu, Kahramanmaraş'ın Elbistan kazası yakınlarında, Tanır yöresinde beylik yapardı. O dönemlerde beylik babadan oğula geçermiş. Beylik, Yazıcıoğlu'nun babasından kendisine çok genç yaşta intikal eder. Bu sebeple Yazıcıoğlu kendisini çok büyük görür. Bir zaman sonra yörenin ileri gelenleri Yazıcıoğlu'na, "beyim, evlenme yaşın geldi, yaşın genç olduğu için bize evlenmek istediğini söyleyemiyor olabilirsin, böyle bir isteğin varsa hangi kızı istiyorsan söyle, seninle evlendirelim", derler. Yazıcıoğlu bu sözlere çok öfkelenir ve "benim evleneceğim kız henüz anasından doğmadı", der.

O dönemlerde hayvancılık yapanlar vardıkları yaylalarda hayvan otlatacakları meraları oranın beyinden kiralarlardı. Yazıcıoğlu da kendi yöresinde bazı yerleri bu şekilde hayvancılık yapanlara vermişti. Yazıcıoğlu bir gün atına biner ve bu kişileri denetlemeye çıkar. Yolun kenarında bir pınarın başında kova su dolduran bir güzel görür. Kız o kadar güzeldir ki Yazıcıoğlu, köyün ileri gelenlerine söylediği sözden utanır ve "çevresinde böyle bir güzel olabileceğini" söylemediğine pişman olur. Bir zaman sonra bey pınarın başında kızı tekrar görür ve adını sorar. Kız da, "beyim ben bir malcı kızıyım, siz ise bu yörelerin beyisiniz, bu işin sonu olmaz", der. Bey kızı ikna eder ve adının Senem olduğunu öğrenir. Birbirlerine kavuşamadıkları takdirde ömürleri boyunca evlenmeyeceklerine söz verirler. Senem, "malcının işi belli olmaz, bu sene bu yayladayız ama seneye nerde oluruz bilmem, hemen düğüncü gönder, beni istet", der. Yazıcıoğlu makamına varır, düğüncü gönderebileceği kişileri düşünür; fakat daha önce bu kişilerin isteğini reddettiği için bu işi teklif edemez. Yazıcıoğlu, "Senem'in ailesi seneye bu yöreye tekrar geldiğinde istetirim", diye düşünür. Ertesi sene ne gelen var ne giden. Yazıcıoğlu, Senem'i bir türlü bulamaz. Aşkından dolayı Yazıcıoğlu'nun gözleri kör olur.

İleriki yıllarda bir gün Tanır yöresinden bir adam, tuz getirmek için İskenderun'a gider. Deniz kıyısında tuz toprağa karışık bir şekilde bulunur. Adam getireceği bu tuzlu topraktan temizleyebileceği tuzu kendisi kullanacak, geri kalan kısmı da hayvanlarına verecektir. Adam, tuzu eşeğine yükler ve yola çıkar. Toprakkale'ye gelince hava kararır. Orada yolun üst tarafında birkaç çadır gördü. "Bu çadırlardan birine misafir olurum, sabah da yola çıkarım" diye düşündü. Çadırlardan birinde bir nene ile karşılaştı. Adam, "nene, Tanrı misafiri kabul eder misin", diye sordu. Nene, cevap vermeden önce

“nerelisin”, diye sordu. Adam “Maraşlıyım”, deyince nene, “sür eşeğini o zaman”, dedi. Adam, “Maraşlı olmak suç mu”, diye sorunca nene Maraş’ın neresinden olduğunu sordu. Adam, “Maraş’ın Elbistan ilçesinin Tanır yöresindenim”, deyince nene olduğu yere çöktü. Adama, “sizin yörede eskilerden Yazıcıoğlu adında biri vardı, yaşıyor mu”, diye sordu. Adam “yaşıyor”, deyince nenenin gözlerinde bir ışık yandı, “kaç çocuğu var”, diye sordu. Adam, “hiç evlenmedi” deyince nene, “tamam, bu gece misafir olabilirsin”, dedi. Nene saçının bir beliğini makasla kesti ve adama verdi. Adama, “bu emaneti Yazıcıoğlu’na götüreceksin, sahibini sorarsa adı Senem diyeceksin, benim de hiç evlenmediğimi ve yaşadığımı söylersin, bari şu dünyada ölmeden ellerimiz birbirine değsin”, dedi.

Adam oradan uzaklaşır ve memleketine döner. Döner dönmez Yazıcıoğluna durumu anlatır ve Senem’in emanetini verir. Yazıcıoğlu Senem’in saçını eline alınca, körün gözünden yaş gelmezmiş, gözlerinden pınarlar boşanır. Senem’in emanetini getiren adama, “otur yavrum, şu türküyü dinle”, der ve şöyle söyler:

Bir haber geldi de nazlı yârimden
 Deli gönlüm şad olmaya başladı
 Akmıyordu kör pınarın suları
 Geldi suyu da çağlamaya başladı

Kız kurbanım beliğinin başına
 Güneş vurdu m’ola kemerinin kaşına
 Senem değmiş de seksen doksan yaşına
 Benimki de yüz olmaya başladı

Senem’in giydiği irengi sarı
 Ölmeden yüzünü görseydim bari
 Sormadın mı yavrum o kimin yâri
 Tatlı tatlı söz olmaya başladı

Annacımda Binboğa’nın salları
 Çöktü duman da göremez oldum belleri
 Yazıcıoğlu da Şerefli’nin beyleri
 Koca Tanır yaz olmaya başladı (K56)

A-12

Elbeylioğlu

Elbeylioğlu Ahmet o zamanlarda adı Cebeli Bereket olan Osmaniye, Zorkun, İslahiye ve Gâvurdağları yöresinde yaşayan Türkmen aşiretinin beyi imiş. Elbeylioğlu'na da Dadaloğlu gibi iskân emri gelir. Elbeylioğlu iskâna yanaşmaz. Bunun üzerine Derviş Paşa müfreze ile gelir, Elbeylioğlu'nu yakalatır ve zindana attırır. Daha sonra aşirete iskân emri verir, bunun üzerine aşiret iskân olur. Bir müddet sonra padişahın emri üzerine, Elbeylioğlu Ahmet İstanbul'a götürülür. İstanbul'da zindanda altı yedi sene geçirir. O günlerde Fransız kralından padişaha bir ferman gelir. Fermanda, kral, "üç tane mucize gönderiyorum, bilersen barış imzalayacağım, bilemezsen savaş açacağım", der. Osmanlı'nın zayıf olduğu dönemlerdir. Kral; bir oklava, üç at, bir şişe de deniz suyu gönderir. Tornada çekilmiş, her tarafı aynı olan oklavanın baş tarafı neresi, kök tarafı neresi olduğunu bilmesini ister. Atların üçü de birbirine noksansız benzer. Bunların hangisinin yavru, hangisinin ana, hangisinin nene olduğunu sorar. Bir şişe deniz suyunun tuzdan arıtılmasını ister. Kral, "padişah bunları bilsin, bilirse barış, bilmezse savaş", der. Padişah hemen o günün falcılarını, kâhinlerini, cincilerini saraya çağırır; fakat hiçbiri soruları bilemez. O sırada padişahın büyük kızı zindanın yanından üzgün bir şekilde geçer. Kızı üzgün gören Elbeylioğlu kıza seslenir, "sultanım çok kederli ve düşüncelisiniz", der. Kız sağa sola bakar, kimseyi göremez. Elbeylioğlu zindanın penceresinden seslendiğini söyler. Elbeylioğlu, "sultanım derdini söyle derman olayım", der. Kız, "sarayın, kâhinleri, büyücüleri bilemedi, sen mi bileceksin", der. Elbeylioğlu kıza yardımcı olabileceğini tekrar söyler. Kız durumu babasına iletir, Elbeylioğlu zindandan çıkarılır ve huzura getirilir. Padişah, "oğlum bu soruları bilersen seni serbest bırakacağım", der. Elbeylioğlu, "oklavayı suya ıslayın, hangi taraf ağır gelirse kök tarafı orasıdır, kök suyu emdiği için aşağıya çöker. Gelelim atlara, onların yemine yemi kadar kum koyun, nenesi yaşlı ve dişi olmadığı için hapur hupur yer, yaşlı anne az yer, yavru hiç yemez. Deniz suyunun tuzunu arıtmak için, bir kovanın içine basa basa toprak doldurun, kovanın altına boş bir kap koyun. Deniz suyunu toprak dolu kovaya boşaltın. Deniz suyu toprakta süzülür, tuzu toprakta kalır, temiz su alttaki kaba dolar" der. Padişah; oklavayı, atları ve suyu Fransa kralına gönderir, sorular bilinmiş olur. Elbeylioğlu Ahmet serbest bırakılır. Elbeylioğlu'na yiyecek ve iyisinden bir at verilir, bir süre sarayda ağırlanır, daha sonra yolcu edilir. Elbeylioğlu Ahmet ilk gördüğü kişilere aşiretini, ailesini sorar. Aşiretinin yerleşik düzene geçtiğini öğrenir, bu durum çok zoruna gider. Elbeylioğlu, ailesinin Gavurdağları'nın bir kolu olan

Göcedağ'da olduğunu öğrenir. Atını sürer, Göcedağ'ın eteğine kadar gelir. İskânı, ailesini ve zindanı düşünür. Aşağıdan yukarı Göcedağ'a bakar, dizlerinin dermenı kesilir. Orada şu türküyü söyler:

Ağ olukda da bitse bir çınar
Bittikten sonra da istemez tımar
Yükseğinde de yavru şahinler döner
Uçurmaz kekliğin kuşun Göcedağ

Bir tarafın bakar koca Kösür'e,
Kösür de heveslenmiş Akdeniz'e Mısır'a
Tepelerdim de geldim beyler bakman kusura
Neden aşılmıyor başın başın Göcedağ

Elbeylioğlu'm derde gelir fermanım
Yazıda yabanda kaldı harmanım
Seni çıkmaya da yoktur dermanım
Eksilmez boranın kışın Göcedağ (K53)

A-13

Gündeşlioğlu

Zamanın Türkmen aşireti beylerinin çoğunluğu Gâvurdağı'nın Düziçi ve Bahçe yörelerinde yaşarlarmış. Bu Türkmen aşiretlerinden biri olan Gündeşlioğlu da çok zenginmiş. Koyun, keçi, inek sürülerinin, çift süren öküzlerinin, çobanlarının, işçilerinin sayısı belli değilmiş. Ayrıca beş yüz kılıçlı askeri varmış. Olacak ya, Rabbim kimi kulunu yükseltir, kimi kulunu fakirleştirir. Gündeşlioğlu'nun sürülerine veba hastalığı al gibi çöker, ürünlerinin hepsi kırılır. İki çocuk, karısı, bir de kendisi kalır. Bir kat yatak, biraz yiyecek alır, obasını, aşiretini terk eder. Çukurova'ya iner, köyün birine varır, köyün ağasını bulur. “Ağam, gidecek yerim yok, çocuklarım, karım perişan, ne iş verseniz yaparım, her işten anlam”, der. Beyliğini söylemez. Üstü ot ile kaplı “hu” denilen bir oda verirler. Pamuk başsağı zamanı imiş. Gündeşlioğlu da sıcak altında ailesi ile birlikte pamuk başsağı toplar. Sıcak çöker, Gündeşlioğlu yorulur, bir bitirak çalısının dibine oturur. Eski günlerini hatırlar, kendi kendine, “neyidim ne oldum, beyidim, uşak oldum başsak topluyorum”, der ve şu türküyü söyler:

Ezeline yaylalara göçerdim
 Karlı buzlu soğuk sular içerdim
 Otuz iki direk çadır açardım
 Şimdi baş gölgem de gaşşak oldu

Koyunu vururdum da çaylar kururdu
 Dostlarım ağlar da düşman varırdı
 Katarımda türlü devem yürürdü
 Şimdi baş bineğim de eşşek oldu

Fakir fukaraya yemek verirdim
 Nice ağa beyin işin görürdüm
 İnsan ayırmazdım sohbet kurardım
 Şimdi kapılarda koşşak oldu

Getir avrat getir küçük eşşegi
 Yükletelim topladığımız başşağı
 Beğenmezdim kuş tüyünden döşegi
 Şimdi kuru yerler döşşek oldu

Kurnalar çalardı da yoğsunlu paylı
 Yüz kısrağım vardı kulunlu taylı
 Seksen çiftçim vardı ortaktan ayrı
 Şimdi baş biderim başşak oldu

Yer altına mezeleri dizerdim
 Gelen misafire sofraya yazardım
 Beyler meclisinde sohbet bozardım
 Şimdi Gündeşlioğlu'm uşşak oldu (K53)

A-14

Alman Pınarı

Gâvurdağı'nın çevresindeki yolları birbirine bağlayan kavşak noktasında "Alman Pınarı" denilen bir yer vardır. Eskiden bu bölgede, Çukurova'daki aşiret beylerini temsil eden, gözcüler olurmuş. Gözcüler bir gün bakarlar ki uzaktan bir aşiret kalabalık bir biçimde yaklaşıyor. Aşirettekilerin hepsi kısa boyluymuş. Durumu gören gözcüler beş atlı çıkarırlar. Bunlardan biri Kozanoğlu'na, biri Ramazanoğlu'na, biri Dulkadiroğlu'na, biri de Dadaloğlu'na gider. Atlılar beylere, "beyim otlağımızı yurlağımızı cerit gibi işgal ettiler", derler. Cerit o zamanlarda, "sayıca çok kalabalık, kavgacı, bozguncu" anlamlarına gelirmiş. Ramazanoğlu ve Dulkadiroğlu birlikte hemen Kozanoğlu'nun yanına gelirler, durumu müzakere ederler ve "Avşar yayladan yeni indi, Dadaloğlu'nun askerleri güçlüdür, gönderelim karşılalım, ne olduğunu anlarız" kararına varırlar.

Bu beylerin içinde en akıllısı ve güçlüsü Dadaloğlu imiş. Dadaloğlu kışın, doğu, kuzey ve güneyden gelen yolların kavşak noktasında bulunan, Çukurköprü'yü, kışın da Kayseri'nin Sarız kazasının Yalak köyünü mesken tutarak önemli yolları denetimi altında tutarmış. O zamanlar, yani 1800'lü yıllar, eşkıya, harami ve Ermeni zulmü zamanı imiş.

Dadaloğlu askerlerini alır ve Ceritleri karşılamaya gider. Bu kavgedan önce Alman Pınarı'nın çıkışına Kavaklık denirmiş. Avşarlar ile Ceritler arasındaki kavgedan sonra oraya Kanlı Geçit denmeye başlanmış. Dadaloğlu Ceritlere elçi gönderir ve geldikleri yere geri dönmelerini ister. Ceritler bu isteği kabul etmezler. Av bol, su bol, at bol, böyle bir yeri terk etmek ister mi Ceritler? Kavga kurur, beş yüz kişi Avşar'dan, bin beş yüz kişi Cerit'ten ölür. Dadaloğlu'nun adamları bakarlar ki ölen de aynı dili konuşuyor, öldüren de. Bu durumu hemen Dadaloğlu'na bildirirler. Dadaloğlu savaşı durdurur ve Cerit beyine seslenir. Cerit beyi Hacı Ahmet Bey kulak verir. Dadaloğlu, "siz kimsiniz?" diye sorar. Hacı Ahmet Bey, "biz Kayı boyu Oğuz Türkleriyiz, Orta Asya'dan yol geliriz", der. Dadaloğlu, "biz de Kayı boyu Oğuz Türkleriyiz", der, savaş durur, barış olur. Dadaloğlu'nun isteği üzerine Ceritler Ceyhan ırmağının güneyine yerleşirler.

O zamanlar, bir Türkün bin düşmana bedel olduğu, türlü savaş ve kavgaların edildiği, Türklerin birbirlerine ihtiyaçları olduğu dönemlerdir. Ben Âşık Ali Anbarcı bu yaşanan o günlere şu türküyü söyledim:

Kozanoğlu Kozanoğlu
 Oğuz Türkü soyun senin
 A göğsünü durma geri
 Dadaloğlu dayın senin

Kozanoğlu Kozanoğlu
 Yayla yollu bellerinde
 Avşar gelmiş kale gibi
 Yalın kılıç ellerinde

Kozanoğlu Kozanoğlu
 Sarı altın pas tutar mı
 Yiğit ölür şanı kalır
 Avşar ona yas tutar mı

Kozanoğlu Kozanoğlu
 Âşık Ali'm torunlardan
 Kara günler gelir geçer
 Korkma artık yarınlardan **(K53)**

A-15

Avşaroğlu

Kozan'ın kuzeyinde karlı dağların içinde 20 yaşlarında bir Avşar genci Ermeniler ve Fransızlar yakalarlar. İyice dövüp bir yere hapsederler. Avşar oğlu bir fırsatını bulup kaçar. Ayakları, elleri yara içindedir. Bir müddet sonra askerler, Avşar oğlunun peşine düşerler. Kozan civarın Akaluşaağı yöresinde bir karlı dağa çıkar. Aşaağıda Ermeniler ve Fransızlar, yukarıda dondurucu kar soğuğu arasında her yeri yara bere içinde Avşar oğlu, Kozanoğlu Cevdet Bey'den Şu türküyle yardım ister:

ıktım Kozan'ın dağına
 Karı dizleyi dizleyi
 Yaralarım gz gz oldu
 Cerrah gözleyi gözleyi

Kozanoğlu Kozanoğlu
 Oğuz Avşar soyum benim
 Düşmanına aman vermez
 Dadaloğlu beyim benim

Çıktım Kozan'ın dağına
 Renbil attım dost bağına
 Fransızdan imdat olmaz
 Kaç kurtul Gâvur Dağına

Soğuk dağlar çıkamadım
 Ateş bulup yakamadım
 Ermeniler sardı beni
 Mavzerimi sıkamadım

Avşaroğlu sızılarım
 Beni bekler guzularım
 Anam babam başım tacı
 Nazlı yâri arzularım

Avşar oğlu canını dişine alır, orada kalır. Fransızlar ve Ermeniler gidince Karahamzalı köyünde bir eve sığınır. Yaraları iyi olur ve evine döner (K53).

A-16

Dadaloğlu ile Ceritoğlu

Çukurova yöresinde Dadaloğlu, Kozanoğlu, Zülkadiroğlu ve Ali Osmanoğlu adında dört yiğit varmış. Bu yiğitler Çukurova topraklarını düşmanlara karşı korurlarmış. Çukurova'nın doğu tarafında Ceritler adında bir beylik varmış. Bunlar Ceyhan Irmağı'nın kenarlarına yerleşmeye karar verirler. Çukurovayı koruyan dört yiğit Ceritleri bu bölgeye sokmak istemezler. Dört yiğit Osmaniye'deki, bugün Kanlıgeçit denilen, geçitte Ceritlerin önünü keserler. Orada birbirleriyle anlaşamamışlar ve büyük bir münakaşaya girmişler. Birbirlerine karşılıklı türküler söyleyerek atışmaya başlamışlar. Dadaloğlu başlamış:

Dadaloğlu'm derde gördüm düşümde
 At dördünde yiğit on beş yaşında
 Silahla dağın başında
 Azrailden de gayruna aman yok

ğle ile ikindinin arası
 Ecel geldi lmemenin çaresi
 Kamalakla kara ardıç arası
 Işıl ışıl kıpkırmızı kan oldu

Ikıldı da deli gönlüm ıkıldı
 Güneş geldi orta yere dikildi
 Üç yüz atlım harbe dıkıldı
 Yüzü ıktı iki yüzü yok oldu

Ulan Ceritoğlu bura bizim yurdumuz
 Ali Osmanoğlu asıl kurdumuz
 Kadiroğlu Kozanoğlu ben dördümüz
 Gl ovada bir harp etmek hedefimiz

Ulan Ceritoğlu benim sözümü tutmazsan
 Benim sözüme gardaş diye emniyet vermezsen
 Burdan dönüp Kırım'a gitmezsen
 eviririm yönünü geriye doğru

Ceritoğlu karşılık verir:

Akşamki gördüğüm al kara düşler
 Hesaba gelmiyor kesilen başlar
 Atımı gemleyin küçük gardaşlar
 Düşman tarafından gel oldu bize **(K14)**

A-17**Kozanoğlu ile Dayınoğlu**

Uzun zaman önce Kozan Dağı'nda Kozanoğlu Sarı Ali Bey adında bir bey varmış. Beyin meşhur bir avcı kuşu varmış. Emrinde bulunan ağalar bir gün Sarı Ali Bey'e, "ağam şu kuşunu ver de bir av yapalım", demişler. Ağa kuşu adamlarına vermiş. Avcılar kuşu alıp Binboğa yaylasına çıkmışlar. O gün gökyüzü biraz bulutluymuş. Bir yerde durmuşlar. Bulutların arasında büyük bir kuş dolanıyormuş. Avcılar bu kuşu turna ya da kaz olarak düşünerek ellerindeki avcı kuşu havaya bırakmışlar. Meğerse yukarıdaki kuş bir şahinmiş. Kozanoğlu'nun şahini ile diğer şahin kavgaya tutuşmuşlar. Diğer şahin, Kozanoğlu'nun şahininin kolunu kanadını kısa sürede kırmış. Şahinin tüyleri yere dökülmüş. Avcılar, "eyvah, beyin şahinini öldürdü, şimdi beye ne söyleriz, hepimizin kafasını kestirir bu adam" derler. İçlerinden biri kuşun dökülen kanatlarını toplayarak bir mendile bağlamış. Geri dönüp Kozanoğlu'nun meydanına çıkmışlar. Kozanoğlu, "gösterin bakalım ne avladınız, kuşum nerde" diye sormuş. "Vallahi beyim, Binboğa'ya vardık, yüksekte bulutların arasında turna mıdır kaz mıdır bir şey görünüyordu. Vallahi beyim sizin kuş çeknedi çeknedi amma..." Bey, "ulan çeknemesi ne demek bırakaydınız bakalım ne olacaktı." Adamlar, "vallahi beyim, bıraktık da işte bu oldu" derler ve kuşun kanatlarını beyin önüne koyarlar. Bey bu duruma çok hiddetlenir. "Ulan ben kendi dilimle bağlandım, sakın biriniz gözüme görünmeyin, uzak yerlere gidin" demiş bey. Kozan'dan gitmek zorunda kalan bu avcılardan Dayınoğlu Şark'a gider ve Şark Beyi olur. Birkaç yıl sonra da emrindeki adamlarıyla birlikte Kozanoğlu'yla savaşmaya gelir. Savaştan önce iki bey karşılaşırlar. Eski beyler harbe başlayacaklarında sazla başlar, harbi sazla durdururlarmış. Bunlar da almışlar sazları ellerine:

Dayınoğlu:

Hazır ol vaktine bey Kozanoğlu'm
Sefer ettim üstüne kalkmam var
Yıldaki seneyi sanma bu sene
Ateş atıp şu dağları yıkmam var

Kozanoğlu:

Ben Kozanoğlu'yum edemen onu
 Hasmın Sarı Ali'yim bilmen mi beni
 Adam evranıyım yutarım seni
 Senin gibi binlercesini yutmam var

Dayınoğlu:

Der Dayınoğlu yeğindir bu kinim
 Yularsız aslanların erkeği benim
 Çeker kılıcı dönersem yönüm
 Ortalığı bir tertibe tıkmam var

Kozanoğlu:

Ben Kozanoğlu'yum menendim yoktur
 Sorun bilenlere şecerem çöktür
 Sehre kılıç işim tektir
 Ala kanlı Adana'ya bir dökmem var

Dayınoğlu:

Der Dayınoğlu ferman yazar asker getirim
 Ünüm ile dört köşeye yetirim
 Şu Kozan dağını sarar Sis'te oturum
 Şu Çukurova çölüne bir taş dikmem var

Kozanoğlu:

Der Kozanoğlu'm seyredelim bu işe
 Bakalım kılıcı kim asacak arşa
 İki aslan çıkmış ortaya güreşe
 İkisinin marşına da bakmam var

Bundan sonra savaş başlar. Uzun süre savaşırılar. Kozanoğlu büyük kayıp verir ama Dayınoğlu'nu da esir alır. Kozanoğlu Dayınoğlu için bir çadır kurdurur, ona çok iyi davranır. Aradan birkaç gün geçer. Dayınoğlu bakar, Kozanoğlu kendisine günden güne iyiliğini artırıyor. Dayanamaz Kozanoğlu'na sorar, "Kozanoğlu, ben esir aldıklarımı

işkenceyle öldürürüm, sen ise bana günden güne iyiliğini artırıyorsun, benim sonum ne olacak?” Kozanoğlu, “Her ana evlat doğurur; lâkin her ana evladına duru süt emdiremez. Sen anandan pis süt emmişsin, onun gerektirdiğini yapıyorsun. Ben de anamdan duru süt emmişim, benim hareketim de budur.” Dayınoğlu bu sözler üzerine beyliği Kozanoğlu’na yakıştırır ve oraları terk edip gider (K31).

A-18

Öksüz Ali

Her oba köylere ayrılmıştır. Bu köylerin birinde yetim kalmış, fakat akıllı, yakışıklı Ali isminde bir delikanlı vardır. Aşiretin ileri gelenlerinden bir ağanın Döndü ismindeki kızına Ali aşık olur. Döndü de dünya güzeli, ala gözlü bir kızdır. Gönül bu ya, Döndü de gönlünü Öksüz Ali’ye kaptırmıştır. Öksüz Ali meclislerde ve genç arkadaşlarının yanında Döndü hakkında birçok türkü söylemektedir. Hadise etrafa duyulur. Öksüz Ali’nin anası, Döndü’yü babasından Allah’ın emri üzerine ister. Fakat kızın babası bu işi bir aşağılık olarak kabul eder ve kadını evinden kovar. Döndü ile Öksüz Ali, zaman zaman fırsatlardan istifade ederek buluşurlar ve konuşurlar. Ancak bir çare bulamazlar. Netice olarak kaçmaya karar verirler. Bir gece kız bohçasını alarak kavil yerine gelir. Öksüz Ali de akşamdan beri beklemektedir. Hemen el ele tutuşarak köyden kaçarlara. Uzaktan pek ününü duydukları Kozanoğlu’nun yanına gitmeye karar verirler. Gavurdağları’nı aşarlara. Gece yol gidip, gündüz ormanda saklanarak yollarına devam ederler. Fakat azıkları biter, aç kalırlara. Bir kuyunun başına geldiklerinde Öksüz Ali, “Döndü, sen burada saklan, işte köy yakındır. Ben de biraz ekmek alıp geleyim” der. Döndü bir çalının dibinde saklanırken kuyunun başına bir kalabalık gelir. Oraya konarlar, kuyudan su içerler. Adamın biri ayakyoluna gitmek isterken, çalının dibinde saklanan Döndü’ye rastgelir. Döndü’yü oradan çıkarır ve bakar ki, dünya güzeli bir kız. Bu adamlar da Halep’ten gelen Kırşehir civarının ticaret işleriyle uğraşan bir kervan topluluğundanmış. “Tamam, bizim Müşür Paşamızın oğluna münasip bir kızdır, bu kızı götürelim” derler. Döndü ağlar, durumu anlatır fakat kimseye söz dinlemez. Kafile yola düşer. Bu arada Öksüz Ali köye varır, yol kenarında bir eve girmek ister; fakat evin yavuz köpeği Ali’ye bir türlü fırsat vermez. Neticede, köpek sesine uyanan ev sahibi Ali’yi görür. Durumu sorar. Ali yarım yamalak bir şeyler anlatır ve biraz ekmek ister. Ali’ye ekmek, peynir ve başka yiyecekler de verirler. Ali kuyunun başına gelir ki, Döndü yok. Arar tarar fakat Döndü’yü bulamaz. Kuyunun başında, ortalık ışığınca taze hayvan gübresi görür. Durumu biraz anlar ve yola koyulur. Fakat Ali ters yöne

gittiğinden bir türlü kafilere ulaşamaz, izlerini kaybeder. Gördüğünden sorar soruşturur. Bu arada birçok türkü söyler. Bir çiftçiye rastgelir. Çiftçi de Arap imiş. Birbirlerinin sözlerini anlamazlar. Öksüz Ali şu türküyü burada söyler:

A-18/1

Bir ıvga geldi de verdik kararı
Sevgilim Döndü'yle düştük yollara
Çok olacak gurbet elin zararı
Daha düşürecek haldan hallara

Gözüm yoktur bu ellerin taşında
Döndü'm daha küçük fidan yaşında
Yalnız koydum bir kuyunun başında
Suna boylum vessek gitti ellere

Uçurdum turnayı şahan avlamaz
Günlerce sorarım kimse söylemez
Çiftçi bana arif der sözüm anlamaz
Genç yaşımda düştüm böyle dillere.

Öksüz Ali'm yoktur hata sözünde
Dünya malı hiç kalmadı gözünde
Yar yitirdim ateş yanar özümde
Felek beni karıştırdı küllere

Dilini bilmediği ve anlayamadığı çiftçiden ayrılır. Günlerce yine herkesten sorarak yoluna devam eder. Bir pınar başında panayır kurulmuştur. Çok kalabalık vardır. Bir âşık sazını eline almış yanık yanık türküler söylemektedir. Öksüz Ali de, oradaki bezirgânbaşı ve diğer herkese şu türküyü söyler:

A-18/2

Diyar diyar gezen bezirgânbaşı
Ala gözlü ağ Döndü'mü gördün mü
Süt beyaz yanaklı on dördtür yaşı
Ablak yüzlü ağ Döndü'mü gördün mü

Kıvrım kıvrım yollu ey yüce dağlar
Yârini yitiren durmadan ağlar
Size derim size ağalar beyler
Şirin sözlü ağ Döndü'mü gördün mü

Amik'ten uçurdum telli turnayı
Koluna takmadım altın burmayı
Haber verin nolur hey emmi dayı
Ağır nazlı ağ Döndü'mü gördün mü

Herkes ilgilenir ve durumu en ince tarafına kadar öğrenir. Bezirgânbaşı, bir zaman önce bu kafiye rast geldiğini ve Kırşehir tarafına gittiklerini söyler. Öksüz Ali hemen yola çıkar. Üç beş gün sonra Kırşehir'in Mucur kasabasına varır. Bir ihtiyar kadının evine misafir olur. Öksüz Ali kadına derdini söyler. Kadın, Öksüz Ali'ye yardımcı olacağına söz verir. Öksüz Ali Döndü'sünü ararken, Döndü'nün başına gelenler ise şöyledir: Bezirgân kafilesi Döndü'yü kuyu başından aldıktan sonra doğruca Müşür Paşa'ya getirirler. Müşür Paşa'nın delikanlı bir oğlu vardır. Bir türlü etraftan kız beğendiremezler. Oğlan Döndü'yü görünce çam isisi gibi sıvanakalır. "İşte benim hayalimdeki kız budur" der. Döndü ile evlenmeye karar verir. Paşa, düğün hazırlıkları görmek ister. Bunda da Döndü'yü razı edemezler. Döndü bunları günlerce, aylarca oyalar. Öksüz Ali'nin mutlaka kendisini arayacağını bilir. Çeşit çeşit bahaneler uydurur. Son şartı şöyledir, "ben bir çadıra oturacağım, bana âşıklar getireceksiniz, âşık türkü söyleyecek, ben de dinleyeceğim, en sonunda razı olup paşanın oğluyla evleneceğim" der. Çeşit çeşit âşık getirirler, türkü söyletirler. Fakat Döndü hiç birisini beğenmez. Durum böyle iken karı, paşanın evine gider. "Bugün bize bir âşık geldi, elinde sazı da vardır. Bir de bunu dinlesin Döndü" der. Hemen Öksüz Ali'yi getirirler. Paşanın ve oğlunun sabrı tükenmiştir. Döndü çadırın öte tarafında, yanında gelinler kızları vardır. Arada bir perde bulunuyor. Meraklılar da bir diğer çadırın içinde âşıkları

dinliyorlar. Herkese bir eğlence lazımdır. “Her şeye rağmen paşanın tantanalı haline acaba Döndü imrenir mi, kendisine olan sevgisi azalmış mıdır” diye şüpheye düşer. Döndü’sünü, ihtiyar karıdan tamamen öğrenen Öksüz Ali sazını iyice akort edip şu türküyü söylüyor:

A-18/3

Göğ ala gözünü sevdiğim Döndü
Sen gülünü kime verdin evvela
Kırpıkların can almaya kast eder
Kele nolur az ucunu egele

Zarbını yedin mi bozdan soyanın
Sahibi olaman sen bu mayanın
Bak ağzına tavus kuşu sevenin
Yağar yağmur püser düşer cığala

Sizde ne derler de güzel sevene
Kaşların benzettim gümüş çüvene
Yapalağı yaralatman doğana
Şahan geldi pençe vurup av ala

Öksüz Ali’ m avlığında avında
Gidi düşman kıybetinde kovunda
Sultan Kırşehir’ de Müşür evinde
Ağlar gördüm bir gözleri göğ ala

Daha türküsü biter bitmez Döndü bir çılgılla perdeyi açar ve Öksüz Ali’nin üstüne atılır. Sazını bırakan Öksüz Ali ile sarmaş dolaş olurlar. Hadiseyi gören herkes zavallı âşıklara hayran gözle bakarlar. Durumu paşaya anlatırlar. Müşür Paşa da zaten kızın gönülsüz olduğunu, bu işin olmayacağını önceden sezmiştir. Oğlunu teselli eder ve “bu fakir âşıkları birbirinden ayırmak bize yakışmaz, kadere inanmak gerek oğlum” diyerek işi tatlıya bağlar. Öksüz Ali ile göğ ala gözlü Döndü’yü birer evlat gibi evlendirmiştir Müşür Paşa. Herkesin arzusu bu yolda olduğundan halk Müşür Paşa’yı

takdir etmiş. Öksüz Ali'ye eşya ve ev olarak bir yuva kurmuş. Öksüz Ali ile Döndü zaman geçtikçe oğlan, uşak sahibi olmuşlar ve mesut bahtiyar yaşamışlar (K54).

A-19

Öksüz Ali

Öksüz Ali; Kadırlı, Andırın, Kozan, Ceyhan, Bahçe ve Düziçi yöreleri arasında yaşar. Türkmen Bahadırlı aşiretindedir. Küçük yaşta anne ve babasını kaybeden Öksüz Ali'yi, Düziçi'nin bir köyünde yaşayan emmisi büyütür. Öksüz Ali'nin emmisi kasaplık yapar. Öksüz Ali büyüdükçe emmisinin işine bakar, koyunlarını güder. Emmisinin Döne isminde, kendisinden bir iki yaş küçük bir kızı varmış. Öksüz Ali ile Döne büyüdükçe birbirlerine âşık olurlar. Gönülden gönüle kara sevda çekerler. Emmisi, Öksüz Ali'yi hiç hesaba almaz ve Döne'yi yan köyden Hössük isminde birine vereceğini söyler. İki gün içinde Döne'ye dünür gelir. Döne'nin durumdan haberi yoktur. Karşı çıkmasına rağmen babası Döne'ye söz keser. Ali ile Döne bu duruma çok üzülürler; fakat bu durum aşklarını daha da güçlendirir. Kara sevda yüreklerini kavurur. O ara Ali'nin aklına saz merakı düşer. Koyunları Döne'ye teslim eder, emmisinden üç beş kuruş para alır, azığını beline sarar ve Osmaniye'ye doğru yola çıkar. Şehre girdikten sonra sora sora bir sazıcı bulur ve gönlüne göre bir saz seçer. Hevesle saza vurur; fakat sazıcı yanlış çaldığını ve nasıl çalması gerektiğini anlatır. Sazıcı, “evladım elin saz çalmaya çok yatkın, bu heves nereden geliyor” der. Ali de olup biteni anlatır ve “bu durum benim aşkıma saza düşürdü” der. Öksüz Ali çat pat mızrabı saza vurur. Sazıcı, “oğul bir mırıldan bakayım” der. Öksüz Ali, “emmi ben kedi miyim” der. Sazıcı, “yok evlat, bir türkü söyle bakalım sesin güzel mi” der. Öksüz Ali türkü bilmediğini söyler. Sazıcı, “evlat, içindeki ateş sana yol gösterir, hele bir yol söyle”. Öksüz Ali orda şu türküyü söyler. Bakalım Döne'sini nasıl anlatır:

A-19/1

Dönem dedim dönemedim

Kız sevdandan dönemedim

Sazım sözüm döne söyler

Döne'm senden dönemedim

Kavurdun yaktın aşkına
 Aşkından döndüm şaşkına
 Estirmediler meşkine
 Döne'm senden dönemedim

Özüm sözüm seni söyler
 Sevdan bu gönlümü eyler
 Ayırmasın bizi beyler
 Döne'm senden dönemedim

Öksüz Ali'm sana yandı
 Kerem gibi küle döndü
 Deli gönlüm sana kandı
 Döne'm senden dönemedim

Sazcı, “valla oğul çok güzel söyledin, sesin de güzelmiş, sen git Döne’yi ellere yar etme, kaçır” der. Sazcıdan ayrılan Öksüz Ali yola revan olur. Yayan gitmekle yol bitmez. Akşam olur, Ali azığına açar, iki kuru ekmek, bir parça peynir. Besmele çekip yemeğini yer. Daha sonra bir ağacın üstüne çıkıp orada uyur. Kurt, ayı gibi vahşi hayvanların ve eşkıyaların acımadan adam vurdukları bir zaman. Öksüz Ali sabah yoluna devam eder. Bir dere kenarına gelir, orada elini yüzünü yıkadıktan sonra derenin kenarında dertli dertli kavalını çalan bir çoban görür. Çoban Öksüz Ali’yi de yanına çağırır. “Hele bir yol çal söyle gardaş” der. Öksüz Ali’nin yüreğine bir sızı düşer ve şu türküyü söyler:

A-19/2
 Ala gözlerini sevdiğim dilber
 Sen gülünü kime sundun evvela
 Kirpiklerin can almaya kast eder
 Kömür gözlüm uçlarını iyele

Leyla'nın Mecnun'u beyler ben oldum
 Gark oldu da gemim deryada da kaldım
 Söylemen Döne'me işte geldim
 Ağlamasın kına yaksın ağ ele

Öksüz Ali'm avlığında avında
 Gaypa düşman gaybatında govunda
 Arefe gecesi bayram ayında
 Aklım başımdan aldı bir göğ ela

Çoban, “çok dertli söyledin, çok dertlisin, Mevla sana yardım etsin” der. Öksüz Ali oradan ayrılır, köyüne yaklaşmıştır. “Bir çalsam söylesem garbi yeli sesimi Döne'me götürür” diye düşünür. Yüksekçe bir yere çıkar, sazını sazçı emminin tarifine göre ayarlar ve bakalım Döne'sine ne söyler:

A-19/3
 Selam salsam bilir m'ola
 Garbi yeli Döne'm benim
 Arz-ı halim alır m'ola
 Garbi yeli Döne'm benim

Kokum götür buram buram
 Sevdası yakıyor şuram
 Ondan gayrı olsun haram
 Sevda gülüm Döne'm benim

Ayrı gayrı neyimiz var
 Mevlam bizi eyledi yar
 Alamazsam olurum kör
 Sarıl bana Döne'm benim

Anan baban ezdi bizi
 Can evimden üzdü bizi
 Koyun kuzu sezdi bizi
 Gelir m'ola Döne'm benim

Öksüz Ali'm sözsüz değil
 Türkü söyler sazsız değil
 Ala gözün etti meyil
 Gönül kuşum Döne'm benim

Yoluna revan olur, köyüne yaklaştıkça yüreği katran kazanı olur, kaynar. Gözleri ağlar, gözyaşları gönlünü söndürür mü söndürmez, bin güzel sevse Döne'nin yerini doldurur mu doldurmaz. Öksüz Ali'yi efkâr basar. Kendi kendine, “ulan Ali, Döne'yi bir öv bakalım, yüreğin belki soğur” der. Sazımı alır bağrına, bakalım ne söyler:

A-19/4
 Hilal kaşlarını eğdirme nolur
 Kirpiğin gözüne değdirme nolur
 Ayrılığın benim ecelim olur
 Sazımdan sözümde bilesin Döne'm

Tatlıdır dillerin balları akar
 Üç günlük hasretin yüreğim yakar
 Kız seni almazsam kalırım bekâr
 Sazımdan sözümde bilesin Döne'm

Açılmış sinende goncalar güller
 Tadına benzemez şekerler ballar
 Durgun bakışların gönlümü sallar
 Sazımdan sözümde bilesin Döne'm

Öksüz Ali'm candan özledi seni
 Mecnun'a döndürdün yar Döne'm beni
 Sana feda ettim bu tatlı canı
 Sazımdan sözümden bilesin Döne'm

Öksüz Ali yoluna revan olur. Köyüne yaklaşır, o yaklaşıdursun, Döne'nin babasının aklına bir şey gelir. Karısını çağırır, “yahu avrat, Ali dört gündür ortalarda yok. Saz aşmaya gitti, geri gelmedi. Döne'yi başkasına söz kestik diye bize kırıldı mı acaba? Ali delikanlı, Döne de gelinlik kız oldu, acele edip onlara sormadık, onları adam yerine koymadık, bize kırılırsalar da haklılar.” Karısı, “haklısın herif, Ali'nin saz almaya gitmesi de Döne'nin yüzünün ekşisi, belli” der.

Öksüz Ali omzunda sazıyla eve gelir. Emmisi bu duruma çok sevinir. Aklından Ali'ye, “Döne'yi sana veriyorum, al kaçır” demek gelir ama üstüne sanki karlı dağlar çöker, kan ter içinde kalır. “Ali öksüzüm hoş geldin, valla saz da omzuna çok yakışmış, çalabiliyor musun” der. Ali de, “yavaş yavaş çalmaya çalışıyorum” der. Vakit akşam olur, Döne köyün diğer kızları ile birlikte koyunları getirir. Öksüz Ali'yi karşısında görünce çok sevinir, boynuna sarılır. Ali'ye, “buraları terk edip gittin diye ödüm sızladı”, der. Aradan birkaç gün geçer, geçer ya Döne Ali'yi zorlar. Ali, “sabreyle emmi kızını sabreyle” der ve alır sazı eline:

A-19/5

Koyunlar kuzladı bahar erişti
 Bizim baharımız geliyor Döne'm
 Çiğdem sümbüllere güle karıştı
 Gayrı koyun kuzu meliyor Döne'm

Sevda ateşini bastın özüme
 Ortak oldun Döne'm dertli sazıma
 Başka güzel girmez benim nazıma
 Özüme düşlerin doluyor Döne'm

Sabreyle sabıra biz de erelim
 Aşkın menzilinden güller derelim
 Mutluluk eline bile varalım
 Kerem Aslı haber salıyor Döne'm

Öksüz'üm yalnızım kimlere gidem
 Anam babam yok ki minnetler edem
 Gurbet elde eller alır mı gadam
 Yoldaşların bize gülüyor Döne'm

Döne, “Ali'm kurbanım güzel söyledin, biraz dertli söyledin, sazın da dertli sesi varmış. Anam, babam bizi yar etmeyecek, koyunları yarın meraya getirelim, kızlara teslim edelim, sonra da kaçalım” der. Öksüz Ali, “sen sözlüsün, kaçarsak ben emmimin yüzüne nasıl bakarım” der. Döne, “Ben ele varmam, saçımın teli bile seni seviyor, şu kızlar hep biliyor, babam bizi sonra affeder, etmezse de öldürsün ikimizi” der.

Karar alınır, ertesi gün Ali ile Döne kaçarlar. Düziçi'nden Çukurova'ya doğru inerken bir çalının dibine oturur ve uyuyakalırlar. Bir müddet sonra bir gürültü ile uyanırlar. Zaman eşkıya zamanı. EşkİYalar, üç-dört adamı keserler, üstlerindeki ve paralarını alıp kaçarlar. Bunları gören Döne ve Öksüz Ali korkup bir süre oradan ayrılamazlar. Az sonra eşeğin üzerinde bir adam görünür. Öksüz Ali hemen adama koşar, “emmi hele dur hele” der. Yaşlı adam orada eşkıyaların öldürdükleri adamları görür. Daha sonra Öksüz Ali yaşlı adama Döne ile birlikte kaçtıklarını söyler. Yaşlı adam, “Yavrum Çukurova eşkıya kaynıyor, seni öldürürler, sevgilini de elinden alıp namusunu kirletirler” der. Öksüz Ali, “emmi sana niye bir şey yapmıyorlar” diye sorar. Yaşlı adam da, “benim aşım, işim, yaşım bitmiş, param pulum da yok, eşeği soracak olursan, onun da ne eti yenir, ne de derisi giyilir, siz buralarda durmayın, geri memleketinize dönün. Gâvurdağları'nda bir Kürtoğlu, bir de Alo diye iki namlı eşkıya var. Onları müfreze bile yakalayamıyor. Onların adını kullanarak köy basan, adam soyan birçok kişi var. Gelin siz ocağınıza geri dönün. Size dua ederim, ben iyi biriyim, duam kabul edilir, anan baban da sizi affeder”, der. Öksüz Ali Döne'ye, “bak duydu, hemen geri dönelim”, der. Döne ise geri dönmek istemez. Öksüz Ali, “sen beni mi seviyorsun yoksa eşkıyaları mı” der. Çalının dibine geri dönerler, Öksüz Ali sazı alır, bakalım Döne'ye ne söyler:

A-19/6

Anamdan doğalı kara günlerim
 Seni arzediyor tatlı canlarım
 Anana babana nasıl söylerim
 Gel dönelim emmim kızı ağlama

Hak mevlanın divanına durayım
 Kimim var ki ben kimlere varayım
 Anayın babayın yüzlerini göreyim
 Gel dönelim emmim kızı ağlama

Anam yok ki gül yüzümü güldüre
 Babam yok ki elim tutup kaldıra
 Gardaş yok ki benim yerim doldura
 Gel dönelim emmim kızı ağlama

Öksüz Ali ve Döne memleketlerine gelirler. Döne'nin anne ve babası onları affederler. Düğün dernek kurulur, Öksüz Ali ve Döne evlenirler, mutluluğu tadarlar (K53).

A-20

Ali Paşa

Hatay yöresinde yaşayan Mürseloğlu yörüklerinin beyi yaşlanır. Yerine geçecek bir oğlu da yokmuş. Yeğeni Ali Paşa'yı çağırır ve, "Ali'm sen iyi yetiştin, adaletli ve gözü peksin, ben yaşlandım, beyliği sana devredeceğim", der. Ali Paşa da, "olur dayı", der. Aşireti toplar ve durumu herkese bildirir. Aşiret yeni beyini öğrenir ve Ali Paşa'ya itaat eder. Aradan uzun bir zaman geçer. Ali Paşa bir gün dayısına, "dayı, ben yanıma iki arkadaş alıp Halep'e gideceğim", der. Dayısı bunu kabul eder. Halep o zaman Osmanlı toprağıymış. Ali Paşa obadan, aşiretten ayrılır. Halep'e varır, bir Ermeni şeyhinin sarayının önünden geçerken sarayın önünde gördüğü güzeller güzeli bir kıza birden âşık olur. Araştırıp kızın Ermeni olduğunu öğrenir. Yanındaki arkadaşlarına, "ben sevdiğimi buldum, siz atları alıp aşirete dönün, dayıma selam söyleyin", der ve arkadaşlarını gönderir. Kendi de o Ermeninin kapısına tutma durur. Bey olduğunu gizler ve her işe bakar. Bu arada kız da kendisine âşık olur. Kız, Ali Paşa'nın Bey olduğunu

öğrenir, aradan iki üç ay zaman geçer. Dayısı Ali Paşa'yı merak eder, yanına iki adam alıp Halep'e gelir, Ali Paşa'yı bulur. Dayısı, "Yavrum Ali'm, aylar oldu neredesin, aşiret yaylaya gidecek, bey olmayınca olmuyor, aşirete, obaya dönelim. Dadaloğlu, Elbeylioğlu, Gündeşlioğlu haber salmışlar, Mürseloğlu Yörükleri Amik ovasını han mı yaptılar diye sorarlar, şenlikler de başlayacak", der. Ali Paşa, dayısına yalvarır, "Dayı kurbanım, Ermenilerin kırk gün et orucu var, yarın son günü, Mary ile anlaştık, hatta Müslüman olup adını Meryem yaptı, oruç bitsin kaçacağız, en geç bir haftaya aşirete yetişirim." Ermeni şeyh, Ali ile Meryem'den şüphelenir. Meryem'i sürekli takip ettirir. Ali ile Meryem kaçmak için bir türlü fırsat bulamazlar. Ermenilerin bayramı biter, şenlikler yapılır. Bir süre sonra dayısı Ali Paşa'yı tekrar bulur, "Oğlum, aşiret seni bekler, eğer aşiret yaylaya göçemezse, ovada sıtmadan kırılacak. Aşirette sana kız mı yok. Bir Ermeni kızına tutuldun, eli, obayı, aşireti unuttun" der. Ali Paşa ise, "dayı sana Meryem'i türkü ile anlatayım", der, sazı eline alır, bakalım Ermeni kızı Meryem'i nasıl anlatır:

Halep'te bir güzel gördüm
Aslı Ermeni Ermeni
Güzel kız görmek istersen
Gel gör Meryem'i Meryem'i

İndim yârin bahçesine
Gül topladım bohçasına
Ağ bileğin sırçasına
Oldum hayranı hayranı

Seyirttim ardından yettim
Eğildim alnından öptüm
Kırk gün orucunu tuttum
Yarın bayramı bayramı

Ali Paşa'm söyler handa
Gamzeleri dolu kanda
Kırk basamak merdivenden
İner iranı iranı

Ali Paşa, bir gece vakti Meryem'i kaçıtır ve muratlarına ererler, sizler de eresiniz (K53).

A-21

Acem Kızı

Eskiden Kadirli'nin varlıklı insanları eğlenmek için vilayetleri Adana'ya değil de, Adana'dan daha hareketli ve şen olan Ceyhan'a giderlerdi. Kadirliler mahsüllerini bile Ceyhan'da satarlar ve ihtiyaçlarını da Ceyhan'dan temin ederlerdi. Kadirliler Ceyhan'a giderken Ceyhan Nehri'ni "gemi" dedikleri, ağaçtan yapılmış sal ile geçerlerdi. Kadirli'nin zengin ve ağaları Ceyhan'daki pavyonlarda eğlenir, han denilen, üstü otel, altı da atların ahırını olan büyük binalarda kalırlardı. Bir gün yine Ceyhan'a gittiklerinde, Ceyhan Irmağı kenarında bir pavyonda bir tiyaturanın (şimdiki pavyonlardaki dans ve eğlencenin adı) olduğunu ve bu tiyatürada Acem Kızı adında dans eden bir zennenin bulunduğunu öğrenirler. Kadirli'nin zengin ve ağaları başka bir gün yanlarına Âşık Hüseyin'i de alıp Ceyhan'a Acem Kızı'nı seyretmeye giderler. Tiyatura başlar, Kadirlililer tiyatüranın ön tarafına Âşık Hüseyin'le oturuyorlar. Acem Kızı parmaklarında zillerle, hem şarkı söylüyor hem de dans ediyor. Bu durumdan hem Kadirlililer hem de Âşık Hüseyin çok etkileniyorlar. Kadirlililer tiyatüraya yani pavyon sahibinden izin alarak Âşık Hüseyin'in Acem Kızı'na bir türkü söylemesini istiyorlar. Durumu Acem Kızı'na da söylüyorlar. Acem kızı da buna razı oluyor ve Âşık Hüseyin'in karşısına geçiyor. Âşık Hüseyin sazını eline alıyor ve bakalım Acem Kızı'na ne söylüyor:

A-21/1

Çırpınıp da şanoya da çıkınca
Eğlen şanoda da kal Acem Kızı
Uğrun uğrun kaş altından bakınca
Can telef ediyon bil Acem Kızı

Gözlerin olmuştur zezem dolabı
Kaşın eder Beyrut ile Halep'i
Kıvrılmış saçların sırma kelebi
Gün vurdukça parlar tel Acem Kızı

Amerika kurban çatık kaşına
 Avrupa, Belçika düşmüş peşine
 İngiliz, Fransız köle döşüne
 Bir de Alman kurban bil Acem Kızı

Seni gören âşık neylesin canı
 Yumdukça gözünden döker mercanı
 Burnu fındık ağzı kahve fincanı
 Şeker mi şerbet mi dil Acem Kızı

Seni gördüm yüreciğim sızılar
 Ak gerdanda dizim dizim gaziler
 Çark elinden çıkma gibi pazılar
 Altın burma takmış kol Acem Kızı

Canım kurban olsun ikrar güdene
 Belin ince, boyun benzer fidana
 Ateşine yanmış Tarsus, Adana
 Nasıl zil vuruyor el Acem Kızı

Şahin gibi yükseğinde düneği
 Avrupa'dan gelmiş cansız bineği
 Berber aynasından duru yanağı
 Akıyor dudaktan bal Acem Kızı

Kaşlar arasında Zühre yıldızı
 Seni görenlere düşer bir sızı
 Gerdan beder beder, dudak kırmızı
 Açılmış yanakta gül Acem Kızı

Âşık Hüseyin'im söyler söz olur
 Çok sallanma güzel sana göz olur
 Mısır'ı Bağdad'ı versem az olur
 Ara menendini bul Acem Kızı

Türküden sonra Acem Kızı dans etmeye başlar, başlar ama Acem Kızı'nın aşkı Âşık Hüseyin'in içine, Âşık Hüseyin'in aşkı da Acem Kızı'nın içine kor gibi düşer. Kadirli'nin ağaları, Âşık Hüseyin'i de yanlarına alıp Kadirli'ye dönerler. Âşık Hüseyin, Acem Kızı'nın aşkıyla yanar tutuşur. Ver elini Ceyhan der ve bir gün yola düşer. İki üç gün sonra Ceyhan'a varır. Acem Kızı'nı bulur, konuşup tekrar anlaşılır. Acem Kızı Âşık Hüseyin'i yanından ayırmaz. Âşık Hüseyin'in karısı Kadirli'de çocuklarıyla kalakalır. Günleri haftalar böyle geçerken Adana'nın tanınmış ağalarının birinin oğlu da o sırada meşhur Acem Kızı'nı duyar ve Ceyhan'a gelir. Burada Acem Kızı'na âşık olur. Pavyon sahibine büyük paralar vererek Acem Kızı'nı alır ve Adana'ya gidecekken Âşık Hüseyin'in haberi olur. Âşık Hüseyin Acem Kızı'nın olduğu yere koşar, bu sırada ağanın oğluyla Acem Kızı arabayla hareket etmek üzeredir. Âşık Hüseyin durumu anlar, olduğu yere oturur. İşte o zaman Âşık Hüseyin sazını eline alır, ağlayı ağlayı giden Acem Kızı'na yaşlı gözleriyle bakalım ne söyler:

A-21/2

Dayanamam gayrı ben bu hasrete
Ya beni de götür ya sen de gitme
Ateş-i aşkına yakma çıramı
Ya beni de götür ya sen de gitme

Ahtı amanımız vardı seninle
Gönül mü eğledin yoksa benimle
Kavli kasem eylemiştik yeminle
Ya beni de götür ya sen de gitme

Sen gidersen kendim berdar ederim
Bülbül gül dalına konmaz niderim
Elif kaddim büker keman ederim
Ya beni de götür ya sen de gitme

Aşk-ı muhabbetle düştük dillere
Bu hasretlik beni salar çöllere
Bırakıp da gitme gurbet ellere
Ya beni de götür ya sen de gitme

Yâr sineme vurdun kızgın dağları
 Viran koydun mor sümbüllü bağları
 Hüseyin'im geçiyor gençlik çağları
 Ya beni de götür ya sen de gitme

Âşık Hüseyin daha sonraları Acem Kızı'nın Adana'ya gittiğini öğrenir. Zaten Acem Kızı da Âşık Hüseyin'in fakir olduğunu öğrenince nazlanmadan gider. Âşık Hüseyin yine yollara düşer. Adana'ya varır; fakat Acem Kızı'nın olduğu yere pek yaklaşamaz. Uzun zaman Adana kahvelerinde saz çalıp türkü söyler. Bir gün fırsatını bulup Acem Kızı'na yaklaşır. Acem Kızı, Âşık Hüseyinden kendisini kaçırmamasını ister. Âşık Hüseyin kaçırma ki nereye götürecekti, hem fakir hem evli. Âşık Hüseyin Acem Kızı'nı oylamaya başlar. O sırada Maraş beylerinden bir Aana'ya gelir, Acem Kızı'nın güzelliğini, şanını, şöhretini duyar. Acem Kızı'nın olduğu tiyatraya gider. Acem Kızı ile tanışır, onu pavyon hayatından kurtarıp hanımı yapacağını söyler. Acem Kızı da o hayattan bıktığı için Maraş beyinin teklifini kabul eder. Âşık Hüseyin'den de artık ümidini kesmiştir. Maraş beyi tiyatraya sahibine bolca para verip Acem Kızı'nı götürür. Âşık Hüseyin tiyatraya gelir ki ne görsün, Acem Kızı gitmiş. Bunun üzerine alır sazı eline bakalım ne söyler:

A-21/3

Bilemedim kıymetini kadrini
 Hata benim günah benim suç benim
 Eliminen içtim aşkın zehrini
 Hata benim günah benim suç benim

Kader aramıza çekti bir perde
 Yoksulluk düşürdü çaresiz derde
 Affetmem kendimi ulu mahşerde
 Hata benim günah benim suç benim

Körümüş gözlerim görmedim önü
 Boşuna yormuşum eyvah ben beni
 Bilirim göremem bir daha seni
 Hata benim günah benim suç benim

Hüseyin'i yandırdın yâr ataşlara
 Daha sürme çekme kalem kaşlara
 Vursam da başımı taştan taşlara
 Hata benim günah benim suç benim

Acem Kızı Maraşlı beyle Maraş'a gider, ev hanımı olur, çoluk çocuk sahibi olur, Türk töresi ve İslâm ahlâk ve âdâbına göre yaşar. Daha sonraları bu hanımefendinin çocuklarından biri Maraşlı hemşehrileri tarafından devletin önemli bir makamına getirilir. Âşık Hüseyin de bu hasrete dayanamaz, karısının ve çocuklarının yanına döner. Çevreden utandığı için karısını ve çocuklarını yanına alır, evini yükletir, Elbistan'ın Erçene köyüne, elinin aşiretinin içine döner (K2).

A-22

Âşık Hüseyin ile İhtiyarın Atışması

Âşık Hüseyin Tenecioğlu aslen Elbistan'ın Erçene köyünden olup evli iken gençliğinde Çukurova'ya yani Kadirli'nin köylerine yerleşir ve bu yörede kalır. Bir daha da memleketine dönmez. Âşık Hüseyin'in 19. yüzyılda doğduğunu, 1950'li yıllarda Çukurova'dan tekrar köyü Erçene'ye göçüp gittiğini söylerler.

Âşık Hüseyin, Kadirli ve Çukurova'da çok sevilir, Kadirli yöresindeki bütün düğün ve sohbetlerde bulunur, sazlı sözlü âşık sohbetleri yapar. Kadirli'nin Kızılömerli köyünden olan Âşık Abdullah'ı çirak olarak yetiştirir. Beraber sohbetlerde çalıp söylerler. Âşık Hüseyin Çukurova'da âşıklık yaparak geçimini sağlar. Bir gün bir köylü sohbetinde Âşık Hüseyin'in Karacaoğlan kadar güçlü bir âşık olduğunu söylerler. Orada bulunanlardan bazıları buna itiraz ederler. Âşık Hüseyin'i adam salıp çağırırlar. Bir ihtiyara Karacaoğlan'ın bir türküsünü söylemesini, Âşık Hüseyin'in de cevap vermesini isterler:

İhtiyar:

Baharın geldiğin nerden bileyim
 Gül dikende biter bülbül daldadır
 Eyyubun teninden iki kurt kaldı
 Biri ipek sarar biri baldadır

Âşık Hüseyin:

Yine bahar geldi ne güzel hava
 Cennete benzedi şu Çukurova
 Eyyubun teninden dertlere deva
 En makbülü sülük, o da göldedir

İhtiyar:

Ali din uğruna sancağın açtı
 Dini bütünleri ayırdı seçti
 Dünyadan yetmiş bin peygamber geçti
 Muhammed Medine, Mehdi yoldadır

Âşık Hüseyin:

Ali kırdı dine gelmez kâfiri
 İsa'yla bir doğar Mehdi ahiri
 Kuluncunda var nübüvvet mühürü
 İki cihan serveri ol kuldadır

İhtiyar:

Seyit gazi yolun diktiler nişan
 Deli gönlüm oldu şimdi perişan
 Tanrı kelimini her dem konuşan
 İdris cennettedir, Musa Tur' dadır

Âşık Hüseyin:

Battal ile yeni erkân kuruldu
 İdris de cennette diri görüldü
 Musa'ya her kuvvet âsâ verildi
 Ejderhası gökte, başı yerededir

İhtiyar:

Karac’oğlan der kul hakkı yeme
 Kılagör namazın kazaya koma
 Şu yalan dünyada hiç sağım deme
 Tenin teneşirde, sinin saldadır

Âşık Hüseyin:

Hüseyin der Allah her şeyi görür
 Ecel ökçemizden tepeler yürür
 Emrini tutana mükâfat verir
 Tutmayanın işi müşkül haldadır

Âşık Hüseyin’in de bir vergili, yani bâdeli âşık olduğuna kanaat getirirler (K2).

A-23**Âşık Hüseyin ile Güzel**

Âşık Abdal Hüseyin sazı elinde köy köy gezerken Halbur Yaylası’nda bir söğüt ağacının altında söğüt yaprakları kadar güzel, elleri kınalı, zülfü gerdanına dökülmüş hamur yoğuran bir genç kız görür. Kızı gören Âşık Abdal Hüseyin gönlünün ve gözünün yaşını tutamaz, abdallıktan oracıkta vazgeçesi gelir ve, “ben bu kıza bir kılçık atayım”, der ve kıza seslenir. Kız da, “buyur” der. Âşık Abdal Hüseyin, “buyurduk” der. Kız, “ne var, ne istiyorsun” deyince Âşık Abdal Hüseyin, “vallahı ben seni rüyamda gördüm, yedi yıldan beri sana badeli aşığım, seni arıyordum kısmet bugüneymiş, işte seni buldum.” der. Kız, “yahu olur mu böyle şey, sen deli misin, divane misin” der. Bunun üzerine Âşık Abdal Hüseyin de, “beni ister deli, ister divane ne olarak kabul edersen et ama ben sana aşığım, seni arıyordum ve şimdi de buldum” der. Kız da, “tamam beni buldun da sen kimsin, nereden gelir nereye gidersen, in misin cin misin” der. Âşık Abdal Hüseyin de, “dur ben sana kendimi sazımla tanıtayım” der ve sözüne başlar:

Yarın el yaylaya göçer
 Başköşede yerimiz var
 Yağın balın lafı mı olur
 Kovan kovan arımız var

İnekler gelir sağılır
 Koyun kuzuya koyulur
 Kısırlar ayrı yayılır
 Ucu dönmez sürümüz var

Boyu posu, endamı yerinde olan türküsünü hoş bir seda ile söyleyen aşığı dinleyen kız aşığın söylediklerinden etkilenir ve duygulanır. Âşık da bu arada sözüne devam eder:

Gır atımız bağılı durur
 Gılıç gında zağılı durur
 Gırk çiftimiz ayrı döner
 Bin gısrak yarımız var

Kız, “bu âşık bana yedi yıldan beri âşıkmiş ben ne kadar şanslıymışım, sözü de sazi da çok güzel, ağzı da iyi laflar ediyor” diye içinden geçirir. Âşık ise hâlâ sözüne devam etmektedir:

Kerim yüce mevlam kerim
 Sevdana dutuldu serim
 Kalanını yarın derim
 Sır içinde sırimız var

Nasip Hüseyin'im nasip
 Boyun boyuma münasip
 Bizde sarı lira kisip
 Sandık sandık sarımız var

Kız aşığa, “madem bana âşıksın, bu kadar yakışıklısın, edan sedan da güzel, madem bu kadar da malın mülkün var gel o zaman beni babamdan istettir, ben de sana varayım” der. Âşık Abdal Hüseyin, “benim seni istettirecek kadar zamanım yok, hemen gelersen götürüyüm” der. Kız ise, “bana yarına kadar müsaade et, borumu bohçamı, tasımı tarağımı toplayayım. Şu köyün alt tarafında bir alaca pınar var, ben su alma bahanesiyle oraya gelirim. Yarın sen de oraya gel beraber kaçalım” der. Âşık Abdal

Hüseyin’de, “tamam” der ve oradan ayrılır; ancak içine bir dert düşmüştür, “ya bu beyin kızı yarın alaca pınarın başına gelirse. Ben gezen, dilenen, toplayan bir abdalım, aşığım” diye düşünmektedir. Kız da o gece yatamaz çünkü aşığın aşkı içine düşmüştür. Kız acaba âşık ne diyecek diye düşünür ve sabahı zor eder. Sabah olur kuşluk vakti Âşık Abdal Hüseyin de alaca pınarın başına gelmiş beklemektedir. Bir müddet sonra da kız gelir. Pınarın başında kızla âşık göz göze gelir. Kız, “geldim, hadi gidelim” der. Âşık Abdal Hüseyin de, “geldin amma ben hele biraz bir şeyler deyeyim de sonra gidelim” der, sazını eline alır ve söylemeye başlar:

Aradım da seni buldum
Eğlendim yanında galdım
Akşam dilenmeden geldim
Bir dağarcık unumuz var

Anam elden alır sacı
Ekmek kuru soğan acı
Her lafa inanma bacı
Abdal derler ünümüz var

Anam her gün ekmek yapar
Çocuklar ikişer gapar
Kimi aksak kimi topal
Üç beş tane kürümüz var

Naçar Hüseyin’im naçar
Kara günler gelir geçer
Şamatadan başın göçer
Bir çenesiz garımız var

Kız, gerçeği söylediği için âşığı takdir eder, kendi âşıkla birlikte gidemez ama gönlü gider (**K4**).

A-24**Oğlanların Ağdı**

Göksunlu Âşık Hüseyin'in hanımı ölmüş. Âşık Hüseyin, iki oğlan bir de kız çocuğuyla Çukurova'ya gelir. Âşık, Çukurova'yı garipler yatağı olarak görüyor ve Hemite köyüne gidiyor. Bir müddet burada kaldıktan sonra Ceyhan'ın Burhanlı köyüne gidiyorlar. Burhanlı'da Arif Ağa'nın odasında kalıyorlar. Âşık Hüseyin'in oğlanları aynı gün ölüyorlar. Âşık Hüseyin kızına, "gel bakalım kızım, dertlerimizi ikimiz paylaşalım" diyor. Bir Âşık söylüyor, bir kız:

Baba:

Kalk kızım yaylaya göçek
 Ciğerime battı bıçak
 Emmi dayı gerek oldu
 Kuzulara kefen biçek

Kız:

Baba bakmadık derdine
 Bir ateş attın ödüme
 Çifte gardaş olmayınca
 Çıkmam dedemin yurduna

Baba:

Kuzular benzer olmaya
 Gücüm yetmiyor Mevlâ'ya
 Seher bize uğur gelmedi
 Kızım göçelim yaylaya

Kız:

Baba mecnunum gezerim
 Böyle mi hakkın yazarı
 İki kardaş bir de bacı
 Üç olsun garip mezarı

Baba:

Adana'nın bayırına
 At bağladım çayırına
 Ünü büyük Burhanlılar
 Kefen almış hayırına

Hüseyin'im belim büküldü
 Dışım azıdan söküldü
 Zorumuş evlat vermesi
 Gözlerimden kanlar döküldü (K28)

A-25**Âşık Hüseyin ile Yörük Kızı**

Âşık Hüseyin, Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sarıkaya köyündendir. 1912 doğumlu olup 1940 yılında vefat etmiştir. Âşık Hüseyin kışın sık sık Çukurova'ya gelir, âşıklık yaparak geçimini sağlardı. Bir seferinde yine Adana bölgesine gelirken Niğde/Aksaraylı Âşık Haydar Arslan'ı da yanına alır ve Çukurova'yı gezerler. Adana'da İmamoğlu, Kozan gibi yerleri gezmek isterler. Mevsim ilkbahardır. Sarıçam muhitine geldiklerinde Yörük aşiretleri de yaylalara gitmek için yola çıkmışlardır. Yörükler Sarıçam ormanlarının bir yerinde çadırlarını kurmuşlar, koyunu ve kuzuyu bir tarafa, develeri de bir tarafa otlatmaya sürmüşler. Bir Yörük kızı da develeri yularından tutmuş otlatırken Âşık Hüseyin bu Yörük kızına şu türküyü söyler:

Ak deveyi katerlemiş gidiyor
 Türkmen kızı bir ormanın içinde
 Sırtında bir çocuk deve güdüyor
 Türkmen kızı bir ormanın içinde

Niceleri deve çeker buncalar
 Her bakışı ciğerimi kancalar
 Kucağında çocuğuna nen çalar
 Türkmen kızı bir ormanın içinde

Ak gerdanda sıra benler sayılır
 Seni gören yiğit düşer bayılır
 Sağda deve solda koyun yayılır
 Türkmen kızı bir ormanın içinde

Durdu yol üstüne beni eğledi
 Kement attı kollarımı bağladı
 Yahyalıdan olduğunu söyledi
 Türkmen kızı bir ormanın içinde

Çiçeklerle donatmıştır başını
 Üç dört günlük ay zannettim kaşını
 Uzadır boynunu arar eşini
 Türkmen kızı bir ormanın içinde

Kara çadır düz ovada yüzüyor
 Her bakışı ciğerimi eziyor
 Ceylanlara yoldaş olmuş geziyor
 Türkmen kızı bir ormanın içinde

Hüseyin'im der ki bana mı kasdı
 Esen rüzgârlar da zülfüne esti
 Kozan'a giderken yolumu kesti
 Türkmen kızı bir ormanın içinde (K2)

A-26

Yörük Osman

Yörük Osman, Osmaniye'nin Toprakkale ilçesinden zengin bir aşiret reisidir. Yörük Osman, Âşık Hüseyin'e, kendisine bir türkü söylemesi karşılığında iki tosun (öküz) vereceğini söyler. Âşık Hüseyin de şu türküyü söyler:

A-26/1

Osman Ağam bölgesi Toprakkale
Şeref şöret coşar sellerin senin
Her yerde söylenir düşmüşsün dile
Yavuz aşiretin ellerin senin

Yörük Osman devran sürer düzlükte
Atları yarışır yeşil sazlıkta
Davar koyun bak develer sazlıkta
Yayılır sürüler malların senin

Senden bir emirsiz düğün çalınmaz
Oğlan evlendirip gelin alınmaz
Koyduğun tutan boşa salınmaz
Uzatsan yetişir ellerin senin

Toprakkale kışla yurdun var
Biner dönüm arpa buğday darın var
Ne manzaran bir seyrangâh yerin var
Uzanır her yana çöllerin senin

Beş yüz inek sağlıyor hasından
Mor koyunlar süt taşırır tasından
Vaaldaşır yatılmıyor sesinden
Ördekler kaz dolu göllerin senin

Yaz gelir aşiret yaylaya göçer
Gelen geçer çadırından yer içer
Bir yandan kervanın Halep'e geçer
Her tarafa işler yolların senin

Âşık Hüseyin'im ettim medhini
 Osman Ağa sürdürür saltanatını
 Şahlandırır al küheylan atını
 Karşılar yiğitler kolların senin

Âşık Hüseyin türküyü söyler; ama Osman Ağa öküzleri vermez. Âşık Hüseyin,
 Osman Ağa'ya kızar ve türküyü şöyle devam ettirir:

A-26/2

Ezel ezelinden bir ikrar verdin
 Nolur ikrarında dur Osman Osman
 Verdiğin tosunlar tordur gitmiyor
 Nolur arkasından sür Osman Osman

Acı söyler yüreğini yakarım
 Yol karanlık ben yolundan ürkerim
 Boynun eğri ben devenden korkarım
 Deveyin havuduna gir Osman Osman

Ağalar yanında seni güldürdüm
 Asaletin her yerlere bildirdim
 Verdiğin tosunu mundar öldürdüm
 Gızıp üleşine ür Osman Osman

Toplanmış ağalar meclise uyuk
 Senin gibi merkebi dışında goyuk
 Asaletin belli kulağın büyük
 Darılma sözüme zır Osman Osman

Meğer yalan imiş verdiğin sözün
 Ağalar yanında gara olsun yüzün
 Bir karıştan fazla geliyor ağzın
 Kuruttun göçeği dur Osman Osman

Arapça söylerim adını imar
 Sabahhınan kalkar eylerim tımar
 Sırtına yakışır bir acar semer
 Çekmen mi odunu tor Osman Osman

Der Hüseyin'im sözüm burada biter
 Ataşın yanmadan dumanın tüter
 Namusun var ise bu sana yeter
 Gezme şu dünyada öl Osman Osman (K50)

A-27

Kul Haşim

Kul Haşim bundan yüz-yüz elli sene önce Kadirli yöresinde yaşamıştır. Kul Haşim, bilindiğine göre, çok küçük yaşta anasını ve babasını kaybetmiştir. Bunun için arada yetişmiş, Gâvur Dağları yani güney illerinde; düğünlerde, oda sohbetlerinde saz çalmış, türkü söylemiş ve hikâye anlatmıştır. Kul Haşim bir gün “Ağalar Meydanı” denilen bir yerde Döndü adında bir kıza âşık olur. Daha sonra Döndü'nün aşkıyla çalıp söyler. Döndü'yü gördüğünde ona ilk söylediği türkü:

A-27/1

Ağalar Meydanı'nda bir güzel gördüm
 Kaşı gözü görünmüyor karadan
 Huri mi melek mi inmiş semadan
 Yoksa böyle güzel çıkmaz buradan

Usûldür boyları, belleri ince
 Daha el değmemiş gülleri gonca
 Aklımı yitirdim bir kez görünce
 Ah neyleyim engel çıkmaz aradan

Eladır gözleri benzer fincana
 Süzüp de bakışı kâr etti cana
 Ağzında dişleri uygun mercana
 Dizilmiş dimağa bir bir sıradan

On üç on dördünde sarmanın çağı
 Yanakta kurulmuş halkalı beği
 Ağ gibi parlıyor göksünün ağı
 Bir çift yıldız doğmuş gece yarıdan

Kul Haşim'im derde tükendi çarem
 Verip de almaya yok beş param
 O yârin elinden olurum verem
 Eğer sabır vermez ise yaradan

Kul Haşim Döndü'süne yakın olabilmek için Döndü'nün köyüne yerleşir, yerleşir ama yaz gelince Döndü'nün ailesi, Döndü'nün arkadaşı Gülüzar'ın ailesiyle birlikte yaylaya gider. Güz geldiğinde Gülüzar ve ailesi köye gelir; fakat Döndü ve ailesi geri gelmez. Üstelik Döndü'yü babasının başkasına verdiği haberi yayılır. Kul Haşim bu haber üzerine şu türküyü söyler:

A-27/2

Yaz geldi yaylaya gitti sevdiğim
 Gülüzar döndü de Döndü'm dönmedi
 Unuttu ikrarı, ahtı ne deyim
 Gülüzar döndü de Döndü'm dönmedi

Bilmiyorum herhal bana naz etti
 Ayrı düştük düşmanlar mı göz etti
 Tez dönerim dedi yemin söz etti
 Gülüzar döndü de Döndü'm dönmedi

Noldu bre felek bu bize noldu
 Gönlümün çiçeği yaylada kaldı
 Dağlar mı salmadı kim engel oldu
 Gülüzar döndü de Döndü'm dönmedi

Ferhat olup ağca dağı deleyim
 El eyle de sümbül saçlım geleyim
 Hasta mı sayrı mı nerden bileyim
 Gülüzar döndü de Döndü'm dönmedi

Yüz sürdüm yalvardım türbe taşına
 Duman çöktü Dırılı'nın döşüne
 Kahırlandım şu feleğin işine
 Gülüzar döndü de Döndü'm dönmedi

Kul Haşim'im iflah olmam kalana
 Varın söylen şu ömrümü çalana
 Bundan sonra bağım döner talana
 Gülüzar döndü de Döndü'm dönmedi (K2)

A-28

Âşık Mehmet ile Meryem

Kadirli yöresinde yaşayan Âşık Mehmet diye isim yapmış bir halk ozanı varmış. Bu ozan Çukurova'yı, Toroslar'ı daha doğrusu güney illerini gezip gezginci âşıklığı sürdürürken başından şöyle bir olay geçer:

K. Maraş ilinin, Afşin ilçesinin Tanır nahiyesinden olan Yazıcıoğulları'ndan Hamdi isminde bir bey vardı. Bu bey çiftçilikten daha ziyade malcılıkla uğraşır. Bu yüzden yaz aylarını Binboğa dağı yaylalarında, kışı ise Çukurova'da geçirirdi. O sene yazın kurak geçmesi nedeniyle otlar azalmış. Tanır yöresinden olan bu bey güz mevsimi gelirken, Çukurova'ya inmeyi ve mallarını rahat otlatılabileceği bir yere öteki malcı aşiretlerden önce bulup yerleşmeyi düşünür ve ona göre hareket eder. Bey, Tanır obasından göçer ve Toroslar'dan aşağı, Savrun Çayı kenarından olmak üzere Ceyhan Nehri kıyılarını takip ederek mallarını kışın otlatılabileceği bir yer bulmak için konaklaya konaklaya Misis muhitine varır. (Misis, doktorların piri olan tabipler tabibi meşhur Lokman Hekim'in üzerinden geçtiği köprüünün ve civarındaki yerleşim merkezinin adıdır. Lokman Hekim ölümsüzlük otunu Hasan Dağı ve Cebeli Nûr Dağı dedikleri dağda bulup defterine yazdıktan sonra Misis Köprüsü'ne yönelir. Hızır Aleyhisselam, Lokman Hekim'i lafa tutar ve elindeki deftere, yani ölümsüzlük otunun, ölümsüzlüğe çare bulma formülünün yazılı olduğu deftere çarparak Ceyhan nehri'ne düşmesine

sebeplendir. Bir rivayete göre; o defterin yapraklarından bazılarının arpa ekili bir tarlaya sel sularıyla düşmesinden dolayı o tarlanın toprağının ve arpanın birçok hastalığa şifa olacağını Lokman Hekim anlatır. Tabii ki Lokman Hekim o defteri Ceyhan Irmağı kıyılarında ararken birkaç sayfasını bir arpa tarlasında bulur; ama yapraklarındaki formülü su sildiğinden, bir de aradan uzun bir zaman geçtiğinden okuduklarını anlayamaz, Allahü-teâlâ unutturur. Böylece ölümsüzlük otu da yok olur gider. Misis'in meşhur olması bu olay nedeniyledir.

Gelelim Tanırlı aşiret beyine. Hamdi Bey Misis yöresinde konaklarken Âşık Mehmet aşiret Kadırlı'den geçtiği sırada Meryem'i görmüş ve âşık olmuştur. Âşık Mehmet o aşiretin nereli olduğunu ve hangi yöne gittiğini öğrenmiş. Daha sonra Meryem'in babasının peşinden Misis'e kadar gider ve beyin çadırını bulur. Meryem'i tekrar görür, Meryemde Mehmet'i görür ve anlaşılır. Âşık Mehmet birkaç gün Meryem'i tekrar tekrar görmek için oralarda gezinirken Misis'teki o meşhur Lokman Hekim köprüsünde sanki nöbet tutar. Ara sıra Misis yakınlarındaki köylerde gezinip durur ve Tanırlı aşiret beyinin Meryem ismindeki kızına âşık olduğunu söyler. O yörenin insanları da Âşık Mehmet'e yardımcı olmak isterler. Herkes Mehmet'e sahip çıkar. Mehmet her gün bir köyde oda sohbetlerine katılır, düğünlerde saz çalıp türkü söyler.

Âşık Mehmet Misis köylerinde öyle gezmekle hiçbir şey yapamayacağını anlar. Bazı insanlardan akıl danışırken birisi, “ulan Âşık Mehmet, ben duydum ki Meryem'in babası mallarına çoban arıyormuş, sen gel âşıklığı şimdilik bir kenara bırak, iyi çobanlık yaptığını söyle ve beye çoban ol, Meryem'e daha yakın olur her gün görür konuşursun”, der.

Bu plan Mehmet'in kafasına yatar ve Meryem'in babasına çobanlık yapabileceğini söyler. Bey de Mehmet'le anlaşır ve mallarına çoban tutar. Mehmet çobanlık yaparken Meryem'i az çok görür. Günler, haftalar, aylar böyle geçip giderken bey, Mehmet'le Meryem'in hallerinden şüphelenir ve öbür çobanlardan Mehmet'i sorar. Çobanların içinden Meryem'de gözü olan bir çoban durumu beye anlatır, bey de Mehmet'i kovar. Mehmet çobanlıktan kovulur; ama Misis dağlarından pek uzaklaşamaz, ara sıra Misis'e uğrar. Bir gün yine bir düğünde çalıp söylerken aklına Meryem'i düşer ve şöyle bir türkü söyler:

A-28/1

Misis köprüsünde bir güzel gördüm
Teketek başına bekler oturur
Elbette Leyla'dır Mecnun'u vardır
Bu Leyle Mecnun'un bekler oturur

Bu güzel öyle ki benzeri yoktur
Aşk ile deli olanı çoktur
Kaşları yay olmuş kiprikler oktur
Yaralı sinemi oklar oturur

Gümüş kemer takmış ince beline
Sırma katmış saçlarının teline
Halden bilmezlerin düşmüş eline
Söylemez sırrını saklar oturur

Babası zalimmiş halden bilmedi
Dinsiz imiş hiç imana gelmedi
Belki gelir deyi Âşık Mehmet'i
Ara sıra uğrar yoklar oturur

Mehmet köylerde gezip dolaşır, bazen de Meryem'den haber alabilmek için Misis'e uğrar durmuş. Bey de, "Ne olur ne olmaz yani falan ağanın, beyin kapısındaki çobanla kızının arası iyiymiş." lafında korktuğu için Misis diyarından erkenden göçmeyi kafasına koyar. Bir gün aşirete göç emrini verir. Çadırlar yıkılır, göçler yüklenir. Mallar yola çıkacağı zaman Meryem ateş yükseltici bir yabancı ot yer ve hastalanır; çünkü artık Âşık Mehmet'i bir daha göremeyeceğini bilir. Aşiret Misis'te birkaç gün daha beklemek zorunda kalır. Mehmet de o günler de yine Meryem'i görmek için Misis'e gelir ve Meryem'in babasının aşiretinin göçeceğini öğrenir. O sırada Meryem de biraz iyileşir. Bunun üzerine bey tekrar göç emri verir. Âşık Mehmet sabahleyin erkenden Misis köprüsünün bir yerine şöyle duldalanır. Beyin göçü de Misis köprüsünden geçerken, Meryem de göçün başında develerin başını çekiyormuş. Âşık Mehmet gizlice Meryem'e, "Meryem artık gidiyor musun", diye sorar. Meryem de artık gideceklerini söyler ve Allahaismarladık der. Âşık Mehmet ne yapсын, elinden ne gelir.

Göç gittikten sonra Âşık Mehmet köprüsünün korkuluk taşının üstüne oturur ve sazını alır eline. Meryem'in gideceği yerleri sazıyla şöyle anlatır:

A-28/2

Aşağıdan yukarı Misis derbendi
 Bir yel esti gene bendim bozuldu
 Allahısmarladık deyince yârim
 Gözlerimden kanlı yaşlar süzüldü

Uçuk'tan kalkınca Yarbaşı doğru
 Anavarza Çarsıntı'nın bir uğru
 Fırkatınan söyler Şefre'nin oğlu
 Benim yârim gurbet ele düzüldü

Erken kalkın Çarsıntı'nın gölünden
 Doğru geçin Ağmezar'ın yolundan
 Karsın bükü Kızıllı'nın belinden
 Dede'ye varınca bendim bozuldu

Bir gurban alın da Dede'ye varın
 Varın da Dede'den bir öğüt alın
 Süleymanlı yakın Kala'ya konun
 Bizim eller sarp yollara düzüldü

Zindağan derler de bir hoşça yayla
 Çık Yoğunoluk'a gör tahta heyle
 Garıcık Gedik'in Öşür'e söyle
 Büğemen'in pınarları buz oldu

Der Âşık Mehmed'im öğüt alıcı
 Gönül arzeyledi Çokak'ın ucu
 Çık Başıgedik'e gözle mazgacı
 Kayranlı'ya yurttaşları düzüldü (K2)

A-29

Âşık Molla Veli ile Iraz

Gacar Yörükleri, Kozan'dan aşağı İmamoglu, Ceyhan ve Yumurtalık köylerinde kışlar, yazın da Toroslar'a ve Erciyes'e ve daha çok da Niğde'nin Munbuç yaylarına kadar çıkar, son güz ayına kadar kalır, koyun ve develerini otlatır, Çukurova'nın sıcağından ve sineğinden uzak dururlardı. Bu Gacar Yörüklerinde bundan yüz sene evvel şöyle bir aşk olayı yaşanmış:

Gacar Yörükleri'nden Molla Veli isminde bir delikanlı aynı aşiretten Molla Mehmet'in halası olan Döndü isminde bir kıza âşık olur (Molla Mehmet, günümüz âşıklarından Gümürdülü Âşık Duran Şihlioglu'nun babasıdır). Molla Veli, Döndü diye türkü söylemeye utanır ve korkar; çünkü Döndü'nün yeğeni Molla Mehmet, Fransızlara karşı savaşan eşkıya çetesinin başıdır. Bu yüzden Molla Veli Döndü'nün ismini Iraz olarak değiştirir, bundan Döndü'nün de haberi vardır. Iraz aşiretler arasında, çok güzel olduğu için, beğenilir, her gören ona âşık olur, gönül vermiş.

Bir göç mevsimi sırasında Iraz'ın babasının göçü Adana'nın köprüsünden geçerken Adana valisi Iraz'ı görür ve Iraz'a gönül düşürür. Iraz'ı ister; fakat babası Iraz'ı vermez. Vali de bunun üzerine sudan bir bahane ile eskiden dört köyden meydana gelen bugünkü Kürkçüler köyündeki Hacı Müminli Mahallesi'nin olduğu yere bunları iskân eder. Vali, Iraz'ın babası olan Mahmut Kâhya'yı mahpusa attırır. Iraz'ın babası Mahmut Kâhya, adamlarından konuşmasını iyi bilen birkaçını İstanbul'a gönderir. Bu adamlar İstanbul'da padişahın huzuruna çıkıyor ve durumu, yani valinin bir kız yüzünden kendilerine hakareten konup göçmeyi yasakladığını, Çukurova'nın en sıcak ve en verimsiz yerine iskân ettiğini fasih bir lisanla anlatıyorlar. Padişaha, konar-göçer Yörük aşireti olduklarını, yazın yüksek dağlarda kışın da Çukurova'da olmak zorunda olduklarını, bu durumda hayvanlarının kırılacağını, kendilerinin de hastalanacaklarını anlatıp padişahın ellerine bir ferman verilmesini istiyorlar. Padişah da anlıyor ve bunların eline, valiye verilmek üzere, iki nüsha ferman veriyor. Bunun üzerine vali mahpustaki Mahmut Kâhya'yı serbest bırakıyor. Mahmut Kâhya bırakılınca aşiretine göç emrini veriyor. Bir gün gece yarısı göç yola çıkıyor ve Niğde yaylalarına doğru gidiyor. Biz gelelim Âşık Molla Veli'ye. Âşık Molla Veli, Iraz'ın Niğde'nin Bulduruç yaylasına gittiğini öğreniyor ve Iraz'ın Bulduruç'a giderken nerelerden geçeceğini şu türküyle söylüyor:

A-29/1

Boğum boğum kınalıdır parmağı
 Bir gören bir daha ister görmeyi
 Sana derim sana Seyhan Irmağı
 Salma kondur salma kız Iraz'ımı

Ne kadar ettik ki cilveyi nazı
 Ağzımda tüketti kelamı sözü
 Sana derim sana Gülek Boğazı
 Salma kondur salma kız Iraz'ımı

Dizimin kalmadı bitti dermanı
 Şıhlılar katlime yazdı fermanı
 Sana derim sana Gâvur Harmanı
 Salma kondur salma kız Iraz'ımı

Yine de halime binlerce şükür
 Fakir diye beni gördüler hakir
 Bir yanı Bürücek bir yanı Tekir
 Salma kondur salma kız Iraz'ımı

İlgıt ılgıt eser aşşağı yeli
 Ne kadar asıymış Şıhlının Veli
 Sana derim sana Bulduruç Beli
 Salma kondur salma kız Iraz'ımı

Ben derdinen kederinen doluyum
 Aklım ermez oldu gayrı deliyim
 Gacarlardan Âşık Molla Veli'yim
 Salma kondur salma kız Iraz'ımı

Âşık Molla Veli yolda yolakta Iraz'ını sora sora gider. Köylerde türkü söyleye söyleye gittiği için Bulduruç'a ancak güzün varıyor. O zaman da Iraz'ın babasının göçü

yayladan Çukurova'ya hareket ediyor. Âşık Veli bu sefer de uğradığı yerlere Iraz'ını sora sora Çukurova'ya doğru gidiyor ve şu türküleri söylüyor yolda:

A-29/2

Ereğli'den çıktı sökün eyledi
Arayat'ı Çiftehan'ı boyladı
Kadir Mevlam böyle netti neyledi
Adana'ya bir kız geçti gördün mü

Ay doğmadan Akköprü'yü geçti mi
Gün doğmadan mah yüzünü açtı mı
Şeker Pınarı'ndan bir su içti mi
Adana'ya bir kız geçti gördün mü

Tekir'e varınca hava bulandı
Göçün önü Fındıklı'ya dolandı
Benim yârim Kavalı'dan sulandı
Adana'ya bir kız geçti gördün mü

Yandımola Adana'nın feneri
Molla Veli'm dolanıyor kenarı
Yanık han'ın ulu Koca Çınar'ı
Adana'ya bir kız geçti gördün mü (K2)

A-30

Bekir Ağa

Bundan 60-70 yıl önceleri, radyonun televizyonun olmadığı dönemlerde, radyo ve televizyonun görevini âşıklar yaparmış. Âşıklar köyden köye, ilçeden ilçeye gezerler, bir ağanın köyün ileri gelenlerinin evinde, konağında, haftalarca türküler söylerlermiş. Karacaoğlan soyundan olan âşığın yolu, bir gün Andırın'ın kazası olan Köleli köyüne düşer. Âşık, sözü dinlenen, sofrası açık Bekir adında bir ağanın evine misafir olur. Zaten ağanın olduğu yerde bir başkasının misafir etme şansı olmazmış. Bir benzerlik ki âşığın adı da, ağanın adı da Bekir'dir. Âşık, ağanın evine vardığında döşekler atılır, sofralar kurulur ve iyi bir ziyafetten sonra, köy halkına âşık geldi diye haberler salınır.

Bu haberi duyan köylüler ağanın evinde toplanırlar, âşık da gece geç vakitlere kadar çalar, söyler, halkı dinlendirir. Ağa, “arkadaşlar vakit geç oldu, yarın Andırın’a gideceğim, yatalım âşık da rahat etsin” der. Bunun üzerine halk dağılır.

Bekir Ağa’nın güzel mi güzel bir de hanımı vardır. Ağa, hanımına yatmadan önce tembih eder, “yarın ben çok erken gideceğim, sakın ola âşığımızı iyi ağırla, saygıda kusur eyleme, illa ki gitmek isterse de, şu bir altını âşığa ver” der. Sabah olur, ağa erkenden Andırın’a gider. Bekir Ağa’nın hanımı da aşığın kahvaltısını hazırlar. Âşık kahvaltısını yaptıktan sonra, “hanımım bana müsaade artık, ben gideyim, yolcu yolunda gerek” diyerek kalkar. Ağanın hanımı, “dur o zaman, âşık bana bir türkü söylemeden gitme” der. Âşık ne kadar olmaz dese de ağa hanımının ısrarına daha fazla dayanamaz, sazını kucağına alır ve şu türküyü söyler:

Sabahtan uğradım ben bir geline
Bilmem aslını da nereli gelin
Haber aldım ben bir ehl-i kâminden
Kazası Andırın köyü Köleli gelin

Evlerinin önü derin dereli
Durulur mu gelin seni görelî
Uydurmuş gaziyi perçem sıralı
Top zülûf gerdanlı turalı gelin

Kuluncunu döver evrim belikler
Işılaşır gümüş düğme ilikler
Ayrılır mı seni gören yiğitler
Yüzünde benleri sıralı gelin

Diyor Âşık Bekir hayım hay oldu,
Nerde güzel görsem aklım zay oldu,
Gayrı mümkün bu dert bende ey oldu
Evvelden yüreğim pareli gelin **(K42)**

A-31**Deli Divane**

Gezgin âşıklığın yaygın olduğu yıllarda âşıklara çok önem verilirmiş. Şimdiki gibi radyo, televizyon, bilgisayar yoktu. Âşıklar canlı canlı çalar, söylerler. Sazları ile sözü mayalanan, sesi ile söze mana katan kişilere âşık denirdi.

Gezgin âşıklığın moda olduğu dönemlerde, Deli Divane adında bir âşık bir gün akşama doğru Kahramanmaraş'ın batısında, Düldül dağı eteklerinde bir evin kapısını çalar. Ev sahibi kapıyı açar. Âşık Deli Divane, “gidecek yerim yok garibim, Tanrı misafiri alır mısınız”, der. Ev sahibi, âşığı buyur eder, karnını doyurur. Sonra âşığa, “bizim köy odamız var, buyur oraya gidelim”, der.

Çıkıp köy odasına varırlar varmasına bizim âşık padişah gibi karşılanır. Âşığın geldiğini duyan köylüler birbirlerine haber edip toplanırlar. Kimi içeride, kimi dışarıda âşığı dinlerler. Gençler hizmet eder, çaylar, ayranlar içilir.

Türkü merakı olan genç kızlar, delikanlılar âşığın ağzından çıkan türküleri, manileri bir bir öğrenirler. Âşık bir ara sazını duvara dayar, ayakyoluna gider. Dönerken gözü esmer güzeli bir kıza takılır. Alır sazı eline, dertli dertli çalıp söylerken kızla göz göze gelir. Gelir ya içine ılık ılık bir şeyin aktığını hisseder. Kıza âşık olmuştur. Acaba kız da beni sevdi mi diye kıza bir türkü yakar. Kızım sana söylüyorum, sen işit dercesine, el altından, dil altından bakalım ne söyler:

A-31/1

Kaşın kara gözün ela
Benziyorsun gonca güle
Tatlı dilin dönmüş bala
Güzel senin senin senin

Güller gülü gülü müsün
Kız aşkımın yolu musun
Bakışların milyar değer
Kara kovan balı mısın

Al yanağın olmuş elma
 Benden başkasına gülme
 Ak gerdanın ballı hurma
 Güzel senin senin senin

Güller gülü gülü müsün
 Sen sevdamin yolu musun
 Gülüşlerin düvel değer
 Torosların balı mısın

Gonca güller gülü müsün
 Sen aşkımın yolu musun
 Duruşların vatan değer
 Yüce dağlar karı mısın

Sallanışın güle benzer
 Gel gönlüme etme nazar
 Güzelliğin ömre bedel
 Güzel senin senin senin

Türküden sonra herkes âşığı alkışlar, tebrik eder. Türkünün o kıza söylendiğini kimse fark etmez; fakat kız hemen anlar. Gece ilerler, şenlik biter. Âşık Deli Divane orada kalır. Durumu köyün ileri gelenlerine anlatır. Kız babasına dünür varılır. Kızı âşığa bitirirler. Kızın babası, köyün ağası ve köylülerin yardımıyla dillere destan bir düğün yapar. Güreşler tutulur, oyunlar oynanır.

Aradan sekiz ay, bilemedin bir sene geçer. Âşık Deli Divane ve karısı çok mutlu günler geçirirler. Günlerden bir gün Âşık Deli Divane karısını karşısına alır, “karıcığım, ne olur beni bir yol dinle ve anlane olur. Ben gezginci âşığım. Özüm, gözüm, gönlüm, sözüm, sazım efkârla dolu. Ben gurbete çıkmalıyım”, der. Karısı ağlar, feryat eder ama ne fayda, adı üstünde Deli Divane. O zamanlar gurbete gidenler atla, eşekle gider, yıllarca dönmezlermiş. Âşık Deli Divane bir kış günü, karlı Düldül dağlarından Çukurova’ya doğru yola çıkar. Karısının ağzından Âşık Ali Anbarcı şu türküyü söyler:

A-31/2

Çığ düşecek Gâvurdağ'dan üstüne
Gel gitme sevdiğim özletin beni
Senin kokun buralardan silinir
Kal gitme sevdiğim sızlatın beni

Yokluğunla yanar aşkın odası
Eritir gönlümü hasret sevdası
Bitirin gençliği de kalmaz faydası
Yol gitme sevdiğim söyletin beni

Yedi sene az mı sayılır sanma
Gurbet kahırlıdır sakın aldanma
Elde güzel çoktur eğlenip kalma
Gül gitme sevdiğim közletin beni

Harama da Âşık Ali'm harama
Yar ahı alan düşer vereme
Öldüğüm duyarsan beni arama
Öl gitme sevdiğim bozlatın beni (K53)

A-32

Âşık Kenan

Adana'ya bağlı Aladağ ilçesinin Gerdibi köyünden Âşık Kenan askerlik çağı geldiğinde askere gitmeden önce sevdiğini son bir kez görmek istiyor. Yaz ayları olduğu için âşığın sevdiği ve annesi İmamoğlu'nun Danacılı köyünde pamuk toplamaktadırlar. Kızın annesi de kızını âşığa vermek istemiyor. Âşık Kenan sevdiğini burada görüyor ve vedalaştıktan sonra birliğinin yolunu tutuyor ve şu türküyü söylüyor:

Gerdibi'nden çıktım da düştüm yollara
Geri dönüp de bakmadım ellere
Yürüye yürüye de vardım göllere
Gelmedi araba dur bize galan

Bir araba gelir de almadı bizi
 Her daim görmeyi de istiyom sizi
 Sonunda gördük de bir gara guzu
 İşletme önünde de dur bize galan

Saat beşte de arabaya binince
 Kapızı çıkıp da ırampaya dönünce
 Çadırılı denilen yere varınca
 Bozuldu araba in bize galan

Şöferler gelip de ona baktılar
 Motorun yanını söktüler
 Akisi kırılmış da hemen taktılar
 Siz birez ileri var bize galan

Otele girdim de uykum gelmiyor
 Öbür arkadaşlar yatar bilmiyor
 Dönerin sağa sola da sabah olmuyor
 Gece nasıl geçti sor bize galan

Terene bindim de düştüm Adana yoluna
 Sızı oldu dizlerime goluma
 Akşama vardım da İmamoğlu'na
 Danacılı'ya motor var bize galan

Otobüse bindim de düştüm Adana yoluna
 Bülbül âşık imiş de gonca gülüne
 Herkiş kâğıdını almış eline
 Ediremit nerede sor bize galan

Şubeden kâğıdımızı alın dediler
 Tren gelecek kalın dediler
 Geldi tren dolun dediler
 Trenin içi dar bize galan

Dokuzuncu ayda da asker ettiler bizleri
 Hep ağlattılar gelinleri kızları
 Bütün halkla dolmuş Adana'nın düzleri
 Sehere çıkmış el bize galan

Trene bindim de tren almıyor
 Anneler ağlıyor yüzü gülmüyor
 Biz garibiz bizi kimse bilmiyor
 Bir yudum su ver bize galan

Trene bindim de çekti yokuşa
 Her daim yollarım uğruyor gışa
 Dolanıp askerlik gelince başa
 Güler mi dost, düşman el bize galan

Yavru şahan gibi yüksek yuvalar
 Çöllerde tazılar ceylan kovalar
 Pozantı dağları yalçın kayalar
 Yağmasın üstüne gar bize galan

Konya'yı da gece geçtim görmedim
 O gızın güllerini deremedim
 Asker oldum bir yadırgarcık vermedin
 İşte bu ayrılık zor bize galan

Dörtüzelli kuruş aldılar bizden
 İki senelik de ayrıldım sizden
 Bir selam da gelmese o zalim gızdan
 Çek hançeri vur bir galan

Yeter Âşık Kenanım söyleme galan
 Sakın kaybetmesin destanı alan
 Çavuşlar gözüme bir kara yılan
 Dinleyin sözümü der bize galan (K4)

A-33**Köse İbrahim**

1960 yılında Köse İbrahim isimli biri koyunları için bir çoban tutar. Çoban 12-13 yaşlarındadır. Yevmiyesi 1 liradır, yani 365 güne karşılık 365 lira alacaktır. Köse, çocuğu köle gibi kullanacaktır. Çocuk Kastal, Alicik Mehmet ve Gezer İsmail’le birlikte çobanlık yapmaya çıkarmış. Kastal da Köse’yi pek sevmezmiş. Çocuğa akıl vermiş ve Köse’nin parasını çalmasını öğütlemiş. Bu da çocuğun aklında yer eder. Çocuk bir iki gün sonra Köse’nin cebine bakar ki cebinde poşete sarılı bir tomar para var. Bu tomar içerisinden 3 tane yüzlük alır ve Köse’den izin isteyerek annesinin yanına gider. Çocuk öyle bir gider ki sanki yangından mal kaçıtır. Çocuğun bu durumu üzerine Köse bir şeyler çaldığını anlar ve parasını saymaya kalkar ve çocuğun parasını çaldığını anlar ama çocuk çoktan kaçıp gitmiştir. Köse kısa yollardan kestirmelerden çocuğun gidebileceği yerlere bakar. Bir yolun çatında durur ve gelen arabaları kontrol etmek ister, birini durdurur içinde yaralıları vardır. Kapıya asılır terlik ve başındaki takke düşer farkına bile varmaz. Çocuğu bulamaz, derken bir araba daha gelir. Köse, çocuk içinde olabilir diye bu arabanın da önünü keser ama içinde çocuk yoktur. Arabanın içinde Aslantaş Barajı’nın krokisini çizmeye gelen mühendisler vardır. Köse arabayı durduğu için mühendislerden dayak yer. Köse arar tarar çocuğu bulamaz ve koca mazının altına gelir, gözleri kararır mazının altına düşer kalır. Köse’yi görenler ölüyor diye sağa sola haber verirler. Herkes toplanır bakarlar ki Köse para, para diye sayıklar. Bir bardak su getirirler ve Köse’ye içirirler. Kafasına su dökerler, Köse ayılır, ayakkabısını takkesini giydirebilirler. Köse de, “benim geldiğim bu yolu beygir olsa gelemezdi”, der. Köse tekrar çocuğu aramaya koyulur yolda gördüğü kişiler “çocuğun bir horoz ve bir paket sabun aldığı” söylerler Köse hayıflanmaya başlar, “gitti paracıklar” diye. Derken çocuğu görür ve yakalar; fakat çocuk bir fırsatını bulur ve Köse’nin elinden kaçır, teyzesinin kızının evine saklanır. Derken Köse de çocuğun ardından o eve gelir ve teyzesinin kızına çocuğun nerede olduğunu sorar, evi aramaya başlar. En sonunda çocuğu bulur; fakat çocuk yine Köse’nin elinden kaçır. Köse, çocuğun teyzesinin kızıyla tartışmaya başlar, kadın iri yaradır ve Köse’yi bir güzel hırpalar. Çocuğun çaldığı parayla horoz ve sabunu da verir. Köse, parayı, sabunu ve horozu alır, geri döner. Köse, yolda Kastal’la karşılaşır. Kastal ne olduğunu sorar. Köse de başından geçen her şeyi anlatmaya başlar. Kastal da bu olanların hepsini Âşık Tuz Mustafa’ya anlatır. Tuz Mustafa da bunun üzerine bir ortamda Köse’nin başından geçen olaylara şu türküyü yakar:

A-33/1

Parayı belledin yandın tutuştun
 Durmadın çocuğun peşinden koştun
 İbiş mezarından yel gibi aştın
 Değirmene kadar verildim çocuk

Ordan yukarısı Çitli'nin ili
 Bak bana ne yaptı kâfirin dölü
 Gayet işlek imiş boyalı yolu
 Cipin kapısına sarıldım çocuk

Paranın acısı beni yakıyor
 Ölüm bana burcu burcu kokuyor
 Taş elimde gözüm cipe bakıyor
 Yolun ortasına gerildim çocuk

Akıl ermez bu çocuğun işine
 Bak neler geldi de benim başıma
 Ayak yalın geldim katın başına
 Atalan'a vardım da yoruldum çocuk

Koca mazı sana geldim yoruldum
 Kucak açtım bedenimden sarıldım
 Öldüyüdüm çocuk geri dirildim
 Beni öldürüp de dirilttin çocuk

Daha sonra şöyle devam etmiş:

A-33/2

Dolanı dolanı gelmiş
 Çocuğun yerini bulmuş
 On liraya horoz almış
 Kapıdan öttürün gayrı

Bu sene de mallar zabın
 Dikilmiş muşambadan kabın
 Topladı getirdi sabun
 Dükkânda sattırın gayrı

Para buna gelmiş acı
 Çocuktan almış öcü
 Yetmemiş geline gücü
 Tutun can attırın gayrı

Tuz Mustafa'm bilememiş
 Bir it bunu dalamamış
 On lirasını alamamış
 Kumardan üttürün gayrı (K6)

A-34

Keklik

Âşık Cemali Mersin'in Gülnar İlçesinde 1850'li yıllarda doğmuş, 1900'ün başlarında ölmüştür. Âşık Cemali, Karacaoğlanlar, Dadaloğulları, Âşık Veyseller, Âşık Feymaniler, Âşık İmamiler kadar güçlü âşıklık yeteneğine sahiptir. Ancak ücra bir köşede olduğu için onlar kadar tanınmamıştır. Âşık Cemali'nin günümüze kadar ancak 6-7 eseri gelebilmiştir. Bu eserler arasında en bilineni "Keklik Hikâyesi"dir. Âşık Cemali, Gülnar'ın Örenpınar Köyü'nde doğmuştur. Yetenekli bir âşık olmanın yanı sıra usta bir de avcıdır. Bir gün Ermenek'in Barcın Yaylası'nda bulunan bir arkadaşından bir keklik yavrusu, palaz ister, bu isteğini de kendine has âşıkâne üslubuyla yazmış olduğu mektubunda dile getirir ve der ki:

A-34/1

Gönül müpteladır bilmem nesinden
 Misli görülmedik palaz olmalı
 Üç dirhem od yiyen tüfek sesinden
 Akli ayrılmadık palaz olmalı

Barcın yaylasından olmalı nesli
 Çifte ıscırıklı kabaca sesli
 İbrahim Paşa ünlü devlet nefesli
 Göynü yorulmadık palaz olmalı

Bozdoğan mıdıklık şahin suratlı
 Seyrecik alalı sarkık kanatlı
 İngiliz bakışlı Moskof inatlı
 Daha kurulmadık palaz olmalı

Cemali'nin derdi cümleden aşkın
 Bir çatal imanlı kaşları düşkün
 Gözleri küçücük kendisi coşkun
 Akıp durulmadık palaz olmalı

Bu mektubu alan Âşık Cemali'nin Barcın Yaylası'ndaki arkadaşı hemen Cemali'nin istediği özelliklerde bir palaz bulur ve Barcın Yaylası'ndan Örenpınar Köyü'ne gitmekte olan bir atlıya kafes içerisinde teslim eder, “aman ha aman bu palazın başına bir iş gelmesin” diye de tembihle bulunur. Atlının görevi bu palazı sağ salım Örenpınar Köyü'nde bulunan Âşık Cemali'ye ulaştırmaktır. Örenpınar Köyü ile Barcın Yaylası arasındaki mesafe eskilerin tabiriyle, “at ile bir gece bir gündüzlük” yoldur. Atlının Koşutaşı adı verilen bir mevkide konaklaması gerekir ve burada bir yörük çadırına rastlar. Çadırın sahibi de avcı olsa gerek, palazı görünce gözyaşlarına engel olamaz ve, “kimin bu palaz, nereye götürüyorsun bu keklığı” diye sorar. Atlı da, “vallahi Örenpınar'da Âşık Cemali diye biri varmış. Barcın Yaylası'ndan bir arkadaşı gönderdi, ben de ona götürüyorum” der. Çadırın sahibi atlıdan bu keklığı istese atlı vermeyecek, para da teklif etse kabul etmeyecek biliyor. Bu nedenle gece atlı uyurken kafesteki erkek palazı alıp yerine dişi bir palaz bırakır. Sabah olur atlı uyanır ve kafesteki palazı alıp yoluna koyulur. Palazların değiştirildiğini anlamayan atlı Örenpınar Köyü'ne varır ve köylülere Âşık Cemali'nin nerede olduğunu sorar ve köyün meydanında olduğunu öğrenir. Barcın'daki arkadaşının göndermiş olduğu palazı Âşık Cemali'ye teslim eder. Âşık Cemali hangi keklığın hangi yöreye ait olduğunu bilebilecek kadar usta bir avcıdır. Kafesteki palaza bakar ve başından geçenleri şu şekilde dile getirir:

A-34/2

Böyle benim tesellimden olmalı
Göndermişler sarı saçlı bir gelin
Gendim gedip bir erkeğin bulmalı
Göndermişler inci dişli bir gelin

Erkek değil hem temeli nazlı
Yumurtadan kız doğurmuş anası
Bozulmamış ellerinin kınası
Süzülüyor ağırbaşlı bir gelin

Aslını sorarsan Koşutaşı'ndan
Dişi tülek şüphe etmem yaşından
Birkaç nikâh geçmiş bunun başından
Usul boylu kara kaşlı bir gelin

Cemali'nin duman tüter serinden
Eller bize hile etmiş yerinden
Bir dişiyi ayırmışlar erinden
Durmaz ağlar gözü yaşlı bir gelin

Âşık Cemali o yıl hacca gider ve orada Hakk'ın rahmetine kavuşur. İşte eren, evliya gözüyle bakılan bu aşığa nasip olmayan Koşutaşı'nda kalan erkek palazın neslinin hala devam ettiği rivayet edilir (K4).

A-35

Cepte Para Yok

Âşık Veysel “Cumhuriyet” adlı şiirini, cumhuriyetimizin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'e dinletmek için Sivas'ın Şarkışla İlçesi'nin Sivrialan Köyü'nden yanında adaşı ve refakatçisi olan Veysel adlı bir genç ile yaya bir şekilde yola çıkar. Ankara'ya geze geze, çala söyleye üç ayda varır; fakat Mustafa Kemal'i orada bulamaz. Ancak oradaki yetkililer Âşık Veysel ile ilgilenir ve Veysel'i bir gazeteye götürürler. Bu sayede Veysel “Cumhuriyet” adlı şiirini neşredebilme fırsatını bulur. Veysel'in şiiri gazetede yayımlanır ve halk tarafından çok beğenilir. Veysel birkaç gün sonra

Ankara'dan ayrılır, E-5 Karayolu üzerinden refakatçisi genç Veysel ile birlikte çala söyleye köyleri dolaşmakta bu arada da harçlığını çıkarmaktadır. Âşık Veysel Tarsus'a kadar gelmiştir. Tarsus'ta konaklamak için Şadırvanlı Hanı seçer. Veysel'i tanıyanlar mihmandarın birine teslim ederler. Rivayete göre mihmandar Veysel'e, "Veysel ne olur ne olmaz, kapını kilitle anahtarını da cebine al" der. Veysel de gafil davranır işin şeytanlık tarafını düşünmez, mihmandarın dediği gibi kapısını kilitler ve anahtarını da cebine koyar. Gece olur Veysel derin uykuya dalar, mihmandar kendinde bulunan yedek anahtar ile Veysel'in odasının kapısını açar ve cüzdanındaki paraları alıp dışarı çıkar, kapıyı da tekrar kilitler. Sabah olur Veysel'e para lazım olur, elini cüzdanına atar ancak cüzdan boştur. Veysel hemen kapıya bakar hatta kapıyı zorlar ancak kapı kilitlidir. Veysel soyulduğunu anlar ve yetkililere haber verir ama ne çare giden gitmiştir artık. Bu olaydan sonra Veysel, Şadırvanlı Han'dan ayrılmaz. Bir müddet çayhanede oturur, kara kara düşünür. Bu arada Tarsus ağalarından Naci Ağa gelir. Veysel'in bu halini görür ve "bre Veysel böyle kara kara ne düşünüyon, bir iki çal söyle de dinleyek" der. Veysel, "çalıp söyleyeyim mi ki" der. Naci Ağa, "çal." der. Veysel sazını eline alır ve söylemeye başlar:

Dolaştım İstanbul İzmir Ankara
 Şadırvanlı Handa kaldı bu para
 Bu nasıl yalan da bu ne dubara
 Kapı kitli cüzdan cepte para yok

Gelmez olaydım da bu Tarsus'a
 Gariban göynümü düşürdüm yasa
 Haber verdim jandarmaya polise
 Kapı kitli cüzdan cepte para yok

Bugün mü götürdü dün mü götürdü
 Hancı mı götürdü han mı götürdü
 Şeytanlar mı çarptı cin mi götürdü
 Kapı kitli cüzdan cepte para yok

Olan oldu Veysel boşuna yanma
 Sana kim dedi ki uyu uyanma
 Sivas'a gitmeyi seversin amma
 Kapı kitli cüzdan cepte para yok

Bu türkü üzerine Naci Ağa ve Tarsus ahalisi anlar ki Veysel'in parası çalınmıştır. “Veysel paran kaç liraydı” derler. Veysel de, “ kırk liraydı” der. Naci Ağa ve Tarsus ahalisi, “Veysel aman ha aman, biz senin kırkına seksen verelim yalnız bu türküyü başka yerde söyleme” derler. Veysel, “ben sekseninizi istemem benim kırkımı verin yeter” der. Veysel'in kırk lirasını verir ve bir daha hiçbir yerde söylememe sözü alır ama Tarsus ahalisi son bir kez daha söylemesini ister. Bunun üzerine Veysel söylemeye devam eder:

Veysel der ki namus olsun ar olsun
 Başka yerde demem gizli sır olsun
 Paramı çalanın gözü kör olsun
 Kapı kitli cüzdan cepte para yok (K4)

A-36

Âşık Ali Cemal

Düziçi'ne bağlı Ellek köyünde Ali Cemal adında bir âşık Nohutlu köyünden bir güzele sevdalanır; fakat Ali Cemal'i ne kız ister ne de kızın ailesi. Âşık Ali Cemal, kız için şu türküyü söyler:

Gündüz hayallerim gece düşlerim
 Uyandı can olan aya başlarım
 Nohutlu üstünde uçan kuşların
 Tutup kanadını kırmaya geldim

Mayıl oldum senin ince beline
 Canım kurban olsun tatlı diline
 Âşık olup senin hüsn-ü eline
 Kırmızı gülleri dermeye geldim

Ali Cemal der ki sözün doğrusu
 Gökte melek yerde hüma yavrusu
 Ben sana söylerim sözün doğrusu
 Soyunup koynuna girmeye geldim (K6)

A-37

Sarhoşname

Âşık Hüseyin Kaçıran Adana'nın Ceyhan İlçesi Kızıldere Köyü'nde doğmuş ve yine orada sağlık memuru olarak çalışmaktadır. Yörede tanınan ve saygı duyulan önemli bir âşıktır ve önemli eserlere imza atmıştır. En önemli eserlerinden birisi de "Sarhoşname" adlı eserdir. Âşık Hüseyin Kaçıran'ın köyünde Veli Mestan ve Murat Ağa adlarında iki amcaoğlu vardır. Veli Mestan fakir ve kimsesiz olduğu için köyde ikâmet ederken Murat Ağa hali vakti yerinde olduğu için kasabaya göçer ve orada ikâmet eder. Bu iki amcaoğlunun başlarından geçen olaylar üzerine Âşık Hüseyin Kaçıran iki ağıt yakar ve ağıtlardan ilki fakir amcaoğlu Veli Mestan'ın başından geçen hepsi birbirinden daha fena olan olaylar içindir ve şöyledir:

Bizim köyde Veli Mestan
 Ak bezden giyerdi fistan
 Dere kenarına bostan
 Ekdi amma sel götürdü

Sonra çoban durdu köye
 Günlerini saya saya
 Sevdiğini doya doya
 Saramadı el götürdü

Mestan buna şaşdı durdu
 Elini dizine vurdu
 Tavansız bir evi vardı
 Fırtınada yel götürdü

Merakdan yatağa düşdü
 Eli yüzü bütün şişdi
 Duyan komşular koşuşdu
 Kazma, kürek, bel götürdü

Kaçıran yazdı destana
 Hak rahmet etsin Mestan'a
 Gideriken kabristana
 Bir de yırtık çul götürdü (K4)

A-38

Duyan Geldi

Âşık Hüseyin Kaçıran'ın, sadece küçük bir nezle atlatan Murat Ağa'ya gösterilen rağbet ve ona yapılan iltifat için söylediği ağıt şöyledir:

Kasabada Murat Ağa
 Gripten düşdü yatağa
 Tez duyuldu sola sağa
 Bu haberi duyan geldi

Kimi sağdan kimi soldan
 Akın etdi dörtbir koldan
 Araba çıkmamış yoldan
 Gaymakam Bey yayan geldi

Kimi çiçek gül getirdi
 Kimi gaymak bal getirdi
 Postacılar tel getirdi
 Geçmiş olsun diyen geldi

Emmisiyle dayısıyla
 İki sepet kayısıyla
 Belediye reisiyle
 Tüm meclis-i ayan geldi

Hastane il aşdın erken
 İğne ilaç hap map derken
 İki erkek doktor varken
 Bir tane de bayan geldi

Murat Ağa iyileşdi
 Haber çarşıya ulaştı
 Kaçıran'ın aklı şaşdı
 Memleketi soyan geldi (K4)

A-39

Güzellere Türkü

Âşık Hacım, 1977 yılında kız kardeşini görmek için diğer kız kardeşleriyle birlikte traktörle kendi köylerinden başka bir köye gidiyorlarmış. Yol çok bozuk olduğu için traktör çok sallıyormuş. Âşık Hacım yol kenarındaki bir tarlada hıyar toplayan kızları görmüş ve şunları söylemiş:

Aklım bana yetmiyor
 Bu motor ne çok hopluyor
 Eğilmiş hıyar topluyor
 Ayakkap'ın kızları

Oradan ayrıldıktan sonra yollarına devam etmişler. Âşık Hacım iki kızını derenin içinde, topladıkları hıyarları yıkarken görmüş. Âşık Hacım o kızlara bakalım ne söylemiş:

Derede sular akıyor
 Eğilmiş bize bakıyor
 Oturmuş hıyar yıkıyor
 Şu Kuzgun'un kızları

Oradan da ayrılmışlar, Salbaşı'na gelmişler. Yolda çok güzel bir kızın koyun güttüğünü gören Âşık Hacım eline sazı almış, bakalım kıza ne söylemiş:

Âşık Hacım aşkın eder
 Bu motor nereye gider
 Yol içinde koyun güder
 Şu Salbaşı'n kızları (K27)

A-40

Dostun Ağdı

Bundan birkaç yıl önce Adana-Karaisalı yolunda bir otobüsle kamyonun çarpışması sonucu büyük bir kaza olur. O otobüsün şoförü, Âşık Hacım'ın yakın bir dostudur. Otobüsün şoförü askerden yeni gelmiş, bir aylık evli bir gençmiş. Âşık Hacım bu acı olayı baba-oğul arasındaki konuşma şeklinde şöyle anlatmış:

A-40/1

Oğul:

Sabahtan erkenden gittim işime
 Bilmedim Azrail düşmüş peşime
 Büyük bir kazadır geldi başıma
 Babam imdadıma gel yetiş

Eşim dostum gelmiş de bana bakıyor
 Al kanlarım yeryüzüne akıyor
 Kesildi nefesim canım çıkıyor
 Babam imdadıma gel yetiş

A-40/2

Baba:

Kara haberini duyan yürüdü
 Karaisalı köylerini matem bürüdü
 Kimseye karışmaz sessiz biriydi
 Oğlum imdadına vardım ağladım

A-40/1

Oğul:

Kimi gelmiş kimi bakmış gidiyor
 Kimi gelmiş burada feryat ediyor
 İki kardeş ölmüş yerde yatıyor
 Babam imdadıma gel yetiş

A-40/2

Baba:

Bilmiyorum şimdi ayın kaçında
 Daha yok o siyim siyah saçında
 Çırpınıp duruyor kanlar içinde
 Oğlum imdadına vardım ağladım

A-40/1

Oğul:

şu dünyada artık yüzüm gülmedi
 Bekledim de muhtar dayım gelmedi
 Daha evleneli bir ay olmadı
 Babam imdadıma gel yetiş

Aman beni dostlar alın götürün
 Haber salın bana doktor getirin
 Ben ölüyüm hastaneye götürün
 Babam imdadıma gel yetiş

A-40/2

Baba:

Arabasını kimselere güvenmez
 Oğlum kuzum yavrum derim uyanmaz
 Bu acıyı gören yürek dayanmaz
 Oğlum imdadına vardım ağladım

A-40/1

Oğul:

Yeter Âşık Hacım yanyor içim
 Toplanıp geldi de doktorla savcım
 Başucuma gelsin eşimle bacım
 Babam imdadıma gel yetiş (K27)

A-41

Peşin Vergi

Âşık Hacım bir gün kahvede otururken köyün muhtarı bir mektup getirir. Âşık, mektubu açar ve okur. Mektupta şunlar yazılıymış: “Sayın Hacı Yılmaz, bu mektubu kalabalık bir yerde oku. Herkes kimlere peşin vergi var, kimlere yok öğrensin”. Bunun üzerine Âşık Hacım bakalım ne söylemiş:

Tarladaki keleklerden
 Evde karasineklerden
 Bizim gibi ineklerden
 Peşin vergi alacaklar

Tüfekdeki fişeklerden
 Evdeki serik döşeklerden
 Ahırdaki eşeklerden
 Peşin vergi alacaklar

Hem sizlerden hem bizlerden
 Elindeki sazlardan
 Gözleri yeşil güzel kızlardan
 Peşin vergi alacaklar

Yoldan gelip geçenlerden
 Soğuk sular içenlerden
 Yalnız ekin biçenlerden
 Peşin vergi alacaklar

Poşetteki pastalardan
 Evde yatan hastalardan
 Mezardaki ustalardan
 Peşin vergi alacaklar

Tarlada ot kazanlardan
 Bu mektubu yazanlardan
 Benim gibi ozanlardan
 Peşin vergi alacaklar (K27)

A-42

Tavukların Ağdı

Âşık Hacı Kütük, Kozan'ın Bağtepe Köyü'ndendir. Âşık Hacı Kütük hayvanları çok sever ve bu sebeple köyde hayvanları vardır, onlarla ilgilenir. Tavukları çok sever, bir gün dört tavuğu kuluçkaya yatar ve kuluçka sonucunda dört tavuğun ellinin üzerinde civcivi olur. Komşusu ve aynı zaman da akrabası olan Paşanın Hacı adında bir adam vardır. Bir gün Âşık Hacı Kütük'ün dört tavuğu ve bu tavukların ellinin üzerinde olan civcivi köyde "kasıl" adı verilen hayvanların yemesi için ekilmiş arpaların bulunduğu alana girerler. Bu durum üzerine Âşık Hacı Kütük'ün komşusu Paşanın Hacı bu tavuklar ve civcivler bir daha bu alana girerlerse zehirlensinler diye zehir eker, yani o alana zehir döker. Tavuklar ve civcivler bu alana tekrar girerler, zehirli olan arpaları yiyen tavuklardan birkaçı, civcivlerin ise kırkı aşkını zehirlenip ölürlür. Âşık Hacı Kütük bir gönül adamıdır bu olay üzerine çok üzülür ama komşusu Paşanın Hacı'ya kötü bir şeyler söylemek yerine, hem ona olan sitemini hem de ölen tavuk ve civcivlerinin arkasında duyduğu üzüntüyü bildirmek için şu ağıtı dile getirir:

Hacı Bey ağabeyimiz bir kasıl ektin
 Yazık ciğerimin başını yaktın
 Kapadın yolları hep duvar çektin
 Kırk senelik eski taşı be kardaş

Çok severdim seni kızmadım hâşâ
 Zehir atılır mı günahsız kuşa
 Ufacık yavrular çıkmış güneşe
 Daha bir haftalık yaşı be kardaş

Doğrudur sözlerim duymayın yalan
 Ne diyelim artık olmuştur olan
 Elli bir civcivden ölmeyip kalan
 Dört tavuk ardında beşi be kardaş

Âşık Hacı'm der ki hatır yıkmazdım
 Yerinde olsaydım zehir ekmezdim
 Bin lira verseler dönüp bakmazdım
 Hani çil horozun eşi be kardaş (K4)

A-43

Durdu

Âşık Hacı'm Adana'daki Paksoylar Çiftliği'nde çalıştığı zaman orada saf, çok ekmeğe yiyen biriyle tanışır. Âşık, ismi Durdu olan bu kişi için şu türküyü söyler:

Gündüz hayalimde gece düşümde
 Bütün millet çalışıyor işinde
 Durdu'yu sorarsan gırgır peşinde
 Onunda kaderi böyle dediler

Durdu çalışıyor işinde, yılmaz
 Gariban, fakara hileyi bilmez
 Beş ekmeğe yese de hiç karnı doymaz
 Çorbayı başına dikti dediler

Nişanlı kızlar bize karısı
 Yumurta verdiler yoktur yarısı
 Dedim kardeş nerde bunun gerisi
 Gerisini Durdu yedi dediler

Bir elbise giydim rengi kire kör
 Verilen emiri yapmak gerekir
 İşte Âşık Hacı'm işi bırakır
 Kardeş hesabını verdi dediler (K27)

A-44

Emine'm

Âşık Mustafa, hayvanlarını otlatmak için Adana'nın Feke ilçesine bağlı bir yerleşim yeri olan Tapan'a gelen Yörüklerin güzel kızı olan Emine'ye âşık olur ve ona şu türküyü söyler:

Ben de çırak olsam taşısam yükün
 Nereye varırsan veririm metin
 Güzellik noksan ise alayım satın
 Geri dur demişsin güle Eminem

Yanında bir kız var, ismi Nazife
 Çevrilip konarsın güzel yazıya
 Karışmış seçiyor koyun kuzuya
 Sulamaya gider göle Eminem

Zincirli'ye gelmiş eşin bulmaya
 Seni gören yiğitler nasıl ölmeye
 Lâyıksın sevdiğim sultan olmaya
 Münasip değilsin kula Eminem

Över Kul Mustafam güzelliğin över
 Bülbül güle konmuş birbirin kovar
 O sümbül saç durmuş belini döver
 Garezin ne ince bele Eminem (K57)

A-45**Erol'un Ağdı**

Yumurtalık ilçesinin Deveciüşağı köyünden Erol adında bir gencin okuntusu dağılır. Cuma günü bayrağı kalkar, düğün davulu çalınmaya başlar. Düğünün ikinci günü sabahleyin erken kalkan Erol babasına, “baba kimseler gelmeden ben seraları bir dolaşayım da geleyim”, der. Babası da, “haydi git ama davetliler gelmeden geri dön, yoksa ayıp olur davetlilere”, der. Erol traktöre biner ve tarlaya seraları gezmeye gider. Seraları dolaşır, bakar, kontrol eder, geri eve tez döneyim derken acelesinden ve heyecanından traktörün direksiyonuna hâkim olamaz ve traktörü devirir, altında kalarak oracıkta ölür. Aynı aşiretten ve Erol'un da akrabası olan Gümürdülü köyünden Âşık Duran Şihlioğlu aynı düğüne davetlidir. Erol'un komşu köyde evli olan ablası, Duran Şihlioğlu'na, “âşık şu kardeşime benim ağzımdan bir ağıt yak da ömür boyu bize bir hatıra kalsın”, der. Zaten olaya çok üzülen Duran Şihlioğlu oturur ağlayarak ve ağlatarak şu ağıdı yakar:

Sabahleyin yola düştüm
 Şaştım babam oğlu şaştım
 Düğününe geliyordum
 Cenazenle karşılaştım

Bayrağın dikili kaldı
 İşlerin dökülü kaldı
 Gelin güveyini bekler
 Kınası yakılı kaldı

Kaderin kara mı yazdı
 Yaptığın yuvayı bozdu
 Kahrolası sarı motor
 Gardaşımı nasıl ezdi

Kol bir yanda baş bir yanda
 Parça parça dös bir yanda
 Anan baban baygın yatar
 Bacıyla gardaş bir yanda

Kadersizmiş kul içinde
 Ecel tutmuş yol içinde
 Al duvaklı gelin evde
 Sen gidersen sal içinde

İmamoğlu Kozan geldi
 Derdimizi sezen geldi
 Âşık Şıhlıoğlu Duran
 Ağdını yazan geldi

Erol'un bitmez acısı
 Ecelin duttu gıcısı
 Kıyamete kadar ağlar
 İflah olur mu bacısı (K2)

A-46

Meryemce Iraz

Âşık İmami oldukça yetenekli ve ünlü bir âşık olması münasebetiyle çok sayıda düğüne davet edilir, bu düğünler özellikle yaz aylarında, gurbetçilerin Türkiye'ye dönüşleriyle artar. Âşık İmami yine yaz aylarında bir gün Kayseri'nin Tomarza İlçesi'nde bir düğüne davet edilir, düğün öncesinde bir evde misafir edilir misafir olarak bulunduğu evin karşısında çok konuşan Meryemce Iraz adında yaşlıca bir bayan vardır, bu bayan Âşık İmami'yi her gördüğünde, “gadasını aldığım, gurban olduğum, yoluna öldüğüm bana bir ağıt diyecin mi”, der durur. Âşık İmami de, “Meryemce Iraz Abla, nasıl olsa söylerik”, diyerek geçiştirir. Üç gün, beş gün geçer ama ne ses vardır ne de seda. Âşık İmami'nin kendisine bir ağıt söylemeyeceğini anlayan Meryemce Iraz adlı bayan, Âşık İmami'nin misafir olarak bulunduğu evin gelinine gelerek, “Âşık İmami yine geldi diyorlar, bu defa da bana bir türkü, bir ağıt demezse ben onun sazına sığarım”, der. Gelin de Meryemce Iraz'ın dediklerini Âşık İmami'ye iletir. Ertesi gün Avşar aşiretinde bayrak dikilir, oda sohbetlerine başlanır, kırk elli kişi bir odada Âşık İmami'yi dinlemek üzere toplanırlar, Âşık İmami sazını kılıfından çıkarır ve söylemeye başlar tam bu sırada da odaya Âşık İmami'nin sazına küfreden Meryemce Iraz da girer ve Âşık İmami'nin boynuna sarılır, “aman gadasını aldığım hoş geldin, safa getirdin, bana bugün bir ağıt de de şu gadamı alasıcaları bir mat et, beni bir meth et, bunların

gözleri bir ağıt görsün, bir türkü görsün”, der. Âşık İmami de, “tamam Meryemce Iraz abla hele şu yanıma otur da ben sana bir ağıt söyleyeceğim”, der. Âşık İmami, “ben Meryemce Iraz’ın bugün hayırlı bir haberini duydum benim hakkımda zaten ona türkü söylemem, ağıt söylemem şart oldu”, der ve Meryemce Iraz’ı alkışlattırır. Âşık İmami’nin sazına küfredilmesi zoruna gitmiş olmalıdır ki Meryemce Iraz için söylediği ağıt, yarı gerçek yarı şaka, hicivli mizahi bir ağıttır ve şöyledir:

A-46/1

Size derim size Kayseri ili
Kulak verin Meyremce’nin methine
Şirindir sözleri, datlıdır dili
Değişmem cennette yüzbin hatuna

Âşık İmami ağıdına böyle başlar, bu Meryemce Iraz’ın çok hoşuna gider ve odadakilere dönerek, “ohh, demedim mi size ağıt işte böyle söylenir” der. Ama Âşık İmami’nin daha sonra söyleyeceklerini tahmin bile edemez. Âşık İmami ağıdına kaldığı yerden devam eder:

Meryemce de azgın azgın bakıyor
Göbeğine gün deyince kalkıyor
Yel esdikçe eşki eşki kokuyor
Yemin etmiş su vurmaya götüne

diyen Âşık İmami’ye Meryemce Iraz, “zaten ben senin sazına sıçacaktım”, der. Bu mevzu burada kapanır ama Meryemce Iraz bir süre sonra Âşık İmami’nin misafir olarak kaldığı evin gelinine, “ben Âşık İmami’ye aşığıdım, bütün çabam, bütün gayem bana güzel bir ağıt deyivermesi içindi”, der. Bu durumdan bir süre sonra haberi olan Âşık İmami Meryemce Iraz’a bir ağıt daha yakar. Bu ağıt da şöyledir:

A-46/2

Iraz’ın omuzu yumru
Kendini zanneder kumru
Sağ eli solundan cimri
Avucunu sıkarak oturur

Yata yata gözü şişer
 Kahar eşikliğe işer
 Çökeliğine kurt düşer
 Ayrarı kohar oturur

Sırtını duvara dayar
 Dırnağıynan soğan soyar
 Geleni geçeni sayar
 Sokağa çıkar oturur

Yüzüne çalmış kömürü
 Kaşına sürmüş samuru
 Danalar yemiş hamuru
 Sac altını yakar oturur

Kepeği katar ununa
 Şakıldak bağlar donuna
 Kocası almaz yanına
 Daha kız bekâr oturur

Yakdı İmami aşığı
 Sallar durur boş beşiği
 Kargalar kapmış kaşığı
 Havaya bakar oturur (K4)

A-47

Ellemen

Âşık İmami'nin dede memleketi aslında Tufanbeyli'dir. Âşık İmami'nin dedesi Kara Musa ile babası Duran, Kozan'ın Dikilitaş Köyü'ne çalışmaya gelirler. Âşık İmami'nin dedesi Kara Musa burada Hakk'ın rahmetine kavuşur. Bu sebeple Âşık İmami'nin babası Duran, amcaları İsmail ve Cibilik Osman ile halası Fatma öksüz kalır. Âşık İmami'nin baba tarafından ebesi Lolliş Fadime öksüz kalan bu çocuklara sahip çıkar, onları besler ve büyütür. Âşık İmami'nin babası Duran aynı zamanda Âşık İmami'nin doğun yeri de olan Kozan'ın Bağtepe Köyü'ne çalışmaya gider. Âşık

İmami'nin annesi olan K r' n Kızı Ağıtçı Koca Anŗa ile burada evlenir ve  şık İmami'nin annesinin babası olan K r Hacı  mer,  şık İmami'nin baba ve annesine o köyden yer-yurt verir. Bu durum üzerine  şık İmami'nin babasının yeni yurdu Kozan'ın Bağtepe Köyü olur. Âşık İmami'nin doğduğu evin üst tarafında bir tepe vardır ve  şık İmami çocukluğundan beri bu tepeye manevi bir bağla bağlıdır. Yazmıŗ olduğu Şiir, ağıt ve türküleri hep doğa harikası olan bu tepenin üzerinde yazmıŗtır. Bu tepenin  şık İmami'nin hayatında oldukça büyük bir önemi vardır. Bu sebeple  şık İmami daha sağlığında iken eŗ, dost ve akrabalarına, “eğer ben ölürsen beni bu tepeye g m n” diye de vasiyet eder. Aradan uzun zaman geçer,  şık İmami'nin babası çocuklarına bağ, bahçe ve tarla vermiŗ iken  şık İmami sadece bu tepeden bir mezarlık yer istemiŗtir; ama onun bu isteği sanki ona çok g r lm ŗ, bir süre sonra yeğenleri bu tepeyi kendileri için tarla yapmak isterler. Âşık İmami'nin babası da baŗka bir ev yaptıracağını ve kendisine para gerektiğini söyler. Bu durum üzerine  şık İmami o tepeden bir mezarlık yer için babasına o zamanın parasıyla 1000 mark verir ve kendisinin hakkı olan araziden parayla bir parçacık toprağı bile çok büyük sıkıntılarla aldığı için babası, kardeŗleri ve yeğenlerine gönül koyar ve bir daha baba memleketine uğramaz. Âşık İmami'nin babası Acar Duran bir yıl kadar sonra  şık İmami'yi çok  zlemiŗtir ve onun gelmeyeceğini de bilir. En azından sesini duyayım diyerekten  şık İmami'nin köydeki arkadaŗlarına, “hele gidin İmami'nin yanına varın da, ona deyin ki baban senden bir türkü istiyor, kasete oku ver de ona götürelim deyin” der ve  şık İmami'nin arkadaŗları da  şık İmami'nin babasının bu isteğini  şık İmami'ye iletirler. Âşık İmami sazını eline alır ve kasete bir ağıt okur:

Mezar yeri satın aldım babamdan
 Âlem bunu böyle bilsin ellemen
 Ayrı d ŗd m elimilen obamdan
 G l benzim sararsın solsun ellemen

Anamsınız atamsınız sözüm yok
 Sofranızda atımlık tuzum yok
 Yerinizde yurdunuzda gözüm yok
 Adalet yerini bulsun ellemen

Böyleymiş alınımızın yazısı
 Artar oldu yüreğimin sızısı
 Öz kardaşımlan arlığım uzusun
 O dağlar hep onun olsun ellemen

Anam Ayşa körü çekti kömüre
 Yamyamların süt gölünü sömüre
 Benden selam söylen Muhtar Emir'e
 Köyden kütüğümü silsin ellemen

Ben ölürsem aramayın sormayın
 Yavrulara bir yudum su vermeyin
 Musallada namazıma durmayın
 Cenazemi eller kılısın ellemen

İmami'yem emanet bir candayım
 Azrail'e komşun oldum yandayım
 Bu gün Edirne'de yarın Van'dayım
 Ölüm gurbet elde kalsın ellemen

Âşık İmami'nin bu sitem dolu ağıdını dinleyen babası ve kardeşleri hemen Âşık İmami'nin yanına gelirler ve o tepenin kendisine ait olduğunu söylerler (K4).

A-48

Beddua-i Ağıt

Âşık İmami tek oğlu olan Ertuğrul Gazi'yi dini, ilmi ve milli alanlarda çok iyi bir şekilde yetiştirmek ister. Bu sebeple lise tahsilini bitirene kadar oğluna Kur'an-ı Kerim öğretir ve oğlu daha on beş yaşında iken ona âşıklık geleneğini ve saz çalmayı öğretir. Ertuğrul Gazi babasının gösterdiği yolda ilerlemektedir artık. Babası sayesinde o küçük yaşına rağmen ulusal radyo ve televizyonlara çıkmakta ve yolunda emin adımlarla yürümektedir. Âşık İmami'nin oğlu Ertuğrul Gazi babasının kendisi için yapmış olduğu bütün bu iyilikleri unutarak, babasıyla annesinin ayrılmak istemeleri sonucunda yapılan mahkemelerin dördünde de annesinin tarafını tutar, babasına iftiralar atar ve babası aleyhinde yalancı şahitlik yapar. Ertuğrul Gazi bununla da kalmaz, bir

arife günü babalarının yanına gitmek isteyen kız kardeşleri Aşina ve Dolunay'ı engeller hatta daha da ileri giderek onları döver. Bu durum üzerine Aşina ve Dolunay ağlayarak babalarının yanına gelirler. Âşık İmami daha ne olduğunu anlamadan oğlu Ertuğrul Gazi babasına telefon eder ve bundan sonra kardeşlerini görmek istediğinde kendisinden izin alması gerektiğini söyler ve akabinde küfür ve hakaretler eder. Âşık İmami de bir baba olmanın verdiği üzüntüyle oğluna şu beddua-i ağıdı yakar:

Eğer zulm edersen garip babana
Çiçeği burnunda solasın oğul
Kılıç tutar iken kolun kalkmasın
Düşmanına esir olasın oğul

Bedduam namerde boynun bükülsün
Yüreğine yağlı hançer sokulsun
Parçaların yol üstüne dökülsün
Toplanıp torbaya dolasın oğul

Gözün bebeğine saplansın diken
Sızlasın ciğerin olmasın çeken
Nişanlın yanında duvaklı iken
Zivaf gecesinde ölesin oğul

İmami usandım ben bu yollardan
Binbir dert çekesin türlü hallardan
Zaten ben belamı buldum kullardan
Sen de Allah'ından bulasın oğul (K4)

A-49

Kızım

Âşık İmami'nin dört çocuğu vardır, çocuklarından en büyüğü Mesude'dir. Âşık İmami'nin çok sevdiği kızı Mesude'nin nişan törenine bütün eş, dost, akraba, Adana'nın ileri gelenleri, işadamları ve Âşık İmami'nin âşık arkadaşları katılmıştır. Âşık İmami'nin âşık arkadaşları, Âşık İmami'nin nişanlanan kızı Mesude ve damadı Ramazan için bir ağıt yakmasını isterler; çünkü âşık İmami daha önce birçok nişana,

düğüne katılmış, evlenen kız ve erkekler için ağıtlar yakmıştır. Şimdi ise sıra kendi kızındadır. Âşık İmami, âşık arkadaşlarının ısrarları üzerine sazını eline alır ve o anki duygularını da dile getirmek için şu ağıdı yakar:

Mesude'm Allah'ım mesut eylesin
Hayırlı uğurlu olsun nişanın kızım
Sen gidersen garip anan neylesin
Ne tez nişan oldun amanın kızım

Dost olana tatlı canını ada
Fırsatını verme düşmana, yâd'a
Sevgililer günü bu gün dünya'da
Ne güzel tesadüf zamanın kızım

Git güle güle de bizlere bakma
Gönül Beytullah'dır incidip yıkma
Sevgiyi saygıyı elden bırakma
Yoldaş olsun dinin imanın kızım

İmami sözümü yabana atma
Helal kazancına haramı katma
Vasiyetim şu üç şeyi unutma
Ezanın, bayrağın, vatanın kızım (K4)

A-50

Vasiyet

Âşık İmami'nin hayatı acı ve kederle doludur. Âşık İmami ailesinin dağılmaması için çok fedakârlık yapmıştır; ancak Âşık İmami'nin hanımı dört defa evini terk etmiştir. Bu durumun sebepleri bencillik ve kıskançlıktır. Yine bir gün Âşık İmami'nin hanımı ve hanımının ailesiyle arası açılır. Âşık İmami düşünce düşünce derde tutulur, halk arasında “ince hastalık” diye de bilinen tüberküloz illetine yakalanır ve başhekim Yusuf Zilan'ın gözetiminde Adana Göğüs Hastalıkları Hastanesi'ne yatar. Âşık İmami ölüm döşeğindeyken eşine bir vasiyet yazar ve gönderir. Âşık İmami'nin vasiyeti şöyledir:

Hey yar yavrularım sana emanet
 Gözlerinin yaşı akıp durmasın
 Yalvarırım öksüzlüğün bildirme
 Hara'da boynunu büküp durmasın

Onlar hediye dir sakla yanında
 N'olur mezarımı göster sonunda
 Giyindir kuşandır bayram gününde
 Ellerin eline bakıp durmasın

Benim için ağlarsan da sezdirme
 Korku verip yüzlerini azdırma
 Allah için yetim gibi gezdirme
 Gözlerini yere dikip durmasın

İmami ufacık körpe kuzular
 Değişmezmiş kaderdeki yazılar
 Aç koma ha kemiklerim sızılar
 Mezarımda beni yakıp durmasın (K4)

A-51

Doktor

Âşık İmami'ye Adana Göğüs Hastalıkları Hastanesi'nde çare bulunamaz ve doktoru Yusuf Zilan tarafından İstanbul Heybeli Ada'ya sevkine karar verilir. Âşık İmami kendisini kontrole gelen doktoruna Heybeli Ada'ya gitmek istemeyişini şu ağıtla dile getirir:

Ölmek istiyorum ilaç istemem
 Dokunmayın bana yorgunum doktor
 Altı aydan beri ekmek aş yemem
 Su içmekle geçer her günüm doktor

Kapım açıp içeriye girmeyin
Her yanım çürüdü iğne vurmayın
Ben ölürsem eve haber vermeyin
Evinen üç aydır dargınım doktor

Bahtın karasına kara mı derim
Ecele ölüme çare mi derim
Kurşun yarasına yara mı derim
Ben ta akciğerden vurgunum doktor

Kerem Aslı Aslı Kerem elinden
Gece uyuyamam yaram elinden
Âşık İmami'yem verem elinden
Heybeli Ada'ya sürgünüm doktor

Âşık İmami'nin yaktığı bu ağıdı dinleyen doktor onu Heybeli Ada'ya sevk etmekten vazgeçer ve özel bir odaya geçmesini sağlar. Onunla özel olarak ilgilenir. Âşık İmami bu sayede tüberküloz illetinden kurtulur ama kaderin cefasından, aile huzursuzluğundan yine kurtulamaz (K4).

A-52

Anasına Gelin Ettim Kızımı

Âşık İmami ile hanımı geçinemezler ve ayrılmaya karar verirler. Hanımı ve çocukları Âşık İmami'nin evini terk ederler. Dördüncü mahkeme sonunda Âşık İmami'nin kızları Aşina ve Dolunay'ın velayetleri annelerine verilir. Bu durum üzerine Âşık İmami şu ağıdı yakar:

Evel Allah emaneti kendinin
Anasına gelin ettim kızımı
Hatırı var dokuz bin dört yüz günün
Anasına gelin ettim kızımı

Duyanlar demesin bu da neymiş
 Biri on birinde ne tez büyümüş
 Hak tecelli kader yazgı buymuş
 Anasına gelin ettim kızımı

Dolunay'ım deydi on üç yaşına
 Dutulduk feleğin kara kışına
 Gözü yaşlı boynu bükük Aşına
 Anasına gelin ettim kızımı

Hesab etmediler kârı zararı
 Sırtıma sardılar gamı efkârı
 Hâkim hanım imzaladı kararı
 Anasına gelin ettim kızımı

İmami yitirdim baharı yazı
 Gel boşuna çalma bu dertli sazı
 Sebebimiz oldu kaynanam cazı
 Anasına gelin ettim kızımı (K4)

A-53

Mustafa'nın Ağıdı

2003 yılında evlenme hazırlığı içinde bulunan Mustafa Arıkan, Tufanbeyli'nin arka tarafında bulunan Karaçat dağlarına traktörü ile taş getirmeye gider. Traktörü Kızıleğa-Keklikpınarı mevkiinde devrilir. Mustafa hayatını kaybeder. Bunun üzerine, Mustafa'nın anası Ayşe hanımın diliyle şu ağıdı yaktım:

Dar ikindin fiğan düştü
 Karaçat'ın dağlarına
 Baykuş mu konmuş uçuyor
 Kızıleğan dağlarına

Tufanbeyli beri döndü
 Ne çok yavrumun yanarı
 Keşke gitmez olayydın
 Kurusun keklik pınarı

Mustafa murat almadı
 Elleri kına yakın
 Sağdıçlar girmiş koluna
 Şo giden damada bakın

Üç bacın gadanı alsın
 Kimler uğrattı nazara
 Tezgâhın kurulu kalsın
 Bir daha varmam pazara

Tufanbeyli kayıp etti
 Kulaç kollu yiğidini
 İmami çalar söyler mi
 Mustafa'mın ağıdını **(K4)**

A-54

Ali'nin Ağıdı

1986 yılında İzmir'de yol işinde çalışan Feke'nin Gedikli köyünden Ali, iş makinasının altında kalarak hayatını kaybeder. Bunun üzerine Ali'nin anası Kamer hanımın dilinden şu ağıdı yaktım:

Duydunuz mu Gediklili
 Şu İzmir'den gelen teli
 Al kanlar içinde kalmış
 Ölmüş taman bizim Ali

Seçtim kuzudan koyunu
 Koydum Ali'min suyunu
 Ali'm teneşire yatmış
 Nolur gösterin boyunu

Doyamadım yaşlarına
 Dert koydun gardaşlarına
 Ali'm anan gurban olsun
 Mezarının taşlarına

Toplandı eli obası
 Feryada düşürdü yası
 Ali'me bayrak mı diktin
 Oy bre Mahmut babası

Noldu böyle bize noldu
 İmami ağdın çaldı
 Ali'm yolunu beklerken
 Al kanlı cenazen geldi (K4)

A-55

Mustafa'nın Ağdı

Mustafa, Adana ili Sofulu beldesinde yoldan geçerken bir aracın çarpması sonucu hayatını kaybetmiştir. Mustafa, Avşar Mustafa'nın oğlu, aynı zaman da benim yeğenimdir. Ben de ardından şu ağdı yaktım:

Bağtepe'den İstanbul'a
 Acı haber tez ulaşır
 Garalı bir habar aldım
 Elim ayağım dolaşır

Bizim eller figan kurmuş
 Yetmiyor yollar yetmiyor
 Uzadı Bolu dağları
 Bitmiyor yollar bitmiyor

Mustafa'mı kaldırmadan
 Namazına vasıl olam
 Aksaray'da durmayalım
 Arabacı gadan alam

Kanlı yüzünü açman da
 Uyusun yavrum uyusun
 Daha yaşı on beşinde
 Büyüsün yavrum büyüsün

Kelamı gadim oku da
 Hocam versin öğüdünü
 Baban âşık Avşar Musa
 Emmin çalsın ağıdını (K4)

A-56

Osman'ım

Âşık İmami, arkadaşı Osman'ın altın arama sevdasıyla olur olmadık yerleri kazıp altın çıkarmaya çalışması üzerine söylemiş olduğu türkü, Osman Efendi'nin ağzından şöyledir:

A-56/1
 Eskiden hamdın
 Şimdi olgunlaşmışsın
 İstanbul'a gidip
 Pişen Osman'ım

Eskiden boştun
 Şimdi dolmuşsun
 Allah yolunda
 Koşan Osman'ım

Cümle mahluk çalışır kar diye
 Bülbül de öter yar diye
 Orda burda altın var diye
 Gidip de evlerin önünü deşen Osman'ım

Osman Efendi'nin Âşık İmami'nin yazmış olduğu türküye karşılık yazmış olduğu türkü de şöyledir:

A-56/2
 Âşık olmuş İmami'nin ceddi atası
 Bilmem nere varır bu işlerin ötesi
 Evinizin karşısındaki Azganlı Depesi
 Azganlı Depesin'de sarı sarı altın vardır İmami

Evinizin önü daşlı gayalar
 Bu işler benim gibi ahmağı çok oyalar
 Evinizin sağ tarafında o iki yalnız mayalar
 Yalnız mayaların dibinde define vardır İmami

Acar Ali'nin ordan gider depe darlanın yolu
 Herkes diyor köyde olmuş mu derhudane deli
 Evinizin biraz sağında o Halil Emmi'nin gölü
 Halil Emmi'nin gölünde altın vardır İmami **(K4)**

A-57

Kabak İlahisi

Ben Âşık Feymani, arkadaşım ve hemşehrim olan, Kadirli'nin Avluk (Koçlu) köyünden Âşık Abdülvahap Kocaman'la beraber bir gezi yapmak istedik. Ben elime sazımı, Kocaman da Ceyhan'ın Çatalhöyük köyünden çırağı Kenan Altınses'i aldı. Çukurova köylerinde gelenek icabı geziye çıktık. Çukurova'nın epeyi köylerini gezdik. Kenan Altınses türkü, Kocaman şiir, ben de Kocaman'la atışma yaparak, geleneği yaşayarak ve yaşatarak âşıklık geleneğini, daha doğrusu atışma tecrübemizi geliştirdik; çünkü daha yeniydik. Bu gezimiz tahminen bir buçuk-iki ay kadar sürdü. İkinci bir gezi seferimizde bir köye vardık. Söz, sohbet ettikten sonra köylünün ileri gelenleri bize, “âşıklar siz çok yer geziyorsunuz, Ramazan'a az bir zaman kaldı, köyümüze teravih kıldırarak bir imam bulamadık, eğer öyle bir hocaya rastlarsanız bize gönderin, bize Ramazan'da teravih kıldırın, biz onu fazlasıyla memnun ederiz”, dediler. Biz de “tamam”, dedik. Sabah o köyden ayrıldık. Ben bazen Vahap Kocaman'a espriler yapardım ve gülüşürdük. Sabah yolda giderken şöyle bir şaka yaptım: “Vahap sen bu köye imam olur da köylüye hem namazlarını kıldırarsın hem de sen namazlığını bellesen olmaz mı ki” dedim ve Kenan'la da gülüştük. Daha sonra ben şöyle bir şey düşündüm ve kendi kendime dedim ki, “tamam, Vahap bu köye imam oldu, burada başından geçen olayı nasıl anlatırım”, derken aklıma tarihi bir olay geldi. Yani Mercimek Ahmet'in mercimek yeme olayı aklıma geldi. Dedim ki, “Vahap neyi sever”. Zaten kendi de kabak fıkraları anlatırdı. Bu olayı kabak işi ile şöyle canlandırdım:

Yeni köye imam oldum
Yenice belamı buldum
Kabak yemiye mi geldim
Olur mu Yâ Resûlullah

Akşam kabak sabah kabak
Bana olan şu işe bak
Otuz günde doksan tabak
Yenir mi Yâ Resûlullah

Kabak gezer kapı kapı
 Yeni köyde yuttuk hapı
 Kabaktan kaşığın sapı
 Döner mi Yâ Resûlullah

Hasret kaldım bala ete
 Kabak pişer tüte tüte
 Kabak yeni köyden öte
 Gitmez mi Yâ Resûlullah

Övün bire kabak bire övün
 Ne nişan oldu ne düğün
 Ömrüm bitti şu otuz gün
 Biter mi Yâ Resûlullah

Yeni köyün işi yokuş
 Ecel etti değış-tokuş
 Kabağın dalında baykuş
 Öter mi Yâ Resûlullah

Kabak sanki kuzu eti
 Hayallerim bazı eti
 Olsa yerim tazı eti
 Nasip mi Yâ Resûlullah

Kabak pişer ılık ılık
 Ben bakarım alık alık
 Neme gerekti imamlık
 Pişmanım Yâ Resûlullah

Sahip iken tunç bedene
 Yalvarım gelip gidene
 Kabak sohbeti edene
 Düşmanım Yâ Resûlullah

Kabağa bir kaşık saldım
 Bir deri bir kemik kaldım
 Yeter ben dersimi aldım
 Pişmanım Yâ Resûlullah

Komşu kadın Fatma Teyze
 İlan eder geze geze
 Her yanım oldu geveze
 Reva mı Yâ Resûlullah

Mahkemeye gidemedim
 Gidip dava edemedim
 Can borcumu ödemedim
 Reva mı Yâ Resûlullah

Fatma Teyze kabak deşir
 Yoksa benim midem üşür
 Bayram günü kabak pişir
 Reva mı Yâ Resûlullah

Yoksulluktan düştüm gama
 Beş on ölü oldu amma
 Gene kabak var akşama
 Reva mı Yâ Resûlullah

Otuz günün arası ya
 Söylemenin sırası ya
 Ölü yudum veresiye
 Olur mu Yâ Resûlullah

Bu yeni köy neden yeni
 Biraz düşündürdü beni
 Yırtarsam iyi kefeni
 Çok şükür Yâ Resûlullah

Yeni köye biri geldi
 Köylü onu velî bildi
 Fitreleri de o aldı
 Olur mu Yâ Resûlullah

Vaaz etti abuk sabık
 Dedi Nebî aşî kabak
 Dedi yeyin tabak tabak
 Doğru mu Yâ Resûlullah

Ona koç kuzu kestiler
 Sahurda kazı kestiler
 Benden cız-bızı kestiler
 Reva mı Yâ Resûlullah

Sabah olur uyanmazlar
 Vaaz etsen hiç kanmazlar
 Muska yazsam inanmazlar
 Reva mı Yâ Resûlullah

Teravihde başkaldırdım
 Yatarak namaz kıldırđım
 Arefe günü çıldırdım
 Reva mı Yâ Resûlullah

Bir daha gelmem bu köye
 Kabak oldum yiye yiye
 Kabak verdiler hediye
 Olur mu Yâ Resûlullah

Ben bu yeni köyü nêdim
 Kabağına destan dedim
 Rüyamda da kabak yedim
 Reva mı Yâ Resûlullah

Arefe gününü seçsem
 Kabak yemem gökte uçsam
 Bayramı yapmadan kaçsam
 Olur mu Yâ Resûlullah

Kabak pişti seyran oldu
 Yiyen köylü hayran oldu
 Bayram iki bayram oldu
 Pişmanım Yâ Resûlullah

Gözlerimi bağladılar
 Ciğerimi dağladılar
 Yüzük takıp eğlediler
 Pişmanın Yâ Resûlullah

Kabak yaprağı solmadan
 Aylık mühletim dolmadan
 İsyankâr, katil olmadan
 Çok şükür Yâ Resûlullah

Kabak sattım gayrı hürüm
 Kabak yerim dürüm dürüm
 Feymani'ye teşekkürüm
 Kabul et Yâ Resûlullah

Kabak Hoca ben kin gütmem
 Hakkımı da helal etmem
 Yeni köylü oldum gitmem
 Çok şükür Yâ Resûlullah **(K2)**

A-58

Horzum Mehmet'in Ağdı

İmamoğlu ilçesinde “Horzum Mehmet” lakaplı, Mehmet Altıncöse isminde bir zatı muhterem vardı. Horzum Mehmet bir gün traktörle Kızılheyik dağına yaylaya giderken, traktör devrilir ve ölür. Horzum’un ölmesi ile Yörük aşiretine de bir figan düşer. Çünkü Horzum Mehmet aşiretin ileri gelenlerindedir.

Ben de o günlerde Ceyhan’ın Gümürdülü köyünden Âşık Duran Şıhlıoğlu ve amcazadesi Âşık Kara Mehmet ile İmamoğlu’nda buluşup bir konser programına gidecektim. Buluşma yeri İmamoğlu ilçe merkezinde belediye binasının karşısındaki benzin istasyonuydu. Ben otobüsten iner inmez benzinci, “sen Âşık Feymani değil misin”, dedi. Ben de, “evet benim”, dedim. Benzinci, Horzum Mehmet’in olayını bir bir anlattı ve “yahu âşık, Horzum Mehmet bu aşiretin ileri gelenlerindendi, buna bir ağıt yak”, dedi. Ben de şu ağıdı yaktım:

Horzum Mehmet derler idi adına
Şöhreti var idi elin içinde
Bir vermişti Allah İmamoğlu’na
Belli birisiydi kulun içinde

Bir araba aldı rengi solmadı
Hacca gidecekti nasip olmadı
Daha gönlün gençti çilen dolmadı
Yaşın elli altı yılın içinde

Altınbaş gardaşı gelmişti Hacdän
Zemzem suyu içti gümüş bakraçtan
Kokular duyarak haktan miraçtan
Müjdeler alırdın yelin içinde

Kara haberini duyan ağladı
Acın yürekleri yaktı dağladı
Aşiret yas tuttu kara bağladı
Bayram etmediler elin içinde

Düşkünlere yardım himmet eylerdi
 Çalışıp yerini cennet eylerdi
 Olgun insanlarla sohbet eylerdi
 İsmi kaldı ehli dilin içinde

Gönül incitmedi hatır yıkmadı
 Ettiği iyiliği başa kakmadı
 Nesline haramdan mal bırakmadı
 Olgun meyve idi dalın içinde

Kızılheyik dağı başına senin
 Çadır tutacaktı düşüne senin
 Uğradı yağmurlu kışına senin
 Yatıyor cesedi selin içinde

Yokuşu çıkarken motor devrilmiş
 Kaderinin çarkı aksi çevrilmiş
 Ecele can vermiş yanmış kavrulmuş
 Yatıyor al kanlı yolun içinde

Feymani fatiha okun bu cana
 Elveda eyledi gitti cihana
 Allah rahmet etsin mezardan yana
 Götürüp gittiler salın içinde (K2)

A-59

Ceylan

Aydın'ın Salihli ilçesine otobüsle gidiyorduk. Otobüs Adana'dan çıkıp Mersin, Erdemli, Silifke, Mut ve Sertavul Geçdi'nden aşır Konya'nın Karaman ilçesinde yarım saat mola verdi. Ben de biraz temiz hava almak için otobüsten aşağı indim. Dikkatim otobüsün yanında duran bir aile çekti. İki üç kadınla iki üç erkek vardı. Bunlar aralarında çok hararetli bir şekilde konuşuyorlardı. Aralarındaki 25-26 yaşlarındaki bir erkekle yine aynı yaşlardaki bir kadın çok suskun ve hüzünlüydüler. İçlerinde kaynana tavırlı bir kadın vardı, çok az konuşuyor ve her konuşmasında aynı sözü söylüyordu.

Öteki kadın ve erkeklerin havayı yumuşatmak istedikleri konuşmalarından anlaşılıyordu. Arada bir kaynana tavırlı kadın, “ne yapalım, elimizden gelen bu, belki de böylesi daha iyi, yol yakinken ayrılmaları her ikisi için de iyi olur, herkes kendi başının çaresine baksın” dedi. Mola saati dolduğunda ben otobüsteki yerime oturdum. O genç kadın valizini otobüsün bagajına verip karşıdaki iki boş koltuktan pencere kenarında olanına oturdu. Başındaki allı pullu yazmasını çıkarıp çantasından aldığı siyah örtüyü başına bağladı. Otobüs hareket ederken de gayri ihtiyari elini kaldırıp aşağıda bekleyenlere hoşça kalın dercesine salladı. Dudakları hafifçe titredi. Aşağıda olan, belli ki ayrıldığı, sevdiği insana, kocasına baktı, o da uğurlar olsun dercesine elini salladı. Karşı koltuktaki genç kadın hıçkırıklarla feryâd-ı figan etmeye başladı. Bu olay beni de çok etkilemişti. Bu olaydan bir şeyler çıkarmaya çalışıyordum. Izdıraba fazla dayanamayan kadın bir süre sonra bayıldı. Ben yakınında olduğum için hemen muavine haber verip kolonya getirmesini söyledim. Otobüste bulunan diğer birkaç kadını da yardıma çağırdım. Sırtımdaki hırkayı kadının başının altına yastık olarak koyup koltuğun üstüne yatırdık. Yolcular bir şey anlayamadı. Bazıları kadını sara hastası zannetti. Yolcular, ben kadına yakın oturduğum için, onun hakkında sorular sormaya başladılar. Ben de çok fazla bir şey bilmediğimi söyledim. Kadıncağz uzun süre kendine gelemeyip baygın halde yattı. Uyanıp kalktığında yına ağlamaya başladı. Hırkamı bana uzatarak, “ağabey kusura bakma, özür dilerim, sizleri de rahatsız ettim” dedi. O genç kadın yol boyunca gözyaşlarını siyim siyim döke döke sessizce ağladı. Ben gece uykuya dalmışım, ara sıra gözümü açtığımda kadının uyumadığını fark ettim.

Sabaha karşı Salihli garajına vardığımızda o genç kadın otobüsten indi. Zaten benim yolculuğum da oraya kadardı. Terminalin bekleme salonunda sabahı beklemem gerekiyordu. Genç kadın da valiziyle bekleme salonuna gelip bana yakın bir yere oturdu. Yolculukta birbirimizi tanıdığımız için bir ara göz göze geldiğimiz de “buralı mısınız” diye sordum. “Evet, buralıyım” dedi. O da bana nereli olduğumu sordu. Ben konuşmadan cesaret alarak olayın ayrıntısını sordum. Kadın boğuk birselse, “beş yıllık evli olduklarını, çocuklarının olmadığını, kaynanasının da oğlunu tek çocuk olduğu için yeniden evlendirmek istediğini, kocasıyla birbirlerini çok sevdiklerini, âşık olarak evlendiklerini” söyledi. Tekrar hüznü ve hıçkırarak ağlamaya başladı. Salihli'nin bir köyünden olduğunu, sabahki köy arabasını bekleyeceğini söyledi. Oralar ıssız olduğu için de benden yakınıymışım gibi davranmamı istedi. Elimdeki sazı görünce “âşık mısın” diye sordu. “Evet” deyince, “bana bir türkü söyle” dedi. Ben de sazla

söylersem çevredekilerin rahatsız olabileceğini söyledim. Türküleri bir kâğıda yazarak “Ceylan” isimli bu kadına verdim ve sabah ayrıldık. Türküler şunlardı:

A-59/1

Yaralı Ceylan’ım dağlar ardına
Döktü gözyaşını ağladı gitti
Belki dönmez geri, gelmez bir daha
Al çözdü karalar bağladı gitti

Karşıkı görünen dumanlı hüyük
Benim derdim senin derdinden büyük
Kader bizi çileyinen hölüyük
Derdim deryalara çağladı gitti

Elveda eyledi sesi boğunuk
Gözleri nemlice zülfü dağınık
Besbelli ki bir tenhada döğünük
Ok vurdu sinemi dağladı gitti

Feymânî böyledir feleğin kasti
Hasret diyarından bir rüzgâr esti
Kadere kahredip dünyaya küstü
Yükletti gam yükün teğledi gitti

A-59/2

Felek kötü sıkılmış kader okunu
Ezmiş, yaralamış nazlı Ceylan’ı
Öldürse bu kadar zor gelmez idi
Üzmüş, parelemiş nazlı Ceylan’ı

Acılar, cefalar hepi hepine
Bırakmaz ki sağa sola depine
Düğüm düğüm ayrılığın ipine
Düzmüş, sıralamış nazlı Ceylan’ı

Hayatı kupkuru akmayan dere
 Ömrünün baharı uğramış şere
 Meyve vermez bir bağ diye deftere
 Yazmış, karalamış nazlı Ceylan'ı

Feymânî'yim neden çilen dolmamış
 Daha umut çiçeklerin solmamış
 Sevgi ayrılığa mani olmamış
 Bozmuş, kürelemiş nazlı Ceylan'ı

A-59/3

Taş bağlar da yüreğimin üstüne
 Sana gönül bağlar mıydım bileydim
 Uçuruma bırakır da kendimi
 Yüreğimi dağlar mıydım bileydim

Ben mi yoldum meyvesini dalımın
 Perişanı oldum garip halımın
 Haramisi zalım vurdu yolumun
 Karaları bağlar mıydım bileydim

Candan sevse döner miydi sözünden
 Boyun büktüm kaderimin yüzünden
 Kuruturdum pınarımı gözünden
 Senin için çağlar mıydım bileydim

Feymânî'yim yaylaya mı göçerdim
 Ceylan pınarından su mu içerdim
 Elimde olsaydı güler geçerdim
 Senin için ağlar mıydım bileydim **(K2)**

A-60**Sigara**

Feke'nin Bağdatlı köyüne bir düğüne âşık olarak çağrıldım. Bu köyde çok ilginç bir durumla karşılaştım. Köyün erkekleri, kadınları hep birlikte tütün içiyorlar. Hepsinin cebinde poşete sarılı tütün var. Beşi yakıyor, onu söndürüyor. Tütünü de kendileri ekiyormuş. Beni sahneye çağırdılar, bir türkü söylememi istediler. Ben de, “kusura bakmayın, önce sizi size anlatayım, size bir sigara türküsü söyleyeyim” dedim:

Tatlı paran eller alır
 Canın alır bir sigara
 Ciğerin zehirle dolar
 Canın alır bir sigara

Paracığın eller alır
 Dumanını yeller alır
 Çağırmadan ecel gelir
 Canın alır bu sigara

Çıkar ağzından dumanı
 Keser dizinden dermanı
 Kansere verir fermanı
 Canın alır bir sigara

Paran canın eyler zarar
 Tergemeye verin karar
 Zıkım sinirlerin gerer
 Canın alır bu sigara

Düşmanından ister dilin
 Olmayınca şaşar yolun
 Öksürükle bela bulun
 Canın alır bir sigara

Âşık Ali'm yıkar seni
 Çıngı çıngı yakar seni
 Mezarlığa çeker seni
 Canın alır bu sigara (K53)

A-61

Bırak Bu Zıkımı

Bizim yan komşuya Hocalı köyünden bir kiracı gelmişti. Arada selamlaşırđık, iyi bir insandı. Kahvehanenin önünde ayakkabı boyardı. Hanımı ve kızı da fabrikada çalışırlardı. Eh içki şişede durduğu gibi durmaz, “kediği aslan eder”, “yağmuru yel azdırır, insanı el azdırır” derler. O zamanlar kahvehanelerde su yerine bira içilirdi. Hayatında hiç içki içmeyen Halil'e bira ikram ederler, bir çevirir, iki çevirir, sonunda hatır için içer. Her gün elden içen, daha sonra cepten içmeye başlar. Rakı, şarap derken Halil alkolik olur. Bir gün içkiği fazla kaçırın Halil alkol komasından çıkamaz ve ölür. Ben de Halil'e şu türküyü söyledim:

İçkinin kölesi oldun
 Bıraksana o zıkımı
 Sandın aslan sütü buldun

Halil bırak o zıkımı
 Dayı bırak bu zıkımı

Ayyaş mayyaş neye yaran
 Neyi yesen olur haram
 Kimden söyle fazla neren

Halil bırak o zıkımı
 Dayı bırak bu zıkımı

Çalış kazan tut köşeyi
 Bağrına basan şişeyi
 Buldum sanırsın neşeyi

Halil bırak o zıkımı
Dayı bırak bu zıkımı

Gülünç oldun eşe dosta
Ciğerlerin olmuş hasta
Şarapları sandın pasta

Halil bırak o zıkımı
Dayı bırak bu zıkımı

Âşık Ali'm nolur halin
Ölüm olur bir gün yolun
Belki kimse tutmaz salın

Halil bırak o zıkımı
Dayı bırak bu zıkımı (K53)

A-62

Gelin Döne

Gelin Döne bizim Kadirli yöresinin en güzel kızlarından biriydi. Kar yağmış gibi yüzleri, pamuk gibi elleri, ceylan gibi gözleri, belinden aşağı dökülen siyah serpişik saçları, dal gibi uzun boyu vardı. Güzelliği dilden dile yayıldı, on yerden düğür geldi, sonunda birine verdiler. Üç gün düğünü çalındı, davullarla, zurnalarla evlendiler. O zamanın modası olarak at ile gelin getirdiler. Üç dört sene çok mutlu yaşadılar. Elin nazarı mı değdi bilmem, Gelin Döne kanser hastalığına yakalandı. Kurudu, bir deri bir kemik kaldı ve bir süre sonra vefat etti. Bir zaman sonra Gelin Döne'nin kocası benden Döne'ye bir ağıt söylememi istedi. Zaten âşıklığın kuralı da budur, Gelin Döne'ye şöyle bir ağıt söyledim:

Dillerime oldun hece
Olmaz sabah bitmez gece
Tütmez oldu bizim baca
Ölme Döne'm kurban olam

Ne güzeldi ela gözün
 Baldan tatlı şirin sözün
 Mutlu günler ikimizin
 Ölme Döne'm kurban olam

Saçlarına toka vurdum
 İkimize yuva kurdum
 Azrail'e karşı durdum
 Ölme Döne'm kurban olam

Sağ başına hoca geldi
 Zalım kanser seni buldu
 Yavruların öksüz kaldı
 Ölme Döne'm kurban olam

Âşık Ali'm yazık dedi
 Tatlı candan bezik dedi
 Zalım kanser seni yedi
 Ölme Döne'm kurban olam (K53)

A-63

Güzel Ayşe'm

Emmi çocukları olan Ali ile Ayşe birbirlerini yürekten severler. Ali Ayşe'yi ister, Ayşe'nin babası, Ayşe'yi Ali'ye verir. Ayşe'nin annesi evlenmelerini istemez, kızını kardeşinin oğluna vermek ister; fakat kocasına karşı duramaz. Ali ile Ayşe davullarla, zurnalarla evlenirler ve çok mutlu olurlar.

Bir gün Ayşe'nin annesi özel bir davet verip Ali ve Ayşe'yi yemeğe çağırır. Ayşe'nin annesi ikisini ayırmak için önceden bir cinciye gider ve muska yazdırır, yazdırdığı muskanın suyundan kahve yaparak Ali ve Ayşe'ye içirir. Ayşe'nin cadı anasının büyüü tutar, istediği olur. Ali ile Ayşe birbirlerine kötü görünmeye başlarlar, yüzleri yüzlerine, sözleri kulaklarına karaçalı diken gibi batar. En sonunda Ali ile Ayşe boşanırlar. Ali birkaç kez barışmak için Ayşe'nin evine gitse de anası Ayşe ile görüşmesine izin vermez, Ali'yi kapıdan kovar. Yüreği yanan Ali benden bu duruma bir türkü söylememi ister. Ben de bu olay için şu türküyü söyledim:

Gözlerime indi perde
 Sen düşürdün beni derde
 Sensiz olunmuyor burda
 Dön yuvana güzel Ayşe'm

Gül eyledim dikenleri
 Yakma boyun bükenleri
 Sil gözümde akanları
 Dön yuvana güzel Ayşe'm

Çıkamıyom ele güne
 Nolur acı Ayşe'm bana
 Olacaksın sen de ana
 Dön yuvana güzel Ayşe'm

Anan bizi düşman etti
 Gün geçmedi pişman etti
 Zalım cinci büyü yaptı
 Dön yuvana güzel Ayşe'm

Âşık Ali'n seni ister
 Gül yüzünü nolur göster
 Ne yüz koydun ne de astar
 Dön yuvana güzel Ayşe'm (K53)

A-64

Yörük Güzeli

Arkadaşım Âşık Mustafa Fındıklı ile birlikte Kozan'a bir âşık programına gidiyorduk. Sarıçam yakınlarında bindiğimiz minibüsün lastiği patladı. Şoför lastiği değiştirirken ben de etrafa bakıyordum. O sırada ne göreyim, Çukurova'da Yörüklere Aydınlı denir, bir Aydınlı Yörük kızı edalı edalı elinde kirmen eğiriyor. Elllerinde kına, gözlerinde sürme, başında yazma. Bu Aydınlı Yörük kızını görünce çok duygulandım ve boyası, pudrası, makyajı olmayan bu Yörük güzeline şu türküyü söyledim:

Devesi katarlı yaylalar yolu
 Yoluna kurbanım Yörük güzeli
 Merkebin üstünde altında halı
 Halına kurbanım Yörük güzeli

Oyalı yazmayla sarmış yüzünü
 Süs eylemiş sürme ile gözünü
 Kim çekmez ki böyle güzel nazını
 Diline kurbanım Yörük güzeli

Beyaz ellerinin kına oyası
 Datlı dillerinin baldan mayası
 Kara çadır kurar kartal yuvası
 Eline kurbanım Yörük güzeli

Yaylaya çıkınca bakar dağlara
 Gonca olur bahçelere bağlara
 Kahve sunar misafire beylere
 Yoluna kurbanım Yörük güzeli

Deri yannık yayar süzer ayrıanı
 Âşık Ali'm kurban Yörük hayranı
 Ne güzel döndürür elde kirmeni
 Kılına kurbanım Yörük güzeli (K53)

A-65

Babanın Ağdı

Adana'nın PTT Evleri mahallesinde bir hanım bacı akşam sofrayı serer, çocukları sofranın başına toplanır. Çocuklara hemen yemeğe başlamak isterler, anneleri de, “durun yavrum, babanız gelsin de öyle yiyelim”, der. Kocasını bir kargo şirketinde şoför olarak çalıştırmış. O gün de bir iş için şehir dışına gitmiş. Ne yazık ki adamın arabasının freni tutmaz, bir tırın altına girer ve ölür. O akşam evin telefonu uzun uzun çalar. Telefonu evin büyük kızı açar. Telefon eden kişi, “kızım ben babanın arkadaşım, nasıl desem bilmem ki baban trafik kazası geçirdi, bir tırın altına girdi,

sizlere ömür”, der. Bunun üzerine evde kıyamet kopar, sofraya ortada kalır. Allah böyle bir durumla hiç kimseyi karşılaştırmaz, böyle durumlarda Rabbim kullarına sabır versin. Aradan altı yedi ay geçer. Bir gün PTT Evleri Mahallesi’ndeki çocuk parkının ordan geçerken ölen adamın karısı, “Ali gardaş, ücreti ne ise vereyim de benim beye bir ağıt söyle”, dedi. Ben de şu ağıdı söyledim:

Acı haber böyle m’olur
Yaktın babam yaktın bizi
Telefonla haber geldi
Yaktın babam yaktın bizi

Soframız serili kaldı
Zalım tanker seni buldu
Dedem ak sakalın yoldu
Döktün babam döktün bizi

Çocukları koydun bura
Ne tez çektin göçün yere
Al kanların olmuş dere
Büktün babam büktün bizi

Ali Amca ağıt söyle
Takdir böyle rahmet dile
Mevlam sabır vere kula
Ektin babam ektin bizi (K53)

A-66

Ömer’in Ağıdı

Bir gün sabah Yörük kadınının biri koyunları sağlar, kuzuları ayırır ve çadıra gelir. Oğlu Ömer’e, “oğlum kalk, baban seni bekliyor, kuzulara gidecen”, der; fakat Ömer uyanmaz. Kadıncağız tekrar seslenir; fakat Ömer’den yine ses çıkmaz. Kadın oğlunun yanına varır, kolundan tutar ki vücudu buz gibi olmuş, Ömer ölmüş. Yüreği yanan anne feryat eder. Bütün oba toplanır, ağıtlar yakılır, dizler dövülür. Ben de o Yörük kadının dilinden şöyle bir ağıt söyledim:

Horozlar ötüyor yavrum
 Uyan oğlum Ömer uyan
 Baban guzuyu katıyor
 Uyan guzum Ömer uyan

Uyku vakti geldi geçti
 Tavuklar küllüğü eştı
 Koyunlar dağları aştı
 Uyan guzum Ömer uyan

Tarhanamız piştı yiyek
 Unnukları yüke koyak
 Kapımızdan düştü dayak
 Uyan guzum Ömer uyan

Nazlı dezzen yannık yayar
 Baban guzuları sayar
 Feryadımı dağlar duyar
 Uyan guzum Ömer uyan

Âşık Ali'm ağıt söyler
 Acın yürekleri deler
 Anan bacın her gün ağlar
 Uyan guzum Ömer uyan (K53)

A-67

Sarı Ali'nin Ağdı

Sarı Ali babasının iki oğlundan biridir. Ali, babası ve anası gibi hiç mektep görmez, okuma yazma öğrenemez. Ömrü dağda bayırda çobanlık yapmakla geçer. Babası Sarı Ali'ye bir kaval yapar, Ali de kavalı çok güzel çalmasını öğrenir. Bu ara komşu kızı Fadime'ye sevdalanır. Fadime de Sarı Ali'ye sevdalanır. Ali, Fadime'nin ailesinin çadırının önünden geçerken güzel havalar çalar, Fadime de Sarı Ali'yi gülücüklerle karşılar. Bir gün Ali, dağda bayırda sinekler ısırıldığı için, sıtmaya yakalanır. Sarı Ali gün gün erir, ateşi yükselir. Sarı Ali'yi Adana'ya doktora getirirler,

doktor da grip, nezle gibi bir rahatsızlık olduğunu söyler, ona göre ilaçlar verir. İlaçlar Sarı Ali'ye hiç fayda etmez, daha da ağırlaşır. Son anlarında Ali'yi Sıtma Savaş'a getirirler. O zamanlar sıtma hastalığı çok görülürmüş. Bu hastalığın çaresi olan kinin hapı da çok zor bulunurmuş. Sıtmalı bir hastanın en az sekiz gün kinin hapından içmesi gerekir. Sarı Ali'ye üç hap verirler, o da hiç fayda etmez. Ali, anasının gözlerine baka baka ölür. Bütün oba ağlar, feryat eder, ağıt söyler. Kimi Ali'nin esbabını alır ağlar, Fadime de kavalını öper, koklar ve ağlar. Bu olay üzerine ben de şu ağıdı söyledim:

Bizim ele bahar geldi
Kalk gidelim Sarı Ali'm
Sıtma sana sebep oldu
Kalk gidelim Sarı Ali'm

Anan bekler aç gözünü
Nolur dinle duy sözümü
Matem doldurdun özümü
Kalk gidelim Sarı Ali'm

Küstün bize el etmedin
Söz söyleyip dil etmedin
Kinin şifa hiç yutmadın
Kalk gidelim Sarı Ali'm

Sivrisinek yaktı seni
Ecel oldu çekti seni
Nasıl verdin tatlı canı
Kalk gidelim Sarı Ali'm

Âşık Ali'm bu yazılar
Anan üstüne bozular
Konu komşu hep sızılar
Kalk gidelim Sarı Ali'm (K53)

A-68

İsmail'in Ağdı

Bir gün sabah çayımı içerken kapıya zayıf, esmer bir adam geldi. Bana, “Âşık Ali Anbarcı'nın evi bura mı?”, diye sordu. Ben de, “evet burası buyur”, dedim. Adama çay verdim. Adam anlatmaya başladı:

“Ben Gâvurdağlıyım, benim İsmail adında bir kardeşim vardı, Numune'de doktor okulunda okuyordu. Köyden komşu kızı Gül Ayşe'ye âşık olmuş. Kızı üç kere istedik vermediler. Beni dövdüler, kızı da dayısının oğluna verdiler. İsmail sordukça, “iş oluyor, sen yeter ki oku” dedim. Dedim ya umut vermek de iyi değilmiş. Bir gün İsmail köye geldi. Arkadaşları durumu anlatınca İsmail çok üzölmüş, o üzüntüyle eve gelip, bir mektup yazmış ve kendini evin tavanına asmış.”

Adam benden kardeşine bir ağıt istedi. Ben de bu olay için şu ağıdı söyledim:

Yalan dünya doyulur mu
Can tatlıdır kıyılır mı
Anan gurban ben gurbanım
Beyaz kefen sarılır mı

Kör şeytana niye uydun
Pis kendini yağa koydun
Camide selanı duydum
Bir kız için ölüdür mü

Akranların doktor oldu
Sevdiklerin burada kaldı
Ecel seni candan sildi
İpe boyun eğilir mi

Çile Âşık Ali'm çile
Giden gelmiyor bu yola
Gül Ayşe'n de kaldı ele
Kara toprak sarılır mı (K53)

A-69**Hatice'nin Ağdı**

Kozan'ın Kuyluk köyünden Mahmut adında bir genç, Ağlıboğaz semtinden Hatice adında bir kızla evlenir. Mahmut tablacılık yapar, gül gibi geçinip giderler. Bir oğulları, bir de kızları olur. Mahmut bazı arkadaşlarla tanışır, önü iyi sonu kötü olur. Mahmut içkiye ve kumara alışır, tablacılığı bırakır, inşaatlarda çalışmaya başlar, kazandığının hepsini kumara ve içkiye verir. Mahmut, kumar borçlarını ödeyebilmek için evde ne var ne yok satar, Hatice'yi de döver. Hatice durumu ana ve babasına anlatır, onlar da, “dayan kızım, idare et, düzeli”, derler. Hatice portakal toplamaya gider, aldığı parayı Mahmut yine kumara verir. Hatice ve çocukları komşularının verdiği yemeklerle karınlarını doyururlar. Sonunda bu acılara dayanamayan Hatice verem olur. Çocukları durumu dedelerine bildirirler. Hatice Verem Hastanesi'ne yatırılır. Hastalığı gün gün ilerleyen Hatice artık bu acılara dayanamaz ve başını yattığı karyolanın demirlerine vurarak ölür. Hatice'nin ziyaretine gelen anne ve babası ölüm haberini hemşireden alırlar. Hatice'nin anası düşer bayılır, babası ve çocukları ağlaşır.

Kozan'ın Hüyük köyünden Veysel Aydın benden bu Avşar kızına bir ağıt söylememi ister. Ben de Hatice'nin anasının dilinden şu ağıdı söyledim:

Hatice'm yavrum da vereme düştün
Acılar içinde kıvrandın piştin
Şifa olsun diye kömeçler içtin
Doktorlar derdini bilmedi yavrum

Baştabip gelmiş de serum takacak
Öksüz yavrulara kimler bakacak
Tutuldu vereme canın çıkacak
Doktorlar dermanın olmadı yavrum

Karyolaya vurup başını yarmış
Anam gelir diye bizleri sormuş
Pencereden bakıp ağlayıp durmuş
Hayatta yüzlerin gülmedi yavrum

Âşık Ali'm duydu imdada geldi
 Ağlıyor baban bağırını deldi
 Verem acımadı genç yaşta buldu
 Dünyada umudun kalmadı yavrums (K53)

A-70

Garip Hasan'ın Ağıdı

Garip Hasan, Kayseri'nin Sarız ilçesinin İncedere köyünden, yanına ihtiyar ana-babasını da alarak, Adana'ya göç eder. Paktaş fabrikasına girer, kiraladığı evde ana-babasıyla yaşamaya başlar. O aralarda fabrikada tanıştığı bir kızla evlenir. Davullarla zurnalarla çok mulu anlar yaşarlar. Garip Hasan'ın ana-babası onlara yük olmazlar. Aradan yıllar geçer, beş tane çocukları olur. Bir gün Hasan'ın hanımı Fatma, "Hasan, nüfusumuz çoğaldı, ana-babana birazda kardeşlerin ve bacın baksınlar", der. Hasan, "Fatma kubanım idare et, sigarayı bırakıyorum, kahveye de gitmem, fabrikada yediğim bir öğün yemekle idare ederim, şu çocukları nasıl büyütüyorsak anam-babam da beni öyle büyüttüler", der. Hasan böyle ağlar, yalvarır; fakat ne çare, Fatma razı olmaz. Derdini içine atan Hasan, Allah uzak etsin, mide kanseri olur ve hastanede vefat eder. Bunun üzerine iş arkadaşım Garip Hasan'a şu ağıdı söyledim:

Yalan dünya kavi kurmuş
 Her yanını ganser sarmış
 Anam rüyasında görmüş
 Seni sorar yavruların

Cam gözlerin çürür oldu
 Yavruların büyür oldu
 Büyük oğlun düğün kurdu
 Davet etti guzuların

Kırk ikiye yeni girdin
 Daha dünden gülüyordun
 Tatlı canı nasıl verdin
 Çok ağlıyor yavruların

Kader Âşık Ali'm kader
 Bu dünyaya gelen gider
 Dertlerinden oldun beter
 Dindi m'ola sızıların

Âşık Ali'm şaştı kaldı
 Anan baban mecnun oldu
 Gözlerime yaşlar doldu
 Gece gündüz sızılarım (K54)

A-71

Elif'in Ağdı

1965 yılında Sarız yöresinden bir Avşaroğlu Çukurova'ya çalışmaya gelir. Ceyhan'a bağlı Elma Gölü çiftliği'nin orada bir ağanın kapısında çalışır. Tarla sürer, ineklere bakar, pamuk sular. Nisan, mayıs aylarında pamuğa uçakla endirin zehiri atılır, atılarsun Avşaroğlu'nun yanına bir akrabası gelir. Genle adam, “Kadir ağabey, babanın, hanımının selamı var. Kızın Elif'in Cuma günü düğünü var. Bayrak kalkıyor, acele seni istediler. Avşaroğlu Kadir cebindeki üç beş kuruşu akrabasına verip onu gönderir. “Ben yarın değil bir güne orada olurum”, der. Avşaroğlu pamuk sulamaya devam eder. Çakmadan gelen soğuk kanal suyundan içer. Uçaktan atılan endirin zehiri kozaların dalından süzülüp kanala dökülür. Avşaroğlu bu sudan içtiği için zehirlenir. Yanında arkadaşı da yoktur, oracıkta kıvrılır, ölür. Vakit akşam olur, bütün işçiler gelir; ama Avşaroğlu dönmez. Çiftçi başı yanına iki adam alıp tarlaya varır. Bakarlar su motoru çalışıyor, Avşaroğlu yok. Bağırıp çağırırlar ; fakat ses yok. İşçilerden biri eğilir, Avşaroğlu'nun küreğini görür. Oraya doğru yaklaştıklarında ağzı köpükler içinde Avşaroğlu'nu görürler. Cenazeyi çiftliğe getirirler. Sabah durumu ağaya bildirirler. Ağa Ceyhan'dan gelene kadar vakit öğleni bulur. Avşaroğlu'nun cenazesini, o zamanın Mercedes'i olan, cipe koyarlar. O zamanlar Saimbeyli-Feke yolu çok bozukmuş. Cuma günü düğünün en tatlı yerinde acı korna sesleriyle Avşaroğlu'nun köyüne varırlar. Düğün yeri matem yerine döner. Evin önüne bir döşek serip cenazeyi araya yatırır. Ağıtlar, tuğanlar yükselir. Gelin de oraya gelince bakar ki babasının cenazesi ortada yatıyor. Kız, babasına sarılıp ağlar. Daha sonra kalkıp koşarak eve girer. Cahil çocuk, “ben babasız mı gelin olacağım, ne uğursuz evlatmışım”, diyerek odanın kapısını kilitler ve kendini tavana asar. Emmileri kapıyı kırıp girdiklerinde Elif'in ölüsünü görürler.

Elif'i de getirip babasının yanına yatırırılar. Kıyamet kopar. Sarız Söbeçimenli Hasan Keskin, "Ali ağabey bu baba kıza bir ağıt söyle", dedi. Ben de Elif'in anasının ağzından şu ağıdı söyledim:

Mor belikler omuzlara dökülmüş
 Elif'ime düğün kurdum gelsene
 Gelinlikten kefen biçtim kuzuma
 Elif'ime düğün kurdum görsene

Kanlar kusmuş ciğerleri yaralı
 Baba kızın cenazesi sıralı
 Yasa düştüm esbablarım karalı
 Elif'ime düğün kurdum sorsana

Kara toprakları damat eyledim
 Elim ile kuşağını bağladım
 Kuzum kendirini nasıl yağladın
 Elif'ime düğün kurdum sarsana

Ak günleri kara kura düş oldu
 Gözyaşlarım ekmeğime aş oldu
 Avşarım haberin bana taş oldu
 Kuzuma düğün kurdum varsana

Âşık Ali'm bu acıya yanmaz mı
 Anan baban başucunda dönmez mi
 Elif'ime rahmet denilmez mi
 Kuzuma düğün kurdum gülsene (K53)

A-72**Karakeçili Yörükleri**

1976 yılının yedinci ayında Adana'nın Tekir yaylasına bir düğüne gittik. Oda sohbeti, çaldık söyledik, sigara molası verdik. Ben su içmek için düğün evine yakın "Üç Oluk" denilen pınara geldim. Pınarın başında su doldurmaya gelen bir güzel gördüm. Suyumu içtim, başımı kaldırıncaya çekildi. Kız, testilerini doldurduktan sonra karşıma geçti, ben kıza baktım, kız bana. Bir süre sonra kız geldiği yöne doğru uzaklaştı. Ordan gelen bir adama kıızı sordum. Adam, "Gardaş ekmekçinin kıızı diyorlar, Karakeçili Yörüklerinden bunlar", dedi. Ben de, "bak gardaş, sana Garageçili Yörüklerini anlatayim", dedim:

A-72/1

Yörügün hasıdır Garageçili
Ertuğrul Gazi'nin soyundan bunlar
Orta Asya'dan yönü seçili
Osmanlı'nın suyundandır bunlar

Bu türküden sonra adamdan ayrıldım. O Yörük kıızı bana bakar da yüreğim durur mu. Yörük güzeline de şu türküyü söyledim:

A-72/2

Tekir yaylasında bir güzel gördüm
Elinde destisi suya gidiyor
Giyinmiş alları sürmeler çekmiş
Gerdanda gülleri boya gidiyor

Bizim elde nice güzele erdim
Güzelin iyisin Tekir'de gördüm
Yörükmüş aslını soyunu sordum
Sandımkine tülü maya gidiyor

Başında yazması sarıçiçekli
 Gara şalvar giymiş salım saçaklı
 Bakışları alev yalım sıcaklı
 Baktı gözlerime soya gidiyor

Âşık Ali'm bakma kalırsın burda
 Engeller bırakmaz ölürsün burda
 Akıl mı bırakır yiğitte serde
 Siyah kirpikleri yaya gidiyor (K53)

A-73

Çoban Mehmet

Bir gün Adana'nın kuzeyinde yer alan Kılbaş köyüne balık tutmaya gittim. Orada koyunlarını yayan bir çoban gördüm, sordum adı Mehmet'miş. Çoban Mehmet çok üzgün, ağlıyor. Çoban Mehmet'e neden ağladığını sordum, Mehmet, "abi komşu köyden Elif adında bir kıza sevdalandım, üç kere düğür gönderdim vermediler. Sevdığım kızı başkasına verdiler. Yüreğim yanıyor, ben ağlamayım da kimler ağlasın, sen kara sevda nedir bilir misin?" dedi. Ben yürekten bir ah çektim. "Ben de sevdiğimi alamadım, annesi karşı çıktı, sevdiğim kızı bir Hataylıya verdiler", dedim. Çoban Mehmet anılarımı hatırlattı, yüreğimi kazıdı. Bunun üzerine orada şu türküyü söyledim:

Koyun yayan buralarda
 Çoban yârin noldu senin
 Ağlar gördüm meralarda
 El mi aldı çoban yârin

Kavalını çal da duysun
 Koyun kuzu sana uysun
 Yörük kızı koşup gelsin
 El mi aldı çoban yârin

Başın eğik gönlün kırık
 Yüreğini hüznün sarık
 Gözyaşların olmuş arık
 El mi aldı çoban yârin

Ali'm üzgün gördü seni
 Dağa daşa sordu seni
 Burada ağlar buldu seni
 Çoban yârin noldu senin (K53)

A-74

Akkız'ın Ağıdı

Kozan yöresinde Akkız adında bir kız varmış. Kızı, çok sevmesine rağmen, sevdiği oğlana vermemişler. Akkız canına kıymış. Bunun üzerine Âşık Ali şu ağıdı söylemiş:

Bir kız kendisini asmış Kozan'da
 Asıldığı yere baktım ağladım
 Sabah namazına yakın ezanda
 Derdimi derdime kattım ağladım

İlk akşamdan hazırladım göçümü
 Bir ateştir yakar benim içimi
 Çıktım çarşıya şu gözyaşımı
 Silini silini döktüm ağladım

Çıktım çarşıya gören olmadı
 Derdin nedir diye soran olmadı
 Kendiri elimden alan olmadı
 Ben de boğazıma taktım ağladım

Haber gitsin anam ile bacıma
 Kozan halkı ağlar benim acıma
 Yaşamak istemem gider gücüme
 Gece bir yarısı kalktım ağladım

Bir pusula yazıp attım koynuma
 Elimle kendiri taktım boynuma
 Çeyizimi verin benim hayırına
 Gece bir yarısı kalktım ağladım

Ayağımı bastım telin üstüne
 Ağlayarak çıktım dalın üstüne
 Akkız diye yazın salın üstüne
 Gece bir yarısı kalktım ağladım

Dalın üzerinde biraz oturdum
 Ağlaya ağlaya kendim bitirdim
 Kendiri boynuma yakın getirdim
 Gece bir yarısı kalktım ağladım

Âşık Ali'm der kalem aldım ele
 Kim ağlamaz böyle acı ölüme
 Akkız diye bütün halkın dilinde
 Gece bir yarısı kalktım ağladım (K44)

A-75

Âşık Kemal

1980'lerde Pirsultanlı'ya bir düğüne gittim. Düğüne Kurtların Kemal (Âşık Kemal) de âşık olarak gelmişti. Bizim akrabaların bazıları Âşık Kemal'e, "Kemal bak bu da âşık bununla atıştır mısın", dediler. Âşık Kemal de kabul etti. Âşık Kemal söyler, ben karşılık veririm. Bir süre sonra Âşık Kemal, bana karşılık veremez duruma geldi, ben devam ettim:

A-75/1

Âşık olan türkü yakar
Güller burcu burcu kokar
Kemal boşuna ekelenme
Kurtlardan âşık mı çıkar

Âşık Kemal benim dörtlüğüm üzerine sazını bıraktı ve “pes” dedi. Âşık Kemal bu yenilgiye rağmen sağda solda beni yendiğini, benim kendisinin karşısında duramayacağını, âşıklığının o kadar da güçlü olmadığını anlatıp dururmuş. Âşık Kemal’in Haruniye’de bir kahvesi vardır. Beni kolumdan tuttıkları gibi Âşık Kemal’in kahvesine götürdüler. Ben de orada söze şöyle başladım:

A-75/2

Bilirsin Kemal severim ben seni
Açılmış baharda güle dönmüşsün
Dökülmüş saçların açılmış alnın
Sen anadan doğma kele dönmüşsün

Esnaf bir dörtlük daha söylememi istedi:

Kavrulmuş yüzlerin çekmiş gözlerin
Asfaltı sökülük yola dönmüşsün
N’oldu Kemal sana erken kocadın
Dört kocadan kalık dula dönmüşsün

Âşık Kemal bu dörtlük üzerine bana, “and olsun ben de seni Mustuk Kötü’yle karşılaştıracam”, dedi. Ben de Mustuk Kötü’yü tanırım, benim kadar iyi bir âşık değildir. Tesadüfen bir hafta sonra bizim köyde bir düğün oldu ve Âşık Mustu da o düğüne davetliydi. Âşık Mustu’nun sakalı daha önceden uzundu, düğüne sakalını kestirip gelmiş. Ben hemen söze şöyle başladım:

A-75/3

Sakalın olanı fazla elerler
 Gıdıklardan yoka yerden delerler
 Sakal koyurup kesene gülerler
 Ulan Mustu niye kestin sakalı

Sıra Âşık Mustuk'a geldi; fakat Mustuk devam edemeyip başını kaçırdı. Ben devam ettim:

Bu sakalı kesmek nereden geldi
 Dostun düşmanın da arkadan güldü
 Genç avrat mı aldın eskisi noldu
 Ulan Mustuk niye kestin sakalı

Sakal işlememiş senin özüne
 Baban dursa tükürdüğü yüzüne
 Bundan sonra kimse inanmaz sözüne
 Ulan Mustuk niye kestin sakalı

Günlerin geçti mi dünyada vah vah
 Sana emir mi verdi içerdeki şah
 Sünnetin işleyip terk etmek günah
 Ulan Mustuk niye kestin sakalı

Âşık Softa'm söyler sözünü kesti
 Çaldı sazını da duvara astı
 Müslüm Gündüz m'oldun devlet mi kesti
 Ulan Mustuk niye kestin sakalı

Bunun üzerine Âşık Mustuk pes etti **(K6)**

A-76

Kurtlar Kalesi

1976'da Kurtlar'da patos çekiyordum. Meteli Osman Kurtlar Kalesi'ne bir türkü söylemiş. Yanımdakiler, "madem sen de âşık oldun, şu kaleye bir türkü de sen söyle" dediler. Bunun üzerine ben de üzerinde bulunduğum motoru durdurup yüzümü kaleye döndüm ve şu türküyü söyledim:

Sana derim sana Kurtlar Kalesi
 Nerden aşireti eli kalenin
 Her tarafı yalçın kaya sarp yeri
 Acep nerden çıkmış yolu kalenin

Kale sen düştün mü kedere gama
 Sende yaşadı mı kör topal âmâ
 Neçe papaz vardı neçe de mama
 Ola da konuşa dili kalenin

Bacalardan çıkdı mıydı dumanın
 Hangi elden döndüydü dümenin
 Krallık mı şahlık mıydı zamanın
 Hangi elden çaldı teli kalenin

Yakınında kuruldu mu hızarın
 Var mıydı senin çarşı pazarın
 Rastlantıda hiç yok bir tek mezarın
 Nerde aşireti eli kalenin

Softa söyler şöhretinden şanıdan
 Tarih bunu hiç yazmıyor ününden
 Battal Gazi hiç geçti miydi yanından
 Fethedip akıttı seli kalenin **(K6)**

A-77

Torunların Ağdı

Elbistan'a çalışmaya gitmişim. İşe gidip gelirken bir kaç tane çocuk gördüm ve bu çocukları torunlarıma benzettim. Bir gün bu çocukları yanıma alıp bir kavak ağacının altına oturdum ve söylemeye başladım:

Elbistan'ın Ekinözü
Bağladı burada bizi
Gül oldu koktu burnuma
Mahmut'umun iki kızı

Elif'imın beyaz teni
Yavrum ben özledim seni
Sabahınan kalktın mıydı
Arıyon mu kuzum beni

Fatma'nın çakmak gözleri
Konuşur şirin sözleri
Bir ay oldu ayrılalı
Unuttu m'ola bizleri

Çağırırım duyulmaz sözüm
Gurbette kalmadın özüm
Çok severdim torunları
Onlar benim iki gözüm

Âşık Softa dağ başında
Çalışır gurbet işinde
Yavrum sizi çok özledim
Künde görüyom düşümde (K6)

A-78

Gurbet

Saman makinesiyle Niğde'ye patosa gitmiştim. Daha öncesinde 65 yaşında olup da 30 yaşında eş alan bir adamı kınayıp onun taklidini yapmışım. Allah bunun cezasını verdi ve bel fitiğinden iki büklüm oldum. O yörede bel fitiğine bel kayması denirmiş ve bunu iyileştirebilecek nitelikte kişiler varmış. Bunlardan birini bulup belimi çektirdim. Belim düzeldi ancak bu ağrıyla geçirdiğim üç dört gün uzun yıllar gibi geldi. Çünkü gurbette ve kimsesizdim. Bu durum üzerine şu türküyü yaktım:

Sızlar bellerim de tutmaz dizlerim

Pınar oldu akar iki gözlerim

Nerde oğullarım hani kızlarım

İncesu'da hastalandım yatıyorum

Çocuklarım gitti saman işine

Gurbet elde zehir düştü aşıma

Anam babam duysa gelir başıma

İncesu'da hastalandım yatıyorum

Eciloğlu Faik, Bayram geldiler

Beli sapmış deyip karar verdiler

Lokman getirdiler doktor buldular

İncesu'da hastalandım yatıyorum

Âşık Softa kalmak için zorluyor

Susuzlukta da ciğerlerim harlıyor

İtler gelmiş de başucumda hırlıyor

İncesu'da hastalandım yatıyorum **(K6)**

A-79

Avşar Gelini

Çorum'dan dönerken Kayser'inin Pınarbaşı ilçesinde durdum. Orada bana, "Sivas yolu üzerinde Borandere'de çok sap olduğunu" söylediler ve beni patos çekmem için oraya götürdüler. Orada patos çekerken köy çeşmesinin başına güzel bir kız geldi. Kızın saçlarını önce takma zannettim; ancak değildi. Ayrıca kızın üzerinde oldukça fazla altın vardır. Bu kızın bir gelin olduğunu düşündüm ve yanımdakilere sordum. Onlar da, "filanca zenginin gelinidir" dediler. "Boynunda da yüz altın var", dediler. Gelin o kadar güzeldi ki bu güzelliğe hayran kaldım ve şu türküyü yaktım:

Geçerken uğradım Pınarbaşı'na
 Boranda bir Avşar gelini gördüm
 Altınları üç kaş vardı döşünde
 Boranda bir Avşar gelini gördüm

Âşıklar güzeli gördü mü över
 Saçları uzun da topuğun döver
 Ben kız sandıydım gelinmiş meğer
 Boranda bir Avşar gelini gördüm

Bakışları can almaya kasteder
 Gören aşığını hemen hasteder
 Yozgat'ı, Çorum'u versen üsteder
 Boranda bir Avşar gelini gördüm

Över Âşık Softa'm güzelin över
 Ben kız sandıydım gelinmiş meğer
 Yüz koyun vermişler yüz daha değer
 Boranda bir Avşar gelini gördüm (K6)

A-80**Gümrük Abdullah'ın Ağdı**

Düziçi ilçesinin Böcekli kasabasında Gümrük Abdullah adında yoksul bir adam varmış. Gümrük Abdullah'ın çoluğu çocuğu yok, yalnız mağdur bir hanımı varmış. Adamın evine bir baykuş her gün gelir ötermiş. Adam her gün elinde taş baykuşu kovalarmış. Kovalarken de kendi kendine söylenirmiş, “ben öldüğümde de gelip böyle ötersin değil mi hörtük”, diye. Gümrük Abdullah evinin kapısına şöyle bir yazı yazmış:

Garip ölür kimsesiz kalır
Cenazesini morgta kalır

Dediği gibi olmuş ve Gümrük Abdullah ölmüş, cenazesini morgta kalmış ve kimse almamış. Baykuş yine gelmiş, o gece sabaha kadar ötmüş. Ben de bu olay karşısında çok duygulandım ve şu ağdı yaktım:

Öldü diye haber geldi
Cenazesini morgta kaldı
Senin kimsen yok muyudu
Cenazeni eller aldı

Kapısında gara yazı
Ölünce de çıktı sözü
Babam der de ağlaşırdı
Olsaydı oğlu kızı

Mağdurun nerde yürüyor
Arabasını kim sürüyor
Sen öldün de sefil komşum
Diktiğin güller duruyor

Kapıda gerili ipi
Niye yuttun sen o hapı
Öleli bir hafta oldu
Açılmadı senin kapı

Kapında takan kurulu
 Bu takada kim yatıyor
 Daşınan kovduğun baykuş
 Gelmiş başında ötüyor

Neydi bilinmedi derdi
 Gümrük öldü ıssız yurdu
 Ben ölürüm de gâvur baykuş
 Başucumda ötem derdi

Cenazesin kim eyledi
 Madurun yürek dağladı
 Başka ağlayan olmadı
 Bir tek Fadima'n ağladı

Âşık Softa'm erken kalktım
 Komşumun gayretin çektim
 Sefil komşum öldü diye
 Bütün işleri bıraktım (K6)

A-81

Toni'nin Ağıdı

Adamın birinin Toni adında köpeği kaybolmuş. Adam Düziçi'nde aramadık köy koymamış. Gördüğü herkese Toni'yi soruyormuş. Adamın Hayriye adında bir kızı varmış. Toni'yi araması için kızına da haber göndermiş. En sonunda bir çoban, “senin it derede ölmüş”, der. Adam varmış köpeğin başına bakmış Toni ölmüş. İki gözü iki çeşme başlamış ağlamaya. Babası öldüğünde bile bu kadar ağlamamış adama oğlu Ömer, “ben kaybolsam bu kadar ağlamazdın”, demiş. Bunun üzerine oğlu Ömer bana bu olaya bir ağıt yakmamı istedi. Ben de şu ağıdı yaktım:

Yirmi gün üstü aradım
 Düziçi'nin dokuz köyün
 Çolali Ahmet'e sordum
 Toni yitti görmedin mi

Ürerken de derdi zikir
 Bulsam ah yapardım şükür
 Sağrak'ta kerpeten Bekir
 Toni yitti görmedin mi

Önümde davarım sürü
 Toni yitti kayıp biri
 Çunur'daki Murat müdürü
 Toni ora varmadı mı

Dümbürdek'in başı yüce
 Üzerdi kapıda gece
 Çellilerde Çolak Hoca
 Toni yitti görmedin mi

Çerçioğlu'ndan dünden geldim
 Kürtlerden salıgın aldım
 Celillerden gelirken de
 Derede ölünü gördüm

Aman Toni canım Toni
 Yaktın bayram üstü beni
 Babam öldü ağlamadım
 Ancak sen ağlattın beni

Geze geze tutmaz dizim
 Pınar oldu iki gözüm
 Toni'nin ölüsünü buldum
 Arama Hayriye kızım

Sabahınan erken kalkar
 Ürer giderdi davara
 Bir tek resmin olsaydı
 Asıp bakardım duvara

Donu da kaplan karası
 Yırak evinen arası
 Toni'm seni itmi boğdu
 Boynun hep dişler yarası

Toni'yi itler boğunca
 Yatmış yerinden kalkamamış
 Gurbanda da söz verdiğim
 Zatı gurbana çıkamamış

Toni'm seni itler boğarken
 Bilmem nasıl verdin canı
 Ömer yitse aramazdım
 Yirmi gün aradım seni

Ölümün çok acı geldi
 Pervane oldum yanıyom
 Bu kadar ağlamazdım sana
 Aç öldün ona yanıyom

Abdullah der ben de sustum
 Aramıyom dosta küstüm
 Senin ölünü bulunca
 Yediden umudum kestim (K6)

A-82

Geldi Aklıma

1987 yılının yaz aylarında belediye işçisi olarak çalışıyorum. O zaman belediye binası Haruniye'deydi. Sabah üzerimi giyindim, işe gitmek için yola koyuldum. O gün üzerimde bir kırgınlık vardı. O kırgınlığın verdiği bitkinlikle evde kahvaltı bile yapmamıştım. İş yerinin kapısına ulaştığımda, mide bulantısı ve baş dönmesiyle kapının önüne yığılmışım. Midem kanamış, büyük ölçüde kan kaybetmiş ve bayılmışım. Gözlerimi açtığımda Adana Sosyal Sigortalar Hastanesi'nde bir kolumda kan, bir kolumda serum yatıyordum. Başucumda eşim ve yavrularım boncuk boncuk yaşlar

döküyorlar. Eşim ve çocuklarım boyunlarını bükmüşler, gözlerimin içine bakıyorlar. Ağzımdan bir söz çıksa onlar da ağlayacak. Beş on dakika sonra içeriye doktor ve hemşireler girdi. Doktor beni iyice muayene ettikten sonra durumumun iyiye gittiğini söyledi. Nereli olduğumu sordu, konuşursam içim sökülecek sanki. Düziçi'nin Kurtbeyoğlu Mahallesi'nden olduğumu söyledim. Doktor, Düziçi'ni çok iyi bildiğini ve yöre insanının iyi türkü bildiğini söyledi. Bana da türkü söyleyip söyleyemediğimi sordu. Başucumdaki yakınlarım benim âşık olduğumu söylediler. Doktor, “âşık hayatının son demindesin, can veriyorsun, Azrail canını almak üzereyken aklına ne düştü, gözünün önüne neler geldi”, diye sordu. Dilime şu türkü döküldü:

Mevla'ya yüzümü döndüğüm zaman
Şahadetli diller geldi aklıma
Dolandı gözümde yârimle anam
Yavrularım güller geldi aklıma

Bacı, Gardaş başucuma dizilmiş
Hayatımın kördüğümü çözülmüş
Hakikatte gerçek olan ölümümüş
Hakka giden yollar geldi aklıma

Doktor beyim ciğerlerim sökülür
Yavruların boyunları bükülür
Yetim kalır yaprakları dökülür
Tutduğum dallar geldi aklıma

Yeşiloğlum çok dert geçti başından
Garip anam kan yaş döker ardımdan
Allah razı olsun bütün dostlardan
Candan seven dostlar geldi aklıma

Ben bu türküyü söyledikten sonra doktor bey teşekkür ederek ve yakında iyi olacağımı söyleyerek oddan ayrıldı. Allah'a şükür bu acılardan kurtuldum. Yaşanacak günlerim, yiyecek ekmeğim aşım varmış. Allahıma sayısız şükürler olsun **(K14)**.

A-83**Kel Ahmet**

Geçimini çiftçilikle sağlayan Kel Ahmet adında vatandaşın birisi 1980’li yıllarda yarıya fıstık eker. Fıstık çekme zamanı geldiğinde tarlaya naylondan bir çadır çekerek fıstığını çekmeye başlar; fakat tarlaya göçtüğünün ertesi gün havalar bozulur. Yağmurla birlikte fırtına da şiddetini artırır. Kel Ahmet, hanımı ve çocuklarıyla çadırın ağaçlarına asılır; fakat çadırın uçmasına engel olamaz. Çadır uçunca bunlar tankalaz ortada kalırlar. Bu da yetmiyormuş gibi fırtına, seledeki ekmeği, torbadaki bulguru, yastıkları ve yorganı da savurur. Akşam olunca çocukları boz merkebe bindirir, kendisi önde, avrat arkada evin yolunu tutarlar. Bu demde toprağı yarım metre deşerek tavuklarına kümes yaparlar, üstünü de fıstık saplarıyla kapatırlar. Her şeyi gözden çıkaran Kel Ahmet evine gelir, “sabahleyin hasar tespiti yapalım”, der. Evinde yatar, sabah olup da tarlaya çadırın yanına geldiğinde acıklı durumu görür. Yüreğı cız eder, kollarını çemirer, deşerek yaptığı tavuk kümesinin içine su dolmuştur. Ellerini daldırıp birer birer tavukların ölüsünü çıkarmaya başlar. Her tavuk ölüsünü çıkarışında; “Eyvah avrat, bu da ölmüş”, der dövünür ama ne çare! Bir yandan da, “Kara kış mahsulümü, yiyeceğimi aldın kara kış”, diyerek sitekler savurur. Kara kış şiddetini artırarak devam etmektedir. Zorlukla tarladan topladığı kabı kacağı örter, evine geri döner. Kendi kendini de teskin ederek bu acılı halime Âşık Dursun Yeşiloğlu bir türkü söyler diye düşünür. Kel Ahmet, Âşık Dursun Yeşiloğlu’nun evine misafir olur ve âşık şu türküyü söyler:

Nereden başlasam nasıl söylesem
 Bu sene çok erken geldin karakış
 Derdim çok yeğindir nasıl eylesem
 Bu sene çok erken geldin karakış

Avrat artık bu yazıda durulmaz
 Ölsek bile hiç halimiz sorulmaz
 Biraz sonra çamurlardan çıkılmaz
 Beni halden hale soktun karakış

Çadırımın çul kapısını indirdim
 Ben yönümü Hak'tan yana döndürdüm
 Çocukları boz merkebe bindirdim
 Sekiz oldu inip çıkmam karakış

Geldim eve rahat uykuya daldım
 Dedim el göçtü de bir ben mi kaldım
 Sabahleyin kara haberini aldım
 Gene bellerimi kırdın karakış

Geldim ki çadırı almış götürmüş
 Döşeği yorganı çamura sermiş
 Harmanda fıstığı sellere vermiş
 Mahsulümün tümünü aldın karakış

Rüzgâr kasap gibi doğramış hepsin
 Biri horoz üçü tavuk beşi de celfin
 Sayısı dokuzdur sayarsak hepsin
 Kümes havuz olmuş boğdun karakış

Bir sele ekmekle bir torba bulgur
 Ne varsa onunla doluvermiş çukur
 Neyleyim Allahım bu Dursun fakir
 Kalan saçlarımı yoldun karakış (K14)

A-84

Pınara

Nice yazılmamış sevgi türküleri vardır, kayıtlara geçmemiş. Bu türkü de şu ana kadar yazıya geçmemişlerdendir. Türkümüzün hikâyesi 1975 yılında bir pınar başında geçmektedir. Eskiden güzellerin uğrak yerleri pınar başları olurdu. Güzeller orda helkelerini kollarına takar, pınardan su götürürlerdi. Aynı zamanda kızlar orda muhabbet ederlerdi. Hikâyenin kahramanı delikanlı da sevdiği kızı burada görür ve âşık olur. Yüreğinde ılım ılım bir şeylerin aktığını hisseder. Belli ki artık sevdalanmıştır.

Sevdiğini görmek için her gün pınarın başına gelir. Zamanla sevdaları büyür, yüreklere sığmaz olur. Delikanlı sevdalandığı güzele şu türküyü söyler:

Salınarak iner gelir
Yar pınara yar pınara
Allı morlu giyer gelir
Yar pınara yar pınara

Bu pınarın suyu serin
Sorma yaram köklü derin
Seni sevmekmiş kaderim
Sor pınara sor pınara

Burada gönlüm düştü sana
Suyun içtim kana kana
Benim gibi yana yana
Gel pınara gel pınara

Son kez içeyim suyundan
Vazgeçemem her huyundan
Yeşiloğlum gider buradan
Doy pınara doy pınara (K14)

A-85

Kürt Karaca Hacı'nın Ağdı

Düziçi'ne bağlı Böcekli Beldesi'nin ilk belediye başkanlığı seçimini Kürt Karaca Hacı kazandı. Kürt Karaca Hacı mazbatasını alacağı gün yengesini Adana'ya hastaneye götürür. Dönüşte de Toprakkale-İskenderun yol çatında kaza yapar ve mazbatasını alamadan vefat eder. Yörede hatırı sayılır bir insandı. Cenazesi, çevresi çok geniş olduğundan, çok kalabalıktı. Benden buna bir ağıt söylememi istediler. Ben de şu ağıdı söyledim:

Adana'dan çıktım yola
 Yıkılası Toprakkale
 Kürt Karaca Hacı ölmüş
 Haber verin eşe dosta

Düziçi Boyalı yolu
 Gelişmiyor taksi dolu
 Kürt Karaca Hacı ölmüş
 Var mıydı yetişkin oğlu

Garip Kemal oldu akşam
 Daha yeni idi başkan
 Kürt Karaca Hacı ölmüş
 Ölmeseydi daha keşkem (K55)

A-86

Nusret'in Ağdı

2006 yılında Kozan'ın Dikilitaş köyünde bir adam traktörüne biner, tarlasını sürmeye giderken küçük oğlu traktöre yanına biner. Adam da çocuğunu indirmez ve tarlayı sürmeye devam eder. Bir müddet sonra bakar ki yanında oturan çocuk yok. Adam telaşlanır, traktörü durdurur, çocuğu aramaya başlar ama bulamaz. Çocuğun annesi de gelir, birlikte ararlar. En sonunda ketsek makinesinin arasında bulurlar. Çocuk makinenin içinde parçalanarak ölmüştür. Hastaneye götürmek için yola çıkarırlar ama çocuk hastaneye varmadan ölür. Köyün aşığı, ölen Nusret'in ardından babasının ağzından şu ağdı yakar:

Canım benim Nusret'im
 Acıkmadım susamadım
 Aç yüzünü bir göreyim
 İki gündür hasiretim

Zalim motur gâvur motur
 Yedin beni çatır çatır
 Aradım tarlada buldum
 Guzum al ganlar içinde yatır

Sulu tarlanın kesteği
 Burun buruna kösteği
 Anam de de uyan oğlum
 Bu babayın son isteği

Sıçradı motura çıktı
 Anasına son kez baktı
 Ağlaman demen bana
 Yaktı yüreğimi yaktı

Seni bekler oyuncaklar
 Anan sandığında saklar
 Uyan oğlum bre guzum
 Gan mı oldu bal dudaklar

Çalışırım didim dırnak
 Daldan goptu yeşil yaprak
 Ben guzuma doyamadım
 Ağlamayın gara toprak

Nefsani'yim bahdım gara
 Doyamadım guzum sana
 Doya doya sarılayım
 Böyle götürün mezara (K4)

A-87**Getirin**

Ali Kemal Yiğit, Kozan'ın Bucak Köyü'nden sazı ve sözü güçlü bir âşıktır. İçe kapanık, ince alaylı, zarif nükteli bir âşıktır. Birçok eseri vardır, bunlardan biri de “Kanlı Göynek”tir. Ali Kemal bir gün hanımını ilçeye gönderir, hanımı geç döner, oğlunun yanında kalır. Ali Kemal ile hanımı arasında bir kırgınlık yaşanır. Ali Kemal de oğlunun evine gider. Oğlunun evine varınca hanımı ile arasında bir münakaşa başlar. Bu münakaşa esnasında Ali Kemal'in oğlu, gelini ve oğlunun kayınbabası Ali Kemal'in üzerine yürürler ve onu dövmeye başlarlar. Hanımı ayırmaya çalışsa da oğlu, gelini ve oğlunun kayınbabası Ali Kemal'in dişini kırarlar, kaşını yararlar ve onu kanlar içerisinde bırakıncaya kadar döverler. Ali Kemal elinde paketlenmiş büyük bir çerçeve ile Adana'ya Âşık İmami'nin evine gelir. Paketin içinde ne olduğu anlaşılmaz. Ali Kemal başına gelenleri Âşık İmami'ye anlatır. Âşık İmami Ali Kemal'i oğlu, gelini ve oğlunun kayınbabası ile barıştırmayı teklif eder; ancak bu olay Ali Kemal'in çok ağırına gitmiştir, gurur yapar kabul etmez. O gün Âşık İmami'nin evinde kalır, ertesi sabah erkenden kalkar kimseye haber vermeden sadece şiir şeklinde bir not yazarak evden ayrılır. Ali Kemal'in yazdığı not şöyledir:

A-87/1

Dostlar vasiyetim ihmal etmeyin
 Ölürsem gurbette varın getirin
 Mateme bürünüp yasım dutmayın
 Davula zurnaya vurun getirin

Meseleyi bir konuya deydirmen
 Beni muhannete boyun eydirmen
 Evlat kazancından kefen giydirmen
 Yırtıp ceketime sarın getirin

Der Kemal'im beni kuldan seçmeyin
 Kabrim derin olsun yufka açmayın
 Saptırmamı hızarımda biçmeyin
 Ağu ağacından kırın getirin

Ali Kemal bu şiirle başına gelenlerden dolayı evlatlarına olan kırgınlığını dile getirirken aynı zamanda vasiyetini de yazmıştır. Ali Kemal bu şiiri yazar ve gider. O gider ama paketlenmiş çerçevenin içerisinde ne olduğu geride kalanlarca merak edilir ve paket açılır, çerçevenin içerisinde Ali Kemal'in kavga esnasında üzerinde bulunan ve sonrasında al kanlara bulunan gömleği vardır. Ali Kemal ibret-i âlem için o gün üzerinde bulunan gömleği çerçeveletmiş ve yanına da bir şiir yazmıştır bu şiir de dostlarına, arkadaşlarına ve diğer akrabalarına bir vasiyet niteliğindedir ve şöyledir:

A-87/2

Ala gömlek kanlı yaka

Geymem seni tomat sonra

Kefene bulaşır leke

Tabutum komam seni **(K4)**

A-88

Ali'nin Ağdı

Ali, Mansurlu köyünde Himmetoğlu sülalesinden olup gözünü daldan budaktan sakınmayan bir gençti; fakat gücüne kuvvetine güvendiği için çok şımarıktı, herkesi küçümserdi. Bu yüzden hiç dostu yoktu. İnsanlar korkularından dost görünüp arkasına kuyu kazarlardı. O ise bunların bu halini görünce hepsini dost sanırdı. Ali köyden bir kızı severdi; fakat kızı amcasının oğlu da seviyordu. Ali'nin korkusundan ileri duramıyordu. Ali'ye hiç kimsenin haberi olmadan gizli tuzak kurarlarmış. Bundan hiç haberi olmayan Ali, kıza gönderdiği mektubu ve hediyeleri de o amcasının oğlu ile gönderirmişti. Bu durumu o ailenin ileri gelenleri gizlice görüşerek Ali'yi yok etme kararına varırlar. Ali de o günlerde Kayseri'de bulunan ablasının yanına gideceğini ailesine söylemiştir. Bundan haberi olan kızın amcasının oğlu hazırlamış oldukları tuzağa düşürmek için acele olarak Ali'nin yanına gelip kızın kendisini beklediğini söyler. Bu haberi duyan Ali, Kayseri'ye gitmekten vazgeçerek kızın amcasının oğlu ile birlikte eski köye gider. Orda yerler, içerler Ali'yi sarhoş ederek kendini bilmez hale getirirler. Ali'yi köyün üzüm bağlarının içine getirerek mendiline de bir kaç üzüm salkımı koyarak oracıkta av tüfeği ile öldürürler. Onu öldürenler hiçbir şey olmamış gibi Kayseri'ye çalışmaya giderler. Böylece haftalar, günler geçer. Bir gün o yöreden geçen köylüler bir leş kokusu duyarlar. Varıp baksalar ki bir adam ölüsü. Kurtlar kuşlar yemiş, tanınmaz etmiş. Böylece durumu karakola bildirirler ve

bütün köylüler başına toplanınca Himmet oğlu Ali olduğu meydana çıkar. İşte bu kara haberin üzerine ben de şunu söyledim:

Mansurlu köyüne bir hüzün doldu
 Uyan Ali'm uyan gör neler oldu
 Dostların ağladı düşmanın güldü

Uyan Ali'm uyan gör neler oldu
 Anayın gözleri kanlı yaş doldu
 Babayın saçları bembeyaz oldu

Öğle vakti oldu sela verildi
 Kara haber bucak bucak duyuldu
 Dediler ki Himmet Ali vuruldu

Uyan Ali'm uyan gör neler oldu
 Anayın gözleri kanlı yaş doldu
 Babayın saçları bembeyaz oldu

Yiğidim binerdi hep doru ata
 Koydun Ali'm bizi koma firakta
 Yem oldu bu sen de kudurmuş ite

Uyan Ali'm uyan gör neler oldu
 Anayın gözleri kanlı yaş doldu
 Babayın saçları bembeyaz oldu

Bütün seni Kayseri'de bildiler
 On gün sonra cesedini buldular
 Bacıların saçlarını yoldular

Uyan Ali'm uyan gör neler oldu
 Anayın gözleri kanlı yaş doldu
 Babayın saçları bembeyaz oldu

Nasıl düştün canilerin ağına
 Destürsüz girmezdin elin bağına
 Doyamadın Ali'm gençlik çağına

Uyan Ali'm uyan gör neler oldu
 Anayın gözleri kanlı yaş doldu
 Babayın saçları bembeyaz oldu

Der Nizami yakılıyor ağıtlar
 Al kana bulanmış yemyeşil otlar
 Yemiş bedenini kuşlar ve kurtlar

Uyan Ali'm uyan gör neler oldu
 Anayın gözleri kanlı yaş doldu
 Babayın saçları bembeyaz oldu (K24)

A-89

İsmet'in Ağıdı

Kozan ilçesinin Bucak köyünden Yiğit Ağa namıyla anılan bir zatı muhterimin oğlu Âşık Ali Kemal Yiğit rahatsızlanır ve kötü hastalık teşhisi konur. Ali Kemal'i büyük ağabeyi İsmet Ankara'ya tedavi için götürür ve oradan da biraz morali düzelsin diye, Antalya'ya Ali Kemal'in oğlunun yanına gönderir.

Ne yazık ki İsmet'te de kalp rahatsızlığı vardır. Ali Kemal'in bu kötü hastalık teşhisinden sonra İsmet'te moral olarak çöküntü olur. Bir gün evinde otururken rahatsızlanır ve doktora yetiştiremeden vefat eder. Haberi Ali Kemal'e ağabeyin rahatsızlandı diye bildirirler. Ama Ali Kemal şüphelenir ve ağbeyinin öldüğünü anlar. Otobüse biner ve kardeşinin ardından şu ağıdı yakar:

Gözyaşıma kattım acı
 Silsem silsem sel biter mi
 Sahil yolunun virajı
 Kıvrım kıvrım yol biter mi

Haber geldi ulam ulam
 Yol tükenmez dolam dolam
 Gardaş teneşirde bekler
 Sür şoför kurbanın olam

Of demezdim tokat vursa
 Üzülürdü üzgün görse
 Ben kalbimi bağışlardım
 Kara toprak geri verse

Elimi koydum duvara
 Düşler gördüm kara kara
 Kavuşmamı çok mu gördün
 Yolun kapana Ankara

Melekler esans mı döktü
 Resmi burcu burcu koktu
 Gıran girsin kalanına
 Ölecek gardaş mı yoktu

Şadolmam çekerim yasın
 Yansın içimden çıkmasın
 Hakkım varsa helal ettim
 Gardaşı toprak sıkmasın

Geç kaldım indim Kozan'a
 Serssem serssem pel bakarım
 Suyunu kattım kazana
 Siz yıkayın ben dökerim

Mendilim tuttum başıma
 Eşlik eder gözyaşıma
 İki sağlam damarım var
 Kesin dakın gardaşıma **(K2)**

6.2. Âğıtçı Kadınların Söyledikleri Hikâyeli Türküler

AK-1

Selver Kız'ın Ağıdı

Kahramanmaraş'ın Zeytinbeli köyünden bir aile tarım işçiliği yapmak üzere Osmaniye'nin Hemite köyüne gelir. Ailenin iki oğlu bir de Selver isminde esmer güzeli kızı vardır. Birkaç sene çalışırlar. Selver kız köyde bir gençle tanışır ve bu gençle gizli gizli buluşur. Aşk bu aşkın gözü kör ya, gözleri bir şeyi görmez. Selver'in yengesi bu durumu sezer. Ne yapsın, Selver kız da olayı yengesine anlatmak zorunda kalır. Anlatır anlatmasına da yengesi ile her zaman araları iyi gitmez. Bir gün aralarındaki ufak bir tartışmadan sonra yengesi olanları kocasına anlatır. Selver'in sevdasını duyan abisi çok sinirlenir. Selver'i öldürmek için planlar kurar.

Selver'in abisi çalıştığı ağanın at arabasını alır eve biraz odun taşımak istediğini söyler. Selver kıza, “hadi bacım arabaya bin, ırmağın kenarında biraz çalı çırpı toplayalım”, der. Her şeyden habersiz Selver kız arabaya biner. Abi kardeş ırmak boyuna doğru giderler. Issız ve ormanlık bir alana geldiklerinde abi yapacağını yapar üç kurşunla kardeşi Selver'i öldürür. Cesedi bir çuvalın içine koyar, ağzını bağlar ve arabaya koyarak ırmak vadisinde Kumarlı köyüne yakın bir yerden Ceyhan ırmağına atar, geri döner ve at arabasına ağaya teslim eder. Hanımına da, “ben birkaç günlüğüne uzak bir yere gidiyorum, babama söyle”, der.

Akşam eve gelen baba ana Selver kızın eve gelmediğini görünce telaşlanırlar. Akıllara gelen ilk iş birisi ile kaçtığıdır. Hiç kimsenin aklına abisi tarafında vurulduğu gelmez. Çuvala konulup ırmağa atılan ceset suya kapılarak akar ve Sakarcalık köyü yakınlarında Mine kayası denen yerde ılgınlar arasında çobanlar tarafından bulunur. Olay köyde duyulur, yakınları gelip bakarlar ki o güzel Selver kızın cesedi tanınmaz halde. Selver kızın cesedi başında ağıtçı Elif garı şu ağıdı söyler:

Evimiz Maraş'tan göçtü
 Vurdu da Ordu'yu geçti
 Azgın Selver'in yarası
 Biz bindirdik kendi düştü

Ay doğardı gediğinden
 Selver çıkmaz dediğinden
 Kalk kızım yaylaya göçek
 Meryemçil'in gediğinden

Kızım var kızlar içinde
 Yemen kınası saçında
 Sallanırdı ağ Selver'im
 Hemite köyünün içinde

El yağlığı dört bükülü
 Tarak cebinde sokulu
 Kınaman komşular bizi
 Selver yitirmiş akılı

Oyalı kefiye başında
 Kurşun yarası döşünde
 Öldürüp suya atmışlar
 Araplı'nın üst başında

Sabahınan er kakışır
 Koluna kolçak takışır
 Kırmızı edik giydirmen
 Kara kundura yakışır

Çizmeyi giyer kıçına
 Gider camızın içine
 Yukardan aşağı akmış
 Yılgın dolanmış saçına

Çıktım Hemite dağına
 İlenbir attım bağına
 Beş sene ardına düştü
 Vermedim Cerit beyine

Hele bakın o Selver'e
 Ağ kolları hilim hilim
 Halısını ben tümledim
 Satın alıcıyım kilim

Selver'in çektiği deve
 Kâh yörür de kâh bozular
 Kara yağızın güzeli
 Dulukta parlar gaziler

Bulanıklı bulanıklı
 Kimseye etmem mudara
 Kabirler karanlık olur
 Yakar da korum idare (K1)

AK-2

Çerkez'in Ağdı

Bu ağıt bir Çerkez ağasına söylenmiş. Bizim o yörede dillerden düşmeyen bu ağıt otuz beş sene sonra öğrendiğim rahmetlik anamdan hatıradır. Herkesin bildiği gibi eskiden beri Türkmenlerde ve Avşarlarda bir ağıt yakma yarışı vardı. Kafkas dağlarından göç edip gelen Çerkezler Toros dağlarının arasındaki vadilere yerleşmek isterler; fakat daha önce o yerlere yerleşen Türkmenlerin Varsak boyu aşiretleri bunların bu yerlere yerleşmelerini istemiyorlarmış. Çünkü onların işi gücü dolandırıcılık, hırsızlık, yalancılık ve fitnelikmiş. Bu durumları da Türkmenler çok iyi biliyorlarmış. Hiç dostluk kuramazlarmış, onun için bunlardan hep uzak kalmayı isterlarmış. Bir gün Çerkezlerin darı tarlasına komşu köyün malları girer ve tarla sahibi olan Çerkez malların hepsini tarlada kurşuna dizer ve böylece bir köy kavgası başlar. Çerkezlerin ağası bir doru atın üstünde komşu köylülere atıyormuş kırbacı. Bu duruma dayanamayan köylüler Çerkez ağasını taşa tutarlar. Ağa, kafasına isabet eden bir taşın darbesi ile daldan düşen armut gibi yere iner. Hemen köylüler başına toplanır ama iş işten geçmiştir. Ağa, o anda ruhunu teslim etmiştir. Bu durumdan haberi olan Çerkez köylüleri, ağanın cesedini gözyaşları içinde bir feryatla eve götürürler. Köylülerin hepsi başına toplanarak buna ömür boyu yaşaması için ne yapabiliriz diyerek dilleşip dururlar. Kimisi cami öneriyor, kimi çeşme, her bir ağızdan bir laf çıkıyormuş. Oradan yaşlı teyzenin biri lafa karışarak, “biz de Avşarların Türkmenlerin yaptıkları gibi bunun adının

unutulmaması için bir ağıt yaktırsak daha iyi olmaz mı”, demiş. Bu söz oradakilerin hepsinin hoşuna gitmiş. Ölü ortada iken bu işi hemen yaptırılın derler ve aslı bizim köyden olan köy çobanının yanına bir adam katarak hemen bizim köye yollarlar. Bizim köyde eskiden beri ağıt yakmak meşhurlmuş ve kökeni köyümüzün kurucularından Mansur Ağa’ya dayanan bir Zala Teyze vardı. Onun ünü her tarafa yayılmıştı. Çerkez adamı hiç bir yere uğramadan bu Zala Teyze’yi bulur. Zala Teyze daha önceleri medrese eğitimi almış oğlunu da yanına alarak Çerkez’in yolunu tutar. Çerkezler o bölgeye yeni geldikleri için ancak kendi dillerini biliyorlarmış. Zala Teyze köye gelir ama ne onların dilini biliyor ne de örf, ananelerini. Bir şaşkınlık içinde ne yapacağını düşünür ve bir müddet sora oğluna yaz yavrum diyerek söze başlar, düşüne dizlerine vurarak aşağıdaki dörtlükleri yazdırmaya başlar:

Ne deyim de ne söyleyim
 Ölü bizim olmayınca
 Nasıl ağıtlar yakayım
 Şeceresin bilmeyince

Hamit ağam herkes tanır
 Ateş düştü yerde yanır
 Bir bir Çerkez mi tükenir
 Kırkı birden ölmeyince

Biner atın dorusuna
 Mallar girmiş darısına
 Darısı da gerisine
 Kimseye dost olmayınca

Bu kadarmış onun ömrü
 Obasına geçer emri
 Sustu diller öttü kumru
 Hak emrini bilmeyince

Sizlerden çok çektik çile
 İşiniz hırsızlık hile
 Hepiniz de başa bela
 Mevla'm sizi silmeyince

Köylüler boyun büküyor
 Zala teyzen dil döküyor
 Senin ağdın yakıyor
 Gitmez para almayınca

Böylece Zala Teyze ağdı bitirir, parasını alarak köyüne döner ve bu ağıt otuz beş yıl sonra Hamit Ağa'nın eşi olan Dudu Teyze öldükten sonra sandığından çıkar. O zamana kadar hiç kimseye okutmamış. Çevre köyden bilenler de hiç bildirmezler ve köyün okuyan gençleri o ağdı okuyunca her şey meydana çıkar (24).

AK-3

Ali'nin Ağdı

Kayseri'nin Sarız ilçesinin Karapınar köyünden İrahma karının Ali ismindeki oğlu evlenir. O zamana göre Avşarların Almanya'sı Çukurova'dır. Babası, Ali'ye, "oğlum bu sene durumumuz pek iyi değil, sen Çukurova'ya Azaplı köyüne akrabalarımızın yanına git, onlar sana iş verirler, yaza kadar çalış, biraz para kazan da gel", der. Ali de Azaplı'daki akrabalarına (Vayıslar) gelir. Vayıs İsmail'in yanında çalışır. Kış o yıl çok azgın geçer. Ali, Vayısoğlu'nun tarlasına çalışmaya gide gele üşütür ve ince hastalığa yakalanır. Bakımsızlıktan yaza doğru durumu ağırlaşır ve yukarı Avşar obasına, Ali'nin ailesine haber gider. İşleri olduğu için Ali'nin babası, karısı İrahma'ya, "sen git, hem akrabaları gör hem de oğlumuzu al gel", der.

İrahma karı eline değneğini alır, yolda yolakta it dalamasın diye, çıkar Karapınar'dan. Yalak'tan, Obruk'tan, Saimbeyli'den, Kiraz yaylalarından derken Bucak üzerinden Azaplı'ya gelir yaya olarak.

Ali ağır hastalanınca, Azaplı köyünden Kara Veli, Ali'yi birkaç sefer at arabası ile doktora götürür ama doktor ne yapsın ki, o zaman ince hastalığın çaresi henüz bulunamamıştır. Artık Avşarların da memleketlerine gitme zamanı. Ali'nin anası öteki Avşarlara Ali'yi götürmeleri için yalvarır, onlar da kabul ederler. Kara Veli de Ali'yi at arabasıyla Bucak'ın üstüne kadar götürür ve öteki Avşarların kağnılarına bindirir,

yollar. Ali'nin anası Irahma karı da yaya olarak yola düşer. Ha şurda, ha burada yetişirim derken, Sarız'ın Yalak köyünü geçer. Yolda yorgun argın giderken bakar ki yola yakın bir çoban koyun güdüyor. Irahma karı, “şu çobana sorayım, eğer Ali'm öldüyse anası olduğum için bana doğruyu söylemez, sorarsa Çavdarlı'danım derim”, diye düşünür.

Çobanın yanına yaklaşır, “yavrum çoban ne var ne yok, buralardan kimler gelip geçti”, der. Çoban da, “dezze sen nerelisin, nerden geliyorsun”, deyince Irahma kadın, “yavrum ben Çavdarlı'danım, Çukurova'dan geliyorum”, der. Çoban da, “dünden buradan Karapınarlılar geçti, bir hasta getiriyorlarmış, o da yolda ölmüş” der. Aynı zamanda ağıtçı olan Irahma karı çok üzülür ve şu ağıdı söyleye söyleye memleketine gider:

Azaplı'dan yürüyünce
Ağlaştı eli obası
Duttu da sehele saldı
Kör olasıca babası

Geldim benim oğlum geldim
Daş aldım bağrımı deldim
Ben Çavdarlıyım dedim de
Bir çobandan haber aldım

Gitti ağ gelinim gitti
Acep yavruları ne etti
Tek taştan duvar olur mu
Oğlan öldü ocak battı

Goca gonak goca gonak
Ben oğluma durdum döneke
Çatal kurbanlar adadım
İki koyun bir de inek

Mezarında karaçalı
 Ben oldum divane deli
 Araba koşmuş getirmiş
 Azaplı'dan Kara Veli (K2)

AK-4

Avşar Ahmet'in Ağdı

Aziye ilçesinin Avşar Potuklu köyünden Kara Mustafa, karısı Döne ile Ceyhan ilçesinin Ayşehoca köyüne gelir ve oraya yerleşir. Çalışırlar, mal mülk ve tarla takım sahibi olurlar. İbrahim isminde bir oğlan çocukları vardır. İbrahim, Ayşe Hoca köyü ahalisinden yine Avşar kökenli Muhtarlar denilen bir ailenin ileri gelenlerinden Hössüyün'ün kızı Elif'e kara sevdalanır ama kimselere de diyemez. Bir güz mevsimi Kara Mustafa'nın kayını, yani Döne'nin kardeşi Avşar Ahmet de çalışmak için Çukurova'ya Ayşehoca köyüne gelir. Köyde çalışırken Elif'i görür ve oğlu Murat'a almak için girişimde bulunur. Elif'in babası ile sıkı fıkı dostluk kurar. Yaz gelince Elif'in babası Hössüyün'e lafı açar ve düğüncü olduğunu belirtir. Hössüyün de, "olur sen hazırlığını yap. Allah yazdı ise ne diyelim", der. Tabi Avşar Ahmet eniştesine ve bacısına bu işi duyurur. Bu dedikodu köyde hemen yayılır ve İbrahim de duyar olayı ama ciğerinden, can evinden vurulmuşa döner. Akşamüstü İbrahim tarladan gelince bu işi dayısı ile konuşmak ister. Dayısı da Elif'in babasından geliyormuş. Dayı yeğen köyün meydanında karşılaşırlar. İbrahim dayısına çok kızgın ve kırgın olduğu için söze hemen ve çok sert bir şekilde girer, dayısına küfür eder dayısı da, "hele terbiyesize bak hele", der. İbrahim zaten hazırlıklıdır, tabancasını çıkar ve dayısını vurur. Dayısı Avşar Ahmet köyün meydanında aldığı kurşun yaraları ile ölür.

Ayşehoca köyüne bir figan düşer. Haberi duyan Döne kadın da olduğu yere yığılakalır. Aynı zamanda iyi bir ağıtçı olan Döne kadın, kardeşinin ölüsü üstüne gelir yağlığını da eline alır, bir gece yarısı kardeşi Avşar Ahmet'in başında ağlayarak şu ağdı yakar:

Niçin bunu böylettiniz
 Yok muyudu benim dostum
 Mapusa azık getirmem
 Kıyamete kadar küstüm

Bu gece düşünüyordum
Sürüyü soyağa sürdüm
Bir daha oğlum var demem
Gayrı o defteri dürdüm

Gardaşımın adı Ahmet
Arkadaşı İbiş Mehmet
Yardırmayın gardaşımı
Cesedi çekmesin zahmet

Avşar Urum'dan gelsinler
Bunun sebebin bilsinler
Gardaşımı oğlum vurdu
Hayfımı kimden alsınlar

Ne belalı benim başım
Zehir zıkım oldu aşım
Ben ellere ne diyeyim
Biri oğlum biri gardaşım

Afedilmez oğlum hatan
Dayındır ortada yatan
İnsan dayısına kıymaz
Utan benim oğlum utan

Gara gardaş bahtın gara
İyi olmaz bendeki yara
Ölünü burada gomam
Alır giderim Avşar'a (K2)

AK-5

Sultan'ın Ağdı

Avşar Potuklu köyünde yaşayan Avşarlardan İbrahim Altay'ın Sultan isminde bir kızı vardır. Sultan; beyaz benizli, kudretten kınalı, kumral saçlı ve orta boylu, çok güzel, güzelliği ile de Avşar elinde dillere destan olan bir kızdır. Saçlarının kınalı oluşu nedeni ile de anası Emine karı onu “Kınalım” diye sever. Sultan büyüüp gelinlik çağına geldiğinde ona gönül düşürmeyen kalmaz. Gönül düşürenlerden birisi komşu köy olan Yukarı Çerkez Potuklu köyünden bir delikanlıdır. Sultan'ın babası ve anası Çerkezleri, bizim yerimizi yurdumuzu aldılar diyerek, pek sevmezler. Sultan'a, çok yakın akrabaları olan Tomarza'nın İmamkulu köyünden bir delikanlıda da gönül düşürür ve Sultan'ı bu delikanlı ile nişanlarlar. Sultan İmamkulu köyüne gelin gider. Aradan zaman geçer yaz gelir. Sultan'ın küçük bacısı Hüsne, o zaman on üç on dört yaşlarında, ablası Sultan'ın yanına gezmeye gider. Mevsim ilkbahar olduğu için İmamkulu'nun kızları ve gelinleri yemlik ve yenecek ot toplamak için köyün kenarına çıkarlar. Sultan'a âşık olan Çerkezoğlu da, “Sultan'ı ellere yar etmem” diyerek silahını alır ve Sultan'ı o gün bacısı Hüsne'nin ve köyün kızlarının gözü önünde vurur ve öldürür. Hüsne gözünün önünde ablasının vuruluşuna dayanamaz aklını oynatır.

Kara haber Avşar Potuklu'ya ulaşır. Zaten Avşar Potuklu köyü hep birbirine akrabadır. Onun için köylü İmamkulu'ya hareket eder. Ağıtçı Emine karı hem ağlar, hem yürür, yürürken de kınalı kızına ağıtlar yakar. Emine karının büyük oğlu Süllü (Süleyman) çalışmak için gittiği Çukurova'dan henüz gelmemiştir. Süllü'nün de hasretliğini katar ağıtlarına:

Potuklu'dan çıktım yola
Yorulsam da vermem mola
Kınalım yerde can vermiş
İlmıkları yola yola

Bakın dostlarım halıma
Felek taş attı dalıma
Kör olası kötü Çerkez
Nasıl kıydın kınalıma

Fırak deli gönül fırak
 Potuklu'nun yolu ırak
 Düşmandan hayıf almaya
 Şimdi sarı Süllüm gerek

Hüsne, Gülbaharım, Güllüm
 Ben buna dayanmam ölüm
 Çukura'dan kaçır gelir
 Duyuncağız Sarı Süllüm

Kınalım ağ tenliyidi
 Kaşı gözü enniyidi
 Seni vuran kötü Çerkez
 Zatı bize kenniyidi

Damarda durdu kanım
 Başıma yük oldu canım
 İmamgul'a gelin getti
 Benim kınalı Sultan'ım

Haceli de Hacı bulan
 Yalanımış dünya yalan
 Ahrette yatar m'ola
 Benim kınalımı vuran

Musa'm, Hamiş'im, Hebil'im
 Ben bunu nereden bilim
 Kınalım yerde yatıyor
 Üstüne örtmüşler kilim

Şaştım komşular ben şaştım
 Haberi duyunca koştum
 Dizimin bağı çözüldü
 İrkıldım da yere düştüm

Ödek emmim oğlu ödek
 Bir akıl ver nasıl edek
 Kınalımı burada koymam
 Kanıyanan alak gedek (K2)

AK-6

Emiş'in Ağdı

Emiş'in babası Sarıkamış harbinde ölmüş, anası ise Emiş'le küçük kardeşi Bilal'i yetim bırakarak Pazarörenli Koca Osman'la evlenmişti. Emiş ise büyümüş ve genç bir kız olmuştu. O zamanlar o bölgede askere gitmeyip adam öldürerek dağlarda gezen birçok eşkıya vardı. Bunlardan bazılarının adları; Katil Ahmet, Kılıçkışlalı Çolak ve yeğenleri Ahmet ile Hacı. Bunlar dağlarda gezerken bir gün Katil Ahmet, Çolak'a, "Çolak böyle dağlarda kirli paslı gezmenin âlemi yok, senin yeğen Ahmet bekâr, gel onu evlendirelim, hem de seninle akraba oluruz", dedi. Çolak da bu teklifi kabul etti. Bir gün gece vakti doğru Pazarören'e geldiler. Emiş'in kapısını Ahmet çalıyor ve Emiş'i zorla kaçırıyor.

EşkİYalar Emiş'i alıp kaçıradursun bu sırada köylü haberleniyor ve eşkıyaların peşine düşüyorlar ve eşkıyalara yetişiyorlar. Emiş bir fırsatını bulup Ahmet'in elinden kaçıyor. Ahmet bakar ki köylüler kendisine yaklaşmış silahını çekip Emiş'i vuruyor ve Emiş oracıkta ölüyor. Emiş'in anası ağıtçı Zöhre karı şu acı ağdı yakıyor:

Akşamın çal kaşığında
 Kaçırıldılar Emiş'imi
 Gider babanı bulurum
 Ararım Sarıkamış'ı

İrili ufaklı dağlar
 Bilal'ime yanar ağlar
 Emiş vurulmuş deyince
 Hep üzöldü koca beyler

Alnında çalma kekili
 Bende koymadı akılı
 Vurma nolur itin oğlu
 Emiş güzeller vekili

Sıradan köyünün önü
 Zamantı'ya bakar yönü
 Bilal ağın kına almış
 Eline vurayım onu

Hızır dağı koyağına
 Eşkıyanın dayağına
 Yalın ayak yürütmüşler
 Diken batmış ayağına

Ağ konağım köşe köşe
 Gül yağıyla dolu şişe
 Kaçırılmışlar Emiş'imi
 Dağdan belden aşı aşı

Pazarören düzlerinde
 Nazar olmuş gözlerinde
 Sürümüşler Emiş'imi
 Firez batmış yüzlerine

Gül kızımın adı Emiş
 Belinde kemeri gümüş
 Kurşun sıkılmış itin oğlu
 Yandım yetiş anam demiş (K2)

AK-7**Anşakâ'nın Ağdı**

Kadirli ilçesinin Azaplı köyünde Saygılılar kabilesinden soyadları Binboğa olan ve Hacı Mustafalar denen aileden Kemal Binboğa isminde birisi, Kadirli'nin Cıgıcık köyünden Hacıkâ'nın kızı Anşa ile evlenir. Yedi oğlan, bir de kızları olur. Kemal çeltik eker, çevrede de hatırı sayılırdı. Hanımı Ayşe'ye de "Anşakâ" derlerdi. Ayşe'ye "Anşakâ" demelerinin sebebi de Anşa'nın çok cömert, etrafına karşı eli açık, sofrası meydanda, gözü bol bir kadın olmasıydı. Onun için ululuk anlamında ve ağalığın cömertlik unvanı olan "kâ" kelimesi Ayşe'ye halk tarafından verilmişti. Adı halk arasında "Anşakâ" olarak ün yapmıştı.

Bir gün Anşakâ'ya yoldan geçen bir araba çarpar ve Anşakâ oracıkta can verir. Anşakâ'nın ölümü Kadirli yöresinde büyük üzüntü yarattı. Hâlâ halk arasında cömertliği söylenir. Anşakâ'nın ölümünden büyük üzüntü duyan, aslen de Avşar olan aynı köyden ağıtçı Hüsne Taşkaya, Anşakâ için şu ağdı yakar:

Sabahınan inek sağmış
Südü helkeye dolmamış
Münübüs gelmiş çarpmış da
Köyün habarı olmamış

Anşakâ'm doya doya
Nazar değmiş uzun boya
Cıgıcıklılar sökün eder
Biraz sonra Azaplı'ya

Atalay'la Bekir Ağa
Cengiz oğlu nazlıydı
Anşakâ yiğit kadın
Gayet açık sözlüyüdü

Sabahanan erken kaktın
Ocağın altını yakdın
Çokca seviyom diyodun
Yurderi kime bıraktın

Böyleymiş Anşa'm yazın
 İçimizden getmez sızın
 Kemal boynu bükük ağlar
 Öksüz galdı oğlun gızın

Anşa'm köyün sunasıydı
 Cömertliğin manasıydı
 Ayrı gayrı eylemezdi
 Azaplı'nın anasıydı (K2)

AK-8

Avşar Elif'in Ağdı

Çalışmak için Çukurova'da bir köye gelen Elif adında bir Avşar kadını varmış. Köylüler tarlada çalışırken, Avşarlar ve Tecirliler arasında bir kavga çıkar. Kavgada Avşar Elif'in üç oğlunu da vururlar. Ağıtçı Avşar Elif de oğullarının ardından şu acı ağdı söyler:

Çadırı çatılı kanlı
 İçi kadife yorganlı
 Çifte gelin bey oğlanlı
 Avşar Ali'nin uşağı

Yol üstünde biten otlar
 Her gelen bizi öğütler
 Aldı vermez Tecirliler
 Erzurum başlıklı kızlar

Odaya kimse gitmedi
 Bugün de Kamber yatmadı
 Müslüman olan inansın
 Çobanlar imdada yetmedi

Belinde alaban eğrisi
 İnmez atımın sarısı
 Üç gardaşın üçü de öldü
 Dayanamıyom doğrusu (K11)

AK-9

Yusuf'un Ağdı

Yusuf adında kimsesiz bir çoban ahırda ölüp kalmıştır. Kimsesi olmadığı için ona bir ağıtçı kadın bulunur. Ağıtçı şu ağdı söyler:

Ne diyeyim de ağlayım
 Ölü bizim olmayınca
 Birer birer tükenir mi
 Beşer beşer ölmeyince

Meşleğini üstüne atmış
 Atlas yüzlü yorgan gibi
 Ayacığı dikil kalmış
 Sap atacak dirgen gibi (K35)

AK-10

Ali'nin Ağdı

Kadirli'nin Hardallık köyünden Hasan Ahmet'in oğlu Ali, Kozan'ın Bucak köyünde bir düğünde kazara vurularak ölür. Bunun üzerine ağıtçı Zala Hatın şu ağdı söylemiştir:

Ben Bucak'a vardımıdı
 Anşa gucaklar başını
 Siz ağlayıp avununuz
 Gelin arıyor eşini

Nenni aslan Ali'm nenni
 Gaşı gara da guluncu enni
 Ne yatıyon aslan oğlum
 Elin yüzün ala gannı

Bu vakit adam mı göçer
 Dağlar çiçek açar iken
 Ganın ılık ılık akar
 Doktor başın biçer iken

Bahçelerde olur erik
 Ciğerlerim delik delik
 Ali'm foturaf çektirmiş
 Durna'ya verici tebrik

Gezdim Bucak'ın elini
 Yok Ali'min boyağında
 Şu Guzan'ı gezmiş gelmiş
 Daha gundura ayağında

Şu Guzan'ı gezik gelik
 Ciğerlerim delik delik
 Gâvurumuz zalım düşman
 Ölüsün savana sarık

Gurban oluyum boyuna
 Beleneyim al ganına
 Bunu kim yaktı derlerse
 Goyuncu gızı Emine **(K50)**

6.3. Anonim Hikâyeli Türküler

AN-1

Güzel Kız'ın Ağdı

Avşar ellerinde bir güzel kız varmış. Çok güzel olduğu içinde kimse adını söylemezmiş. Adının ne olduğunu anası ve babasından başkası bilmiyormuş da. Onun için adını sadece Güzel Kız olarak bilirler ve Güzel Kız diye çağırırlarmış. Güzel Kız büyür, büyüdükçe de güzelleşir. Güzel Kız'a âşık olmayan kalmaz. Güzel Kız'ı bir delikanlıya nişanlarlar. Güzel Kız'ın ortanca kardeşi askere gider. Askerlik görevini yaparken Güzel Kız'da gözü olan başka bir delikanlı bir plan hazırlar. Köyden yaşlı bir kadın bulur ve “Güzel Kız'ı almak için bir plan hazırladım, bana yardımcı olursan sana iyisinden bir dolama alırım”, der. Delikanlı, Güzel Kız'ı takip ederken bakar ki Güzel Kız pınara su almaya gidiyor. Hemen koşar koca karıya, “ben Güzel Kız ile konuşmaya gidiyorum, sen de kızın nişanlısına git, Güzel Kız'ın benimle pınarın başında buluştuğunu söyle”, der. Koca karı yel yepelik gidip güzel kızın nişanlısına, “oğlum sen burada ne yapıyorsun, bak nişanlın falanca oğlanla pınar başında konuşuyor”, der.

Güzel Kız'ın nişanlısı karının dediği pınarın başına gidiyor bakıyor ki ne görsün, gerçekten de Güzel Kız pınarın başında bir başkası ile konuşuyor. Delikanlı ne yapacağını şaşırır donar kalır. O sırada koca karı, “oğlum benden duymuş olma ama ben her zaman nişanlıyla o oğlanı pınarda, tarla yolunda hep konuşurlarken görüyorum, sen iyisi mi namus belasından yol yakinken tezce kurtul, kızın askerdeki kardeşine olayı anlat, o ne yaparsa yapsın”, der.

Güzel kızın nişanlısı, kızın askerdeki kardeşine mektupla olayı anlatır. Güzel Kız'ın kardeşi askerden izin alır ve köye gelir. Bacısının nişanlısı ile konuşur, o da, “doğru, istersen falanca karıdan da sor”, der. Oğlan, bir de koca karıya sorar. Koca karı, “evet oğlum ne yazık ki öyledir” der. Güzel Kız'ın kardeşi, “bu işi temizleyeyim de askerliğime döneyim” diye düşünür. Bir gün Güzel kıza, “bacı haydi seninle şöyle bahçeye doğru dolaşalım”, der. Bahçeye varırlar, oğlan bacısının beliklerinden tutar ve bıçağı bacısının böğrüne saplar. Güzel kız can havli ile olayı anlar ve kardeşine o acı ve can telaşında şöyle bir ağıt söyler:

Kara şalvar yıldır yıldır
 Gardaş tabancanı doldur
 El içinde arlanıyom
 Eve gedek orda öldür

Dağların karı erisin
 Ensin ovayı bürüsün
 Bedda vermem gardaşıma
 Ağzımda dilim çürüsün

Hele bakın el oğluna
 İki elin sokmuş koynuna
 Bu dünyada kavuşmadık
 Ahrette sarıl boynuma

Varmam pınarın başına
 Gül yağı sürmem kaşıma
 Ben bu yaradan ölürsem
 Ceza vermen gardaşıma

Yüce dağın karıydım
 Ben anamın biriyidim
 Yazık oldu el oğluna
 Sağ gözünün nuruyudum

Ördüm ayırdım beliğim
 Çiğnimden aldım soluğum
 Böyle söylediğime bakman
 Vallahi de ben ölüyüm **(K2)**

AN-2

Gelin Anşa'nın Ağıdı

Olayın yaşandığı zamanlarda Kadirli ilçesinde yalnızca Türkmen aşiretleri yaşardı. Kadirli'nin Binboğa köyünde Eymürlüler, Dikirli ve Alibeyli köylerinde Zakirliler, Sarıdanışmanlı köyünde de Danişmentliler ikâmet ederlerdi. Kadirli'de de, Kadirli'nin eski adı olan Kars'a adını veren Karsaklar otururlardı. İşte bu aşiretlerden olan ve Dikirli (Harkaçtığı) köyünde ikamet eden Zakirliler aşiretinin ileri gelenlerinden birinin oğlu evlenir, daha sonra çocukları olur. O zamana göre Zakirliler içme sularını Savrun çayından temin ederlerdi. Hatta hayvanları da Savrun çayından sulanırdı.

Beyin gelini Anşa'ya, karşı obadan geldiği için köyün öbür Anşa'larından ayrıcalıklı olsun diye, Gelin Anşa denmektedir. Gelin Anşa koyun ve kuzularını sulamak için Savrun çayına gider. Koyunlar sulanır, Anşa da serinlemek için Savrun çayına girer. Suya elbiseleri ile girdiği için elbiselerinin ıslanınca verdiği ağırlıktan Savrun suyunda sürüklenerek boğulur. Gelin Anşa'nın cansız bedeni Savrun suyu boyunda bulunur. Gelin Anşa'nın ardından şu ağıt söylenir:

Koyun gelir yata yata
Çamurlara bata bata
Gelin Anşa'm sele getmiş
İlgınlardan duta duta

Koyun gelir sabahlayı
Feryadı kaplar ovayı
Gelin Anşa'mı götürmüş
Kuruyası Savrun çayı

Koyun gelir kuzuyunan
Ayağının tozuyunan
Gelin Anşa'm sele getmiş
Yanı görpe kuzuyunan

Dikirli'nin önü hani
 Savrun'un kenarı yalı
 Gelin Anşa'm el atınca
 Kopuvermiş söğüt dalı

Savrun çayı dik kenarlı
 Uçurum uçurum yarlı
 Bundan sonra hiç durulmaz
 Ömür boyu intizarlı

İsmail'in söğütleri
 İrahma'nın ağıtları
 Gelin Anşa'mı da yutmuş
 Şu Savrun'un bütetleri

Abasına abasına
 Car yetmemiş çabasına
 Pazar günü fuğan düştü
 Dikirli'nin obasına

Gümüş hal hal bileğinde
 Altın küpe kulağında
 Gelin Anşa'm mile batmış
 Kızıllı'nın döleğinde

Heyine Anşa'm heyine
 Bu acı elin neyine
 Kara habar tez ulaşır
 Gurbete geden beyine

Gurbete geden bilemez
 Yollar uzak tez gelemes
 Ağam evine gelince
 Gelin Anşa'yı bulamaz

Aman Anşam yaman Anşam
 Dağlar başı duman Anşam
 Gelin Anşam gelin Anşam
 Sele getmiş mor menevşem (K2)

AN-3

Bebek Ağdı

Kadirli yöresinde ikamet eden hem çiftçilik hem de hayvancılık yapan Eymürlü aşireti, Yörükler gibi ilkbaharda Toroslar ve Binboğa dağlarında yaylarıdır. Bu aşiretlerin yaylara gidişlerine göre bir yol güzergâhları vardır. Eymürlülerin yol güzergâhı ise Kadirli'nin Alibeyli, Kalfa, Mezi (Yeşilyayla) köyleri ve Akkoca dağının semt ve yaylaları olan; Helgincik, Çakırca, Elmalıkayseri, Bağdaş, Elmacık, Soğucak, Kırkpınar, Savruncözü, Mazgaç ve Binboğa yaylalarıdır.

Kadirli yöresinde yaşayan Eymürlü aşiretinin bir kabilesinin beyinin oğlu evlenir ve bunların sekiz sene çocukları olmaz. Sekiz sene sonra bir oğlan çocukları olur. Çocuk altı aylıkken yayla vakti gelir çatar. Bey aşirete göç hazırlığının yapılması emrini verir. Tüm hazırlıklar akşamdan yapılır. Çünkü göç gece yarısından sonra başlar. Develer yüklenir ve sabah ezanından önce yola çıkılır. Ne var ki evin hanımı yani beyin gelini inekleri sağarken ineklere buzağuları emdirdiği halde inekler garip garip meler. İtler uluşur, bebeğin beşiği durup dururken damdan düşer. Gelin bu işin pek hayra alamet olmadığını anlar, fakat gelinlik yaptığı için kimseye bir şey söyleyemez.

Göç zamanı gelir ve hareket edilir. Atlı olanlar ilerden gidip konak yerine varırlar. Geriden ise develer ağır ağır konak yerine gelirler. Devesini gelenek icabı kayınbabasının nezaretinde çekip götüreren gelin arada bir devenin üzerinde bağlı olan çocuğun beşiğine bakar. Mezi köyüne geldikten hemen sonraki yayla yolunun ilk büyük yokuşu olan ormanlık yerlerden geçerken geri dönüp baktığında çocuğun beşiğinin bir çam ağacının dalına takılıp kaldığını görür. Gelinlik yaptığı için kayınbabasına diyemez. Yırtıcı kuşların da havada bir şey parçaladığını ve çocuğun beleklerinin ağaçların dallarına takıldığını da görür. İçin için ağlamaya başlar.

Konak yerine varıldığında gelinin ağladığını görenler bir şeyler olduğunu anlayarak ne oldu diye telaşla kayınbabadan gelinden öğrenmeye çalışırlar. Gelin o acıyla gelinlik töresini bozar ve durumu ağıtla beye ve aşirete anlatır. Orada Helgincik denen yere gelip beşiği çam ağacının dalında asılı bulurlar. Ne yazık ki beşikte bebek falan bulamazlar. İşte gelinin bebek ağdı da dilden dile söylenir durur:

Deveyi deveye çattım
 Yuların üstüne attım
 Alamadım bebek seni
 Kayınbabamdan hicab ettim

Helgincik'in kayaları
 Çan çalıyor mayaları
 Berk mi değdi ağ bebeğim
 Karakuşun soyaları

Binboğa'dan çıktım yayan
 Dayan hey dizlerim dayan
 Şimdi emmin dayın gelir
 Kimi atlı kimi yayan

Karakuş döner havada
 Yavrusun komaz yuvada
 Geri gidek ağ bebeğim
 Bir gönlüm Çukurova'da

Gökte bulut yaz havası
 Işkın yayılır devesi
 Silini silini ağlar
 Bebeğin tülü mayası

Bebek beni del'ediyor
 Karşı daldan el ediyor
 Bebeğin uykusu gelmiş
 Gel de beni bele diyor

Helgincik'te tütün tüter
 Cıngırdaklı koşum öter
 Dert eyleme ağ bebeğim
 Benim derdim bana yeter

Kara koyun kara koyun
 Ciğerinen olmaz oyun
 Meler m'ola benim gibi
 Kuzusun kaptıran koyun

Kapıda inek meleşir
 Elim ayağım dolaşır
 Şöyle döndüm baktım
 Gökte guzgun et bölüşür

Bebeğin beşiği çamdan
 Yuvarlandı düştü damdan
 Şimdi emmin dayın gelir
 Kim Urum'dan kimi Şam'dan

Deve de deveden yüce
 Deveyi yüklettik gece
 Bebek seni yoklamadım
 Varıp yurda konmayınca

Helgincik'in yokuşunu
 Dizleyi dizleyi çıktım
 İçime bir sızı düştü
 Dönüp ağ bebeğe baktım

Çakırca'ya varamadım
 Mola verip duramadım
 Daldan inince beşiği
 Ağ bebeğim göremedim

İt uluşur inek meler
 Zopur yağar yağmur çiler
 Yavrum kuzgun pençesinde
 Çılgılığı ciğerim deler

Kuru yerde söğüt bitmez
 Bitse de urkunu atmaz
 Seni veren gene verir
 Ağ bebeğim yerin tutmaz (K2)

AN-4

Garip Oğlan'ın Ağıdı

Bir Avşar delikanlısı, komşu köyden bir kıza âşık olur. Sevdiği kızı ister ama anası ve babası kızı delikanlıya vermezler. Delikanlı çok uğraşır ama kızı bir türlü alamaz. Kızın aşkıyla Avşar delikanlısı günden güne sararıp solmaya başlar. Kız da oğlana âşık olduğu içinde başkaları ister; fakat kız kimseye varmaz. Kız bakar ki oğlan kendisinin aşkıyla her gün daha beter sararıp soluyor, bir gün bir tenhada oğlana, “böylelikle beni babam sana vermez, iyisi mi gel seninle kaçalım”, der. Oğlan da biraz çekimser kalır ama kız oğlanın haline bırakmaz ve bir gece yarısı kızla oğlan kaçarlar. Meğer oğlan o acıyla hastalanmış ve çok kötü durumlara düşmüş. Hastalıktan dolayı delikanlı hayatının son anlarını yaşıyormuş. Kızla oğlan epeyce gittikten sonra delikanlının durumu ağırlaşır kıza, “ben iki üç gündür bu işin heyecanından uyuyamadım herhalde ondan olsa gerek başım dönüyor”, der. Kız da, “gel şurada birazcık uyu da ondan sonra kaçalım babamgilin haberi olmadan”, der. Kız, delikanlıyı dizinin üstüne yatırır ve beklemeye başlar. Delikanlı yatarken kıza, “sevgilim şu yıldız, şu denge geldiğinde beni uyandır”, der. Kız bakar ki yıldız o dediği yere gelmiş, “uyandırırım” der fakat oğlan dizinde yatarken ölmüş. Kız bunu bilir ama bir türlü öldüğünü kabullenemez ve böyle ağıt söylemeye başlar:

Sabah oldu dan yerleri ışıyor
 Garip bülbül gül dalında üşüyor
 Nişan etticeğin yıldız aşıyor
 Uyan hey derdine yandığım oğlan

Yalnızım sana yardım edemem
 Can vermezsem sana borcum ödemem
 Geri dönüp baba evine gidemem
 Uyan hey derdine yandığım oğlan

Karşı dağdan şafak yeri atmadan
 Guguk kuşu garip garip ötmeden
 Uyandır dediğin yıldız batmadan
 Uyan hey derdine yandığım oğlan

Uyanmazsan sabah gelir tutarlar
 Ortalığı birbirine katarlar
 Halden bilmez bir cahile satarlar
 Uyan hey derdine yandığım oğlan

Sözünden mi caydın ikrarsız mısın
 Ahtından mı döndün kararsız mısın
 Niye uyanmazsın uykusuz musun
 Uyan hey derdine yandığım oğlan

Uykusuzum dedin yattın dizime
 Doya doya bakamadım yüzüme
 Ayrılık korkusu düştü özüme
 Uyan hey derdine yandığım oğlan

Benden mi tatlı bu zalim uyku
 İçerime düştü korkulu kaygu
 Murada erek de o zaman uyu
 Uyan hey derdine yandığım oğlan (K2)

AN-5

Eşkîyaların Ağıdı

Katil Ahmet, Kılıçkışlalı Çolak ve onun yeğeni Ahmet adında üç eşkıya Tomarza'nın Çanakpınar köyünde bir evde gizlenip yaz aylarının gelmesini beklerlerken, yine o yörenin eşkıyalarından Gökçe isminde bir eşkıya da gelip bu eşkıyalara katılır.

Eşkîya Gökçe'nin maksadı bu üç ünlü eşkıyayı yakalatıp devletten af istemektir. Gökçe bu eşkıyalarla beraber epeyce kaldıktan sonra gizlice Kayseri valisine haber gönderir. Vali, eşkıyaların barındıkları evi yaktırıp eşkıyaları da öldürmek ister. Bir plan

yapan vali, eşkıyaları köyün dışına çıkartır ve hepsini vurdurarak öldürtür. Halkı eşkıyaların öldürüldüğüne inandırmak için ölüleri Pınarbaşı ilçesinde üç gün bekletir ve halka teşhir eder. Öldürülen eşkıyaların akrabaları üç eşkıyanın ardından şu ağıdı yakarlar:

Sanki biz yangından kaçtık
Gece Gez Beli'nden geçtik
Karaca Bel doruğunda
Hepimiz pusuya düştük

Karacaören'in başında
Çolak'ım kaldı taşında
Gökçe de ihanet etti
Vali jandarma peşinde

Çolak'ın kardeşi Ali
Kardeş acısıynan deli
Dumandan da bunalınca
Kapıya kısıkmış eli

Unutmam ben bu acıyı
Bu acı yakar bacıyı
Hepisi uykuya yatmış
Bekçi koymuşlar Hacı'yı

Aziziye'ye varınca
Bir tepeye yatırdılar
Ahmed'i tanımayanlar
Çolak hangisi dediler

Katil Ahmet çete başı
Yukardan aşağı bakar
Sabah olup gün vurunca
Şimdi üleşleri kokar

Kağnıyan getirirken
 Teker çalmış kollarını
 Tozun dumanın içinde
 Bir görseniz hallarını

Siz Çolak'ı bildiniz mi
 Üç katar takar fişeği
 Öldürmüşler sıra sıra
 Üçü de deller uşağı (K2)

AN-6

Körezeg'in Ağdı

Düziçi'nin iki dağ arasında olan Zindağan köyünde uzun boylu, esmer, babayiğit Körezeg adında bir adam yaşarmış. Bu adam geçimini odun satarak, çam yarararak sağlarmış. Bir gün Körezeg gene oduna gider. Düldül dağının yüksek bir tepesinde odun keserken iki kaya arasında sıkışır ve orada ölür. Sıkıştığı kayanın arasından cenazesini alır köye getirirler. Körezeg'in can dostu bir arkadaşı varmış, ona telefon ederler. Kızları çıkar telefona, acı haberi verirler. Kızlar babalarına kikir kikir gülererek, “baba arkadaşın Körezeg ölmüş”, derler. Arkadaşının acı haberini alan adam şu ağdı yakar:

Goca Düldül goca Düldül
 Dumanın başından kaldır
 Hikâyesi şeker baldır
 Hani benim Körezeg'im

Bıyık baltasını almış
 Çamı dilim dilim yarmış
 Goca Düldül'ün dağında
 Körezeg'im sarpta kalmış

Şak şak tesbihi elinde
 Kendir bağlamış belinde
 Ganlı Düldül sağında
 Sarptan düşmüş Körezeg'im

Zindağan'da uzun dere
 Sular akar ala pele
 Yatırmışlar kuru yere
 Hani benim Körezeg'im

Âşık Mahmut Seydihan Davut
 Dostlar bana verir öğüt
 Horasan sağından yiğit
 Hani benim Körezeg'im

Yakup hocam yoruluyor
 Elim kolum kırılıyor
 Kızlarım gelmiş bana gülüyor
 Hani benim Körezeg'im (K10)

AN-7

Mustafa İşlek'in Ağdı

1990 yılında Sailoğlu Farsağında oturan Arap Goca'nın Mustafa İşlek adında bir oğlu varmış. O yıllarda Sailler çok geniş bir aileymiş. Mustafa İşlek, kendine ait bir kamyonu olmasını çok istiyormuş. Ailenin gürültüsünden o kadar bıkmış ki, “şu kamyonu alsam Saillerin hepsini toplar dereye dökerim”, dermiş. Sonunda arzusuna kavuşur ve kamyonu alır. Mustafa İşlek aynı yıl o kamyonun altında kalarak ölür. Mustafa İşlek'in ardından şu ağıt yakılır:

Ne yatıyon hecin gibi
 Kara bıyık sicim gibi
 Ulan sana ben de yandım
 Anan kızı bacın gibi

Bacı gardaşı yumuşlar
 Onu da tabuta komuşlar
 Gız bize gelsin demişler
 Buna canlar dayanır mı

Gardaşım gidiyor Abbas
 Ona da iğneler batmaz
 Var geri de dezzem oğlu
 O da onun yerin tutmaz

Hanım benim dezzem hanım
 Duydum da sıkıldı canım
 Mustafa da kamyon almış
 Valize toplamış donun

Öğünürüm öğünürüm
 Daş alır da döğünürüm
 Mustafa'ya güvenirim
 Ele vermez arabasın

Kapımızda kral gülü
 Güz gelir dökülür dalı
 Yekin dayım oğlu yekin
 Kimler bekler bu evi

Yol üstünde karaçalı
 Kuş dalına konar m'ola
 Zenginidi Bekiroğlu
 Bedel verir alır m'ola

Ağ evinde üstü delik
 Yağar yağmur olur dölek
 Daha Yusuf oğlu küçük
 Mustafa çevirmez dolap

Kuru yerde söğüt bitmez
 Bitse bile ışgın tutmaz
 Var amma dayım oğlu
 O dayım yerini tutmaz

Evi de dokuz odalı
 Yüklüğü ipek yorganlı
 Hanım kızı bey oğlanı
 Battı dayımın ocağı (K7)

AN-8

Genç Kızın Ağıdı

Osmaniye'nin Selimiye köyünden bir kız, aynı köyden bir gence âşık olur. Genç de kızı aynı şekilde deli gibi sevmektedir. Oğlanın ailesi kızı defalarca istediği halde kızı vermezler. Bunun üzerine iki genç kaçarlar. Kızla oğlan epeyce yol aldıktan sonra arabadan inip dağa doğru koşmaya başlarlar. Bu sırada bunları takip edenlerden biri, kızı sırtından vurur. Kızın beyaz renkli ceketi oluk gibi akan kanla al kan içinde kalmıştır. Çok araştırıldığı halde kızın kimin tarafından vurulduğu bulunamamıştır. Bu acı olay üzerine şu ağıt yakılmıştır.

Cehizimi göremedim
 Erkan ile seremedim
 Size haber veremedim
 Bakın kurşun yarasına

Tarlada ekili arpa
 Bacılarım körpe körpe
 Kurşun yeyip düştüm derde
 Bakın kurşun yarasına

Bozluktan da giydirdiler
 Türlü hırsla doldurdular
 Tikenli'de öldürdüler
 Bakın şehit yarasına

Neyleyim teleyi tacı
 Nerde kaldın çifte bacı
 Kör gezesin gâvur Hacı
 Bak kurşun yarasına

Ben tarlada giydim edik
 Allah bunu layık görük
 Kurşun yedim bağrım delik
 Bakın kurşun yarasına

Genç yaşımda ben neyleyim
 Anam ağlasın söyleyin
 Gader buymuş ben neyleyim
 Bakın şehit yarasına

Ganım akar ılık ılık
 Tikenli'nin deresine
 Doktor nerden çare bula
 Çifte kurşun yarasına

Murtlu tepe murtlu tepe
 Gidiyom ağ yoldan öte
 Gurşun yedim çifte çifte
 Bakın şehit yarasına

Gün gördüm garalı ağı
 Gıyman bana elim bağlı
 Kör olası Gâvurdağı
 Bak kurşunun yarasına

Âşık biçareyim güller
 Yüzünden ağlıyor eller
 Allah'ım bu muydu gader
 Bakın şehit yarasına

Pamuk ekdik dönüm dönüm
 Bu kadar mı benim ömrüm
 Genç yaşında geldi ölüm
 Bakın gürşun yarasına

Taze gülüm ben derildim
 Gaderim bu idi gördüm
 Babam yetiş ben vuruldum
 Bak kurşun yarasına

Anam melul mahzun durmasın
 Bacılarım var neylesin
 Gardaşımı hak sağ eylesin
 Baba bak sırtımın yarasına

Felekte fermanım asık
 Allah bu rızgımı kesik
 Kör olası Sarı Yusuf
 Bak kurşunun yarasına **(K13)**

AN-9

Ahmet Bey'in Ağdı

Çok eski zamanlarda ulaşımın atlarla, develerle yapıldığı yıllarda Ahmet Bey adında biri varmış. Ahmet Bey amcasının kızı olan Güferi'ye sevdalanır. O yıl göç esnasında Ahmet Bey'i deve ısırır. Yaraları azar, tam yedi yıl yataktan kalkamaz. Ahmet Bey kendi kendine kahırlanır, efkârlanır ve hasta yatağından şu ağdı söyler:

AN-9/1
 Yedi yıldır cirat akar şu tenden
 Usandım vallahi vazgeçtim candan
 Herhal kömür gözlüm vazgeçmiş benden
 Ayrılma başımdan derim ağlarım

Yedi yıldır Şu kapıdan bakan yok
 Çağırıyom hiç yerinden kalkan yok
 Ben ölüyom ateşimi yakan yok
 Söndürmen çıramı derim ağlarım

Yedi yıldır at üstünde gezmedim
 Sevinip de bir murada yetmedim
 İlaçtan tabipten fayda görmedim
 Derman sende Mevlam derim ağlarım

Diyor Ahmet Bey'im bu bize noldu
 Nolduysa bize Mevla'dan oldu
 Ben yanar ağlarım yar sana noldu
 İmdat kadir Mevlam derim ağlarım

Ahmet Bey bu ağıdı söylerken sevgilisi Güferi onu kapıdan dinliyordu ve bu acı serzenişe kapı eşiğinden Şu cevabı verdi:

AN-9/2

Ne yalvarın beyim gelip geçene
 Daim bir kararda durana yalvar
 Yersiz yurtsuz taş içinde duran
 Onun yuvasını kurana yalvar

Yedi cehennemi sekiz cenneti
 Amentüye bağla sen itikadı
 Gören olmamıştır benzi sıfatı
 Onun cemalini görene yalvar

Ne olur da beyim ayrı durunca
 Kendi yararı da kendin sarınca
 Kara yer üstünde kara karınca
 Karanlık gecede görene yalvar

Diyor Güferi'm de duralım hele
 El açıp yalvarak ulu Seddar'a
 Bürün çevresi gark olmuş nura
 Ay güneş koynuna girene yalvar (K14)

AN-10

Çuhadar Bey'in Ağdı

Çuhadaroğlu Kahramanmaraş'ta sayılan sevilen ve güvenilir bir beydir. Maraş'ın ardında Ahırdağları bağlık bahçeliktir. Çuhadar Bey de bağ evine çekilir. Akşam Çuhadar'ın bağ evini basarlar ve Çuhadar'ı öldürürler. Çuhadar Bey'in ölümü Maraş ve Andırın çevresinde acı ile anılır ve ardından şu ağıt yakılır:

Maraş'ın ardı da şu Ahırdağı
 Enginden görünür bahçesi bağı
 Vurulmuş Çuhadar Çuhadar beyi
 Ağlaşır yavrular vay beyim deyi

İlk akşamdan bağ damını bastılar
 Öldürmeden kollarını kestiler
 Gül hanımı beliğinden astılar
 Ağlaşır yavrular vay babam deyi

Belendi de Çuhadar'im belendi
 Karyolası al kanınan belendi
 Çuhadar vuruldu Maraş sallandı
 Ağlaşır yavrular vay babam deyi

Altın kaplı odasının köşesi
 Gümüştedir mangalının maşası
 Geldi Ankara'dan Aslan paşası
 Ağlaşır yavrular vay babam deyi (K4)

AN-11**Hilmi Bey'in Ağdı**

Hilmi Bey (Hilmi Saygılı) Kadirli'nin Azaplı köyündendir. Hilmi Bey Haruniye Öğretmen Okulu'ndan mezun olmuş ve yeni öğretmen olarak Kadirli'nin Arkaçtıği (Dikirli) köyünde göreve başlamış. O zamana göre çaresiz dertlerden olan bir hastalığa yakalanmış. Hilmi Bey, Arkaçtıği köyünden Karamüftüzadelerden bir kızla nişanlanmış. Nişanlısı da aynı köyde öğretmenlik yapıyormuş. Hilmi Bey'in babası ve annesi daha önce vefat etmiş, ağabeyi Hakkı Bey tarafından okutulmuş. Hilmi Bey'i Adana'ya götürürler, hastanede uzun süre kalır ama hastalığı çaresiz hastalık olduğu için kurtaramazlar. Çok genç yaşta öğretmenliğine de doyamadan hayata gözlerini kapayarak geride acılara gark olmuş bir aile bırakır. Avşarlardan biri Hilmi Bey'in bu acı ölümü üzerine şu ağdı yakar:

Kadirli'nin önü dökük
Daha cahal kıyma felek
Hilmi Bey'im düğün kurmuş
Dolanacak ana gerek

Mektebi poyraza karşı
Irgalandı koca çarşı
Yekin Hilmi Bey'im yekin
Talebeler geldi karşı

Adana'dan doktor gelmiş
Hilmi'm dayanmaz ilaca
Çifte bayrak donatmışlar
Yelgin gidiyor salaca

Kadirli'de yatan hasta
Kara kekil deste deste
Yekin Hilmi Bey'im yekin
Emmilerin gara yasta

Adanalı toplanmış da
 Maarife çekmişler teli
 Kıyma felek kul oluyum
 Etem beyin bir tek oğlu

Büyük doktor getirmişler
 Kuru yere yatırmışlar
 On taksi de beş cipinen
 Hilmi Bey'i getirmişler

Hilmi Bey'im saat takmış
 Zincirleri beyaz gümüş
 Hilmi Bey'in nişanlısı
 Mahşerde beklerim demiş

Ameliyat etmiş doktor
 Kanı akmış ılık ılık
 Hilmi Bey sana geliyor
 Dikirli'de koca çamlık

Dikirli'de Savrun yüzü
 Bir yel eser ince ince
 Azaplı'ya figan düştü
 Hilmi Bey öldü deyince (K2)

AN-12

Gelinin Ağdı

Andırın'ın Çamurlu köyünden bir gelin babasının ölüm haberini alınca kocasıyla beraber yola çıkar. Andırın'dan yola çıkan çiftin bir derede yolları eşkıyalar tarafından kesilir. Eşkıyalar gelinin kocasını öldürürler, geline de işkence ederek çok kötü durumlara sokarlar; ancak gelin ölmez ve eşkıyalar gelini orada terk ederler. Birkaç gün sonra kendine gelen gelin şu ağdı söyler:

Bizim yaylalar kayalı
 Kayası şahin yuvalı
 Şöyle döndüm baktımdı
 Martin çalıda dayalı

Kapısının önü havlı
 İçinde kır atı bağlı
 Eğer aslın sorarsanız
 Ünü büyük Körünoğlu

Atı da inmez enişten
 Heybesi dolu yemişten
 Hodul gezer sürmeleşim
 Tabakası var gümüştten

Dutmamış da sırdaşını
 Arz ediyor gardaşını
 Çift keklik gibi gezerdim
 Kurbanlık verdim eşimi

Akşam ikindi arası
 Ne de çok çekti deresi
 Bir kurşuncuk sık da ölsün
 Kamalama kör olası

Koparttılar beliğimi
 Alamadım soluğumu
 Senin için sürmeleşim
 Deli vurum kılığımı

Bunu duysa ne der vali
 Öyle kaldı evi malı
 Kuşlar da çalıya çıkmış
 Kıpırmızı etmiş dalı

Düşman karşıdan çıkınca
 Solumadım imekledim
 Senin için sürmeleşim
 Üç gün ahırda bekledim

Yaz gelir Mazgaç'a çıkar
 Güz gelir sehile iner
 Buna Körünoğlu derler
 Arabistan ata biner

Eliminen el eyledim
 Diziminen yol eyledim
 Düşman karşıdan gelirken
 Çobanlara car eyledim

Oğlumun da adı kara
 Atını kaldırır hara
 Hele görsen sürmeleşim
 Ağ kollarım kara kara

Şura atının bineği
 Şura kazının düneği
 Hele görsen sürmeleşim
 Issız kalan ağ konağı (K1)

AN-13

Nesibe

Bir gün Aladağ'ın Sivişli köyünden Barakdağı köyüne kaçan kız için şu türkü söylenir:

Oğlakların guzluklarda meleşti
 Sivişli'ye acı haber ulaştı
 Saçların da geçirirken dolaştı
 Niye belik yapmadın da Nesibe'm

Sarı Fort'a da gönüllü bindin
 Karakuz'a varınca hemen indin
 Babanı görünce sözünden döndün
 Niye böyle dedin Nesibe'm

Baban gayrı seni çeksın bazara
 Boyun uzun uğramayasın nazara
 Barakdağı'nı da yüklen götür mezara
 Barak dağı senin olsun Nesibe'm (K4)

AN-14

Bulaman Galan

Aladağ'ın Gerdibi köyü muhtarı olan kişinin yönetiminden hoşnut olmayan bir köylü bu konuda şöyle bir türkü söyler:

Kırk yedide defterlerin dürüldü
 Yeryüzünde sivallerin soruldu
 Çalgaçığın çok koştı yoruldu
 Ondan da bir fayda bulaman galan

İki koğar da bir yerine oturur
 Gerdibi'ne dörtyüz lira götürür
 Geder Kamışlı'dan adam getirir
 Niğde'den de gelse alaman galan

Mühürü alınca oldu bir hasta
 Ali Usta'ya da çok gönderdi posta
 Eller güler oynar da sen kara yasta
 Ağlarsın bir zaman gülemen galan

Mührü alınca da büküldü belin
 Yaşarır gözlerin de söylemez dilin
 Ecelin yetmeden de geldi ölüm
 Sivalin dünyada sorulur galan

Mühürü aldık da etmedik aza
 Sen bu akılla galmazsın güze
 Adam olmadığından hor göründün göze
 Dört depe üstünde senirt galan

Dördüncü ay altında gördün son günü
 Fakir fukara demezdin atardın salgını
 Halil hocam da olmuş mühür çalgını
 Camiden adamları kovaman galan

Ahmet çavuşumun da kırıldı başı
 Ne kadar zehirli imiş düşmanın taşı
 İçinden giden yarı beş kişi
 Yaramaz şehmetlere uğradın galan

Kimisi rey atar da kimisi geçer
 Ahınan vahınan da günleri geçer
 Boynu ince Mehmedim de yeminler içer
 Evliyen olsan da inanmam galan

Boynu ince Memedim etti yemini
 Bir Karsantılı oğlu için büktü belini
 Kadir Mevlam da çont eylemiş kendini
 İnşallah gözlerin kör olur galan (K4)

AN-15**Almanya**

Bir gün köyün birinde kadının biri, kocasını, çocuğunu bırakıp Almanya'ya gider. Kocasını bunun üzerine bir türkü yakar. Ancak türkünün sadece bir dördlüğünü anımsamaktadır:

Sen giderken de altı aylık Ahmet'im
 Geri dön de soğan ekmek yiyelim
 Allı Zeynep'im pullu Zeynep'im
 Anne der ne oldu **(K15)**

AN-16**Fare Sökünü**

Köyün birinde bir sene fare sökünü yaşanır. Her tarafı fareler basar. Fareler hayvanların boynuzlarını ve kulaklarını yer. O sene köy halkı farelerden kurtulmak için çeşitli çareler düşünür. Bunlardan birini şöyle uygularlar:

Hayvanların bulunduğu ağılın (ahır) içine büyük bir kazan koyarlar ve kazanı su ile doldururlar, suyun üzerine de kepek serperler. Hayvanların boynuzunu ve kulaklarını yemek için gelen fareler, kepeğin kokusunu alır ve suyu fark edemedikleri için kazanın içine düşerler. Köy halkı sabah kalktığında kocaman kazanın farelerle dolduğunu görür. Yaşanan bu olaylar üzerine köyde bir türkü yakılır:

Damdan dama kaçır fare
 Bulunmuyor buna çare
 Dükkâncı paranı topla
 Yırtık yırtık eder sonra

Faremin de beli ala
 Ürbelenir gider yola
 Dükkâncı paranı topla
 Yırtık yırtık eder sonra **(K15)**

AN-17**Emine'm**

Köyün birinde bir genç komşu köyden Emine adında bir kıza âşık olur. Emine için şu türküyü yakar:

Emine'm oturmuş taşın üstüne
Zülfünü taramış gaşın üstüne
Selamın gelirse başım üstüne

Emine'm Emine'm allı Emine'm
Dört köyün içinde belli Emine'm

Emine'm dedikçe dertlerim artar
Alıver sevdiğim bu dertten gurtar
Emine'yi sevsem dünya da yeter

Emine'm Eminem allı Emine'm
Dört köyün içinde belli Emine'm

Emine'm dedikçe gaya yangısı
Size Emine de bize hangısı
Üç güzel sevdası vardır başımda

Emine'm Emine'm allı Emine'm
Dört köyün içinde belli Emine'm (K15)

AN-18**Mustafa'nın Ağdı**

Hatice adında yeşil gözlü, sarı saçlı, orta boylu, köyde herkes tarafından beğenilen ve isteyen çok olan bir kız varmış. Hatice kendisini isteyen hiç kimseye varmamamış; çünkü onun köyde Mustafa adında bir sevdiği varmış. Mustafa; uzun boylu, kara kaşlı, çakır gözlü bir delikanlıymış. Mert ve dürüst kişiliği sayesinde herkes tarafından çok sevilirmiş. Mustafa Hatice'yi birçok kez istetmiş; fakat Hatice'nin babası kızını Mustafa'ya vermemiş. İki genç, Hatice'nin babası yüzünden birbirlerine

kavuşamıyorlarmış. Hatice ile Mustafa'nın aşkı köyde dillere destan olmuş. Daha sonra Hatice'nin babası da bu aşkın büyüklüğüne inanmış ve kızını Mustafa'ya vermeye razı olmuş. İki âşık bir süre sonra nişanlanmışlar. İki yıl boyunca düğün hazırlığı yapmışlar. Hatice büyük bir mutlulukla çeyizini tamamlamaya çalışırken Mustafa da Hatice ile evlenmesi için gerekli olan parayı denkleştirmeye çalışıyormuş. Mustafa'nın mesleği şoförlükmüş ve seferleri genellikle uzun sürüyormuş. İki nişanlı, Mustafa'nın işi yüzünden birbirlerini çok özleyormüş.

Düğün günü yaklaşmış, tüm hazırlıklar yapılmış. Düğünden iki hafta önce Mustafa'nın taşımacılık yaptığı Mersin Limanı'nda kavga çıkmış. İki şoför sıra kavgası yapıyormuş. Mustafa onları ayırmaya çalışırken kafasına demir çubukla vurmuşlar. Mustafa aldığı darbe sonucu ölmüş. Mustafa'nın cesedini denize atmışlar. Mustafa'nın cesedi üç gün sonra dalgıçlar tarafından denizden çıkarılmış. Mustafa'nın ölüm haberi köye ulaştığı zaman Hatice duyduğu acıdan dolayı feryat etmiş. Hatice Mustafa'nın ardından dört yıl boyunca ağıtlar yakmış:

Büyük evimizde bir rüya gördüm
Zalimler Mustafama kıymış ben yeni duyduğum
Hem ağladım hem de saçımı yoldum
Mustafama hasret koydu zalimler

Gökte yıldızlar urgan urgan
Üstümüzde telli yorgan
Evli değil daha ergen
Nasıl kıydın Kadir Mavlam

Kefenin biçilirken dar demedin mi
Zalimler canına kıyarken oy demedin mi
Akören köyünde yarım var demedin mi
Mustafam yiğit Mustafam (K16)

AN-19**Zalim Baba**

Bir köyden gencin biri sevdiği kızla evlenip askere gider. Bir gün köye acı bir haber gelir. Bir jandarma, gencin ailesine oğullarının şehit olduğu haberini verir. Bunun üzerine kayınbaba çok güzel olan gelinini düşmanları almasınlar diye kendisi evlenir. Bir gün oğlan köye döner. Bunun üzerine oğlan, gelin ve babası karşılıklı olarak şu türküyü söylerler:

AN-19/1

Oğlan:

Keten göynek giymiş, yakası nazik
Kollarını sıkmış altın bilezik
Öpmeye kıymazdım, sevmeye yazık
Nasıl aldın zalim baba sen bu gelini

Oğlan:

Keten göynek giymiş, yakası kirlî
Şeftali satıyor ikili birli
Aslını sorarsan Diyarbekirli
Nasıl aldın zalim baba sen bu gelini

Oğlan:

Avlusuna vardım, avlusu çamur
Odasına vardım, kolları hamur
Gözlerine baktım dol ile yağmur
Nasıl aldın zalim baba sen bu gelini

AN-19/2

Baba:

Şubeye gittim de bir haber sordum
Askerin elinde künyeni gördüm
Ağlaya ağlaya gözümde oldum
El almasın diye ben aldım oğlum

AN-19/1

Oğlan:

Asılan bayrağı gelin mi sandın
 Çalınan davulu düğün mü sandın
 Askere gideni babam dönmez mi sandın
 Nasıl aldın zalim baba sen bu gelini

AN-19/2

Baba:

Havuzun başında çağıl ağacı
 Kurumuş yağrağı kalmış ağacı
 Ben almasam oğlum eller alıcı
 El almasın diye ben aldım oğlum

AN-19/1

Oğlan:

Havuzun başında çağıl ağacı
 Kurusun yaprağı kalsın ağacı
 Sen almayydın babam eller alaydı
 Nasıl aldın zalim baba sen bu gelini

AN-19/2

Baba:

Havuzun başına çıkar oturur
 Gelenler geçenler keyfin yetirir
 Ben almasam oğlum eller götürür
 El almasın diye ben aldım oğlum

AN-19/1

Oğlan:

Havuzun başına çıksın otursun
 Gelenler geçenler keyfin yetirsin
 Sen almayydın da babam eller götürsün
 Nasıl aldın zalim baba sen bu gelini

AN-19/1

Oğlan (Geline):

Kaleden kaleye atılan idin
 Terazi bulup da dartılan idin
 Zalim babamın elinden kurtulan idin
 Nasıl aldın zalim baba sen bu gelini

AN-19/3

Gelin:

Kaleden kaleye atılamadım
 Terazi bulup da dartılamadım
 Kahırlı kahırlı söyleme asker
 Zalim babanın elinden kurtulamadım (K18)

AN-20

Nasıl Aldın

Bir oğlan askere gider. Eskiden askerlik 3-4 seneymiş. Oğlanın künyesi öldü diye babasına gönderilir. Babası döker düşünür, şeytan var ya arada, gelinin almayı aklına koyar. Sonunda gelini kandırır ve evlenirler. Oğlan bir gün çıkagelir, durumu öğrenince şunları söyler:

AN-20/1

Yüce dağ başında bir belik kazlar
 Boynunu uzatmış eşini gözler
 Adam evladını askerden gözler
 Babam nasıl aldın nazlı gelini

Yüce dağ başında bir soğuk pınar
 Ellerimi soksam parmağım donar
 Öldürsem babamı el beni kınar
 Babam nasıl aldın nazlı gelini

AN-20/2

Gelin:

Karşıdan karşıya atılamadım
 Kırıldı kollarım tartılamadım
 Gaharlı gaharlı söyleme oğlan
 Babayın elinden kurtulamadım

AN-20/3

Baba:

Şubeye vardım da bir haber aldım
 Kâtibin elinde künyeni gördüm
 El almasın deyi ben kendim aldım
 Ne gahırlı gahırlı söylüyon oğlan

AN-20/1

Oğlan:

Bir emir geldi de asker yürüdü
 Kore dağlarını duman bürüdü
 Dört kitabın hangisinde vardı
 Babam nasıl aldın nazlı gelini

AN-20/1

Keten gömlek geymiş yakası kirli
 Şeftali satarlar ikili birli
 Aslını sorarsan Diyarbekirli
 Babam nasıl aldın nazlı gelini

AN-20/1

Keten gömlek geymiş yakası nazik
 Kollarını sıkmış gümüş bilezik
 Öpmeye kıymazdım sevmeye yazık
 Babam nasıl aldın nazlı gelini (K19)

AN-21**Tilki**

Bundan yüz yıl önce Kayseri'nin Pınarbaşı kazasında yayla evlerinin damında zibil deliği olurmuş. Bir gün bu delikten bir tilki girer ve kadının bütün tavuklarını öldürür. Yalnız bir tavuk kurtulur. Bu tavuk bağırınca sahibi yetişir ve sopayla tilkiyi öldürür. Tavukların sahibi komşularıyla birlikte toplanıp şu türküyü söylerler:

Çil tavuğum sarıyanan
Hepsin öldürmüş sürüyle
Diyarbakire bildirdim
Hükümetin de tiliyle

Tilkiyi kapıya yatırın
Çabuk kasabı getirin
Üç çavuş size küser
Bir mantılık et götürün

On ikisin birden gırmış
Hele aslana aslana
Annem bana hısta salmış
Ben istemem sal Osman'a (K18)

AN-22**Kızın Ağdı**

Kızın biri âşık olur. Sevdiğini alamadığı için üzüntüsünden verem olur. Bu derdini şöyle anlatır:

Asma altında oturdum
Ben bir güzele vuruldum
O güzelin hasretinden
Ben vereme tutuldum

Penceresi siyah perde
 Zavallı kız düşmüş derde
 Doğru söyle anneciğim
 Yatılır mı kara yerde

Doktor her gün gelir gider
 Eller bunu merak eder
 Zavallı kız verem olmuş
 Yaprak dökümü bekler (K18)

AN-23

Oğlanın Ağıdı

Amca kızı amcaoğlu birbirlerini seviyor. Amcaoğlu biraz korkak olduğu için kızı istemeye çekiniyor. Daha sonra kızı istiyor; fakat vermiyorlar. Kız oğlana kendisini kaçırmayı için haber gönderiyor; fakat oğlan kaçıramıyor. Kız başkasına gelin gidiyor. Oğlan arkasından intizarla ağıt yakıyor:

AN-23/1

Kız:

Al öküzü çifte koştum
 Ağ dariyi yere seçtim
 Öküzü kurtlar yesin
 Gel gidelim emmim oğlu

AN-23/2

Oğlan:

Bunu senin annen duyar
 Annen babana söyler
 Baban aramıza atlı koyar
 Ben gelemem emmim kızı

AN-23/1

Kız:

Evimizin önü kuyu
 Kuyudan çekerler suyu
 Bir amcam oğlu var eşek huylu
 Gel gidelim emmim oğlu **(K20)**

AN-24

Şoförün Ağdı

10 yıl önce Urfa'nın Birecik köprüsünde kamyon tüneli geçerken köprüye çarpıyor, kamyon şoförü ölüyor. Bunun üzerine şu türkü söyleniyor:

Makinam geliyor önü kırmızı
 Alnımıza yazılmış kara yazı
 Söyleyin halam kızına söyleyin
 Beklemesin yolumuzu

Makinam geliyor dağa dayanmış
 Şoförün perçefleri kara boyanmış
 Makinam makinam kanlı makinam
 Dostlar çağırın belki uyanmış **(K20)**

AN-25

Ganlı Gömlek

Adana'nın Saimbeyli ilçesinde 1919 yılında Ermenilerin bölgedeki masum insanlara karşı yaptıkları insanlık dışı muamele karşısında söylenmiş bir türkü:

Kele Dudu kele Dudu
 Ganlı gömlek yu diyorlar
 Bebeleri gaynatmışlar
 Guzu eti ye diyorlar

Gara gazanı çattılar
 Bebeleri gaynattılar
 Gün görmedik gelinleri
 Süngüyle oynattılar (K15)

AN-26

Emir Veli'nin Ağdı

Adana'nın Saimbeyli ilçesinin Gürleşen köyünde Emir Veli adında, genç, yakışıklı ve yöre halkı tarafından çok sevilen bir genç varmış. Emir Veli lastiği patlayan arabanın altına yatar. Bu sırada kriko kırılır ve Emir Veli arabanın altında feci şekilde can verir. Bunun üzerine şu ağıt söylenir:

Araba mavsalı gırmış
 Gürleşen'in garşısında
 Emir Velim huryan yatar
 Şu çarşının ortasında

Teker pırttı takamadım
 Ben Hacın'a çıkamadım
 Arabam kepti üstüme
 Çok çırpındım kakamadım

Su içeceğim verin tası
 Akrabalar çeksın yası
 Eyle şifar makineyi
 Şu gelen anamın sesi

Çıktım Gozan'ın dağına
 Garı dizleyi dizleyi
 Yarelerim göz göz olmuş
 Doktor gözleyi gözleyi (K15)

AN-27**Yeğenin Ağdı**

Adana'nın Saimbeyli ilçesinin Gürleşen köyünde bir yaz günü amcayla yeğeni serinlemek amacıyla köyün içinden geçen çaya yüzmeye giderler. Yeğenin suda boğulduğunu gören amca da suya atlar; fakat ikisi de boğularak can verir. Onların ölümü üzerine söylenen türkünün hatırdaki kalan bir dördlüğü şöyledir:

Biri gardaş biri guzu
 Dizlerime indi sızı
 Bu dünyada güldürmedin
 Ahirette güldür bizi (K15)

AN-28**Cumbulu**

Cumbulu adında bir gelin Tapan'dan (Feke'de bir yer adı) Tülü köyüne gelin gelir. Yazın Çukurova'ya çalışmaya gittiğinde gelinin üzerine yıldırım düşer ve gelin ölür. Kocasının söylediği bu türkünün hatırdaki kalan tek dördlüğü şöyledir:

Cumbullu'ya yaptırdım sedef darak
 Dara zülfünü de gerdana bırak
 Oraya varmaya yollarım yırak
 Cumbulu Cumbulu aslan Cumbulu (K15)

AN-29**Gelin ile Kızın Atışması**

Bir gelin ve bir kız aynı oğlana âşık olurlar ve birbirleriyle atışmaya başlarlar:

AN-29/1

Gelin:

Gelin dir ki hürilerden hüriyim
 Koç yiğidin gölgesiyim dalıyım
 Yedi yerde oğul vermiş arıyım
 Dolu yerlerde de balım var benim

AN-29/2

Kız:

Yükseğine çıktın yayla yayladın
İnginine indin gönül eyledin
Utanmadan nasıl yalan söyledin
El değmemiş petekte bal mı olur

AN-29/3

Gelin:

Sabahtan uğradım ben bir bazara
Uğradayım ince beli nazara
Bir tabak meyvalar salsam bazara
Yar yitiğini mi alın hamın mı

AN-29/4

Kız:

Almanın hamını yüke dutarlar
Olgununu çürük diye atarlar
Kızınan gelini bir mi dutarlar
Kız dediğin koç yiğidin yaylası

AN-29/5

Gelin:

Gelin dir ki allı pullu başım var
Ak alın altında hilal gaşım var
Hey gız senin bir gecelik işin var
İkinciye sen de bana dönersin

AN-29/6

Kız:

Göğ yüzüne kara bulut ağma mı
Hakın ırahmatı yere yağma mı
Bir gecem bin geceme değme mi
Var git gelin var git ergen benimdir

Bunlar aralarında anlaşamazlar ve gidip oğlana sormaya karar verirler. Oğlana hangimizi tercih edersin diye sorduklarında, oğlan:

AN-29/7

Gelin ile kızın bir davesi var
İndim yanına davelerin görmeye
Gadir mevlam güzelliği halketmiş
Yanaşmış herkes kendi kendin ögmeye

Birine virdim yüzüğüm nişan
Birine de virdim kuşağım kuşan
İki güzel sevdasına ben düşem
Hangınızdan vazgeçeyim gönlümü

Bir çiftçiye rastlarlar ve bir de ona soralım derler. Gelin, çiftçiye şöyle seslenir:

AN-29/8

Gelin:

Benim adım benli Eşe
Benlerim var köşe köşe
Yolcu emmim binler yaşa
Gız mı güzel ben mi güzel

Kız:

Benim adım benli Fatma
Benlerim var çatma çatma
Yolcu emmim hila katma
Gelin mi güzel ben mi güzel

AN-29/9

Çiftçi:

Gelini gördüm kafeste
 Kızı gördüm oldum hasta
 Şeker şerbet altın tasta
 Gelin yanında şerbet gibi

Gelinin saçı örülür
 Güzellik gıza verilir
 Gız petekte bala benzer
 Gelin yanında şerbet gibi

Gelin hurilerden huri
 Gız da meleklerden biri
 İkiniz de oğul balı
 Mevlam bana yazmış olsun

Ördeği uçurttum sazdan
 Gönlüm geçmiyor gızdan
 Vakti geçmiş goca gızdan
 Teze gelin yeğde gelir

Gelin, kız ve oğlan bir daşın başına otururlar. Kız düşünür, “gelini itersem oğlan bana kalır”, diye. Gelin de aynı şeyi düşünür. Aynı anda birbirlerini itmeye kalkınca ikisi birden düşüp ölürler ve oğlan ikisine de yar olmaz **(K21)**.

AN-30**Helelek**

Adana/Feke yöresinde el değirmenine helelek adı verilir. Halk önceden haber verilmek kaydıyla bir evde toplanır, orada bulgur çekilir. Bu iş yapılırken “Helelek Türküsü” adı verilen türkü söylenir:

Yorganın ucuna bastım
Koynuna girmeye kasdım
Yürü alveleli dostum
Sarmayınca gider miyim

Kırmızı gül hazel olmaz
Anasını yitiren bulmaz
Şeftaliden vefa olmaz
Canı canana sarmayınca

Kâğıt açtım harman gibi
Okuyalım ferman gibi
Gönül bir değirmen gibi
Ufaklanır, irilenir (K57)

AN-31**Duran**

Himmetli’de yaşayan bir kadın, Adana’nın Feke ilçesine bağlı bir yerleşim yeri olan Tapan’da gördüğü Duran adında bir gence âşık olur. Onun için şu türküyü söyler:

Himmetli’den çektim göçü
Gelep keleş yoldum saçı
Gitme dedim yenilmedin
Kırılısın bağımın kıçı

Yağmur yağdı dine dine
Ben de geldim sine sine
Uyan Kâha Duran uyan
Sabah oldu öne öne

Karı senin ömrün artsın
Bitmeyen işlerin bitsin
Söyle şu cahil oğluna
Bir gece beraber yatsın

Şu bağlarda olur üzüm
Salkımları düzüm düzüm
Ne diyem ince beyim
Sende açıldı benim gözüm

Yaylaların otu taze
Uza mor beliğim uza
Senin için Kâha Duran
Kanlar indirdim dize

Sabahınan kalkdımıdı
Yiğit gelir parıl parıl
Deli gönül hükmediyor
Kalk da boylarıma sarıl **(K57)**

AN-32**Bahçeye Ağıt**

Adana'nın Feke ilçesine bağlı bir yerleşim yeri olan Tapan ormanlık bir alanda yer aldığı için bazı köylerde bağ ve bahçeler geceleri domuzların saldırısına uğramaktadır. Bağ ve bahçeleri domuzlar tarafından harap edilen bir kadın şu türküyü söyler:

Şu pusun da bürüyüşü
 Karabaşın farıyışı
 Zannettim ki Aşçı Mahmut
 Üstümüze yürüyüşü

Yaylaların beyaz karı
 Yılda göstermiyor darı
 İnanmazsanız görün komşular
 Yiğit ağadan daha iri

Yok mu dişinin çürüğü
 Lağama almış eriği
 Gatdaşlı Halil İbrahim
 Baştan çıkarmış sarığı

Evimizin yeri yüce
 Sabah olmaz uzun gece
 Gelin de görün komşular
 Kemal ağadan daha koca

Odaya sererler hasır
 Şu sözümde var mı kusur
 Muhtar halimden bilmiyor
 Ağalar istiyor özür **(K57)**

AN-33**Hava'nın Ağıdı**

Adana'nın Feke ilçesine bağlı Göbelli köyünde genç yaşta ölen Hava adında bir kadına şu ağıt yakılmıştır:

Gökten süzülüyor doğan

İçimize düştü figan

Ne derin uyuyon Hava

Gardaşların geldi uyan

Sis'te de goca minare

Selâ verir döne döne

Kadı hoca dayın gızım

Dizlerini döve döve (K57)

AN-34**Oğlanın Ağıdı**

Eskiden subaylık yaparken sarılık hastalığına yakalandıktan sonra ölen kişinin annesi aşağıdaki ağıdı söylemiş.

Adana'ya vardı mı da

Var kuzumun gözleri

Aceb bana gösterir mi

Başımdaki çavızları

Hoş geldin Hacı dayısı

Biz olduk başı kaygısı

Gızlarıma kıran girsin

Oğlun içinin iyisi (K57)

AN-35**Hüsne'nin Ağdı**

Eskiden Feke yöresinden Avşarlara bir gelin verilir. Gelin orada kayın babası tarafından iftiraya uğrar. Kayın baba gelinini oğluna vurdurur. Peşinden gelinin anası şu ağdı söyler.

Hüsne evlat verdim idi
 Çirkini kara koydum
 Uğurun uğurun konuştuılar
 Bana olduğunu bildim

Hep bana gönlüm hep bana
 Kurbanım ya bu yabana
 Bir gecemiz misafir oldu
 Kara kapı kapana

Ağla Hüsne ağla gelin
 Yazmanın hasını bağla
 Kayın babamınan yattın
 Bacım doğrusunu söyle

Hüsne ile ola mıydı
 Çirkiti harala koydu
 Uğrun uğrun konuştuılar
 Bana olduğunu bildi **(K57)**

AN-36**Gencin Ağdı**

Feke'den bir genç çalışmak için Muğla'ya gider. İnşaat işinde çalışırken iskeleden düşüp ölür. Amcasının oğlu arkasından şu ağdı söyler.

Nenni ergen nenni oğlan
Kuluncundan düşer nenni
Ergen çalışmadan gelmiş
Elin yüzün ala kannı

Yana yana oldum küller
Beni kınamasın eller
Hiç yürür mü bre aslan
Mala kürek tutan eller

Anan çok tensiz ağlıyor
El yaylaya göç eyledi
Arkadaşlar gelmiş de
Buna yürek dağlandı

Vahap askerden gelmiş de
Yekindim de kalkamadım
Senin babalığın batsın
Bir oğluna bakamadım

Şu Muğla'ya gide gele
Suskun eyledi yolları
Zor iş benim aslan oğlum
Yeni alıyor kolları (K57)

AN-37**Kardeşlerin Ağdı**

Erken yaşta babaları ve anneleri ölüp yetim kalan kardeşlerden biri şu ağdı yakar:

Er göçtü baba, anamız
Kaldık öksüz, boynu bükük
Sahipsiz kaldı hanemiz
Felek evimizi yıkık

Yetimin kurur mu gözü
Dokunur muhane sözü
Yemek bilmek ekmek bilmek
Konu komşu besler bizi

Benim gözüm uyku tutmaz
Bacım da uyur mu bilmez
Gönlüm hiç de umut etmez
Yetimler büyür mü bilmem

Yoktur emmimiz dayımız
El oldu kendi köyümüz
Karnımız aç, esvap yırtık
Yoktur gülmekte payımız **(K57)**

AN-38**İbrahim'in Ağdı**

Fekeli İbrahim için idam kararı alınmış, dört defa asmaya çalışmışlar ve her defasında ip kopmuş; fakat İbrahim'i asmaktan vazgeçmemişler. Daha sonra şu ağıt yakılmış:

Hayalimden gitmez Feke dağları
Meyve verir bahçeleri, bağları
Merhamet etmiyor Kozan beyleri
Lutfeyle devlete bildir efendim

Adım İbrahim'dir, menendim yoktur
Devlete, millete hizmetim çoktur
Takılıyım kendire, evladım yoktur
Elin oğlu, kızı büyür efendim

Adım İbrahim'dir, bahtım karalı
Takılıyım kendire boynum yaralı
Böyle olmuş var mı dünya duralı
Nizamı kanunu ayır efendim

El aman diyerek dilim yoruldu
Fuhanımdan turab zemin yarıldı
Mevlam ruhsat verdi, kendi kırıldı
Nizam kabul etmez, koyver efendim

Kadir mevlam ediyor nazar
Oturmuş binbaşı fermanım yazar
Anam babam şimdi ağlayıp gezer
Yatar düşmanlarım, uyur efendim

Binbaşı fermanım yazar günde
 Duracak mecalim kalmadı dizde
 Merhamet eseri yokmuş hiç sizde
 Herhalde aslınız kâfir efendim (K57)

AN-39

Ali'nin Ağdı

Ali isimli genç bir gün aniden rahatsızlanır; fakat hastaneye yetiştirilemeden ölür. Bunun üzerine Ali'nin annesinin ve karısının yaktığı ağıt:

Gelin:

Evlerinin önü iğde
 İğdenin dalları yerde
 Sanki bizde gelin m'oldük
 Altı üstlü büyük evde

Yine doğdu tan yıldızı
 Belli olur kır atın izi
 Anasının çifte gözü
 Uyan eşim sabah oldu

Gökyüzünde çifte turna
 Bıyıkları burma burma
 Şimdi gelir davul turna
 Uyan eşim sabah oldu

Davulcu geldi dama doldu
 Dam başıma zindan oldu
 Uyan Ali'm sabah oldu
 Anan baban benden bildi

Kaynana:

Hazerine hüzerine
 Bir nur doğdu mezarına
 Hacı beyimin gök kır atı
 Çekin sultan pazarına

Sabahınan doğan yıldız
 Sana kervan kıran derler
 Adın batsın senin gelin
 Sana bayrak düren derler (K57)

AN-40**Ağanın Ağıdı**

Ağanın biri yanında çalıştırdığı uşağı tarafından çocuğuyla birlikte öldürülür. Bu olaya şahit olan hanımı şu ağıdı yakar:

Tekbir aldım da namazımı bozdular
 Ne yaptım ki bana plân düzdüler
 Keser vura vura bizi ezdiler
 Ganlarım toprağa akdı zalimler

Üç yaşlı guzuyu uyur buldular
 Hemen varıp yatağından aldılar
 Ayağından tutup daşa çaldılar
 Ganlarım toprağa akdı zalimler (K57)

AN-41**Bebeğin Ağıdı**

Yörük aşiretinden bir kadının çocuğu olmazmış. Çocuğu olmadığı için kayınbabası ve kaynanası tarafından horlanan gelin sonunda bir çocuk dünyaya getirir. Yaz ayları yaklaştığında aile göçmek için hazırlıklara başlar. Kadın da geceden kalkıp eşyalarını hazırlayarak çocuğunu da beşiğiyle birlikte bir devenin sırtına sarar. Ailesiyle birlikte yaylaya gitmek üzere yola koyulurlar. Yolda giderlerken “Karakuş” gelip beşiğin içinden çocuğu kapıp kaçar. Gelin olayı görür; fakat kayınbabasından utandıği

için kimseye söyleyemez. Yaylaya vardıkları zaman çocuğun olmadığını görürler. Geri dönüp ararlar; fakat bulamazlar. Anne, çocuğunun yokluğuna dayanamayıp dağlara düşer ve şu ağıdı yakar:

Harmancık'ın gayaları

Bebek uy uy uy

Zili döğer mayaları

Bebek nenni nen nen

Bek mi değdi ağ bebeğim

Bebek uy uy uy

Gara guşun soyaları

Bebek nenni nen nen

Harmancık'ta tütün tüter

Bebek uy uy uy

Cıngırdaklı doğan öter

Bebek nenni nen nen

Derde eylemen ağ bebeğim

Bebek uy uy uy

Benim derdim daha beter

Bebek nenni nen nen

Yekin tülüm mayam yekin

Bebek uy uy uy

Kayseri'den Urum yakın

Bebek nenni nen nen

Gayaları gayaları

Bebek uy uy uy

Çan çalıyor mayaları

Bebek nenni nen nen

Zor muyumuş ağ bebeğim
 Bebek uy uy uy
 Garaguşun soykaları
 Bebek nenni nen nen (K57)

AN-42

Oğlanın Ağıdı

Yeni nişanlı bir oğlan ailevi sorunları sebebiyle sinir krizi geçirerek ölür.
 Oğlunun ölümüne çok üzülen babası ona şu ağıdı yakar:

Mezara vardım mezar delik
 Ciğerciğim belik belik
 Galksana gul olduğum
 Nişanlın gapıya gelik

Gözlersen gölden göle
 Şahansan gon bir dala
 Küstün isen aslan oğlum
 Gazzıklı'da bibingile

Sabahınan er galkalım
 Sabah oldu mu bakalım
 Gazzıkları yapan çoban
 Oraya goyun çekelim

Geline aldık çizmeyi
 Gelin isterse büzmeyi
 Galksana gul olduğum
 Nişanlın geldi gezmeye

Yükseğinden bir kar duttu
 Sesimi sesine gattı
 Galksana gul olduğum
 Nişanlın depeye gitti (K57)

AN-43**Kardeşlerin Ağdı**

Feke'ye bağlı Paşalı köyünde yaşayan iki kardeş çalışmak için Bolu'ya giderler. Bolu'da çalışırken bir trafik kazası sonucu ikisi de ölür. Oğullarının ölümünü duyan anne şu ağdı yakar:

Feryat etsem acep hor görülür mü
Guzularım, guzularım, guzularım
Çifte yavru toprağa verilir mi
Guzularım, guzularım, guzularım

İnanmadım haberini alınca
İki yavru birden öldü deyince
Gayrı gülemem ben ömür boyunca
Guzularım, guzularım, guzularım

Ganlı mıydın bre sen Bolu Dağı
Taze fidanların döktü yaprağı
İkisi de daha yaşama çağı
Guzularım, guzularım, guzularım

İki cenaze geldi yürek dayanmaz
Çağırısam bağırısam kimse uyanmaz
Böyle bir acıya yürek dayanmaz
Guzularım, guzularım, guzularım

Biri yeni evli birisi bekâr
Bu ciğer acısı herkesi yakar
Allah ömür vermiş, kul mecbur çeker
Guzularım, guzularım, guzularım

Babasız yavrularım öksüz büyüttüm
 Ekmek bulamayıp aç büyüttüm
 Acep hak yolunda ne hata ettim
 Guzularım, guzularım, guzularım

Nedir bu felaket yüce Allah'ım
 Süleyman mıydı başımda şahım
 On yedi yaşındaydı Abdullah'ım
 Guzularım, guzularım, guzularım

Çifte tabut geldi, belim büküldü
 Yeni evimin direkleri yıkıldı
 Evimin yeri de virane galdı
 Guzularım, guzularım, guzularım (K57)

AN-44

Kör Olsun

Bir genç, güzel ve zengin bir kızı sever; ancak genç fakir olduğundan kızı ona vermezler. Bunun üzerine genç şu dörtlükleri söyler:

Yağmur yağar su damlaşır gavaktan
 Allı gelin el eyledi gonaktan
 Öpem dedim öpemedim yanaktan
 Kör olsun anayın gözleri gelin

Evlerinin önü gavaklıdere
 Helkeyi aldı da geliyor suya
 Her ana doğurmaz böyle bir suna
 Kör olsun anayın gözleri gelin

Ben de kesildim ekmekten, aştan, çörekden
 Düşünüp halimi merak etmekten
 Sevaplıdır gelin haca gitmekten
 Kör olsun anayın gözleri gelin

Bir sözüm var diyemiyom ben sana
 O sözü söylesem ne dersin bana
 Ama fakir dedi vermedi bana
 Kör olsun anayın gözleri gelin **(K57)**

AN-45

Askerlerin Ağdı

Bir kadın iki oğlunu da askere yollar. Çocukları askerdeyken kocası vefat eder.
 Çocuklarının yokluğuna dayanamayan anne şu ağdı yakar:

Askerlikte olur koğuş
 Gel oğlum buradan savuş
 Ben oğlumu bilmez miyim
 Biri topçu biri çavuş

Bir elinde kokulu elma
 Bir elinde kanlı dolma
 Sen cahilsin ağ gelinim
 Elin sözüne kanma

Bahçelerde olur buturak
 Guzularım gelin de oturak
 Arkanızda yavrunuz var
 Ananız kötürüm oturak

Ar geliyor ar geliyor
 Yüce dağdan kar geliyor
 Enişte eve gitmesi
 Kara yerden zor geliyor **(K57)**

AN-46**Nazik ile Papaz**

Eskiden Müslümanlar ve gayri müslimler birlikte yaşarmış. O zamanlarda bir papaz varmış. Bu papaz beş kardeşi, annesi ve babasıyla yaşayan bir kıza âşık olmuş. Kızın adı da Nazik imiş. Papaz kızı babasından istemiş; fakat babası kızı papaza vermemiş. Gel zaman git zaman kızın babası ölünce papaza gün doğuyor. Papaz adamlarından kızı getirmelerini istiyor. Nazik'in kardeşleri tedbir olarak onu ocaklığın bacasına oturtuyorlar, yanına biraz yiyecek koyup etrafını sıvayla kapatıyorlar.

Papazın adamları eve geldiklerinde kızın yerini soruyorlar; fakat kardeşleri Nazik'in yerini söylemiyorlar. Bunun üzerine papazın adamları beş kardeşi de kesip öldürüyorlar. Adamlar etrafı ararken yeni yapılmış bir sıva görüyorlar. Şüphelenip sıvayı kırıyorlar ve kızın orada olduğunu görüyorlar. Kızı alıp hemen papazın yanına götürüyorlar. Papaz kızı Yunanistan'a götürüyor ve kız orada yedi yıl kalıyor. Papazdan üç çocuğu oluyor. Nazik, bir gün deniz kenarında gezerken bir kayıkçıya rastlar ve ona kendisini memleketine götürüp götüremeyeceğini sorar. Adam kızın anlattıklarına dayanamayıp onu götürmeye karar verir. Nazik, adama üç çocuktan kurtulmak istediğini söyler; ama kendisinin bunu yapamadığını söyler ve kayıkçıdan yardım ister. Adam çocukları denize atar. Sonradan Nazik'in içi yanar ve pişman olur:

“Gâvur-İslâm demez imiş, İlle ciğer ille ciğer”, der. Çocukları, papazdan oldukları için öldürmek ister; fakat onların kendinden de bir parça olduklarını düşünüp pişman olur. Adam en sonunda Nazik'i memleketine getirir ve anasına kavuşturur.

Nazik:

Yumurtanın sarısı
Aktı yere yarısı
Yaşım on dört demeden
Oldum Yunan karısı

Papaz:

Atina'dan ben geldim
Ankara'dan tel vurdum
Niçin ağlan kız Nazik
Beş kardeşi ben vurdum

Nazik:

Atina'nın üzümü
 Kimse bilmez yüzümü
 Üç yavruyu atarken
 Yumuverdim gözümü

Kayıkçı:

Atina'nın ormanı
 Telli olur yorganı
 Üç yavruyu sorarsan
 Balıkların kurbanı

Nazik:

Yumurtanın kulpu yok
 Gözlerimde uyku yok
 Sür kayıkçı kayığı
 Yunanlardan korkum yok

Nazik:

Atina'nın hamamı
 Yandan çıkar dumanı
 Hiç kimseye şüphem yok
 Gelsin gâvur imamı

Memlekete geldiklerinde kayıkçı evin kapısını çalar ve şunları söyler:

Çarşıdan üzüm geldi
 Mevladan izin geldi
 Aç kapıyı annesi
 Yunan'dan kızın geldi.

Kızın annesi kapıyı açar ve umutsuz bir şekilde kızının yıllardır ortada olmadığını ve gelemeyeceğini söyler. Arkasından kız çıkıp şunları söyler:

İki çeşme bir oldu
 Yeşil ırbığım doldu
 Ben Yunan'a geleli
 Tamam yedi yıl oldu.

Daha sonra annesine sarılır, ağlaşarak hasret giderirler (K57).

AN-47

Necip ile Ayşe

Necip adında bir oğlan varmış. Necip, Ayşe adında güzel bir kızla nişanlanmış. Yalnız, kızın amcasının oğlu da kıza âşıkmiş, kız ise amcasının oğluna hiç yüz vermezmiş. Necip kızla nişanlandıktan sonra iş bulamamış ve yedi yıllığına İstanbul'a çalışmaya gitmiş.

Bu yörede bir de çerçi yaşarmış. Köy köy gezip eşya satarmış. Kızın amcasının oğlu bu çerçiye, “bre çerçi, sana bir işim düştü, bu işimi yap, böyle köy köy dolaşarak eşya satmakla zengin olamazsın, benim dediklerimi yaparsan sana çok para veririm, zengin olursun”, demiş. Çerçi ne istediğini sormuş. Oğlan, “söylediğim köye var, köyün adını sor, falan köy dediklerinde ağlamaya başla”, demiş.

Kızın amcasının oğlu çerçiye kızın evini de gösteriyor. Çerçi eşya satmaya kızın köyüne varıyor. Köyün adını soruyor, onlar da kızın köyünün adını söylüyorlar. Adam bunu duyduktan sonra ağlamaya başlıyor. Herkes ne olduğunu soruyor. Çerçi, “hiç sormayın, benim Necip adında bir arkadaşım vardı bu köyden, İstanbul'da çalışıyordu, fakat geçenlerde öldü”, diyor.

Kız bunu duyunca bayılıyor, adam savuşup kaçıyor. Kızın amcasının oğlu dünür gönderiyor ve kızı veriyorlar. Bu arada Necip İstanbul'dan dönüyor. Köyün girişinde koyun güden çocuklarla karşılaşılıyor. Çocuklara köyde neler olduğunu soruyor. Çocuklar, “köyde Necip adında biri olduğunu, yedi sene önce İstanbul'a gittiğini, öldüğünü ve nişanlısını da amcasının oğluna verildiğini” anlatıyorlar. Bütün bunları duyan Necip çok üzülüyor, Ayşe'nin kapısının önüne varıyor ve türkü söylemeye başlıyor. Ayşe de onu sesinden tanıyor ve Necip'in yanına geliyor. Bakalım ne söylüyorlar:

AN-47/1

Necip:

İstanbul'a gideni gelmez mi sandın
 Aşiret birbirini bulmaz mı sandın
 Necip'i bu dertten ölmez mi sandın
 Aç yüzünün perçemlerin göreyim

AN-47/2

Ayşe:

Ağa oldum pencereden atıldım
 Dellal oldum çarşı çarşı satıldım
 İşte geldim baş ucuna oturdum
 Küstüm bu dünyaya söylemem gayrı

AN-47/1

Necip:

Meyil oldum İstanbul'un taşına
 Kurban olurum gözlerinin yaşına
 Altın kemer aldım beyaz döşüne
 Aç yüzünün perçemlerin göreyim

AN-47/2

Ayşe:

Necip sen gideli yedi yıl oldu
 Diktiğin ağaçlar meyvesin verdi
 Kör olası araya muzular girdi
 Küstüm bu dünyaya söylemem gayrı

AN-47/1

Necip:

Yürü güzel yürü yaylanı yayla
 Kader böyle imiş tecellim hayla
 Al kınalı ellerinle çenemi bağla
 Aç yüzünün perçemlerin göreyim

AN-47/2

Ayşe:

Necip sen gideli konağa çıkmadım
Ağ ellerime al kınalar yakmadım
Kaş kaldırıp kimselere bakmadım
Küstüm bu dünyaya söylemem gayrı

AN-47/1

Necip:

Saimbeyli sizin eliniz
Çarşı pazarına gider yolunuz
Necip'in canını alma yalınız
Aç yüzünün perçemlerin göreyim (K57)

AN-48

Baba Nerden Aldın

Askere giden oğlundan mektup alamayınca öldüğünü zanneden baba, geliniyle evlenir. Bir süre sonra oğlu askerden döner. Baba, oğul ve gelin aralarında şunları söylerler:

AN-48/1

Oğlan:

Trene bindim tren yürüdü
Her tarafı islim bürüdü
Dört kitapta var mı idi
Baba nerden aldın sen bu gelini

AN-48/2

Baba:

Pınarın başına deşti ben koydum
Mektubun gelmedi öldün de sandım
Eller alır diye ben aldım
Kahırlı kahırlı söyleme oğul

AN-48/3

Gelin:

Kaleden kaleye atılamadım
 Kırıldı terazim tartılamadım
 Kahırlı kahırlı söyleme oğlan
 Dümbük babayın elinden kurtulamadım

AN-48/1

Oğlan:

Tarlasına vardım tarlası çamur
 Odasına vardım kolları hamur
 Kaşları kara gözleri kömür
 Baba nerden aldın sen bu gelini (K23)

AN-49

Abdaloğlu

Abdaloğlu askerlik çağı gelince askere gider. Saz çaldığı için bunu orduevi subay gazinosunda görevlendirirler. Abdaloğlu'na oradaki subaylardan kızının birisi aşık olur; ama Abdaloğlu hiçbir zaman ona yüz vermez. Aslında kendi de çok sevmesine rağmen bunu bir türlü bildiremez; çünkü kızın kendine uygun olmadığını biliyormuş. Bu yüzden kızla hep dalga geçerek konuşmuş; ama ne yaparsa yapsın kız onu ebediyen bırakmaz, bir de “seni babama derim” diye tehdit edermiş; çünkü kızın babası daha önce Kader çocukken Adana’da subaylık yapmış ve her vakit zenginlerle düşüp kalkmış, hep çocukluğu çiftliklerde, pikniklerde geçmiş. İşte onu özünden atamamış, Çukurova, Adana deyince hep o yaşadıkları gözünde canlanıyormuş. İşte Abdaloğlu'na bağlanmasının sebebinin biri de buymuş. Onun için içindeki aşk sevgisi de bunu daha da pekiştiriyormuş. Hep özlemi Çukurova’ya gitmekmiş; çünkü İstanbul’dan çok sıkılmış. İşte o günlerde de sıkıyönetim olduğu için subaylar görevlerinden ayrılıp bir yere gidemiyorlarmış. Bu da Kader’i tam sıkımişti. Kader hep Çukurova’daki çocukluk günlerini hayal edermiş. Bir gün kız Abdaloğlu’na Çukurova’nın nasıl olduğunu, nasıl yaşadıklarını, mallarının olup olmadığını sorar. Abdaloğlu şu dörtlüklerle cevaplar:

Paşam kızı sana tarif edeyim
 Buranın yazıdır güzümüz bizim
 Böyleyim iş işte benim kaderim
 El malında olur gözümüz bizim

Mekânımız Çukurova yöresi
 Her taraftan gelir traktör sesi
 Dört mevsim ayındır manzara süsü
 Konup göçmek olur yazımız bizim

Ağlar beyler bir arada buluşur
 Eğlenceler başlar sohbet oluşur
 Fıkramız söylenir onlar gülüşür
 Her mecliste olur sözümüz bizim

Davet edilimiz düğün bayrama
 Küçük parçalara olmayız yama
 Davul zurna ile varırız ama
 Her yerde çalınır sazımız bizim

Bizleri dünyada bütün tanırılar
 Fıkramızla işte bizi tanırılar
 Giyip kuşandık mı bakan sanırılar
 Dillerden düşer mi pozumuz bizim

Her bir yörelere çadır açarız
 El kazanır bizler yiyip içeriz
 Yaz gelince yaylalara göçeriz
 Arabamız işte bozumuz bizim

Sabah olur herkes gezip dolaşır
 Herkes bulduğunu evine taşır
 Çoluk çocuk hep böyle alışır
 Ebedi kızarmaz yüzümüz bizim

Bütün oba bir ateşte ısınır
 Duramayan yatağına taşınır
 Yaşlılar da hindi gibi düşünür
 Ocakta parıldar közümüz bizim

Malı dersen yüce dağda dolaşır
 İnek koyun yavrusuna meleşir
 Boğaları birbiriyle güreşir
 Dolaşır dağlarda yozumuz bizim

İşte hal böyledir bizde Kaderim
 El çalışır çabalar bense gezerim
 Vazgeç bu sevdadan seni üzerim
 Gerçeği anlatır sözümüz bizim

Bir şeyimiz yoktur çadırdan başka
 Kendin heder etme sevdaya aşka
 Sen laiksin bilirim saraya köşke
 Belli olmaz nerde izimiz bizim

diyerek önce dalga geçer sonra onun sevincine bakarak gerçeği iletir ama hiç kızın kafasına girmez. Kız, “sen beni aldatıyorsun, sevginin ne olduğunu bilmiyorsun, ben seni seviyorum”, diyerek Abdaloğlu’nun tezkere gününü takip eder ve aylar günler geçer Abdaloğlu’nun tezkere günü gelir. Subay kızı Kader ise gizlice Abdaloğlu’nun arkadaşına para vererek onun ne gün gideceğini, hangi arabadan hangi saat bilet alacağını öğrenir ve böylece kendisi de o arabadan bilet alarak aynı arabayla yolculuğa başlarlar. Böylece bir müddet sonra birbirleriyle buluşurlar. İşte böyle bir aşk subay kızını Abdaloğlu’na köle eder **(K24)**.

AN-50**Mansur Ağa ve Avşaroğlu**

İşte o atların en hızlı ulaşım aracı olduğu dönemlerde bir hatır-gönül, kıymet vardı. Onun için sık sık dost ziyaretleri yapılırdı. İşte Avşaroğlu da bu ziyareti yapanlardan biriyimş. Avşaroğlu'nun bir atı varmış, yürüyüşü yönünden dillere destan olmuş. Her nere giderse ondan bahsedilirmiş ve fırsat bulunduğu zaman bu at çalınmış. Bakıcısı Avşaroğlu'nun büyük abisi Cengiz'di. Bir gün Avşaroğlu o ünlü atına binerek bizim köyün kurucusu olan Mansur Ağa'nın yanına gelir. O güne kadar Mansur Ağa'nın mıntıkasında hiçbir hırsızlık olmamıştır. Onun için ev ve han kapılarını hiç kilitlemezlermiş. Avşaroğlu'nun atını hana bağlayarak herkes işine görevine gider ve yerler içerler. Sabah olunca baksalar ki atın yerinde yel esiyor. Atın bakıcısı olan Cengiz gene eski yaptığı gibi, “kardeş sen git, ben buralara bakayım, bulabilirsem getiririm”, diyerek kardeşini yollamak ister; ama Avşaroğlu, Mansur Ağa'nın muazzam türkü söylediğini bilirmiş. İşte onun için Avşaroğlu ile Mansur Ağa ellerini kulaklarına atarak bakalım ne demişler birbirlerine:

AN-50/1

Urum ellerinden geldim yanına
Bilirsin ıraktır yol Mansur Ağa
Kır atımı bağlamıştım hanına
Şimdi ara haydi bul Mansur Ağa

Bu sözü duyan Mansur Ağa kızarak, “sen benim oğlum yaşındasın, bu nasıl olur” diyerek sinirli bir vaziyette hemen karşılığını vermek için o da elini kulağına atarak bakalım ne söyler:

AN-50/2

Dikkat et lafına kem söz istemem
Hem yapar hem bozar dil Avşaroğlu
Aradıyom ama bulunmaz hemen
Benim atın birin al Avşaroğlu

AN-50/1

Avaşaroğlu:

Mazbut eyle ağam sen de hanını
 Lekeleme şerefini şanını
 Hep bir sanmayın dünya insanını
 Sen kendine sahip ol Mansur Ağa

AN-50/2

Mansur Ağa:

Bu sözlerin acı koydu özüme
 Sinek bile giremezdi düzüme
 Adamlarım düştü onun izine
 Bilirsin yamandır el Avşaroğlu

AN-50/1

Avşaroğlu:

Gidiyorum ama gene gelirim
 Kır atımın sekişinden bilirim
 Azrail olsa da gene alırım
 Nasıl olsa alan kul Mansur Ağa

AN-50/2

Mansur Ağa:

Daha benim burda böyle olmadı
 Nasıl oldu bilmem aklım ermedi
 Sanarım bu hırsız burdan gelmedi
 Anlatır şu dağlar bel Avşaroğlu

diyerek sözü bağlarlar ve Avşaroğlu'na bir at vererek yollarlar. Mansur Ağa'nın yanında kalan atın bakıcısı Cengiz, at arıyormuş gibi sabah erkenden çıkar; fakat ağanın adamlarından birkaç kişi de onun peşine düşer ve gizlice onu takip etmeye başlarlar. Tabii Cengiz sinsice atı bağladığı yere giderek başlar atı başka bir renge boyamaya. Mansur Ağa'nın adamları bunu sımsıkı bağlayarak ağanın yanına getirirler. Mansur Ağa bunu ata bindirir, yanına birkaç kişi daha alarak Kayseri'ye bağlı Pınarbaşı'nın yolunu tutarak doğru

Avşaroğlu'nun yanına eletirler. Durumu izah ederek Cengiz'i ve atı teslim ederler. Daha önceleri Cengiz, at çalındığında, “kardeş senin atı bulamadım ama aynı onun yürüyüşünde başka bir at aldım getirdim”, diyerek kardeşinden atın parasını almış. Yine havanın yağışlı olduğu bir gece vakti at kişnemeye başlar. Avşaroğlu hemen yerinden fırlayıp duvardaki takılı silahını alarak atın kişnediği yere doğru ateş etmeye başlar. Kurşunu yiyince kardeşi Cengiz avaz avaz bağırmaya başlar. Avşaroğlu koşarak yanına varır ki can ciğer sevdiği kardeşi. Bu durumu görünce ağlayarak şöyle seslenir:

AN-50/3

Bir gece yarısı atım kişnedi
Attığım kurşunlar cana işledi
Yere düşünce de atı boşladı

Hiç böyle yapar mı kardeş kardeşe
Hayatta yazılan gelirmiş başa

Yere düşünce de feryadı bastı
Neyi di bilmiyom maksadı kasti
Noldu ağam dedim kelamı kesti

Hiç böyle yapar mı kardeş kardeşe
Hayatta yazılan gelirmiş başa

Avşaroğlu böyle mırıldanarak atının yanına varır; fakat at yağmurda ıslandığı için ilk durumundaki gibi beyazlaşmıştır. Atın eski yarım boyaları gitmiştir. Bunu gören Avşaroğlu beyninden vurulmuşa döner ve ellerini uzatarak şöyle seslenir:

Yağmur yağdı gitti atın boyası
Çıktı meydana da kardeş foyası
Çıkmıyor içimden acı yarası

Hiç böyle yapar mı kardeş kardeşe
Hayatta yazılan gelirmiş başa

Söyle ey vicdansız neyledin nettin
 Dört sefer boyayıp getirip sattın
 Can ciğer sevdiğim dostlardan ettin

Hiç böyle yapar mı kardeş kardeşe
 Hayatta yazılan gelirmiş başa (K24)

AN-51

Avşaroğlu ile Zeynep

Avşaroğlu, Çukurova'nın tanınmış ağalarından Mandallıoğlu lakabı ile tanınmış bir ağanın kapısında büyümüş, Avşar Hasan'ın oğlu Avşar Ali adındaki bir gençmiş. Babası yıllarca ağanın yanında işçi başı olarak çalışıp ömrünü geçirmiş. Avşaroğlu askerlik çağına gelince askere gider. Kendisi askerde iken anası babası bir kazaya kurban giderek can verir. Avşaroğlu askerlik dönüşünde başka gidecek yeri olmadığı için gene aynı ağanın yanına sığınır. Avşaroğlu askerlikte hem süvari hem de keskin nişancı olduğu için bunu sivildeki arkadaşlarına göstermek ister. Bunun için bütün av seven arkadaşlarını toplayarak avlanmak için Toros dağlarının yolunu tutarlar. Tam kara kışın sırtı olduğunu düşünmezler. Toros dağlarının esas sahibi olan kar, yağmur, tipi, boran bunlara hoş geldin dercesine hiç durmadan yağmaya başlar. Av için dağılmış olan avcılar birbirlerini kaybederler. Her biri bir yerde kalır. İşte Avşaroğlu da o karda tipide bir taşın dibine sokulmuş ölmek üzereyken o dağların yerli çoban avcıları tarafından bulunur. Kendinden hiç haberi olmayan Avşaroğlu'nu sırtlayarak evlerine getirirler. Mandallıoğlu, Avşaroğlu'nu çok sevdiği için askerlik dönüşünde onu manevi evlat olarak kabul etmiştir ve onu öz oğlu gibi sevmektedir. Onun için bu kara haberi duyan Mandallıoğlu yıkılır. Daha çiçeği burnunda delikanlıyken o amansız dağlarda kurda kuşa yem oldu yavrucuk diyerek göz yaşı döküyormuş. Onu bulmak için her tarafa haberler salmış, adamlar göndermiş; ama hiçbir haber alamamış; ama Avşaroğlu ölmemişti ve oranın yerli köylülerinden olan çoban avcıları daimi karda kışta kaldıkları için korunmasını ve korumasını iyi biliyorlarmış. Onun için Avşaroğlu'nu ölümden kurtarmışlardı. Avşaroğlu kendine gelip tam iyileştikten sonra başına gelenleri ve olanları şu dörtlüklerle dile getiriyor:

AN-51/1

Avlanmaya geldik Toros dağına
Neler geldi avcılarının başına
Yolumuz şaşırıp battık karına
Tutulduk biz boranına kışına

Çobanlar bularak eve getirmiş
Sırtım soyup bir yatağa yatırmış
Bir güzel de hizmet için oturmuş
Yeni değmiş on dört on beş yaşına

Her şeyi unuttum onu görünce
Naz ile söyledi adın sorunca
Al fistanu giymiş boylu boyunca
Ahım kaldı kibriğinde kaşında

Avşaroğlu söyle böyle ne noldun
Şu ıssız dağları nereden buldun
Aşkının uğruna sen köle oldun
Hele bakın yaradanın işine

diyerek Avşaroğlu o güzelin yüzünden oraya bağlanıp kalır. Tam yedi yıl o kapıda çalışır; ama bir türlü kıza yaklaşıp kızla konuşamaz. Çünkü kızın bağlandığı, çocukluktan beri bile büyüdüğü, bile okuduğu birbirlerini çılgınca seven çocukluk aşkı Ömer vardı. Onun için Avşaroğlu'na hiç yüz vermiyordu. O günlerde de kızın sevdiği Ömer asker olmuştu. Hep onun özlemi ile yaşayan köylü güzelinin ondan başka kimseyi gözü görmüyordu. Avşaroğlu'nun bu durumdan haberi yoktu. Seneler geçtiği halde kızla daha bir türlü konuşamamıştı. Onun için araya elçi bile tutar ama fayda etmez ve bir gün her şeyi göze alarak ıssız bir yerde yakaladığını şu dizelerle anlatır:

Fırsat bulup kıstırmıştım bir yere
Yalvardım yakardım dert sere sere
Başka bir sevdiği varımış meğere
Acımadı hiç gözümün yaşına

Düşmüşüm meğere boş hayal düşe
 Dökerim derdimi dağlara taşa
 Dönmüşüm doğada yuvasız kuşa
 Figan düştü ekmeğime aşım

diyerek dertlerini birer birer dile getirir ve artık son çare olarak bir mektup yazıp bir daha yalvarmak ister. Bunu gerçekleştirmek için kalemi kâğıdı eline alarak olanca sevgisini, derdini dile getirerek kâğıda döker, bükerek kızın süt sağdığı helkenin içine katar ve gizlice uzaktan izlemeye başlar. Kız helkenin yanına vararak helkedeki mektubu görünce daha helkeyi eline almadan hemen mektubu alarak üzerini okumadan bir sevinçle koynuna sokar. Bunu gören Avşaroğlu sevinçten yerinde duramaz olur. Çevreden görürler de söz olur diyerek oradan ayrılır. Sabırsızlıkla mektubun cevabını beklemeye başlar. Köylü kızı Zeynep alelacele malları sağdıktan sonra daha eve varmadan bir ağacın dibine siper olarak bir heyecanla koynuna soktuğu mektubu çıkararak okumaya başlar; ama bütün hayalleri suya düşer. Çünkü o mektubu çoktan beri mektup alamadığı asker sevdiğinden gelmiş sanıyordu. Böylece boynu bükülür. Avşaroğlu o mektupta aşkını ve dertlerini bir bir sıraladıktan sonra şu dörtlükleri yazmıştı:

AN-51/2
 Usul boylarını sevdiğim Zeynep
 Hayranım ben endamına yapına
 Senin yollarına olurum turap
 Değişmen hiç güzellerin topuna

Aşkın heder etti yer için için
 Gitmiyor gözümde hayalin niçin
 Yedi yıl hizmetim hep senin için
 Aşkın köle etti beni kapına

Bu mektubu okuyan Zeynep bir hayal kırıklığı içindeydi; ama kimseye bir şey diyemiyordu. Hep acısını içine gömüyordu. Onun için bu mektup onu daha da yıkmıştı. Bunun üzerine Zeynep de kalemi kâğıdı eline alarak sinirli sinirli şu dörtlükleri yazarak öfkesini almaya çalışır:

AN-51/3

Yürü oğlan yürü yolunda yürü
 Cevher olsan koymam yapıma seni
 Git ipini başka kapıda sürü
 Hoyuk bile dikmem tapıma seni

Bizlerin sofrası her daim serik
 Gelen giden aç kalmasın derik
 Sen gibi hayvanı biz çok beslerik
 Köpek bile tutmam kapıma seni

Zeynep bu mektubu yazarak Avşaroğlu'nun azığının içine katar. Avşaroğlu gene eskisi gibi azığını bir suyun başına açarak yemek ister. Azığı sererken içindeki mektubu görür. Mektubuna, aşkına cevap vermiş sanarak daha mektubu okumadan bir kaç sefer öperek bağına basmaya başlar ve bir mutluluk içinde titreyerek mektubu açar. Birde ne görsün her bir satırı kendine bir kurşun gibi gelir. Avşaroğlu bunu bir gurur meselesi yaparak Zeynep'i zorla da olsa kaçırmaya karar verir. Bir gün ağustos sıcağının harlı zamanında köylülerin hep hasat için tarlaya gittiği dönemde Zeynep'in tek başına tarladan döneceğini bilen Avşaroğlu onun yolunun geçeceği yerdeki ceviz ağacının başına çıkarak yol üzerine giden dala uzanır. Zeynep tam oradan geçerken atının terkisine atlayıp kızın elini ağzını bağlayarak yoluna devam eder. Avşaroğlu askerliğini süvari olarak yaptığı için bu işleri iyi biliyordur ve böylece Zeynep'i kaçırmaya karar verir; ama olan bundan sonra olur. Avşaroğlu'nun tek güvendiği, sığınacağı yer Mandallıoğlu'nun yanıydı; fakat ne çare ki Mandallıoğlu, Avşaroğlu'nun bu olup biten acılarına dayanamayıp bu dünyadan ahrete göç eder. Bundan hiç haberi olmayan Avşaroğlu, kızı aldığı gibi eski ağası olan Mandallıoğlu'nun evine eletir ama ne çare. Umduğu dağlara kar yağar. Ağasının öldüğünü duyan Avşaroğlu'nun dünyası kararır, umduğunu bulamaz. Avşaroğlu'nun babasını hiç sevmeyen, ölen ağanın büyük eniştesi işin başına geçmiş. O ne derse o olurmuş; çünkü yıllarca hapislerde yatmış her türlü pislik onda mevcutmuş. İsteddiği cennetlik, istemediği cehennemlikmiş. İşte onun için ağa onu aileden ve çevreden uzaklaştırmış. O pislik adam Avşaroğlu'na öyle bir plan hazırlamış ki bütün kötülükleri aklına düşmüş. Hele o Zeynep'i görünce Avşaroğlu'ndan nasıl alacağını diye gece gündüz düşünerek planlar peşindeymiş. Bundan hiç haberi olmayan Avşaroğlu gene eskisi gibi işine sınıksız sarılmış; ama daha Zeynep, Avşaroğlu'nu yanına yaklaştırmamış. "Hele bir

yerleşek”, diyerek oyalyıormuş. Avşaroğlu da onu çok sevdiği için hiç kırmak istemiyormuş; ama kaçır gider diye de çok korkuyormuş. Onun için evden fazla uzaklaşmak istemiyormuş. Hep o çevredeki yakın işlerle meşgul oluyormuş. İşte onların evlenmelerini bilen o zalim adam Avşaroğlu’na şöyle bir plan hazırlamışlar: Avşaroğlu düğün ihtiyaçlarını ve gelinliği almak için atla şehre gidecek, yanına da bir emanet heybe verilecek, o da eroin dolu olacakmış. Onu da jandarmaya ihbar ederek yakalattıracakmış. Kendileri de Avşaroğlu’nun babasından kalma eski ruhsatlı silahı ile arkadan pusuya düşürerek askerleri vurup Avşaroğlu’nun üzerine atıp böylece ondan kurtulacaklarmış. Bu durumdan haberi olan Fatma Teyze yıllardır Avşar Hasan’ın emrinde çalışmış ve Avşar Hasan’dan çok iyilik ve yardım gördüğü için bir gün Avşaroğlu’nu gizlice yanına çağırarak duyduklarını ve gördüklerini tek tek anlatır. Böylece hiç kimse duymadan bir gece yarısı onları evden kaçırır. Avşaroğlu evden kaçır ama bir şaşkınlık içinde kalır, ne yapacağını bilemez. Her nere vardılarsa o zalim ağanın korkusundan hiç kimseden ekmek, su dahi alamamışlar. Her vardıkları kapı yüzlerine kapanıyordu. Hele o zalim ağanın yandaşı olan köyün halkının çoğu, varır varmaz kıza göz dikiyorlarmış. Bu durum da Avşaroğlu’nu çok üzüyormuş; çünkü dost diyecek kimse kalmamış. Hiçbir yere siper olamıyorlarmış. Aç susuz hep mutluklarda, fundalıklarda gizlenip sabah ediyorlarmış. Bir gün Zeynep şöyle bir fikir sunarak, “yiğidim ne olur gidelim buralardan şo dağlara geri, ancak bizi oralar saklar, ben korkuyom buranın adamlarından”, der. Çaresiz Avşaroğlu Zeynep’i öperek, “sabah olsun güzelim ben de onu düşünüyorum” diyerek kavilleşirler; fakat Zeynep’in niyeti başkaymış. “Eğer oraya gidersek belki bir tanıdıkla karşılaşırım da Ömer’ime bir haber gönderirim” diye düşünüyormuş; ama başlarına geleceği bilemiyorlarmış, zaten hep Zeynep’in elini ayağını bağlayıp öyle yatıyorlarmış. Sabah olmuş, kendilerinin olduğu yerin biraz ilerisine birkaç çadır kurulmuş. Bunu gören Zeynep çadırları Avşaroğlu’na göstererek yiyecek ve içecek almasını ister. Avşaroğlu yerinden kalkarak Zeynep’i kendinden çözüp elini, ayağını, gözünü, ağzını sımsıkı bağlar, bir de murt çalısına sımsıkı sararak oradan ayrılır; çünkü açlıktan yürüyecek hali kalmamıştır. Bir yandan da korkuyordur, Zeynep boşanır da kaçır diye. Zaten Zeynep de kaçır için hep fırsat gözlüyormuş. İşte bunu bilen Avşaroğlu onun için sımsıkı bağlamış elini ayağını ağzını ve böylece yavaş yavaş sallana sallana çadırlara varır; ama hemen alelacele ekmek su ister. Bunu gören Yörük ağası Afşaroğlu’nu yanına çağırarak, “ne bu acelen hayrola” diyerek sorguya çeker, iyi bir inceler ve kim olduğunu sorar. En sevdiği adamın oğlu olunca, çok üzüldüğünü söyleyerek hemen ekmeği ve suyu vererek yanına da bir adam katıp altına da bir at vererek yollar. Avşaroğlu bir an önce varmak için atı durmadan

çıpkılar. Adamdan bir kaç yüz metre ilerden gider ama Zeynep'in başında kuşlar dönmeye başlamıştır. Bu durumu gören Avşaroğlu daha da hızlanarak Zeynep'in olduğu yere yaklaşır; ama bir de ne görsün. Zeynep'i çakallar parçalamış, sinekler, kuşlar, böcekler toplanmış başına. Her biri bir yerden pay almaya çalışıyor. Avşaroğlu olanca avazı ile bağırarak attan fırlayıp Zeynep'in ölüsünün üzerine kapanarak şunları söyler:

AN-51/4

Nerde ağlar hani gözler sanmıştım
Beni sevenler de özler sanmıştım
Çukurova'm beni gizler sanmıştım

Noldu oy Zeynep'im böyle ne oldu
Sevdiğim çakala kuşa yem oldu

Zeynep'i kaçırdım murada erdim
Al duvaklı gelin ederim derdim
Servetim canımdır yoluna serdim

Noldu oy Zeynep'im böyle ne oldu
Sevdiğim çakala kuşa yem oldu

Çukurova yana yana örd olmuş
Her sineği bir alıcı kut olmuş
Beyler gitmiş çakallara yurt olmuş

Noldu oy Zeynep'im böyle ne oldu
Sevdiğim çakala kuşa yem oldu

Af eyle Zeynep'im hep benim suçum
Aşkınla yanıyor bu benim içim
Bağlamıştım seni kaçmaman için

Noldu oy Zeynep'im böyle ne oldu
Sevdiğim çakala kuşa yem oldu

Avşaroğlun iflah etmez bu yara
 Mevlam kimseleri sokmasın dara
 Kelleş insanlarla dolmuştur şura

Noldu oy Zeynep'im böyle ne oldu
 Sevdiğim çakala kuşa yem oldu (K24)

AN-52

Çoban Ali

Çoban Ali, Toros dağları arasında bulunan dağlık köylerde yaşarmış. Babası yıllarca Çerkezlerin kapısında çobanlıkla ömrünü geçirmişti. Çoban Ali, ağasının kızı Halime ile aynı günde dünyaya gelmişti. Onun için aynı havlıyı, aynı bahçeyi paylaşıyorlardı ve hatta bazı zamanlarda da aynı yatakta yattıkları söylenmektedir. Hep gece gündüz beraberlermiş, onun için birbirlerini çok seviyorlarmış ve yıllar sonra bu sevgileri aşka dönüşmüş. Köylülerin bazıları bunların beraberliklerini kıskanırlarmış. Onun için kızın babasından onları ayırmasını isterler; ama kızın babası ikisini de canı gibi seviyordu. Onların birlik beraberliğinden mutluluk duyuyordu; ama su uyur düşman uyumaz dendiği gibi bu durumu çekemeyenler ilçede yaşayan kızın dedesine durumu bildirirler. Dedesi eski kafalı olduğu için fitnelerin dolduruşuna gelerek onları ayırmak için yağmur yağ demeden köye oğlunun yanına gelir. Köydeki bu durumdan hiç haberi olmayan Ali'nin babası Ömer Emmi, Ali'nin yalvarmasına dayanamayarak kızın dedesinin gelmesini de bir fırsat bilerek oğlu Ali'ye Halime'yi istemek için kızın babasının evine gider; ama umduğu dağlara kar yağar, olan işte orda olur. Köyün dalkavukları hep oraya toplanmışlardı. Toplantının sebebini bilmeyen Ömer Emmi Allah'ın emrini anarak Halime'yi oğlu Ali'ye ister. Bu sözü duyan oradakiler bir barut gibi patlayarak hep bir ağızdan karga gibi bağrıışmaya başlarlar. Ömer Emmi'yi tekme tokat evden kovdukları gibi o gece birçok hakaretlerle köyden de uzaklaştırarak kovarlar. Kış günü, vakit gece, ne yapacağını şaşırın yaşlı Ömer Amca neye uğradığını bilemez bir şaşkınlık içinde dağa doğru yönelir. Her taraf kar, köyün hudutları dışındaki bir ağacın altına omuzlarında bulunan çul çuval ne varsa indirerek oraya barınmak için bir yer yaparlar. Ali bu işe çok üzülür. Yaşlı anasının babasının bu hale düşmesi Ali için bir yıkım olur. Ağzından en ufak bir kelam çıkmadığı gibi bir kara yasa bürünür, ne yiyor ne içiyormuş. Hasta çulluk gibi düşünüp duruyormuş. Onun bu durumuna da anası babası çok üzülmüş. Bu olaya dayanamayan Ali'nin anası Hüsne Teyze şu dörtlükleri mırıldanmaya başlar:

AN-52/1

Noldun beyim böyle noldun
Neden kin nefretle doldun
Hani bizi çok severdin
Ele uyup zalim oldun

Kapımızda durdunudu
Bebeğimi sordunudu
Gamet ezan okuyarak
Ali adın koydun udu

Hep bizimle yemek yerdin
Yer damı Ali'me verdin
İkisi bir oynadıkça
Allah ayırmasın derdin

Ateşi gitmez özümnden
Neden vazgeçtin sözünden
İki seveni ayırdın
Zalim babayın yüzünden

Nettin beyim böyle nettin
Tatlı aşı zehir kattın
Kara kışın soğuşunda
Bizi yuvamızdan ettin

Bunların bu durumunu duyan çevredeki Türkmen köylüleri hemen harekete geçerek o eski çobanlık yaptığı Barazama köyüne iki odalı bir yer yaparak yaşlı Ömer Amca'yı ve ailesini içine getirirler. Bütün ihtiyaçlarını temin ederek o ızdıraptan kurtarırlar; ama ne çare ki Ali'nin ızdırabı bitmez, gittik sıra artar. Her geçen gün onun için bir yıl olur ve bir gün dayanamayarak dertli kalemi eline alır, şu dörtlükleri döküştürerek bir mektup yazar, komşu köylerden Çerkez'e düğüne gidecek olan yaşlı Mustafa Amca'ya vererek bunu kıza vermesini ister. Ali mektuba şöyle yazmıştı:

AN-52/2

İkimiz bir fidan gibi büyüdük
Şimdi neden böyle olduk Halime'm
El ele tutuşup öyle yürürdük
Eskiden neydik nolduk Halime'm

Hep bile oynardık bile gezerdik
Aşkımıza mektupları yazardık
Çevresine çiçek yapıp bezerdik
Aşkımıza köle kulduk Halime'm

Unutamam senle geçen anımı
Kırdılar gururum şeref şanımlı
Kuruttular bedendeki kanımı
Şimdi dertler ile dolduk Halime'm

Bizi böyle ayıranlar kör olsun
Dilerim Allah'tan belasın bulsun
Dermansız dertlerle saçını yolsun
Desinler ettiydik bulduk Halime'm

İşte çoban Ali'n Mecnun'a döndü
Serdeki ateşi mektupla sundu
Düşmanlarım sevinerek övündü
Bizlerse sararıp solduk Halime'm

Sevmeyi, seilmeyi bilen ve her şeyden haberi olan yaşlı amca mektubu olarak köye gelince bir zat, kızı yanına çağırarak mektubu gizlice kıza verir. İçi aşk ateşi ile yanan Halime sanıyordu ki, "Ali bana kırıldı, bir daha dönüp bakmaz". Ondan aylarca haber alamamıştı. Mektubu alınca dünya kendinin oldu. O yaşlı gözler güldü, yaşlı gönlü şen oldu, mutluluktan yerinde duramaz oldu ve hemen gizlice cevabını yazarak dertlerini ve aşkını dile getirerek şöyle sıralıyormuş mısraları:

AN-52/3

Seni unutamaz Ali'm Halime'n
Boşu boşa sitem etme yiğidim
Mektuplar yazmakla bitmez kelimem
Beni bir çıkmaza yitme yiğidim

Yaradan seveni ayırır neden
Bir çöpe dönmüştür bendeki beden
Ali Şadi imiş fitnelik eden
Onun kucağına atma yiğidim

Derdim çoktur ancak sana açarım
Haber gönder hemen senle kaçarım
Gelmez isen eğer zehir içerim
Seviyom bırakıp gitme yiğidim

Bu ayrılık artık bizden bitecek
Çabuk tut elini babam satacak
Tek ardıc da keklik gibi ötecek
Aracıdır bize Fatma yiğidim

diyerek mektubu dürer bükür gizlice o mektup getiren yaşlı amcaya verir. Amca o gün orada kalmadan alelacele akşamdan mektubu Ali'ye getirir. Ali bir heyecanla mektubu okuyarak, “of bee, yarabbime şükür” diyerek Allah'a dua eder ve bir sevinç içinde yarını bekler. Sabahleyin erkenden kalkarak bir avcı gibi o tek ardıcın dibini beklemeye başlar ve Fatma bir keklik gibi öterek oraya gelir. Fatma ile durumu görüşerek kavil gününü ayarlarlar. Fatma oradan ayrılarak eve gider. Ali ise bir sevinç içinde mutlulukla eve döner ve o kavil gününün gelmesini sabırsızlıkla bekler, o gün gelir. Fatma gene keklik gibi öterek Ali'ye haber eder. Ali zaten orda bekliyordu ve böylece Halime ile kavuşarak bir sevinç neşe içinde Toros dağlarının yollarını tutarlar. Toros dağları bir yumurta gibi görünüyordu. Ali ile Halime zirveye yükseldikçe kar donmuş, ayak tutmuyormuş. O sırada köylünün haberi olmuştu, köylüden büyük küçük silahı, odunu kapan Ali'nin izine düşmüştü. Ali bir an önce Toros dağlarındaki mağaralara yetişmeye çalışıyordu. Yokuşu çıkıp enişe döndükten sonra olan olur o el ele tutuşup neşe ile giden Ali ile Halime arkalarındaki köylüleri görünce

neşeleri bozulur. Korku içinde ne yapacaklarını şaşırırlar ve o sırada ayakları kayarak her biri bir tarafa yuvarlanır giderler. Halime'nin gittiği yer bir kayalık uçurum olduğundan kayalara çarpa çarpa kırılmadık yeri kalmaz ve al kanlar içinde oracıkta can verir. Ali ise bir müddet sürüklendikten sonra al kanlar içinde kayaların arasında ardıç ağacına takılarak kalır. Onların peşinden izlerini sürerek gelen köylüler onların düştüğü yere gelince, Halime'nin yazması bulurlar ve böylece kan izini sürerek Halime'nin düşüp kaldığı yere varırlar ama iş işten geçmişti. Halime çoktan ruhunu teslim etmişti. Varan köylüler bağrışarak çığrışarak ancak cesede uzaktan bakmakla yetinirler ve çevre köylerden halatlar bularak cesedi çıkararak köye getirirler. Fakat Ali ise orda az yatar uz yatar ve o dağlara geyik avına gelen avcılar tarafından bulunarak salla yola indirilip Kayseri Devlet Hastanesi'ne yatırılır ve bu kara haberi duyan Ömer Emmi acılara dayanamayarak bu dünyadan göçerek ruhunu teslim eder. Ali'nin yaşlı anası Hüsne Teyze bu iki acının verdiği ızdırapla yanar kavrulur ve gece gündüz oğlunun ölüsünden dirisinden bir haber bekler. Her gelenden gidenden oğlunu sorar ve bir yandan da oğluna ağıtlar yakarak içini dökmeye çalışır. İşte bu ağıtlardan bir kaçı Hüsne Teyze'nin dilinden dökülmüştür:

AN-52/4

Ölüsünden dirisinden

Allah'ım bir haber olsun

Sevenleri ayıranlar

Hep onlardan beter olsun

Hizmet ettim Çerkez beye

Her sözüne dedim heye

Ömer'imle köle olduk

Bir yavrumu büyötmeye

Üstüne kanatlar gerdik

Bir şeyler olmasın derdik

Mürifetin görem derken

Onu itlere yem etdik

Başımda bela dertleri
 Bitmiyor hiç fergatları
 Her gün gelip tehdit eder
 Çerkez'in azgın itleri

Zindan oldu gündüz gecem
 Söndü ocak tütmez bacam
 Nasıl feryat eylemeyim
 Gitti oğlum ile kocam

Koca kuzun kayaları
 Kükreler Yörük mayaları
 Hiç dizimin dermanı yok
 Gezemedim oraları

Nedir dağlar bana kastın
 Neme kızıp surat astın
 Kocam gelinim oğlumu
 Alıp kucağına bastın

Uyku girmiyor gözüme
 Acılar çöktü özüme
 Herkes dağılıp da gitti
 Kimse bakmıyor yüzüme

Yanar ananın yüreği
 Kepti evimin direği
 İki acı birden çöktü
 Buraymış derdin durağı

Hüsne ninen döndü çöpe
 Feryatları yapa yapa
 Ali'nden bir haber için
 Ora bura kopa kopa

Böylece ağıtlar yakarak içini döküp boşatmaya çalışıyormuş. Allah kimseyi derbeder etmesin kadıncağız çok derbeder olmuş. Her gelenden gidenden haber sorup haber beklermiş ve işte gene şu dörtlüklerle kimlerden haber sorduğunu kendi dilinden dinleyelim:

AN-52/5

Başımda boran gıcılar

Beni bitirdi acılar

Ali’mden bir haber yok mu

Dağda gezen ormancılar

Dağlardaki kaya taşlar

Yağan yağmur boran kışlar

Ali’mden bir haber verin

Gökyüzünde uçan kuşlar

Arada durmaz muzular

Yel eser dağlar sızılar

Ali’mden bir haber yok mu

Kardeş analar bacılar

Eridi dağların karı

Göçtümola Yörükleri

Ali’mden bir haber verin

Şu dağların geyikleri

Hüsne Teyze işte böyle feryat ederek gökyüzündeki kuşlardan, dağdaki geyiklerden haber bekler olmuş. Köylüler hep işinde olduğu için tek dayanağı o yörenin bakım memuru Hüseyin Cöbürlü olmuştu. Çünkü ona her gün oradan geçerken onun yoluna inerek Ali’den haber sorarmış. O da onun haline bakarak çok acırmış. Onun için maddi manevi olarak hiç yardımlarını esirgemezmiş. Her geliş gidişte onun yanına uğrayıp hal hatırını sorarmış. Hüsne Teyze de bütün sırlarını ona açıklamış ve Hüsne Teyze’nin yaktığı ağıtlar ormancının hoşuna gittiği için her gelmesinde onun ağıtlarını not almış ve o yaz ormancı senelik izine ayrılır. Memleketi olan Develi’ye gider. Orda köylülerden biri ormancıya, “yahu Hüseyin senin oradan bir genç yatıyor hastanede ne geleni var ne gideni,

bizi hem ağlatıyor hem güldürüyor. Ormancı hemen ismini sorar o yaşlı amca, “adına Çoban Ali derlermiş, babasına Çoban Ömer derlermiş, görsen bir ağıtlar yakıyor türküler söylüyor”, diyerek tarif eder. Ormancı Hüseyin, “Hiç sorman arkadaşlar onun başına gelenleri” diyerek durumu oradakilere anlatır ve oradan bir arabaya binerek doğru Kayseri Devlet Hastanesi’ne varır ve arayarak Ali’yi bulur. Ali tam üç ay konuşmadan yatmış; çünkü her tarafı kırılmış ve parçalanmıştı. Üç dört sefer ameliyat olmuştu. Ayıkınca da içindeki dertlerini dökmek için durmadan konuşup ağıtlar yakıp türküler söyleyerek her gelenden gidenden Halime’yi sorarmış ve böylece teselli olmaya çalışmış. Köyün ormancısını karşısında görünce sanki dünya kendinin olur. Onu öper öper yeniden öpermiş ve ilk sorusu Halime olmuştur. Ondan sonra ana babasını sormuştu. Ormancı onu üzmemek için hepsinin iyi olduğunu söyler ve Ali’yi teselli ederek hastaneden ayrılır ve doğru Hüsne Teyze’nin yanına gelerek bu tatlı haberi iletir. Hüsne Teyze bir sevinç içinde Ali’yi bir an önce görmek ister ve sevinç gözyaşları ile şu dörtlükleri dizer:

AN-52/6

Yollar bilmem yolak bilmem

Nasıl düşeyim yollara

Ali’mden bir haber geldi

Gerçekten de o mu ola

Kayseri’ymiş adı sanı

Yol nereden gider hani

Beni bir götüren olsa

Gözüm ile görsem onu

Zordur benim gidip gelmem

Hep ağlarım hiç de gülmem

Ali’ m gerçek yaşıyorsa

Bir sefercik görsem ölmem

Hayali gitmez gözümden

Acısı bitmez özümden

Bu acılar bitirecek

Kavuştur mevlam tezinden

diyerek Kayseri'nin yolunu tutar. Az gider uz gider tam bir ay sonra sora sora Kayseri Devlet Hastanesi'ni bulur ve böylece canlı olarak oğlu Ali'yi görür. Mevsim yaz olduğu için hastanenin bahçesinde günlerce yatarak her ziyaret saatında Ali'yi görme fırsatını bulur; fakat artık Ali'nin tedavisi bitmişti. Kız tarafının şikâyeti üzerine mahkemeye çıkarıp ifadesini verdikten sonra ellerini kelepçeleyerek hapishaneye götürürler. Hüsne Teyze'nin gene iki gözü bir ırmak olur döşlerine dizlerine vura vura ağıtları döküştürmeye başlar, bakalım neler söylemiş:

AN-52/7

Yaya düştüm şu yollara
Sordum gördüğüm kullara
Koç yiğidim görem diye
Gelmişim ben buralara

Ali'm bir koca yapıda
İçiyor onca hapı da
Doya doya saramadım
Zapdiyalar var kapıda

Dayanmıyor buna yürek
Hapishaneymiş son durak
Bak Ali'mi götürdüler
Elin kolun bağlayarak

Netmiş Ali'm böyle netmiş
Kız babası dava etmiş
Bakın aşkının uğruna
Ali'm kendin heder etmiş

Boynu bükük olur fakir
Zenginler de fıkır fıkır
Ali'mi sağken gördüm ya
Allah'ım buna da şükür

diyerek hemi ağlar hemi de Ali'sini yolcu eder ve gene geri köyüne dönerek kaderine boyun büküp Ali'sinin hapisten çıkmasını beklemeye başlar. Ormancı Kayseri'ye gittikçe Ali'yi ziyaret ederek Hüsne Teyze'ye sağlık haberini getirir. Böylece onun hayır duasını almış. O zavallı Hüsne Teyze sabırsızlıkla oğlunun gelmesini beklemektedir. Ali ise kaderine boyun bükmüş hapishane ortamına uymaya çalışıyormuş ve bir yandan da içini dökerek şiirlere devam ediyormuş ve işte şöyle anlatıyor hapishaneyi:

AN-52/8

Hapishane dört duvarın arası
Gittikçe azıyor gönlüm yarası
Kurtulmakta işte sabır çaresi
Herkes kaderine küsmüş düşünür

İş güç yok geze geze yoruldum
Boz bulanık akar idim duruldum
İşte dostlar can evinden vuruldum
Herkes de bir kara yasmış düşünür

Adalet hak hukuk yoktur arama
Çakallar da göz dikiyor parana
Gardiyanlar sayar derler sırana
Herkes suratını asmış düşünür

Haber için gözün diken kapıya
Yakan sığaranı bakan yapıya
Anıların gözde oluyor rüya
Herkes nefesini kesmiş düşünür

Hayalin gözümden gitmez Halime'm
Yaradan bitmez mi çektğim çilem
Hiç olmazsa burdan çıkınca gülem
Herkesi bir gaflet basmış düşünür

ve böylece Ali yıllarını doldurarak hapisaneden tahliye edilir, ama daha Halime'nin ölümünden hiç haberi olmayan Çoban Ali, "hiç olmazsa Halime'mi uzaktan dahi olsa bir sefercik görürüm" düşünce hayali ile bir sevinç içinde köyüne döner ve o yaşlı anasını kucaklayarak ilk olarak Halime'yi sorar. Anası başını sallayarak lafi başka yerlere taşımaya başlar. Ali bu durumdan kuşkulandır ama anasını kırmak istemez. Hele babasının yokluğunu görünce anasına daha da sıkı bağlanmıştı. Onu tek yalnız bırakmak istemiyordu ama bir müddet sonra Halime'nin o feci halleri ile ölümünü öğrenince can evinden vurulmuşa döner. Artık yaşamak bana haram olmuş diyerek babasından kalma av tüfeğini alarak o karlı Toros dağlarının yolunu tutar. O gidiş bir daha dönmez, nere gittiğini hiç kimse bilmez. Gene Hüsne Teyze ağıtlarla, gözyaşları ile Ali'yi aramaya başlar ve şöyle seslenir:

AN-52/9

Neler umdum neler buldum
Her gün acılarla doldum
Ben Ali'me sevinirken
Bak eskiden beter oldum

Nettin kuzum böyle nettin
Duyunca feryatlar ettin
Zalim sevdanın uğruna
Evin yurdunu terkettin

Her gün yanında oturdum
Nice teselli getirdim
Ali'm derdin bitsin diye
Benimle bile yatırdım

Dermansız dertler varımış
Ali'mi gizli yerimiş
Kurban olam yiğit Ali'm
Bu da nasıl sevdymiş

diyerek her gün aynı acılarla yanıp kavrulmuş. Ali'den hiçbir haber yok. Tek düşüncesi Çerkezlerin öldürmüş olmasıydı. Aylar günler geçmiş dağların karları erimiş,

Yörükler yaylalarına göçmüş, çobanlar dağlarda sürüsünü otlatmaya başlamış ve bir gün bir taşın arasında tüfek kucağında Ali'nin cesedini çobanlar bulur. Tabi ki ilk olarak kim olduğu bilinmez sonra üzerinden çıkan yazılardan, şiirlerden Çoban Ali olduğu anlaşılır ve en son yazdığı türküyü söyleyim:

AN-52/10

Aşkın ateşine de yandık kavrulduk

Kaçınca mutluluk olurmuş sandık

Bizi korur diye sana sığındık

Verin karlı dağlar nazlı yârimi

Duymaz mısın benim ahu zarımı

Zalim köylüler de eli silahlı

Halime'm korkuyor ah ile vahlı

Biliyom sevdiğim serinde saklı

Verin karlı dağlar nazlı yârimi

Duymaz mısın benim ahu zarımı

Mutlu olmak için onu kaçırdım

Nice sarp kayalardan geçirdim

Keklik gibi sana doğru uçurdum

Verin karlı dağlar nazlı yârimi

Duymaz mısın benim ahu zarımı

Her daim ağladım gözyaşım döktüm

Gençliğim yok oldu işte ben çöktüm

Yalvarıyor sana boynumu büktüm

Verin karlı dağlar nazlı yârimi

Duymaz mısın benim ahu zarımı

Kadir mevlam kırdın tutar dalımı
 Açmadan kuruttun yeşil alımı
 Görüyorsun işte benim halimi

Verin karlı dağlar benim yârimi
 Duymaz mısın benim ahu zarımı (K24)

AN-53

Eşkiyanın Ağdı

Adana'nın Kozan ilçesinde aşiretler bir eşkiyayı öldürürler. Bu olay üzerine şu ağıt yakılır:

Dokuz sene gezdim etmedim zarar
 Candarma guvveti ardımda arar
 Yazılmış evrekler verilmiş karar
 Gader böyleyimiş ağlama anne

Kimi Memmed Aslan kimi de Bıyık
 Biz şeytanın sözüne nasıl uyduk
 Datlı canları da gurbete koyduk
 Gader böyleyimiş ağlama anne

Derin olur âşıkların yazısı
 Metin olur avcıların tazısı
 Gancık olur arkadaşın bazısı
 Gader böyleyimiş ağlama anne

Yedim gurşunu da çama sarıldım
 Arkadaşlarıma galpten gırıldım
 İkinci ayın yedisinde vuruldum
 Gader böyleyimiş ağlama anne

Dokuz sene gezdim Gozan ilinde
 Çifte tabancalar bağı belimde
 Dokanmam kimseye gendi halimde
 Gader böyleymiş ağlama anne (K25)

AN-54

Delikanlının Ağdı

Bir delikanlı ava gider. Eskiden altı yüksek kundura giyerlermiş. Delikanlı av yaparken kayadan kayar, av tüfeğiyle kendi kendini vurur. Bunun üzerine şunlar söylenir:

N'oluk bre eller n'oluk
 Yün potini ganla doluk
 Şöyle döndüm baktımdı
 Anam oğlu dünden ölük

Gır at gelir harlıyarak
 Nal gıçında parlayarak
 Halil gardaş can veriyor
 Cıvıl cıvıl terleyerek (K25)

AN-55

Gıyma Canıma

Bir oğlan askerlikten firar etmiş. Bunu yakalarlar ve hakkında idam kararı verirler. Bu olay Kozan'da olur. Kozan o dönemde düşman işgali altındadır. Oğlan bu olay karşısında şunları söyler:

Görünen dağları erkenden aştım
 Ne yapayım beyim eline düştüm
 Şeytanın sözüne uydum da kaçtım
 Ne olur Tavsi Bey gıyma canıma

Kendiri görünce sızlıyor dizler
 İçime döküldü ateşler közler
 Siz de minnetçi olun gelinler kızlar
 Ne olur Tavsi Bey gıyma canıma

Akşamdan kaçanı erken dutarlar
 Cezası olanı hapse atarlar
 Ben ölürsem nişanlım var satarlar
 Ne olur Tavsi Bey gıyma canıma

Garşiki dağdan ordu asker yürüdü
 Görünen dağları tozlar dumanlar bürüdü
 Dört kitabın hangisinde vardı
 Ne olur Tavsi Bey gıyma canıma

Oğlan bu son dörtlüğü söyleyince birden öfkelenen subay, oğlanın asılmasını söyler, oğlan asılır. Bu sözleri duyan daha üst rütbeli bir subay oğlanın asılmamasını ister; ancak iş işten geçmiştir (K25).

AN-56

Sılaya Ağıt

Kozan'da kadının birinin kocası ahlâksızdır. Koca, kadının ailesine gitmesine izin vermez. Kadın hasret acısıyla şunları söylere:

Adana'nın uzak yolu
 Ağlayarak oldum deli
 Kurban olam anam oğlu
 Sene oldu görmeyeli

Adana'nın goca ganal
 Dolan dolan dolanıyor
 Ellerin gardaşı gelmiş
 Benim gardaşım gelmiyor

Benim bahtım ne garalı
 Yolumuz uzak aralı
 Kurban olam anam oğlu
 Sene oldu görmeyeli (K25)

AN-57

Beş Malağın Başı İçin

Eskiden bir gün iki genç nişanlıymış. Bunların evlenebilmesi için erkeğin Kartal Dağı'na gidip bir av yapması gerekiyormuş, gelenek böyleymiş. Bunun için oğlan bir kış günü dağa çıkmış. Dağda kara tutulmuş. Bir mağara bulup içine sığınmış. İçeri bir de bakmış beş tane ayı malağı. Az sonra ayı homurdanarak gelmiş. Oğlan, ayının kendisini öldüreceğinden korkmuş ve şunları söylemiş:

AN-57/1

Arkamı verdim de mağaranın taşına
 Kerem eyle gözlerimin yaşına
 Seni beni yaradanın aşkına
 Yeme ayı beş malağın baş için

Yağmur yağar dışarıyı sel alır
 Akar kanım içeriye göl olur
 Beni yersen nişanlım var el alır
 Yeme ayı beş malağın baş için

Bunun üzerine ayı adamı öldürmez. Yanında yavrularına getirdiği geyiğin derisini ona verir. Adam deriyi üstüne örter. Biraz sonra kardeşi kendisini aramak için dağa çıkar. O da gele gele aynı mağaraya gelir. Kardeşini geyik sanıp vurur. Bunun üzerine vurulan genç:

AN-57/2

Mavzerini göğe yukarı kaldırdın
 Ciğerimi bölük bölük böldürdün
 Vallah kardaş düşmanımı öldürdün
 Varıp kardaşımı öldürdüm deme

AN-57/3

Kardeşi:

Mavzerimi göğe yukarı kaldırdım

Ciğerini belik belik beldirdim

Vallah kardaş geyik deyin öldürdüm

Kurt yiyip de çon olası kollarım **(K26)**

AN-58

Hatça'nın Ağıdı

Eskiden bir kız gelin olacakmış. Düğün öncesinde nakış yaparken kızın eline mil batmış. Kına gecesi gelir çatar. Kızın eline kınayı vururlar. Sabah aşçılar gelir, yemekler sıralanır. Öteden sağmen düdük çala çala gelir. "Kızın emmisinden, dayısından izin alalım da kıza gelinliğini giydirelim" derler. Varsalar baksalar ki kız yerde ölealmiş. Meğer kız tetanoz olmuş. Şimdi kızın annesi alır:

Söyler ağzım durmaz dilim

Ben görmedim böyle ölüm

Yedi halı on beş kilim

Mahrum gitti Hatça kızım

Yük üstünde yeşil perde

Beni koydun kara derde

Göçmem gayrı sürmeli kızım

Kilim dokuduğum yurda

Karşıdan sağmen aşmadı

Düğün yemeği pişmedi

Sürmeli kızım gelin oluyor

Kına çaput ulaşmadı **(K26)**

AN-59**Kızın Ağdı**

Köyün birinde çok güzel bir kız yaşarmış. Kız çok güzel olduğu için isteyen de çokmuş. Zaman geçer, kız biriyle nişanlanır. Bu arada kızın babası yokmuş. Bir annesi bir de erkek kardeşi varmış. Erkek kardeşi de başka bir vilayette çalışıyormuş. Kız nişanlandıktan beş hafta sonra, kız hakkında aslı olmayan laflar çıkmış. Kızın nişanlısı da başka bir vilayette olan kızın erkek kardeşine telefon açar ve acele köye gelmesini ister. Köye gelen oğlan eniştesine neler olduğunu sorar. Eniştesi, “şu yüzüğü al, bacın kimi istiyorsa ona ver” demiş. Yüzüğü alıp eve gelen oğlan bacısına hiçbir şey sormaz. Sonra ona, “yarın seninle bostana gidelim” der. Hiçbir şeyden haberi olmayan kız, ertesi gün erkek kardeşiyle bostana gider. Bostana vardıkları zaman belinden kamasını çıkaran oğlan bacısına kamayı iki defa batırır. Yere düşen kız başını kaldırır ve şunları söyler:

Kara şalvar ıldır ıldır
 Kardeş martinini doldur
 El içinde arlanıyom
 Gidek evimizde öldür

Siyim siyime dolaştı
 Kardeş ardımdan ulaştı
 Kamyılan bir atışta
 Mor belik kana bulaştı

Çoban koyunun yayar mı
 Çağırsam anam duyar mı
 Bir ananın iki evladı
 Kardeş bacıya kıyar mı

Hele bakın el oğluna
 Ellerin sokmuş koynuna
 Bu dünyada kavuşmadık
 Ahrette sarıl boynuma

Bu işler geldi başıma
 Gözümde akan yaşıma
 Kanım kaysını helal olsun
 Ceza vermen kardeşime (K27)

AN-60

Savcı Beyim

Köyün birinde güzel bir kız varmış. Bu kız amcasının oğlunu seviyormuş. Bir gün oğlana, “bize dünür gönder” demiş. Oğlan, kızın isteği üzerine dünür göndermiş; ama kızı oğlana vermemişler. Kızı oğlana vermedikleri için kızla oğlan kaçmaya kavil koymuşlar ve kaçmışlar. Bunların peşine düşen jandarma ikisini bulmuş ve yakalayıp savcılığa getirmiş. Savcı, oğlana soru soracağı sırada oğlan, savcıya, “eğer mümkünse bana bir söz verin”, demiş. Savcı, oğlana söz vermiş, bakalım oğlan ne söylemiş:

Suçum kız kaçırmak huzura geldim
 Kolayından sual sor savcı beyim
 Sen sor ben de cevap vereyim
 Bana çok döktürme ter savcı beyim

Bak Pakizem melul mahzun bakıyor
 Bizi affet diye boyun büküyor
 Al yanağa damla damla akıyor
 Gözden akan yaş gör savcı beyim

Suçum neyse benim versin adalet
 Suçum kız kaçırmak değil cinayet
 İkimizi bir odaya hapis et
 Ömür boyu ceza ver savcı beyim (K27)

AN-61**Ali'nin Ağdı**

Askere gidip geri dönmeyen bir evlada şu ağıt yakılmış:

Handeresi cirit oynağı
Orta mezar kan kaynağı
Çiftelerimin keten gömleği
Yel eser de sallanır mı ola

Ali'min atı da talba da kışner
Yem yemez öfkelenmiş çayır dişler
Yanılma Ali'm de yanılma
Evimiz Kavaklı'da kışlar **(K26)**

AN-62**Oğlanın Ağdı**

Bir yerde dokuz kişi iftira yüzünden hapse atılıyor. Bir kadının yeni evli oğlunu da bunların içinde götürüyorlar. Kadın bunun üzerine şu ağdı yakıyor:

Karşıda oturan büyükler
Bu ne babayit deyimler
Çıkacıyık diyorlardı
Ellehem hüküm giyikler

Kapısına vardımıdı
Dut dikili incirilen
İfadeye çıkarmışlar
Kollarında zencirilen

Hepimiz dokuz kişiyiz
Allah'a kaldı işimiz
Düğünden mi geliyoruz
Hep kefiyeli başımız

Yeter hey Allah'ım yeter
 İş mi olur bundan beter
 Duyurman büyük anama
 Kendini konaktan atar

Adana'dan aldım şeker
 Od düştüğü yeri yakar
 Abdioğlu'nda ot dövdürür
 Üç yüz yerli beş yüz bekâr

Camızları torgalıyor
 Tarlaları borgalıyor
 Tez gel aslan oğlum tez gel
 Elin kızı dul kalıyor (K32)

AN-63

Gelinin Ağıdı

Kadının bir kızı varmış. Onu da 17 yaşında Maraş'a gelin vermiş, bunun üzerine şu ağıdı yakmış:

Bre Süleyman Süleyman
 Allah'tan sevmiyom seni
 Eğer sebebin sorarsan
 Kuzumdan ayırdın beni

Vallaha kızımı vermezdim
 Bu yazıların yazısı
 Gelin gelin dedikleri
 Küçücük bir ana kuzusu (K33)

AN-64**Gelinin Ağdı**

Annesinden uzak bir yere gelin giden ve gittiği yerde hastalanan gelinin yaktığı ağıt şöyledir:

Hasta düştüm bir odada yatarım
Sağıma soluma yastık getirin
Ben ölüyüm beni anama götürün
Sızılar kalbimde yareler beni

Anam yok ki gelip halimi sorsun
Bacım yok ki susadıkça su versin
Kardeş yok ki mezarıma taş diksın
Bir çalıdır mezar taşım garibim **(K33)**

AN-65**Gelinin Ağdı**

Annesinin yanına gidecekken kaynanası gelen gelinin yaktığı ağıt şöyledir:

Bibim oğlunun motoru
Geldi kapıma dayandı
Ben anama gidecektim
Kilisliler tez uyandı

Ayağıma diken battı
Yatamıyom sızısından
Ben oğlumdan geçtim amma
Geçemiyom kuzusundan **(K33)**

AN-66**Allı Gelin**

Bir gelinin kocası oğlu bebekken askere gidiyor. 15-20 yıl sonra askerden geliyor. Eve geldiğinde pencereden bakarken karısının yanında yatan oğlunu başka bir erkek sanıyor. Sonra karısına şöyle sesleniyor:

AN-66/1

Adam:

Aşağıdan gelen tatar
Gamçısını atar tutar
Garip olan nerde yatar
Aç kapıyı allı gelin

AN-66/2

Gelin:

Aşağıdan gelen tatar
Gamçısını atar tutar
Garip olan handa yatar
İndiremem garip seni

AN-67**Kızın Ağıdı**

Osmaniye’de Zorkun yaylası yolunda Karaçay çevresinde bulunan bir ailenin kızının kendini bir dut ağacına astığı duyulur; ama sebebi kesin olarak belirlenemez. Bunun üzerine şu ağıt söylenir:

Sen de nereden geldin
İpi çarşıdan mı aldın
Datlı cana nasıl gıydın
Mevla kerim demedin mi

Sabahınan er mi kalkdın
 Dut ağacına ip mi dakdın
 Datlı cana nasıl gyydın
 Mevla kerim demedin mi

Dağların garı erisin
 Dudun dalı gurusun
 Anan nerde o da gelsin
 Mevla kerim demedin mi (K34)

AN-68

Kardeşin Ağıdı

Askerden dönen bir genç tren daha durmadan kendini atar. Paltosu raylara takılan genci tren altına alır ve genç ölür. Kardeşi şu ağıdı yakar:

Oturdum da kalkamadım
 Dört yanıma bakamadım
 Canım gibi emmin oğlu
 Özüm dönüp bakamadım (K35)

AN-69

Adamın Ağıdı

Savaşta ölen bir adama kız kardeşi şu ağıdı yakar:

Yaşa babam oğlu yaşa
 Tüfeği dayamış taşa
 Ankara'da Kemal Paşa
 O da seni duydum'ola (K35)

AN-70**Oğlanın Ağıdı**

Kan davasında ölen oğluna, annesi Şu ağıdı yakar:

Sarrafa lira bozdurur
 Musluğa manda dizdirir
 Ağam iflikten geliyor
 ıfi başı at gezdirim **(K35)**

AN-71**Katillerin Ağıdı**

Dokuz kişi birlikte bir köy muhtarını öldürürler. Katiller hapse atılırlar. Katiller için Şu ağıt yakılır:

Maphusanede dokuz kişimiz
 Allah'a kaldı artık işimiz
 Dűğünden mi gelirsiniz
 Hep kefiyeli baŐınız

Maphusanaya vardı idim
 İncir ile dut dikili
 KardeŐimi gördü idim
 Kolu kelepçe kilitli

Maphusane koğuş koğuş
 Zalim üstündeki avuŐ
 Tak saati giy Şalvarı
 Yine bizim ordan savuş

Maphusanaya vardıydım
 Bulamadım bir tadımı
 Bizim evde bir bebek var
 ığıramadım adımı **(K35)**

AN-72**Bacımın Ağdı**

Hayattayken çok acı çekmiş bir kadına ölünce kız kardeşi şu ağdı yakar:

Ocak taşını çatmış
 Bacım da gomuş gitmiş
 Tez gel bacım tez gel
 Evinin önü batmış **(K35)**

AN-73**Muhammed'in Ağdı**

İstanbul'dan gelirken, trenden indiği sırada, trenin altında kalıp ölen gence şu ağıt yakılır:

Tren gelir dolanı dolanı
 Jandarma söyler yalanı
 Allah böyle mi edermiş
 İstanbul'da oğlu olanı

Ak gediğine gelmiş yazlar
 Ötüşür durnalar kazlar
 Tez gel Muhammedim tez gel
 Çifte gelin seni gözler **(K35)**

AN-74**Zeynep'in Ağdı**

Genç yaşta ölen Zeynep adında güzel bir kız için şu ağıt yakılır:

Kara gelin tura tura
 Getme Zeynep evin burda
 Niye de bacısı gelmezmiş
 Şimdi ağlayacak sıra **(K35)**

AN-75**Gencin Ağdı**

Üzerine kaya düşüp ölen gence şu ağıt yakılır:

Terziye takım kestirdim
 Düzlerim oğlum düzlerim
 Düğün gelir bayram gelir
 Gözlerim oğlum gözlerim **(K35)**

AN-76**Gelinin Ağdı**

Kürkçüler köyünde yıkılan düğün evinin içinden ölüsü çıkan gelinin üzerine annesi tarafından yakılan ağıttır:

Emmi oğlu dikmiş bayrak
 Tüfek öter seyrek seyrek
 Ben beriden bakıyorum
 Ala göze dolmuş kayrak

Arada dönüyor fesi
 Ahali çekiyor yası
 Hatça kızım can veriyor
 Kesildi davulun sesi

Akşamdan kuruldu güleş
 Sabahtan düştü talaş
 Arabalar tavşınıyor
 Arabalar kanlı ileş **(K36)**

AN-77**Kızın Ağdı**

Bir erkek, genç bir kıza sevdalanıyor. Bu sevdasını köyün müzeviri duyuyor. Kızın hakkında atıp tutmaya başlıyor, laf çıkarıyor. Bunun üzerine abisi, kızı suçsuz yere vuruyor. Bunun üzerine şu ağıt yakılıyor:

Kırpınarın deresine
Dönemedim gerisine
Kul olur anam oğlu
Yağlık basar yarasına

Dağda davar yayar m'ola
Çağırsam da duyar m'ola
Bir anadan bir babadan
Kardeş bacıya kıyar m'ola

Hayıf olsun el oğluna
İki elin sokmuş koynuna
Bu dünyada kavuşmadık
Ahrette sarıl boynuma

Arkanda yüz on beliğim
Vallaha çıktı soluğum
Kınamayın bibilerim
Vallahi dünden ölüyüm (K36)

AN-78**Abinin Ağdı**

Balcalı köyünde ölen abisinin üzerine genç bir kızın ağdı:

Ne yatıyon hicin gibi
Kara bıyık sicim gibi
Başucunda dönüyorum
Anam kızı bacın gibi

Ayakucunda yatıyım
 Sen buyur da ben tutuyum
 Kahırlanma emmin oğlu
 Buyur külünü atıyım (K36)

AN-79

Elif'in Ağdı

Çirişgediği köyünde çok sevdiği karısının ölümü üzerine kocası ağıt yakar:

Gelin kızlar gelin kızlar
 Ak kapıya durun kızlar
 Ah Elifim can veriyor
 Kefenini dürün kızlar

Ah Elifim kız içinde
 Yemen kınası saçında
 Tor daylak gibi sallanır
 O Hocalı'nın içinde

Pazara vardım pazara
 Pazarın otu bozara
 Ben öpmeye kıyamazdım
 Nasıl koydunuz mezara (K36)

AN-80

Adamın Ağdı

Balcalı köyünde hastalıktan ölen bir adamın üzerine hala kızının yaktığı ağıt:

Duvarında mavi perde
 Uğramış azgın derde
 Kul olurum bibim oğlu
 Çürür kalan kara yerde

Tırmalar günde yüzü
 Tez gelir buranın yazı
 Tez gel bibim oğlu tez gel
 Durur m'ola elin kızı

Hastahane karşı karşı
 İçi bedestenlik çarşı
 Merak etme bibim oğlu
 Anan baban gelir karşı **(K36)**

AN-81

Ayşe Kızın Ağıdı

Balcalı köyünde baraj yapılmadan önce sele kapılıp giden Ayşe kızın üzerine kız kardeşinin söylediği ağıt:

Irmak gider bulanarak
 Anşam gider dolanarak
 Gelin Ayşem sele gitmek
 Çamurlara belenerek

Anşamın yeşil sandığı
 Daha kendimin koduğu
 Yüreğime oy veriyor
 Ağlama bacım dediği

Anşam gelir ışığı ışığı
 Helke elinde çığış çığış
 Eğer bize dargın isen
 Büyük emmin ile savış **(K36)**

AN-82**Kızın Ağdı**

Balcalı köyünde genç yaşta bir kız çocuğu ölmüş. Kızının ölümü üzerine annesinin söylediği ağıt:

Filig içcağzım filig
 Alnında yağlığın gülü
 Arasında çay akıyor
 Duymamış mı Hocalı eli

Ehmet ağlar Mehmet ağlar
 Derelerin suyu çağlar
 Yaz geliyor hatın kızım
 Gene yeşillendi bağlar **(K36)**

AN-83**Delikanlının Ağdı**

Balcalı köyünde 20 yaşında veremden ölen genç bir delikanlının üzerine nenesinin yaktığı ağıt:

Yüksek kaldırım salını
 Getsin görünü görünü
 Bu kimin nesi derlerse
 Tülü karının torunu

Anamgilin de soğanı
 Biter sığanı sığanı
 Dört dayının bir yiğeni
 Kakar diye umut etmen **(K36)**

AN-84**Allı Gelin**

Eskiden bir adam karısı hamileyken askere gitmiş. Karısı doğum yapmış ve bir oğulları olmuş. Oğlan büyümüş ama adam askerden dönmemiş. Aradan uzun yıllar geçmiş ve adam bir gün yollarda yıkıla yıkıla, zar zor evine gelmiş. Kadın da oğluyla beraber yatıyormuş. Adam pencereden bakmış ve karısının yiğit bir oğlanla yattığını görmüş. Oğlanın kendi oğlu olduğunu bilememiş, başka birisi sanmış. Sonra da karısına seslenmiş:

AN-84/1

Adam:

Allı gelin allı gelin
Kemer sıkmış ince belin
Bir gececik misafirim
Kondur beni allı gelin

AN-84/2

Kadın:

Akşam oldu andırmışsın
Ateşimi yandırmışsın
Koynumda yatan yiğidi
Ağ memeden emdirmişim

AN-84/1

Adam:

Hastayım attan inemem
İnersem de geri binemem
Ay karanlık yol gidemem
Kondur beni allı gelin

AN-84/2

Kadın:

Hastasın attan inersin
İnersin de geri binersin
Ay ışıktır yol bulursun
Konduramam yiğit seni (K37)

AN-85

Yiğitlerin Ağdı

Avşarlar ve Tecirliler arasında uzun yıllar süren savaşlar yapılmıştır. Bu yüzden pek çok kan akmış, pek çok yiğit ölmüştür. Aşağıdaki ağıt bu savaşların birinden sonra söylenmiştir:

Ünlü açacaklar ünlü
Arık Hasan deve kenli
Uşağı enneciğim donlu
Ninneyim orada kaldı

Oturanlar oturanlar
Eğlim sarık getirenler
Göçtü m'ola Avşar eli
Ocağımı bastıranlar

Hoza Boz Omarım hoza
Dal boynunda heril hoza
Hatarlanmış kanlı üleş
Acep Avşar ne der bize

Vurup da Ceyhan'ı geçmiş
Tosmuğun içine düşmüş
Beli kırık Boz Omarım
Her öğdükçe kanlar kusmuş

Omarım tuttuğu huğlar
 Otu yüzünkuyu cığlar
 Arık Hasan Boz Omarım
 Kozanoğlu methin eyler **(K38)**

AN-86

Kardeşin Ağıdı

Ceyhan'ın Doruk köyünde adamın biri evliymiş. Başka bir kıza da gönül vermiş. Kızı, adama vermemişler. Bunun üzerine adam üzüntüsünden ölmüş. Kardeşi, adam için şu ağıdı yakmıştır:

Gardaşcığım kız istiyor
 Bilmem hangi mahalleden
 Gidin bitirin teyzeler
 Düğün masrafı benden

Gadanı alım emmim kızı
 Kurban olum Ali'ne
 İsteddiği kızı görsem
 Canım korum yoluna

Gadanı alım emmim kızı
 İçerimde meşe közü
 Karıncalar oydu m'ola
 Omarımın ela gözü **(K39)**

AN-87**Garip Avşar'ın Ağdı**

Garip bir Avşar köyün birinde ölmüş. Bunun üzerine karısı şu ağdı söylemiş:

Karısı:

Koyunun sat da gidelim

Trene at da gidelim

Ali Kayın zekarete

Memlekete ilan edelim

Kardeşi:

Geri durun ben varım

Dikensiz kara çalım

Salma bunu Hasan hocam

On gün çift mi sürüm

Karısı:

Yol üstünde kumlu mezar

Yel eserse kumu tozar

Biz yaylaya gideceğiz

Ali'm buralarda gezer (K40)

AN-88**Ayşe'm**

Köyün birinde bir kız ile bir oğlan birbirlerini sevmişler. Kızı, sevdiği oğlana vermemişler. Kız da başka bir adama kaçmış. Bunun üzerine kız ile oğlanın ağzından şu türkü söylenir:

AN-88/1

Oğlan:

Yaz gelir ota giderler

Güz gelir seyran ederler

Güzel olanı severler

Gücenme Ayşe'm gücenme

AN-88/2

Kız:

Sevdiğimin adı Sıtkı
Bacısına benzer tıpkı
Bizim ordan geçerken
Deste deste gül attı

AN-88/1

Oğlan:

Gedikte karşımdan geldi
Vurdum dizime dizime
Kınamayın arkadaşlar
Ayşe'm kurbanım gözüne

AN-88/2

Kız:

Saçlarım var lüle lüle
Altın taksan sıra sıra
Sevdiğim Sıtkı oğlanın
Benleri var sıra sıra

AN-88/1

Oğlan:

Gardaşların içeri koydu
Ceketi sırtımdan soydu
Şimdi bunu Ayşe'm duydu
Gücenme Ayşe'm gücenme

AN-88/2

Kız:

Bahçeye gelir oturur
Aklına neler getirir
Eğer götürmek ister isen
Tozlu'dan öte götür (K33)

AN-89**Ali'nin Ağdı**

Bir kız teyzesinin oğluna verirler. Oğlan bir süre sonra bir sebepten ölür. Kız, teyzesinin oğlu için bu ağdı söyler:

Bir incecik çıra yaktım
Eğildim yüzüne baktım
Ağlamaya hicap ettim
Uyan Ali dezzem oğlu

Evimizin önü asma
Asmanın dalına basma
Kalk git dediğime küsme
Uyan Ali dezzem oğlu

Şimdi anan baban gelir
Öldüğünü benden bilir
Dört kitaptan yemin verir
Uyan Ali dezzem oğlu

Evimizin önü kavak
Dalın kırdım ufak ufak
Sanki ben de gelin m'oldüm
Elim kına yüzüm duvak (K43)

AN-90**Oğlanın Ağdı**

1950'li yıllarda yedi çocuklu bir ailenin tek oğlu askerliğini Adana'da yaparken sıtma hastalığına yakalanır ve ölür. Bunun üzerine annesi şu ağdı yakar:

Adana'ya vardımıdı
Var guzumun goğuşları
Acep bana gösterir mi
Başındaki çavuşları

Adana'ya vardımıdı
 Trampetler tatlı öter
 Küçücekten asker ettim
 Oğlum goğuşunda yatar

Tarlalarda ot yolarım
 Ayak yalın başı kabak
 Allah sabırımı versin
 Uzun gece olmaz sabah

Kele nolur Müzeyyen gelin
 Görümceni verme ele
 Dam dolusu selam salmış
 Onun gusuruna gamla

Hoş geldin Hacı dayısı
 Biz olduk başı kaygısı
 Kızlarıma gıran girsin
 Oğulum içinin eyisi (K47)

AN-91

Vermen Beni

Avşar beyi kızını Devocioğlu aşireti beyine vermek ister. Kızın gönlü yoktur ama bir türlü babasına söyleyemez. Bir gün babasına şöyle seslenir:

Avşar kızının inadı
 Keklik kayaya tünedi
 El âlem bizi kınadı
 Vermen beni Develi'ye

Devocioğlu bayırına
 At salarlar çayırına
 Ölmüş anam hayırına
 Vermen beni Develi'ye (K47)

AN-92**Sarı Sultanım**

Bir kızla bir oğlan anlaşarak kaçarlar. Kızın babası oğlanı mahkemeye veriyor. Kız babasından korktuğu için, “zorla kaçırdığını” söylüyor. Bunun üzerine oğlan suçlu bulunuyor ve hapse atılıyor. Oğlan şu ağıdı söylüyor:

Sultanımın evi dağın içinde
Sultan gül topluyor bağın içinde
Emsali yok idi köyün içinde
Niye cebri dedin sarı sultanım

Sultanımın giydiği karalı kumaş
Yanıyom sultanım sen bari ulaş
Güzeller içinde sultanım keleş
Niye cebri dedin sarı sultanım

Cungurlu'nun cam saati parlıyor
Sultan kız da domur domur terliyor
Gâvur emmisi de vermem diye zorluyor
Niye cebri dedin sarı sultanım

Evlerinin önü gök ala boncuk
Dilinden ısırısın enikli kancık
Bellerinden sızısı da kolun ılancık
Niye cebri dedin sarı sultanım

Evlerinin önü de çayır çimen yaş olsun
Kız gözünden akıttığın kanlı yaş olsun
Karnıcığın gebe de kucağın boş olsun
Niye cebri dedin sarı sultanım

İki jandarma bir onbaşı geldiler
 Kollarıma dar kelepçe vurdular
 İfadem aldılar cezam verdiler
 Niye cebri dedin sarı sultanım (K47)

AN-93

Telli Gelin

Adamın biri uzun yıllar karısından ayrı kalır. Geri döndüğünde karısının yanında yatan oğlunu tanıyamaz ve yabancı bir zanneder. Karı koca karşılıklı şöyle söyleşir:

AN-93/1

Adam:

Akşam ile tandır gelin
 Kandilini yandır gelin
 Yanındaki yatan yiğit
 Kimdir bana bildir gelin

AN-93/2

Kadın:

Akşam ile tandırmışım
 Kandilimi yandırmışım
 Yanımdaki yiğidi
 Gül mememden emdirmişim

AN-93/1

Adam:

İstanbul'dan gelir ferman
 Dizlerimde yoktur derman
 Mahmut Çavuş sana kurban
 Aç kapıyı telli gelin

AN-93/2

Kadın:

İstanbul'dan gelir ferman

Dizlerinde yoktur derman

Iraz Gelin sana kurban

Gir içeri Mahmut Çavuş (K48)

AN-94

Gelinin Ağdı

Yayla göçü zamanı gelinin biri hamiledir. Göç, Toroslar'a doğru giderken gelinin doğum sancısı tutar ve oracıkta doğum yapar. Doğum sırasında gelinin öldüğü sanılıp defnedilir. Gelin büyük bir çabayla kurtulur ve geri döner. Geline görünce herkes hortladığını düşünür. Kayınbabası gelini öldürür. Komşu kadın şu ağdı söyler:

Zehli'nin de suyu ılık

İçinde oynaşır balık

Gadanı allım gelin senin

Gonmam sana harlı oluk

Tarlamızda biter yonca

Çiçek açar gonca gonca

Gelin sana bir şey demem

Bacın Anşa gelmeyince

Yanar ocak tütmez baca

Elim goydum gızgın saca

Nola ben de öleyidim

Gelinin öldüğü gece

Topaktaş'a gurduk çadır

İnekleri meleşiyor

Soysuz imiş bizim gelin

Çocukları ağlaşıyor

Ne yatıyon hecin gibi
 Gara belik sicim gibi
 Başucunda ben ağlarım
 Anan gızı bacın gibi

Elmas ağlar solmaz ağlar
 Gene dumanlandı dağlar
 Osman oğlun çok gıymatlı
 Güççüğünü kimler beler (K49)

AN-95

Şerfe'nin Ağdı

Babası Yemen'de olan bir kızın ağdıdır. Adamın iki hanımı vardır. Adam seferberlik zamanı Yemen'e askere gider. Yemen'e giden geri gelmez derler. Aradan seneler geçer, adamın büyük hanımı ölür ve kızı analığı ile kalır. Analığı ve kız bir gün atlarını, ineklerini sulamaya götürürler. Kız, kırsağın ipini eline dolamış, sığırlar önünde kendi arkada yürürken çalıdan bir kuş uçar. Bundan ürken kısrak kaçmaya başlar. Elindeki ip düğümlenince kız ipten kendini kurtaramaz, oraya buraya çarpa çarpa ölür. Analığı söyler:

Ben bunun anası mıyım
 Şerfe'm gider anasına
 Ben Şerfe'mi gelin ettim
 Bak elinin kınasına

Evimizin ardı kaya
 Kayadan bakardı aya
 Sen cahilsin Şerfe kızım
 Gez dünyanı doya doya

Evimizin önü dölek
 Yağar yağmur gölek gölek
 Hele görün bibileri
 Saç topladım kelep kelep

Evimizin önü yazı
 Koyuna karışır kuzu
 At sürmüş öldürmüş
 Merdan'ın sevgili kızı

Yağmur yağar yer yarlanır
 Gardaş yamçıya sarlanır
 Bir sene de yedi ölü
 Adam obadan arlanır

Babası Yemen'den gelir
 Benim kızım gelin olur
 Katın kuzuya koyuna
 Kuzum anasını bulur (K49)

AN-96

Bekir Öğretmenin Ağdı

Bekir adında bir öğretmen Kayseri'nin Sarız ilçesinin bir köyünde üç yıllık bir okulda çalışmaktadır. Bekir öğretmen; uzun boylu, yakışıklı, babayiğit biridir. Bekir öğretmen bir gün aniden hastalanır ve ölür. Okulun yanındaki evin hanımı, Bekir öğretmenin ölümüne çok üzülür ve şu ağdı söyler:

Altın yüzük parmağında
 Gapıt giyer dirnağında
 Burada bir muallim öldü
 Atatürk'ün örneğinde

Hasta Bekir beyim hasta
 Kara kekil deste deste
 Anan ağlar bacın ağlar
 İncesu'ya varır posta

Yekin Bekir beyim yekin
 Dakım giyer döküm döküm
 Tel çekin hafır efendi
 Angara'dan gelsin hekim

Utan Bekir beyim utan
 Hayle geçicin gelinden
 Okuttuğu talebeler
 Dutun indirin salından

Gümüş kalemi elinde
 Saati var sol kolunda
 Kıyma felek kul oluyum
 Gencoğlu Sarız dilinde

Tavsır elden ele gezer
 Söylemişler değer nazar
 Tez gel Bekir beyim tez gel
 Talebeler kırgın gezer

Bekir Bey insanın hası
 Cümleyi yakar acısı
 O da duyar gelir m'ola
 İncesu'daki bacısı

Amana gönlüm amana
 Kaderim koydum zamana
 Kınaman beni komşular
 Gardaş yitirdim tamana

İclal ağlar Mehmet ağlar
 Yine dumanlandı dağlar
 Ben bu dertten ölücüyüm
 Kınaman beni obalar

Gazi muallim oluyor
Ellaam devir dönücü
Başmuallim öldü deyin
Kaynar'dan müdür enici

Yazın mezerin yaptırman
Üstün gelmesin geçi
Garınan garsambaç oluk
Alnındaki sarı saçı

Fakı ona çok yanıyor
Sanırsın ki öz gardaşı
Yüz tane muallim gelse
Bekir Bey alayın başı

Sabahınan zil çalındı
Talebeler düzülüyor
Gelmiyor ki Bekir beyim
Gelin gibi süzülüyor

Hazi deli gönlüm hazi
Ataşlara attın bizi
Zor değil mi Bekir beyim
Çıkar gider Çerkez kızı

Yaşa Bekir beyim yaşa
Ünü yetti dağa taşa
Bayrağı direğe çeker
Sanırsın ki Kemal Paşa (K50)

AN-97**Kızın Ağdı**

Kayseri'nin Sarız ilçesinde biri kız biri oğlan iki kardeş varmış. Anne ve babaları ölünce yetim kalırlar ve yakınlarının yanında büyürler. Oğlan daha büyük olduğu için belli bir yaşa geldiğinde evlendirilir. Kızın güzelliği de dillere destandır. Abisinin hanımı kızın güzelliğini çekemez ve her seferinde bir bahane bulup abisini kışkırtır. Bir gün adam avdan gelmiş, gölgeye oturmuş dinlenirken bacısı da pınara gitmiş. Kız, orada gönül verdiği delikanlıyla karşılaşmış ve bakışmışlar. Bunları gören yengesi hemen kocasına gidip onları uygunsuz bir şekilde gördüğünü anlatmış. Kocasını hemen avdan geldiği atına atlayıp pınara gitmiş. Delikanlıyı kovalamış; fakat yakalayamamış. Kıza yetmiş ve kılıçla kızın boynuna vurarak yarı canlı bırakmış. Kız ölmeden şu ağdı söylemiş:

Atı arkamdan ulaştı
Elim ayağım dolaştı
Kılıcınan vurdu gardaş
Kırk beliğim yere düştü

Sal ettiler getirdiler
Alnım güne yatırdılar
Emmiminen Kara Musa
Nöbet nöbet oturdular

Varmam pınarın başına
Gül yağı çalman kaşıma
Ganım gatlim helal olsun
Ceza vermen gardaşıma

Yeryüzünde hurma idim
Gökyüzünde durna idim
Gardaş beni çok severdi
Gözlerinde sürme idim

Gır at gelir feldir feldir
 Gardaş silahını doldur
 Bir şey demem babam oğlu
 Bul suçumu öyle öldür

Yüce dağın garı erisin
 Farısın gönlüm farısın
 İntizar edersen gardaş
 Ağzımda dilim çürüsün

Yüce dağın garı idim
 Ben anamın biri idim
 Zor oldu elin oğluna
 Sağ gözünün nuru idim (K50)

AN-98

Kabak Türküsü

Düziçi'ne bağlı Ellek köyünden bir adam kabak yemeğini çok severmiş. Bulunduğu yerde kabak tohumu bulamadığı için Mardin'den tohum getirtmiş. Adam bahçesine tohumları ekmiş, kabak büyümüş ve meyve vermeye başlamış. Köyde Mehilloğlu adında, inek besleyen biri varmış. Bir gün Mehilloğlu'nun ineği adamın tarlasına girip bahçeyi talan etmiş. Geriye sağlam bir tane kabak kalmış. Kabakların sahibi tarlayı bu halde görünce almış sazı eline ve şu türküyü söylemiş:

Tohumun aldım Mardin'den
 Öldüm kabağın elinden
 İnkâr etme Mehilloğlu
 Göçürürüm seni yurdundan

Hani kabağımın irisi
 Gitti canımın yarısı
 Kurban olam kabak sana
 Dalı saklamış birisi

Kabağımın dalı sarı
 Bak pişmesi ayrı ayrı
 Bir pişmesin yiyemedim
 Yaza çıkmam öllüm gayrı

Mıkdar Ali gel yanıma
 Bak şu kabağın haline
 Gâvurumuş Mehillioğlu
 Hiç bakmıyor malına

Mehillioğlu şöyle karşılık verir:

İneğim sen de noluksun
 Elin dilinden buluksun
 Kulak kesik kuyruk çümük
 Hendeğin içine doluksun

Azgın ineğin yarası
 Vallah bu tahra yarası
 Kulak kesik kuyruk çümük
 Kendi de öyle olası (K14)

AN-99

Deli Hebib'in Ağdı

Anavarza'da bir Ermeni nalbant varmış. Bu nalbant Eşki Veli adında birisinin yakın dostuymuş. Deli Hebib'in bu nalbandı öldüreceğini duyan Eşki Veli nalbandı öldürmek istememiş, eşkıya olan Deli Hebib'i Arap askerlerinin kumandanına söylemiş. Arap kumandan bir grup asker ve Eşki Veli'yi de yanlarına alarak Deli Hebib'in üzerine gitmişler. Deli Hebib o sırada Yahyalı'nın Güçüksu mevkiinde oturuyormuş. Birinci seferde Deli Hebib'i bulamayan askerler ikinci gelişlerinde Deli Hebib'i bulmuşlar ve teslim ol çağrısı yapmışlar. Deli Hebib mavzerini almış ve bir kayayı kendisine siper etmiş. İyi atıcı olan Deli Hebib uzun süre Arap askerleri ile çatışmış. Sonunda tüfeğinin iğnesi kırılan Deli Hebib geri kaçmaya çalışırken, Arap askerlerinin içindeki borazancı

Deli Hebib'i sırtından vurmuş. Sonra kellesini kesip götürmüşler. Bu olay üzerine Deli Hebib'e şu ağıt yakılmış:

Acımandan çıktı da Hebib'in göçü
Nedir efendim bu yiğidin suçu
Aldılar kellesini Ermeni'nin uçu
Saklayamadı Güçüksu'yun dağları

Bir yağlık aldım yarıya
Ucunu batırdım sarıya
Kır at bize yaramadı
Çekin eğeri doruya

Çuha şalvar bacağında
Aynalı martin kucağında
Böyle yiğit tüerermiymiş
Donsuzlunun ocağında

Kır at geldi de kapıda kişner
Yemi yemez yeri dişler
Karanfile kar yağmış
Hebib Ağamın göçü nerden işler

Peteristen kalkmadım
Dört yanına bakamadım
Kör olasın Eşki Veli
Vay canını yakamadım

Göge bulut ağdımola
Yere yağmur yağdım ola
Körolası Dekiş Ali
Sarı ineği sağdım ola

Nesini buldun nesini
 Hurmada buldum fesini
 Göğde melekler işitmiş
 Hebib Ağamın sesini

Peteristen kalktı
 Dört yanma baktı
 Kör olası borazan
 Atası çalmadan yaktı

Ün ettiler ün ettiler
 Güçüksu'ya şan ettiler
 Tahtacığm ak taşları
 Al kanları büvettiler **(K41)**

AN-100

Veli Efe'nin Ağıdı

Efe Halil, Gizzik Duran'ı yakalatmak için takip eder. Bunu duyan Gizzik Duran, Efe Halil'i öldürmeye karar verir. Efe Halil'in eniştesi olan Veli Efe, Halil'in davarlarına bakmaktadır. Gizzik Duran ve çetesi Efe Halil'in davarlarının yanına gelir, Veli bunları görünce eşkıya olduklarını anlar ve kaçır. Gizzik Duran kaçanın Efe Halil olduğunu sanarak Dağılgan mevkiinde Veli'yi kuluncundan vurur. Bunun üzerine şu ağıt söylenir:

Velim gelir uğur uğur
 Kara kekil geri kıvır
 Baktım düşman zor geliyor
 Velim davarını geri çevir

Adım adım arası var
 Kaşlarında karası var
 Veli beye kurşun değmiş
 Kuluncunda yarası var

Dağılgan'da koca ceviz
 Birini kırdım bir kabız
 Bana kimse dokunmasın
 Benim Velim burada yalnız

Dağılgan'ın da deresi
 Kan da kokuyor arası
 Velime de kurşun değmiş
 Kuluncunda çifte yarası

Velim'in kara kekili
 Gelir dökülü dökülü
 Dağdan geldi döktün mü cebin
 Cebi bedesten kokulu

Dağılgan'ın suyu akar
 Veli beyimin gözü bakar
 Velim de gelir mi diye
 Anası kapıya çıkar

Dağılgan'dan götürdüler
 Sal ağacına yatırdılar
 Avradının gönlü olmadı
 Öğlen üstü götürdüler (K41)

AN-101

Öksüz Yakup ile Gül Kınalı

Gaziantep ve Hatay arasında bir yerde Öksüz Yakup ve Gül Kınalı adında iki emmi çocuğu vardır. Yakup'un anası ve babası ölünce, dayısının yanında büyür. Evlenme çağına gelince birbirlerine âşık olurlar. Yakup dayısını dünürcü gönderir; fakat kızın ağabeyleri Gül Kınalı'yı vermezler. Aradan aylar geçedursun, Kınalı durumu komşuları Eşe dezzeye izah eder. Bir gün sonra Eşe dezze tuz istemek için Kınalı'nın evine gider. Kınalı, Eşe dezzeye; tuz, un, yağ, şeker, bulgur hediye verir. Kınalı, "emmimoğlu Yakup'a söyle, bu gece bir top kendir alsın, beni bacadan çıkarsın

kaçalım”, der. Eşe dezze durumu Yakup’a anlatır, ondan da birçok hediye alır. Yakup bir top kendirle Kınalı’nın evinin yanına gelir. Kendirin ucuna bir taş bağlar. Evin arkası dağa dayalıymış. Yakup kendiri aşağıya salındırır, ocağın başında bekleyen Kınalı kendiri beline bağlar, Yakup yuykarı çeker ve kaçarlar. Sabah olduğunda Kınalı’nın ağabeylerinin kaçtıklarından haberleri olur. Her yeri ararlar; fakat bulamazlar. Öğlen vakti Yakup ve Kınalı ormanlık bir yere gelirler. Kınalı, “emmioglu, ben çok acıktım, yürür halim kalmadı”, der. Yakup, “Kınalım sen şuraya oturup bekle, ben aşağı köye gidip ekmek getireyim”, diye cevap verir. Olacak ya, batı tarafa köyün birinin ağasının oğlu üç arkadaşı ile ava çıkar. Önde giden kılavuz Kınalı’yı görüp şaşırır. Atını çevirip, “beyim, beyim şu çalının içinde bir kız var”, der. Kızın yanına varırlar, Beyoğlu, bugün avda hiçbir şey vuramadık, bunu alın atın terkisine”, der. Kınalı ağlar, yalvarır, durumu anlatır; fakat bey oğlu dinlemez. Yakup geri döndüğünde Kınalı’yı bıraktığı yerde bulamaz. Ağlayarak ormanın batı yanına bakar ki aşağıdan bir atlı çerçi geliyor. Çerçi gelir selam verir, Yakup ağlar, selamı da almaz. Çerçi, “yavrum niye ağlarsın, selamımı bile almadın”, demesine rağmen Yakup seslenmez. Çerçi ısrar edince, “namus meselesi”, der. Çerçi, “oğlum bizim de namusumuz var, söyle de derman olalım”, der. Yakup durumu anlatınca Çerçi, az önce üç atlı ile karşılaştığını, atın birinin arkasında bir kız olduğunu söyler. Yakup sevinir, çerçi, Yakup’u atının terkisine alır, güneş batarken köye varırlar. Köyün içinde taştan bir pınar varmış. Çerçi, Yakup’un ve kızın adını öğrenir, Yakup’a, “sen bu pınarın başında bekle, ben gelene kadar buradan ayrılma, al sana ekmek ve üzüm”, der. Çerçi köyün içine girer. İki genç konuşurlarken, bir topal, “yahu arkadaşlar, beyin oğlu bir kız getirdi, düğün kurdu, hadi oraya gidelim”, der. Çerçi de Allah’tan arıyor, arkalarına düşer. O zamanlar çerçilik at ile yapılır, bir yere çerçi geldiğinde neyi varsa satılmış. Köydekiler çerçi geldiğini öğrenince sevinirler. Çerçinin atını ahıra bağlarlar. Ağanın odasında hoş sohbet başlar, yemekler yenir. Odanın üstündeki başka bir odada yaşlı kadınlar Kınalı’yı teselli etmeye çalışırlar. Aşağıda oturanların içinden biri, “hadi sıra türkü söyleyelim”, der. Sıra çerçi emmiye gelir. Çerçi, “ben misafirim, beni geçin”, der. “Olmaz” derler. Çerçi işi sağlama bağlamak için, “ben pek türkü bilmem, yalan yanlış söylersem bana kızmayın”, der. Aralarından bir, “yahu sen bizim misafirimizsin, anamıza sövseniz bile kızmayız”, der. Çerçi âşıkmiş da aynı zamanda. Âşıklar hiç boş söz söyler mi, amacı Kınalı’ya durumu haber vermekmiş. Çerçi emmi bir ah çeker, bakalım Kınalı’ya ne haber verir:

Yetti m'ola Şam elinin hurması
 Gitti m'ola ela gözün sürmesi
 Bağdat'ın Basra'nın telli turnası
 Yârin sana selam saldı Kınalı

Açtı m'ola Şam elinin gülleri
 Siyacından uzun olmuş dalları
 Ağlar ağlar da döner yolları
 Dostun sana selam saldı Kınalı

Kız durumu anlar. “Analar, bacılar ne olur susun, aşağıda âşıklar türkü söylüyorlar, dinleyelim”, der. Kadınlar da Kınalı'nın gönlünün olduğunu düşünüp susarlar. Çerçi emmi devam eder:

Haşlığın yoğusa haşlık vereyim
 Düşmanın çoğusa karşı durayım
 Ak kılıcı çekeyim hepsin kırayım
 Yakup sana selam saldı Kınalı

Âşık çerçim derde oldum şuvara
 Kulunun işini Mevlam onara
 Öksüz Yakup gelmiş bekler pınara
 Yârin sana selam saldı Kınalı

Türküden sonra millet dağılır. Çerçi elindeki sopayla tavana vurur. Kınalı aşağıya iner, çerçinin atına biner ve Yakup'un yanına varırlar. Yakup'u da alıp ordan kaçarlar. Çerçnin köyüne varırlar, çerçi düğün kurup onları evlendirir (**K53**)

AN-102

Kele Deze

Kadirli yöresinde 1930'lu yıllarda bir genç, teyzesinin kızına âşık olur. Köyün ileri gelenleri ile akrabalarını birkaç kez düğün gönderir; fakat teyzesi kızı bir türlü vermez. Genç, teyzesine gelir, diz çöker, yalvarır yakarır; fakat teyzesi kızı yine vermez. Bunun üzerine genç, teyzesine şu türküyle seslenir:

Kele dezze kele dezze
 Ben uzandım geze geze
 Üç kızının birisini
 Nolur bana versen dezze

Odunun yararım kışın
 Başlığın istersen peşin
 Dezzeciğim dünden düşün
 Beni kırma nolur dezze

Saçın gara gaşın gara
 Açtın kalbime bir yara
 Kurban olam dezzem sana
 Beni kırma hanım dezze

Yeter dur âşığı yorma
 Hançeri kalbime vurma
 Ben sevmişim ele verme
 Ali sana gurban dezze (K53)

AN-103

Ağca Ceren

Konargöçerlik zamanında kışı Hemite yakınlarında geçiren Karakeçili Yörükleri yazın da yaylara göçelermiş. Yine yılın birinde yayla zamanı gelir. Hemite dağı eteklerinde oturan bir Yörük, bir Yörük oğluna, “Tez atına bin, Anavarza’ya gir. Her sene yaylaya Geben’e gidiyorduk, bu sene de Toroslara, Obruk yaylasına çıkalım, varınca Memiş Emmine de selam söyle”, der. Oğlan yanına iki arkadaşını alır ve yola koyulur. Anavarza’ya vardıklarında çok iyi karşılanırlar, durumu anlatırlar, yerler içerler. Memiş Emminin çok güzel bir kızı varmış. Yörük oğlu kızın elinden kahve içer. Oğlanın akli başından gider, kıza âşık olur. O zaman âdet, misafir üç gün ağırlandırmış. Oğlan orada üç gün kalır, kalır ya dizlerinin bağı çözülür. Kız da oğlana âşık olur. Gel zaman git zaman Yörükler Toroslara, Obruk yaylasına çıkarlar. Birkaç gün geçer, oğlan kızı göremez, dayısı ile pınarın başına keklik avına giderler. Keklikleri kafesleriyle pınarın başına koyarlar. Yaban keklikleri geldiği sırada Ceren, yanında iki kız

arkadaşıyla pınardan su almaya gelir. Oğlan tam keklıklere ateş edeceği sırada, kızların geldiğini haber vermek için dayısı şu türküyü söyler:

Ağca Ceren ne gidersin pürene
Benden selam söylen dosta yarene
Kurban olam kaviil yere gelene
Dur yiğen üstüne Ceren geliyor

Ağca Ceren kayalıkta sekiyor
Ala göz üstüne sürme çekiyor
Nice yiğitlerin belin büküyor
Sar yiğen üstüne Ceren geliyor

Bahar gelmiş şu Obruk'un başına
Kurban olam kekliğine kuşuna
Ceren çıktı bal pınarın kaşına
Var yiğen üstüne Ceren geliyor

Ceren indi bal pınarın düzüne
Kul arifim haber verir sözüne
Sarıl yiğen sarıl Yörük kızına
Gör yiğen üstüne Ceren geliyor (K53)

AN-104

Hatçe Kızın Ağıdı

Eskiden Düziçi'nde gelin atla getirilirmiş. Aşiretlik, ağalık dönemidir. Yaylacılar yaz gelince yaylaya çıkarlar. Bu yayla zamanında Maraş'ın Aksu yaylasında Hatice adında güzel bir kız varmış. Oğlanın biri bu kıza âşık olur ve istetir. Kızı verirler, düğün dernek kurulur. Sağmen at ile gelini almaya gider. Aksu'nun köprüsüne gelirler, hava bozar ve birden gök gürler, gelinin üzerinde olduğu at korkar ve şaha kalkar. Gelin atın üzerinden savrulur ve Aksu'ya düşer, suya kapılıp gider. Oğlanın anası orada bu durum üzerine bir ağıt yakar:

Maraş'tan sağmen yürüdü
 Aksu'ya geldi oturdu
 Ne vefasız yalan dünya
 Hatçe kızı sel götürdü

Çıkmış geziyor çardağı
 Elinde gümüş bardağı
 Varın söyleyin güveyine
 Beklemesin boş gerdeği

Sağmen gelir toza toza
 Ben görmedim böyle kaza
 Ne vefasız yalan dünya
 Nasıl kıydım Hatçe kıza (K55)

6.4. Kişilerin Söyledikleri Hikâyeli Türküler

K-1

Durdu'nun Ağdı

Havaların sıcak olması nedeni ile Durdu ismindeki genç serinlemek için Hemite köyünün kenarından akan Ceyhan nehrine girer. Yüzme bilmeyen Durdu çevringece (girdap) düşer ve boğulur. Akşam eve dönmeyen Durdu ailesini telaşa düşürür ve aile fertleri Durdu'yu aramaya çıkarlar. Ceyhan ırmağı kenarında Durdu'nun elbiselerini bulurlar. Bütün köy halkı toplanır Durdu'yu aramaya başlarlar. Irmakla yaşamaya alışık Hemite köylüleri cesedi bulmak için ırmak kenarını takip ederler. Irmak kıyısındaki bir diğer köy olan Endel (Koçyurdu) köyünde Durdu'nun cesedini bulurlar. Ana ve gelin Durdu'nun ırmakta boğulmuş cesedi başında şu ağdı söylerler:

K-1/1

Aldı Gelin

Hemi okudum hemi yazdım
 Yalan dünya senden bezdim
 Senin için sürmeli eşim
 Mahacirin salağın gezdim

Kapıya konak yaptırmış
 Görenler yerinsin diye
 Büyük gelin beddua etmiş
 Durdu oğlan ölsün diye

Pırtıyı pırtıya katak
 Götürek pazarda satak
 Sen anası ben karısı
 Gidek de mezarda yatak

Ne enişin dibindeyim
 Ne yokuşun başındayım
 Bana dulluk yakışır mı
 Daha on beş yaşındayım

Durdu'nun eşini acı ve figan içinde dinleyen anası dayanamaz ve kendisi de ağıt yakmaya başlar:

K-1/2

Aldı Anası

Dezzeleri çifte ağlar
 Gelin ciğerimi dağlar
 Durdu'm askere gidici
 Yol verin de getsin dağlar

Durdum gelir ığır ığır
 Kara kekili gıvır gıvır
 Eğer bana küskün isen
 Ağayın evine buyur

Ortalık yandı tutuşur
 Evimde baykuş ötüşür
 Gece oldu evine dön
 Ağalar seni bekleşir

Anadan bu ağıdı dinleyen gelin dayanamaz ve tekrar alır.

K-1/3

Aldı Gelin

Üç aylık için mi aldın
Ben burada nediciyim
Beni burada eylemeyin
Ben köyüme gediciyim

Felek kara yazı yazmış
Ezrail Durdu'ma gızmış
Su değilmiş maksadı
Durdum köyleri mi gezmiş

Sensiz gidemem elime
Susmak gelmiyor dilime
Beni koyup nere giden
Durdu'm baksana halime

Hemiteli köze döndü
Yaz gidiyor güze döndü
Sen neyine yanıyordun
Bak benim yüreğim yandı (K1)

K-2

Ali'nin Ağıdı

Osmaniye'nin Hemite köyünde 1920 yılında Ali isminde bir delikanlı sevdiği kızı almak için tam üç yıl uğraşır, mücadele verir. Sevdiğine kavuşmak için her türlü eziyete katlanan Ali nihayetinde düğün hazırlıklarını tamamlar ve düğün kurulur. Başlarına gelecekleri bilmeyen Ali'nin nişanlısı Güldeste kız da hazırlıklarını tamamlar. Düğün başlar, üç gün, üç gece yenilir, içilir her iş biter. Akşam nikâh kıyılır, güvey gerdeğe konulur. Ali, Güldeste kızın odasına girer girmez heyecanlanır, kalbi heyecana dayanamaz, olan olur Ali kalp krizi geçirerek ölür. Ali'nin ardından gelin Güldeste bakalım neler söyler:

Davulcular dağdan aştı
 Ddkler yola düştü
 Gece oldu vakit geçti
 Uyan Ali'm sabah oldu

Davulcular dama doldu
 Dam başıma zindan oldu
 Anan baban benden bildi
 Uyan Ali'm sabah oldu

Evimizin n kavak
 Dalı düşer ufak ufak
 Sanki ben de gelin mi oldum
 Alnım kekil yüzüm duvak

Az giderim uz giderim
 Yayla yolu düz giderim
 Ben de sizin elinize
 Gelin geldim kız giderim

Anşa ana Anşa ana
 Kurban olurum ben sana
 Ali oğlan uyanmıyor
 Bana da bulman bahane

Kapıyı açıp da girdi
 İki dakika ancak durdu
 Kurban olurum Ali'me
 Elime bir lira verdi

Lirası hatıra olsun
 Verin bana saklayıcıım
 Bir lokma ekmek yemedim
  gün oldu daha acım

Yandım bacılarım yandım
 Ali'mi alın getirin
 Eğer Ali'm gelmem derse
 Benim işimi bitirin **(K1)**

K-3

Elif Gelin'in Ağdı

1963 yılında Osmaniye'nin Hemite köyünde, köylünün biri eve geldiğinde evde gelini ile hanımını bulamayınca sinirlenir. Sağa sola haber salar, en sonunda haberi alan kaynana ile gelin eve gelirler. Olaya çok sinirlenen kayınbaba, hanımı ile gelinini ahıra hapseder. Ahırda kalan gelin Elife Solak kayınbabasına şunları söyler:

Eşşeğinen hapis oldum
 Geldim geleli böyleyim
 Gün görüp muraz almadım
 Bacım ben sizden heyleyim

Çalışırım çalışırım
 Kele yok mu benim hakkım
 Ölmez canım sağ olursa
 Halil'e dikdiririm takım

Gadanı alayım solak
 Küstü isen geri alak
 Eğer batıl istiyorsan
 Ala ineği sana vererek

Minderi iki bükmüşler
 Oturtmuyorlar kıyısına
 Gadanı alayım guzum
 Böyle gidesin boyuna

Kütlü satılmaya gitti
 Bana gelici kundura
 Kurban olam gayınbaba
 Elime aldım damdıra

Üstüme örteyim yorgan
 Yatsın benim tel görümüm
 Bura size göre değil
 El kapısı var görümüm

Hapba dezzem gerek oldu
 Şu yolları yırak oldu
 Çabuk yetiş babam kızı
 Hamurum yoğrulu kaldı (K1)

K-4

İnce Hacı'nın Ağıdı

İnce Hacı, Sarız ilçesinde büyük baş hayvan tüccarıdır. Günün birinde Ceyhan ilçesinin İnceyar köyüne sığır almaya geldiğinde, İnceyar köyünden Halil ağanın kızı Zühre'yi görür ve âşık olur. İnce Hacı aynı zamanda kendi yöresinden bir kızla da nişanlıdır. İnce Hacı Zühre'nin babasının yaylaya çıktığı bir zamanda tebdili kıyafet olur ve Zühre'nin babasına gider. “Halil ağam ben fakir birisiyim senin hayvanlarına çoban durmak istiyorum”, der. Halil ağa da İnce Hacı'yı hayvanlarına çoban tutar. İnce Hacı tebdili kıyafet olurken atını da birine bakması için emanet eder. Adama da biraz para verir.

İnce Hacı bir gün fırsatını bulup çeşme başında Zühre'ye, “Zühre aslında ben çoban falan değilim”, der. Zühre, “ya sen nesen”, deyince İnce Hacı da, “Zühre ben sana aşığım”, der. Kız da İnce Hacı'ya gönül verir ve anlaşırlar. Daha sonra da İnce Hacı Zühre'yi alır kaçıır. Atını bakması için verdiği adam da Zühre'yi görünce gönül düşürür ve Zühre'yi İnce Hacı'ya yar etmemek için de fırsat kollar. Kızın babası Halil ağa, “ulan kızımı kim bulursa Zühre'yi ona vereceğim”, der. Bunu duyan o besici adam hemen İnce Hacı'ya giderek der ki, “Hacı, Halil ağa seni arattırıyor, sana silah lazım olur belki”, diye kendi silahının da iğnesini kırar ve İnce Hacı'ya verir. Halil ağanın adamları bir gün ararlarken Ceyhan'ın Tartlı (Irmaklı) köyünün yakınında İnce Hacı ve

Zühre'yi çevirirler. İnce Hacı atına atlar ve ağanın otuz atlısına karşı savaşmak için harekete geçer. Halil ağanın adamları hücum edince İnce Hacı silahını çeker ateş etmek ister ama, silah çalışmaz. Bakıcının hile yaptığını anlar ama ne yapsın iş işten geçmiştir. İnce Hacı'nın belinde kılıcı varmış, o kılıcı çeker önce kendisine hile yapan bakıcıya kılıcı sallar, daha sonra Hacı ölür.

Bu durumu gören Zühre de ata binip kaçmak ister ama Halil ağanın adamları Zühre'nin bindiği atı vururlar. Zühre'yi yakalayıp Halil ağaya getirirler. Ağa Zühre'yi ayrı bir eve ayırır ve hiç de sahip çıkmaz. Zühre uzun bir zaman yoksulluk içinde perişan bir hayat yaşar.

Zühre kaçtığında İnce Hacı'dan hamile kalır, bir çocuğu olur. Bir gün İnce Hacı'nın akrabalarından yedi kişi Zühre'nin babasının evini basar ve Zühre'yi kaçırıp Avşar ellerine götürürler. Zühre'yi, İnce Hacı'nın kardeşi Uruşan beyle evlendirirler. Yedi kişi Zühre'yi kaçırdıkları için, Zühre, “beni önce İnce Hacı'nın mezarına götürün, ondan sonra Avşar'a gidelim”, der. Zühre'yi İnce Hacı'nın mezarına götürürler. Zühre İnce Hacı'nın mezarı başında şu hüznü dolu ağıdı söyler.

Kıyık ince Hacım kıyık
Ağ dudakta sümbül bıyık
Hacım ora varmadı mı
Tatarlı'da koca hüyük

İşte geldim mezarına
Ağlıyorum üzerine
Emmilerin düğün kurmuş
Adana'nın pazarına

Önüm leçe ardım leçe
Gül deşirdim seçe seçe
Ardından düşman geliyor
Kaç ha İnce Hacım kaç ha

Leçede de çevirdiler
 Hacı diye çağrdılar
 Hiç mi akrabın yoğ idi
 Kurşununan kavurdular

Yürün Tatarlı uşığı
 Kuşanın gayret kuşığı
 Benim arkam çok diyordun
 Hani emmiyin uşığı

Tatarlı'nın söğütleri
 Top top olup bitti m'ola
 Avın almış İnce Hacım
 Muradına yetti m'ola

Hacım yatar hecin gibi
 Kara bıyık sicim gibi
 Ben ağlarım başucunda
 Gözyaşlarım sicim gibi

Şu karşıki yüce dağlar
 Suyu üstümüze çağlar
 Bu meyitin başucunda
 Gelin değil bir kız ağlar

Aman Uruşan Uruşan
 Deli olur bu derde düşen
 Yetiş tez kayınım yetiş
 Hacımın hali perişan

Hacım çarşıda sallanır
 Atı nalbantta nallanır
 Bir kurşunla adam mı ölür
 İnsan beylerden arlanır

Zühre'yn gözü sürmeli
 Hacıma öğüt vermeli
 Yangın Hacımın yüreği
 Binboğa'dan kar vermeli

Zühre'ye âşık diyorlar
 Cahana taşık diyorlar
 Hacımın kara kekili
 Kana bulaşık diyorlar

Ne enişin dibindeyim
 Ne yokuşun başındayım
 Bana dulluk yakışır mı
 Daha on beş yaşındayım

İpekten de işlik giymiş
 Bedeni ne dar geliyor
 Benim için öldürdüler
 Namusuma ar geliyor

Düşman gelir katar katar
 Hacım kolun bir hoş atar
 Altı patlar topu dönse
 Hacım bir orduya yeter

Usandım candan usandım
 Ağırımış düşman gözü
 Topuğumdan kurşun değdi
 Görmesin Hacımın gözü

Üzüm kara üzüm kara
 Salkımları düzüm kara
 Bana düşman kızıl derler
 El âleme yüzüm kara

Çıktı dereden buruna
 Beni de aldı terkiye
 Uruşan'a el ediyor
 Ulaşın diye bakiye

Belinde hama kuşağı
 Şuna canın kaynamaz mı
 Nerde bir düğün görürse
 İnce Hacım oynamaz mı

Alev alev yanıyorum
 Başucunda dönüyorum
 Karşımdan bir atlı çıksa
 Hacım gelir sanıyorum

Baldan daha tatlı gelir
 Dili şeker topağında
 Uzun boylu İnce Hacım
 Kolları diz kapağında

Gara şalvar bacağında
 Altı patlar kucağında
 Gavga ediyor kul olduğum
 Tatarlı'nın bucağında (K2)

K-5

Ağ Elif'in Ağdı

Elif adında çok güzel bir kız gönlünü köyünde bir delikanlıya kaptırır. Aylarca buluşup anlaşırlar. Delikanlı askerliğini tamamladıktan sonrada evlenmeye karar verirler. Elif güzel ve beyaz tenli olduğundan anası ona “Ağ Elif'im” diye seslenir. Elif'in sevdiği delikanlı vakit gelir askere gider. Aradan aylar geçer, delikanlı Elif'siz, Elif sevdiğinden ayrı aylar yıl olur. Ortalıkta dolaşan muzurlar Ağ Elif'i rahat bırakmazlar. Başka bir köyden oğluna kız bakan bir kadın Elif'in güzelliğini duyar ve ona görücü gelir ve beğenir. Komşu köyün kadını Elif'i oğluna istemeye karar verir.

Köyün muzuru da Elif'in sevdiği olduğunu ve askerde olduğunu bildiği halde bunu görücü gelen kadına söylemez, tam aksine Elif'in çok güzel ve hamarat bir kız olduğunu takıntısının da olmadığını söyler.

Aradan geçen zamanda Elif'in tüm direnmelerine, itirazlarına rağmen komşu köyden birisi ile evlendirilmesine karar verilir. Elif'in düğünü kurulur. Sevdiği de askerlik görevini tamamlamış köyüne döner. Elif'in anası kızını verdikten sonra kızının bir başkasını sevdiğini öğrenir ama iş işten geçmiştir.

Delikanlı köyüne gelir ki davullar çalınıyor, köyde şenlik var. Sorar öğrenir ama keşke öğrenmez olsaydı. Ağ Elif'im diye sevdiği, adına türküler yaktığı sevdiği kızı başkasına vermişler, düğün de onun düğünü. Ne yapacağını bilemeyen delikanlı, “bari gidip kına gecesinde onu son bir kez göreyim”, der ve Elif'in kınasına gitmeye karar verir.

Sevdiğinin askeriliğini yaparak köye döndüğünü öğrenen Elif kına gecesi sevdiğinden bir umutla çare bekler. Kınacılar gelir kına yakılır, herkes evine gider. Elif de yatmak için odasına çekilir. Ama uyku nerde gözler nerde. Sevdiğinden de haber çıkmayınca üzerinde kına elbisesi, elinde kına yıkanmadan kendini asar, canına kıyar.

Sabah gün kuşluk olmasına rağmen Elif odasından çıkmaz. Anası şüpelenir, “yoksa kaçtı mı gâvurun kızı” diye kapıdan seslenir ama cevap yok. Kapıyı kırıp açarlar ki Elif'in cansız bedeni evin tavanında sallanıyor. Acı haber tez duyulur derler, hemen köyün haberi olur. Sevdiği de gelir Elif'in başına, kızının başını dizinin üstüne alan ana, kızına şu ağıdı yakar:

Bulut buludun üstüne
Yağmur buludun üstüne
Yağma yağmur gurban olam
Ağ Elif'im üstüne

Gelin kızlar gelin kızlar
Açık kapı girin kızlar
Bugün Elif'in kınası
Kınasını yakın kızlar

El eyledi el eyledi
 Elif bizi deleyledi
 Her gün gelmeyen kızlar
 Bugün bizi yol eyledi.

Gelin kızlar gelin kızlar
 Açık kapı girin kızlar
 Benim dostum ölmüş derler
 Kefenini sarın kızlar (K3)

K-6

Halil'in Ağdı

Pınarbaşı ilçesinin Alagazi köyünden Halil Deliktaş adında bir genç Çukurova'ya, Kozan ilçesinin bir köyüne çalışmak için yola düşer. Kozan'a ve oradan da köye gider. Alagazi köyü de öbür köyler gibi Avşar'dır. Avşar elinde o zamanlar geçim darlığı olduğu içinde güz mevsimi geldiğinde Pınarbaşı ve Sarız'ın köyleri Çukurova köylerine ailecek veya tek başlarına gelir yaza kadar çalışır, yazın da göçer tekrar köylerine gider, oradaki işlerini yaparak geçimlerini sağlarlardı. İşte Halil de bunlardan biri.

Halil o sıralar aynı köyden bir kıza da nişanlı imiş. Çukurova'dan dönüşte de düğünü yapılacaktır. Daha önce aynı köyden Aziz isminde birisinin Ali adında bir oğlu gitmiş de gelmemiş ve o kadar aramışlar ama ne ölüsü, ne de dirisinden bir haber alınmış. O zamanlar Çukurova'da bir öldürücü salgın hastalık var. Halil de o salgın hastalığa yakalanır. Halil'in büyük kardeşi Abdurrahman'ı haber ederler.

Abdurrahman Kozan'a gider, Halil'i doktora götürür ama kurtaramaz. Memlekete de, "Halil'i aldım geliyoruz" diye haber salar. Halil'in amcası ve kardeşleri Osman ve Hasan, Halil'e bir sürpriz olsun diye onun geleceği güne de bayrak kaldırıp Halil'in düğününü başlatırlar. Davullar çalınmaya başlar. Halayın başında da kardeşleri Osman ile Hasan da sevinçle oynamaya başlarlar.

Düğün çalınırken bir de ne görsünler, Abdurrahman, Halil'in cenazesini köye getiriyor. Düğün durdurulur, Alagazi'de feryat figan kopar. Akrabaları olan Ali Tutar adında ağıt yakmasını bilen bir Avşar da Halil için şu ağıdı yakar:

Düğün kurup oturdular
 Ocağımı batırdılar
 Çukurova'dan Halil'in
 Ölüsünü getirdiler

Noldu koca Kozan noldu
 Avşarların gülü soldu
 Sağmene bir figan düştü
 Bayrağı dikili kaldı

Emmisi bayrak kaldırmış
 Telgrafi dinlemeden
 Varsın gelini getirsin
 Hasan, Osman oynamadan

Azizlerin canı yokmu
 Bulamamış Ali'sini
 Ben bir yiğitlik yaptım da
 Aldım geldim ölüsünü

Abdurrahman gardaşını
 Alıp götürmüş Kozan'a
 Doktor iyi olur demiş
 Ben inanmam bu sözüne

Alagazi yerin dere
 Çukurova nerden nere
 Büyük gardaşı Kel Duran
 Duyunca yıkılmış yere

Dayanmamış nişanlısı
 Feleğe eylemiş kahır
 Ben gayrı yaşamam diye
 Ölmek için içmiş zehir (K2)

K-7**Omar Oğlan'ın Ağıdı**

1960'lı yıllarda Omar oğlan babasıyla Çukurova'da çalışırken ince hastalığa yakalanır ve ölür. Hatçe kızla nişanlı olan Omar oğlanın mezarını Çukurova'da bırakan babası Toros dağlarında bulunan Kuruçay Beldesi'ne varınca oğlunun elbiseleri elinde efkâra gelir ve şu ağıdı yakar:

Kuruçay'ın seli söker
O da boz bulanık akar
Orda kalma Omar oğlum
Gözlerine mucuk okar

şuvara oldum şuvara
İemezdim içtim cuvara
Omar oğlum can verirken
Sırtını vermiş duvara

Bizim yayla tablak tablak
Kaş gara da yüzler ablak
Ben öpmeye kıyamazdım
Gönendi mi gara toprak

Obruk'tan Dede belinden
Bir kan aldıldım kolumdan
Gardaşlarım olsaydı
Onlar tutardı salımdan

Yoruldu yola oturdum
Felek vurdu ben götürdüm
İşte işlik işte yelek
Hatçe hediye getirdim (K4)

K-8**Elif Kız'ın Ağdı**

Elif, Niğde Üniversitesi Matematik bölümünde öğretim görevlisidir. Aynı zamanda da üniversiteler arasında düzenlenen matematik yarışmasında birinci olan bir Avşar kızıdır. 2004 yılında bilinmeyen bir sebepten dolayı intihar eder. Elif kızın ölüm haberi üzerine baba Cumali Soysal şu ağdı yakar:

Niğde Bor'un yazıları

Yüreğimin sızıları

Anam diye ağlaşıyor

Elif'im in kuzuları

İlimler tahsil eyledin

Neyledin böyle neyledin

Sen seni dara çekerken

Elif'im neler söyledin

Hanı geçen günler hanı

Unutmak kolay mı bunu

Elif'im ilim hanımı

Uzman hesap şampiyonu

Baban tülbindini çözer

Ağlar vurunu vurunu

Elif'im anamın adı

Cıcık bibimin torunu

Gökçen'in yedi yaşında

Umay'ın gezer peşinde

Öksüz yetim yavrularım

Ayrılık varmış başında

Cumali'm söylesin ağıt
 Elif kızım salkım söğüt
 Dertlerimi hesap etsen
 Yeter mi ola kalem kâğıt (K4)

K-9

Süslü Hasan'ın Ağdı

Abdallar genellikle Yukarı Çukurova'da yaşarlar. Yazın ise Torosların yükseklerinde bulunan yaylalara çıkarlar. Abdalların meşhurlarından Süslü Hasan çadırda ölür. Süslü Hasan ölünce hanımları olan Fıskıllı Anşa ve Topuz Eşe karşılıklı oturur Süslü Hasan'ın soykalarını ellerine alarak şu ağdı yakarlar:

Aldı Fıskıllı Anşa:

Kele Eşe kele Eşe
 Süslü Hasan ölmüş taman
 Davuluyunan zurnası
 Hep asılı kalmış taman

Aldı Topuz Eşe:

Öldü ise uğur ola
 Varsın getsin güle güle
 Genç ömrünü heder etti
 Boz gasnağı çala çala

Aldı Fıskıllı Anşa:

Hasan edem zurna çalar
 Soluk yetmez soluğuna
 Ezriyel girmiş diyorlar
 Düdüğünün deliğine

Aldı Topuz Eşe:

Melekler türbe yapsın
 Cennet alanın katına
 Eşim hacetsiz getmesin
 Davul asın tabutuna

Aldı Fıskıllı Anşa:

Ağca sazlık biçim ister
 Koygun yayla göçüm ister
 Ne yatıyon Süslü Hasan
 Dokuz çocuk geçim ister

Aldı Topuz Eşe:

Güneş doğmazsa doğmasın
 Ona da etmem mudara
 Kabir karanlık diyorlar
 Yakar da korum idara (K4)

K-10**Kardeşlerin Ağdı**

Kayseri'nin Sarız ilçesinin Büyük Söbeçimen köyünde Mehmet isminde birisi yaşarmış. Mehmet, Kafkas harbinden sağ selamet gelmiş, evlenmiş ve Şerife, Hamet, Selver adlarında iki kız bir de erkek çocukları olmuş. Kafkas savaşlarına gittiği için de Mehmet'e "Kafkas Mehmet" lakabı takılmış. Kafkas Mehmet'in çocukları büyümeden hanımı ölmüş, üç çocuğuna hem analık hem de babalık yapmış.

Aradan çok bir zaman geçmeden hanımının ardından Kafkas Mehmet de ölür. Babalarının ölümünden sonra da büyük kızı Şerife kardeşlerine hem analık hem de babalık eder. Şerife kardeşlerini ala toraşan ettikten sonra komşu köy olan Topaktaş'a gelin olur, evlenir. Evlendikten sonra Şerife gelinin bir yıl sonunda bir kızı dünyaya gelir ve bebeğin adını "Refika" koyarlar. Kafkas Mehmet'in oğlu Hamet ablası Şerife'nin evlenmesinden sonra askerlik çağına gelir. Hamet askere gitmeden kardeşi Selver'i evlendirmek ister çünkü onu emanet edebileceği kimseleri yoktur.

Köylerinden birisi Selver kızı ister, Hamet de kardeşini isteyen delikanlıya verir, düğün hazırlıkları yapılmaya başlanır, gün kesilir. Hamet Topaktaş köyünde oturan

ablası Şerife gelini almak için ablasına gider. Ablası Şerife'yi ve yeğeni Refika'yı da alarak yola çıktılar. Mevsim kıştı, yolda üşümek için kalın kıyafetler giyerler, sarılırlar, sarmalanırlar ve yola koyulurlar.

Çömbekir deresine yaklaştıklarında hava bozmaya başlar. Hamet ablasına ve yeğenine, “biraz acele edin, hızlı yürüyün”, der. Hava biraz daha bozar, Çömbekir deresinin yokuşunu çıkmadan kar, tipi şeklinde yağmaya başlar. Tipi öyle şiddetli bastırır ki birbirlerini göremez olurlar. Önce yeğeni Refika, ardından da ablası Şerife gelini kaybeden Hamet onları ararken kendi de kaybolur.

Sabah olduğunda Büyük Söbeçimen köyünden Topaktaş köyüne acı haber gider. Kafkas Mehmet'in yetimleri, gün görmemiş çocukları ve torunu kaybolmuş acı haber her tarafı kaplamıştır. Köylüler toplanırlar nerede kaybolabileceklerini tahmin ederler. Çömbekir deresinde kaybolabileceklerini düşünürler. Çömbekir yokuşunda üçünün de cesetlerini bulurlar. Alıp köye getirirler, yuyup yıkarlar, cenazeler kılınır, el üstünde mezara götürürler. Geride kalan ve düğünü kurulmak üzere olan kardeşleri Selver kız mezarın yanına oturur ve şu acı ağıdı yakar:

Nettim hey Allah'im nettim

Bal diyerek ağı yuttum

Benim gibi olmuş var mı

Bacıyı gardaştan ettim

Bu hal bana oldu ayan

Yola düşmüşler yayan

Öksüz kız gelin mi olur

Uyan aşam Hamet uyan

Dertlerimiz dizi dizi

Tipide yitirmiş izi

Hamet'im tipide kalmış

Hemi bacı hemi kuzu

Nenni körpe kuzu nenni
 Parmağının ucu kanlı
 Bacım murat aldı ama
 Daha Hamet delikanlı

Gadanı alıyım bibi
 Hamet'im geldi mi size
 Açtım baktım mezarını
 Kurtlar düşmüş ela göze

Kara belik ışıl ışıl
 Şerife'm soğukta üşür
 Öksüz kız gelin mi olur
 Aklını başına deşir (K2)

K-11

Hasan Ali'nin Ağdı

Kayseri'nin Sarız ilçesinin Söbeçimen köyünde iki kardeş yaşar. Büyüğünün adı Küçük Ali, küçüğünün adı da Mustafadır. Küçük Ali'nin bir oğlu olur. Babasının adı ile kendi adını verir. Çocuğa “Hasan Ali” derler. Kardeşi Mustafa'nın da üç sene sonra bir kızı olur, ona da analarının adını yani Elif adını koyarlar.

İki amca çocuğu olan Hasan Ali ile Elif bir arada büyürler. Hasan Ali Elif'i, Elif de Hasan Ali'yi sever, ta ki Hasan Ali yirmi Elif de on yedisine gelene kadar. O sene yaz gelmiş, çayır biçilmiş, yonca biçilmiş, burçak yolunmuş, ekinler biçilip desteler harman yerine taşınmış, harmanlar döğenle döğülüyorken Elif amcasıgilin harmanına gelirmiş. Elif, Hasan Ali'nin işine yardım eder, ara sıra da geleceklerini konuşurlar. Elif, Hasan Ali'ye “emmioğlu bu sene beni babamdan istesen de bu yaz düğünümüz olsa derim”, dedi. Hasan Ali “olur emmim kızı”, der.

Elif, Hasan Ali'nin yanından ayrılır ve kendi harmanlarına gider. Hasan Ali bu olayı anasına açar, anası da olanları kocası Küçük Ali'ye anlatır. Akşam Küçük Ali hanımını da yanına aldı kardeşinin kızı Elif'i oğlu Hasan Ali'ye istemeye gider. Küçük Ali kardeşinden kızını ister, kardeşi de hiç itiraz etmeden kızını yeğenine verir, tatlısı yenir. Köye güzün düğün olacağını haber verirler. Güz gelir yıllık bulgur kaynatılır, gündüz kadınlar sergiyi beklerler. Gece de “ulan Hasan Ali sen Elif'le bekle”, derler.

Onlar da kabul ederler ve beklemeye başlarlar. Sabaha karşı Hasan Ali, Elif'e "bana bir şeyler oluyor", der. Soğuk, soğuk terlemeye başlar. Sabah güneşi doğarken de Hasan Ali, nişanlısı ve amcasının kızı Elif'in dizinde hayata gözlerini kapar. Köylü toplanır, Hasan Ali'yi mezara Elif gelinin evinden kaldırır. İşte o Elif gelin, amcasının oğlu olan nişanlısı Hasan Ali'nin ardından şu acı ağıdı yakar:

K-11/1

Aman emmim oğlu aman
Erciyes'i duttu duman
Bana nişanlın diyorlar
Benim emmim oğlu taman

Damarımda iliğimi
Tüketirim soluğumu
Senin için emmimoğlu
Ak ördürüm beliğimi

Gadanı alırım hoca
Dediğini ben tutmadım
Emmim oğlu dalgın yatar
Eline kına yakmadım

Emmim oğlu dalgın yatar
Kolunu boynuma atar
Dizimde can verirken
Eliyle elimi tutar

Gadanı alırım gız bibi
Mezarını gördünüz mü
Ergenin bayrağı kalktı
Okuntusun aldınız mı

Şu cekette şu fistan
 Birbirine kavuşturun
 Gelini ata bindirin
 Mezar öte savuşturun

Elif gelinin feryat figanına dayanamayan Hasan Ali'nin anası şöyle söyler:

K-11/2
 Ecel kapımı tez çaldı
 İşler yarı başlı kaldı
 Ergen oğlum Hasan Ali'm
 Nişanlın ellere kaldı

Damın direği yıkıldı
 Taşı toprağı söküldü
 Tez gel aslan oğlum tez gel
 Babayın beli büküldü

Düğün aşısı yiyemedi
 Damatlığın giyemedi
 Oğlum bizlerden gizlemiş
 Ben hastayım diyemedi

Üzerine çiçek ekin
 Yekin benim oğlum yekin
 Düğünü mahşerde olsun
 Mezarına bayrak dakin

Mezarına gelem bazı
 Hasan Ali'm çeker nazı
 Kime bıraktın gidiyon
 Nişanlın emmiyin kızı (K2)

K-12

Solak Eşkîya'nın Ağdı

Cumhuriyetin ilk yıllarında Aziziye yöresinde “Solak Eşkîya” adında bir ünlü eşkıya yaşar. Solak Eşkîya başkalarının düşmanlarını öldürerek para alır ve eşkıyalık yapar. Çevre insanı düşmanından değil de daha çok Solak Eşkîya'dan korkar. Ahali Solak Eşkîya'dan korkusundan onu jandarmaya şikâyet bile edemez, böylece Solak Eşkîya da istediği gibi işini yapar. Solak Eşkîya işte böyle ünlenir.

Bir gün çevre köylerden birinde Solak Eşkîya'nın sevip de gençliğinde alamadığı Eşe kadının kocası ölür. Solak Eşkîya bu durumu bahane ederek Eşe kadına başsağılığına gider. Eşe'nin evine kimsenin olmadığı bir zamanda varır. Eşe'ye başsağılığı diledikten sonra, “Eşe sen bilirsin ki ben seni kız iken seviyordum, seni bana vermediler, şimdi ise kocan da öldü, seni ben alacağım”, der. Eşe de, “Solak senin zaten iki karın var, ben sana varmam”, der. Solak bunun üzerine Eşe'ye saldırıp onu yakalar. Eşe kurtuluş olmadığını anlayınca bir bahane ile “Solak'ım hele dur, ne biliyorsun ki benim de seni hâlâ sevmediğimi, ben seni denedim, baktım ki gerçekten seviyorsun. Öyleyse şimdi seninle evlenirsem el bizi kınar, daha kocasının kırkı dolmadan kocaya kaçtı derler. On gün sonra kırkı dolacak, o gece mezarlığa gel, ben de varırım. Sen beni o zaman kaçır”, der ve anlaşılır. Solak Eşkîya tekrar dağlara gider.

Bir gün sonra Eşe kadın köylülerle birlikte Aziziye'ye gider, şalvarlık entarilik aldıktan sonra yanındaki köylülere, “ben falan mahalledeki akrabalarım varıp geleyim, beni bekleyin”, der. Kimse şüphelenmesin diye uydurduğu yalandan sonra doğruca karakola gider ve jandarmaya olup biteni bir bir anlatır. Solak'ı arayan jandarma Eşe'ye, “sen git, biz geliriz”, derler. O günden sonra Aziziye jandarması buluşma noktası olan mezarlıkta pusu kurar.

Gece geç vakit Solak Eşkîya mezarlığa gelir. Atın üzerinden, “Eşe, Eşe”, diye bağırır. Jandarma, “dur Solak, etrafın çevrildi, kaçma teslim ol”, derler. Solak teslim olmaz, birkaç el de ateş eder. Solak kaçmaya hazırlanırken jandarma da ateşe başlar. Jandarma ateşiyle Solak Eşkîya'nın attan düştüğü görülür. Fakat sabaha kadar Solak'ın üstüne kimse varamaz. Tekrar jandarma takviyesi gelir, sabah bakarlar ki Solak Eşkîya gerçekten ölmüş.

Solak'ın ölüsünü üç gün Aziziye'de teşhir ederler. Tabi ki Solak'ın o şekilde ölmesine üzülen akrabaları da vardır. Kız kardeşi Solak için şu ağdı yakar:

Ünnü Solak gardaş ünnü
 Olmadı bir iyi günü
 Mezarlıkta öldürmüşler
 Gardaş yatar ala ganlı

Mezarın içine düşmüş
 Otlar yolmuş tutam tutam
 Seni vuran bir jandarma
 Utan babam oğlu utan

Düştüm gam ile tasaya
 Bak yatırmışlar masaya
 Eşe yalan söyleyerek
 Seni düşürmüş pusuya

Dolama mı dolamadım
 Sana kurban olamadım
 Gardaş habar salıcıydım
 Heç bir kimse bulamadım

Getti Solak gardaş getti
 Düneğinde baykuş öttü
 İki avrat on çocuğu
 Kimlere emanet etti

Mor kefiye sallar elim
 Duyunca kırıldı belim
 Nasıl kıydın duy jandarma
 On yetimle iki gelin

Ayar babam oğlu ayar
 At üstünde davşan kovar
 Halı heybe kara yamçı
 Korkuyorum nazar değer

Atları alır yarışı
Söyler gülüşü gülüşü
Aziziye elettiler
Düşman gülüşü gülüşü

Üç gün tabuta koydular
Güneş vursun koksun diye
Köylerde tellal çağırıldı
Herkes gelsin baksın diye

Noldu babam oğlu noldu
Gözlerine sinek çöndü
Üçgün tabutta yatışın
Ölümden de ağır oldu (K2)

K-13

Müftünün Ağdı

1909 yılında Adana ve çevresinde Ermeniler arasında uzun süren silahlı ve Türklük aleyhtarı propagandaların yer aldığı hazırlık ve tahrik dönemi sonucunda, Ermeni papazı Muşeg'in emri ve Ermenilerin tecavüzleriyle "Adana Olayları" başlar.

Bu sırada Cebelibereket sancağının merkezi Erzin kasabasıdır. Sancak mutasarrıfı Mehmet Asaf Bey'dir. Erzin'e, Albay Eyüp Bey başkanlığında bir yargı heyeti gelmiş. Sonradan askeri komutanlar içinde Ermeni yanlısı bir kısım kimselere görev verilmiş. 20 Mayıs 1909 günü Cebelibereket Mutasarrıfı Mehmet Asaf, Bahçe Müftüsü İsmail Efendi ve kardeşi Yusuf görevlerinden uzaklaştırılmışlar ve tutuklanarak Erzin hapisanesine gönderilmişler. Cebelibereket mutasarrıflığına Giritli İzzet Paşa atanır. Kısa süre sonra, Giritli İzzet Paşa görevinden alınarak yerine Ermeni yanlısı Selanikli Gani Bey atandı. Selanikli Gani Bey, Mehmet Asaf'ı suçlayan haksız ve mesnetsiz birçok yazı yazmış. Ermenilerden bol bol alkış toplamış. Devletin dış ülkelerin baskısıyla Ermenilere karşı gevşek davranması, Bahçe müftüsü ve onun gibileri harekete geçirir. Bahçe Müftüsü, Ermenilerle savaşmak isteyen Türklere önderlik eder. Dış ülkelerin baskısıyla Ermenilere karşı savaşan liderler cezalandırılır. Ermeni lideri Muşeg'in tahrikleri ve şikâyeti üzerine Bahçe'deki Ermenilerin öldürülmesinden sorumlu tutulan Bahçe Müftüsü İsmail Efendi ile kardeşi Bahçe

Belediye Başkanı Yusuf Erzin suçsuz yere mahkûm olurlar ve hapsedilirler. Bahçe Müftüsünün belirgin bir kusurunu bulamazlar. Ancak, “müftü isteseydi Bahçe’deki Ermenilerin öldürülmelerini engelleyebilirdi, kendisi Ermenilerin öldürülmesi için fetva vermiştir, bu fetva üzerine halk Ermenileri öldürmüştür”, denilmiş ve Osmaniye müftüsüne yazdığı bir mektup mahkemeye delil olarak sunulmuş ve idamına karar verilmiş.

Haçın’de (Saimbeyli), Garvit Efendi isminde bir Ermeni papazı bulunmaktadır. Bu papaz, birçok Ermeniyle birlikte Müslümanlara eziyet etmiş, birçok Müslüman kızın ırzına geçmiştir. Daha sonra askeri birlikler Haçın’e müdahale etmiş, Müslümanları Ermeni zulmünden zor kullanarak kurtarmış, Papaz Garvit ile bazı militanları da Erzin’e yargılamaya getirmişler. Papaz Garvit işlediği bu ağır suçtan sonra Erzin Divan-ı Harp mahkemesince idama mahkûm olmuş, idam gömlekligi dikilmiş. Ne gariptir ki tam asılacağı sırada, Bab-ı Âli emri ile tahliye edilmiş.

Papaz Garvit’in tahliyesi Sadrazam tarafından istenmektedir. Mehmet Asaf da beraat ettiği halde asılması için son anda emir gelmiş. Bu kararı duyan duyan halk çılgına dönmüş. Daha sonra yargılamalar tekrar başlamış. Divan-ı Harp mahkemesi 22 Ağustos 1909 günü Cebelibereket Mutasarrıfı Mehmet Asaf’ı yeniden beraat ettirir.

İdam kararı çıktıktan sonra, Bahçe Müftüsü İsmail Efendi’ye jandarmalar tarafından kaçma fırsatı verilmiş, kaçması önerilmiş. Müftü, “ben Osmanlı müftüsüyüm, Osmanlı müftüsü hapisten kaçtı diyerek sarığıma kir getirmem, bu bana yakışmaz”, der ve kaçmayı reddeder.

Bahçe’de Ömer Kamber’in hanımı, Bahçe Müftüsü İsmail ile kardeşi Bahçe Belediye Başkanı Yusuf’un da anneleri olan Güllü Hatun Erzin’de tutuklu bulunan oğullarını görmek için hapisane yetkililerinden izin ister. Cevap olarak, “görüşme yasak, yarın görüşürsün”, derler.

İdam günü gelir. Erzin çarşısındaki ulu çınarlarda asılacaklardır. Gecenin sonlarında bir grup jandarma Erzin hapisanesinin önüne gelmiş. Müftünün asılacağı anlaşılınca. Hapishanede bulunan bütün mahkûmlar müftüyü vermek istemezler. Büyük parmaklı kapı arkasına, yatak ve dolap yığarlar. Savcı ve jandarma kumandanının bütün ısrarlarına rağmen müftüyü vermezler. Ellerinde sopa durmadan, “biz ölürüz de müftüyü vermeyiz”, diye bağırırlar. Müftü İsmail ile kardeşi Yusuf tevekkül içinde Kur’an okumakla meşguldürler. Arkadan kalabalığı yarararak fırlayan müftü, “arkadaşlar bırakın, açın kapıyı, bin canım olsa da minnet etmem, bu vatanıma canım feda olsun”, der ve kapıya doğru ilerler. Derin bir sessizlik ve hüznün başlar. Müftü, “ben hazırım”,

der. Gardiyanlar kapıyı açıp müftüyü askerlere teslim ederler. Kardeşi Yusuf ve öteki mahkûmlarla birlikte dışarı çıkarılır. Üzerlerine orada dikilmiş beyaz idam gömlekleri giydirilir. İdam olacakları çınarların altına kadar yürürler. İki rekât namaz kılarlar, şahadet kelimesi getirirler. Müftü masaya çıktığında, “benim affım geliyor, ben suçsuzum, beni asmayın”, diye bağırır ama dinlemezler. Elleri arkalarından bağlanır, boyunlarına ip geçirilir. Son arzuları sorulur ve altlarından masalar çekilir. İp uzar, müftünün ayakları yere değer. Tekrar asarlar, bu defa ip kopar. Tekrar asarlar, bu defa da çınarın dalı kırılır. Tekrar asarlar. Sonra da kardeşi Yusuf ile diğerlerini tek tek asarlar. Aynı gün on yedi müslüman Türk idam edilir. Türklere karşılık bir Ermeni asılır. 25-30 kişilik suçlu ve tutuklu Ermeni grubu serbest bırakılır. Müftü İsmail Efendi, ikinci kez kurulan Divan-ı Harp mahkemesinde Adana valisi Cemal Paşa'nın emir ve baskısı ile idam edilmiştir.

Arefe gecesini Güllü Hatun Erzin'de Hocazadelerden Ahmet Efendi'nin evinde kalır. O gece hiç uyumaz. Sabaha karşı bir gürültü olur. Erzin'de sanki bir deprem olmuştur. Güllü Hatun, o anda feryat ederek, “oğullarımı astılar”, diye bağırır. Oğullarının ardından günümüze kadar gelen şu acı ağıdı yakar:

İstanbul'dan geldi ferman
Kalmadı dizimde derman
İsmail'i verin bana
Yusuf'u vereyim kurban

Müftüm nenni Yusuf nenni
Nenni biriciğim nenni

Erzin'de de koca çınar
Yel eser yaprağı döver
Kaç kurtul müftü efendi
Dünya bir havaya döner

Müftüm nenni Yusuf nenni
Nenni biriciğim nenni

Yol üstünde ulu mezar
 Yel estikçe kumu tozar
 Darağacı kurulunca
 Değirmenin için gezer

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Erzin'de de darağacı
 Salınır kendirin ucu
 Ben müftüyü vermem demiş
 Mahpusta gardiyan Hacı

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Bugün tekkeden çıkmadın
 Sağına soluna bakmadın
 Okunan Kur'an hakkı için
 Düşmana kurşun atmadım

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Azizli'ye Azizli'ye
 Duman çökmüş düz yazıya
 Kurtarırım müftüm seni
 İlahen dolu gaziye

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Siyah sakalı pırıl pırıl
 Kur'an okur gürül gürül
 Yusuf hapiste vezir olmuş
 İsmail'im ona darıl

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Değirmenin önü sudur
 Sular akar harıl harıl
 Darağacı kuruluşun
 Müftüm Yusuf'uma darıl

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Darağacı yapılıyor
 O da takdanın eninden
 Bir güncağız gördüyüdük
 O da Hamid'in gününden

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Darağacı kurulmadan
 Yunak suyu vurulmadan
 Varın söylen anasına
 Bunun gözü yumulmadan

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Yusuf'um ay müftüm güneş
 Verin kefenini giyem
 Şimdi yavrularım gelir
 Ben onlara neler diyem

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim neni

Müftü güneş, Yusuf ayım
 Verin kefenini giyem
 Habar alır avratları
 Dayan oy yüreğim dayan

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Bizim köye ferman gelmiş
 Uğrun uğrun okunarak
 Beyler asılmaya gitmiş
 Bönüz bönüz bakınarak

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Müftü oğlum vezir olmuş
 Müdiran ekiyor darı
 Gelin kuzum helalleşek
 Elinizi verin beri

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Müftümün sakalı kara
 Yusuf'umu çekmen dara
 Niyaz ettim ben Mevlama
 Mevlam sizi yaksın nara

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Saat sekizde bastılar
 Candan umudu kestiler
 İmdada gel Erzinliler
 Bahçe müftüsünü astılar

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Bulanık'ın yolu güzel
 Yel eser de kumu tozar
 Müftüm darağacın görünce
 Mahpushanın için gezer

Müftüm neni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Çarşıda da koca çınar
 Yel eser de dalı döner
 Duvar dibinde asmışlar
 Yönünü kibleye döner

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

İsmail'im kalır ara
 Yusuf'umu çekmen dara
 Darağacı çift kurulmuş
 Asılmışlar sıra sıra

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim neni

Gül ağacın budamışlar
 Gülü gonca açsın diye
 İkinin de öldürmüşler
 Ocacığı batsın diye

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Evlerinin önü asma
 Asmanın dalına basma
 Gâvur musun zalım cellât
 Birin as da birin asma

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Biri Yusuf biri müftü
 Böyle mi Osmanlının ahdı
 Yusuf'umu öldürenin
 Yıkılsın sarayı tahtı

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Yeşil sarık parıl parıl
 Kur'an okur gürül gürül
 Adana'da vali paşa
 Oğlumu asana darıl

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim neni

Şu Erzin'in minaresi
 Yıkılıp viran kalası
 Yedi köyün bir ağası
 Kurtarmamış Erzinliler

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Erzin'in de içi sulu
 Sen astıran gâvuroğlu
 Sana ayan olmadı mı
 Sen ulaş Hazret-i Ali

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Enlidir döşün arası
 Alnında ferman karası
 Bu işe ağlamam amma
 Boğazı kendir yarası

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Bahçe'den getirdiler
 Şu Erzin'e yatırdılar
 Ben bir şeye yanmıyorum
 Gâvur keyfin yetirdiler

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim neni

Müftü oğlum okuryazar
 Reis oğlum deli gezer
 Yaktı kül eyledi beni
 Erzin'deki çifte mezar

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Kara zubun bel istiyor
 Gümüş martin bel istiyor
 Bugün mübarek gecesini
 Çift gelinler yar istiyor

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Gül ağacı boğum boğum
 Gül yaprağı döktü bugün
 Yusuf'umun çift gelini
 Bülbül oldu öttü bugün

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Hem okurum hem yazarım
 Evim odamı bozarım
 Elim aldım çift sarığı
 Oda oda ben gezerim

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim neni

Erzin'de de koca çınar
 Tülüsü başında döner
 Azizli Mehmet Efendi
 Lastikli kundura giyer

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Atını çekin dışarı
 Atı bindirmez haşeri
 Ağlasana Sultan Hatun
 Dinden imandan dışarı

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Dışarı çekin atını
 Pusatın üstüne atın
 Koca Erzin'i yol ederken
 Yoruldun mu Sultan Hatun

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Böyle Osmanlının fendi
 Evvelden de belli kendi
 İslamiyet'ten ün almış
 Bahçe'de Müftü Efendi

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Yusuf oğlum kibar bakar
 Ayağına çizme çeker
 Dolansa saraya varsa
 Kaymakam ayağa kalkar

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Adana'nın valisini
 Bağlasınlar delisini
 Haber verin Bahçeli'ye
 Kaldırsınlar ölüsünü

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Atını çekin pazara
 Müftüm dayanmaz nazara
 Gurban olam Erzinliler
 İksin bir kon mezara

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim nenni

Hem okudum hem de yazdım
 Yalan dünya senden bezdim
 Evime halılar yazdım
 Oğullarım gelir diye

Müftüm nenni Yusuf nenni
 Nenni biriciğim neni (K5)

K-14

Ayşe'nin Ağdı

Hasanbeyli'nin Karayığit köyünde 14 yaşındaki Ayşe adlı bir kızı üvey babası Bahçe'nin Çerçioğlu köyünde 40 yaşındaki evli bir adama yenge üzerine zorla verir. Ayşe ailesi ile yazın, Düziçi'nin Dumanlı dağının Mezdağ yaylasında çobanlık yapar. Önceleri çok iyi davranan Cennet adlı yengesi, Ayşe'nin bir çocuğu olduktan sonra durduğu yerde hır ve kavga çıkarmaya başlar.

Ayşe sabahtan akşama kadar dağlarda sığır, davar ve camız güder. Akşam eve aç olarak döner; fakat o döndüğünde herkes yemeğini yemiş olurdu. Ayşe aç olduğunu söylemesine rağmen yengesi ona yemek vermez. Çok aç olan Ayşe mutfağa gider, kazanda pişen süt çorbasını bulur. Yengesi Cennet koşarak gelir, kazanı Ayşe'nin elinden alır, yemesine müsaade etmez, “kocam bunu sabahleyin içecek”, der.

Ayşe gelin açlıktan uyuyamaz, gece kalkıp mutfaktaki kazanı bulur ve süt çorbasını içer. Öfkeyle geri kalanını da yere döker. Yengesi Cennet, sabahleyin çorbanın döküldüğünü görünce çılgına döner, kızıyla beraber Ayşe'yi dövmeğe kalkışır. Ayşe onlara karşılık verir. Ayşe'yi dövemeyeceklerini anlayan yengesi Cennet kızına, “gel kızım gel, bu it kudurmuş”, der.

Yengesi, Ayşe'yi evden gitmesi için zorlar. Ayşe'ye yemek vermez, eziyet etmeye başlar. Ayşe'ye kocası da sahip çıkmaz, yardım etmez hakaret eder, döver. Ayşe kucağındaki çocuğuyla günlerce aç ve susuz olarak çobanlık yapmaya devam eder. Düşe kalka giderek Ses Kayasının dibine oturur. Kucağında bebeği acından ağlar. Dayanamaz kendisi de ağlar. O sırada Çukurova'dan gelen Bekir emmi adında bir ihtiyar adamı görür. Ağlayarak bir ağıt söyler:

K-14/1

Ağ daşların ekmek sandım
Kopa kopa yanına vardım
Bekir Emmi seni gördüm
Öldüm acımdan acımdan

Güneş oldu direk direk
Dayanır mı buna yürek
Salım salım gezeriken
Dutma mı ettin zalım felek

Az sonra enginden bir tayyare geçer. Ayşe gardaşını görmek ister, tayyareden medet umar. Hemen orada bir ağıt yakar:

K-14/2

Tayyare bura mı yolun
Hiç yok mudur sağın solun
Gardaştan haber vermezsən
Kırılısın ganadın kolun

Güneş doğdu buram buram
Vallahi de yaram derin
Zalım mısın zalım gardaş
Gel de bir sefer görün

O sırada Ses Kayası'nın üzerinde oturmakta ve Ayşe'yi dinlemekte olan yaşlı bir kadın Ayşe'ye seslenir, “yavrum, senin kaderin kader değil”, der. Kadın ve Ayşe ağlarlar. Kadın fazla dayanamaz, kalkıp gider. Bir bazlama ile bir tabak kabak yemeği getirir. Ayşe, kadının getirdiği ekmekle yemeği yer, karnını doyurur. Kadına teşekkür eder. Yaşlı kadın da kalkıp giderken Ayşe'ye:

K-14/3

Yörü yiğit yörü yolundan kalma
Her yüze güleni dost olur sanma
Ölümden korkup da sen geri kalma
Yiğidin alınına yazılan gelir

Yenge üzerine kuma getirilen, hep horlanan, aşağılanan, ezilen ve huzuru olmayan Ayşe, o evde kendisini yabancı bir hizmetçi tutması gibi görür. Daha fazla dayanamaz, kucağında bebesi ile kocasından ayrılarak Osmaniye'ye gider (**K5**).

K-15

Fadıma'nın Ağdı

Düziçi'nin Alibozlu köyünde Fadıma kadın çalışmak için Burhan'a gider. Orada çalışır, fıstık çekermiş. Burada bir ay kaldıktan sonra Fadıma kadının anası rahatsızlanmış. Hastaneye götürüp yatırmışlar. Önemli bir şey yok diye de Fadıma kadına haber vermemişler. Fadıma kadın da o gün rüyasında kötü kötü düşler görmüş. Fadıma kadın çalışmaya devam ederken anası ölür; ama anasının öldüğünü Fadıma kadına söyleyemezler. Fadıma pılını pırtısını toplar, Alibozlu'daki evine gelir. Eve yaklaştığında bir bakar ki ev kalabalık. O zaman anasının öldüğünü öğrenir ve oraya yıkılır ardından da şu ağdı yakar:

Burhan'da tutarım işler
Ayağıma değdi taşlar
Uyurken gördüğüm düşler
Yalan değil gerçeğimiş

Gurban olam babam oğlu
Nettin anamı anamı
Anam evde görünmüyor
Nettin anamı anamı

Babam oğlu Gara Yaşar
 Gölgesi enişe düşer
 Anam evde görünmüyor
 Doğru söyle şaşma Yaşar

Gardaşlarım gardaşlarım
 Gitmez burada gışlarım
 Tellilere gitmez sanma
 Burhan'da kaldı işlerim

Babam oğlu Mehmet Ali
 Benzen babam şahanına
 Anam evden küskün gitmiş
 şu güzgünün günlerine

şu dut ile koca çınar
 Yel estikçe dalı döner
 Ana mı var ağlayacak
 Bacım eller böyle yanar

Harman yeri otlu olur
 Ana baba datlı olur
 Gardaş acısın görmeyen
 O da hepsinden zor olur.

Naçar deli gönül naçar
 Yazın tespi çiçek açar
 Ben de beriden gelirken
 Anam yarı gucak açar

Gız gelin karşımda durma
 Elini beline vurma
 Biz buraya çok geliriz
 Gız yönün öteye dönme

Yazlar gelir gözler gelir
 tşerek kazlar gelir
 Her sene de bayram gelir
 Toplanır da çocukları

Gurban olam Cennet bacı
 Yağar karlar olur gıcı
 Size bir şey demiyorum
 Baba ağla acı acı

Elime aldım kalemi
 Yazdım dilime geleni
 Size diyom gız Sailer
 Hepinize var selamı

Şeker oğlu Veli baba
 Eser yeli gaba gaba
 Kurban olam kele baba
 Toplanıp da geldi eller

Mezarlıkta yola yakın
 Ağlarım ben sakın sakın
 İspir bize bakmaz baba
 Çok ağlama geri yekin

Gapınızda tut ağacı
 Koları yere değici
 Değnen hele guzularım
 Dedeniz geri gelici

celerden yağar gıcı
 Enginine iner ucu
 Ağla Sultan kızım ağla
 Yok zaten babam da bacı

Şu karşıda çam ağacı
 Kimi tatlı kimi acı
 Yok babamın hiç bacısı
 Ağlayayım acı acı

Fazla ezmeyin gınamı
 Ne olur delmen sinemi
 Yüzüme duvak vururdu
 Çağırın gelsin anamı

Gurbet elin bayırına
 At goyurdum çayırına
 Salman beni eşim kızlar
 Babanızın hayırına

Sarı çiçek savruluyor
 Yüreğimde kavruluyor
 Ver elini öpem baba
 Anam dünyadan ayrılıyor (K7)

K-16

Mehmet Sail'in Ağdı

Düziçi ve çevresinde yüksek ve serin yaylalar vardır. Bunlardan birisi de Dumanlı, Mezdağ ve Gâvurdağlarının en yükseklerinde bulunan Hoğdu yaylasıdır. Düziçi'nin Sailoğlu Farsağında oturan ve Karacaoğlan'ın torunlarından Mehmet Sail'in sekiz kardeşi vardır. Kardeşlerinin hepsi kendinden önce ölürler. Her yıl kalabalık bir aile olarak yaylaya çıkan Saillerden o yıl sadece Mehmet Sail yaylaya çıkar. Yaylaları gezer, ama kardeşleri olmayınca hiç tadını alamaz. Bulanır, oturur ve şu acıklı ağdı yakar:

Yeli eser serin serin
 Hodu'nun yaylası derin
 Sana derim güzel gelin
 Gardaşsız geldik yaylaya

Ücelerden kar geliyor
 Derelerden sel geliyor
 Gardaşsız geldim yaylaya
 O da bana zor geliyor

Hodu'da çok olur berdi
 Bilemedim neydi derdi
 Çağlayan babamız yurdu
 Niye gelmezsiniz gardaş

Biri Adem biri Bekir
 Alında goca kekil
 Niye gelmezsiniz gardaş
 Onları mı ettin vekil **(K8)**

K-17

Yusuf Goca'nın Ağıdı

2003 yılında Yusuf gocanın çocuklarından Osman Kurt ev yaptırır ve evin üstüne betonla kaplattırırken Yusuf goca da onların yanında kalır. Çalışanlara türkü söyler, ardından da döğme pilavı yer. Yediği yemek ona yaramaz ve rahatsızlanır. Hanımı Fadıma'ya, "gidelim", der. Fadıma eve gitmeyi kabul etmez. Yusuf goca hanımına küser ve eve gider. Evde rahatsızlığı artar ve kusar. Bunu gören gelinleri hemen sırtını giydirebilirler ve Balcalı hastanesine götürürler. Telaşlarından Fadıma gariya da haber vermeyi unuturlar. Hastaneye varır varmaz gocayı yoğun bakıma alırlar. Yusuf goca yoğun bakımda iki üç gün yaşadıkdan sonra da ölür. Bunu haber alan Fadıma garı şu ağıdı yakar:

Evimizin önü temiz
 Yeni ölmüş dedemiz
 Fıstıktan da geldimidi
 Saralmış da solmuş beniz

Ayşe'min gözleri kara
 Kendi benzer dolunaya
 Gurban olam Ayşe kızım
 Yüzündeki sıra bene

Ağlarım ben deli deli
 Bilmiyom gittiğim yolu
 Sarı aslanım nasıl ölmüş
 Mevlam ne tez verdi yolu

Deli gönül deli işte
 Ciğerlerim şişte şişte
 Vardımıdı yatırmışlar
 Ayakları ta bir uçta

Ağladım da hiç gülmedim
 Dünyada murat almadım
 Gurbanım sarı aslanım
 Nasıl öldün hiç görmedim

Şaştım deli gönül şaştım
 Yandım da ciğerden piştım
 Gurban olam yaradanım
 Bu yıl ben de ayrı düştüm

Anamın da kızı Meryem
 Bu yıl eylemedik seyran
 Gene geldi güzel bayram
 Gel hele güccük bacım gel hele

Ağlar ağlar otururum
 Ben aklımı yitiririm
 Benim kocam küskün gitti
 Bayram geldi getiririm (K9)

K-18**Ayşe'nin Ağdı**

Düziçi'nin Kurtbeyoğlu köyünde Ayşe adlı gelinlik çağa gelmiş genç bir kız varmış. Ayşe'yi Bahçe'den birileri istemeye gelirler. Anası ve babası Ayşe'yi isteyen delikanlıya verirler. Nişan takılır; ama kızın anası daha sonra pişman olur ve kızını vermek istemez. Delikanlı kızını almaya gelir. Anne vermek istemez. Kızın bir kolundan nişanlısı çeker, bir kolundan da annesi çeker. Aralarında kavga kızıdır. Delikanlı silahını çeker, hem annesini hem de kızını vurur. Ölen karısı ve kızının ardından baba şu ağdı yakar:

Taradım başın örmeye
Aynalı toka vurmaya
Ben Anşa'mı gelin verdim
Hükümet gelmiş görmeye

Evlerinin ardı hopur
Atlı gelir gepir güpür
Uyan Anşa'm sabah oldu
Kalk da odaları süpür

Çağırdılar kalkamadım
Kızım nişan takamadım
Azgınımış yavrum yaran
Özüm tutup bakamadım

Bakışı ceren bakışı
Nakışı çufa nakışı
Benim kızım nakış işler
Nakışı Kürdün nakışı

Anşa'm yükün ayrı teğler
Babası ardından ağlar
Daha size güveniyor
Bahçe'deki büyük beyler

Evlerinin yanı dere
 Kanlar akar pare pare
 Ben anasını demem amma
 Anşa'm yatmaz guru yere

Anşa'mın boyları suna
 Alışığım ben kara güne
 Canlar kurban Anşa kızım
 Yüzündeki çifte bene

Aktı kanlar gölleniyor
 Turan perçem telleniyor
 Kalk da gidek Anşa kızım
 Gelinciler yollanıyor (K12)

K-19

Ayşe Kadının Ağdı

Osmaniye'nin Düziçi ilçesinin eski adı Hacılar'dır. 1990 yılında Hacılar'da oturan herkesin sevip saydığı Bilal Öner adında bir adam varmış. Bu adamın bir de karısı vardır. Karısını da herkes sayar ve severmiş. Bir süre sonra bu kadın ölür. Ali Yalçın amca da bu kadını bacısı kadar çok severmiş. O gün kadının öldüğü Ali Yalçın'a ayan olur, düşünde görür. Bu olayın üzerinden bir süre zaman geçtikten sonra Bilal Öner'i yeniden evlendirirler. Ama bu kadın Ayşe hanımın yerini tutmamış. Bu durumu gören Ali Yalçın bacısı kadar sevdiği Ayşe kadının ardından şu ağdı yakar:

Evine vardım oturdum
 Ulan aklımı yitirdim
 Yerini tutmuyor bacım
 Çifte gelinler getirdim

Çandırdere Çandırdere
 Yol eyledim vara vara
 Bana kapıyı kapattı bacım
 Ali ağam gelmez bura

Çok ağarımış işin
 Bulunmaz neyidi derdin
 Sabah asker oğlun duyar
 Dayanır mı gurbet kuşun

Eser yeli bölük bölük
 Hacılar'da tufan oluk
 Düşümde gördüm bacım
 Ağaçlara nazar oluk

Yükünü koyma engine
 Ayağı dengi dengine
 Cömertlikte çıkar bacım
 Düldül dağının dengine

Söyler garip Ali söyler
 Dostlarının methin eyler
 İçerim yanıyor bacım
 Soğutmuyor karlı dağlar (K12)

K-20

Askerlerin Ağdı

1990 yılında Düziçi ilçesinin Kurtlar köyünden Ali Yalçın'ın; Abdurrahman, Hüseyin, Ahmet, Yusuf adlarındaki dört oğlu askere alınır. Ali Yalçın asker oğullarının ardından şu ağdı söyler:

Düşte gördüm Ahmed'imi
 Verin benim şu sazımı
 Antalya'ya telgraf çektim
 Kimden alırım izini

Antalya'ya bir çul serik
Sankim ora mesken kuruk
Bu ayrılık bize yavrum
Eden atadan mı gelik

Ahmet Abdurrahman gazi
Hacı Yusuf dördünüzü
Hangi ayda bekleyeyim
Yavrum anan ile sizi

Dört oğlan evden gidince
Ağladım ben yalnızca
Çok kalmayın dönün yavrum
Mayıs Haziran olunca

Deli gibi bana noldu
Ev başıma zindan oldu
Dört oğlan birden gelirse
Kurban bana vacip oldu

Kolum kırıldı yarıdan
Kimseler bilmez halımdan
Yalnızın yardımcısı
Yaradan tutsun elimden

Acıyınan günüm geçti
Yavrular gurbete göçtü
Gecem gündüze karıştı
Müslüman olan inansın (K12)

K-21**Ökkeş'in Ağdı**

Düziçi ilçesinin Karaguz köyünden Ökkeş adlı bir genç askere gider. Devriye anında bindikleri askeri araç nehre yuvarlanır ve Ökkeş şehit olur. Askerlik yaptığı Muş ilinden kara haber Karaguz köyüne ulaşır. Asker Ökkeş'in anası oğlunun acı haberi üzerine şu ağdı yakar:

Yüreğimde derin yara
Yok muyudu buna çare
Yolcu etmişler Ökkeş'i
Al bayrağa sara sara

Ot biçerim bıçağınan
Yaz geliyor çiçeğinen
Yolcu etmişler yavrumu
Muş elinden uçağınan

Yüksek kaldırım salını
Gitsin görünü görünü
Kimin nesi deriseniz
Ökkeş kâhyanın torunu

Anası yoluna bakar
Eller de seyrine çıkar
Kınamayın beni eller
Kuzum ciğerimi yakar

Muş elinin ovaları
Uğulduyor yaylaları
Gizli gizli ağlaşıyor
Başucunda çavuşları **(K14)**

K-22**Yağız Ahmet'in Ağdı**

Osmaniye ilinin Kadirli ilçesinde yaşayan Yağız Ahmet ve kız kardeşi Telli Haçca öksüz ve yetim kalmış, elin arasında büyümüşler. Yağız Ahmet Kadirli'den Gülperi isminde biriyle evlenmiş, kız kardeşi Telli Haçca'yı da Sarı Memiş'e vermiş. Bu evlilikten Yağız Ahmet'in iki oğlu ve bir de kızı olur. Yağız Ahmet çocuklarını geçindirmek için birçok işe girdiyse de başarılı olamaz. Yağız Ahmet arkadaşlarının da teşvikiyle bir el çantasıyla çatal, kaşık, bıçak, çay bardağı gibi şeyler satmaya başlar. Evinin geçimini böylece iyi kötü sağlar. Arkadaşları, "Ahmet sen bu yaz bu işi yaylalık yerlerde yap", derler.

Ahmet de öyle yapar. Arada bir Kadirli'ye gelir, çocuklarının harçlığını verir, sattığı şeylerin de noksanlarını tamamlar, tekrar yaylalık yerlere gider. Yağız Ahmet Kadirli yaylalıklarını gezerken, Kahramanmaraş, Göksun, Elbistan, Darende, Gürün'e kadar gider. Sivas'ın Kangal ilçesinin köylerini gezerken sonbahar ayları gelir. Yağız Ahmet bakar ki o köylerde satışlar iyi. "Kar yağana kadar buralarda gezerim, kışın da Çukurova'da gezer satışlar yaparım", der. O arada birkaç sefer kar yağar ve kalkar. Yağız Ahmet de "ha bugün, ha yarın giderim" derken kış iyice yaklaşır. Bir köyde akşama kadar satış yapar ve akşam da o köyde bir eve misafir olur. Sabah kalkar yola kadar giden bir vasıtayla Sivas-Kangal yol çatına varır. Kangal'dan gelen arabalarla Sivas'a, oradan da Kadirli'ye gidecek. Ne yazık ki yoldan geçen özel arabalar almazlar, yolcu arabaları da dolu olduğu için Yağız Ahmet'i almazlar. Yağız Ahmet Sivas-Kangal yol çatında akşama kalır. O arada ufak ufak kar yağmaya başlar ve akşamın sesizliği çökünce Ahmet'e bir korku düşer, aklına gelen başına gelir. Çünkü uzaklardan teker teker kurtlar görünmeye başlar. Akşam da Ahmet'in işi tamam olur, kurtlar tarafından parçalanır.

Yağız Ahmet'in karısı Gülperi ve bacısı Telli Haçca'ya bir korku düşer. Neticede karakola ve savcılığa bildirirler. Ne yazık ki nereye gittiği bilinmediği için aramalar bir netice vermez. Yaz gelip de köylüler Kangal'a ve Sivas'a giderken yol çatında araba beklerken az ileride bir elbise parçası görürler. Araştırırlar ki bir insan cesedinin kemiklerine rastlarlar. Hemen karakola ve savcılığa bildirirler. Jandarma ve savcılık araştırdığında Yağız Ahmet'in nüfus cüzdanı bulunur. Kadirli'ye haber verirler. Yağız Ahmet'in bacısı Telli Haçca ile kocası Sarı Memiş Kangal'a kadar giderler. Yağız Ahmet'in eşyalarıyla ceset kemiklerini bir torbaya doldurup yola düşerler. Bacısı Telli Haçca olayın olduğu yere gelince şu ağdı yakar:

Gara gardaş gara gardaş
 Görünmüyor gara gardaş
 Çekip getmiş gurbet ele
 Yenik düşmüş gara gardaş

Sulak yerde biter gamış
 Bin gamış etmez bir gümüş
 Kemikleri gar altında
 Etlerini gurtlar yemiş

Hasedinde hasedinde
 Felek işin kesadında
 Tipide donup ölseydi
 Et olurdu cesedinde

Köylüler yola gelmişler
 Çerçi demişler bilmişler
 Baharda gar eriyince
 Gara gardaşı bulmuşlar

Garşı köyün pınarında
 Guşlar öter çınarında
 Gaşık bıçak çatal tabak
 Heybesi yol kenarında

Yamaç köyden yola çıkmış
 Sağına soluna bakmış
 Akşama galmış gardaşım
 Heç bir gelen geden yokmuş

Netdi gara gardaş netdi
 Rızık için gurbete getdi
 Üç çocuk bir garısını
 Mevla'ya emanet etdi

Gurtlar çevirip gısdırmış
 Üç beş dakgada susdurmuş
 Yola çıkmış gara gardaş
 Güz ayında gar basdırmış

Yollara bakdım oturdum
 Her yana habar yetirdim
 Kemiklerini Gangal'dan
 Dostlar hediye getirdim (K2)

K-23

Selver'in Ağdı

Osmaniye'nin Araplı Köyü'nden Selver'e iftira atmışlar. Bunun üzerine abisi kızı Ceyhan Nehri'ne atmış. Selver boğulup ölmüş. Anası kızı Selver'e şu ağdı yakmış:

Kundura giyer ayağına
 Sıyrıla düşer içine
 Araplı'dan akmış gelmiş
 İgim dolanır saçına

Selver'in çektiği deve
 Karayağızın güzeli
 Kâh dinelir kâh bozulur
 Kulakta parlar gözleri

El yağlığı dört bükülü
 Toprak cebinde sokulu
 Ne ağlıya kele dezze
 Selver yitirmiş aklını

Çıktım dedenin dağına
 Seyran söyledim bağına
 Üç sene arkama düştün
 Vermedin Cerit beyine

Selver'i böğüttüm nazik
 Mevlam da kusursuz yazık
 Yakışmaz mı ağ koluna
 Has mercan gümüş bilezik (K17)

K-24

Öğretmenin Ağdı

Seferberlik döneminde bir grup öğretmen ava gider. Öğretmenlerden biri avdan dönmez. Tipiye tutulup donarak ölür. Öğretmenin dostu Yusuf Avanoğlu şu ağdı söyler:

Ava gider çiçeğinen
 Dağda kalır haftayınan
 Evdekinin günü geçmez
 Dağda yatan mefteyinen

Dağda bir ağaç kurumuş
 Budağı çürümüş
 Gelen olmaz giden olmaz
 Sahipsizlik ne zormuş

Yolu şaşmış yürüyünce
 Tipi üstüne bürüyünce
 Ancak o zaman bulunur
 Yel esip kar eriyince

Dolu kütüklük belinde
 Dolma çitesi dalında
 Üç aile eşiyile yatmış
 Kınalı keklik elinde (K57)

K-25**Mahmut Demirel'in Ağdı**

Feke'nin Oruçlu köyünde yaşayan Mahmut Demirel çalışmak için Almanya'ya gittiğinde eşi Yeter Demirel şu ağdı yakmıştır:

Yaz gelince sular çağlar
Aramızda karlı dağlar
Yaralı oğlan her an kara bağlar
Garaları çezdir yâr eden

Güz gelince bağlar gazelin döker
Sılada yavruları boynun büker
Bayram günleri de yollara bakar
Sağlık olsun kızım bu günlerimiz de geçer

Bir mektup yazalım da dört ucu garalı
Aramızda dumanlı dağlar sıralı
Gurbet ilde benim galbim yaralı
Bu derin yaramı saran olmaz mı (K57)

K-26**Meryem'in Ağdı**

Feke'nin Oruçlu köyünde Tellinin Ramazan isimli bir genç Meryem isimli bir kıza âşık olur; ancak zengin bir tüccar da Meryem'i istemektedir. Sonunda Meryem'i zengin tüccarla evlendirirler. Bunun üzerine Tellinin Ramazan şu ağdı yakar

Al giderim al giderim
Mendilimi kor giderim
Eğer Meryem beni almazsan
Başım alır giderim

İliya ılıya gelir yaylanın yazı
 Ötüşür durnası gazı
 Oruçlu'da Madilli'nin gızı
 Dil yardımı eylesenek

Hingilli'nin ardı gale
 Sunam gelir döne döne
 Çolağın gelini Hantallı
 Sen de müzevirlik eyle

Ekin ekim bitmiyor
 Göceğini tutmuyor
 Sarılıp yatmayınca
 Sevda baştan gitmiyor

Bağrındaki allı yelek
 Haktan dilendim dilek
 Seni bana nasip eyler mi
 Yıkılası gadir felek

Sunam oturmuş daşa
 Zülüfünü dökmüş kaşa
 Oruçlu'da Mavruz Paşa
 Dil yardımı eylesenek

Evlerinin önü hendek
 Koyunlarda olur mandak
 Ustanın gelini Gondak
 Sen de müzevirlik eyle

Sunamın da boyu kısa
 Cebinde mercanlı kese
 Ortaköy'de Çelik Köse
 Dil yardımı sen de eyle (K57)

K-27**Eşe ile Fatma'nın Ağıdı**

Feke ilçesine bağlı Kırıküşağı köyünde yaşamakta olan Eşe ile Fatma 1987 yılında orman işinde çalışmak üzere Yumurtalık'a giderler. Ormanda çalışırken yıldırım düşer ve ikisi de ölür. Kızlarının ölüm haberini alan anne şu ağıdı yakar:

K-27/1

Ağlayı ağlayı bu hale geldim
 Bu haller içinde ben nasıl oldum
 Çifte kızlarımı ahrete verdim
 Sabrımı bol ver benim Allah'ım

Gadir Mevlâm ateş attın özüme
 Dünya malı görükmüyor gözüme
 Yıldırım düştü de çifte gızıma
 Sabrımı bol ver benim Allah'ım

Akşamınan ben de yaylaya gettim
 Yaylanın başında vay goyun güttüm
 Çifte kızlarımı ahrete verdim
 Sabrımı bol ver benim Allah'ım

Ağlayın ağlayın vay aklım şaştı
 Görünen dağları yalnız aştı
 Çifte kızlarıma yıldırım düştü
 Sabrımı bol ver benim Allah'ım

Yörüdüm yörüdüm yolumdan oldum
 Ağlayın ağlayın gözümünden oldum
 Çifte kızlarımı ahrete verdim
 Sabrımı bol ver benim Allah'ım

Geceler gündüzler içerim yanar
 Halımdan bilmeyenler vay beni gınar
 Ölümü görmeyen oyuncak sanar
 Sabrımı bol ver benim Allah'ım

Ne emzirdim ne götürdüm kızlarım
 Ne de goynumda bitirdim guzularım
 Size derim Eşeminen Fadişim
 Sabrımı bol ver benim Allah'ım

Cenaze arabasının “Hanın Mezarlığı” denen yerde karşılayan anne şöyle devam eder:

K-27/2

Hanın yanı bozuk bozuk
 Cüverlerim ezik ezik
 Gızlarım tarasdan geliyor
 Cepleri yollara düzük

Hanın yanı ulu mezer
 Yel eser de gumu tozar
 Gızlarım tarasa getti
 Anası dağları gezer

Ben hanın yanına indim
 Gızların selamlığına durdum
 Gızlarım acele geçdi
 Arkasından ben de geldim

Ne olduysa bize oldu
 Sarardı da gülüm soldu
 Gınaman komşular beni
 İki tabıt birden geldi

Evimizin yanı erik
 Cüverlerim delik delik
 Küpelernen sehati
 Bana gönderik teberik

Evimizin yanı dutlu
 Gızlarımın dili datlı
 Çifte gelinler yolladım
 Kimselere olmadım otlu

Evimizin önü maya
 Dalları var soya soya
 İki dene genç gızımın
 Sevemedim doya doya

Evimizin ardı bayır
 Atlı gelir gayır gayır
 Çifte gelinler yolladım
 Ne zaman yüreğim soğur

Evimizin yanı söyke
 Gene aldı beni öyke
 Gızlarım sudan geliyor
 Bir yanından döke döke

Derelerde biter çınar
 Yel eser de yağrağı döner
 Çifte gelinler yolladım
 Gadir Mevlâm sabır sunar

Tanzı'nın da yolu engin
 Gızlarım bulmadı dengin
 Çok çalışdı çabaladı
 Babasın etmedi zengin

Goca gayanın başları
 İri mi olur daşları
 Çifte gelinler yolladım
 Bu da feleğin işleri

Yaylamızın yeri yüze
 Sabah olmaz uzun gece
 Çifte gelinler yolladım
 Bana döyüşlük ver hoca

Sarı çiçek bitti'mola
 Yer yazıyı dutdu'mola
 Uzak yerde dezzeleri
 Acı haber getdi'mola

Başıma vurdu başıma
 Gara gan indi dişime
 Nasıl gıydın gadir Mevlâm
 Eşeminen Fadişime

Ağrıma mı benim başım
 Ağzımda galmadı dişim
 Biri Fadiş biri Eşe
 Çifte gelinler yolladım

Ben ağlarım ben ağlarım
 Başıma gara bağlarım
 Gınamayın emmiler bacılar beni
 Acı acı söyler de ben gönlüm eğlerim

Evimizin önü daşlı
 Gözüm domur domur yaşlı
 Çifte gelinler yolladım
 Oyalar galdı başlı

Allah vurdu golumuza
 Felek bükdü belimizi
 Ne diyonuz gomşularım
 Bizim çifde ölümüze

Dağlara çıkanın aştı
 Çifde gızım geldi geçti
 Duyanın tepgili şaştı
 Böyle acı gördünüz mü (K57)

K-28

Ayşe'nin Ağıdı

Feke'ye bağlı Kırıküşağı köyünde yaşayan Ayşe adında bir kadın ağır bir hastalığa yakalanır. Hastaneye götürülür; fakat ameliyat masasında can verir. Ayşe'nin öldüğünü duyan komşusu şu ağıdı yakar:

Sabahınan çıkdım yola
 Dayan ey dizlerim dayan
 Akrabaların hep geldi
 Uyan sarı Ayşem uyan

Gece acı haber geldi
 Aklımı başımdan aldı
 Anan gardaşın hep geldi
 Uyan sarı Ayşem uyan

Daha söyleyeceğim çokdur
 Ameliyat etdi dokdor
 Acep eyi olur m'ola
 Bunun çaresi heç yokdur

Nebi Halil Nebi Halil
 Hep ağladık olduk melil
 Büyük yerden geldi emir
 İnşallah cennetde yurdu (K57)

K-29

İmdat'ın Ağıdı

İmdat, Feke'ye bağlı Tokmanaklı köyünde fakir bir ailenin oğludur. Para kazanmak için İstanbul'a çalışmaya gider. İstanbul'da bir süre çalıştıktan sonra askere alınır. Oğlunun askere gittiğini öğrenen annesi şu ağıdı yakar:

Yoncalı'nın ekini yok
 Guzum sen de mi, bize çok
 Gözün kör ola fakirlik
 Bize hiç varlık da mı yok

Yaylaya geldim de yoksun
 Guzum sen de mi bize çoksun
 Gözün kör ola fakirlik
 Gardaşların harçlık soksun

Yaylaların çiçeği kokar
 Guzum nerde işe bakar
 Gözün kör ola fakirlik
 Anan gözyaşları döker

Daşın başına oturdum
 Ağladım ağıdın bitirdim
 Gözün kör ola fakirlik
 Güçcükden yavrum yitirdim

Geze geze deli oldum
 Yalnız yaylada kaldım
 Gözün kör ola fakirlik
 Guzum seni nasıl verdim

Esamen geldi okundu
 Yüreğime çok dokundu
 Olmaz olsun bu askerlik
 İstanbul'da nasıl buldu (K57)

K-30

Orhan'ın Ağdı

Feke'ye bağlı Tokmanaklı köyünde yaşayan Orhan bir gün yaylada dal keserken elini keser. Oğlunun bu durumuna çok üzülen annesi şu ağdı yakar:

Yaylaların yolu uzak
 Varak da gardaşın ezek
 Eğer guzum iyi olursa
 Çifte emmisini gezek

Acı haber, ganlı gömlek
 Biz de bindik birisine
 Geldi yolun yarısında
 Döndük yolun gerisine

Guzum taksiler içinde
 Eli galmış gan içinde
 Eğer guzum iyi olursa
 Canları da hep içinde

Hastanede ağlattılar
 Gözlerini bağlattılar
 Guzum bayılmasın deyi
 İnneleri çavlattılar (K57)

K-31**Ayşe'nin Ağdı**

Ayşe, Feke'ye bağlı Tokmanaklı köyünde yaşayan fakir bir ailenin kızıdır. Bir gün keçilerini otlatırken yağmurda ıslanıp hasta olur. Bir türlü iyileşemez ve ölür. Annesi şu ağdı yakar:

Otur beliğin öreyim
Dinel boyunu göreyim
Guzum oğlağa gidiyor
Azığını ben vereyim

Şu dağların başı garlı
Mezlanın ucu pürlü
Baban ağlar guzucuğum
Ak sakallı yüzü nurlu

Evlerinin böğrü delik
İçlerine sular doluk
Gayrı varamıyom guzum
Çürüdü de gara belik (K57)

K-32**Seyyid ile Hamza'nın Ağdı**

Feke'ye bağlı Paşalı köyünde yaşayan Seyyid ile Hamza devlete borçlanırlar; fakat borçlarını bir türlü ödemezler. Üstelik bu çevredeki Hopka Dağı'na çıkarak köylünün buradaki hayvanlarına zarar vermeye başlarlar. Bu durumdan rahatsız olan köylüler bunları devlete şikâyet ederler. Köye gelen askerler, köyün ileri gelenlerini de yanlarına alarak Hopka Dağı'nın etrafını çevirirler. Çatışmada ikisi de ölür ve cesetleri Esirmek'e kadar sürüklenir. Cesetler buradaki Yörüklerin eşeklerine yüklenerek Hamzalı'ya getirilir ve bir dereye gömülür. Seyyid'in eniştesi Halil, bunların öldürülmesine çok üzülür ve şu ağdı yakar:

Şu Hopka'nın dağları
 Dil verir de ağlarmola
 Seyyid'in çifte gelini
 Eşim der de ağlarmola

Seyyid'in garadır gaşı
 Güççükden belalı başı
 Elininen etdin Seyyid
 Hükümete geldin garşı

Seyyid de mavzeri yağlar
 Gara Selim de masal söyler
 Aydınlılar plân gürmuş
 Uşağı Hopka'da eğler

Bacısının adı Durdu
 Düşmanları düğün gurdu
 Üç beş adam varamazıdı yanına
 Hepisi de birden vurdu

Seyyid de yerinden galkar
 Eti de ardıca takar
 Bunlar bize düşman diye
 Aydınlıya fişşek sıkar

Sürüdüler indirdiler
 Hayvanlara bindirdiler
 Uşakların künyesini
 Ankara'ya bildirdiler (K57)

K-33**Annenin Ağıdı**

Feke'ye bağlı İncirci köyünde yaşıyan Mehmet Karakoç hanımının ölmesine dayanamayarak şu ağıdı yakar:

Nettin sürmelim nettin
 Olanları mamur ettin
 Muraz alacak zaman
 Bu dünyadan ne tez gettin

Olduysa bana oldu
 Gül benzim sarardı soldu
 Galksana nazlı yârim
 Gardaşların hep geldi

Yanıyorum için için
 Ne ola benim suçum
 Eşim ayrı çekdi göçün
 Gızılköy'e gonucu

Ağlayı ağlayı başımda
 Bugün gördüm düşümde
 Ben eşimi kaybettim
 Altmış üç yaşında

Çiğ yumurtadan ayrıldık
 Ev-mev sahabı olduk
 Yariminen yuva kurduk
 Şimdi ayrı düştük gayrı

Basir oğlun galdı bekâr
 Yusuf oğlun cüverimi yakar
 Sen de gidiyon eşim
 Bu evine kim bakar

Yanıyorum özün özün
 Ağlıyor iki gözüm
 Daşköprü’de Haçca gızın
 Acı habar aldı m’ola

Gülbeyaz’a habar oldu
 Arabaya bindi geldi
 Anasın evde bulamayınca
 Hani anam, dedi ağladı

Gabban Beleni’ne çıkarım
 Dört yanıma bakarım
 Âşık oldum nazlı yârim
 Sana türküler yakarım

Yüksek galdırım salını
 Getsin görünü görünü
 Bu kimin nesi derlerse
 Gara beyin Dursun gelini (K57)

K-34

Mehmet’in Ağdı

Feke’ye bağlı Gürümze’de yaşayan Mehmet, atları sulamak için evlerinin yakınındaki kuyuya götürür. Yolda giderken atın yularını beline bağlar. At bilinmeyen bir sebepten kaçar ve Mehmet’i paramparça eder. Bu olay üzerine annesi şu ağdı yakar:

Bir kaza olmuş Gürümze’nin ilinde
 Bu kaza cümlesinin dilinde
 Hayvanın yuları bağlı belinde
 Bu öksüz yavruyu gören ağladı

Hayvan aldı, yayan diye eğledi
 Yuların ucunu bele bağladı
 Hayvan kaçınca parça parça eyledi
 Parçasını arayıp bulan ağladı

Memleketten amcaları geldiler
 Kara haberin nasıl aldılar
 Parça parça cesedini buldular
 Parçasını arayıp bulan ağladı

Yuların ucu bellerine dolaştı
 Aktı kanım şalvarıma bulaştı
 Acı haber vatanıma ulaştı
 Bu acı haberi duyan ağladı

Bu acı haberim ne çabuk varık
 Kafalar yarık, kollarım kırık
 İsmim Memmed idi, soyadım Arık
 Bu acı haberi duyan ağladı (K57)

K-35

Mustafa'nın Ağdı

Feke'ye bağlı Akoluk köyünde yaşayan Mustafa Altınsoy, Adana'ya teyzesinin oğlunun düğününe gider. Teyzesinin oğluyla tren yolundan karşıya geçerken trenin altında kalıp can verirler. Bu haberi duyan Mustafa'nın annesi şu ağdı yakar:

Tren yollarında gezmeyen
 Allah'tan umudun üzmeyen
 İki yiğit kaybettik
 Biri sağdıç biri özne

Tren yolları gider aşağı
 Belinde bağlı guşağı
 İki yiğit kaybettik
 İkisi de dezze uşağı

Tren gelir öte öte
 Kömürlerin döke döke
 Guzularım hep geliyor
 Gözyaşların döke döke

Ecel gelmiş yola
 Treni göstermez bile
 Guzularım hep geliyor
 Gözyaşların sile sile

Bir kar tuttu toza toza
 Ben ağlarım geze geze
 Size diyem guzularım
 Gıran mı yan geldi bize

Adana'dan geldi haber
 Tenim oldu gabar gabar
 Ben evine vardımıdı
 Durdu Memmet alık haber

Gara damı açar gibi
 Ufak gapı ağal gibi
 şöyle döndüm baktımıdı
 Gelin bizim değil gibi

Komşumuzun adı Haca
 Gel yanıma ucca ucca
 Sana da haber mi vardı
 şimdi gelir ganlı bohça

Milenirim milenirim
 Goca damı dolanırım
 Gara guzum geri gelse
 Heybe dakar dilenirim

Mallar geldi de akıştı
 Eller de bize bakıştı
 Akşamınan getirdiler
 Cendermeler de çekişti

Evini dutdu yüceye
 Önünü getirdi geceye
 Gullar oluyum oluyum
 Seni yuvan hocaya **(K57)**

K-36

Emine Altınsoy'un Ağdı

Feke'ye bağlı Akoluk köyünde yaşayan Emine Altınsoy günün birinde hasta olur. Çocukları onu Kozan Devlet Hastanesi'ne yatırırılar. Hastane odasında yalnız kalıp ölümü hatırlayınca ağlayarak şu ağdı yakar:

Yanıyorum yanıyorum
 Pırıl pırıl dönüyorum
 Gidiyor emsallerim
 Ben de hazırlanıyorum

Eminem önümüzü açtın
 Üstümüze rahmet saçtın
 Gidiyor emsallerim
 Benim de vaktim geçti

Ayşla Abla Ayşe Abla
 Buz koydum dolabına
 Gidiyor emsallerim
 Ben de varıyom yanına

Evlerinin ardı dere
 Karlar yağar serpe serpe
 Terk ettin de gidiyon beni
 Bulunmadı kanın ilacı

Havada öter guzgun
 Yatsana yerlerin kızgın
 Terk ettin de gidiyon beni
 Allah'tan umudun üzgün

Evimizin yanı yokuş
 Ben de ederdim nakış
 Terk ettin de gidiyon beni
 Zeliha gızım sen de çekiş

Milenirim milenirim
 Goca damı dolanırım
 Terk ettin de gidiyon beni
 Buralarda belenirim

Şuralarda geziciyim
 Umutların üzücüyüm
 Terk ettin de gidiyon beni
 Ben evini bozucuyum

Kardeşinin adı Ahmet
 Safiye'ye oldu zahmet
 Siz Kıbrıs'a gitmezsiniz
 Sebebiniz Aziz Ahmet

Oturdum ben de durdum
 Dizlerime çokça vurdum
 Siz Kıbrıs'a gitmezsiniz
 Ahmet'e intizar verdim

Herifinin adı Ali
 Safiye'n oluyor deli
 Kardeşi ya Mehmet Ali
 Siz de razı oldunuz mu (K57)

K-37

Hacı'nın Ağıdı

Hacı, Tunceli'de askerlik yaparken teröristler tarafından şehit edilir. Köyde oğlunun ölüm haberini alan annesi şu ağıdı yakar:

Paşalar çekti bayrağı
 Tapanlının derneğine
 Şehitler çekilip gider
 Eb-i Kevser ırmağına

Subayların acı haber yazar
 Gara toprak oldu mezar
 Anan baban ağlar gezer
 Hacım yaran nerende senin

Tunceli dağları sarptır gezilmez
 Soğuktan suyun içilmez
 Şehide kefen biçilmez
 Hacım yaran nerende senin

Olduyusa bana oldu
 Açılan güllerim soldu
 Hacım yolunu beklerken
 Al bayraklı salın geldi

Feke Saimbeyli gaymakamı geldiler
 Mahşer gibi halk toplandılar
 Şerefine birkaç el silah attılar
 Hacım yaran nerende senin

Al bayrakta sarılırsın
 Mahşer günü dirilirsın
 Eb-i Kevser ırmağında yıkanırırsın
 Hacım yaran nerende senin

Acı haber tez ulaşır
 Ganında sinek dolaşır
 Bacı gardaş hep ağlaşır
 Hacım yaran nerende senin (K57)

K-38

Annenin Ağdı

Feke'ye bağlı İncirci köyünde yaşayan Mustafa Doğanay, annesinin vefat etmesine çok üzülür ve şu ağdı söyler:

Gomşuları geze geze
 Irgatını düze düze
 Bir şeyler mi soktu anam
 Niye söylemiyon bize

Benim anam ne oldu halin
 Söylemiyor datlı dilin
 On tane evlat büyüttün
 Başucunda iki oğlun

Ne oldu ise bize oldu
 Gözlerim yaş ile doldu
 Gel anam da gör evini
 Babacığım öksüz galdı

Gelin gardaşlarım gelin
 Babamın halini sorun
 Anam gelmez yollara gidiyor
 Bacılarım siz yollayın

Ağlayarak oldum deli
 Gözyaşlarım geçti seli
 Gardaşlarım hep geliyor
 Hani Iraz'ınan Veli

Adana'dan geldi Ali'n
 Askerde gelmez Veli'n
 Sandığını döküyorlar
 Toplanmış gelinlerin

Mustafa'lar yana yana
 Başucunda döne döne
 Sen gidiyon hatın anam
 Ben kimlere derim anam (K57)

K-39

Olcan'ın Ağdı

Feke'ye bağlı İncirci köyü muhtarının oğlu Olcan 1988 yılında merdivenden düşer ve kolu kırılır. Babası oğlunun kolunun iyileşmesi için onu birçok sınıkçıya götürür, birçok çareye başvurur; ancak oğlunun kolu bir türlü iyileşmez. Daha sonra Olcan'ı Adana Devlet Hastanesi'ne götürür ve orada ameliyat ettirir. Oğlunun ameliyat masasında acı çekmesine dayanamayan baba şu ağdı yakar:

Adana Devlet Hastanesi
 Yaktı beni ortopedisi
 Oğlumu ben de göreyim
 Açıl ameliyat gapısı

Dış gapılarda durdum
 Elin ellerine verdim
 Gartal gibi oynuyorlar
 Gapıdan golunu gördüm

Sedyeyle getirdiler
 Yatağına yatırdılar
 Benim oğlum can çekiyor
 Usulünü yap dediler

Usulünü oldu da duydum
 Cebine müjdülük goydum
 Nasıl tahammül edeyim ben
 Beni bilemiyor oğlum

Bazen gözlerini açıyor
 Ağzından köpük saçıyor
 Gollarını tut Osman'ım
 Gayınbaban da kaçıyor

Yeter Mustafa'm az söyle
 Felek vurdu halin böyle
 Eğer oğlum iyi olursa
 Büyük küçük gurban eyle (K57)

K-40

Ümbülcan'ın Ağdı

Feke'ye bağlı İncirci köyünde yaşamakta olan Ümbülcan bir gün hasta olur. Babası iyileşmesi için doktora götürür, hocaya muska yazdırır; fakat Ümbülcan bir türlü iyileşmez. Bu duruma çok üzülen babası kızına şu ağdı yakar:

Kim ne dedi ise ona götürdüm
 Duramadım acillerde yatırdım
 Ben ömrümü gapınızda bitirdim
 Çare bulunsana canım doktorlar

Film dediniz film çektirdim
 İnanmazdım falcılara baktırdım
 Nice hocalara muska yaptırdım
 Çare bulamadı bütün doktorlar

Övdüler de geldim Aşkın Profösör
 Yavrum can çekiyor gel durumun gör
 Ne olur bir şifalı ilaç yaz da ver
 Çare bulamadı bütün doktorlar

Kitli gapıları ben giremedim
 Gezdim bahçesini hiç duramadım
 Zorumuş ayrılık ayrılamadım
 Çare bulunsana zalim doktorlar

Nalân'ım Nuray'ım benim kızlarım
 Yaş dolu da görmez oldu gözlerim
 Gelin de yoklayın siz guzularım
 Bacınızı hastaneye yatırdım

Çare yoktur dolmuşlara bineyim
 Mendil ile gözlerimi sileyim
 Sorarsa anasına ne diyeyim
 Her zaman götürüp de bile gelirken

Mustafa'm da halin böyle ne olacak
 Başına da daha neler gelecek
 Yavrucuğum çeke çeke ölecek
 Çare bulamadı bütün doktorlar (K57)

K-41**Zeynep'in Ağdı**

Feke ilçesinde yer alan Tapan yöresinde yaşayan Zeynep, sevdiği kişiyle evlenir. Evlendikten sonra kocası, Zeynep'i nüfus kütüğüne kaydettirmek için at üstünde Saimbeyli'ye götürür. Yolda giderken at karşılarından gelen kamyondan ürker ve Zeynep'i yere düşürür. Attan düşen Zeynep hastaneye götürülürken yolda ölür. Acı haberi duyan annesi şu ağdı yakar:

Zeynep'im aşın pişirdi
Kiraz da yolun şaşırdı
İnsanoğlu gafil olur
Öznesi attan düşürdü

İki taraf yüce dağlar
Gaynası inmiş ağlar
İki dağlar arasında
Buna ne der ola beyler

Güle a Zeynep'im güle
Yanında öznesi bile
Ben oğlana bir şey demem
Boz at gözlerin kör ola

Kamyon gelmiş gaka gaka
Kanı donmuş aka aka
Gül Zeynep'im can veriyor
Ala gözler aka aka

Sal ağacın getirdiler
Uzun boyun yatırdılar
Biz Zeynep'e ne diyelim
Asmaca'ya götürdüler

Güneş değdi deriliyor
 Gıza kefen sarılıyor
 Yanına gelmedim gızım
 Halim bize darılıyor (K57)

K-42

Mehmet'in Ağıdı

Feke'ye bağlı İncirci köyünde yaşayan Mehmet çalışmak için Balıkesir'e gider. Balıkesir'de çalışırken bir trafik kazası sonucu ölür. Oğlunun ölüm haberini alan annesi şu ağıdı yakar:

Balıkesir Balıkesir
 Duman insin dağlarına
 Ağ Mehmet'im gelir diye
 Anan bakar yollarına

Susa yolu dar mıydı
 Süren şoför kör müyüdü
 Ağ Mehmet'im can verirken
 Arkadaşı var mıydı

Sekiz ay oldu görmem
 Ben de muradıma ermem
 Ben buradan varamıyom
 Nazlı yâri ele vermen

Makine kıydı canıma
 Kimler ağlar kanıma
 Anam da yok babam da
 Eller gelmiyor yanıma (K57)

K-43**Mustafa'nın Ağdı**

Memleketinden İzmir'e çalışmaya giden Mustafa yakalandığı bir hastalık sonucu vefat eder. Genç yaşta eşini kaybeden hanımı şu ağdı söyler:

Şu yaylanın yollarına
Düştük eller dillerine
Gullar oluyum oluyum
Oya ören ellerine

Darı nohut bitti m'ola
Yer yazıyı duttu m'ola
Develi'de bacısı var
Ona haber gitti m'ola

Gelinin de çok ağladı
Alnına gara bağladı
Mıstık'ım gelir diye
İzmir'e haber yolladı

Zalha bacı Zalha bacı
Böyle görmedik acı
Dört guzum da öksüz galdı
Birin de sen ol bacı

Topallı'nın yeri keleş
İçerimi aldı telaş
Ne dutuyon Hacı Efendi
Mıstık'ımı tezce yolla (K57)

K-44**Kayının Ağdı**

Feke'ye bağlı Paşalı köyünde yaşayan Fatma isimli bir kadın, kayınının Adana'da ölmesi üzerine şu ağdı yakar:

Evimizin yanı bahçe
Cebine goymadım akçe
Ne ağlıyon anam hatın
Şimdi gelir ganlı bohça

Evimizin yanı tevek
Yaprakları ufak ufak
Sen gidiyon güccük gayın
Guzuların bekçe ufak

Beş gardaşın beşi gelsin
Gelsin de halimi sorsun
Eğer bir imkân olursa
Beşi de kazancın versin

Gümüş bacım çok ağlasın
Alnına gara bağlasın
Eğer gecikir gelmezsem
Yârim mektup yollasın

Adana'nın yollarına
Guş mu gonar çöllerine
Güccük gayın can veriyor
Adana'nın ellerinde

Adana'nın yolu düzgün
Benim galbim sana bozgun
Sen gidiyon güccük gayın
Senden umutlarım üzgün (K57)

K-45**Mustafa'nın Ağdı**

Feke'ye bağlı İncirci köyünde yaşayan Hayriye Sarıboğa, oğlu Mustafa'nın askere gitmesine çok üzölür ve şu ağdı yakar:

Yüce Allah'ım adım atamaz oldum
İssız odalarda yatamaz oldum
Gözümüzün yaşını dutamaz oldum
Çifte guzularım uçdu yuvadan

Odana girdim çiftten dakılı
Yatağına girdim elvan kokulu
Anan yola bakar boynu bükölü
Yolla mektubunu biricik oğlum

İnşallah bitecek bu iki yıldır
Yüce Allah'ım garipleri sen güldür
Yanında tanıdık var mı ki bildir
Mektubunu yaz da biricik oğlum

Mektubunu aldım da yürüdüm bağa
Bir tığ goparıp da yemedim daha
Yılın yetti ama gözün yok daha
Güle güle bitir biricik oğlum

Hükümetten aldım büyük emri
Yana yana oldum meşe kömürü
Allah cümlenize versin ömürü
Yolla mektubunu biricik oğlum

Hayriye sesimi duyuramıyom
Sinemi ağda doyuramıyom
Babana her işi buyuramıyom
Ne desem tutarsın biricik oğlum (K57)

K-46**Ala İneğin Ağdı**

Feke'ye bağlı Tokmanaklı köyünde yaşıyan Ayşe Karakılçık, ala ineğin kocası tarafından satılmasına çok üzölür ve ala ineğe şu ağıdı yakar:

Ala ineğimden geçemem

El ayranları içemem

Ala ineğim olmayınca

Yaylalara da göçemem

Ala ineği köye saldım

Ağıdını burada çaldım

Ala ineğim olmayınca

Sütü peynirinen çaldım

Çorba ateşten inmiyor

Gomşular ayran vermiyor

Ala ineğim kayboldu

Kışın davar süt vermiyor

Yavan çorba içilmiyor

Ala inekten geçilmiyor

Ala ineğim kayboldu

Yaylalara göçölmüyor

Davar oğlağa gatıldı

Vicdansız inek satıldı

Kış gününe kuru yenmez

Pilava ayran gatıldı

Ağ helkelerim dolmadı

Bir gün de yüzüm gülmedi

Yaylalara göçtüm amma

Derilerim de dolmadı

Al ineksiz duramam
 Yağsız pilavda yiyemem
 Al ineğim kayboldu
 Yaylalarda da duramam (K57)

K-47

Keçilerin Ağdı

Geçim kaynakları hayvancılık olan Fatma Topçu, keçilerinin kocası tarafından satılması üzerine şu ağdı yakar:

Davarı güttüm getirdim
 Onları yerine yatırdım
 Ben de davarı satışın
 Galan aklımı yitirdim

Dana Deresi'ne vardım
 Yönümü selalığa döndüm
 Şu davardan gurtuluşun
 Günlerce düğün çaldım

Kafgıra'nın yeri daşlı
 Ben ağlarım gözü yaşlı
 Davar Körkuyu'ya indi
 Şimdi benim aklım şaştı

Şu guzluğu bağladım
 Kör gocayı yolcu ettim
 Oğlaklar dağa gidişin
 Onları beri eyledim

Davarı suladım sürdüm
 Sırtıma da odun vurdum
 Ben de eve gelişin
 Davarın yerini gördüm (K57)

K-48**Hamza ile Yörük Kızı**

Obruğun başında Hamza adında biri ekin biçiyormuş. Bu sırada oradan aşiretler geçiyorlar. Bu aşiretlerden birinde çok güzel bir Yörük kızı varmış. Hamza bu kıza tutuluyor ve aşiretin peşinden gidiyor. Oradan Saimbeyli'ye, sonra da Kiraz'dan Tapan'a iniyorlar. Tapan'dan sonra Kırksu'dan Anavarza'ya, oradan da Karaisalı'ya geçiyorlar. Aşiretler üç kardeşmiş, anneleri de var. Kızın annesi çocuğun kızın peşinden geldiğini anlıyor, ve kızına, “yavrum bu çocuğu öldürürler, uşaklar da kanlısı olur, ben onu bağladım, şu çalıyı dolanırsan sana yaklaşamaz”, diyor. Gelin çalıyı dolanıyor, çocuk geline yaklaşamıyor. Daha sonra Hamza orayı terk ediyor. Ekinden hiç haberi yok, kızı görünce her şeyi unutmuş. Daha sonra Hamza şu türküyü söylüyor:

Ablak sunam baş kaldırmış gidiyor
Gel bakalım Buhara'nın ellerin
Sevdiğim bıralanıp gidiyor
Ayaklansın Obruk kaşın bellerin

Obruk'tan Çadak'tan Hacın'a uğrar
Kum büker kargalar tellerin ığrar
Göksu'nun köprüyü geçti turnalar
Vardı sultan sana Kiraz bellerin

Kiraz'dan kalkar da Tapan'a iner
Derebaşı'nda da tez sabah döner
Dereceoluğu'na da çevrilir konar
Çevrilin çevrilin konun turnaların

Dereceoluğu'ndan erken yekinir
Elek sırttan bağlamaya dökülür
Bucak'ta da Gencoğlu'ndan sakının
Derin gezer avcılarını çöllerin

Akköprü de güzellerin durağı
 Dost elinden parelendi yüreği
 Sultan Anavarza'da hoşlar durağı
 Coşkun akar deli çayın sellerin

Anavarza'dan da erken göçelim
 Sumbas'tan Savrın'dan bir su içelim
 Gün doğmadan kanlı cihan geçelim
 Altıgöz'e doğru gider yolların

Karaisalı da derler beyler pınarı
 Orada kaldı yurtları belli yerleri
 Ağ eller kınalı da gözler sürmeli
 Seyyid Hamza der de ağlar bir gelin (K57)

K-49

Ali ile Gül Ayşe

Ali altı aylık evliyken ihtiyat askeri olarak Yemen savaşına çağrılır. İşte Ali'nin o gidişi, bir daha dönmez; çünkü Ali esir düşmüştür. Yıllar, seneler geçer Ali'den bir haber olmaz ve Ali bir fırsat bularak esir kampından kaçmayı başarır. Ama o ıssız çöllerde tek yalnız Mecnun gibi aç susuz dolaşarak hastalanır, yürür hali kalmaz, bitkin vaziyette bir yolun kenarına düşer. Bir gün oradan geçen göçebe Çingene grubu bunu bulur ve çalıştırıp faydalanırız amacı ile yanlarına alarak tedavi ederler ve sağlığına kavuştururlar. Ali, geçtikleri şehirin birinden bir kaval alır, bir köşeye çekilerek onu acı acı üfler. Bu sesi duyan obabaşı, “kim o kaval çalan bana getirin”, diyerek emir verir. Ali haberi duyunca kabahat ettim sanarak bir korku içinde ağanın yanına gelir. Ağa gülümseyerek, “gel bakalım yiğidim o kavalı sen mi üflüyorsun”, der. Ali boynunu bükerek bir korku içinde kısık bir sesle, “ağam affına sığınırım, bir daha üflemem”, diyerek özür diler. Ağa gülerek, “yook koçum olur mu öyle, sen onunla bizi eğlendireceksin, öyle bir marifetin var da daha ne isten, biz seninle daha tanışmadık başka ne hünerlerin var anlat bakalım”, der. Ali elini ovalayarak, “ağam ben buranın garibiyim, yol bilmem yolak bilmem, ben Yemen'de askerdim esir düştüm, bir fırsat bularak kamptan kaçtım, ömrüm çobancılıkla geçti, anca bir kaval üflemesini bilirim, başka hünerim yok ama acım çok ağam, sana yalvarırım memleketimde eşim var beni ona kavuşturursanız sizin ömür boyu kulunuz köleniz olurum”, der. Ağa geri yaslanarak, “sen şu

kavalı eline al bakalım da marifetini göster”, der. Ali kavalı eline alarak yanık yanık üfleyerek şöyle seslenir:

K-49/1

Yirmi yıldır uzak kaldım yârimden
Medet senden olsun kavuştur ağam
Hiç sevgisi eksilmiyor serimden
Bizi Hızır gibi kavuştur ağam

Esir Ali senin kölen kulundur
Ayağına turap taşlı yolundur
Gül Ayşe’ m de daha taze gelindir
Büyüküğün göster kavuştur ağam

diyerek yanık yanık söyler. Ağa başını yere eğmiş ellerini başına dayamış gözlerinden damla damla yaş döker; çünkü ağa çok dertlidir. İşte bir zaman o da bir acem kızını sevmiş; fakat izini yolunu kaybetmiş, her gittiği yerde onu ararmış, onun aşkı ile yanarmış, ama hiç kimseye bildiremezmiş ve onun yüzünden durmadan gezip dolaşarak her gittiği yerde onu ararmış. Gizli gizli ateşi ile tutuşup yanarmış. İşte Ali’nin o dert dolu sözleri bu gizli yarasını yeniden deşer. İşte böyle sevmeyi sevilmeyi ve sevginin ne olduğunu bilen ağa Ali’ye bakarak, “bak yiğidim bu işin sonucu ölüm dahi olsa Ali’ m seni sevdiğine kavuşturacağım”, diye söz vererek vaatte bulunur. Ali zaten esirken İngilizceyi, Arapçayı iyice öğrenir. Onun için gittiği yerde hiç güçlük çekmeden rahatlıkla derdini anlatıp dertlerini dinleyebilir. Bu durum ağanın çok hoşuna gider; çünkü böyle bir tercümanı para ile arasa bulamaz. Her gittiği yerde rahatlıkla Arapça, İngilizce, Türkçe hallolacak, işleri onun üzerine atar. Kendi öyle işlerle hiç uğraşmaz ve birkaç yıl sonra ağa göçünü Türkiye tarafına yöneltir. Suriye üzerinden Türk topraklarına girer; fakat Ali daha bunun farkında değildir. Böylece Çukurova’yı görünce Ali hemen ayıkır ve bir sevinç içinde hemen ağaya koşarak eline ayağına kapanır, yalvararak izin ister. Ağa zaten onun için gelmiştir. Ağa Ali’nin bu telaşına yalvarışına bakarak derin bir içini çektikten sora, “tamam koçum tamam ben zaten onun için bu diyarlara geldim, yıllardan beri ben sevdiğime kavuşamadım, hiç olmazsa sen kavuş”, diyerek Ali’yi kucaklayıp bağrına basar ve yanaklarını öperek “haydi koçum yolun açık olsun mutluluk bulasın”, diyerek Ali’ye bir kaç kuruş da haşlık vererek oradan yolcu eder. Ali bir sevinç içinde Toros dağlarının yolunu tutar. Ali tam köyden ayrılalı yirmi beş yıl olmuştur.

Ali'nin sakalları uzamış, saçları ağarmış, dökülmüş, tanınmaz bir hale gelmiştir. Bu geçen zaman içinde Kurtuluş Savaşı olmuş, Ermeniler birçok yeri yakıp yıkmışlardır. Ali'nin o eski köyünün yerinde yeller esiyordur. Bir yaşlı ağaç dahi kalmamıştır. Sadece duvar yıkıntıları kalmıştır. Ali geceyi gündüze katarak hiç uyumadan köyün olduğu yere varır; fakat Ali umduğunu bulamaz bir pehlül gibi köyün olduğu yerdeki taşların üzerlerinde boyun bükerek hayaller kurar. Eşi olan amcasının kızı ile koşup oynadıkları yerleri bir film şeridi gibi gözünde canlandırır. Fakat bir türlü oralardan ayırlamaz, öyle düşünerek oralarda gezelenip durur. Vakit hayli geçmiştir. Bir ara gözü uykuya dalar. O sırada bir rüya görür. Bir korku içinde uyanır, gözünü ovalayarak sağa sola bakmaya başlar. O sırada köyden bir hayli uzaklıkta bulunan, her tarafı görece kadar yükseklikteki, bir kaşın üzerindeki babasının yerinin içinde bir ışığın yandığını görür ve yerinden kalkarak o ışığın olduğu yere gider. Varsa ki, küçük bir oda ev, aylardan temmuz olduğu için evde olan küçük takayı havalansın diye açık bırakmışlardır. Ali bir sessizlik içinde o takaya yaklaşarak evin içine gizlice bakmaya başlar. Evin içinde bir kadın, bir de delikanlı oğlan vardır. Ali bir kuşku içindedir. Ne yapacağını bilemez. Yer babasının yeri ama bu ev kimin. Tek başına ne yapar burada, diyerek kafasında canlandırmaya çalışır ve bir yandan da onları izler. O sırada ortaya bir yatak serilerek oğlan içine girerek, “hani ana sen yatmıyon mu” diyerek seslenir. Bu sözü duyan Ali daha da şaşırır ve biraz sonra kadın da yatağa girerek oğlanı öper ve sımsıkı kucaklayarak bağrına basar. Ali bir şaşkınlık içinde ne yapacağını bilemez ve evden uzaklaşarak babasından kalma pınarın başına oturarak derin derin içini çekmeye başlar. Bir yandan da ne yapacağını düşünür. Artık sabah olmuştur. Yörede o evden başka Allah kulu yoktur, ıssız bir yerdir. Ali gizlice evi takibe başlar; fakat bir türlü kimler olduğunu bilemez. Ali aylarca buralarda dolaşır, anılarını canlandırır ama bir yandan da onları takip eder ve kendi kendine şöyle konuşur, “yahu bunlar kim olabilir, kocası desem kadın yaşlı, oğlu desem, bile yatmaz öyle kucaklaşıp öpüşemez, bunlar herhal Ermenilerden kalma”, diyerek kafasında hayaller kurar. Oralarda bir kimseyi bulup onları sorup öğrenemez. Artık onları öldürüp gitmeye karar verir ve onun için şehire giderek bir tüfek alır, evi beklemeye başlar; fakat bir türlü eli tetiğe varmaz. Bir telaş içinde tüfeğini uzatıp uzatıp geri çeker ve gider, bir müddet dolaşır gelir gene aynı hareket ama artık tam sinirlenmiştir. Neye malolursa olsun diyerek sinirli sinirli tüfeğini takadan uzatmış tam tetiğe çökeceği sırada oğlan yatakta kadını öperek, “ana uykum gelmedi bana şu babamı bir anlatır mısın”, der. Bu sözü duyan Ali beyninden vurulmuşa döner ve içine bir ateş düşer. Ali oradan uzaklaşarak şehire giderek başlar köyünün akıbetini araştırmaya; fakat bir türlü gerçeği kimse bilmez. Herkes bir laf veriyordur, onun için bir kimseden gerçeği öğrenemez, tek çarenin bir mektup yazmak

olduğunu düşünür ve böylece bir kâğıt kalem alarak köye bir mektup yazıp posta dağıtıcısının yanına vararak mektubu postacıya verir. Postacılar bir garip dostu oldukları için Ali'nin dediği gibi mektubu götürerek Gül Ayşe'ye verir. Gül Ayşe'nin oğlu yetim Ali medrese görmüştür ve okuryazarlığı vardır. Onun için mektubu yetim Ali'ye okutur. Esir Ali mektupta şöyle yazar: “Siz kimsiniz orda tek başına duruyorsunuz, oradaki köylüler nereye gitti” diyerek sözlerine devam eder ve altına da şu dörtlükleri ekler:

K-49/2

Aylardır gezdim burada
Anımla erdim murada
Anlat bana be hey kadın
Neden tek evsin burada

Erken ateşin yandırın
Ocakta çörek tandırın
Kucağında yiğit kimdir
Öpe öpe uyandırın

Evin yeri hep bağıdı
Dilinde asker ağıdı
Kimdir bana bildir kadın
Kucakta yatan yiğidi

Dert çekerim yana yana
Artık tak eyledi cana
Oğlun olsa ayrı yatan
Vuracaktım dedi ana

diyerek mektubu yazdırır ve bu mektubu okuyan yetim Ali anasına kızgın vaziyetde, “kim bu adam ana sana böyle bir mektup yazıyor, sen bunu tanıyor musun”, diyerek anasını sorguya çeker. Anası Gül Ayşe yaşlı gözleri ile Ali'ye bakarak kısık bir sesle korkarak, “ya bu kurbanlar olduğum Ali'mdir ya da o kahrolasınca Ermenilerden biridir; çünkü geçmişimizi bilen biridir”, diyerek hemen mektuba bir cevap yazarak gönderirler ve onlar da o dörtlülere karşılık olarak şunları, şu dörtlükleri yazarlar:

K-49/3

Acılarla yanmış serim
Gurbet elde benim yârim
Bura bizim baba ocağı
Belki döner gelir derim

Hep yaslıdır gündüz gecem
Hiç sönmesin tütsün bacam
Kucağımdaki yiğidim
Hem oğlumdur hem de kocam

Erken ateş yandırmışam
Yönüm hakka döndürmüşem
Kucağımda yatan yiğidi
Gül mememden emzirmişem

Şu dünyamın odur varı
Öz çiçeğim petek arı
Canım ona feda olsun
O Ali'min yadigârı

diyerek yazarlar ve içine de Ali'nin almış olduğu gelin elbisesinden de bir parça katarak ve hemen postacının dönüşüne hazır ederek postacıya verirler. Postacı mektubu alarak Ali'ye götürür. Böylece onlar tanışmış kavuşmuş olurlar. En sonunda Ali eşi Gül Ayşe'yi kucaklayıp bir tarafına da oğlu yetim Ali'yi alarak şu dörtlükleri söylemeye başlar:

K-49/4

Yaradanım kavuşturdu
Oğlumla eşimle bizi
Ali'n yâd ellerden sormuş
Düşman sandı ikinizi

Nerde köyüm viran dağlar
Harap olmuş bahçe bağlar
Kalmadı mı hiçbir sağlar
Korumuşsun kuzumuzu

Güttüm nice koyun kuzu
Hep sürerdim koca kuzu
Bak büyümüş bizim kuzu
Kurban olam emmim kızı

Mevlam böyle yazmış yazı
Kader ayırmışdı bizi
Hiç yok yere vuracaktım
Affeyle sen emmim kızı

diyerek ağlaşırlar sızılaşırlar ve böylece kavuşarak mutluluklarını sürdürürler (K24).

K-50

Hacın Ağdı

Bu ağıt Hacın savaşı dönemlerinde cephe komutanlığını yapan saygı değer rahmetlik Süleyman Baytok beyden alınmadır. Hacın kaç kaç zamanında Ermenilerin yaptıklarını bizzat gözü ile görmüş olan Fatma Teyze'nin gözü ile tanık olduğu olayları defterine not ederek geleceğe ışık tutmasını sağlayacağından haberi olan Ermeniler not defterini onda almak için adım adım Fatma Teyze'yi takip ederler ve bir gün Hacın'dan giderken Hacın deresinde yakalarlar ve olmadık işkencelerle çirkef hakaretler ederler. Fatma Teyze bunun üzerine intihar eder. Ermeniler o kadar işkence yaparlar, didik didik ararlar ama bir türlü not defterini bulamazlar. Not defterini öyle bir yere saklamış ki kafasındaki fersin içine bir yer dikerek orda muhafaza ediyormuştu. İşte Fatma teyzenin elinde intihar sırasında şu not bulunur: “Hacında olup biteni anlatan yazı fersimde saklıdır”, der ve onun kara haberini duyan bütün halk başına toplanır. İlk varanlardan biri olan Hacın cephe komutanı Süleyman Baytok amca olur ve hemen elindeki nota bakarak fersindeki not defterini çıkarıp üzerine alır. 1961 yılında Feke'ye askerlik muayenesi için gittim, oradan da Saimbeyli'ye Süleyman Amca'yı ziyarete gittiğimde kendi kalemi ile yazarak bu anıları bana verdi. Ben köyden

ayrılırken o eseri koyduğum yerde bulamadım, onu kayboldu sanıyordum. Yıllar sonra köye tekrar varınca yarısını fare yemiş olarak tekrar elime geçti. Fatma teyzenin dilinden:

K-50/1

Tellal çağırınca duyduk
Muhtar emmi sana uyduk
Silah bıçak ne varısa
Hepisin ortaya koyduk

Nettik ağam böyle nettik
Bizler eriyip de bittik
Elimizde ne varısa
Hep gâvura teslim ettik

Halkın isyanın durdurdun
Ev ev gezip sordurdun
Karşı durdu Çoban Ali
Gözün önünde vurdurdun

Noldu muhtar ağam noldu
Hep dostların düşman oldu
Savunmasız insanların
Ev sokağı kanla doldu

Amirle memura uydun
Milleti silahsız koydun
Taş sopayla koştun millet
İlk acıyı kendin duydun

İşte bunun üzerine möhrezeler ev ev gezerek olmadık işkenceler yaparak halkı susturmaya çalışırlar. İşte bu olayı da şöyle dile getirir:

K-50/2

Möhrezeler geze geze
Kapıları yaza yaza
Yiğitleri öldürdüler
Hep kurşuna dize dize

Saldırdılar gelin kıza
Neler yaptılar bak bize
Bebeleri öldürdüler
Hep başların eze eze

Bilir bunu Hacın eli
Esti bize kara yeli
Her gün gelip vacırdıyor
Anlaşılmaz gâvur dili

Fatma Teyze dertlerini böyle dile getirmeden önce möhrezeler kapıları yazar kem köylüler buna müdahale etmek isterler ama köy imamı köylüleri yatıştırmak için camilerde fetva vererek şöyle der: “Aman o gelen möhrezelere yardımcı olun zorluk çıkarmayın, onlar görevlerini yapıyorlar, onlar da bir emir kuludur, bizim dinimizde insanlara zorluk çıkarmak olmaz, hoş görülmesi olmalıyız”, diyerek köylüleri sakinleştirmeye çalışır. Çünkü köylülere bir kötülük yapmalarından korkuyordur. Onun için dostça davranmaya çalışıyordu; ama bir deyim var, “Domuz derisi post olmaz, düşmandan hiç dost olmaz”, işte düşman düşmanlığını yapmış, yakılan ağaçlar dökülen göz yaşlar kalmıştır ve şu dizelerle olayları dile getirirler:

K-50/3

Milleti camiye derdin
Onlar da bir insan derdin
O kudurmuş zalimlerin
Ellerinde canın verdin

Bakın dağın doruğuna
 Kan bulaşmış sarığına
 Koca imamı asmışlar
 Şurdaki can eriğine

Kara yas oba elinde
 Kubur guşağı belinde
 Koca imamı astılar
 Kuran kitabı elinde

Sevenlerin hep yanında
 Al bayrağımız salında
 Koca imam şehit oldu
 Allah kelamı dilinde

Düşman hiç yasta olur mu
 İt derisi post olur mu
 Demedim mi imam ağam
 Gâvur sana dost olur mu (K24)

K-51

Kaldı Dostum

Eski devirlerde zenginliği ile gururlanıp kibirlenen bir ağa varmış. Herkesi küçümseyerek alay edermiş. Ağanın en yakın dostu olan Mesut Amca ağanın bu haline üzülerken, “dostum bu ahlâktan vazgeç, böbürlenmek şeytan işidir, düşmez kalkmaz bir Allah’tır, bu varlığın bir de yokluğu vardır, her yerden kapını kapatma, gariplerin dostluğu zenginlerden iyidir”, diyerek o kötü ahlâklarından uzaklaştırmak istiyormuş. Ama onun inadı inatmış, hiç denen sözleri dinlemezmiş ve kendinden başka hiçbir rakip tanımazmış. Bütün kazançlarını eğlence yerlerinde har vurup harman savurup gününü gün edermiş. Memleketini bırakıp başka şehirlere, ülkelere gidermiş ve böylece vatana millete faydası olmadan gününü geçirirmiş. İşte böyle gün döner devran döner o kendini kabadayı gösteren milli servet sayılan atına sürüsüne bir hastalık gelir. Hiçbir tene kalmadan yok olur gider. Havalar kurak gider, bahçeler bağlar kurur hasat hiç olmaz. Ağanın hiçbir birikimi olmadığı için perişan bir hale düşer. O yıllarca ağamsın paşamsın diyenler çeker gider, ağa tek başına perme perişan

kalır ve gene o sadık dostu buna karınca kararınca yardım eder. Fakat bu düşünce ile bir amansız derde tutulur ve bunun bu durumuna üzülen Mesut Amca ağanın hal ve durumlarını şöyle dile getirir:

Hani derdin sen de zengin ağayım
Sönmüş ocak gibi kül kaldı dostum
Sandın ki bu hayat kalır her daim
Acılarla dolu yıl kaldı dostum

Halıları döşedir din yoluna
Güvenirdin malla para puluna
Yaradanım neler verir kuluna
Dertler ile dolu kul kaldı dostum

Sahibi din hani köşke saraya
Binerdin en iyi at arabaya
Hükmederdin sanki sende dünyaya
Şimdiyse bir tozlu yol kaldı dostum

Eskiden neyidin şimdi ney oldun
Çiçekler misali sarardın soldun
Şimdi küme küme dertlerle doldun
Başında ağarmış kıl kaldı dostum

Hani nerde kapındaki uşaklar
Sermayen olmuştur ah ile vahlar
Terk eylemiş hanımlarla çocuklar
Son nefesin veren kul kalmış dostum

Der Mesut da ağam böyle insanlar
Her cefayı görür bedende canlar
Nerde hani seni seven hanımlar
Hepsi de burada dul kaldı dostum **(K24)**

K-52**Kemiklere Türkü**

Yıl 1966, Kozan kalesine yol işleniyor, ben de orada işçi olarak çalışıyordum. Dozer toprağa kepçesini vurunca toprakla beraber birçok insan kemikleri meydana çıktı. Ben bunlardan kol bacak kemikleri hariç beş tane kafa kemiği topladım; fakat birçoklarında kurşun deliği gibi delikler vardı. Bunlar benim dikkatimi çekti ve orda içimden gelerek şu dörtlükleri sıraladım:

Kemik bir zamanlar sen de insandın
 Hangi çağlarda idi yaşınız sizin
 Sizler de biz gibi derdemi yandı
 Kıcı boranı mıydı kışınız sizin

Acep tüccar mıydın alıp satardın
 Yoksa zalim miydin nara atardın
 Ali'm miydin kürsülerden öterdin
 Hangi hallerdeydi işiniz sizin

Yiğit olup dilediğin buldun mu
 Gelin kız olup neşe doldun mu
 Bağında meyveyi olgun buldun mu
 Hayal mi gerçek mi düşününüz sizin

Evlenip de muradına erdin mi
 Mesut olup mutluluğu derdin mi
 Şu dünyaya gerçek evlat verdin mi
 Kenan Züleyha mı eşiniz sizin

Ağa mıydın paşa mıydın bey miydin
 Yiğit miydin kadın mıydım toy muydun
 Konup göçer miydin asıl soy muydun
 Helal kazanç mıydı aşınız sizin

Çalıp çarpar mıydın haram yer miydin
 Doyup doyurup da şükür der miydin
 Tutsak mıydın köle miydin er miydin
 Ne arar burada beşiniz sizin (K24)

K-53

Mansurlu

Mansurlu köyü birçok el değiştirse de öz kurucu olan Mansur Ağa'nın adı unutulmamıştır. Mansur Ağa Ramazanoğulları'nın at besleyen seyis başı olarak görevliymiş ve onun öz torunu olan Kocabıyık Hasan kendi çabası ile köye bir imalathane kurmuş. Köyün ve civar köylülerin araç gereçlerini artık kendi imal eder. İşini daha da büyüterek önceki Ermenilerin yaptığı gibi o çevredeki madenleri eriterek bütün araç gereçleri ve hatta at nallarını dahi imal edecek kadar geliştirir. Daha önceleri Kayseri'nin ilçesi olan Everek'ten yani şimdiki ismi ile Develi'den geliyordu ve hatta Çukurova'dan güneydoğuya kadar gittiği söylenmektedir. İşte Kocabıyık Hasan bu ticareti kendi köyüne çekmiş. Develi'den ve Kilis'ten birer çekişçi getirmiş. Bunun ikisi de Ermeniymiş. O zamanlar bütün ticaret Ermenilerin elindeymiş. Develi ve Faraşa onların ticaret merkezleriydi. İşte buraların ticareti kesilmişti. Onun için Ermeniler bir şeytanlık düşünerek Mansurlu köyünün huzur ve düzenini bozup gene ticareti kendileri yönetmek isterler. Onun için de maşa olarak çekişçi olan Ermenileri kullanmışlar ve bir gün gizlice şöyle karar alırlar, “Sen İslam'a dönmüş ol, hazine başı Uzun Ali'nin kızını tavlamaaya çalış, biz ortalığa dedikoduyu yayarız., ondan sonra senin için ağadan kızı istetiriz ve böylece kızınan evlenmiş olursunuz, kızı tavlayarak babası uzun Ali'nin cebinden hazine anahtarını aldirmaya çalışacaksın ve böylece hazinenin küplerini, kazanlarını boşaltıp kardeşlerinin evine saklatırsın”, diyerek karar alıp emir verirler. Ataların dediği gibi, “Ermeniden dost olur mu”, işte böylece köylüyü birbirine düşürüp ikiliğin doğmasına sebep olurlar ve o Ermeninin kalleşlikle ocağa düşürülen körükçünün anısına Fatma Bacı'nın yakmış olduğu ağıtları şu dörtlüklerden dinleyelim:

K-53/1

Kara yağız koç yiğidim
 Sen böyle neyledin nettin
 Çok yalvardım gitme dedim
 Sözüm dinlemeden gittin

Gördüm onun rüyasını
Dutturdun kara yasını
Kara bulut bürümüştü
İnderesi ovasını

Kurumuyor gözüm yaşı
Bu işler Agob'un işi
Çünkü gelip konuştular
Taa Urum'dan iki kişi

Dayanmıyor buna yürek
Dedim adalete ver ek
Onu gizli yolladılar
Bana tamamdır diyerek

Kaza olsa hiç yanmazdım
Eller dese inanmazdım
Gözüm gördü kulak duydu
Onun için içlerledim

Sen yandın harlı ocakta
Yiğidim kaldı kucakta
Hep seni konuşuyorlar
Köylüler köşe bucakta

Dedim ağam o bir ittir
Çalıştırma işten attır
Onu gözüm gördük süre
İçimizde kam firkattır

Tüm işlerde devam etsin
Ocaklar sönmesin tütsün
Yalvarıyom ağam sana
Agop köpeği de gitsin

Hasan ağam sana derim
 Sakın deme vazgeçerim
 Hiçbir adam bulamazsan
 Ben varır yardım ederim

diyerek feryatlarını dile getirir ve durumu Hasan Ağa'ya anlatır; çünkü Fatma Bacı bütün ayrıntılarına kadar dinlemiş, bütün gerçekleri bilmrktedir. Ama ağa buna pek kulak asmaz. Kadın akli işte deyip yetinir; fakat bacısı Fatma'nın dırdırına dayanamayıp Agop'u işten uzaklaştırır. Ama ne fark eder yerine başka bir Ermeni getirir. Bu ondan da gaddarmış ve her işi sinsice yapan biriyimiş. İşte onun başaramadığı işleri Abit, "ağamsın, paşamsın diyerek yağcılıkla halleder ve bir de onun tüccar çevresi çokmuş kendine güven sağlamak için hiç işini aksatmadan onun kaldığı yerden devam ettiği gibi bütün tüccarları Hasan Ağa ile tanıştırır. Çünkü gelirken öğüdünü öyle almıştır. Fatma Bacı bunun farkında imiş. Onun için durmadan ağayı uyarıyormuş ama ağa ona hiç kulak asmıyormuş, heye deyip gene bildiğini yapıyormuş. Fatma Bacı'nın gece gündüz gözü Ermenilerin üzerindeymiş. İşte onun için orda olup bitenleri çok iyi biliyormuş. Hep ağayı uyarmaya çalışıyormuş ama fayda etmiyormuş. Deve kuşu gibi ağa başını kuma sokmuş hiç çevresini görmüyormuş. Abit her şeyi unutturuyormuş. Ermeni Abit'in o günlerde daha da fazla gelip gideni oluyormuş. Alavere vesilesi ile Hasan Ağa da onun çevresine mal sattığından çok memnunmuş. Onun için ona toz kondurmuyormuş. Bir gün Fatma Bacı'ya bağırarak, "yeter artık cırlavık böceği gibi bu nedir yahu elimde bir dört dörtlük adam var, ondan da edeceksin" der. Fatma Bacı bu duruma kızarak dörtlükleri şöyle sıralar:

K-53/2

Biri gitti beşi geldi
 Ne farketti bire ağam
 Hepisinin başı geldi
 Ne farketti bire ağam

Domuz gönü post olur mu
 Ermeni den dost olur mu
 Şu millete kast olur mu
 Ne farketti bire ağam

Tüm işleri köye bırak
 Sen işini etme merak
 Yapacağı nalla orak
 Ne farketti bire ağam

Yaltakçı gider hoşuna
 Kırk kişi takar peşine
 Bir çorap örür başına
 Ne farketti bire ağam

Konuşurlar vacur vucur
 Ne söylüyor bilmem muzur
 Kalmadı hiç köyde huzur
 Ne farketti bire ağam

diyerek Fatma Bacı durumu ağaya bildirmeye çalışıyormuş; fakat ağa vurdu duymazmış. Bu durumu farkedenden köylüler hep ağaya şikâyetçi oluyorlarmış ama bir fayda etmiyormuş. Ağa gene bildiğini okuyormuş ve bir gün Ermeni Abit ağanın eline ayağına kapanarak bir rüya gördüğünü ve kendinin Müslüman olduğunu bin bir oyunla anlatır. Ağa bunu gerçek sanarak hafız abisinin yanına götürerek Müslümanlık şartlarını yerine getirirler ve böylece adını da Osman olarak değiştirirler; fakat bu, kendisi her yere Abit Osman olarak tanıtmış. Hasan Ağa bunun üzerine ona daha da çok güven bağlar ve böylece köylülerin hepsinden daha da üstün görmeye başlar. Aradan bir hayli zaman geçtikten sonra daha önce planlandığı gibi ağanın hazine başı olan Uzun Ali'nin kızını sevdiğini söyleyerek durumu Hasan Ağa'ya bildirir. Hasan ağa her şeyi gerçek sanarak Uzun Ali'ye gidip Allah'ın emrini anarak kızı Abit Osman'a isterler ve böylece kızı nişanlamış olurlar; fakat köylünün çoğu buna karşı çıkarak bunun bozulması isterler. Çok uğraşırlar ama hiç fayda etmez ve böylece onları everirler. Aradan birkaç yıl zaman geçtikten sonra olan olur ve yıllar önce hazırlanmış olan plan harfiyen uygulanır. Uzun Ali'nin cepinden anahtar alınarak hazinenin içi tam takır edilir ve boş kazanları küpleri de o kendisine kızın verilmesini istemeyen amcaoğullarının ve kardeşlerinin ev ve samanlıklarına saklarlar. Böylece Ermeniler emellerine ererler; fakat olan köylülere olur, herkes bir telaşa düşer, baba oğlundan oğlu babadan şüphelenmeye başlar. İşte köyde ikilik burdan başlar ve bütün köylüler aramaya başlarlar. Ermeni olan Abit Osman, ağaya vararak, “ağam bu para köyü dışarı çıkmamıştır, bütün evleri arayalım”,

diyerek ağayı arattırmaya teşvik eder. Ağa kardeşi hafızı da yanına alarak bütün köyü aramaya başlar; fakat Ermeni her şeyi bildiği için gittiği yeri iğne arar gibi aramış oluyor ve kazanları küpleri sakladıkları yere varınca hemen ağayı çağırarak, “işte ağam burada”, diye bağırarak, “yahu ağam görüyon mu hiç ummadığımız yerden çıktı”, diyerek ağaya yağ çekiyormuş. Köylülerin birçoğu yok dediyse de Ermeniler büyük yeminler ederek, “işte ağam burda vallahi çalık billahi çalık”, diyerek yemin üstüne yemin ederler. Böylece o sülalenin adı hala çalıklar diye anılmaktadır. Bunun üzerine köyde huzur birlik kalmaz, birbirine güven olmaz ve bu durumu gururuna yediremeyen köyün mert ve kahramanları köyü terkederek başka yerlere yerleşmeye başlarlar. Köyde yaşlılar, vurdumduymaz olanlar ve sakatlar kalır. İşte böyle, “bir toplumu yıpratmak istiyorsanız araya bir zan atacaksınız ya da menfaat işi sokacaksın”, demiş Yahudinin biri. İşte Ermeniler de bizim köye bunu uygulamışlardır ve böylece köyün dağılmasına, ticaretin bozulmasına, huzur barışın kalmamasına sebep olmuşlardır. Bu durumdan haberi olan Agop da ağaya geçmiş olsun demek üzere köye gelmiş. Öyle vır vır konuşuyormuş. Bu duruma kafası bozulan Uzun Ali yerden bir taş alarak, “ulan dinsiz gâvur gene ne şeytanlık yapıyorsun, işte emeline erdin” diyerek durmadan konuşan Agop’un başına indirir. Taşı yiyen Agop al kanlar içinde oracıkta can verir. Uzun Ali bu durumu gururuna yediremez, o köyü terk edip göçer gider ve ağanın söylediği laflara dayanamayan Fatma Bacı gene şöyle söylemeye başlar:

K-53/3

Etme ağam yeter etme

Zaten yanıyor içimiz

El âleme rezil olduk

Bilinmiyor hiç suçumuz

Ne söylesem hepsi boşa

Ağam kalbin dönmüş taşa

Neler gelirmiş başa

Sanma ki bizim işimiz

Fitne girdi içimize

Düşman etti bizi bize

Fiğan düştü hepimize

Ağardı sakal saçımız

Dev adam da göçüp gitti
Nicesi köyü terk etti
Bu ağalığın cana yetti
Daha kurbandır kaçımız

Düşmanlarım sürüyor dem
Sabır bize ulu mevlam
Fatma Bacı'n çekiyor gam
Dayanacak yok gücümüz

Fatma Bacı böyle söyleyerek dertlerini dile getirirken bir haber gelir. Ağanın hazinesini çalanlar Ermenilermiş. Bu sözü duyan Fatma Bacı üzerindeki zubunu yukarı toplayarak dizlerine vura vura ağanın evine koşar; fakat ağa o haberi çok önce öğrenmiş. Onun için merakından yataklara düşmüştür. Fatma Bacı daha eve girmeden ağa onun feryadını duymuş. Zaten onun için başındakilere emir vermiş. “Aman o kadını başıma getirmen, zaten ben ölmüşüm bir de o öldürmesin”, demiş. Ağanın adamları Fatma Bacı'yı, ağa evde yok diyerek içeri almazlar; ama Fatma Bacı dizlerine vura vura şu dörtlükleri döküştürmüş:

K-53/4
Dinle sözüm susma ağam
Foyalar çıktı meydana
İşi yapan Ermeniymiş
Yaltakçılık yapan sana

Ağamı da şaşırılmışlar
İşi gizli pişirmiş
Senin milli servetini
Faraşaya aşırılmışlar

ve böyle söyleyerek bir yandan da durmadan dövünüyormuş. Ama o sırada Uzun Ali'nin kızı kocası ile tartışmış. Kocası da fena bir şekilde dövmüş, ağzı burnu kanlar içinde ağanın evine gelir. Abit Osman'ın foyası meydana çıkınca Abit Osman'ın niyeti köyü terk edip kaçmakmış. Buna da kadın engel olmak isteyince kavga başlamış. Kadın hemen gelir gelmez

durumu ağaya izah edince ağa bu habere dayanamayarak bu dünyadan göçmüş. Kadının o halini, babasının ölümünü gören ağanın büyük oğlu Samur Mustafa hemen duvardaki asılı olan babasının martinini alarak Abit Osman'ın olduğu yere doğru koşar gider ve daha eve varmadan, “çık ulan Abit köpeği ne bu sizden çektiğimiz, hepinizin kökünü kazıyacağım”, diyerek bağırmaya başlar ve rastgele ateş eder. O sırada onun sesini duyan Abit Osman'ın küçük oğlu, dayım geliyor diyerek bir sevinçle dışarı fırlar. Tüfeğin patlaması ile birlikte çocuk cansızca yere yığıla kalır. Acı üstüne acı, köyü bir kara yas bürür. Bunun üzerine köylü bir daha ayıkamaz. Gittik sıra geriye gider ve onlar için yakılan ağıtlar kalır işte bu da o ağıtlardan biridir:

K-53/5

Kurban olam körpe kuzum

Kaldın al kanlar içinde

Daha yeni yürüyordun

İşte üç yaşın içinde

Görpe yavrum kucağında

Duman tütmez ocağında

Küçük yavrum can veriyor

Abisi ağlar yanında

Fındıklıda koca çarşı

Feryadım inletir arşı

Biri kocam biri amcam

Ne diyeyim ele karşı

Ağam böyle neler ettin

Gâvur Abit kaçıp gittin

Dine dönüp dost göründün

Köyü birbirine kattın

İçi dertli olan Fatma Bacı bu acıların üstüne hiç susmak bilmeden dörtlükleri peşi peşine ve şöyle sıralar gider:

Düşmanlar seğire baktı
 Acılar sinemi yaktı
 Biri yeğen biri kardeş
 İki ceset birden kalktı

Dedim emmi vermen nolur
 Dedi ki Müslüman olur
 Ben o kıza ne diyeyim
 Ondan olan çandır olur

Nettin kardeş oğlu nettin
 Ortalığı kana kattın
 Neyidi yavrunun suçu
 İlk kurşunu ona attın

İşte böyle dövünerek, yakınarak, çırpınarak aylarca yıllarca ağıtlar söylenirmiş. Daha önceden içi dolu olan Fatma Bacı'nın yakını olan, ayağının biri sakat olduğu için hararetsizlikten kilo alıp şişen Musa Emmi daha bu olaylar olmadan önce sakladığı mektubu getirip ağanın adamlarının üzerine fırlatarak, "işte şu mektup için beni dövmüştünüz, ortalığı bulandıran işte bu mektuptur, keşke ağam da sağ olsa da görse idi bu halleri", diyerek bağıyor. İşte o mektup Faraşa'daki Ermenilerden geliyormuş. Daha önceki bahsedilen planı içeriyormuş. Göde Musa onu ağaya vermek isteyince daha ağanın haberi olmadan Ermenilerin teşviki ile Göde Musa'yı dövmüşler. Onun için Göde Musa köyden dahi kovulmuş. Bu haksız hakaretlerle içi dolu olan Göde Musa gözyaşları ile şu dörtlükleri haykırır:

K-53/6
 Çok çalıştım senin zalim işinde
 Ayağımı ora verdi vicdansız
 Ağa diye hep toplandık başına
 Hepimize buyruk verdi vicdansız

Büyük dedik sana karşı koymadık
 Verdiğine az mı çok mu demedik
 Senin gibi fitnelere uymadık
 Gene de bizleri yerdi vicdansız

Peştah çektin ağa kardeş kızını
 Kış eyledin baharını yazını
 Köpeklerin göstermedi yüzünü
 Kalleşçe tuzağı kurdu vicdansız

Değiştin köylüyü çırak uğruna
 Bastın Ermeniyi sen de bağrına
 Kendiyin katili o oldu gene
 Ortalığı böyle gerdi vicdansız

Çok söyledik sana gene durdurdun
 Bizlere kalleşçe tuzak kurdurdun
 Bize hırsız damgasını vurdurdun
 İşte muradına erdi vicdansız

İşte böyle hem söylüyor hem de hıçkıra hıçkıra ağlayarak içini döküyormuş. Izdırabını böylece dile getiriyormuş. Bir yandan da ellerini havaya kaldırarak, “nedir bu çektiklerimiz yarabbi”, diyerek Allah’a dua ediyormuş; çünkü bu hırsızlık olayı herkesin içinde bir çıban gibi, küçük bir hareket olsa hemen ora dokunuyormuş. Onun için herkes yaralıymış. Küçük bir şeyde yüzlerine vuruluyormuş. İşte gene Fatma Bacı’nın ağzı açılır ve şöyle döküştürmeye başlar:

K-53/7

Neler oldu sana Mansurlu köyü
 Birbirine düştün itin yüzünden
 Sürer gider leke bir ömür boyu
 Kendini bilmeyen zatın yüzünden

Hiç yüzünden çekiliyor bu çile
 Sürdüler karayı bak bile bile
 Bitirin ömrünü sen bunun ile
 Hep yorgan yanar mı bitin yüzünden

Avşar oğlu etmiş bu yüzden isyan
 Nice canlar gitmiş dökülmüştür kan
 Fitneler yüzünden yıkılmış cihan
 Hepsi var vara atın yüzünden

Hepsi dost olur mu yüze gülmekle
 Kimseye güvenme kapını kitle
 Tarih de vakalar gör nokta nokta
 Roma bile yanmış yatın yüzünden

Fatma'm söylüyorsun boşu boşuna
 Yaşayanın neler gelir başına
 Zehir katar ekmeğine aşına
 Hayvan can veriyor otun yüzünden

Bir gün Fatma Bacı, Göde Musa gibi köyün ileri gelenleri bir araya gelip köylüleri bir yere toplayarak şöyle konuşuyorlarmış, “ey emmiler, dayılar, kardeşler, bacılar biz bu denenlere kulak asmayalım, geçmişin hepsini unutalım, işimize gücümüze bakalım, birbirimizle kinleşmeyelim, gene eski gibi birliğimizi bozmayalım, bir fitnenin yaptığını görüyorsunuz, bizi ne hale getirdi”, diyerek köylüye öğüt veriyorlarmış. Babasının, yeğenin acısını bir türlü unutamayan ağanın büyük oğlu Samur Mustafa ne yapacağını şaşırılmış durumdaymış. Köylüler bu toplantıdan sonra doğru onun yanına giderek bütün işlerin devam etmesini dilerler ve onun için şu dörtlükler dizelere gelir:

K-53/8

Dinlen sözlerimi Mansurlu köyü
 Tavşan dağa küsse dağ ne bilir
 Bu küskünlük niye bir ömür boyu
 Hep dağılsak gitsek aha ne bilir

Mert kişiler gitti kalleşler doldu
 Herkes demindedir kime ne oldu
 Bizi dinlemeyenler Allah'dan buldu
 Kıymetli desen eşek bağa ne bilir

At tepişir eşek kalır arada
 Neler olup bitmiş bakın burada
 Kapımızda köle olan kurada
 Bağları tapular ağa ne bilir

Malınıza sahip çıkın birlikte
 Bozulmayın örnek olun birlikte
 Huzur barış hepsi de varlıkta
 Batmış nice devir çağa ne bilir

Topal Musa nice çekmiş pasayı
 Ermeniler ihmal vurmuş kasayı
 Kır Memmet de suçluyormuş Musa'yı
 Adalet yakılan yağa ne bilir

Fatma bacım daha çoktur diyecek
 Tütsün bacalarımız sönmese ocak
 Biz böyle olursak sonu olacak
 Yaşamış ölmüşten doğa ne bilir

diyerek bütün olayları dile getirir. O dönemlerde daha önceleri devlet dairelerinde çalışmış olan Kızıl Osman denen biri varmış. Köyden göçüp gidenlerle birlikte o da yaylaya gelirmiş; fakat çok kurnaz biriyimş. Her vardığı yaylalığa tapu almış ve yanlarındakileri de bu yönde teşvik edermiş. Onun için köydekilerin mülklerini hep kendi üzerlerine tapulamışlar. O sebepten şimdi köyün birçok yerinin tapuları hep Kızıllar köylülerinin üzerindedir. Fatma Bacı bunları anlatmak istiyor ve köyü ayıktırmaya çalışıyor. İşte onlar için Mansurlu köyünün dağılması da bir fırsat olmuştu. Göde Musa da bunların hep farkında olduğu için hep köyü uyarmaya çalışmış. Göde Musa da çok güzel türkü söylemiş. İşte onun, ölen Hasan Ağa'nın yerini tutacak olan Samur Mustafa'ya söyledikleri:

K-53/9

Sana derim sana ey Samur ağam
 Dedeyin izini sür de öyle gel
 Köylüyü sarmıştır kasefetle gam
 Atan ne yapmıştır sor da öyle gel

Samur kürkü hemen sırtına taktın
 Onunla olmaz sarayın tahtın
 Millete sükse yapmak mı ahtın
 Fukara yarasın sar da öyle gel

Ağa derler unvanına yapına
 Misafirler insin gelsin kapına
 Sarılmışsın sıkı kıskaç sapına
 Sofranı meydana ser de öyle gel

Beyim demesinler boşu boşuna
 Yarın türlü bela gelir başına
 Dalkavuklar ağı katar aşına
 Tutsaklık zincirin kır da öyle gel

Topal Musa açık söyler sözünü
 Eşe dosta çevirme sen yüzünü
 İtler kapışıyor ova düzünü
 Tapu dairesine var da öyle gel

diyerek yeni gelen Samur Ağa'yı uyarmaya çalışıyor; ama Samur Ağa hiç kulak asmıyor. Hâlâ deve kuşu gibi başını kumdan çıkarmazmış; çünkü dalkavuklar etrafını çevirmişler. Onlardan hiçbir yer göremiyordu ve şöyle diyor, “yahu gidin işinize ben o kâğıdın tapu olacağına hiç inanmıyorum.” Çünkü o zamana kadar daha devlet adamı ile görüşüp devlet dairesine girmemiş. Devletin varlığından dahi haberi yokmuş. Bir dağ çobanı gibi halkla ilişkisi olmamış. Hep babası kazanmış kendi mal gibi yemiştir. Ancak demir eritmesini, işçi çalıştırmasını öğrenmiş. O sanıyormuş ki para her şeyin başıdır, hep çevresindeki yağcılarını, ağamsın paşamsın demeleri her şeyi bitirir sanıyor. Hatta Kızıl Osman, ağayı ayıktırmamak

için çevresindeki yaltakçılara para dahi verirmiş. Bu durum karşısında köyün arazileri gözü açık enayiler tarafından paylaşılıyormuş. Artık o günlerde Samur Mustafa çok rahatsızlanmış yataktan kalkamaz olmuş. Onun yerine bakarak işlerini yürütmeye çalışan oğlu Pala Mustafa'ya şöyle seslenir Göde Musa:

K-53/10

Mansur Ağa senin esas sülalen
Soydan gelir beylik sizde efendim
Baban gibi sende kürke saralan
Korkaklık var ise özde efendim

Aslımız bellidir Ramazanoğlu
At için tepmişiz biz bunca yolu
Hiçe sayarsınız parayı pulu
Beylik gece gündüz sözde efendim

Düşkün olanlara eli uzatın
Halini sorasın öyle bir zatın
Zalim olanlara atı oynattın
Kışnerdi toyları düzde efendim

Küçük samur derler adın bellidir
Başında külâhın yeşil allıdır
İşlenmiş cepkenin koca dallıdır
Kalacaksın belli gözde efendim

Sizden faydalanır fakir fukara
Yanında olanı düşürmen dara
Herkesin yarasını sen sara sara
Tutarsın kendini yüzde efendim

Benzemedin deden ile babana
 Sahip çıktın şu eline obana
 Hayranım ağam senin çabana
 Yürümedin aynı izde efendim

Topal Musa kurban halden bilene
 Açan kucağını bütün gelene
 Bizim toprağımız yaban ele ne
 Tapulandık işte biz de efendim

Küçük Samur Ağa babasının tam tersi davranmış, devletle, milletle, halkla ilişkileri çok iyiymiş. Her vardığı yerde işi bitiyormuş. İşte ondan sonra Mansurlu köyü yeniden yükselmiş ve o yörenin medresesi olan tek köyü olmuştur ve hatta devlet yönetiminde fetva sahibi olan Gaz Fakı adında bir de âlim yetiştirmiştir. Bunlar bana baba dostu Kelveli Süllü Amca'nın hatırasıdır (K24).

K-54

Esmе Gelin

Avşar ellerinde Esmе kız öksüz kalır ve teyzesi tarafından büyütülür. Gelinlik çağına gelen, Esmе'yi teyzesi çok sevmektedir ve yabancıya gitmesine de gönlü hiç razı değildir. Bu nedenle Esmе'yi büyük oğluna nişanlar. O sıralarda Yemen Harbi başlamıştır ve Esmе'nin teyzesinin oğlu, aynı zamanda nişanlısı askere alınır ve bir süre sonra savaşta şehit olur. Esmе gelin çok güzel ve alımlı bir kızdır bu nedenle de taliplisi çoktur ve ünü uzak ellere kadar yayılmıştır. Bir gün Esmе geline uzak diyarlardan dünürçü gelirler ve teyzesinden isterler. Teyzesi de Esmе'ye hiç sormadan onu isteyenlere verir. Esmе gelinin davul zurna eşliğinde tatlısı yenir, şerbeti içilir ancak bu durum Esmе gelini huzursuz etmiştir. Teyzesine bu talibi istemediğini bir türlü söyleyememektedir, uygun bir fırsat kollar teyzesini kapının önünde yalnız dururken yakalar ve cuşa gelerek sitem dolu şu ağıdı yakar:

Yemen'e asker yolladım
 Nişanlımı ettim şehit
 Daha yüksüğüm duruyor
 Şahit kadir mevlam şahit

Deliyim ben de deliyim
 Dikensiz karaçalıyım
 Gurbete gelin verdiniz
 Ölüyüm dezzem ölüyüm

Gelin kızlar helallaşak
 Hakk'a edelim duayı
 Davulcu kolun kırılısın
 Ne goygun vurdun havayı

Şimdi yağın yağmur amma
 Geceki yağın karıdı
 Küstüm dezzem sana küstüm
 Bir oğlun daha varıdı

Esme gelinin teyzesine söyleyemediği içinde biriktirdiği sıkıntısı bu şekilde anlaşılır. Teyzesinin bir oğlu daha vardır ve Esme gelin baştan beri bu oğlana âşıktır, aslında oğlan da onu sevmektedir Avşar kızı olan Esme, teyzesi kendini diğer oğluna istediği zaman üzölmüş ancak kendisini besleyip büyüten teyzesine saygısızlık olmasın diye gönlü istemese de kendisi sesini çıkarmadan kabul etmiştir. Esme gelinin yaktığı bu ağıt üzerine durumdan haberdar olan teyzesi diğer oğluna Esme'nin onu sevdiğini ve eğer o da Esme'yi seviyorsa dünürçüleri göndereceğini söyler. Zaten oğlan da Esme'yi çocukluğundan beri sevmektedir, annesinin söylediklerini kabul eder ve sevenler geç de olsa kavuşurlar (K4).

K-55

Ayşe'nin Ağıdı

Kozan'ın Bucak köyünden rahmetli Şükriye Tatlı, 25 yıl önce kızı Ayşe'nin 14 yaşında kaçması üzerine şunları söyler:

Ayşe kaçtı diye duydum
 Ben ağladım ağıdımı
 Üstüyün bir ulusu yok
 Kim verici öğüdünü

Abin aldı geldi köyden
 Ağlattın orda ananı
 Meğer aklında varımış
 Sürmeliyordun gözünü

Bunlar barışmazlar kızım
 Öpemen benim elimi
 Eğer vadem tez yeterse
 Göremen gızım ölümü

İçin için ben ağlarım
 Kimse sormaz benim halim
 Edemedim hatın gızım
 Seni al duvaklı gelin

Çok öğütler verdim sana
 Niye dutmadın sözümü
 El sözüne uydun gızım
 Niye terk ettin neneni (K25)

K-56

Fatma'nın Ağıdı

Kozan'ın Bucak köyünden Durdu Çelik'in kızı Fatma'nın Yozgatlı biriyle kaçması üzerine söylediği ağıt şöyledir:

Gırıldı ganadım golum
 Niye beni bulmaz ölüm
 Sanki ben de seni gızım
 Ettim mi al duvaklı gelin

Ne bu başımın dargını
 Ben oldum hasta yorgunu
 Gelin olan allar giyer
 Güzel Fadıma'm soldu mu

Gafiya gafiya çattın
 Garı da beni unuttun
 Sana derim hatın gızım
 Gaderimden beni ettin

Gaderim anam gaderim
 Saçımı yurda dararım
 Buralarda bulamazsam
 Yozgat'a geder de ararım

Gadanı alıyım gızım
 Kimse bakmıyor yüzüme
 Burada isterin yok muydu
 Her gün vururum dizime

Ellerin askeri gelir
 Asker değil benim gızım
 Eğer sebep oldumusa
 İlahı kör olsun gözüm

Benim gibi olmuş var mı
 Su dökdüm yanan ocağa
 Hele soruyum garıdan
 Bebek almış mı gucağa

Sabahınan er galkarım
 Yozgat nere der bakarım
 Senin için hatın gızım
 Gözlerimden kan dökerim

Sırtıma geymedim içlik
 Gayrı alamıyom dışlık
 Ağ gızımı gelin edip
 Cebine goymadım haşlık

Gene de ağrıyor başım
 Bir Allah'a galmış işim
 Babasına rahmet olsun
 Kötü söylemedi gişi

Fadımamın saçı deste
 Ağlasam oluyom hasta
 Oğrun geddin hatın gızım
 Mektubun getirmez posta

Yoruldum anam yoruldum
 Vardım hocaya darıldım
 Ağ gızımı gayıb ettim
 Kötü Anşa'ya sarıldım (K25)

K-57

Fatma'nın Ağdı

Şükriye Tatlı'nın, oğlu Mehmet'in kaçan kız kardeşi Fatma'yı eve getirtmemesi üzerine söyledikleri:

Evinize vardım gardaş
 İçerime dıkdın acı
 Fatma'yı yabancı görme
 O da olur bize bacı

Acar ev yaptırdın gardaş
 Güle güle sen de otur
 Anamı çok düşgün gördüm
 Al da sen yanına götür

Ben ağlarım için için
 Neci ola benim suçum
 Gabahatın çoğu bende
 Evine geldiğim için

Anamın yanına vardım
 Bende de galmadı yürek
 Kak gedelim Fatma bacım
 Anamı bir daha görek

Babasına rahmet olsun
 Anam gelinin dirisi
 Toplandık yanına vardık
 Yok bacımın birisi

Bacımın da adı Fatma
 Havuz gaşlarını çatma
 Anam sizi çok özlemiş
 Birkaç gün yanından getme

Duramıyom hatın anam
 Dizlerime indi sızı
 Benim heçbir yardımım yok
 En yakını fikir gızı

Havuz biletini kestir
 Ön taraftan bir sıraya
 Niye masraf ediyon
 Her sene gelip buraya

Gardaşımın adı Memmed
 Ben sana ediyom minnet
 Get anamın elini öp
 Yarın olur yerin cennet

Dostu uçun geldin deyi
 Dönüp yüzüme bakıyor
 Sanasın mahkeme olmuş
 Beni sorguya çekiyor

Çekildim yanına vardım
 İçerime goydun közü
 Senden iyi davranıyor
 Gülsünün de Fatma kızı

Babamın da adı Ali
 Gardaşım sağıyor balı
 Anam nasıl diye sorar
 Köreken'de Eşki Veli (K25)

K-58

Güzellere Türkü

Kozan'ın Akdam köyünden Cafer Özdemir'in bundan 40 sene evvel köy kızlarına söylediği türkü:

Anşe'nin de er kakışı
 Hatca'nın da gara gaşı
 Yeter'in nazlı bakışı
 Yandım arkadaşlar yandım

Döndü'nün ince beline
 Hürü'nün datlı diline
 Sürme'nin güzelliğine
 Yandım arkadaşlar yandım

Arzu'nun gara gözüne
 Zöhre uymaz el sözüne
 Abduraman'ın dul gızına
 Yandım arkadaşlar yandım (K26)

K-59**Döndü Kız**

Bundan 45 sene önce Akdam köyünden Ömer Aydoğan, Döndü kız kendini kabul etmediği için şunları söyler:

O gaşların okluk gibi
Saçın sırma iplik gibi
Muhabbetli keklik gibi
Uçmaz mısın kele Döndü

Her sözlerin emir gibi
Ala gözler kömür gibi
Paslanmış demir gibi
Döğünesin kele Döndü

Evlerinin önü bostan
Âşıklar doldurur destan
Döndü giymiş allı fistan
Geyme kele öldürüyon **(K26)**

K-60**Ayşe'nin Ağıdı**

Köyün birinde bir kız yaşarmış. Bu kızın adı Ayşe'ymiş. Ayşe'nin annesi ve babası 29 Kasım günü başka bir köye rey kullanmaya gitmişler. Evde yalnız kalan kız bilinmeyen bir sebepten dolayı zehir içmiş ve ranzaya uzanmış. Eve gelen anne ve baba kızı uyuyor görünce seslenmişler; ama kızdan ses gelmemiş. Kızın öldüğünü gören kadın şunları söylemiş:

Yirmi dokuz kasım günü
Bağ tepe yasa bürünmüş
Gelin bizim evin önüne
Düğün samenine dönmüş

Derin bir uykuya dalmış
 Bakmıyor sürmeli gözler
 Ayşe'min sağdııcı olun
 Tabutundan tutun kızlar

Aman Ayşe'm yaman Ayşe'm
 Gün bitiyor oldu akşam
 Yeter gayrı uyuduğun
 Uyansana yavrum Ayşe'm (K27)

K-61

Şaban Çavuş'un Ağıdı

Osmaniyeli Şaban Çavuş, ılıcadan gelirken düşmanları tarafından öldürülüyor.
 Ölümünün ardından bibileri ağıt yakmaya başlıyor:

Ilıcanın yollarına
 Vurma dakma kollarına
 Ilıcada ölen Şaban
 Doyamadım dillerine

Konağının altı ekin
 Yekin Şaban Çavuş yekin
 Ağlamaya sıkılıyom
 Düşmanların evi yakın

Değirmenin üğünüyor
 Bibilerin döğünüyor
 Döğünmeyin bibilerim
 Düşmanların sevmiyor

Ilıcadan gelededin
 Düşmanını bilemedin
 Beş kurşunu birden yedin
 Yiğit idi Şaban Ağam (K29)

K-62**Köpeğin Ağdı**

Kadirli'nin Cıgıcık köyünden Anşa Hatın isimli bir kadın, köpeğinin ölmesi üzerine, köylüler başsağlığına geldiği zaman, şu ağdı söylemiş:

İtim samanlıkta yatar
 Ellâhame derdi beter
 İnek alır tosun satar
 Dikkulak Murtaza'ya benzer itim

İtimin bestesi güzel
 Söylemişler değmiş nazar
 Kır atınan el el gezer
 Kürt Veli'ye benzer itim

İtim itlerin tezesi
 Yanıyor Kars'ın abası
 Halakanın gevezesi
 Fileye benzer itcağızım

Benim itim çok akıllı
 Kimseye ürmez fikirli
 Dabanı büyük kekili kirli
 Boyraza benzer itcağızım

İtim itlerin besleği
 Atı da kırar kesteği
 Ağa yanında bey besleyi
 Ebeşe benzer itcağızım

Ben söylerim kızlar beller
 Buna ne der ola eller
 Sabahların kürkün salları
 Muhtar Yusuf'a benzer itcağızım

Bu ağıdın vefası yok
 Yorulur Anşa yorulur
 Yarenliğe çok darılır
 Hacı Bekir'e benzer itcağızım (K30)

K-63

Mehmet'in Ağıdı

Osmaniye'nin Köprübaşı köyünde içlerinde Mehmet Cin'in de bulunduğu 4-5 kişilik bir grup aralarında tartışırlar. Tartışmadan birkaç gün sonra gruptaki 4 kişi Mehmet'i evden zorla alıp götürürler. Kısa bir kavgadan sonra birkaç el silah sesi duyulur ve olay yerine gidenler Mehmet'i yerde ölü bulurlar. Bunu duyan nişanlısı Hatice, Mehmet için şu ağıdı yakar:

K-63/1
 Sabahleyinden yüzüne
 Vurdum elimi dizime
 İlahi de kurban olim
 Memmedin ela gözüne

Tam bugünlerde gene bu ailenin yakını olan uzun süredir hasta olan Hacı Bicik'lerin oğlunun da öldüğü duyulur. Bu aileyi yakından tanıyan biri tarafından şu ağıt söylenir:

K-63/2
 Ağ bezden de ketenimiz
 Hiç kalkmıyor yatanımız
 Kuru yere mekân tutmuş
 Çitil gibi yetenimiz

Mehmet'in nişanlısı bu sefer de kaynına yönelerek:

K-63/3

Sabahleyin er kalktım
 Kekliğine yem döktüm
 Kusursuz hizmet ettim
 Kayın da gelmez yanıma

K-63/4

Mehmet'in Anası:

Anayın da yoktur özü
 Yürümeye tutmaz dizi
 Ayan olsun Memmet oğlum
 Kör oldu babanın gözü (K34)

K-64

Amcanın Ağdı

Uzun bir zaman boyunca kalple ilgili sorunları olan amcamın 40 yaşında vefat etmesi üzerine teyzesi tarafından söylenmiştir:

Eğildi halay başında
 Dertleri gezer peşinde
 Dün akşam da ayan oldu
 Karalar geydim düşümde

Abdal davulu vuruyor
 Âlem bizi de görüyor
 Karınca başın incitmezdin
 Âleme akıl veriyor (K34)

K-65

İnce Hacı'nın Ağdı

İnce Hacı adlı genç bir delikanlı sevdiği kızı alamayınca onu kaçıırır. Kızın yaşı küçük olduğundan jandarma peşlerine takılır. Bunlar bir mağaraya sığınır. Jandarmalar teslim olmasını isterler. Teslim olmayınca İnce Hacı'yı vurup öldürürler. Sevdiği kız ona şu ağdı yakar:

Gıyık İnce Hacım gıyık
 Kara sakal sicim bıyık
 Tatarlı'da koca höyük
 Var oraya uzan Hacım

Mağarayı çevirdiler
 Burada diye çığırdılar
 Kimsesi yok İnce Hacım
 Kurşun ile kavurdular

Sabahınan sabahınan
 Kahve götür tabağınan
 Yârin sana gurban olsun
 Kucağında bebeğinen (K35)

K-66

Mullu Osman'ın Ağıdı

Mullu Osman bir kıza sevdalanmış; fakat kızı Mullu Osman'a vermemişler.
 Mullu Osman sevdasından ölmüş. Bunun üzerine annesinin yaktığı ağıt şöyledir:

İstedığı Turna kızın
 Kapısından yol gidiyor
 Mullu Osmanım öldüğün
 Gazata ilan ediyor

Mullu Osmanım Mullu Osmanım
 Koca köyden Mullu Osmanım
 Alıyım dediğin kızı
 Gitme geri dön Osmanım

Baban beni ağlatmıyor
 İçerimi aldı sızı
 Nola gelinim olaydın
 Mor belikli Turna kızı

Gadan alim ana
 Ben yanıyom tüte tüte
 Kız kapıya bakmaz oldu
 Yönünü dönüyor öte

Anam ne diye gelmedin
 Yanıma olmadın yoldaş
 Gitmem daha düğününe
 Gadanı alim kardaş

Anam kaderim kaderim
 Ben bu kaderi nedeyim
 Mullu Osmanım verseler
 Dağlarda çakal güderim (K40)

K-67

Gizzik Duran'ın Ağdı

Saimbeyli'nin Cumhurlu köyünden olan Gizzik Duran bölgenin kurtuluşunda çetesi ile birlikte düşmana karşı koymuş, cesur bir eşkıya reisidir. Saimbeyli'nin Gökmenler köyünden olan Kadı Osman askerlik yaptığı Mersin'den yanına iki arkadaşını da alarak firar etmiş ve Gizzik Duran'ı öldürmüştür. Bu olay üzerine Gizzik Duran'ın hanımı şunları söyler:

Ördeği koyverdim göle
 Tüyünü yoldurdum ele
 Kadı Osman Mersin'den gelmiş
 Duran için yele yele

Feke'nin dağları yüce
 Ünün gitmiş uçtan uca
 Halep öldüğünü duymuş
 Düğün eder gündüz gece

Arkasını vermiş taşa
 Al kanları akmış döşe
 Senin öldüğünü duymuş
 Ankara'da Kemal Paşa

Kâküle bakın kâküle
 Kâkül yüzüne döküle
 Seni vuran kel Kad'osman
 Evi başına yıkıla

Değirmenin çifte gözü
 Şirin aslanımın sözü
 Baban ala kanlı yatar
 Uyansana körpe kuzu

Duran gelir yele yele
 Yırtlaz yanında bile
 Kel Kadı Osman çıkmış yola
 Duran seni sora sora

Kayada mı kaldı haban
 Kırıldı mı senin oban
 Altı gardaş bir anadan
 Alırık hayfını babam

Karşı dağı karlı tepe
 Karlar yağar serpe serpe
 Duran ağam geliyor da
 Tesbihini çeke çeke

Kefiyesi büküm büküm
 Çocukları döküm döküm
 Keşfine doktorlar gelmiş
 Yekin Duran beyim yekin

Değirmenin çifte gözü
 Dizlerime indi sızı
 Öldüğüne yanmıyom
 Yetim kaldı körpe kuzu

Cumhurlu'nun uşağı
 Dıyrak bağlar kuşağı
 Duran ağamı öldürmüşler
 Boşa sıman fişeği

Evimizin önü dölek
 Kanlar akar gölek gölek
 Onun üstüne varılmaz
 Duran ağam çatal yürek

Bugün oldum deli gibi
 Derelerin seli gibi
 Duran ağam harp ediyor
 Hazreti Ali gibi

Evimizin önü arpa
 Kır at gelir kırpa kırpa
 Duran ağam can veriyor
 Ak kolları çırpa çırpa

Seni vuran bir miyidi
 Siper yerin dar mıydı
 Çok eşkıya ünlendi
 Senin gibi var mıydı

Evimizin önü söyke
 Aldı beni gene öyke
 Başındaki mor kefiye
 Düşmanlara kaldı soyka (K41)

K-68**Gizzik Duran'ın Ağıdı**

Kurtuluş Savaşı sırasında halk düşmandan kaçmak için Kebe denilen yere saklanmış. Bu bölgeyi Arap Ali ve Gizzik (Gizzik) Duran adlı kişiler dokuz ay boyunca düşmandan korumuşlardır. Gizzik Duran savaş süresince köyü korumuş; fakat savaş bittikten sonra köylerden kız kaçırmaya başlamıştır. Bu yüzden Mersin'de askerlik yapan Kadı Osman tarafından ahırda pusuya düşürülerek öldürülmüştür. Gizzik Duran öldükten sonra karısı Selvi şu ağıdı söylemiştir:

Ördeği koyverdim göle
Tüyünü yoldum kehere
Kadı Osman Mersin'den gelmiş
Duran'ımı sora sora

Keküle bakın keküle
Kekül yüzüne döküle
Seni vuran kel Kadı Osman'ın
Evi başına yıkıla

Arkasını vermiş taşa
Al kanları akmış dışa
Senin öldüğünü duymuş
Ankara'da Kemal Paşa

Feke'nin dağları yüce
Ünün gitmiş uçtan uca
Halep öldüğünü duymuş
Düğün yapmış gündüz gece

Değirmenin çifte gözü
Şirin aslanımın sözü
Baban ağlar kanlı yatar
Uyansana körpe guzum (K57)

K-69**Gizzik Duran'ın Ağdı**

Gizzik Duran Fekelidir. Savaşa gidenlerin ailelerine kötülük edenleri, fakir-fukaraya zulmedenleri öldürürmüş. Zenginden alıp düşkünlere verirmiş. Eşkıya adıyla anılan; fakat iyiliksever bir insanmış. Gizzik Duran'ı istemeyenler öldürtmüştür. Arkasından hanımı şu türküyü söylemiştir:

Feke'nin dağları yüce
Ben ağlarım gündüz gece
Öldürmüşler Gizzik'imi
Toplanmışlar oba oba

Sana derim Kürtün dağı
Kıvrak bağlayın kuşağı
Gizzik'ime yardım edin
Boşa sıkmayın fişeği

Ünnü gara'slanım ünnü
Gaşı gara dөşü enni
Hiç kimseden korkmaz idin
Yaralandın ala gannı

Yaşa gara'slanım yaşa
Gara poşu inmiş başa
Öldüğünü yeni duymuş
Ankara'da Kemal Paşa

Arkadaşım çok diyordun
Hani ya kimse gelmedi
Baş güvencem Yırtlaz derdin
Ondan da imdat almadın

Bre baba bre baba
 Gayada mı galdı aba
 Altı gardaş yetişi yok
 Hayfını alırık baba

Feke'nin dağları yüce
 Düşmanların gezer nice
 Halep öldüğünü duymuş
 Düğün çalmış on beş gece (K22)

K-70

Mehmet'in Ağıdı

Mehmet güreşirken ölür. Bacısı Mehmet'e şu ağıdı söyler:

Bacısının adı Selver
 Kalk gardaş mevlaya yalvar
 Güççükden beri pehlivan
 Her yerden getirir şalvar

Yaşa Mehmet oğlum yaşa
 İn atını bağla taşa
 Antep liler seyran etmiş
 Yüzümdeki kara kaşa (K43)

K-71

Halil ile Fatma

Kahramanmaraş'ın Andırın ilçesine bağlı Kabağağaç köyünden Halil Nacar (Çavuş Halil), Kadirli'nin Nürpet köyünde Fatma isimli bir kıza âşık olur. Fatma, babası tarafından aynı köyde yaşayan Mehmet Hoca'ya verilmek istenir. Mehmet Hoca dini eğitim almak için Kayseri'ye gider ve eğitimini tamamlayarak geri döner. Bu arada Fatma Halil ile kaçır. Üç ay çevredeki bir ormanlıkta kaçak olarak yaşarlar. Bu sırada Fransız işgali altındaki bu bölgede çete harbi çıkar. Halil ve babası harbe katılmak için köyden ayrılırlar. Dha sonra Halil köye dönmez ve öldü haberi duyulur. Bunun üzerine Mehmet Hoca yanına birkaç kişiyi alarak Fatma'yı kaçıtır. Halil ölmemiş; fakat köye

dönerken Osmaniye'ye bağlı Düziçi ilçesindeki Yarbaşı beldesinde rahatsızlanır. Kısa bir süre burada kalır. Halil iyileştikten sonra köyüne geri döner. İlk karşılaştığı eve Fatma'yı sorar. Halil'in tepkisinden korkan ev sahibi Fatma'yı jandarmaların götürdüğünü söyler. Mehmet Hoca'nın Fatma'yı kaçırdığından üzerindeki elbiseyi çıkarıp Halil'e kaçırmadan önce giydiği elbiseyi giydirmesi Halil'i çok sinirlendirir. Bu duruma çok içerleyen Halil, Mehmet Hoca'yı öldürmeyi bile düşünür. Halil, namaz çıkışı Mehmet Hoca'yı yakalar ve aralarında sert bir tartışma olur. Halil, Fatma'yı tekrar kaçırmayı düşünse de, olayların tekrar büyümemesi için babasının telkinlerine istemeyerek de olsa uyar ve duruma boyun eğer. Bu durum Halil'de derin yaralar açar ve Halil sevdiğine şu türküyle veda eder:

Kapıda ıyılı ıstar
Kalk gelin boyunu göster
Yarbaşı'nda hasta olmuş
Halil Fadıma'yı ister

İzar aldım, at başına
Dökülsün yanı başına
Kız gurbanım gardaşına
Dolan dolan gel Fadıma'm

Yanakları al Fadıma'm
Yıldız altı tel Fadıma'm
Gündüzlerim ay geçiyor
Gecelerim yıl Fadıma'm

Nürpet derler, ardı dallı
Fakım Kars elinde belli
Sana derim cingân fakı
Gelinin olmuş hamilli (K45)

K-72**Sait Üyenarık'ın Ağdı**

Sait Üyenarık, gaspçılar tarafından vurulur. Tedavi için Adana'ya götürülür. Bir ay kadar hastanede kalır ve ölür. Kardeşinin hanımı Hayriye Üyenarık kayını için şu ağdı yakar:

Şu giden yiğide bakın
Kurşun yemiş yarası var
İki gardaş altı bacı
Bir de garip anası var

Gümürdülü yolu daşlı
Sevenlerin gözü yaşlı
Eşi dersen gelin başlı
Haber salın eşe dosta

Adı Sait Üyenarık
Kurşunlanmış karnı yarık
Acil hastaneye varık
Haber salın eşe dosta **(K46)**

K-73**Karabıyık**

Adana'ya bağlı Aladağ ilçesi yakınlarındaki Kızıleyik denilen bölgede Karabıyık adında bir eşkıya varmış. Karabıyık bir gün jandarmalar tarafından pusuya düşürülür ve zor durumda kalınca şu türküyü söyler:

Saygeçit dereden geçek
Eylen atım bir su içek
Zaptiye beyleri çevirdi
Kozan dağlarına kaçak

Sakardaş'a varmayalım
 Sırrımızı vermeyelim
 Şık Veli'ye kancık derler
 Sakın ona varmayalım

Al atım kişner derinden
 Yürümüyor kederinden
 Yavaş yürü sen al atım
 Adam çıkmaz Damyeri'nden (K47)

K-74

Aileye Ağıt

Kadirli'nin Cıgıcık köyünden Dudu isimli bir kadının, nişanlı olan kardeşi Duran'ın Ankara'dan ölüm haberi gelir. Bu olaydan iki ay önce dayısının oğlu Abdi traktörün altında kalıp ölür. Yine altı ay önce nişanlı olan emmisinin oğlu Yusuf Ağa da ölür. Hepsi bir yuvanın içerisinde. Buna çok üzülen Dudu şu ağıdı söyler:

K-74/1

Kararım Allah kararım
 Kara kekilin dararım
 Gediklerden sora sora
 Babam oğlumu ararım

Ankara da kar mıydı
 Gardaş masan dar mıydı
 Kurban olum babam oğlu
 Yoksa derdin zor muyudu

Kurban olum mezara
 Gardaş gelmiş nazara
 Evermedik babam oğlu
 Peygamber kavli üzere

Sıra vardı hoş geldiniz
 Var mı gardaşımı gören
 Benim gibi okumuş mu var
 Nişanlı gardaş verem

Duran'ım gül açtı mı çiçek
 Yusuf Ağa'm soktun bıçak
 Eller yaylaya göçüyor
 Gardaşlarım biz de göçek

Aman Duran'ım Duran'ım
 Yusuf Ağa'm çöl cerenim
 Tatlı canım kurban olsun
 Kuru tabutta gelenim

Ankara'nın yolu batsın
 Bize de uğur gelmedi
 Nişanlı babam oğlu
 Duvağınan gelin almadı

Anam da ölsün babam da ölsün
 Tatlı canım kurban olsun
 Evlendin mi babam oğlu
 Bayram sonu gelin gelsin

Dudu'nun kardeşinin nişanlısı dayanamaz, bir dörtlük de o söyler:

K-74/2
 Altın saat altın yüzük
 Alır koynumda saklarım
 Kurbanlar oluyum emmimi
 Gücücük Ali'yi beklerim (K49)

K-75**Mahmut'un Ağdı**

Mehmet ve Mahmut adında iki emmioğlu birlikte ava çıkarlar. Mehmet'in ava ilk çıkışıdır. Mahmut onu dikkatli olması için uyarır. Ancak Mehmet avın heyecanı ile tüfeğini dikkatsizce ateşler ve Mahmut'u vurur. Mahmut oracıkta ölür. Mahmut'un bacısı Elif şu ağdı söyler:

Kapısında dut dikili
 Alnında kara kekili
 Kardeşim kumandan olmuş
 Kim ola bunun velisi

Vardım tarlada yatıyor
 Kolunu bir kuş tutuyor
 Sağ yanından kurşun değmiş
 Sol eli tüfeği tutuyor

İki oğlu iki kuzu
 Kör olsun Mehmet'in gözü
 Bilin mi Ali dayısı
 Kardeşim dan yıldızı

Kardeş de kumandan olmuş
 Askeri alır gezdirir
 Böyle yiğidin anası
 Nazar muskası yazdırır

Dalma suna boylum dalma
 Kaş kara da yüzler elma
 Arkasında yok kardeşi
 Gel gelini işe salma

Nazik Mahmut'un canı
 Tarlaya dökülür kanı
 Kurşun varıp değince de
 Arş-ı Âlâ'ya gitmiş ünü (K49)

K-76

Kardeşlerin Ağıdı

Aniş Karı benim nenem, yeni deyimle babaannemdir. Benim nenemin babası Avşar'dır. Avşar'ın Kocanallı aşiretindedir. Sarız'ın Çavdar köyünden göçerek Kadirli'deki Azaplı köyünü kurmuşlar. Nenem, babasını ve üç kardeşini birkaç yıl içinde kaybetmiş. Kardeşi Halil ile yalnız kalmışlar. Yıllar sonra Halil de bir burun kanmasından 39 yaşında ölmüş. Nenem bunların üzerine şu ağıdı söylemiş:

Benim bir gardaşım öldü
 Mor bıyıklı ala gaşlı
 İki tane kaldı yetim
 Nenni guzularım nenni

Kapıda da gırı bağı
 İçerde çizmesi yağlı
 Hele görsün bibileri
 Bey menendi babam oğlu

Nere gidik Ahmet Musa
 Gardaşımı alın satın
 Gadanızı allım eller
 İki tane kaldı yetim

Abdulla'm da gadanı alsın
 Fadıma'm da kurban olsun
 Azıcık daha durun da
 Babamın oğlu da gelsin

Tomofili getirin de
 Götüreyim Adana'ya
 Ağu verir de öldürür
 Güvenilmez hademeye

Altıpatları doldurun
 Vurun Anış'i öldürün
 Çardağa misafir gelmiş
 Söyle tabağı indirin (K50)

K-77

Kardeşlerin Ağıdı

Emine 14-15 yaşlarında güzel bir kızdır. Kardeşinin adı da Hacı Hasan'dır. Emine bir gün hastalanır ve ölür. Cenazeyi götürecek olanlar gelmeden Hacı Hasan annesine başının ağrıdığını söyler. Anası da, "Amaaan, Emine'nin ölümüne dayandım da, senin başının ağrısına ne diyeyim", der. Bir süre sonra Hacı Hasan da ölür. Annesi şu ağıdı söyler:

Ben bir halay çekiciyim
 Eller beni kınar m'ola
 Kapıya gelinci gelmiş
 Kızım gelin biner m'ola

İnme pınarın gözüne
 Uyma ellerin sözüne
 Kaşı kara ağ Emine
 Sarılık düşmüş yüzüne

Gadanı alıyım gelin
 Tamam seni ben bitirdim
 Emine'ye ağlar iken
 Hacı Hasan'ı yitirdim

Dizin dizin dizliyorum
 Mor beliğın düzlüyorum
 Emine'm suya savuştu
 Ben yolunu gözlüyorum

Tevir tevir ip boyatmış
 Kızım kilim dokuyucu
 Emmisi de musaf almış
 Sabahınan okuyucu

Ak elleri dokur kilim
 Çürüsün söyleyen dilim
 Süt doğrusu ağ Emine'm
 Sana yakışır mı ölüm

Sana da diyorum Ahmet
 Sen kızıma ettin gazez
 Kızımı gelin edip de
 Dünyadan almadım muraz

Gene elin kınaladım
 Ecel terin terler iken
 Musafı alır yekinir
 Dan yıldızı parlar iken (K50)

K-78

Elif'in Ağdı

Elif çok güzel bir kızdır. Onu görenler yapacakları işi şaşırırlarmış. Bir gün Elif'in babasının arkadaşı gelmiş, adamı Elif karşılamış. Adam, Elif'i görünce ayağının birini üzengiden çıkarıp yola koymuş, diğerini çıkaramamış, şaşırılmış, ata binip geri gitmiş. Elif'in o gün nazardan öldüğü söylenir. Evleri bizim eve yakındır. Gürültüyü duyunca ilk varan da nenem olur. Annesi söyler:

Geldin mi Aniş geldin mi
 Odası kapalı kaldı
 Yıldız gözlü ağ Elif'im
 Bir solukta bir hal oldu

Şu şalvarı giyinince
 Elif varmadı mı size
 Hacı oğlun haber alır
 Vurgun imiş Elif kıza

Entarisin giyinince
 Çıkar çardakta salınır
 Cahil ölen güzel kızım
 Ölüsü daha güllenir

Gadanı alıyım kızım
 Dizlerime indi sızı
 Onu da kurban ederim
 Mor belikli Meryem kıızı

Aman eller bana noldu
 İki elim koynumda kaldı
 Herkes ölüsün aldı da
 Sefil başım yerde kaldı

Sağ böğründe yarası var
 Kaldıramıyor kolunu
 Üç ay oldu görmeyeli
 Kız nettin emmin oğlunu

Utaniyom ağlamaya
 Sıkılıyom söylemeye
 Dezzesinin kıızı gelmiş
 Gelin başın bağlamaya

Yüksek kaldırım salını
 Gitsin görünü görünü
 Eğer buna kim derlerse
 Hay Hasan'ın torunu (K50)

K-79

Derviş Hasan'ın Ağdı

Derviş Hasan Avşarlardan (Azaplı'dan) bir pehlivandır. Bir gün Hacı Hasan'ın köyüne Maraşlı bir pehlivan gelir ve “pehlivan varsa karşıma çıksın” der. Karşısına Derviş Hasan'ı çıkarırlar. Derviş hasan, Maraşlı'yı kaldırıp yere vurur; fakat etraftakiler Maraşlı'nın yıkılmadığını, tekrar güreşilmesi gerektiğini söylerler. Çünkü köyde Derviş'in babayığitliğini çekemeyenler vardır. İkinci tutuşmada Derviş'in kolu kırılır. Tedavi edilemeyince Derviş, kangrenden ölür. Amcasının kızı bu ağdı söyler.

Bir emmim oğlu öldü de
 Biçimi vezir biçimi
 Yırak yollardan mı geldin
 Kundura sıkmış kışını

Kır atı da handa bağlı
 Yelesi kuyruğu düğlü
 Emmi kızın vermedi de
 Dargın gardaşıyın oğlu

Geldin mi melek geldin mi
 Bak kolunun yarasına
 Bir kara bayrak kaldırmış
 İki köyün arasına

Nola asker olaydı
 Günü yetenler geliyor
 Fayan durma benim efem
 Eller kurbanlık alıyor

Yeteri bilin mi yeter
 İş mi olur bundan beter
 Şu oturan kızın için
 Garağı çeker husun tutar (K50)

K-80

Çoban Duran'ın Ağdı

Avşarlardan Çoban Duran'ın güzel bir karısı vardır. Çoban Duran da gayet yakışıklı ve babayiğit bir adamdır. Çoban Duran'ın hanımına çevreden göz koyarlar. Hanıma göz koyanlar Çoban Duran'ı öldürürler. Bunun üzerine hanımı şu ağdı söyler:

Gezit başın gar mıydı
 Gene soğuk var mıydı
 Hem eşim hem gardaşım
 Ben ağlasam ar mıydı

İki tane dere geçtim
 Akar bulanı bulanı
 Bir incecik sal etmişler
 Gelir dolanı dolanı

Ben beriden varıyordum
 Koca dayım azarladı
 Hoca bana göstermedi
 Örttü yüzün izarladı (K50)

K-81

Hanımın Ağdı

Yayla göçüm zamanıdır. Göç devam ederken Ayhan Çığışar'ın hanımı hastalanır. Ayhan Çığışar hanımını Adana Devlet Hastanesi'ne götürür. Birkaç gün kaldıktan sonra paraları biter. Ayhan Çığışar para bulmak için Kadirli'ye gider. Birkaç gün sonra varır ki hanımı kanserden ölmüş. Orada şu ağdı söyler:

Gara saçı döküm döküm
 Kalksın da boyuna bakın
 Adana'da galdı eşim
 Göçmemiz galan yakın

Sabah olur horoz ötmez
 Uzanırım golum yetmez
 Çağırın gelsin benim eşim
 Bebeği beşikte yatmaz

Mahana etmiş yunağı
 Issız mı goydun düneği
 Yernik gitti benim eşim
 Büyütemedi bebeği (K50)

K-82

Olurum Gayrı

Osmaniye'nin dağlık köylerinden birinde Hamit Bey adında biri varmış. Bir gün Hamit Bey'in karısı ölmüş. Karısı ölen Hamit Bey bir süre sonra evlenmek ister. Düziçi'nin Gökçayır köyünden fakir bir kadına talip olur. Kadının olduğu eve gider, kadına talip olduğunu söyler ve kendini çok zengin olarak tanıtır. Kadına iki kişi sahiplik yapar. Bunlardan birinin adı Koca, diğerinin adı Ahmet Bey'dir. Bunlar Hamit Bey'in zengin olduğunu duyunca ona ikramlarda bulunurlar. Hamit Bey'in kadınla evlenmesine ön ayak olurlar. Oysa Hamit Bey'in cebinde sadece yedi buçuk lira vardır. Hamit Bey adamlara parasının bankada olduğunu söyler. Akşam ezanı okunur, Hamit Bey abdest almaya kalkar. Koca, havluyu tutar, Ahmet Bey de eline su döker. Hamit Bey cebindeki yedi buçuk liranın beş lirasını Ahmet Bey'e, iki buçuk lirasını da Koca'ya verir. Böylece hiç parası kalmaz. Yemekten sonra Hamit Bey düğürcülük yapar. Koca ve Ahmet Bey hiç tereddüt etmeden kadını verirler. Daha sonra birer dörtlük söylerler:

Ben Koca'yım bu işleri bilirim
 Gelen belalara karşı dururum
 Bu sene de ben bir taksi alırım
 Ankara'da milletvekili olurum gayrı

Ben Ahmed'im bu işleri bilirim
 Gelen belalara karşı dururum
 Bu sene de ben bir villa alırım
 Demirel'e komşu olurum gayrı

Hamit Bey'im derde kıymet bilinmez
 Arada dağlar var sılam görünmez
 Ben bir defineyim ötem bulunmaz
 İstedığınız parayı veririm gayrı

Sabah olur, Osmaniye'ye gitmek için yola çıkarlar. Otobüsle giderken yol parasını Hamit Bey'e verdirmezler, kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez misali. Osmaniye'ye geldiklerinde Hamit Bey kadını bir tanıdığı olduğunu söyleyerek bir yere götürür. Adamları bir kahveye getirir. Daha sonra kadının yanına gelerek parayı ödediğini söyler. Kadını alıp köyüne döner. Kahvede bekleyen adamlar tuzağa düştüklerini ve Hamit Bey'in gelmeyeceğini anlarlar. Hamit Bey köyüne varır varmaz köyün gençlerine adamları tarif eder. Parasını bu adamların çaldığını söyler. Adamlar sora sora nihayet köyü bulurlar. Köye girer girmez gençlerden çok fena bir dayak yerler. Kan içinde kalan adamlar izlerinin üstüne geri dönerler. Böylece Hamit Bey hiç para vermeden kadınla evlenmiş olur (K14).

K-83

Selver'in Ağdı

Düziçi'nin Bostanlar köyünden Bahçe'nin Burgaçlı köyüne Selver isminde bir kız gelin gider. Eskiden gelinler at üzerinde gidermiş. Selver gelin giderken attan düşer. Bostanlar köyünde Melek Ali isminde, Selver kızı çok seven biri varmış. Selver'in attan düştüğünü duyunca şu türküyü söyler:

Burğaçlı'nın uşakları
 Çifte bağlar kuşakları
 Selver'i attan düşürmüş
 Burğaçlı'nın eşşekleri

Yedikleri darıymış
 Verdikleri sarıymış
 Selver kızı gelin alan
 Musibetin biriyimiş (K14)

K-84

Ayşe'nin Ağıdı

Bahçe'nin Burğaçlı köyünde Ayşe isminde çok güzel bir kız varmış. Güzelliği dillere destan olan Ayşe'nin çevresinde birçok âşığı varmış; fakat Ayşe hiç birini kabul etmiyormuş. Köyden biri en sonunda Ayşe'yi kaçırmaya karar verir. Köyün biraz dışında bir su kaynağı varmış. Köylüler su ihtiyaçlarını bu kuyudan karşılarıymış. Ayşe de su getirmek için kuyuya gider. Peşinden Ayşe'yi kaçırmaya karar veren kişi ve birkaç arkadaşı gelir. Ayşe suyunu doldurur, tam evine giderken yakalarlar. Ayşe gitmemek için elinden geleni yapar, çırpınır ama nafile. Tam bu sırada korkutnak isterken bıçak istemeden Ayşe'nin göğsüne saplanır. Ayşe oracıkta can verir. Ayşe'nin vefatını duyan köylüler hemen annesine haber verirler. Kızın ölümünü duyan annesi Ümmühan Nine ağlar, perişan olur ve kızına şu ağıdı söyler:

Ağ fistanı tane tane
 Batmış çıkmış kızıl kana
 Gâvurumuş gâvur dölü
 Nasıl kıymış datlı cana

Bura Garanı deresi
 Uzak çekiyor arası
 Açın bakın komşularım
 Sol böğrü kama yarası (K14)

K-85**Sarı Ahmet'in Ağıdı**

Düziçi'nin Ceyhan bucağında Metliler diye bir sülale varmış. Bunların içinde Sarı Ahmet isminde bir kabadayı varmış. Ellik gâvuru zamanıymış. Sarı Ahmet, Ermeni eşkıyalarının belini kırarmış. Gayet yiğit, korkusuz ve vurucuymuş. Bir gün Ermeni eşkıyalar Sarı Ahmet'i pusuya düşürüp öldürmüşler. Bunun üzerine Sarı Ahmet'in anası, nişanlısı ve büyük bacısı şu ağıdı yakmışlar:

Anası:

Ceyhan akar bucak bucak
 Ot biçerler kucak kucak
 Andırın'ı bilmiyom da
 Göl ovası çok sıcak

Yağmur yağar gıcıyınan
 Ben ağlarım acıyınan
 Şimdi gelir Ahmet oğlum
 Emmioğlu Hacı'yınan

Üceden bir şam yıkıldı
 Dalı budağı döküldü
 Yekinsene Sarı Ahmed'im
 Babayın beli büküldü

Otlı koyak otsuz koyak
 Sarı Ahmet sağıdı bayak
 Binmez iken küheylana
 Geldi bura yalın ayak

Ablası:

Hele bakın yatışına
 Mor kefenin nakışına
 Vurdun beni babam oğlu
 Köleli'nin yokuşuna

Nişanlısı:

Yıkılası çamlı dirsek
 Açsak yarasını görsek
 Ben anamdan duyuyodum
 Güz gelse de düğün gursak

Yakışık çadır dutmadın
 İrkın ırkına katmadın
 Sarılıp bile yatmadın
 Eller duyar söz ederler

Dört döşekler yer ettiğim
 Fetilli yatak örttüğüm
 Küşüp de ayrı yattığım
 Gel sarılak Sarı aslanım

Yaz damına verdim direk
 Karın attım kürek kürek
 Başkasını bilmiyom da
 Sarı Ahmed'im düğünde gerek

Lavanta koku cebinde
 Sarı işlemeli ucunda
 Arkadaşları birilmiş
 Sarı Ahmet yok içinde

Kır at gel hahaşyarak
 Nalı mihı parlıyarak
 Şimdi ardından gelir
 Burçak burçak terleyerek **(K14)**

K-86**Zeybek'in Ağdı**

Zeybek, kamyon şoförlüğü yapmaktadır, Feke'nin Süphanderesi köyüne arı getirmek üzere Kozan'dan patronuyla birlikte yola çıkar. Göksu ırmağı yakınlarına geldiklerinde araba şarampole yuvarlanır, arı kovanlarından birkaçı suya düşer. Patronu ve yanındakiler Zeybek'i suçlarlar ve kavga ederler. Olay Zeybek'in suya düşüp boğulması ile sonuçlanır. Bir hafta boyunca Zeybek'in cansız bedeni suda aranır ve bulunur. Bu olay üzerine Zeybek'in arkadaşı Şeref Kara şu ağdı yakar:

Gadanı alayım anam
 Duydun mu bana olanı
 Kahrolsun Süphansuyu
 Akar bulanı bulanı

Gece yoluma yürüdüm
 Uykum geldi uyudum
 Az olsalar yenilmezdim
 Beş kişiye bir ben idim

Dostlarım yasıma geldi
 Patronum haber saldı
 Kahrolsun Azrail
 Genç yaşımda beni aldı

Yoruldum dostlar yoruldum
 Ben can evimden vuruldum
 Mustafa'ya haber salın
 Gelmezse ona darılırım

Taşlar döşek su ise yorgan
 Boyuma ölçeler yağlı urgan
 Sabahın erken vaktinde
 Düşmanlar etti beni sergen

Şoför oldum dolandım
 Muradımı alamadım
 Köylüler beni arıyor
 Hiç birini göremedim

Arılar suda vızlıyor
 Kardeşlerim bozuluyor
 Dostlarım bana dokunmayın
 Yaralarım sızlıyor

Anam bacım kara giysin
 Zeybeğimiz öldü desin
 Dostlarıma haber salın
 Kardeşler yasıma gelsin

Hüseyin'im şoför oldum
 Düşmanlar elinden öldüm
 Yalan dünya yedin beni
 Genç yaşıma doyamadım

Yeter Şeref çok söyleme
 Düşmanıma minnet eyleme
 Halil sana darılırim
 Bu kan yerde kalır deme (K51)

K-87

Mehmet'in Ağdı

1985 yılının sonbahar ayında köyün askere gidecek gençleri bir traktörün römorkuna binerek Saimbeyli ilçesine doğru yola çıkarlar. Çıkak mevkiinde traktör kaza yapar, römorkta bulunan Dede lakaplı Mehmet ölür. Bunun üzerine tertipleri, Şeref Kara, Mahmut Arık ve Ekrem Arık şu ağıtı söylerler:

Sabahleyin kalkıp sırtımı giydim
 Yemeğimi anam babamla yedim
 Gülerek motorun üstüne bindim
 Gülmek nasip değilmiş ağlaman analar

Elektrik gelmedi yapalım dedik
 Güle oynaya motora bindik
 Çıkışa varınca virajı döndük
 Zalim viraj beni yedi analar

Motorun üstünden çıktım naylona
 Elbisemi çırpmak güç oldu bana
 Bir de baktım kendim teker altında
 O an için ölüm gelmiş analar

Virajı dönerken beni savurdu
 Katil teker benim belimi kırdı
 Kadir mevlam bana pençesini vurdu
 Kaderim böyle imiş ağlaman analar

Motordan düşünce diz çöktüm kaldım
 O anda kendimi kucakta buldum
 Ölüm geldiğini o anda bildim
 Muradım almadan göçtüm analar

Arkadaşlar beni köye getirdi
 Anamı görünce belim kırıldı
 Ecel o an için işim bitirdi
 Kaderim karaymış ağlaman analar

Taksi geldi içerisine bindim
 Yanımda babamla amcamı gördüm
 Obruğa varınca bir su istedim
 O su içerimi yaktı analar

Doktor geldi bana çare bulmadı
 Yaram çok derinmiş soran olmadı
 Dermansız dert imiş bilen olmadı
 Genç yaşta dünyadan göçtüm analar

Yaşım on sekizdi ergenlik çağım
 Meyvesin yemeden kurudu bağım
 Tekerin altında eridi yağım
 Katil teker beni yedi analar

Hamdi Mahmut beni tabuta koydu
 Gözlerinin içi yaş ile doldu
 Kapının önüne minibüs geldi
 Kendimi bagajda buldum analar

Emmilerim gelmiş benim yasıma
 Ne kötü dert imiş geldi başıma
 Felek Azrail'i taktı peşime
 Genç yaşta ecelim gelmiş analar

Anam gelmiş hastaneye ağlıyor
 Dedem nerde diye beni soruyor
 Oğlun Azrail'e canın veriyor
 Rezil bir ölümle gittim analar

Kaderim böyle imiş üzölmeyin sakın
 Çamaşırılarımı sandığa atın
 Eğer resmim varsa duvara asın
 Resmime bakarak ağlan analar

Âşık Şeref, Mahmut, Ekrem biz bunu yazdık
 Mehmet tertibimin destanı dedik
 Tertip gıyabına bunu söyledik
 Gençlere bakıp ağlaman analar (K52)

K-88**Mahmut ile Fadime**

Maraş'ın Göksun ilçesinin Taşoluk köyünde, 1918-1920 yılları arasında fakir bir adamın yedi oğlu varmış. Günler geçer, adamın oğullarından beşi evlenme çağına gelir. Fakirliğin gözü kör olsun, yoksulluk yüzünden çocuklarının hiçbirini evlendiremez. Adam bir gün çocuklarını yanına çağırır. Çocuklar toplanır, adam, “yavrularım beşiniz evlenme çağına geldiniz amma velâkin fakirlik yüzünden evlendiremedim. Bu sene her biriniz bir ağanın kapısına çoban durun, yılsonunda kazancınızı getirin, sizleri evlendireyim”, der. Sabah çorbasını içen bir yargan alır ve farklı bir yöne doğru yola çıkar. Kardeşlerin üçüncüsü olan Mahmut da Kayseri’de bir ağanın kapısına çoban durur. Çoban durur ya, ağanın her işine bakar. Günler böyle gelip geçer.

Ağanın Fadime ismindeki ortanca kızı, Çoban Mahmut’a âşık olur. Hem de kara sevdaya düşer. Durumu hemen Çoban Mahmut’a açamaz. Mahmut’u adım adım takip eder. Aradan beş ay geçer. Bir gün Çoban Mahmut akşam koyunları ağıla koyar, dışarı çıkıp kapıyı kapatır. Arkasından biri yaklaşıp Mahmut’un gözlerini kapatır. Çoban Mahmut neye uğradığını bilemez. Hırsız olabileceği aklına gelir. Geri döner ki ne görsün, ağanın kızı Fadime. “Sen ne yapıyorsun, baban beni öldürür. Bir çobanın bir ağa kızıyla şaka yapması reva mıdır?” Fadime, “Mahmut kurbanım, ben sana âşık oldum, günleler seni takip ediyorum”, der. Mahmut, Fadime’ye kendisinden uzak durması gerektiğini, bu işin olamayacağını, babasının duyması halinde çok sinirleneceğini söyler. Fadime, “o zaman beni babamdan iste, güçlü kuvvetlisin, babamın işi çok, yardım edersin”, der.

Mahmut çoban kulübesine dönüp yatar. Bir türlü uyuyamaz. Bir o yana bir bu yana dönüp durur. Bir taraftan korkmakta, bir taraftan da yüreği kaynamaktadır. Sabahın köründe koyunları önüne katıp dağlara vurulur. Dağ, taş, toprak, ağaç her yer Fadime kokmakta, her baktığı şeyde Fadime’yi görmektedir. Akşam koyunları ağıla koyduğunda bir de bakar ki Fadime yanında. Artık Mahmut da Fadime’siz olamamaktadır. Hemen hemen her akşam buluşmaya başlarlar.

Aradan epey bir zaman geçer. Ağa, Fadime’nin halinden şüphelenip takip eder. Mahmut ile Fadime’yi sarmaş dolaş görür. Hiç seslenmeden eve döner. Âşıklar ağanın farkında değildir. Fadime konağa çıkınca ağa aşağıya iner. Mahmut’u gücü yettiğince döver. Ağza alınmayacak küfürlerle Mahmut’u evinden kovar. Mahmut ağlayarak gider. O gidedursun, Fadime Mahmut’u arar, çobanlara sorar ama bir türlü bulamaz. Uykuyu yitirir, deli divaneye döner. Bunun üstüne bakalım Fadime ne söyler:

K-88/1

Bin akçe olsa da alırım vallah
Uykunun hasreti oldu gözlerim
Elimde yastığım giderim yallah
Yârin hasretiyle doldu gözlerim

Döne döne sızlar oldu yanlarım
Devirdaim etmez oldu kanlarım
Bütün odaları tek tek ararım
Yârin hasretiyle soldu gözlerim

Bir yandan bir yana döner dururum
O mutlu günleri hayal görürüm
Seve seve tatlı canım veririm
Yârin hasretiyle seldi gözlerim

Öldü bu Fadime huzur kalmadı
Bilmem nerelerde neden gelmedi
Yumdum gözlerimi gelip bulmadı
Uyku hasretiyle öldü gözlerim

Çok geçmez Fadime, Çoban Mahmut'un aşkından yatağa düşer. Kan tükürmeye başlar. Ağa babası, "Fadime kızım ne oldu sana böyle, iğne ipliğe döndün", der. Fadime ağlar ağlar bir şey söyleyemez. Babası, Fadime'yi kağnıyla şehre doktora götürür. Doktor, muayeneden sonra Fadime'nin bir hastalığı olmadığını söyler. Ağa, "doktor benim kız hasta değil de niye yatağa düştü", diye sorar. Doktor da, "senin kız kara sevdaya tutulmuş, sevdiğine verirsen kurtulur, yok inat edersen çok yaşamaz, ölür", der. Ağanın yüreğine bir hüznün çöker. "Kızım sen kimi istiyorsun", diye ağa sorar. Fadime, "Baba ben Çoban Mahmut'u seviyorum, senden korkusundan beni isteyemedi, ağa kızı bir çobanı sevemez mi, çoban insan değil mi, Mahmut senin korkundan kayboldu. Mahmut'u bulamazsam ben ölürüm", deyince ağa kağnıyı sürüp köye döner. Çoban Mahmut'u bulmaları için 25-30 atlı görevlendirir. Dağı taşı, eli obayı aratır. Ne yazık ki son atlı da eli boş döner. Fadime ölüm döşeğinde. Anası babası başucunda, akrabaları yanında. Fadime son nefesinde şunları söyler ve üç beş gün içinde ölür:

K-88/2

Mor keçiyi boyamadım
 oban sana doyamadım
 oban seni çok sevmiştim
 Utandım da diyemedim

Çobanın elinde kaval
 Arkasında sürü davar
 oban davar susuz ise
 Bizim evin n pınar

oban seni oban seni
 Candan sevdim oban seni
 Aşkın ile lyorum
 Yere verme oban beni

Pınarının başı yeşil
 Dibinde kumlar oynaşır
 Beni sana veriyorlar
 Al beni dağlara kaçır (K53)

K-89

Mehmet'in Ağıdı

Yumurtalık ilçesinin Zeytinbeli beldesinde bir hanımın dört kızı, bir oğlu olur. Kadıncağız ahd eder, "oğlum büyüyünce, Adana'ya Gedikli okuluna vereceğim, devletine, milletine hayırlı bir evlat olsun", der. Aradan zaman geçer, ocuk oağa gelir. Kadıncağız oğlunu yanına alır, at arabasıyla Adana'nın yolunu tutar. Adana'da okulu bulur, oğlunun kaydını yaptırır ve teslim eder. İçine bir ferahlık gelir. O gün Adana'da kalır, "bir gün daha kalayım, yarın Mehmet'imi bir kere daha görür giderim" diye düşünür ve at arabasında uyur. Ne analar var, vatani için yavrusunu eli ile milletine feda eder. İşte bu analar olmasa ne vatan olurdu ne de yurt. Sabah olur, kadıncağız yufka ekmeğinin arasına bir soğan kırar, bal misali yer. Oğlunu bir kere daha görebilmek için okuluna gider. Nizamiyede duran yazıcı, "Mehmet, Mehmetçik oldu, önce Allah'a, sonra bize emanet, ha beni görmüşsün ha Mehmet'i. Mehmet vatanına, milletine faydalı

bir subay olacak, sen git teyze”, der. Bunun üzerine kadıncağz köyüne döner. Aradan on sene kadar bir zaman geçer. Bir gün postacı Emine Teyzeye bir mektup getirir. “Müjde Emine Teyze, oğlundan mektup var”, der. Emine Teyze çok sevinir ve postacıya bahşiş bile verir. Gelen mektubu sevincinden öpüp koklar. Yanına üç dört komşusunu alıp Rıza Dayıya mektubu okutmaya gelir. Emine Teyze mektubu okuması için Rıza Dayıya verirken, “aman mektubu güzel aç, oğlum gelene kadar saklayacağım”, der. Rıza Dayı mektubu okur, mektupta Mehmet’in öldüğü, cenazesinin ailesi tarafından alınması gerektiği yazılıdır. O günler sivrisineğin, sıtmanın kol gezdiği zamanlar. Mehmet sıtmaya yakalanır, sıtmanın çaresi olan kinin hapi bulunamadığı için ölür. Haberi alan Emine Teyze ağlar, bağırır, feryat eder. Emine Teyze, oğlunun cenazesini getirmek için at arabası olan komşularına yalvarır; fakat pamuk zamanı olduğu için kimse onunla gitmek istemez. Yoksulluğun gözü kör olsun, Emine Teyze pabuçlarını beline sokar, ayak yalın yola düşer, ağlaya ağlaya Adana’ya varır. Oğlunun cenazesini teslim alır, devlet bir at arabası, iki de asker görevlendirir. Cenaze köye getirilir, Zeytinbeli Avşar obası toplanır. Avşar ana Emine Teyze oğlunun başında şu ağıdı söyler:

Adana’ya vardımıdı
 Var guzumun goğuşları
 Acep bana gösterir mi
 Başındaki çavuşları

Adana’ya vardımıdı
 Tranpetler datlı öter
 Gücücükten asker ettim
 Guzum goğuşunda yatar

Tarlalarda ot yolarım
 Ayak yalın başı gabak
 Mevlam sabrını versin
 Uzun gece olmaz sabah

Hoş geldin Hacı dayısı
 Biz olduk başı gaygısı
 Gızlarıma gıran girsın
 Oğlum hepının iyisi

Kurban olam Cennet bacı
 Görümceni verme ele
 Dam dolusu selam saldı
 Bacım gusuruma galma (K53)

K-90

Halil Efendi'nin Ağdı

Feke'nin Yerebakan köyünde Halil Efendi diye, adı gibi efendi, bir ağa varmış. Çevresinde çok sevilir ve sayılırmış. Tabi her sevilen insanın istemeyeni, düşmanı da olurmuş. Bir gün Halil Efendi, iki karısı ile Kozan'a gitmek için yola çıkar. Ne yazık ki bu arada düşmanlarına haber gider. Düşmanları Akaya ile Çulluşağı arasında yer alan Çambeli'ne pusu kurarlar. Halil Efendi ve iki karısı öğlen vakti Çambeli'ne varırlar. Halil Efendi, “yemeğimizi burada yiyelim, biraz da dinlenir, yolumuza devam ederiz”, der. Yemeklerini yedikten sonra Halil Efendi bir tütün sarar, sigarasını kavlı çakmak ile tutuşturur. O anda düşmanları Halil Efendi'yi mavzerle vururlar. Halil Efendi yere düşer, karılarına dönüp, “beni vuranlar Karahlılar”, der ve ölür. Halil Efendi'nin karılarının ağıt ve feryatları dağları inletir. Halil Efendi'nin büyük karısı başucunda şu ağdı söyler:

Çambeli'nin dereleri
 Akar dolanı dolanı
 Hal'l Efendim can veriyor
 Kana beleni beleni

Beri verin ediyini
 Size deyim dediğini
 Satın m'aldım Hal'l Efendim
 Çambeli'nin gediğini

Beri verin yağlığını
Ben isterdim sağlığını
Satın m'aldım Hal'l Efendim
Çambeli'nin beyliğini

Çambeli'nin gedikleri
Çalınıyor düdüklüleri
Essah oldu Hal'l Efendim
Öldürürük dedikleri

Ormandan bir çam yıkıldı
Dalı budağı döküldü
Gara haber duyunca
Babayın beli büküldü (K53)

K-91

Halil ile Ümmühan

Osmaniye, adı Cebelibereket olduğu dönemlerde, Hüsemoğlu tarafından yönetilirmiş. O dönemlerde Araplı köyünden Halil adında bir genç, âşık olduğu Ümmühan'ı kaçıır. Birlikte Osmaniye'nin kuzeyindeki tren hattına kadar gelirler. Halil, “Düziçi'nde dayılarım var, oraya gidelim, bizi ele vermezler”, der. Ümmühan da, “Cebelibereket'te Hüsemoğlu'nun yanına gidelim, onun astığı astık, kestiği kestik, onun korkusundan bizi soramazlar”, der. Sabah olur, nereye gidelim diye konuşurlarken en son Ümmühan'ın dediği olur, çok yerde hanımların dediği olur zaten. Onlar Cebelibereket'e varadursunlar.

Hüsemoğlu'nun üç karısı varmış. Bunlar yörenin en güzel kızlarıymış. Halil ve Ümmühan'ı beyin adamları karşırlar. Baş vezir bir hoca çağırır ve nikâhlarını yaptırır. Baş vezir, “Halil sen her işe koşarsın, Ümmühan da mutfakta ablalarına yardım eder”, der. Bunlara bir oda, ev eşyası, kapkacak da verirler. Halil ve Ümmühan mutlu bir şekilde yaşrlar.

Bir gün Hüsemoğlu avdan gelir. Elini yüzünü yıkamaya yardımcı olmak için hanımlarını çağırır; ama hanımları mutfaka indikleri için duymazlar. O sırada orada olan Ümmühan bir elini ırbığı bir eline leğeni alıp beyin yanına koşar. Bey sarayın balkonunda elini yüzünü yıkarken, suyu dökenin ayakları dikkatini çeker. Ayakları bu

kadar güzel olan birinin yüzünün ne kadar güzel olabileceğini düşünür. Bey başını kaldırır, Ümmühan'a bakar, kendi kendine, “acaba bu peri mi melek mi” diye düşünür. Ümmühan'ın işi bittikten sonra oradan ayrılır. Bey, çevresinde bu kadar güzel bir kız olup da kendisinin haberi olmamasına çok sinirlenir ve baş veziri çağırır. Bey, kızdan haberi olmadığı için baş vezire iyice kızar. Bey, “bu kadın benim olacak, düşünün taşının, ya benim olur ya da kelleniz gider”, der. Baş vezir, “beyim bunlar garip, birbirlerini seviyorlar, Halil her işimize koşuyor, hem kız hamile, bir kuş çalıya sığındı diye çalıyı kesmek mi lazım”, der. Hüsemoğlu, “yarın sabaha kadar sana müsaade, meclisi topla, düşünün taşının, o kız ya benim olacak ya kelleniz, kaçarsanız ayının inine girseniz bulurum”, der.

Baş vezir meclisi toplar, meclisteki vezirleri bir korku alır. Bir tarafta garipler, bir tarafta kelleleri. Boşa koyarlar dolmaz, doluya koyarlar almaz. Çaresizlik içinde sabah olur. En sonunda beye, “kızın kendisine layık olduğunu söylemeye” karar verirler. Karar beye iletilir. Bey, sarayın önüne bir darağacı kurdurur. Halil'i darağacına bağlarlar, ayaklarının altına yağlı çam kütükleri koyarlar. Hüsemoğlu, Ümmühan'ı darağacını görecektir bir odaya koydurur. Bey, adamlarına Halil'in ayağının altındaki kütükleri yakma emri verir. Halil yalvarır, “beyim ne olur beni yakma, Ümmühan benim olsun, beni bırak”. Bey, “seni bırakırsam bir fırsatını bulur beni öldürürsün, sana bu fırsatı vermem”, der. Baş vezir de rica eder ama bey dinlemez. Zavallı Ümmühan odada ne olup bittiğini anlamaz. Halil, “beyim bir türkü söylemem izin ver”, der. Amacı sesini Ümmühan'a duyurmaktır. Bey izin verir, bakalım Halil ne söyler:

Hüsemoğlu dedim geldim yanına
Yakıştır mı şöhretine şanına
Bir kız için kıyma benim canıma
Yakıyorlar Ümmühan'ım gel ağla

İpimi çektiler nar ağacına
Bağladılar beni darağacına
Haberimi verin nazlı bacıma
Yakıyorlar Ümmühan'ım gel ağla

Evimizin önü yüksektir kaya
 Kayaya çıkarlar bakarlar aya
 Bir ben ölmeyinen tükenmez âlem
 Yakıyorlar Ümmühan'ım gel ağla

Tutuştı ayağım ellerim kaldı
 Ateşler özüme yüzüme daldı
 Zalimin zulmü de bizleri buldu
 Yakıyorlar Ümmühan'ım gel ağla

Halil yanar kül olur. Bey, Ümmühan'ı alır, alır ya çok geçmez bir fırsatını bulan Ümmühan, Hüsemoğlu'nu uyurken hançerler ve öldürür. Zalimin zulmü yanına kalmaz. Ümmühan gece saraydan kaçarak kurtulur, delirir, dağlara çıkar, bir kayadan düşerek ölür (K53).

K-92

Kır Höke

Düziçi'nde 70-80 yıl önce, araba yokken, insanların yaya olarak ulaşım yaptıkları dönemlerde Kır Höke diye bir asker varmış. O zamanlar Düziçi'nde ağalık sürmektedir. Kır Höke dayanamaz askerden kaçır. O zamanlar askerlik 36 ay sürmektedir. Kır Höke askerden kaçtıktan sonra Dumanlı Yaylası'na çıkar ve orada kendisine taştan bir oda yapar, orada yaşar. Kır Höke ağalığa karşıdır ve vatandaşı uyarıp aydınlatmaya çalışır. Ağalar bu nedenle Kır Höke'yi pek sevmezler ve “ne yapalım” diye düşünürler. O zamanlar Kır Höke'nin azığına Kel Ese diye biri götürürmüş ve ağaya da muhbirlik edermiş. Kır Höke'yi asker de yakalayamaz. Ağalar Kır Höke'nin başlarına bela olacağını görürler ve onu öldürmeye karar verirler, bunu da ona azık götüren Kel Ese'nin yapabileceğini düşünürler. Kel Ese bunu kabul eder ve ağalarla iş birliği yapar. Ertesi sabah erkenden ağalar, Kel Ese ve askerler Harun Reşit Kalesi'ne çıkarlar. Oradan dürbünle gözetlerler ve Kır Höke'nin yakmış olduğu ateşin dumanından onun nerede kaldığını tesbit ederler. Kel Ese yine her zaman yaptığı gibi Kır Höke'nin azığını alır ve yanına gider. Bu arada askerler de Kır Höke'nin etrafını sarmışlardır. Ancak harekete geçmek için Kel Ese'nin dönmesini beklerler. Kel Ese döndükten sonra askerler Kır Höke'ye teslim ol çağrısı yapıyorlar, ancak Kır Höke teslim olmuyor. Teslim olmayınca ateş emri veriliyor ve Kır Höke ölüyor. Höke'nin bir

amcasının oğlu varmış. Tabi o da ağalarla işbirliği içerisindeymiş. Bu amcasının oğlu, Kır Höke'nin kanlı gömleğini giyer, Höke'nin kafasını kesip kızıkardeşinin önüne atar. Kır Höke'nin kızıkardeşi şu ağıdı yakar:

Havili gönlüm havili
Sırtında yelek mavili
Başkasına şpthem yoktur
Mehmet verdi emiri

Budadım dalımı kozun
Sildim kunduranın tozun
Baş sebebim Gâvur Ese
Srnesin dizin dizin

Sağ yanımdan kurşun yemiş
Sol yanıma boynun eğmiş
Ne vefasız emmim oğlu
Kanlı gömleğimi giymiş **(K55)**

BÖLÜM 7

SONUÇ

7.1. Sonuç ve Öneriler

Çukurova halk kültürü, yöre insanının yüzlerce yıllık bir süreçte meydana gelen değerler bütünüdür. Çukurova insanı yaşadığı her türlü olayı, örnek değerler ve ahlak anlayışını, gelenek ve göreneklerini, günlük yaşamını, dini inançlarını, kısacası bütün kültürel yaşamını halk kültürü ürünlerinde yaşatmıştır. Bu ürünler zamanla daha da zenginleşmiş ve Çukurova halk kültürünü meydana getirmiştir. Anadolu coğrafyası içerisinde Çukurova bölgesi konar-göçer yaşam tarzından yerleşik hayata en son geçen yörelerden biridir. Bu durum yöre insanının farklı kültürler ve teknolojik yeniliklerle tanışmasını da geciktirmiştir. Bu şekilde yöredeki halk kültürü ürünleri de halkın belleğindeki yerini yakın zamanlara kadar korumuştur. Çukurova yöresi halk kültürü ürünlerinin kendi iç dinamiğinin korunması ve geçmişte ortaya koyulan ürünlerin günümüze taşınmasında yöredeki aşıklık geleneğinin etkisine değinmek gerekir. Aşıklık geleneğinin canlı bir biçimde yaşatıldığı yörelerden biri olan Çukurova yöresinde günümüzde onlarca aşık, aşıklık geleneği çerçevesinde yeni ürünler ortaya koyarken, geçmişten günümüze ağıt söyleme, halk hikayesi anlatma, türkü söyleme gibi birçok geleneğin günümüze taşınmasında da önemli bir işlevi yerine getirmektedirler. Aşıklar dışında yörede ağıt söylemeyi meslek edinen ağıtçı kadınlar ile bu işlere meraklı kaynak kişiler de halk kültürü ürünlerimizin yaşatılıp geleceğe aktarılmasında rol oynamaktadırlar.

Halk edebiyatı ürünleri; yöre insanının yaşamındaki her türlü olayın, sevginin, aşkın, ölümün, kederin ve sevincin ifade aracıdır. Bunlar içerisinde ise türküler ifade genişliği ve zenginliği açısından ayrı bir öneme sahiptir. Her türlü konunun rahat bir şekilde ifade edilebildiği türküler, manzum ürünler olduklarından kafiye, ölçü gibi çeşitli özellikleri ile akılda kalabilmekte ve aktarımları da o ölçüde kolay olmaktadır.

Çukurova yöresinde insanların başlarından geçen olaylara, şahit olunan durumlara ve yaşanan duygulara tercüman olan tüm nazım parçalarının hepsine birden türkü denir. Çukurova yöresinde belli bir gelenek içerisinde söylenen türkülerin ortaya çıkmasına, söylenmesine zemin hazırlayan bir olay, durum ya da duygu mutlaka vardır. Türkünün söylenme nedeni olan bu kısım türkünün hikâyesi olarak adlandırılır. Bu

bölüm türkünün konusuna, anlatanın tutumuna ve hatırlanabilme gibi ölçütlere bağlı olarak uzayıp kısalabilir. Hikâyeli türkülerde asıl olan kısım nazım yani türkü olduğu için, açıklama niteliğindeki nesir bölümünün aktarımı zaman zaman ihmal edilmiş ve unutulabilmiştir. Nesir şeklinde olan bu bölüm birkaç cümle olabileceği gibi, tam bir hikâye (bir olayı, bir durumu; yer, kişi ve zaman belirterek anlatan kısa öykü) karakteri de gösterebilir. Bazı hikâyeli türküler toplumda sevilir ve ilgi gösterilirse, her aktarımda yeni katmalarla büyük bir halk hikâyesi olabilir. Dolayısıyla birçok halk hikâyesinin temelini bazı hikâyeli türküler oluşturmuştur.

Hikâyeli türkü ve bozlak terimleri aynı metinleri ifade etmekle birlikte bozlak teriminin aynı zamanda Orta ve Güney Anadolu'da bir türkü makamını ifade etmesi ve hikâye bölümü olmadan da bazı türkülerin bozlak olarak adlandırılabilmesi sebebiyle hikâyeli türkü terimi bu türü ifade etmek için daha uygun görünmektedir. Zaten yöredeki aşıklar ve kaynak kişiler de hikâyeli türkü terimini bozlakları da kapsayacak şekilde kullanmaktadırlar. Bozlakların nazım bölümleri de sonuç olarak türkü olduğu için, hikâyeli türkü kavramı bozlakları (bozlak ezgisiyle söylenen türküler) ve konu ve makam olarak bozlak dışındaki konu ve ezgilerle söylenen, aynı zamanda hikâyesi (açıklama bölümü) olan bütün türkülerini kapsamaktadır. Bugüne kadar bu türle ilgili yapılan çalışmalar genellikle bozlak ezgisiyle söylenen hikâyeli türküler (bozlaklar) üzerine yapıldığı için, bozlak terimi daha çok kullanılmıştır. Hikâyeli türkülerde asıl olan unsurun nazım yani türkü olması, türkü sözcüğünün nitelenen, hikâye sözcüğünün ise niteleyen (sıfat) durumunda yer alması, terimin diziliş olarak "hikâyeli türkü" şeklinde kullanımını desteklemektedir.

Çukurova yöresindeki hikâyeli türkülerde öncelikle olay ya da durumu açıklayan bir nesir bölümü bulunur. Bu bölümden sonra asıl unsur olan türkü bölümü gelir. Türkü sayısı olay ya da duruma göre değişiklik gösterebilir. Tek türküden oluşan hikâyeli türkülerin yanında onlarca türkünün yer aldığı hikâyeli türküler de rastlanmıştır. Türkülerin bir kısmı bu nazım bölümü ile son bulurken bazılarında ise sonuç ile ilgili bir nesir bölümü yer alabilir. Bir hikâyeli türkü, bir cümle de olsa, en az bir nesir bölümü ile, bir dördlük de olsa, bir nazım parçasından oluşur. Türküye konu olan olay ya da durum nesir bölümünün uzunluğu ile türkü sayısını belirler. Hikâyeli türkülerde asıl bölüm nazım olduğu için, nesir bölümünün durumu icracının icra sırasındaki tavrına göre de şekil alabilir. İcracı asıl bölüm olan türküye bir an önce geçebilmek için nesir bölümünü bazen kısa tutabilir. Yöreden derlenen hikâyeli türküler genellikle bir olay ya da durum için söylenmiştir. Hikâyeli türkülerin birinde Karacaoğlan'ın bilinen türkülerini

anlatıcı tarafından sonradan kurgulanmış ve Karacaoğlan'ın hayatı etrafında biyografik bir hikayeli türkü meydana gelmiştir. Bu metinde türkü sayısı çok fazla olmasına rağmen nesir bölümler arasında bir sebep-sonuç ilişkisi olmaması ve nesir bölümünün ikincil bir özellik göstermesi ile asıl unsurun türkü yani nazım olması metnin halk hikayesi değil de hikayeli türkü olarak değerlendirilmesi düşüncesini güçlendirmektedir.

Günümüzde Çukurova yöresi, halk kültürü ve halk edebiyatı ürünlerinin zenginliği açısından Türk halk kültürü içerisinde oldukça önemli bir yer tutar. Bu zenginlik yüzyıllar süren bir birikimin sonucu olarak karşımıza çıkar. Toplumumuzun son yüzyıl içerisinde geçirdiği çok önemli toplumsal, siyasal ve sosyo-ekonomik değişiklik ve dönüşümlere rağmen, Çukurova yöresi, özellikle dağlık kesimlerdeki, kapalı toplum yapısıyla halk kültürü zenginliğini korumuş, bunun yanı sıra yeni kültürel ürünleri de ortaya koymuştur. Çukurova yöresinde, Cumhuriyet'in ilanı ve 1950'lerden sonra yaşanan köyden kente göç olgusu ile tarıma dayalı bir sanayileşmenin olumsuz etkilerine rağmen bugün bile zengin bir kültürel yapı korunmuştur.

Çukurova yöresinin kültürel yapısı içerisindeki en büyük zenginlerden biri de hikâyeli türkü söyleme geleneğidir. Kendine has özelliklere sahip olan bu gelenek, yörede hâlâ varlığını devam ettiren âşıklık geleneğinin de etkisiyle, varlığını sürdürmekte ve yeni ürünlerin ortaya koyulmasıyla devam etmektedir. Yöre âşıkları birer kültür taşıyıcısı olmalarının ötesinde, halkımızın her türlü sevincine, üzüntüsüne, özlemine tercüman olmuş kişilerdir. Geçmişten getirdikleri ürünleri geleceğe aktarırken söyledikleri türkülerle de bu kültürel yapıya ayrı bir zenginlik katmaktadırlar.

Çukurova hikâyeli türkü söyleme geleneğinin önemli ayaklarından birini ve belki de en önemlisini icracılar oluşturur. Anonim ve usta malı hikâyeli türküler bu icracılar sayesinde aktarılırken, yeni hikâyeli türküler de söylenerek zengin kültürümüz içerisindeki yerini alır. Hikâyeli türkü geleneğinin devam ettirilmesinde en büyük paya sahip olan icracılar âşıklardır. Yörede hikâyeli türkülerini icra eden âşıklar erkek âşıklardır. Âşıklık geleneği içerisinde kadın âşıklar, televizyon ve diğer iletişim araçlarının yaygınlaşması ile yaşanan kültürel değişmelere bağlı olarak, son 10-15 yıl içerisinde görülmeye başlanmıştır. Bundan 30-40 yıl önce saz çalmanın günah sayıldığı kapalı toplum yapısı içerisinde âşıklık geleneği erkeklerin hakim olduğu bir gelenek olarak karşımıza çıkar. Günümüzde yörede kadın âşıklar görülse de hikâyeli türkü geleneği içerisinde yer almazlar.

Çukurova yöresinde hikâyeli türkü geleneği içerisinde ağıtçı kadınlar da önemli bir yere sahiptir. Yörede özellikle Avşarlar arasında rastlanan ağıtçı kadınlar özel bir

gelenek içerisinde ölenlerin arkasından söyledikleri ağıtlarla bu geleneğe çok önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu işi kendilerine meslek edinen ve bu işten maddi kazanç da elde eden ağıtçı kadınlar geleneğin kendilerine verdiği hazır kalıpları da kullanarak, daha önce hiç tanımadıkları kişilere, kişinin özelliklerini sonradan öğrenerek, ağıtlarını günümüzde de söylemektedirler. Ağıtçı kadınlar şehir merkezlerinden çok köylerde karşımıza çıkmaktadır. Eskiye oranla sayıları çok fazla azalan ağıtçı kadınların daha çok köylerde karşımıza çıkmaları, köylerin şehirlere göre kültürel değişim ve gelişime daha kapalı olmasıyla ve şehir hayat tarzının bu geleneğe çok da uygun olmamasıyla açıklanabilir. Yörede ağıtçı kadınlar dışında, çoğu zaman belirli bir ücret karşılığında ağıt söyleyen âşıklara da rastlanmaktadır. Bunlar, ağıtçı kadınlardan farklı olarak cenaze sırasında değil de ölüm olayının ardından belirli bir süre geçtikten sonra ağıtlarını söylerler.

Âşıklar ve ağıtçı kadınlar dışında kalan âşık tarzı söyleyenler ile anonim türkülerini icra eden kaynak kişiler de geleneğin zenginleştirilmesinde ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu kişiler, âşıklar ve ağıtçı kadınlardan farklı olarak hikâyeli türkü icrasını meslek edinmiş kişiler değildir. Bu yüzden hikâyeli türkülerin söylenmesinde gelenekselleşmiş bir icra şekilleri yoktur. Yörede rastlanan hikâyeli türküler içinde kişilerin söyledikleri türkülerin sayısının çok fazla olması dikkat çekicidir. Buradan hareketle Çukurova yöresinde türkü söylemenin çok yaygın olduğunu, hemen her konuda insanların her türlü duygu ve düşüncesini türkülerle ifade edebildiğini, yeni türkülerin günümüzde de halk edebiyatı içerisinde ortaya çıkmasının kültürün devamlılığı açısından oldukça olumlu ve umut verici bir durum olduğunu söyleyebiliriz.

Çukurova yöresinde hikâyeli türkü söyleme geleneğinin önemli unsurlarından biri de dinleyici ve seyircilerdir. Hikâyeli türkülerin dinleyici ve seyirci sayıları, icracıların sayısına paralel olarak, günümüzde oldukça azalmıştır. Dinleyici ve seyirci sayılarındaki bu azalış gün geçtikçe daha hızlı bir şekilde devam etmektedir. Günümüzde, diğer halk edebiyatı ve halk kültürü ürünlerine paralel olarak, hikâyeli türkülerle olan ilginin azalması, teknolojinin, buna bağlı olarak da kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi ve yaygınlaşması ile yakından ilgilidir. Eskiden insanların boş vakitlerini geçirecekleri fazla seçeneğin olmadığı bir ortamda hikâyeli türkü onlar için çok iyi bir zaman geçirme ve eğlenme aracıydı. Bugün insanlar boş vakitlerini; televizyon, radyo, internet gibi kitle iletişim araçlarının başında geçirmektedirler.

Dinleyici ve seyirci sayısının azalmasındaki diğ er önemli unsur ise köyden kente göç olgusudur. Çukurova yöresinde özellikle 1950'lerden sonra gördüğümüz köyden kente göç ile birlikte göç eden insanlar yeni bir kültür çevresi ile tanışmış oldular. Tarıma dayalı sanayinin ve buna bağlı yaşam tarzının hâkim olduğu şehirde köyden göç eden insanlar eski yaşam tarzlarını ve kültürlerini değiştirmek zorunda kalmışlardır. Eskiye oranla boş vakitleri de azalan insanlar doğal olarak bu gelenekten de uzaklaşmaya başlamışlardır. Şehir hayatı içerisinde bu geleneği devam ettirmeye çalışanlar, özellikle âşıklar, olsa da gelenek hiçbir zaman eskisi gibi düzenli bir şekilde ve yapıda sürdürülememiştir. Kitle iletişim araçlarının köyleri de etkilemesine rağmen köylerde durum şehirdekenden biraz daha farklıdır. Temel olarak köydeki yaşam tarzı ve kültürü şehirlerden farklıdır. Teknoloji ve kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerine rağmen; evlerin birbirine yakın olması, sıcak komşuluk ve akrabalık ilişkileri ile insanların boş zamanlarının ortak olması gibi sebeplerle gelenek buralarda daha kalıcı olmuştur. Günümüzde şehirlerde sınırlı sayıda ortamda, az sayıda dinleyici ve seyirci ile gelenek, ideal şekliyle olmasa da, sürdürülme çabası içerisinde. Eskiden kapalı toplum yapısı içerisinde kadın ve erkek dinleyiciler hikâyeli türkülerini ayrı ayrı yerlerde dinlerlerken günümüzde bu yapının yavaş yavaş değişmesiyle artık hem köylerde hem de şehirde kadınlar ve erkekler aynı ortamda hikâyeli türkülerini dinlemektedirler.

Hikâyeli türkülerin icrâ ortamını oluşturan ve icrâ ile aktarımı etkileyen en önemli unsurlardan ikisi de, icrâ yeri ve zamanıdır. Çukurova yöresinde günümüzde hikâyeli türkülerin icrâ yerleri ve zamanları eskiye göre değişikliklere uğramıştır. Eskiden köylerde icrâ mekânı olarak, düğünlerin yapıldığı meydan ya da evler, köy odaları, köy kahvehaneleri, zengin beylerin ya da bu işe meraklı kişilerin evleri kullanılmaktaydı. Hikâyeli türkülerin icrâ edildiği zamanlar daha çok kış aylarına rastlardı. Çünkü bu aylarda köylerde fazla iş olmazdı ve gündüzler de kısa olduğundan köylü akşamları çoğu zaman birlikte vakit geçirirdi. Televizyon, radyo ve internet gibi araçların olmadığı bir ortamda uzun kış geceleri hikâyeli türkülerin icrâsı için çok uygun zamanlardı. Bunlar dışında bazı âşıkların yılın değişik zamanlarında çevre yörelere yaptıkları gezilerde âşıklar vardıkları yerlerdeki uygun mekân ve zamanlarda da hikâyeli türkülerini örnekleri vermişlerdir. Bu geziler hem âşıkların kendilerini tanıttıkları hem de para kazanmayı amaçladıkları bir gelenektir. Bu konuda özellikle değinilmesi gereken konulardan biri de yörede yapılan düğünlerdir. Özellikle Osmaniye/Düziçi yöresindeki düğünler hikâyeli türkülerin icrâ edildiği önemli zamanlardır. Kız isteme sırasında kız tarafının ilk isteklerinden birinin kına gecesi hikâyeci âşık getirilmesi

olması yörede bu geleneğin ne kadar sevildiği ve önem verildiğinin bir göstergesidir. Günümüzde hikâyeli türkülerin icrâ edildiği mekân ve zamanların sayısı azalmıştır. Çukurova yöresindeki şehir merkezlerinde ancak şenlik, festival gibi organizasyonlarda, bazı kahvehanelerde, bu işe meraklı bazı kişilerin ve âşıkların evlerinde hikâyeli türkü geleneği sürdürülmeye çalışılmaktadır. Şenlik ve benzeri organizasyonlar genellikle bahar aylarında yapılırken, evlerdeki toplantılar daha çok uzun kış gecelerinde yapılmaktadır. Şehir merkezlerindeki hikâyeli türkülerin icrâ edilebileceği mekân ve zamanların eskiye oranla daha kısıtlı olmasının nedenleri arasında, insanların vakit geçirebilecekleri teknolojik iletişim araçlarının sayılarının fazla olması ve erişimlerinin kolay olması, insanların yoğun tempolu yaşam koşulları, küreselleşmenin de etkisiyle kültürel bir değişim yaşanması gibi olgular sayılabilir.

Köylerde de durum şehirlerden çok farklı değildir. Gençler içerisinde geleneği usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenip devam ettirecek kişi sayısı fazla olmadığından gelenek artık bitme noktasına gelmiştir. Bunun sebepleri arasında; geleneğin artık maddi olarak bir getiri sağlamaması, gençlerin daha çok kitle iletişim araçları (Televizyon, radyo, internet) ile ilgilenmeleri ve kültürel anlamda yaşanan değişim sayılabilir. Yörede yapılan düğünler de artık düğün salonlarında yapılmaktadır. Düğünlere âşık getirme geleneği de, çok ender birkaç örnek dışında, unutulmaya başlanmıştır. Ağıtçı kadın çağırma geleneği de şehirlerde hemen hemen kaybolmuş, köylerde ise az da olsa sürmektedir. Cenazelere çağrılan ağıtçı kadınlar, cenaze evinde, ölünün başında ya da mezarlıkta ağıtlarını söylemektedirler. Âşık tarzı türkü söyleyenler ile anonim türkülerini icrâ eden kişiler için belirli herhangi bir zaman ya da mekân yoktur. Bu kişiler tarlada çalışırken, sohbet sırasında ya da kahvehanelerde içinde bulunulan ortama göre hikâyeli türkülerden örnekler verebilmektedirler.

Saz ve müzik, Çukurova hikâyeli türkü söyleme geleneğinde çok önemli unsurlardır. Hikâyeli türkülerin nazım bölümleri genellikle saz eşliğinde icrâ edildiğinden, âşıklık geleneğinin vazgeçilmez ögesi olan saz hikâyeli türkü geleneği için de çok önemlidir. Yörede birkaç istisna dışında türkülerin icrâsında kullanılan tek çalgı sazdır. Çukurova yöresinde sazın günümüzden 30-40 yıl öncesine kadar günah sayılması durumu ancak Doğulu âşıkların etkisiyle değişmeye başlamıştır. Tutucu çevrelerin saz konusundaki olumsuz tutumunun etkisiyle, yörede hikâyeli türkülerin saz olmadan, müziksiz bir şekilde icrâsı da yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ağıtçı kadınlar ölen kişi ile ilgili söyledikleri ağıtlarda herhangi bir müzik aleti kullanılmaz. Ancak kadınlar ağıtlarını, müzik aleti olmamasına rağmen, düz olarak

ezgisiz bir şekilde söylemezler. Ölenin arkasından duyulan acıyı da pekiştirecek şekilde bir ezgi kullanırlar. Bu ezgi, âşıkların kullandıkları hava ya da makamlardan tamamen farklıdır. Ağıtçı kadınların o andaki duygusal durumlarına göre ağıda eşlik eden ezgi farklılık gösterebilir. Gelenek içerisinde belirli bir şekilleri de olmadığından dinleyeciler buna çok dikkat etmezler. Âşıkların türküleri icrâları sırasında kullandıkları hava ya da makamlar da yaptıkları hata ya da değişiklikler dinleyiciler tarafından fark edilip eleştirilebilir. Âşık tarzı söyleyenlerle anonim hikâyeli türküleri söyleyen kişiler içerisinde de, âşıklık geleneği içerisinde yer almayıp, saz çalabilen ve türküleri makamlarıyla söyleyebilen kişiler de vardır. Bunlar dışında türküleri saz ve müzik olmadan, düz bir şekilde söyleyen kişilerin sayıları da azımsanmayacak kadar çoktur.

Çukurova yöresinin çok zengin halk kültürü ve halk edebiyatı varlığı içerisinde hikâyeli türkü söyleme geleneği oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle yöredeki âşıklık geleneğinin de olumlu etkisiyle gelenek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Son elli yılda yaşadığımız teknolojik, kültürel ve sosyo-ekonomik değişiklikler doğal olarak bu geleneği ve geleneğin çeşitli özelliklerini olumsuz etkilemiştir. Geleneğe olan ilgi gün geçtikçe azaldığından artık bu işi öğrenip devam ettirecek olanlara da rastlanmamaktadır. Köylerde ve kısmen şehirlerde, eskisi gibi olmasa da, varlığını devam ettiren bu geleneğin durumunun gelecekte ne olacağını toplumun yaşayacağı değişim ve dönüşümler belirleyecektir. Özellikle âşıklık geleneği ile yakından ilişkili olan hikâyeli türkü söyleme geleneğinin geleceği, âşıklık geleneğinin geleceği ile paralellik göstereceği muhakkaktır.

Yörede söylenen bu türkülere ölçü olarak baktığımızda 11’li ve 8’li hece ölçülerinin kullanıldığını görüyoruz. Türkülerin büyük bir çoğunluğunda eksik ya da fazla hece sayılarına rastlanmıştır. Bir kısım türkülerde ise ölçü büyük oranda kararlılık göstermemektedir. Hece sayılarındaki bu düzensizlik ve kararsızlıklarda; türkülerin ezgi eşliğinde ve doğaçlama olarak söylenmesinin, zamanla bazı bölümlerde oluşabilecek unutmalar ile derleme sırasında ve yazıya aktarma sırasında yaşanan problemlerin önemli payı bulunmaktadır. Ölçü olarak 8’li ve 11’li hece ölçülerinin kullanımı türkülerin söyleyicilerine göre de farklılık göstermektedir. Âşıkların söyledikleri türkülerde 11’li hece ölçüsü daha çok tercih edilirken, anonim özellikteki türkülerle kişilerin söyledikleri türkülerde ise 8’li hece ölçüsü ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Türkülerin tamamına yakını dörtlüklerle söylenmiştir. 431 adet türküden yalnızca altısı üç dizelik bentlerden oluşmuştur. Bu üç dizelik bentlerden oluşan türkülerde bentleri izleyen iki ya da üç dizelik kavuştaklar bulunmaktadır. Dörtlüklerden oluşan türkülerin

ise yalnızca birinde iki dizelik kavuştaklar kullanılmıştır. Türkülerdeki dörtlük sayıları türkünün konusuna ve nazım biçimine bağlı olarak artıp azalabilmektedir. Koşmalarda dörtlük sayısı daha az iken, mani dörtlükleriyle kurulanlarda dörtlük sayısı daha fazla olmaktadır. Bu noktadaki en önemli etken de, mani yapısının kafiyelenişinin dörtlükle sınırlı olması, diğer bir ifadeyle dörtlüklerin kafiyeleniş açısından birbirine bağımlı olmamaları, dolayısıyla söyleyicinin daha fazla dörtlük kullanma şansına sahip olmasıdır. Buna ek olarak türkünün konusunun da dörtlük sayısı üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Özellikle aşk konulu türkülerde kullanılan koşma nazım biçimine bağlı olarak dörtlük sayısı daha az olabilmekte, buna karşılık ölüm temasının işlendiği ve mani nazım biçiminin kullanıldığı türkülerde dörtlük sayısı çok daha fazla olabilmektedir.

Nazım biçimi olarak bakıldığında; çoğunlukla 11’li hece ölçüsüyle söylenenlerin koşma, 8’li hece ölçüsüyle söylenenlerin ise mani nazım biçiminde olduğu görülmüştür. Koşma nazım biçiminin kullanıldığı türkülerde, koşma tipi kafiye örgülerinin tümüne rastlıyoruz. Bunun dışında birçok türküde de hem koşma hem de mani nazım biçimlerinin birlikte kullanıldığını görüyoruz. Bu kullanım birlikteliği sistemli bir şekilde değil de rastgele bir görünüm sergilemektedir. Türkülerde kafiye genellikle yarım kafiyedir. Ayaklar da genellikle tek bir sesle sağlanmıştır. Ayakların tek sesle sağlandığı türkülerde aynı ses dışında çıkış noktaları birbirine yakın sesler de kullanılabilmiştir. Bunun dışında kafiyenin rediflerle sağlandığı veya dizenin tümünün tekrar edildiği ayaklara da rastlanmıştır.

Hikâyeli türküler konuları açısından değerlendirildiğinde söyleyicilere göre farklı konuların daha ön planda yer aldığı görülmüştür. Örneğin âşıkların söyledikleri hikâyeli türkülerde aşk-sevda konusu daha fazla işlenirken ağıtçı kadınların söyledikleri türkülerde ölüm konusu daha çok işlenmiştir. Bu farklılık söyleyicilerin mensup oldukları geleneklerle açıklanabilir. Ağıtçı kadınlar, ağıt söyleme geleneği içerisinde ağıt söylerlerken, âşıklar da bağlı buldukları gelenek içerisinde aşk ve sevda konulu türkülerini sıkça söylemişlerdir.

Çukurova yöresi türkü söyleme geleneği içerisinde türkü söyleyicileri çevrelerinde gördükleri, yaşadıkları her türlü olay ile her konudaki duygularını türkülerde dile getirmişlerdir. Çukurova hikâyeli türkülerine konuları açısından baktığımızda; ölüm türkülerini (ağıtlar), aşk-sevda türkülerini, öğüt verici türküler, sınıma-yarışma türkülerini, gurbet-ayrılık türkülerini, yergi-alay-eleştiri türkülerini, hastalık türkülerini, kahramanlık türkülerini, olay türkülerini, tören türkülerini, hapishane türkülerini, asker-askerlik

türküleri, eşkıya türküleri ve övgü türkülerini görüyoruz. Çukurova yöresinde insanların başından geçen her türden olay türkülere konu olabilmıştır. Aile içi olaylar, hırsızlık, arazi meseleleri, doğal afetler sonucu insanların yaşadıkları acılar, kız kaçırma, iftira gibi olayların yanında çeşitli tarihi olaylar da türkülere konu olmuştur.

Hikâyeli türküler içerisinde konusunun yüzlerce yıl önce geçenlerinin yanında günümüze çok yakın tarihlerde geçenler de vardır. Hikâyeli türkülerde tam olarak belirli bir zamanı belirten zaman ifadelerinin yanında daha çok belirli bir tarihi ifade etmeyen zaman ifadelerine rastlıyoruz. Bu zaman ifadelerinde özellikle bazı formülistik sayıların kullanıldığı da dikkat çekilmesi gereken bir noktadır. Hikâyeli türkülerde geçen bazı tarihi olaylar ile yılın belirli zamanlarında yapılan işlerin ifadesinden de zaman ile ilgili, yaklaşık ve dar kapsamlı da olsa, fikir yürütebiliriz.

Çukurova yöresi hikâyeli türkülerinde geçen yer isimleri genellikle Çukurova yöresinde yer alan yer adlarıdır. Yaz aylarında Çukurova'ya çalışmaya gelme, âşıklık gezileri gibi farklı olaylar vesilesiyle komşu il ve ilçeler de hikâyelerde yer adı olarak geçmektedir. Bunların dışında hikâyeli türkülerde; Ankara, İstanbul, İzmir, Van gibi yöreye uzak şehir adları ile Yunanistan, Almanya, Mısır, Bağdat, Halep gibi çeşitli ülke ve şehir adları da yer almaktadır.

Hikâyeli türkülerin konuları genellikle Çukurova yöresinde geçtiği için hikâyelerde yer alan kişilerden yörenen insanlardır. Bu kişiler genellikle farklı bir özelliği olmayan sıradan kişilerdir. Bu kişilerin adları da hikâyeli türkülerde değişik şekillerde yer alabilmıştır. Bu kişi adları ad-soyad, yalnız ad, lakap ya da akrabalık-yakınlık isimleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kişilerin dışında hikâyeli türkülerde çeşitli meslek grupları, eskiden yaşamış ya da günümüzde yaşayan âşıkların adları, eski bey ve ağalar, yöneticiler, idareciler ve eşkıyaların adları da yer almaktadır.

Çukurova hikâyeli türkülerinin konularına bakıldığında, toplumu derinden etkileyen büyük olayların yanında günlük basit olayların da türkülere konu olabildiği görülecektir. Çünkü yöre insanı başından geçen her türlü olay ve yaşadığı duyguları türkülerle ifade etmiştir. Bu noktada özellikle âşıklar, üzerlerine düşen sorumluluk bilinciyle her zaman toplumsal ve siyasal olaylara duyarlı olmuşlar, tanık oldukları, yaşadıkları olumsuzlukları eleştirmişlerdir. Hikayeli türkülerde, türkülerin söylendikleri döneme ait yaşayış, düşünüş ve inançlardan izler buluruz. Tarih kitaplarında yer almayan; halkın duyguları, umutları ve istekleri hikayeli türkülere yansımıştır. Yaşanan büyük olaylar ve savaşlardan sonra çekilen sıkıntılarla halkın sarsılan değerlerinin izlerini de yine

hikayeli türkülerde görebiliyoruz. Hikayeli türküler, halkı etkileyen olayların psikolojik ve sosyal etkilerinin şiirleşmiş, türküleştirmiş birer anlatımıdır.

Hikâyeli türkülerin aktarımı sırasında dilin nasıl kullanıldığı icracının üslûbunu belirlemektedir. Çukurova yöresinden derlenen hikâyeli türkü metinleri üslûp açısından anlatım şekilleri ile anlatım kalıpları başlıkları altında incelenmiştir. Anlatım şekilleri içerisinde tahkiye, açıklama, diyalog gibi şekiller karşımıza çıkarken, anlatım kalıplarında ise; atasözü, deyim, alkış-kargış, tekrar, klişe, arasöz, yerel dil, edebi sanatlar, ayet-hadis örneklerine rastlanmıştır. Hikâyeli türkülerin nesir bölümünde türün özelliğine uygun olarak tahkiye anlatım türü kendini göstermektedir. Tahkiye anlatım türünün içerisinde yer yer diyalog, tasvir, açıklama gibi anlatım şekilleri de dikkati çekmektedir. Ancak asıl olan tahkiyedir. Metin sadece tahkiye anlatım şekil ile aktarılabilirdiği gibi diyalog, açıklama gibi şekillerle iç içe geçmiş de olabilmektedir.

Hikâyeli türkülerin içerisinde yer yer atasözlerinin yanında deyimlere de rastlanmaktadır. Bu atasözleri ve deyimler kimi zaman nesir bölümünde, kimi zaman ise manzum bölümde yer almaktadır. Mensur bölümde yer alanların bazıları günümüz Atasözleri ve Deyimler sözlüklerinde yer alamamaktadır. Bunlar ya yerel kullanımda olan ya da henüz bu niteliği kazanmamış özlü sözlerdir. Kısa ve özlü ifadeler taşıyan deyimler hikâyeli türkülerde en çok kullanılan anlatım kalıplarındandır. Söyleyiciler düşüncelerini veya olayı az sözle belirtmek ya da daha etkili kılmak için deyimlerini kullanmışlardır.

Alkış sözü halk edebiyatında karşıdaki kişinin iyiliğinin istendiğini gösteren, kargış veya kara alkış tam tersine söylenen kişinin kötülüğünü isteyen söz kalıplarıdır. Adana ve Osmaniye yöresi hikâyeli türkülerinde alkış ve kargışlara rastlamaktayız. Bu metinlerde kargış sayısı alkışlardan daha fazladır. Bu durum yöredeki hikâyeli türkülerin daha çok acıklı ve sonu kötü biten olaylar üzerine söylenmiş olması ile açıklanabilir.

Tekrarlar ve klişeler de hikâyeli türkülerde karşımıza çıkan anlatım kalıplarındandır. Gelenekte var olan klişeler icracı için kullanılacak hazır kalıplardır. İracı bunlardan faydalanarak anlatımını zenginleştirmekte ve kolaylaştırmaktadır. Tekrarlar anlamı güçlendirmek, pekiştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrarlanması, yakın veya uzak anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla oluşan söz öbekleridir. Dilimizdeki tekrarların hiçbir dilde görülmeyen derecede zengin olduğu tartışmasız bir gerçektir. Tekrarları oluşturan sözcüklerin genel özelliklerinin başında ses benzerliği, daha doğrusu ses uyumu, ses güzelliği gelmektedir.

Hikâyeli türkülerde kullanılan anlatım kalıplarından biri de arasözlerdir. İcracının icrasını daha zengin kılan arasözlerden daha çok açıklayıcı ve öğretici arasöz kalıpları tercih edilmiştir. İcracı karşısındaki dinleyicilerin bilmediklerini tahmin ettiği konuları bu arasözlerle açıklamaktadırlar.

Çukurova yöresinde söylenen hikâyeli türkülerde ayet ya da hadislere de göndermeler bulunduğunu görmekteyiz. İcracılar anlatımlarını güçlendirmek için en sağlam kanıt olarak görülen dini unsurlara başvurmakta ve onlar delil olarak sunmaktadır. Bunlar kimi zaman Kuran-ı Kerim'den alınan ayet bölümleri, kimi zaman ise peygamberimizin söz ya da davranışlarından bildirilen hadislerdir.

Hikâyeli Türkülerde anlatıcı hikâyeyi anlatırken gerek mensur bölümlerde gerekse manzum bölümlerde kelimelerin Türkiye Türkçesinde kullanılan şekillerinin dışında, yerel dilde ifadeler bulunmaktadır. Bu kelime bazında olabildiği gibi, ek bazında ya da ağız özellikleri bakımından da oluşabilmektedir. Türkiye Türkçesinde bulunan ancak yerel kullanımıyla farklılıklar gösteren sözcükler vardır. Bunlar çeşitli yönleriyle Türkiye Türkçesinde söylenişinden farklılık arz etmekte ve ağız özelliği olarak karışımıza çıkmaktadır. Kimi zaman ünlü uyumu, kimi zaman ünsüz uyumu ve benzeşmesi yönüyle Türkiye Türkçesinden ayrılan bu sözcükler metinlerin genelinde karışımıza çıkmaktadır.

Edebi sanatlar mana üzerinde oyunlar yapıp, sözü güzelleştirmeye yarayan unsurlardır. Edebi eserlerde mana ve fikri daha iyi anlatmak, açıklamak, zevkle okunmasını sağlamak ve ifadeyi temin etmek için yapılmaktadır. Hikâyeli türküler de sanat yönüyle zengin metinler olup özellikle âşıkların söyledikleri hikâyeli türküler anlam ve sanat yönünden zenginliğiyle dikkat çekecek niteliktedir.

Sözün kuvvetlendirilmesi için, inanç sağlanması için Allah'ın adı veya sıfatı anılarak ya da kutsal sayılan değerler üzerine yapılan antlara yemin demektediriz. Adana ve Osmaniye yöresinden derlediğimiz hikâyeli türkülerde yeminlere rastlamaktayız. Bu yeminlerin hepsinin Allah üzerine yapılan yeminler olduğunu görmekteyiz.

Günümüzde Çukurova'da, büyük oranda aşıkların çabasıyla, yeni hikâyeli türküler ortaya koyulmaktadır. Bu yeni hikâyeli türkülerin sayıları eskiye oranla oldukça azdır. Daha önceden söylenmiş hikâyeli türküler de çeşitli ortamlarda icra edilmektedir. Yöre insanı günümüzde çeşitli olayları ve duygularını artık türkülerle ifade etmiyor. Hikâyeli türkü geleneğinin bu şekilde zayıflamasının, icra ortamlarının daralmasının ve varolan hikâyeli türkülerin de artık yavaş yavaş unutulmaya başlanmasının çeşitli sebepleri vardır. Bunların başında özellikle 1990'lı yıllardan

itibaren yaygınlaşmaya başlayan kitle iletişim araçları gelmektedir. Günümüzde radyo, televizyon ve internetin yalnız şehir merkezlerinde değil köylerde dahi yaygın olarak kullanılması, insanların bu araçlara erişiminin kolay ve ucuz olması gelenek açısından önemli olumsuzluklar taşımaktadır. Eskiden çeşitli ortamlarda bir araya gelen insanlar arasında vakit geçirme araçlarından biri olan hikâyeli türküler, bu kitle iletişim araçları ile önemini yitirmiştir. Artık insanlar boş vakitlerini televizyon ve internet başında geçirmektedir.

Günümüzde köyden kente göç ile birlikte yaşanan şehirleşme sonucunda yeni bir kültür çevresine gelen insanlar daha önce sahip oldukları gelenekleri unutmaya ve ihmal etmeye başlamışlardır. Şehir yaşam tarzı insanları birbirinden uzaklaştırmıştır. Şehrin yoğun yaşam temposu ile birlikte insanlar artık daha az bir araya gelmektedirler. Sosyal ilişkilerdeki bu tip zayıflamalar gelenek adına da önemli olumsuzluklar doğurmuştur. Çeşitli vesilelerle bir araya gelemeyen insanlar bu şekilde bazı geleneklerinden de uzaklaşmışlardır. Aslında köylerde ve kasabalarda da durum çok farklı değildir. Özellikle televizyon ve internetle artık köylerdeki sosyal ilişkiler de zayıflamaya başlamıştır. Eskiden hikâyeli türkü söyleme geleneğinin en önemli ortamlarından biri olan düğünler günümüzde düğün salonlarında birkaç saat içinde yapılmakta ve geleneğin yaşayacağı bir ortam olmamaktadır.

Geleneğin yaşamasında büyük payı olan aşıklık geleneğinin usta-çırak ilişkisinin ortadan kalkması ile zayıflaması da geleneği olumsuz etkilemiştir. Artık yetiştirecek çırak bulamayan mevcut âşıkların çabaları geleneği yaşatma adına yetersiz kalmaktadır. Yeni çırak bulamayan âşıklar hikâyeli türkülerini kasetlere ve cd'lere aktarmaya başlamışlardır. Dar bir çevrede sürdürülmeye çalışılan hikâyeli türkü söyleme geleneğinin nasıl devam edeceğini zaman gösterecektir. İçinde bulunduğumuz şartlar altında yapılması gerekenin, sözlü gelenekte yaşayan hikâyeli türkülerin bağlı oldukları gelenekle birlikte yazılı ortama aktarmak ve gelecek kuşaklara taşımak olduğu düşüncesinden hareketle bu çalışmada Çukurova yöresinden derlenen hikâyeli türkü metinleri; gelenek, biçim, içerik ve üslup yönlerinden incelenmiştir. Bu şekilde bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

SÖZLÜ BİLGİ KAYNAKLARI

- K1:** Seyfi Metin, 1948, İlkokul, Emekli, Hemite/Osmaniye.
- K2:** Osman Taşkaya (Âşık Feymani), 1942, İlkokul, Âşık, Azaplı/Kadirli/Osmaniye.
- K3:** Yahya Gürz, 1960, İlkokul, Çiftçi, Çitli/Düziçi/Osmaniye
- K4:** Ahmet Demir (Âşık İmami), 1954, Lise, Âşık, Bağtepe/Kozan/Adana
- K5:** Kadir Aslan, 1952, Üniversite, Emekli, Küllü/Osmaniye
- K6:** Abdullah Kara (Âşık Softa), 1950, İlkokul, Çiftçi, Böcekli/Düziçi/Osmaniye
- K7:** Fatma Mülayim, 1953, İlkokul, Ev Hanımı, Düziçi/Osmaniye
- K8:** Mehmet Sail, 1923, Okuma Yazması Yok, Çiftçi, Düziçi/Osmaniye
- K9:** Fatma Kurt, 1933, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Düziçi/Osmaniye
- K10:** Mehmet Genç, 1953, İlkokul, Çiftçi, Düziçi/Osmaniye
- K11:** Melek Esin, 1933, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Düziçi/Osmaniye
- K12:** Ali Yalçın, 1937, Okuma Yazması Yok, Çiftçi, Düziçi/Osmaniye
- K13:** Nigar Çözgener, 1963, Lise, Ev Hanımı, Osmaniye
- K14:** Dursun Yeşiloğlu (Âşık Dursun), 1959, Lise, Memur, Düziçi/Osmaniye
- K15:** Hanife DURMUŞOĞLU, 1923, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Hüseyinbelen/Saimbeyli/Adana
- K16:** Ayşe GÜNDÜZ, 1928, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Akören/Aladağ/Adana
- K17:** Zübeyde GÖNÜLTAŞ, 1963, Lise, Ev Hanımı, Tozlu/Osmaniye
- K18:** Şemsi NACAR, 1942, İlkokul, Çiftçi, Karamezar/Ceyhan/Adana
- K19:** Fatma Ünsal, 1948, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Akdam/Kozan/Adana
- K20:** Kibar YALÇINDAĞ, 1960, İlkokul, Ev Hanımı, Mercimek/Ceyhan/Adana
- K21:** Zahide Kara, 1936, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Kızlar Sekisi/Kozan/Adana
- K22:** Osman Taştan, 1946, Yüksekokul, Emekli, Azaplı/Kadirli/Osmaniye
- K23:** Nazife Cebesoy, 1955, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Sumbas/Osmaniye.
- K24:** Nizamettin Kayacan (Âşık Nizami), 1943, Lise, Emekli, Mansurlu/Feke/Adana
- K25:** Zübeyde Kurt, 1963, İlkokul, Ev Hanımı, Bucak/Kozan/Adana
- K26:** Fatma Ünsal, 1948, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Akdam/Kozan/Adana
- K27:** Hacı Yılmaz (Âşık Hacım), 1958, İlkokul, Emekli, Merkez/Adana
- K28:** Elif Gürbüz, 1928, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Hemite/Osmaniye
- K29:** Fatma Gürbüz, 1930, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Hemite/Osmaniye
- K30:** Döndü Bozdoğan, 1938, İlkokul, Ev Hanımı, Kerimli/Kadirli/Osmaniye
- K31:** Zahide Kara, 1936, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Kızlar Sekisi/Kozan/Adana

- K32:** Ayşe Hek, 1948, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Kürkcüler/Adana
- K33:** Elif Çeviral, 1961, İlkokul, Ev Hanımı, Akkuyu/Adana
- K34:** Sultan İyibiçer, 1943, İlkokul, Ev Hanımı, Köprübaşı/Osmaniye
- K35:** Mehmet Ali Sıpkı, 1930, Lise, Emekli, Dağcı/Adana
- K36:** Fadime Dağlı, 1938, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Balcalı/Adana.
- K37:** Zeynep Üzelpınarlı, 1938, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Ceyhan/Adana
- K38:** Elmas Avcı, 1961, Lise, Ev Hanımı, Kadirli/Osmaniye
- K39:** Müzeyyen Altınsoy, 1948, İlkokul, Ev Hanımı, Doruk/Ceyhan/Adana
- K40:** Zübeyde Erdem, 1943, İlkokul, Ev Hanımı, Doruk/Ceyhan/Adana
- K41:** Uğur Küçükaydın, 1956, Öğretmen, Üniversite, Beypınarı/Saimbeyli/Adana
- K42:** Mehmet Koç, 1925, Okuma Yazması Var, Çiftçi, Düziçi/Osmaniye
- K43:** Elif Kaya, 1947, İlkokul, Ev Hanımı, Dervişiyeye/Osmaniye
- K44:** Ahmet Kaya, 1937, Okuma Yazması Yok, Çiftçi, Dervişiyeye/Osmaniye
- K45:** Emine Nacar, 1933, Okuma Yazması Yok, Ev Hanımı, Kadirli/Osmaniye
- K46:** Hayriye Üyenarık, 1958, İlkokul, Ev Hanımı, Merkez/Adana
- K47:** Ramazan Üyenarık, 1954, İlkokul, Emekli, Merkez/Adana
- K48:** Hayriye Özdemir, 1955, İlkokul, Ev Hanımı, Merkez/Adana
- K49:** Hasan Öztoran, 1955, Lise, Çiftçi, Yusufizzettin/Kadirli/Osmaniye
- K50:** Osman Taştan, 1946, Yüksekokul, Emekli, Azaplı/Kadirli/Osmaniye
- K51:** Şeref Kara, 1966, İlkokul, Çiftçi, Beypınarı/Saimbeyli/Adana.
- K52:** Ekrem Arık, 1966, Lise, Memur, Beypınarı/Saimbeyli/Adana.
- K53:** Ali Anbarcı (Âşık Ali), 1949, İlkokul, Emekli, Merkez/Adana
- K54:** İbrahim Davutluoğlu (Âşık Karalı), 1923, Yüksekokul, Emekli, Merkez/Adana
- K55:** Kemal Kurt, 1958, İlkokul, Âşık, Merkez/ Düziçi
- K56:** Osman İper, 1950, İlkokul, Çiftçi, Çitli/Düziçi/Osmaniye
- K57:** Mustafa Karakılçık, 1955, Lise, Muhtar, Tokmanaklı/Feke/Adana.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2005), *Halk Şiirinde Tür ve Şekil*, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akalın, L. S. (1984), *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Albayrak, N. (1998), Türkü, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. 8, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Albayrak, N. (2004), *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Leyla ile Mecnun Yayıncılık.
- Albayrak, N. (2009), Türk halk şiirinde biçim ve tür sorunu, *Motif Akademi 2009/1-2*, ss.133-187.
- Alptekin, A. B. (1986), Karacaoğlan'ın hayatı etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aras, E. (2001), Anadolu ve Azerbaycan Âşık Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi, *I. Kayseri Kültür Sempozyumu Bildiriler*, Kayseri.
- Artun, E. (1995), Karacaoğlan şiirinin kültür kaynakları, *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, S.7, ss.61-65.
- Artun, E. (1996), *Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymani*, Adana: Adana Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Artun, E. (1999), Âşık tarzı halk edebiyatında üslûp, *Edebiyat/Toplum Sempozyumu*, Gaziantep.
- Artun, E. (2004), *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, İstanbul: Kitabevi.
- Artun, E. (2005), Osmaniye'de ağıt söyleme geleneği ve Osmaniye ağıtları, *Karacaoğlan'dan Bela Bartok'a Dadaloğlu'ndan Âşık Feymani'ye Osmaniye Kültür Sanat ve Folklor Sempozyumu*, Ankara: Matsa Basımevi.
- Artun, E. (2005), *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, İstanbul: Kitabevi.
- Artun, E. (2006), *Adana Halk Kültürü*, Adana: Altın Koza Yayınları.
- Atılğan, H. (1998), *Çukurova Türküleri I*, Ankara: Adana Valiliği Yayınları.
- Atılğan, H. (1998), Bolu türküleri, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1997*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Atılğan, H. (1988), Malatya türküleri, *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu*, İstanbul: Kuşak Ofset.

- Atılğan, H. (2000), Çukurova'da bozlak çeşitleri ve ezgi yapıları, *Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Atılğan, H. (2004), Düziçi/Zindağın köyünden derlenmiş bir bozlak Han Mahmut, *Karacaoğlan'dan Bela Bartok'a Dadaloğlu'ndan Âşık Feymani'ye Osmaniyeye Kültür Sanat ve Folklor Sempozyumu*, Ankara: Matsa Basımevi.
- Avcı, A. H. (1995), Ağıt geleneği ve ağıtlar, *Folklor/Edebiyat*, S.4, ss.95-112.
- Ayhan, A. (1999), İvrindili Çolak Osman Bey'in öldürülmesi ve yakılan türkü, *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu*, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Yayınları.
- Aytaç, P. (2003), Türküler, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, c.III, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Başgöz, İ. (1986), *Folklor Yazıları*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Bayrak, M. (1985), *Eşkıyalık ve Eşkiya Türküleri*, Ankara: Yorum Yayıncılık.
- Bayrak, M. (2005), Ağıtlama-türkülerin yakılışı ve derlenişi üstüne birkaç söz, *Halkbilimi Araştırmaları 4*, ss.176-187, İstanbul: E Yayınları.
- Boratav, P. N. (1982), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1982), *Folklor ve Edebiyat I-II*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav, P. N. (1988), *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Boz, E. (2004), Afyon Zeybek türkülerinin dili, *Zeybek Kültürü Sempozyumu*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Bulut, M. H., & Gündüz, M. (2005), Âşık Veyse'in türkülerinin çok boyutlu içerik çözümlemesi, *Folklor/Edebiyat*, c.11, S.44, ss.257-269.
- Cemiloğlu, M. (2003), Bursa'da derlenmiş Zeybek türkülerini, *Halkbilimi Araştırmaları 1*, ss.218-225, İstanbul: E Yayınları.
- Cemiloğlu, M. (2004), Bursa'da derlenmiş Zeybek türkülerinde öz ve biçim kompozisyonu, *Zeybek Kültürü Sempozyumu*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Çağınlar, Z. (1999), Adana Avşar ağıtları ve bu ağıtların Adana âşıklık geleneğine etkisi, *Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Adana.
- Çelik, H. (1973), Trabzon türkülerinde toplumsal gerçekler, *Folklor Doğru*, S.30, ss.21-28.
- Demirci, Y. Z. (1938), *Köy Halk Türküleri*, İstanbul: Burhaneddin Matbaası.

- Deveci, Ü. (2007), *Deniz Üstü Köpürür-Muğla Türküleri ve Hikâyeleri*, Muğla: Muğla İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Dilçin, C. (1999), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1969), *Halk Şiirinde Türler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Durbilmez, B. (2009), Sazın âşık edebiyatındaki yeri ve işlevleri, *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslar arası Sempozyumu*, İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.
- Dündar, H. (2002), Âşık Ali Cemali repertuarından parçaların performans teorisi kapsamında değerlendirilmesi, *Milli Folklor*, S.55, ss.81-95.
- Eberhard, W. (2002), *Güneydoğu Anadolu'dan Âşık Hikâyeleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ekici, M. (2007), *Halk Bilgisi (Folklor)*, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Elçin, Ş. (1993), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Elçin, Ş. (1990), *Türkiye Türkçesinde Ağıtlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş. (1997), *Halk Edebiyatı Araştırmaları 1-2*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eraslan, K. (1985), Konya türküleri, *Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler I*, Ankara: Konya Kültür ve Turizm Derneği Yayınları.
- Eren, M. A. (2003), Muğla türküleri, *Halkbilimi Araştırmaları 2*, ss.177-191, İstanbul: E Yayınları.
- Erkoçak, M. (1998), *Osmaniye Yöresinde Ağıtlar ve Türküler*, Osmaniye: Osmaniye Belediyesi Kültür Yayınları.
- Gazimihal, M. R., & Özarslan, M. (Eds.). (2006), *Anadolu Türküleri ve Musıkî İstikbâlimiz*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Görkem, İ. (1998), Türk halk hikâyelerinin canlı gösterim (performance oriented) olarak incelenmesi, *Milli Folklor*, c.5, S.37, ss.107-114.
- Görkem, İ. (1999), Sözlü kültür geleneği açısından Çukurovalı türkülü hikâye anlatıcısı Köroğlu (Âşık Mehmet Demirci), *III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni*, Adana: Adana Ofset.
- Görkem, İ. (2000), *Halk Hikâyeleri Araştırmaları Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Görkem, İ. (2001), *Türk edebiyatında Ağıtlar Çukurova Ağıtları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Görkem, İ. (2001), Dadaloğlu fenomeni bağlamında Türk saz şiirinin sorunları, *Milli Folklor*, S.49, ss.57-66.

- Gözaydın, N. (1989), Anonim halk şiiri üzerine, *Türk Dili, Türk Halk Şiiri Özel Sayısı*, S. 445-450, ss. 1-104.
- Güleç, H. (2002), *Halk Edebiyatı*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Güneş, M. (2004), Efe-Zeybek kültürü ve Kütahya türküleri, *Zeybek Kültürü Sempozyumu*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Güven, M. (2009), *Türküler Dile Geldi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karakaş, A. (2005), Feke halk kültürü araştırması, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kaya, D. (1995), Emirdağ yöresi ağıtlarının yapısı, *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyon: Afyon Belediyesi Yayınları.
- Kaya, D. (2001), Türkülerin derlenmesi, kayda geçirilmesi ve icra edilmesinde yapılan yanlışlıklar, *Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, D. (2002), *Halkbilim Araştırmaları*, İstanbul: Kitabevi.
- Kaya, D. (2004), *Anonim Halk Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (2007), *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kılıç, A. (1976), *Gavurdağı Türküleri*, Osmaniye: Modern Matbaa.
- Kirman, Ü. (2003), Kerimoğlu ve Çökertme türkülerinin hikâyeleri üzerinde yapısal bir çözümleme, *Halkbilimi Araştırmaları 1*, ss.210-218, İstanbul: E Yayınları.
- Kirman, Ü. (2004), Eric Hobsbawm'ın sosyal haydut ve halk kahramanı kalıbına göre iki Muğla türküsünün hikâyeleri üzerine yapısal çözümleme çalışması, *Zeybek Kültürü Sempozyumu*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Kirman, Ü. (2004), Türkülerde ezgiye yardımcı söz kalıpları, *Folklor/Edebiyat*, c.10, S.40, ss.171-185.
- Korkmaz, G. E. (2002), Anlatımı denetleyen metin, *Milli Folklor*, c.7, S.55, ss.95-103.
- Korkmaz, K. M. (1995), Barak yöresinde hikâyeli türkü geleneği üzerine bir inceleme, *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Ankara.
- Köksal, H. (1985), *Millî Destanlarımız ve Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Köprülü, M. F. (2004), *Türk Saz Şairleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2003), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2004), *Edebiyat Araştırmaları 1-2*, Ankara: Akçağ Yayınları.

- Köse, N. (1989), Türk halk edebiyatında kısa hikâyeler, *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, İzmir.
- Köse, N. (1997), Türk halk hikâyelerinin tasnifi hakkında, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Sektör Bildirileri II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Köse, N. (2004), Destanlarımız ve Zeybek türkülerimiz, *Zeybek Kültürü Sempozyumu*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Kudret, C. (1980), *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Basımevi.
- Kunos, I., & Öztürk, A. O. (Eds.). (1998), *Türk Halk Türküleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Maden, P. (2005), Performans teori doğrultusunda bir türkünün incelenmesi: elimi sundum astara, *Folklor/Edebiyat*, c.11, S.42, ss.205-217.
- Makal, T. K. (1986), Acıpayam türküleri, *Türk Folklorundan Derlemeler 1986/I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Mirzaoğlu, G. (2001), Yapısal ve işlevsel açıdan atma türkü icra geleneği, *Folklor/Edebiyat*, c.7, S.28, ss.41-55.
- Mirzaoğlu, G. (2003), *Çukurova Bozlağı*, Ankara: Binboğa Yayınları.
- Mirzaoğlu, G. (2004), Anlatım tutumu özellikleri açısından Zeybek türküleri, *Zeybek Kültürü Sempozyumu*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Nasrattınoğlu, İ. Ü. (1993), Karacaoğlan hikâyesinin Fekeli Kör Ali varyantı, *II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Oğuz, M. Ö. (2001), *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Okuşluk, R. (2000), Adana halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği geleneği, *Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Adana.
- Okuşluk, R. (2004), Osmaniye Düziçili Âşık Köroğlu'ndan (Mehmet Demirci) iki türkü hikâye, *Karacaoğlan'dan-Bela Bartok'a Dadaloğlu'ndan-Âşık Feymani'ye Osmaniye Kültür Sanat ve Folklor Sempozyumu*, Ankara: Matsa Basımevi.
- Onay, A. T., & Kurnaz, C. (Eds.). (1996), *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*, Ankara.
- Ozanoğlu, T. (2000), Gaziantep Barak türkülerimiz ve sözsüz yüksek havalar, *II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Önal, M. N. (2004), Gılim Efe'nin hikâyesi ve gösterebilimsel çözümlemesi, *Zeybek Kültürü Sempozyumu*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Özarslan, M. (2001), *Erzurum Âşıklık Geleneği*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özarslan, M. (2005), Türk sözlü gelenek şiirinde durak meselesi ve bir türkü, *Folklor/Edebiyat*, c. 11, S.42, ss.197-205.
- Özbek, M. (1981), *Folklor ve Türkülerimiz*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Özdemir, F. (1999), *Halk Edebiyatı Yazıları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özdemir, A. Z. (1994), *Öyküleriyle Ağıtlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özdemir, A. Z. (1997), Tarihi gerçekler içinde Dadaloğlu, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özdemir, A. Z. (2001), *Öyküleriyle Ağıtlar II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztürk, A. (1985), *Türk Anonim Edebiyatı*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Öztürk, A. O. (1994), Ermeni Kızı türküsünün yeni bir varyantı, *Milli Folklor*, c.3, S.22, ss.34-37.
- Öztürk, A. O. (1997), Mahmudum türküsünün uluslararası balad geleneğindeki yeri, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztürk, A. O. (2000), Alamanya türkülerinin konuları, *Folklor/Edebiyat*, c.6, S.24, ss.267-277.
- Öztürk, A. O. (2001), *Alamanya Türküleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztürk, A. O. (2002), Konya türkülerinin kimlik tanımı bağlamında sosyal işlevi, *Folklor/Edebiyat*, c.8, S.32, ss.267-275.
- Saatçi, S. (1993), *Kerkük'ten Derlenen Olay Türküleri*, İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları.
- Sarıhan, A. (2004), Canik türkeleri-I, Sarı Yani türküsü, *Folklor/Edebiyat*, c.10, S.37, ss.265-273.
- Sarıhan, A. (2004), Canik türkeleri-II, Hekimoğlu türküsü, *Folklor/Edebiyat*, c.10, S.38, ss.193-203.
- Sever, M. (2003), *Türk Halk Şiiri*, Ankara: Kurmay Yayınları.
- Soylu, S. (1997), Güneyli Karacaoğlan ile ilgili yeni belge ve bilgiler, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Şahin, H. (2000), Halk türküleri geleneği içerisinde Hacılar köyü (Hekimhan/Malatya) türkülerine halkbilim açısından bir bakış, *II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şemseddin, S. (1987), *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı yayınları.
- Şenel, S. (1988), Türk Edebiyatında Ağıt, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şenel, S. (1991), Âşık Edebiyatı-Âşık Mûsikisi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.3, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şimşek, E. (1993), *Kadirli ve Osmaniye Ağıtları*, Antakya: Tesfa Yayınları.
- Şimşek, E. (1999), Karacaoğlan'ın hayatı etrafında teşekkül eden yeni bir halk hikâyesi, *III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, Adana: Adana Valiliği Yayınları.
- Şimşek, E. (2004), Karacaoğlan'a bağlı olarak anlatılan kısa hikâyeli türküler, *Karacaoğlan'dan-Bela Bartok'a Dadaloğlu'ndan-Âşık Feymani'ye Osmaniye Kültür Sanat ve Folklor Sempozyumu*, Ankara: Matsa Basımevi.
- Tasnadi, E. (2005), Bela Bartok ve Türkiye'de halk türküleri derlemeleri, *Folklor/Edebiyat*, c.11, S.42, ss.217-223.
- Taydaş, N. (2000), Bir türkünün öyküsü: Şükriye'm, *Folklor/Edebiyat*, c.6, S.21, ss.203-207.
- Taydaş, N. (2005), Ah bu türküler köy türküleri, *Folklor/Edebiyat*, c.11, S.42, ss.103-115.
- Toçoğlu, N. T. (2006), Bağlamından kopan ağıtın türküleşme serüveni, *Milli Folklor*, S.71, s.123-129.
- Toygar, K. (1987), Halk türkülerimizde metin onarımıyla ilgili bazı düşünceler, *II. Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir: Yunus Emre Kültür-Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları.
- Tuğrul, M. (1979), Çal köylerinden derlenmiş türkü, mani, ninni, ilahi ve tekerlemeler üzerine, *Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Türkçe Sözlük, (2005), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uludağ, S. (1988), Ağıt, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: c. 1, TDV Yayınları.
- Uygur, C., & Teğiz, R. (2004), Denizli ili Zeybek türküleri ve hikâyeleri, *Zeybek Kültürü Sempozyumu*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.

- Uysal, S. (1987), Dinar yöresinde Alim Efe türküleri, *III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir: Yunus Emre Kültür-Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları.
- Üzgör, T. (1983), *Edebiyat Bilgileri*, İstanbul: Veli Yayınları.
- Yaldızkaya, Ö. F. (1995), Emirdağ türküleri, *IV. Afyonkarahisar Araştırma Sempozyumu*, Afyonkarahisar: Afyon Belediyesi Yayınları.
- Yaldızkaya, Ö. F. (2006), Kına ağıtları, *Folklor/Edebiyat*, c.12, S.46, ss.493-501.
- Yalman, A. R. (1993), *Cenupta Türkmen Oymakları I-II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yaşar, S. (2002), Kırşehir türkülerinin hikâyeleri, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Ankara.
- Yılmaz, A. (2004), Ankara türküleri, *Folklor/Edebiyat*, c.10, S.40, ss.145-163.
- Yılmaz, N. (1995), Afyonkarahisar türkülerinin edebî ve musiki örgüsündeki san'at ve estetik yapı, *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyon: Afyon Belediyesi Yayınları.

GENEL AĞ KAYNAKLARI

<http://www.osmaniyerehberi.com>

<http://www.adana.gov.tr>

<http://www.osmaniye.gov.tr>

<http://adana.cu.edu.tr>

<http://adana.cukurova.edu.tr>

ÖZEL ADLARI DİZİNİ

A

- Abdi, 126, 783
 Abdioğlu, 110, 618
 Abdurrahman, 126, 665, 666, 699, 700
 Abdurrahman Yalçın, 126
 Abit, 126, 283, 289, 750, 751, 754, 755
 Acar Ali, 89, 181, 462
 Acem Kızı, 89, 126, 158, 170, 191, 203, 402, 403, 404, 405, 406
 Adana, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 47, 81, 89, 110, 121, 136, 140, 149, 150, 154, 156, 160, 192, 193, 203, 223, 224, 227, 228, 229, 238, 240, 248, 249, 250, 251, 253, 255, 258, 260, 262, 275, 276, 290, 298, 299, 300, 306, 308, 322, 324, 344, 368, 375, 376, 389, 402, 403, 404, 405, 412, 422, 424, 428, 429, 430, 438, 441, 445, 446, 454, 455, 456, 460, 469, 478, 480, 483, 486, 487, 500, 504, 506, 545, 546, 561, 562, 566, 567, 568, 569, 586, 610, 613, 618, 635, 660, 677, 679, 685, 688, 720, 721, 726, 732, 782, 783, 787, 792, 804, 805, 820, 821, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 831, 850, 852, 861, 862
 Adana Sosyal Sigortalar Hastanesi, 81, 500
 Adanos, 81, 352
 Afşin, 5, 81, 360, 418
 Agop, 126, 307, 750, 752
 Ağ Mezar, 81
 Ağalar Meydanı, 81, 147, 204, 416
 Ağca Ağa, 89, 346
 Ağlıboğaz, 81, 482
 Ahmet, 89, 94, 101, 126, 129, 142, 214, 218, 220, 247, 261, 280, 315, 368, 381, 384, 501, 517, 518, 521, 536, 543, 544, 551, 679, 699, 700, 702, 723, 787, 788, 793, 795, 823, 824
 Ahmet Yalçın, 126
 Akçalıuşağı, 81, 385
 Akdam, 3, 121, 768, 769, 823
 Akdeniz, 6, 7, 8, 81, 345, 382
 Akkapı, 81
 Akkız, 89, 153, 156, 173, 202, 363, 364, 365, 488, 489
 Akköprü, 81, 121, 193, 424, 737
 Akoluk, 121, 720, 722
 Aksaray, 32, 81, 460
 Aksu, 110, 653
 Alaca Pınar, 81
 Aladağ, 3, 81, 110, 121, 428, 549, 550, 783, 823
 Alagazi, 121, 272, 277, 297, 665, 666, 667
 Albay Eyüp, 126, 677
 Ali, 17, 29, 89, 90, 101, 112, 126, 139, 140, 141, 143, 149, 154, 161, 162, 163, 164, 166, 169, 171, 172, 173, 175, 179, 183, 184, 191, 193, 209, 214, 218, 220, 240, 250, 252, 255, 256, 258, 260, 264, 268, 272, 273, 277, 282, 287, 295, 308, 315, 316, 319, 356, 371, 386, 387, 388, 390, 392, 393, 394, 395, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 407, 437, 438, 459, 476, 478, 479, 480, 485, 488, 506, 507, 508, 509, 515, 525, 526, 536, 550, 574, 598, 599, 600, 601, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 617, 631, 632, 634, 645, 652, 656, 657, 658, 665, 666, 672, 673, 685, 698, 699, 723, 726, 737, 738, 741, 742, 747, 748, 752, 768, 777, 785, 786, 823, 824, 827, 829
 Ali Osmanoglu, 89, 184, 386, 387
 Ali Paşa, 90, 143, 166, 172, 173, 400, 401, 402
 Ali Tutar, 126, 666
 Ali Yalçın, 126, 272, 698, 699, 823
 Alibozlu, 121, 279, 691
 Alicik Mehmet, 89, 431
 Almam Pınarı, 81, 373
 Alman, 81, 90, 150, 172, 203, 384, 403
 Alman Pınarı, 81, 150, 172, 384
 Almanya, 12, 100, 121, 136, 218, 515, 551, 706, 819
 Alo, 90, 399
 Altıgöz, 121, 737
 Amerika, 81, 203, 403
 Amik, 81, 198, 345, 392, 401
 Anadolu, 1, 5, 6, 11, 15, 18, 19, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 39, 82, 367, 811, 812, 825, 827, 830
 Anavarza, 82, 110, 121, 421, 646, 652, 736, 737
 Andırın, 82, 110, 121, 142, 148, 224, 237, 338, 394, 424, 425, 544, 547, 781, 795, 856

Anış Karı, 126, 275, 786
 Ankara, 5, 32, 82, 110, 121, 136, 167, 168, 199, 291, 315, 435, 436, 509, 510, 545, 581, 621, 717, 776, 779, 780, 783,
 784, 785, 793, 819, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 862
 Anşa, 101, 126, 215, 216, 219, 221, 222, 227, 247, 307, 317, 320, 451, 523, 524, 525, 529, 530, 639, 657, 697, 698,
 766, 771, 772, 848
 Anşakâ, 101, 213, 215, 216, 217, 220, 523
 Antakya, 8, 82, 347, 831
 Antalya, 82, 280, 509, 700
 Antep, 82, 121, 339, 344, 345
 Arap Ali, 126, 778
 Arap Goca, 112, 539
 Araplı, 100, 121, 280, 512, 704, 807, 848
 Arayat, 82, 424
 Arık Hasan, 112, 630, 631
 Arif, 206
 Arif Ağa, 90, 411
 Arzu, 126, 768
 Ashab-ı Kehf, 82
 Aslantaş Barajı, 82, 431
 Aslı, 90, 200, 205, 399, 401, 456
 Asmaca, 82, 140, 358, 729
 Âşık, 90, 91, 142, 189, 364, 365, 375, 376, 377, 384, 385, 425, 427, 428, 431, 437, 473, 474, 475, 477, 478, 480, 481,
 482, 483, 484, 486, 487, 488, 489, 491, 492, 494, 495, 497, 509, 823, 824, 827
 Âşık Abdal Hüseyin, 90, 144, 408, 410
 Âşık Abdullah, 90, 406
 Âşık Abdülvahap Kocaman, 90, 462
 Âşık Ali, 90, 142, 189, 364, 365, 384, 385, 427, 428, 473, 474, 475, 477, 478, 480, 481, 482, 483, 484, 486, 487, 488,
 489, 509, 824
 Âşık Ali, 90
 Âşık Ali, 437
 Âşık Ali, 437
 Âşık Ali, 827
 Âşık Ali Cemal, 90, 437, 827
 Âşık Ali Kemal Yiğit, 90, 509
 Âşık Avşar Musa, 90
 Âşık Bekir, 90, 425
 Âşık Cemali, 90, 144, 148, 149, 158, 433, 434, 435
 Âşık Duran Şihhoğlu, 90, 172, 422, 447, 467
 Âşık Dursun Yeşiloğlu, 90, 501
 Âşık Feymani, 17, 48, 90, 137, 144, 148, 433, 462, 467, 823, 825, 826, 829, 831
 Âşık Hacı Küçük, 90, 444
 Âşık Hacım, 90, 153, 440, 441, 443, 445, 823
 Âşık Haydar Arslan, 90, 412
 Âşık Hüseyin, 90, 145, 148, 149, 158, 402, 404, 405, 406, 407, 408, 411, 412, 414, 415, 438, 439
 Âşık Hüseyin Kaçırın, 90, 149, 438, 439
 Âşık Hüseyin Tenecioğlu, 90, 148, 149, 406
 Âşık İmami, 90, 137, 143, 148, 149, 181, 433, 448, 449, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 461, 506, 823
 Âşık Kara Mehmet, 90, 467
 Âşık Kenan, 90, 428, 430
 Âşık Kul Mustafa, 90
 Âşık Mehmet, 90, 144, 418, 419, 420, 827
 Âşık Mustafa Fındıklı, 90, 477
 Âşık Mustu, 91, 491, 492
 Âşık Nizami, 91, 823
 Âşık Softa, 91, 491, 494, 495, 497, 823
 Âşık Tanır, 91, 375, 376, 377
 Âşık Tuz Mustafa, 91, 431
 Âşık Veli, 91, 424
 Âşık Veysel, 91, 148, 433, 435
 Âşık Yakup, 91, 365
 Aşina, 91, 164, 453, 457
 Atalan, 82, 432, 848
 Atina, 110, 581, 582
 Atlının Koşutaşı, 82, 434
 Avluk, 82, 462
 Avrupa, 11, 33, 82, 203, 403
 Avşar Ahmet, 101, 517

Avşar Ali, 101, 221, 524, 592
 Avşar Elif, 101, 213, 524
 Avşar Mustafa, 91, 460
 Avşaroğlu, 91, 113, 173, 225, 238, 244, 257, 263, 269, 385, 386, 484, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595
 Aydın, 82, 305, 469, 717
 Ayhan Çığışar, 126, 792
 Ayşe, 91, 113, 126, 162, 183, 215, 250, 272, 279, 284, 285, 299, 307, 318, 320, 458, 476, 477, 517, 523, 583, 584,
 585, 627, 632, 633, 689, 690, 691, 696, 697, 698, 712, 715, 722, 734, 740, 763, 769, 770, 794, 823, 824, 848
 Ayşe Karakılçık, 126, 734
 Ayşe Öner, 126
 Ayşehocalı, 100
 Azaplı, 3, 100, 121, 213, 214, 233, 515, 516, 517, 523, 524, 545, 547, 786, 790, 823, 824, 848
 Azganlı Depesi, 82, 461
 Aziz, 127, 665, 723
 Aziziye, 100, 110, 121, 272, 278, 517, 537, 675, 676, 677, 848
 Azrail, 91, 144, 180, 190, 199, 270, 291, 305, 334, 336, 343, 344, 358, 441, 452, 475, 500, 590, 798, 800, 801, 852

B

Bağcı Omar, 91, 142, 180, 375
 Bağdat, 82, 136, 160, 203, 343, 356, 366, 650, 819
 Bağdatlı, 82, 472
 Bağtepe, 3, 82, 444, 451, 460, 823
 Bahçe, 6, 9, 12, 16, 82, 121, 148, 297, 343, 360, 369, 382, 394, 677, 678, 683, 686, 688, 689, 697, 698, 794, 848
 Balcalı, 3, 110, 121, 625, 626, 627, 628, 695, 824
 Balıkesir, 121, 272, 291, 730, 826, 861
 Barakdağı, 110, 549
 Barcın, 82, 140, 144, 433, 434
 Başgedik, 82, 422
 Başpınar, 82, 332
 Battal, 91, 188, 205, 408, 493, 825
 Bayram, 25, 77, 91, 280, 464, 466, 468, 494, 697, 706, 785
 Bekir Ağa, 101, 142, 424, 425, 523
 Belçika, 82, 203, 403
 Beyrut, 82, 203, 402
 Bilal, 101, 127, 213, 521, 522, 698
 Bilal Öner, 127, 698
 Binboğa, 7, 82, 145, 188, 227, 360, 368, 380, 388, 418, 523, 529, 531, 532, 662, 829, 849
 Binboğa Dağı, 82, 360
 Binboğa Kasabası, 82
 Binboğa Yaylası, 82
 Birecik, 110, 560
 Bolu, 83, 110, 201, 263, 266, 460, 578, 825
 Bor, 83, 122, 351, 668
 Borandere, 83, 495
 Bostanlar, 122, 297, 794
 Boyalı, 83, 504
 Bucak, 3, 83, 100, 122, 149, 213, 214, 219, 506, 509, 515, 525, 526, 737, 763, 764, 823, 849
 Bulanık, 83, 122, 203, 343, 683, 848
 Bulduruç Beli, 83, 199, 423
 Burgaçlı, 122, 297, 794
 Burhan, 122, 174, 279, 691, 692
 Burhanlı, 83, 140, 411
 Bürücek, 83, 423
 Büyük Söbeçimen, 122, 670, 671

C

Cafer Özdemir, 127, 768
 Cebel, 83, 346, 347
 Cebeli Nur Dağı, 83
 Cebelibereket, 83, 119, 122, 274, 275, 677, 678, 807
 Ceceli Yaylası, 83, 356
 Cemal Paşa, 127, 679
 Cengiz, 101, 113, 219, 238, 244, 523, 589, 590
 Cennet, 127, 209, 300, 352, 670, 689, 693, 805

Ceyhan, 3, 7, 9, 83, 100, 110, 122, 140, 148, 149, 150, 272, 296, 384, 386, 394, 402, 404, 411, 418, 422, 438, 462, 467, 484, 511, 517, 630, 631, 654, 659, 704, 795, 823, 824, 848, 849, 855, 862
 Ceyhan Irmağı, 7, 83, 100, 386, 402, 419
 Ceyhan Nehri, 7, 9, 83, 122, 150, 402, 418, 704
 Ceylan, 92, 193, 198, 210, 367, 469, 470, 471, 472
 Cırcık, 100, 122, 523, 771, 783, 849
 Cibilik Osman, 92, 451
 Cumali Soysal, 127, 668
 Cumbulu, 113, 267, 562
 Cumhurlu, 122, 775, 777

Ç

Çadak, 122, 736
 Çadırılı, 83, 429
 Çağlayan, 122, 695
 Çamlibel, 122
 Çamurlu, 83, 110, 345, 547
 Çanakpınar, 110, 536, 850
 Çarsıntı, 83, 421
 Çatalhöyük, 83, 462
 Çataloluk, 83, 172, 327
 Çavdarlı, 100, 516
 Çerçioğlu, 83, 498, 689
 Çerkez, 101, 110, 214, 217, 222, 270, 513, 514, 519, 520, 600, 602, 603, 643
 Çerkezoğlu, 102, 214, 519
 Çiftehan, 83, 424
 Çirişgediği, 110, 626
 Çitli, 3, 83, 432, 823, 824
 Çoban, 92, 113, 127, 225, 282, 487, 598, 605, 608, 609, 743, 791
 Çoban Ali, 113, 127, 225, 282, 598, 605, 608, 609, 743
 Çoban Duran, 127, 791
 Çoban Mehmet, 92, 487
 Çokak, 83, 422
 Çolak Hoca, 92, 498
 Çolali Ahmet, 92, 497
 Çorum, 32, 83, 202, 495
 Çömbekir Deresi, 122
 Çuhadaroğlu, 113, 227, 544
 Çukurköprü, 83, 350, 384
 Çukurova, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 14, 15, 30, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 60, 62, 65, 68, 70, 73, 74, 75, 81, 83, 100, 103, 107, 110, 121, 122, 133, 135, 136, 140, 145, 146, 148, 150, 169, 185, 203, 213, 214, 218, 245, 272, 304, 321, 323, 360, 367, 369, 373, 375, 376, 379, 382, 384, 386, 389, 399, 406, 407, 411, 412, 418, 422, 424, 427, 462, 477, 484, 515, 516, 517, 519, 524, 532, 562, 586, 587, 592, 597, 665, 666, 667, 690, 702, 739, 748, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 825, 826, 827, 828, 829, 831, 848, 854, 858, 861, 862
 Çulluşağı, 122, 805
 Çunur, 83, 498

D

Dadaloğlu, 31, 37, 39, 92, 137, 142, 144, 149, 172, 174, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 381, 384, 385, 386, 387, 401, 825, 826, 827, 829, 830, 831
 Dağılgan, 110, 648, 649, 850
 Damyeri, 122, 783
 Dana Deresi, 122, 735
 Danacılı, 84, 428, 429
 Darende, 122, 369, 373, 702
 Dayınoğlu, 92, 146, 388, 389
 Dede, 127
 Dede Beli, 84, 122, 850
 Dede Mehmet, 127
 Dekiş Ali, 242, 647
 Deli Divane, 92, 143, 426, 427
 Deli Hebib, 646
 Derebaşı, 122, 737
 Dereceoluğu, 122, 737

Derman Sultan, 92, 368
 Derviş, 6, 92, 127, 174, 273, 367, 368, 381, 790
 Derviş Hasan, 127, 273, 790
 Derviş Paşa, 6, 92, 174, 367, 368, 381
 Devecioğlu, 113, 636
 Deveciuşağı, 84, 447
 Develi, 110, 122, 297, 605, 636, 731, 748, 852
 Dırılı, 84, 207, 418
 Dikilitaş, 84, 451, 504, 850
 Dikirli, 110, 227, 529, 530, 545, 547, 851
 Dikkulak Murtaza, 127, 771
 Diyarbakir, 84, 352
 Dolunay, 92, 453, 457
 Doruk, 3, 110, 631, 824
 Döndü, 92, 127, 139, 141, 152, 154, 161, 162, 168, 171, 172, 179, 183, 187, 201, 291, 307, 390, 391, 392, 393, 416, 417, 418, 422, 768, 769, 823
 Döne, 92, 102, 139, 155, 157, 163, 169, 176, 183, 187, 197, 198, 200, 202, 205, 296, 334, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 475, 517, 802
 Dudu, 102, 127, 267, 515, 561, 783, 785
 Dulkadiroğlu, 92, 143, 329, 356, 367, 384
 Dumanlı, 9, 84, 122, 275, 341, 346, 689, 694, 809
 Duran, 90, 92, 113, 127, 136, 172, 224, 247, 285, 295, 297, 308, 315, 422, 447, 448, 451, 467, 567, 648, 775, 776, 777, 778, 779, 783, 784, 791
 Durdu, 92, 127, 196, 272, 277, 291, 302, 413, 445, 654, 655, 656, 716, 721, 764
 Durdu Çelik, 127, 764
 Dursun, 90, 127, 192, 501, 502, 718, 823
 Düldül Dağı, 9, 84, 122
 Dümbürdek, 84, 498
 Düziçi, 3, 5, 9, 12, 52, 84, 110, 122, 136, 139, 148, 228, 274, 275, 297, 382, 394, 399, 437, 496, 497, 500, 504, 537, 645, 653, 689, 691, 694, 697, 698, 699, 701, 781, 793, 794, 795, 807, 809, 815, 823, 824, 826, 848, 850, 851, 855, 857, 858, 859, 860

E

Eciloğlu Faik, 92, 494
 Edirne, 84, 452
 Efe Halil, 648
 Ekinözü, 84, 493
 Ekrem Arık, 127, 799, 824
 Elbeyli, 84, 368
 Elbeylioğlu, 31, 39, 93, 145, 381, 382, 401
 Elbeylioğlu Ahmet, 93, 381
 Elbistan, 7, 84, 122, 148, 359, 379, 380, 406, 493, 702
 Elif, 93, 102, 127, 143, 156, 165, 166, 184, 189, 200, 201, 213, 217, 273, 277, 278, 287, 288, 297, 306, 310, 315, 317, 320, 325, 326, 348, 404, 484, 485, 486, 487, 493, 511, 517, 524, 626, 658, 664, 665, 668, 669, 672, 673, 674, 785, 789, 823, 824
 Elif Garı, 102
 Ellek, 84, 110, 139, 437, 645
 Elma Gölü Çiftliği, 84
 Elmas, 639, 824
 Emine, 93, 102, 113, 127, 218, 220, 254, 257, 261, 267, 273, 275, 446, 519, 526, 552, 553, 722, 787, 788, 804, 824
 Emine Altınsoy, 127, 722
 Emir Ağa, 93, 341
 Emir Veli, 113, 227, 561
 Emiş, 102, 213, 521, 522
 Endel, 122, 654
 Engürü, 84, 351
 Erciyes, 84, 150, 348, 422, 673, 828
 Erçene, 84, 148, 406
 Erdemli, 84, 469
 Ereğli, 84, 424
 Ermenek, 84, 140, 433
 Erol, 93, 144, 447, 448
 Ertuğrul Gazi, 93, 453, 486
 Erzin, 6, 122, 275, 288, 291, 677, 678, 679, 680, 685, 686, 687, 688
 Erzurum, 84, 100, 354, 524, 830
 Esirmek, 123, 716

Esmе, 127, 284, 762, 763
 Eşe, 93, 113, 127, 128, 247, 273, 274, 317, 348, 565, 649, 669, 675, 676, 708, 711, 760
 Eşki Veli, 113, 128, 242, 646, 647, 768
 Everek, 123, 748
 Eyyub, 93

F

Fadime, 93, 273, 286, 480, 801, 802, 803, 824
 Farsak, 84, 93, 331, 338
 Fatma, 93, 113, 128, 142, 178, 183, 272, 283, 451, 464, 483, 493, 565, 596, 601, 708, 732, 735, 742, 744, 748, 750, 751, 753, 755, 756, 757, 758, 759, 764, 766, 767, 768, 781, 823
 Fatma Topçu, 128, 735
 Feke, 3, 84, 87, 110, 123, 173, 224, 228, 272, 358, 446, 459, 472, 485, 562, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 573, 578, 706, 708, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 719, 720, 722, 724, 725, 726, 727, 729, 730, 732, 733, 734, 743, 776, 779, 780, 797, 805, 823, 824, 828, 850, 852, 853
 Ferhat, 93, 206, 418
 Fındıklı, 84, 424
 Fıskıllı Anşa, 128, 274, 669, 670

G

Garip Hasan, 93, 483
 Garvit Efendi, 128, 678
 Gâvurdağları, 84, 375, 376, 381, 399
 Gaz Fakı, 128, 762
 Gaziantep, 8, 10, 110, 649, 825, 829
 Geben, 111, 652
 Gedikli, 84, 459, 804, 852
 Gelin, 93, 113, 146, 227, 233, 241, 247, 258, 474, 529, 530, 531
 Gelin Anşa, 113, 227, 233, 241, 247, 258, 529, 530, 531
 Gelin Döne, 93, 146, 474
 Gerdibi, 84, 111, 153, 428, 550
 Gezer İsmail, 93, 431
 Gezibeli, 111
 Giritli İzzet Paşa, 128, 677
 Gizzik Duran, 113, 128, 285, 648, 775, 778, 779
 Göbelli, 111, 569
 Göcedağ, 84, 193, 382
 Göde Musa, 128, 756, 758, 759, 760
 Gökçeli, 85, 140, 358
 Gökçen, 128, 669
 Gökmenler, 123, 775
 Göksu, 7, 123, 736, 797
 Göksun, 85, 123, 702, 801, 848, 851, 855, 856, 857
 Güçüksu, 111, 646, 648
 Gül Ayşe, 93, 128, 307, 481, 482, 737, 738, 740, 741, 742
 Gülbahar, 102
 Güldeste, 128, 656
 Gülek Boğazı, 85, 186, 199, 423
 Güllü, 102, 128, 273, 678, 679
 Gülnar, 85, 148, 433
 Gülperi, 128, 280, 702
 Gülüzar, 93, 201, 417, 418
 Gümrük Abdullah, 93, 496
 Gümürdülü, 85, 123, 172, 422, 447, 467, 782
 Gündeslioğlu, 39, 93, 173, 382, 383, 401
 Gürleşen, 111, 227, 254, 561, 562
 Gürümze, 123, 719
 Gürün, 123, 702

H

Hacı, 6, 48, 85, 90, 94, 95, 102, 128, 142, 218, 241, 273, 275, 307, 313, 377, 384, 422, 443, 444, 445, 446, 451, 504, 520, 521, 523, 536, 541, 569, 575, 635, 659, 660, 661, 680, 700, 724, 731, 772, 774, 787, 788, 789, 790, 795, 805, 823
 Hacı Ahmet Bey, 94, 142, 384

Hacı Bekir, 128, 307, 772
 Hacı Bicik, 128, 772
 Hacı Efendi, 128, 313, 731
 Hacı Hasan, 128, 275, 787, 788, 790
 Hacı Müminli Mahallesi, 85, 422
 Hacı Ümmet, 94, 377
 Hacı'n, 120, 123, 561, 736, 742, 744, 853
 Hafız, 128
 Halbur Yaylası, 85, 408
 Halep, 6, 85, 123, 136, 141, 171, 172, 203, 344, 347, 356, 390, 400, 401, 402, 415, 776, 779, 780, 819
 Halil, 30, 94, 113, 128, 272, 274, 298, 318, 320, 462, 473, 474, 550, 568, 611, 648, 658, 659, 660, 665, 666, 713, 716,
 781, 786, 799, 805, 807, 808
 Halil Deliktaş, 128, 272, 665
 Halil Nacar, 128, 781
 Halime, 113, 235, 242, 263, 598, 600, 601, 605, 608, 609
 Hamdi, 128, 418, 419, 800
 Hamet, 129, 273, 310, 670, 671, 672
 Hamiş, 102, 520
 Hamit Ağa, 102, 515
 Hamit Bey, 129, 276, 285, 297, 793
 Hamza, 129, 716, 736, 737
 Hamzalı, 123, 716
 Handeresi, 111, 617
 Hanın Mezarlığı, 123, 709
 Hardallık, 100, 214, 525
 Harkaçtıği, 111, 529, 853
 Harlı, 85, 347
 Harmancık, 111, 576
 Harun Reşit Kalesi, 5, 123, 809
 Haruniye, 5, 85, 340, 341, 360, 490, 500, 545
 Hasan, 85, 94, 102, 129, 140, 142, 146, 148, 172, 173, 175, 214, 273, 278, 320, 325, 338, 360, 419, 483, 485, 525,
 592, 596, 632, 666, 669, 670, 672, 673, 674, 675, 748, 750, 751, 759, 787, 790, 824
 Hasan Ahmet, 102, 214, 525
 Hasan Ali, 129, 273, 278, 672, 673, 674, 675
 Hasan Dağı, 85, 172, 419
 Hasan Keskin, 94, 485
 Hasanbeyli, 9, 12, 16, 123, 689
 Hatay, 8, 85, 111, 400, 649
 Hatice, 94, 113, 129, 169, 209, 227, 237, 482, 483, 553, 653, 772
 Havva, 113
 Hay Hasan, 129, 790
 Hayriye Sarıboğa, 129, 733
 Hayriye Üyenank, 129, 782, 824
 Hebil, 102, 520
 Helgincik, 111, 227, 531, 532, 533, 853
 Hemite, 3, 85, 100, 111, 123, 140, 213, 228, 272, 277, 411, 511, 512, 652, 654, 656, 658, 823, 853
 Heybeli Ada, 85, 456
 Hızır Aleyhisselam, 94, 159, 160, 172, 365, 419
 Hilmi Saygılı, 113, 545
 Hingilli, 123, 707
 Hint, 85, 356
 Hocalı, 85, 111, 140, 264, 473, 626, 628
 Hodu, 123, 347, 695
 Hopka Dağı, 123, 272, 716
 Horzum Mehmet, 94, 467
 Hössük, 94, 155, 394
 Hössüyün, 102, 214, 517, 854
 Hürü, 129, 768
 Hüsemoğlu, 129, 274, 807, 808
 Hüseyin, 17, 90, 129, 148, 149, 159, 175, 192, 225, 402, 404, 405, 406, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416,
 438, 439, 604, 699, 798, 854
 Hüseyin Yalçın, 129
 Hüsne, 102, 214, 216, 240, 259, 262, 519, 523, 570, 599, 602, 604, 606, 607, 608
 Hüyük, 85, 482, 854

I

Irahma Karı, 102
Iraz, 129, 143, 160, 199, 250, 312, 422, 423, 424, 448, 449, 450, 638, 726

İ

İbrahim, 94, 102, 215, 224, 234, 434, 517, 519, 568, 573, 824
İbrahim Altay, 102, 519
İbrahim Paşa, 94, 434
İdris, 94, 205, 407, 408
İlbeyli, 85, 352
İmamkulu, 100, 213, 519
İmamoğlu, 85, 150, 412, 422, 428, 429, 448, 467, 855
İmdat, 129, 266, 543, 713, 849
İnce Hacı, 129, 273, 277, 306, 310, 319, 659, 660, 661, 663, 774
İncedere, 85, 483
İncesu, 85, 111, 176, 209, 494, 641, 642
İnceyar, 123, 659
İncirci, 123, 272, 717, 725, 726, 727, 730, 733
İnderesi, 123, 749
İsa, 94, 174, 205, 407
İskenderun, 7, 85, 88, 348, 379, 504
İslahiye, 74, 75, 85, 381
İsmail, 26, 29, 31, 94, 130, 176, 358, 451, 481, 530, 677, 678, 679, 681, 684
İsmet, 94, 509
İspiroğlu, 93, 331
İstanbul, 85, 111, 123, 136, 175, 189, 218, 251, 263, 269, 300, 312, 352, 367, 368, 375, 377, 381, 422, 436, 456, 460, 461, 583, 584, 586, 623, 638, 679, 713, 714, 819, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 862
İzmir, 85, 123, 136, 436, 459, 731, 819, 829

K

Kabaağaç, 123, 781
Kabak Hoca, 94, 467
Kadı Osman, 129, 285, 291, 775, 776, 778
Kadioğlu, 94, 368
Kadir, 94, 192, 261, 327, 338, 424, 484, 551, 554, 573, 610, 799, 823
Kadirli, 3, 9, 12, 14, 85, 100, 111, 123, 146, 148, 149, 150, 214, 227, 349, 394, 402, 404, 406, 416, 418, 419, 462, 474, 523, 525, 529, 531, 545, 546, 651, 702, 771, 781, 783, 786, 792, 823, 824, 831, 848, 849, 850, 851, 853, 855, 856, 857, 858
Kafkas Dağları, 100
Kafkas Mehmet, 129, 288, 670, 671
Kafkır, 123
Kahramanmaraş, 7, 8, 85, 100, 213, 227, 375, 379, 426, 511, 544, 702, 781
Kaman, 85, 199, 369, 373
Kamer Hanım, 94
Kangal, 123, 702
Kanlıgeçit, 85, 386
Kara Musa, 94, 113, 451, 644
Kara Mustafa, 102, 517
Kara Veli, 102, 515, 517
Karabiyik, 129, 783
Karacaoğlan, 31, 37, 39, 48, 94, 137, 140, 141, 142, 143, 146, 147, 148, 149, 156, 157, 158, 170, 173, 177, 185, 190, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 362, 363, 364, 366, 406, 424, 694, 812, 825, 826, 829, 830, 831, 862
Karacaören, 85, 111, 347, 536, 855
Karaçat, 86, 458, 855
Karaçay, 9, 111, 620
Karaguz, 124, 701, 855
Karahamzalı, 86, 386
Karaisalı, 7, 81, 124, 441, 736, 737
Karaman, 86, 352, 469
Karapınar, 100, 213, 218, 515, 855
Karayığit, 124, 689
Kars, 86, 227, 349, 350, 529, 771, 782, 855

Kart Veli, 129
 Kartal Dağı, 111, 613
 Kastal, 94, 431
 Katil Ahmet, 102, 214, 218, 521, 536, 537
 Kavaklı, 111, 617
 Kavaklık, 86, 172, 384
 Kavalı, 86, 424
 Kavlaktepe, 86, 140, 325, 326
 Kaynar, 111, 642
 Kaypak Salı, 86
 Kayranlı, 86, 422
 Kayseri, 32, 86, 100, 111, 124, 136, 218, 228, 250, 352, 384, 448, 449, 483, 507, 508, 515, 536, 558, 576, 591, 602, 605, 606, 607, 641, 643, 670, 672, 748, 781, 801, 825, 828, 848, 852, 854, 857, 858
 Keben, 124, 778
 Kel Ahmet, 94, 501
 Kel Duran, 129, 303, 667
 Kel Ese, 129, 272, 809
 Kel Veli, 129
 Kemal Binboğa, 102, 523
 Kemal Paşa, 113, 260, 621, 643, 776, 779, 780
 Kenan Altınses, 94, 462
 Kerem, 26, 29, 94, 201, 205, 328, 335, 395, 399, 456, 613
 Kerpeten Bekir, 95
 Kıbrıs, 12, 27, 124, 723
 Kılbaş, 86, 487
 Kılıçkışlalı Çolak, 102, 218, 521, 536
 Kınalı, 95, 160, 225, 247, 365, 366, 649, 650, 651, 706
 Kır Höke, 129, 272, 809
 Kırıkhan, 86, 345
 Kırkuşağı, 124, 708, 712
 Kırksu, 124, 736
 Kırşehir, 32, 86, 141, 390, 392, 393, 832
 Kızıl Osman, 130, 759, 760
 Kızıldere, 86, 149, 438
 Kızıleyik, 124, 783
 Kızılkaya Yaylası, 86
 Kızıllı, 86, 421, 530
 Kızılömerli, 86, 406
 Kiraz, 100, 124, 213, 281, 515, 729, 736, 737
 Koca, 95, 344
 Koca Çelebi, 95, 344
 Koca Çınar, 86, 424
 Kocabıyık Hasan, 130, 748
 Koçlu, 86, 462
 Konya, 10, 32, 86, 352, 430, 469, 827, 828, 830
 Kore, 109, 111, 557
 Kozan, 3, 48, 86, 100, 111, 124, 136, 141, 146, 148, 149, 150, 214, 247, 272, 310, 351, 385, 386, 388, 389, 394, 412, 413, 422, 444, 448, 451, 477, 482, 488, 489, 504, 506, 509, 510, 525, 573, 610, 612, 613, 665, 666, 722, 747, 763, 764, 768, 783, 797, 805, 823, 849, 850, 852
 Kozan Dağı, 86, 141, 388
 Kozanoğlu, 95, 113, 137, 141, 145, 146, 162, 189, 200, 367, 368, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 631
 Kozanoğlu Cevdet Bey, 95, 385
 Kozanoğlu Sarı Ali Bey, 95, 141, 388
 Köleli, 86, 124, 424, 425, 796
 Köprübaşı, 3, 124, 772, 824
 Kör Hacı Ömer, 95, 451
 Körezeg, 113, 226, 261, 537, 538
 Köse İbrahim, 95, 431
 Köşür, 9, 86, 382, 855
 Kral Kızı, 95, 369, 370, 371
 Kul Haşım, 95, 149, 416, 417, 418
 Kurtbeyoğlu, 86, 95, 124, 340, 500, 697
 Kurtbeyoğlu Pullu Edipçe, 95, 340
 Kurtlar, 86, 124, 179, 186, 492, 507, 672, 699
 Kurtlar Kalesi, 86, 186, 492
 Kurtların Kemal, 95, 490
 Kuruçay Beldesi, 124, 667

Kuyluk, 86, 482
 Kuzgun, 86, 440
 Küçük Ali, 130, 672, 673
 Kürkçüler, 3, 87, 111, 422, 624, 824
 Kürt Karaca Hacı, 95, 504
 Kürtoğlu, 95, 399

L

Leyla, 95, 205, 206, 396, 420, 825
 Lokman, 87, 95, 159, 172, 419
 Lokman Hekim, 87, 95, 159, 172, 419
 Lokman Hekim Köprüsü, 87
 Lolliş Fadime, 95, 451

M

Mahmut, 29, 95, 130, 162, 183, 249, 273, 286, 422, 459, 482, 493, 538, 568, 638, 706, 785, 786, 799, 800, 801, 802, 803, 826
 Mahmut Arık, 130, 799
 Mahmut Demirel, 130, 706
 Mahmut Kahya, 95
 Mandallıoğlu, 113, 229, 592, 595
 Mansur Ağa, 113, 130, 137, 257, 275, 514, 589, 590, 748, 760
 Mansurlu, 3, 87, 124, 140, 275, 314, 321, 507, 508, 748, 757, 758, 759, 761, 823
 Maraş, 6, 87, 95, 111, 123, 142, 156, 170, 172, 227, 269, 326, 327, 329, 330, 331, 332, 338, 339, 344, 345, 348, 356, 360, 367, 368, 375, 377, 378, 380, 405, 406, 418, 511, 544, 545, 618, 653, 801
 Mecnun, 95, 202, 205, 206, 268, 396, 398, 420, 600, 737, 825
 Mehdi, 95, 174, 205, 209, 352, 407
 Mehillioğlu, 114, 645
 Mehmet, 5, 9, 31, 95, 102, 130, 143, 160, 164, 172, 272, 275, 281, 291, 298, 307, 419, 420, 422, 467, 487, 518, 628, 642, 670, 671, 677, 678, 687, 692, 694, 717, 719, 723, 730, 766, 772, 773, 780, 781, 785, 786, 799, 801, 804, 809, 823, 824, 829
 Mehmet Ali, 5, 9, 130, 307, 692, 723, 824
 Mehmet Altinköse, 95, 467
 Mehmet Arık, 130
 Mehmet Asaf, 130, 275, 677, 678
 Mehmet Cin, 130, 772
 Mehmet Karakoç, 130, 717
 Mehmet Sail, 130, 694, 823
 Mekke, 87, 154, 343
 Melek Ali, 130, 794
 Mercimek Ahmet, 95, 462
 Mersin, 11, 87, 111, 124, 148, 285, 353, 355, 433, 469, 553, 775, 776, 778
 Meryem, 95, 130, 144, 154, 160, 164, 166, 173, 200, 401, 402, 418, 419, 420, 696, 706, 707, 789
 Meryem Kız, 130
 Meryemce İraz, 95, 143, 181, 448, 449
 Mesude, 96, 149, 166, 454
 Mesut Amca, 130, 745
 Meteli Osman, 96, 492
 Mevlüt Mutluer, 96, 369
 Mezdağ Yaylası, 124
 Mezi, 111, 227, 531, 856
 Mısır, 4, 5, 9, 87, 136, 160, 203, 343, 366, 382, 404, 819
 Misis, 87, 172, 418, 419, 420, 421
 Misis Köprüsü, 87, 172, 419
 Molla Mehmet, 96, 172, 422
 Molla Veli, 96, 422, 423, 424
 Mucur, 87, 392
 Muhammed, 96, 158, 175, 209, 249, 407, 623
 Muhtar, 130, 307, 772
 Muhtar Yusuf, 130, 307, 772
 Mullu Osman, 130, 272, 318, 774, 775
 Murat, 96, 102, 156, 438, 439, 440, 498, 517, 848
 Musa, 96, 102, 205, 315, 407, 408, 451, 460, 520, 756, 759, 760, 761, 787
 Mustafa, 31, 90, 96, 114, 130, 140, 161, 227, 229, 237, 294, 312, 325, 356, 357, 369, 431, 433, 435, 446, 458, 460, 477, 517, 539, 540, 553, 600, 672, 720, 725, 726, 727, 728, 731, 733, 798, 824, 827

Mustafa Altınsoy, 130, 720
 Mustafa Arıkan, 96, 458
 Mustafa Doğanay, 130, 725
 Mustafa İşlek, 114, 539
 Mustafa Kemal Atatürk, 96, 435
 Mustafa Sarıboğa, 130
 Muş, 124, 301, 701
 Mut, 87, 469
 Müftü İsmail Efendi, 130, 679
 Mürseloğlu, 96, 176, 367, 368, 400
 Müslüm Gündüz, 96, 187, 491
 Müşür Paşa, 96, 141, 390, 392, 393

N

Naci Ağa, 96, 144, 436, 437
 Nalan, 130
 Nazife, 96, 196, 446, 823
 Necip, 114, 263, 583, 584, 585
 Nefsani, 96, 155, 505
 Niğde, 32, 87, 124, 150, 351, 412, 422, 494, 550, 668, 861
 Nohutlu, 87, 139, 437
 Nuran, 131
 Nurdağı, 87, 344
 Nusret, 96, 504

O

Obruk, 100, 111, 124, 213, 515, 652, 653, 668, 736, 856
 Olcan, 131, 726
 Omar Oğlan, 131, 667
 Orhan, 131, 714
 Orta Asya, 5, 87, 142, 367, 384, 486
 Ortaköy, 124, 708
 Oruçlu, 124, 303, 706, 707
 Osman, 22, 96, 114, 131, 153, 167, 177, 181, 191, 201, 213, 272, 289, 414, 415, 416, 461, 521, 558, 639, 666, 695, 727, 751, 754, 774, 823, 824, 826
 Osman Kurt, 131, 695
 Osmanîye, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 16, 17, 45, 49, 52, 87, 100, 111, 119, 124, 131, 136, 213, 223, 224, 228, 229, 240, 248, 249, 250, 251, 258, 260, 275, 276, 277, 280, 290, 298, 299, 300, 306, 308, 322, 324, 360, 381, 386, 394, 414, 511, 540, 620, 656, 658, 678, 691, 698, 702, 704, 772, 781, 793, 807, 815, 820, 821, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 831, 848, 853, 855, 856, 861

Ö

Ökkeş, 131, 280, 701
 Öksüz Ali, 96, 139, 141, 148, 149, 152, 154, 155, 161, 168, 172, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400
 Ömer, 96, 114, 131, 141, 144, 176, 179, 200, 225, 239, 249, 257, 259, 479, 480, 497, 499, 593, 596, 598, 599, 602, 605, 678, 769, 861
 Ömer Aydoğan, 131, 769
 Ömer Kamber, 131, 678
 Örenpınar, 87, 144, 148, 433, 434

P

Paksoylar Çiftliği, 87, 445
 Pala Mustafa, 131, 760
 Papaz Muşeg, 131
 Paşalı, 111, 124, 578, 716, 732
 Paşanın Hacı, 96, 444
 Payas, 6, 87, 368
 Pazarören, 100, 521, 522
 Pınarbaşı, 87, 112, 124, 228, 272, 495, 536, 558, 591, 665, 848, 857
 Pirsultanlı, 87, 490
 Potuklu, 100, 218, 219, 517, 519, 520, 857

Pozantı, 87, 430
PTT Evleri Mahallesi, 87, 478

R

Ramazan, 96, 143, 454, 462, 706, 824
Ramazanoğlu, 14, 15, 96, 367, 384, 761
Refika, 131, 671
Rıza Dayı, 131, 273, 804

S

Sabun Köprüsü, 87
Safiye, 131, 723
Sağrak, 87, 498
Sailoğlu Farsağı, 124, 539, 694
Saimbeyli, 3, 14, 87, 101, 112, 124, 173, 213, 227, 228, 485, 515, 561, 562, 585, 678, 724, 729, 736, 743, 775, 799, 823, 824, 853, 856
Sait Üyenarık, 131, 782, 783
Sakarcalık, 101, 511
Sakardaş, 124, 783
Salbaş, 87
Salihli, 87, 469
Samur Mustafa, 131, 754, 758, 759, 760
Sarı Ahmet, 131, 274, 285, 289, 302, 795, 796, 797
Sarı Ali, 95, 97, 141, 169, 193, 206, 388, 389, 480, 481
Sarı Memiş, 131, 702
Sarı Yusuf, 114, 242, 543
Sarıçam, 87, 412, 477
Sarıkamış, 101, 213, 521
Sarıkaya, 87, 149, 412
Sarız, 87, 101, 112, 125, 218, 384, 483, 484, 515, 516, 641, 643, 659, 665, 670, 672, 786, 855, 857, 859
Savrun, 9, 88, 112, 125, 241, 242, 418, 529, 530, 547, 857
Saygeçit, 125, 783
Selanikli Gani Bey, 131, 677
Selimiye, 112, 540
Selver, 103, 131, 213, 214, 217, 280, 297, 511, 512, 513, 670, 671, 704, 705, 780, 794
Selvi, 131, 778
Senem, 97, 142, 165, 171, 189, 203, 375, 376, 377, 378, 379, 380
Sertavul Geçidi, 88
Ses Kayası, 125, 690
Seyhan Irmağı, 88, 186, 199, 423
Seyyid, 131, 303, 716, 717, 737
Silişke, 88, 469
Sis, 88, 146, 255, 351, 389, 569
Sivas, 88, 125, 149, 412, 435, 437, 495, 702
Sivişli, 112, 549
Sivrialan, 88, 435
Sofulu, 88, 140, 460
Soğucak Pınarı, 88
Solak Eşkriya, 131, 272, 297, 675
Söbeçimen, 88, 672, 850, 857
Sultan, 17, 103, 131, 213, 214, 215, 245, 310, 368, 393, 519, 520, 636, 637, 687, 688, 694, 737, 824
Sultan Altay, 103
Suluhan, 88, 359
Sumbas, 3, 9, 12, 125, 737, 848
Suriye, 125, 739
Süleyman Baytok, 131, 742
Süleymanlı, 88, 421
Süllü, 103, 131, 519, 762, 858
Süphanderesi, 125, 797
Süslü Hasan, 132, 274, 301, 305, 310, 669, 670

Ş

Ş. Urfa, 112
Şaban Çavuş, 132, 297, 770

Şadırvanlı Han, 88, 436
 Şark, 88, 97, 388
 Şarkışla, 88, 149, 412, 435
 Şeker Pınarı, 88, 193, 424
 Şeref Kara, 132, 797, 799, 824
 Şerefli, 88, 380
 Şerife, 132, 302, 670, 671, 672
 Şihlının Veli, 97, 423
 Şık Veli, 132, 783
 Şükriye Tatlı, 132, 136, 763, 766

T

Tanır Nahiyesi, 88
 Tanırlar Beldesi, 88, 142, 169, 367, 375, 377
 Tapan, 88, 112, 125, 224, 446, 562, 567, 568, 729, 736, 737
 Tarsus, 6, 7, 88, 203, 403, 436, 437
 Tartlı, 125, 659
 Taşoluk, 125, 801
 Tatarlı, 125, 660, 661, 663, 774
 Tekir, 88, 423, 424, 486, 487
 Telli Hatça, 132
 Tellinin Ramazan, 132, 706
 Tokat, 88, 351
 Tokmanaklı, 3, 125, 713, 714, 715, 734, 824
 Tomarza, 88, 101, 112, 136, 213, 448, 519, 536, 850, 854, 855, 858
 Topaktaş, 112, 125, 639, 670, 671, 858
 Topallı, 125, 731
 Toprakkale, 5, 9, 12, 88, 167, 168, 348, 349, 379, 414, 504
 Topuz Eşe, 132, 136, 274, 669, 670
 Toroslar, 7, 8, 9, 10, 15, 33, 35, 88, 125, 150, 227, 418, 422, 531, 638, 852
 Tufanbeyli, 88, 451, 458, 852, 853, 855, 856
 Tunceli, 125, 724
 Turna, 132, 774, 775
 Türkiye, 6, 7, 17, 31, 32, 46, 88, 125, 148, 176, 178, 179, 218, 219, 220, 221, 251, 253, 302, 303, 323, 448, 739, 821, 827, 829, 831

U

Uçuk, 88, 421
 Umay, 132, 669
 Urum, 101, 125, 181, 220, 258, 337, 518, 533, 576, 589, 749
 Uruşan Bey, 132
 Uzun Ali, 132, 748, 752, 754

Ü

Ümbülcan, 132, 727
 Ümmühan, 132, 274, 795, 807, 808

V

Van, 89, 136, 353, 452, 819
 Varsak, 89, 213, 356, 513
 Vayıs İsmail, 103, 515
 Veli, 97, 132, 142, 149, 172, 246, 265, 307, 312, 367, 368, 374, 422, 423, 424, 438, 515, 561, 646, 648, 649, 693, 726, 771, 832
 Veli Efe, 648
 Veli Mestan, 97, 438
 Veysel, 97, 144, 435, 437, 482
 Veysel Aydın, 97, 482

Y

Yağız Ahmet, 132, 280, 702
 Yahyalı, 89, 112, 344, 646

Yalak, 89, 101, 213, 384, 515, 516, 859
 Yanık Han, 89
 Yarbaşı, 89, 125, 421, 781, 859
 Yaşar, 132, 692, 832
 Yavşanlı, 89, 345
 Yaylacık Obası, 89, 375, 377
 Yazıcıoğlu, 97, 142, 180, 203, 367, 368, 379, 380
 Yazıcıoğullarından Hamdi, 97
 Yemen, 89, 101, 112, 121, 125, 259, 356, 512, 626, 639, 640, 737, 762
 Yerebakan, 125, 805
 Yeter, 132, 153, 266, 310, 318, 319, 320, 430, 443, 464, 618, 652, 669, 706, 727, 768, 770, 799
 Yeter Demirel, 132, 706
 Yetim Ali, 132
 Yırtlaz, 132, 776, 780, 860
 Yiğit Ağa, 97, 509
 Yoğunluk, 89, 421
 Yozgat, 32, 89, 125, 202, 495, 765
 Yörük Osman, 97, 414
 Yukarı Çukurova, 125, 275, 669, 849
 Yumurtalık, 11, 89, 125, 150, 422, 447, 708, 804
 Yunanistan, 112, 136, 581, 819
 Yusuf, 97, 103, 132, 133, 146, 149, 213, 279, 291, 305, 307, 317, 360, 371, 374, 455, 456, 525, 540, 677, 678, 679,
 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 695, 699, 700, 705, 718, 783, 784
 Yusuf Avanoğlu, 132, 705
 Yusuf Kurt, 132
 Yusuf Yalçın, 133
 Yusuf Zilan, 97, 455, 456

Z

Zala Teyze, 103, 514, 515
 Zamantı, 7, 101, 522
 Zehli, 112, 638, 860
 Zeliha, 133, 723
 Zeynep, 97, 133, 148, 225, 235, 245, 263, 281, 312, 325, 551, 592, 594, 595, 597, 598, 623, 729, 824
 Zeytinbeli, 101, 125, 213, 511, 804
 Zindağan, 112, 226, 421, 537, 538, 860
 Zorkun, 89, 112, 381, 620
 Zöhre Karı, 103
 Zühre, 133, 273, 277, 403, 659, 660, 662
 Zülkadiroğlu, 97, 386

YEREL KELİMELER SÖZLÜĞÜ

A

Ablak: Parlak, ışıltılı, gösterişli.

Äğbez ağbez: Bölük bölük, topluluk topluluk (ä: açık e (a-e arası bir ses)).

Ağca sazlık: Su ve bataklık kenarında olan sazlık.

Ağıl: Yazın hayvanların bakıldığı alanı çevreleyen çit.

Ağyol: Ceyhan nehrini takip ederek Çukurova'ya inen tarihi yol.

Akkoca: Kadirli'ye yakın Toros dağlarında bir tepe adı.

Ala: Ela.

Ala toraşan: Yeni yetişen, genç.

Alibeyli: Sumbas ilçesine bağlı bir belde.

Alim: Alayım.

Arnaç: Karşı, karşıdan.

Anşa: Ayşe.

Araplı : Osmaniye iline bağlı bir köy.

Arkaçtığı: Kadirli'nin ova köylerinden biri.

Arzıman: Murat, istek, arzu.

Ası: Asi.

Atalan: Düziçi ilçesine bağlı bir köy.

Aydınlı: Konargöçer bir Yörük aşireti.

Azaplı: Kadirli ilçesine bağlı bir köy.

Aziye: Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinin eski adı.

Azizli: Ceyhan ilçesine bağlı bir köy.

B

Bağdaş: Kadirli ile Göksun arasında bir yayla.

Bahça : Osmaniye iline bağlı, eski adı Bulanık olan, Bahçe ilçesi.

Balaban: Bir tür kuş.

Bartıl: Hediye.

Başşak: Hasattan geriye kalan ürün.

Bayak: Az önce.

Bazar: Pazar.

Beder beder: Işıl ışıl, alımlı.

Beğ: Bey.

Beserek: Damızlık deve.

Beslek: Hizmetçi, uşak.

Bibi: Hala.

Bider: Tohum.

Binboğa: Kadirli ilçesine bağlı bir köy.

Birem birem: Teker teker.

Boğunuk: Kısık, boğuk.

Boyak: Eş, menend.

Bozluk: Ceket yerine giyilen kalın, dokuma üst giysisi.

Böğütmek: Büyütmek.

Bönüz : Saf, şaşkın.

Bucak : Kozan ilçesine bağlı bir köy.

Büget: Akarsularda girdap.

Bük: Ova ve dere kıyılarındaki çalı ve diken topluluğu.

Büvetmek: Akıtmak.

C

Cahan : Ceyhan nehri.

Car: İmdat, yardım.

Cehiz: Çeyiz.

Ceritler: Yukarı Çukurova'da yaşayan bir Türkmen aşireti.

Cığala: Gelinlerin ve genç kızların düğünlerde başlarına süs olarak taktıkları renkli tel ve tüy.

Cığcık: Kadirli ilçesine bağlı bir köy.

Cuvara: Sigara.

C

Çadır dutmak: Çadırı kurmak açmak.

Çalma: Başa takılan altın süs.

- Çanakpınar:** Tomarza'ya bağlı bir köy.
- Çeknemek:** Kuşun avını almak için sürekli yeltenmesi.
- Çemirmek:** Sıyırmak.
- Çığış çığış:** Harman savururken çıkan ses.
- Çığrı yol:** Keçi yolu.
- Çıngı çıngı:** Kıvılcım.
- Çitil:** Fidan, tohum.
- Çon:** Dalsız, budaksız.
- Çonmak:** Üşüşmek, toplanmak.
- Çömbekir deresi:** Söbeçimen köyü yakınlarında sarp bir dere.
- Çuha:** Bir çeşit kumaş.
- Çukurhisar:** Düziçi ilçesine bağlı bir köy.
- Çulha:** Istarıda dokunan dokuma.

D

- Dağ salı:** Dağın en sarp yeri.
- Dağılgan:** Feke yöresinde bir yer adı.
- Däğnemek:** Bakmak, gözlemek.
- Damdıra:** Saz, bağlama.
- Danişmentler:** Kadirli ilçesinde yaşamış bir aşiret.
- Darak:** Tarak.
- Daramak:** Taramak.
- Dathı:** Tatlı.
- Dave:** Dava.
- Daylak:** Sakalı, bıyığı çıkmamış delikanlı
- Dede Beli:** Toroslarda bir dağ geçidi.
- Depinmek:** Tepinmek, hareket etmek.
- Deşmek:** Eşelemek, kazmak.
- Deşt:** Leğen.
- Dezze:** Teyze.
- Dışlık:** Rahat, huzur, neşe, iç ferahlığı.
- Dıyrak:** Sıkı, sert.
- Dikilitaş:** Adana'nın Kozan ilçesine bağlı bir köy.

Dikirli: Kadirli ilçesine bağlı bir köy.

Dinelmek: Ayakta durmak.

Dirgen: Harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış tarım aleti.

Dirnek: Derli toplu, düzenli.

Dokanmak: Dokunmak.

Dolama: Eskiden kadınların etek yerine kullandıkları bir giysi.

Donsuzlu: Bir Türk aşireti.

Döş: İnsanda bağır; dağın yamacı.

Duldalanmak: Saklanmak, sığınmak.

Duluk : Kulakla yanak arası.

Duşak: Hayvanların ayak bağı.

Dutma: Karın tokluğuna evde veya bahçede çalıştırılan kişi.

Duyuncağız: Duyunca.

Düdükcü: Zurnacı.

Düğü: Düğümlü.

Düldül: Düziçi ilçesinde bir dağ.

Dünek: Ev.

E

Ebeş: Alaca benekli, çilli hayvan.

Ede: Abdallarda hitap sözü.

Edik: Köylü çizmesi.

Ekelenmek: Bilgiçlik taslamak.

Elimilen: Bile bile, elimle.

Ellâham: Sanırım, öyle görünüyor ki.

Ellik gâvuru: Halkın Ermenilere verdiği ad.

Elmacık: Kadirli ile Göksun arasında bir yayla.

Elmalıkayseri: Kadirli'de bir yayla adı.

Enni: Enli.

Ergen: Bekâr.

Eşkere: Açıkı belli, maydanda.

Evrân: Büyük yılan, canavar.

Eymürlü: Kadirli ilçesinde yaşamış bir aşiret.

Ezriyel: Azrail.

F

Fakı: Din hocası.

Farımak: Soğumak.

Fayan: Sefil.

Feldir feldir: Keskin keskin, canlı canlı.

Fers: Fes.

Foturaf: Fotoğraf.

Fuğan: Feryat, figan.

G

Gadasını almak: Dert ve üzüntüyü paylaşmak.

Gannı: Kanlı.

Gapıt: Kalın üst giysisi.

Gar: Kar.

Garağı: Uzun kamyş.

Garbi: Yel.

Gardaş: Kardeş.

Gaşşak: Toprak içindeki ağaç kökleri.

Gavurdağı: Osmaniyelilere verilen ad.

Gazi: Gazi altını.

Gedikli: Feke ilçesine bağlı bir köy.

Gezbel: Kayseri'nin Develi ilçesi ile Adana'nın Tufanbeyli ilçesi arasında, Toros dağlarının zirvesinde bir geçit.

Gezit: Doğu Toroslar.

Gidi: Köpek.

Gonç: Ayağa giyilen şeylerin aşık kemiğinden yukarı olan kısmı.

Goygun: Etkileyici.

Gozan: Kozan.

Göcek: Bir karış boyunda ekin.

Göksü: Göğsü.

Göynek: Gömlek.

Gulunç: Omuz.

Guzgun: Yörede kartal ve şahin kuşlarına verilen ad, alıcı kuşlar.

Güççük: Küçük.

Güleş: Güreş.

Gülüllük: Coşkunkluk.

H

Haban: Yün ipliğinden dokunan kilim.

Hacın: Saimbeyli.

Hakık: Süs eşyası yapımında kullanılan değerli bir taş.

Hamilli: Hamile.

Har: Hızlı.

Hara: Şura.

Harkaçtıği: Kadirli ilçesine bağlı bir köy.

Harlımak: Atın yorgun olduğu zaman çıkardığı ses.

Hastane: Tufanbeyli'ye bağlı bir köy.

Haşlık: Harçlık.

Havaslanmak: Heveslenmek.

Havili: Coşkulu, şen.

Havlı: Avlu.

Hecin: Uzun ağaç.

Helgincik: Kadirli'de yayla güzergâhında bir yer adı.

Helke: Bakırdan yapılmış su taşıma kabı.

Hemite : Osmaniye iline bağlı bir köy.

Hepi hepine: Ardı ardına, üst üste.

Heyle: Nasıl.

Hısta: Pay, hisse.

Hecin: Dev.

Hila: Hile.

Hilim hilim: Uzun uzun.

Horzum: Toroslarda Feke ilçesine bağlı bir köy.

Hölümek: Karmak, yoğurmak.

Hössüyün: Hüseyin adının yöredeki söylenişi.

Huyran: Üryan, çıplak.

Hüri: Huri.

Hüstürmek: Susturmak.

Hüyük: Taş yığını, tepe.

I

Igım: Saç bağı.

Ikılamak: Canı çekmek, imrenmek.

Ildır ıldır: Işıl ışıl.

Ilgın: Irmak ve çay kenarlarında yetişen bir çalı türü.

Irahma: Rahime isminin yöredeki söylenişi.

Iranı iranı: Sallana sallana.

Isırcık: Ağlarken çıkan hıçkırık sesi.

Istar: Kilim, halı dokuma tezgâhı.

Işgın: Ağaçların sürgünü.

Ivga: Kaygı, işkil.

Iyılı: Kurulu.

İ

İdara: Gaz lambası.

İlahan: Leğen.

İleş: Leş.

İmamgulu: Kayseri'nin Tomarza ilçesinde bir köy.

İslim: Duman, sis.

İşlik: Yakasız keten gömlek.

İzar: Örtü.

K

Kâha: Çukurova'da "ağa, bey" anlamında kullanılan söz.

Kakmak: Kalkmak.

- Kalfa:** Kadirli ilçesinde, Toros dağı eteğinde bir köy.
- Kamalak:** Bir çeşit çam ağacı.
- Karacaören:** Tomarza'ya bağlı bir köy.
- Karaçat:** Toroslarda Tufanbeyli yakınlarında bir dağ.
- Karaguz:** Düziçi ilçesine bağlı Ceyhan nehri kıyısında bir köy.
- Karapınar:** Sarız'a bağlı bir köy.
- Kars:** Kadirli'nin eski adı.
- Kater kater:** Katar katar, sıra sıra.
- Kavli kase:** Söz, yemin, and.
- Kayrak:** Akarsuların getirdiği kum ve çakıl.
- Kefiye :** Mendilden büyük baş bağı.
- Keklik pınarı :** Karaçat dağında bir pınar.
- Kel kötür:** Zayıf çelimsiz at.
- Kele:** Yörede kadınların hanım yerine kullandıkları bir sözcük.
- Kelep:** İp çilesi, yumağı.
- Kendir:** İp, halat.
- Kepmek:** Göçmek, yerle bir olmak.
- Ketsek:** Tezek.
- Kıç:** Ayak.
- Kırkpınar:** Kadirli ile Göksun arasında bir yayla.
- Kızıleğa:** Karaçat dağında bir yer adı.
- Kızılheyik:** Toroslarda, İmamoğlu yakınlarında bir yayla.
- Koşşak:** Uşak, hizmetçi.
- Kov:** Dedikodu.
- Koygun yayla:** Koyu, iyi yayla.
- Koz:** Ceviz.
- Kösür:** Osmaniye'de bir dağ.
- Kulun:** At ve eşek yavrusu.
- Kumarlı:** Osmaniye iline bağlı bir köy.
- Kür:** Eşek yavrusu.
- Kütlü:** Çiğitli pamuk.

M

Mağ: Eski evlerin toprak damlarında boydan boya atılan kalın ağaç.

Mahacir: Osmaniye merkeze bağlı bir köy.

Mahana: Bahane.

Mahrama: Büyük mendil.

Malak: Ayı yavrusu.

Malcılık: Hayvancılık.

Martin: Tek kurşun atan eski bir tüfek.

Masnıt: Denk.

Mayıl: Meyil.

Mazgaç: Kadirli ile Göksun arasında bir yayla.

Meyremçil gediği: Andırın ile Göksun arasında yayla.

Mezi: Kadirli ilçesinde, Toros dağı eteğinde bir köy.

Mıkdar: Muhtar.

Mil: Çamur, balçık.

Motor: Traktör.

Mudara: Minnet.

Muhannet: Tembel, iş bitirmeyen, kimseye faydası olmayan.

Muzur: Arabozucu.

N

Nürpet: Kadirli ilçesine bağlı bir köy.

O

Obruk: Toros dağlarında Saimbeyli ile Tufanbeyli arasında bir yayla.

Oğrun: Gizli.

P

Pac: Pay, vergi.

Pahal: Ulaşılması zor, değerli, nazlı.

Pel: Boş boş, anlamsız.

Perçef: Saç.

Perçem: Zülûf.

Peştah: Peşkeş.

Pırtmak: Boşanmak, yerinden çıkmak.

Potuklu: Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Avşar köyü.

Pusat: Atın takımları.

Püren: Süpürgeotu.

R

Renbil: Fal.

S

Sabanan: Sabahleyin.

Sağmen: Düğün alayı.

Sal: Tabut.

Salak: Düzlük, ova; çevre.

Sarıdanışmanlı: Kadirli ilçesine bağlı bir köy.

Sarız: Kayseri'nin ilçesi.

Savrun: Kadirli ilçesinin içinden geçen çay.

Savrunközü: Kadirli ile Göksun arasında bir yayla.

Savuşmak: Gitmek, uzaklaşmak.

Sehel: Sıcak, kurak; Çukurovaya verilen bir isim.

Sergen: Yorgun, perişan.

Sicim: Kalın ip.

Silini silini: Sile sile.

Sin: Mezar.

Siyec: Tarla ve bahçelerin etrafına çevrilen çit.

Siyim siyim: İnce ince.

Soyak: Dağın kuytu yamacı.

Söbeçimen: Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı bir köy.

Sögütlü: Düziçi ilçesine bağlı bir köy.

Süllü: Süleyman adının yöredeki söylenişi.

Süllüm: Çatı katının çıkımları.

Süt doğrusu: Ak, temiz, saf.

Ş

Şakşakı tesbih: Andız tohumundan yapılmış iri taneli tesbih.

Şebezen: Kır çiçeği.

Şifar: Şoför.

Şuvara: Gark olmak, dalmak.

T

Tablak tablak: Oymak oymak, dizi dizi.

Tahra: Ağaç kesmeye, budamaya, odun kırmaya yarayan demirden alet.

Taka: Çukurova yöresinde köylerde veya yaylalarda oturmak ve yatmak için yapılmış, etrafı açık, ağaçtan yapı, çardak.

Takım: Elbise.

Talabulus: Tabanca.

Talaş: Telaş.

Taman: Hani, hani ya.

Tankalaz: Dımdızlak, açıkta.

Tavsımak: Gücünü, etkisini yitirmek, eskimek, zamanı geçmek.

Tavşınmak: Gitmek, taşınmak.

Teğlemek: Denkleme.

Tepsi: Düziçi ilçesine bağlı bir köy.

Tergemek: Bırakmak, vazgeçmek.

Tevir tevir: Çeşit çeşit.

Tikenli: Kadirli ilçesinin Karatepe köyünün mahallelerinden biri.

Tokalı: Bir çeşit altın takı.

Tomarza: Kayseri'nin ilçesi.

Tomofil: Otomobil.

Topaktaş: Dört yolda bir yayla.

Tor: Toy, acemi, cahil.

Tummak: Suya dalmak.

Tura: Gazi altınının iki yüzünden biri.

Tülek: Genellikle bir yaşındaki keklik.

Tülü: Erkek deve.

Tümlemek: Tamamlamak.

U

Uc: Odun, dal.

Uçun: İçin.

Uğur uğur: Geri geri.

Ulam ulam: Akın akın, ardı ardına.

Ü

Üce: Yüksek, yüce.

Üğünmek: Öğütülmek.

Üleş: Hayvan ölüsü.

Ünnü: Ünlü.

Ürbelenmek: Karışmak, bozulmak, zedelenmek.

Ürmek: Havlamak

Y

Yağlık: Başörtüsü.

Yalak: Sarız'a bağlı Yeşilkent beldesinin eski adı.

Yamçı: Yağmur ve soğuktan korunmak için keçi kılından yapılan üst giysisi.

Yapalak: Baykuş.

Yarbaşı: Düziçi ilçesinde bir belde.

Yatmayışın: Yatmayınca.

Yazmak: Döşemek, sermek.

Yeğın: Güçlü, çevik.

Yekinmek: Kalkmak.

Yeldirmek: Salmak, koşturmak.

Yele yele: Koşa koşa, çabuk çabuk.

Yelgin yelgin: Acele acele.

Yernik: Kavuşamamış.

Yıldır yıldır: Pırıl pırıl.

Yırak: Irak, uzak.

Yırtlaz: Gözkapığı dışa dönük, biçimsiz.

Yitig: Yetmiş, olgunlaşmış.

Yoğsun: Yosun.

Yumak: Yıkamak, temizlemek.

Yunak: Cenaze yıkanan masa.

Yurttaş: Yaylaya göçüldüğünde yatakların üzerine koyulması için dizilen taşlar, yüklük.

Zağ: Güç, kuvvet.

Z

Zarb: Darbe.

Zay: Zayi, kayıp.

Zehli: Doğu Toroslarda bir yayla.

Zindağan: Düziçi ilçesine bağlı bir köy.

Zubun: Gömlek.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Ayhan KARAKAŞ
Doğum Yeri ve Yılı: Adana / 08.01.1981
Adres: Adana
e-posta: akarakas@cu.edu.tr / akarakasensor@gmail.com

Eğitim Bilgileri

Doktora: 2005-2011 Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı-Adana.
Yüksek Lisans: 2002-2005 Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı-Adana.
Lisans: 1998-2002 Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-Adana.

İş Deneyimi

2002-2011 Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi-Adana.
2009-2010 Kara Kuvvetleri Astsubay Meslek Yüksekokulu, Teğmen Öğretim Elemanı-Balıkesir.

Yabancı Dil

İngilizce (İyi Düzeyde)

Bilgisayar

Ms Office Word, Ms Office Excel

Bilimsel Çalışmalar

Makaleler

KARAKAŞ, Ayhan (2006), “Osmaniye’de “Durmayan Çocuk” İçin Yapılan Uygulamalar Ve Bunlarda Eski Türk Kültürü İzleri”, *Türklük Bilimi*

Araştırmaları (Prof. Dr. Ömer Faruk Akün'e Armağan), S. 19, Niğe, s. 317-327.

KARAKAŞ, Ayhan (2006), "Köy Ve Şehir Monografilerinin Halk Kültürünün Korunup Aktarılmasına Katkıları", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 15, S. 2, Adana, s. 243-250.

KARAKAŞ, Ayhan (2008), "Yaşayan Âşık Sanatında Son Karacaoğlan Anlatıcılarından Osmaniyeli İspir Onbaşı", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 17, S. 2, Adana, s. 231-240.

KARAKAŞ, Ayhan (2009), "Anonim Türk Halk Edebiyatı Ürünlerinden Bilmecenin Çocuk Edebiyatına Katkıları", *Karadeniz (Black Sea)*, Bahar, S. 2, Ankara, s. 45-54.

Bildiriler

KARAKAŞ, Ayhan (2008), "Ceyhan Mani Söyleme Geleneği Ve Ceyhan Manileri", *1. Ceyhan Sempozyumu*, 29 Mart-1 Nisan 2006, Ceyhan, s. 199-203.

KARAKAŞ, Ayhan (2009), "Adana Yöresi Kadın Giyim Kuşamında Yağlık", *Halk Kültüründe Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu*, 15-17 Aralık 2006, Kocaeli, s.345-352.

Kitap Bölümü

KARAKAŞ, Ayhan (2007), "Çukurova Yöresinde Yağmur Duası Gelenekleri", *Yağmur Duası Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s.498-507.